

**ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ 2007-2013**

Инвестираме във Вашето бъдеще
www.bgregion.eu

ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА
РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

ОБЕДИНЕНИЕ „РЕГИОНАЛНИ АНАЛИЗИ ЗА 2014+”

**Проект “Разработване на социално-икономически анализ за нуждите на
Оперативна програма „Регионално развитие” за периода 2014-2020 г.”**

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ ЗА НЕУЖДИТЕ НА ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ” ЗА ПЕРИОДА 2014- 2020 г.”

**Услугата се изпълнява в рамките на проект BG161PO001/5-01/2008/055
“Програмиране на регионалното развитие за периода 2014-2020 г.”,
изпълняван с финансовата подкрепа на Оперативна програма Регионално
развитие”2007-2013, съфинансирана от Европейския фонд за регионално развитие.**

СЪДЪРЖАНИЕ

Резюме.....	23
Списък на съкращенията	31
I. Въведение	33
II. Методологичен подход	38
III. Сравнителен анализ на България с ЕС	42
1. Приносът на България 2020 за постигане на целите на Европа 2020	42
2. Сравнителен анализ на българските региони с регионите в ЕС.....	44
2.1. Обща характеристика (територия, население)	44
2.2. Демографско развитие, човешки ресурси и пазар на труда	50
2.3. Развитие на икономиката	56
2.4. Туризм	71
2.5. Транспортна инфраструктура	73
2.6. Околна среда	79
2.7. Социално развитие (доходи, образование, здравеопазване, социални услуги, култура).....	81
III. Междурегионални и вътрешнорегионални различия.....	102
1. Потенциал на територията	102
1.1. Обща площ	102
1.2. Земеделска земя, в.т.ч. обработваема	109
1.3. Гори	115
1.4. Климат.....	116
1.5. Територии в районите от ниво 2 подходящи за производство на електроенергия от вятър и слънчева енергия	119
1.6. Обобщения и изводи	122
2. Демографско развитие, човешки ресурси и пазар на труда.....	128
2.1. Демографско развитие и човешки ресурси.....	128
2.2. Пазар на труда	200
3. Развитие на икономиката	221
3.1. Регионални икономически резултати и БВП	221
3.2. Секторен профил на регионите	225
3.3. Предприемачество.....	238
3.4. Иновации и информационни и комуникационни технологии (ИКТ).....	249
3.5. Инвестиции в дълготрайни материални активи и ПЧП	259
4. Качество на околната среда и риск от природни бедствия.....	267
4.1. Методологически бележки	267
4.2. Показатели свързани с управлението на водите.....	271
4.3. Показатели, свързани с управлението на отпадъците	306
4.4. Показатели свързани с качеството на въздуха.....	312

4.5. Показатели свързани с финансови аспекти на опазването на околната среда.....	315
4.6. Показатели свързани с нивата на шумово замърсяване	317
4.7. Територии в риск от развитие на свлачищни и срутищни процеси.....	322
4.8. Обобщение на изводите.....	326
5. Развитие на транспортната инфраструктура.....	329
5.1. Методологически бележки	329
5.2. Осигуреност на населените места и населението с транспортна инфраструктура.....	329
5.3. Състояние на пътната инфраструктура	340
5.4. Развитие и състояние на основни инфраструктурни елементи, необходими за експлоатационното функциониране (ползване) на транспортните мрежи.....	349
5.5. Достъпност на населените места и на населението от съответното регионално ниво до необходимата транспортна мрежа	351
5.6. Резултати от взаимодействието транспортна инфраструктура - населени места, население, потребители за реализиране на съответните транспортни услуги.....	355
5.7. Изводи и обобщения	360
6. Туризм	364
6.1. Методологически бележки	364
6.2. Брой на леглата в средствата за подслон и местата за настаняване (СПМН) на 1000 жители по райони от ниво 2, области и общини	365
6.3. Общ брой на нощувките на 1000 жители по райони от ниво 2, области и общини	368
6.4. Относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН по райони от ниво 2, области и общини (%)	372
6.5. Относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в СПМН по райони от ниво 2, области и общини (%).....	374
6.6. Брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители по райони от ниво 2, области и общини	377
6.7. Приходи от нощувки в СПМН на 1 жител по райони от ниво 2, области и общини (лв.)	379
6.8. Брой нощувки на 1 турист по райони от ниво 2, области и общини	381
6.9. Приходи на 1 легло в СПМН по райони от ниво 2, области и общини	384
6.10. Абсолютна туристическа усвоеност - брой легла на кв.км по райони от ниво 2, области и общини	386
6.11. Обобщение на изводите	388
7. Доходи и разходи на населението	392
7.1. Методологически бележки	392
7.2. Доходи на населението	393
7.3. Разходи на населението.....	405
7.4. Изводи и обобщения	418
8. Развитие на социалната сфера.....	422
8.1. Образование	422
8.2. Здравеопазване	461
8.3. Социални услуги	476
8.4. Култура.....	491
IV. Обобщение на изводите и резултатите от анализа	509

V. Оценка на силните и слабите страни, възможностите и заплахите.....	516
Приложения	521

ТАБЛИЦИ

Сравнителен анализ на България с ЕС

Таблица ЕС- 1. Структура на територията на ниво 3 (NUTS 3) по групи: преобладаващо градски, междинни и преобладаващо селски, % от територията, 2007 г. и 2010 г.	45
Таблица ЕС- 2. Дял от територията в селските райони LAU 2, 2010 г.	47
Таблица ЕС- 3. Площ на 1000 души, ЕС, 2007-2010.	48
Таблица ЕС- 4. Използвана земеделска площ на 1000 души, ЕС, 2007-2009.	48
Таблица ЕС- 5. Горска площ на 1000 души, ЕС, 2005 и 2010 г.	49
Таблица ЕС- 6. Коефициент на раждаемост, в ‰	50
Таблица ЕС- 7. Коефициент на смъртност, в ‰	51
Таблица ЕС- 8. Коефициент на естествен прираст (‰)	51
Таблица ЕС- 9. Коефициент на възрастова зависимост (%)	52
Таблица ЕС- 10. Коефициент на икономическа активност, в %	53
Таблица ЕС- 11. Коефициент на заетост, в %	54
Таблица ЕС- 12. Коефициент на безработица, в %	55
Таблица ЕС- 13. БВП по териториални единици (млн. Евро) през 2007 г.	57
Таблица ЕС- 14. БВП по териториални единици (млн. Евро) през 2008 г.	57
Таблица ЕС- 15. Номинален БВП на 1 жител в ППС	58
Таблица ЕС- 16. БВП по ППС на един жител, евро	59
Таблица ЕС- 17. Производителност на труда (БВП в ППС на един зает към средното за ЕС-27, ЕС-27 = 100)	59
Таблица ЕС- 18. БДС по базови цени за районите от ниво 2 за всички дейности по НКИД за 2007 г., млн. евро	61
Таблица ЕС- 19. БДС по базови цени за районите от ниво 2 за всички дейности по НКИД за 2007 г., млн. евро	61
Таблица ЕС- 20. БДС създадена в сектор строителство (млн. Евро)	62
Таблица ЕС- 21. БДС създадена в сектор хотелиерство и ресторантьорство, (млн. Евро)	62
Таблица ЕС- 22. БДС създадена в сектор недвижими имоти и бизнес услуги, (млн. Евро)	62
Таблица ЕС- 23. БДС създадена в сектор минно дело и каменодобив, (млн. Евро)	63
Таблица ЕС- 24. БДС създадена в сектор електричество и дистрибуция на газ и вода, (млн. Евро)	63
Таблица ЕС- 25. БДС създадена в сектор преработвателна индустрия, (млн. Евро)	64
Таблица ЕС- 26. БДС създадена в сектор транспорт, (млн. Евро)	64
Таблица ЕС- 27. БДС създадена в сектор търговия и ремонт, (млн. Евро)	64
Таблица ЕС- 28. Заети лица, които използват компютри в предприятията, (% от общо заетите лица, всички предприятия без финансовия сектор с 10 и повече наети лица)	65
Таблица ЕС- 29. Разходи за НИРД – в % от БВП и към средното за ЕС	66
Таблица ЕС- 30. Разходи за НИРД - в % от БВП и към средното за ЕС – по райони през 2007 г.	66
Таблица ЕС- 31. Разходи за НИРД - в % от БВП и към средното за ЕС – по райони през 2008 г.	67
Таблица ЕС- 32. Персонал зает с НИРД, брой	67
Таблица ЕС- 33. Персонал зает с НИРД, брой жени	68

Таблица ЕС- 34. Персонал зает с НИРД, брой мъже.....	68
Таблица ЕС- 35. Достъп на домакинствата до интернет на национално равнище (% от всички домакинства).....	68
Таблица ЕС- 36. Достъп на домакинствата до интернет на регионално равнище.....	69
Таблица ЕС- 37. Дял на публичните инвестиции в БВП (%).....	70
Таблица ЕС- 38. Брутно образувани дълготрайни активи в бизнеса като % от БВП	70
Таблица ЕС- 39. Потоци преки чуждестранни инвестиции в % от БВП	71
Таблица ЕС- 40. Брой на леглата в СПМН на 1000 жители.....	72
Таблица ЕС- 41. Общ брой нощувки в СПМН на 1000 жители.....	72
Таблица ЕС- 42. Относителен дял на броя на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките (%) .	72
Таблица ЕС- 43. Дължина на железопътната мрежа в текущ път - км. по години за периода 2007-2009 г.	74
Таблица ЕС- 44. Дължина на РПМ - шосеен път от магистрали, основни (първи клас) и второстепенни (II и III клас) пътища - км. за 2008 г.	74
Таблица ЕС- 45. Средна гъстота (осигуреност) на територията на страната с железопътна мрежа в км/1000 кв. км по години за периода 2007-2009 г.	75
Таблица ЕС- 46. Средна гъстота (осигуреност) на населението с железопътна мрежа в км/10 хил. д. по години за периода 2007-2009 г.	75
Таблица ЕС- 47. Средна гъстота територията с републиканска пътна мрежа в км/хил. кв. км. за 2008 г. .	76
Таблица ЕС- 48. Средна гъстота (осигуреност) на населението с републиканска пътна мрежа в км/10 хил. души в 2008 г.	76
Таблица ЕС- 49. Показатели характеризиращи осигуреността и достъпността на селищата до железопътната мрежа чрез транспортно обслужване от населените места с гари за 2009 г.	77
Таблица ЕС- 50. Брой на убитите в ПТП за периода 2007 г. - 2009 г.	78
Таблица ЕС- 51. Брой убити в пътно-транспортни произшествия (ПТП) на един млн. жители по райони в Европейския съюз.....	79
Таблица ЕС- 52. Динамика на количеството на емисиите на парникови газове (% , 1990=100)	80
Таблица ЕС- 53. Дял на разходите за опазване на околната среда в БВП (%)	80
Таблица ЕС- 54. Количество на генерирани отпадъци от домакинствата на 1 жител (кг).....	81
Таблица ЕС- 55. Реален брутен располагаем доход на член от домакинство (Паритет на покупателната способност- ППС).....	82
Таблица ЕС- 56. Първичен доход на домакинствата (в Паритет за покупателната способност за потребление - ППСП/жител)	82
Таблица ЕС- 57. Равнище на бедност	83
Таблица ЕС- 58. Разходи на домакинствата в България и ЕС.....	84
Таблица ЕС- 59. Дял на разходите за образование в БВП (в%).....	87
Таблица ЕС- 60. Разходи за образование на 1 учаш и в отношение към БВП на 1 жител	87
Таблица ЕС- 61. Отношение „брой ученици на 1 учител” в средното образование (ISCED1-3)	87
Таблица ЕС- 62. Дял на студентите (ISCED5-6), учещи в други европейски страни, от всички студенти.	88
Таблица ЕС- 63. Дял на населението, завършило средно образование от населението на възраст 25-64 години	88
Таблица ЕС- 64. Дял на учещите висше образование от населението на страната.....	89
Таблица ЕС- 65. Брой болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани страни.....	90
Таблица ЕС- 66. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани страни	90

Таблица ЕС- 67. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани райони от ниво 2	91
Таблица ЕС- 68. Брой лекари на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани страни	92
Таблица ЕС- 69. Брой лекари на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани райони от ниво 2.....	92
Таблица ЕС- 70. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани страни	93
Таблица ЕС- 71. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани райони от ниво 2	93
Таблица ЕС- 72. Дял на заетостта в сектора на културата от общата заетост през 2009 г. (%)	98
Таблица ЕС- 73. Разпределение на структурните фондове за култура през програмния период 2007-2013 г. и наличие на приоритети, свързани с културата в оперативните програми.....	99
Таблица ЕС- 74. Брой недвижими културни ценности от Списъка на ЮНЕСКО за световното наследство на единица национална територия	99
Таблица ЕС- 75. Брой недвижими културни ценности с табела за „Европейско културно наследство”..	100

Потенциал на територията

Таблица ТЕР- 1. Обща териториална характеристика ниво NUTS 2, 2010 г.	103
Таблица ТЕР- 2. Обща териториална характеристика нива NUTS 3, LAU 1, 2010 г.....	104
Таблица ТЕР- 3. Ранжиране на районите от ниво NUTS 2, 2010 г.....	104
Таблица ТЕР- 4. . Територия (кв.км) на 1000 души, по нива 2 (NUTS 2), 2007-2010 г.	108
Таблица ТЕР- 5. Равнище и динамика на междуобластните различия по територия (кв.км) на 1000 души в районите от ниво 2 (NUTS 2).....	108
Таблица ТЕР- 6. Равнище и динамика на междуобщински различия по територия (кв.км) на 1000 души в районите от ниво 2	109
Таблица ТЕР- 7. Относителен дял и динамика на ПССП, Р.България, 2007-2011 г.....	110
Таблица ТЕР- 8. Структура на ПССП по райони на ниво 2 (NUTS 2).....	110
Таблица ТЕР- 9. Относителен дял на ПССП , България, ниво 2 (NUTS 2), 2007-2010 (%).....	111
Таблица ТЕР- 10. Равнище и динамика на междуобластните различия по ПССП, в районите от ниво 2	111
Таблица ТЕР- 11. Относителен дял и динамика на ИЗП, Р България, 2007-2011	112
Таблица ТЕР- 12. Структура на ИЗП по райони (NUTS 2)	112
Таблица ТЕР- 13. Относителен дял на ИЗП, Р.България, ниво 2 (NUTS 2), 2007-2010 г. (%)	112
Таблица ТЕР- 14. Равнище и динамика на междуобластните различия по ИЗП, в районите от ниво 2 ...	113
Таблица ТЕР- 15. ИЗП/1 стопанство, 2007-2010, NUTS 2, (ха)	114
Таблица ТЕР- 16. Относителен дял и динамика на ОЗ, Р.България, 2007-2011 г.....	114
Таблица ТЕР- 17. Структура на ОЗ по райони на ниво 2 (NUTS 2) спрямо ОЗ – България (%)	114
Таблица ТЕР- 18. Относителен дял на ОЗ, Р.България, ниво 2, 2007-2010	115
Таблица ТЕР- 19. Относителен дял на горските площи по райони (%), 2007-2010 г.....	116
Таблица ТЕР- 20. Разпределение на слънчевите дни по групи по райони NUTS 2 и NUTS 3, 2007 и 2010, бр. метеорологични станции.....	118

Демографско развитие и човешки ресурси

Таблица ДЕМ- 1. Коефициент на раждаемост, ‰.....	130
Таблица ДЕМ- 2. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на раждаемост	131
Таблица ДЕМ- 3. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициентите на раждаемост	132
Таблица ДЕМ- 4. Коефициент на смъртност – ‰.....	133
Таблица ДЕМ- 5. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на смъртност..	135
Таблица ДЕМ- 6. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициентите на смъртност	136
Таблица ДЕМ- 7. Коефициент на детска смъртност – ‰.....	138
Таблица ДЕМ- 8. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на детска смъртност.....	139
Таблица ДЕМ- 9. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициентите на детска смъртност.....	141
Таблица ДЕМ- 10. Коефициент на естествен прираст	142
Таблица ДЕМ- 11. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициента на естествен прираст	144
Таблица ДЕМ- 12. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициента на естествен прираст	145
Таблица ДЕМ- 13. Коефициент на миграция, в ‰.....	147
Таблица ДЕМ- 14. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициента на миграция.....	149
Таблица ДЕМ- 15. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициента на миграция ...	150
Таблица ДЕМ- 16. Коефициент на миграция 0-19 г., в ‰	151
Таблица ДЕМ- 17. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициента на миграция 0-19 г.	152
Таблица ДЕМ- 18. Коефициент на миграция 20-59 г., в ‰	153
Таблица ДЕМ- 19. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициента на миграция 20-59 г.	154
Таблица ДЕМ- 20. Коефициент на миграция 60+ г., в ‰	154
Таблица ДЕМ- 21. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициента на миграция 60+ г.	155
Таблица ДЕМ- 22. Нетна миграция между градовете.....	156
Таблица ДЕМ- 23. Нетна миграция между градовете , в ‰	156
Таблица ДЕМ- 24. Нетна миграция от селата в градовете.....	158
Таблица ДЕМ- 25. Коефициент на миграция от селата в градовете на една област, в ‰.....	158
Таблица ДЕМ- 26. Коефициент на миграция от селата в градовете на областите, в ‰.....	158
Таблица ДЕМ- 27. Дял на мъжете в общия брой на населението, в ‰	159
Таблица ДЕМ- 28. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на мъжете в общия брой на населението.....	160
Таблица ДЕМ- 29. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на мъжете в общия брой на населението.....	160
Таблица ДЕМ- 30. Дял на населението в подтрудопособна възраст, в ‰.....	161

Таблица ДЕМ- 31. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението в подтрудоспособна възраст.....	162
Таблица ДЕМ- 32. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението в подтрудоспособна възраст.....	163
Таблица ДЕМ- 33. Дял на населението в трудоспособна възраст, в %.....	163
Таблица ДЕМ- 34. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението в трудоспособна възраст.....	164
Таблица ДЕМ- 35. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението в трудоспособна възраст.....	165
Таблица ДЕМ- 36. Дял на населението в надтрудоспособна възраст, в %.....	166
Таблица ДЕМ- 37. Равнище и динамика на междуобластните различия на населението в надтрудоспособна възраст.....	166
Таблица ДЕМ- 38. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението в надтрудоспособна възраст.....	167
Таблица ДЕМ- 39. Коефициент на възрастова зависимост, в %.....	168
Таблица ДЕМ- 40. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на възрастова зависимост.....	169
Таблица ДЕМ- 41. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициентите на възрастова зависимост.....	170
Таблица ДЕМ- 42. Дял на градското население в общото население, в %.....	171
Таблица ДЕМ- 43. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на градското население.....	171
Таблица ДЕМ- 44. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на градското население.....	172
Таблица ДЕМ- 45. Гъстота на населението, д/км ²	173
Таблица ДЕМ- 46. Равнище и динамика на междуобластните различия в гъстотата на населението.....	173
Таблица ДЕМ- 47. Равнище и динамика на междуобщинските различия в гъстотата на населението.....	174
Таблица ДЕМ- 48. Дял на неграмотното население, %.....	175
Таблица ДЕМ- 49. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на неграмотното население.....	176
Таблица ДЕМ- 50. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на неграмотното население.....	177
Таблица ДЕМ- 51. Дял на населението с начално и незавършено образование, %.....	178
Таблица ДЕМ- 52. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението с начално и незавършено образование.....	179
Таблица ДЕМ- 53. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението с начално и незавършено образование.....	180
Таблица ДЕМ- 54. Дял на населението с основно образование, %.....	181
Таблица ДЕМ- 55. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението с основно образование.....	182
Таблица ДЕМ- 56. Равнище и динамика на междуобщинските различия на населението с основно образование.....	182
Таблица ДЕМ- 57. Дял на населението със средно образование, %.....	183
Таблица ДЕМ- 58. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението със средно образование.....	184
Таблица ДЕМ- 59. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението със средно образование.....	185

Таблица ДЕМ- 60. Дял на населението с висше образование, %.....	185
Таблица ДЕМ- 61. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението в висше образование.....	186
Таблица ДЕМ- 62. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението с висше образование.....	187
Таблица ДЕМ- 63. Дял на българската етническа група в общото население, %	188
Таблица ДЕМ- 64. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на българската етническа група в общото население	189
Таблица ДЕМ- 65. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на българската етническа група в общото население	190
Таблица ДЕМ- 66. Дял на турската етническа група в общото население, %	190
Таблица ДЕМ- 67. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на турската етническа група в общото население	191
Таблица ДЕМ- 68. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на турската етническа група в общото население	192
Таблица ДЕМ- 69. Дял на ромската етническа група в общото население, %	193
Таблица ДЕМ- 70. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на ромската етническа група в общото население	194
Таблица ДЕМ- 71. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на ромската етническа група в общото население	194

Пазар на труда

Таблица ПТ- 1. Коефициент на икономическа активност, %	202
Таблица ПТ- 2. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на икономическа активност	203
Таблица ПТ- 3. Коефициент на заетост, %.....	203
Таблица ПТ- 4. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на заетост	204
Таблица ПТ- 5. Коефициент на безработица, %.....	205
Таблица ПТ- 6. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на безработица..	206
Таблица ПТ- 7. Дял на заетите лица с основно образование, %.....	207
Таблица ПТ- 8. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на заетите лица с основно образование.....	208
Таблица ПТ- 9. Дял на заетите лица със средно образование, %.....	209
Таблица ПТ- 10. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на заетите лица със средно образование.....	210
Таблица ПТ- 11. Дял на заетите лица с висше образование, %	210
Таблица ПТ- 12. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на заетите лица с висше образование.....	211
Таблица ПТ- 13. Дял на наетите лица в населението на възраст 15-64 г., %.....	212
Таблица ПТ- 14. Дял на наетите лица в основни икономически дейности, в %.....	213
Таблица ПТ- 15. Равнище и динамика на междуобластните различия.....	214
Таблица ПТ- 16. Средна годишна работна заплата (лв.).....	215
Таблица ПТ- 17. Средногодишна работна заплата на наетите лица в основни икономически дейности.	216
Таблица ПТ- 18. Равнище и динамика на междуобластните различия.....	217

Развитие на икономиката

Таблица ИК- 1. Междурегионални различия по БВП на жител в районите от ниво 2, лв.	222
Таблица ИК- 2. БВП на жител, лв. – междуобластни различия.....	222
Таблица ИК- 3. Междурегионални различия по производителност на труда (лв.).....	223
Таблица ИК- 4. Производителност на труда - междуобластни различия (лв.).....	224
Таблица ИК- 5. Междурегионални различия по БДС.....	226
Таблица ИК- 6. Вътрешнорегионални различия по БДС.....	226
Таблица ИК- 7. Структура на БДС по икономически сектори в районите на страната, в %.....	228
Таблица ИК- 8. Дял на регионалните сектори в БДС на сектора на национално равнище, в %.....	229
Таблица ИК- 9. Оценка на междурегионалните различия по сектори.....	230
Таблица ИК- 10 Оценка на вътрешнорегионалните различия в сектор услуги.....	230
Таблица ИК- 11. Оценка на вътрешнорегионалните различия в сектор индустрия.....	231
Таблица ИК- 12.Оценка на вътрешнорегионалните различия в сектор селско и горско стопанство	231
Таблица ИК- 13. Произведена продукция от промишлените предприятия - добивна промишленост, в хил. лв.	232
Таблица ИК- 14. Дял на добивна промишленост в индустриалната продукция на страната (%)	232
Таблица ИК- 15. Дял на районите в произведената продукция от добивната промишленост.....	233
Таблица ИК- 16. Произведена продукция от промишлените предприятия - преработваща промишленост, в хил. лв.....	233
Таблица ИК- 17. Дял на преработващата промишленост в индустриалната продукция (%)	234
Таблица ИК- 18. Дял на районите в произведената продукция от преработващата промишленост.....	234
Таблица ИК- 19. Размах и коефициент на вариация на произведената продукция от преработващата промишленост.....	234
Таблица ИК- 20. Произведена продукция от доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (хил.лв.).....	235
Таблица ИК- 21. Дял на доставянето на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване в индустриалната продукция (%).....	235
Таблица ИК- 22. Дял на районите в произведената продукция от доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване.....	236
Таблица ИК- 23. Размах и коефициент на вариация на произведената продукция от доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	236
Таблица ИК- 24. Размерна структура на предприятията в България през 2007 г.	239
Таблица ИК- 25.Размерна структура на предприятията в България през 2009 г.	239
Таблица ИК- 26. Разпределение на предприятията по райони	240
Таблица ИК- 27. Принос на МСП в добавената стойност на услугите.....	241
Таблица ИК- 28. Принос на МСП в добавената стойност на индустрията (%).....	241
Таблица ИК- 29. Принос на МСП в добавената стойност на селското стопанство (%)	242
Таблица ИК- 30. Рентабилност на продажбите на предприятия с до 9 заети лица (%).....	242
Таблица ИК- 31. Размах и коефициент на вариация на рентабилността на продажбите на предприятия с до 9 заети лица	243
Таблица ИК- 32. Рентабилност на продажбите на предприятия с 10-49 заети лица (%).....	243

Таблица ИК- 33. Размах и коефициент на вариация на рентабилността на продажбите на предприятия с 10-49 заети лица.....	244
Таблица ИК- 34. Рентабилност на продажбите на предприятия с 50-249 заети лица %.....	244
Таблица ИК- 35. Размах и коефициент на вариация на рентабилността на продажбите на предприятия с 50-249 заети лица.....	245
Таблица ИК- 36. Рентабилност на продажбите на предприятия с над 250 заети лица (%).....	245
Таблица ИК- 37. Размах и коефициент на вариация на рентабилността на продажбите на предприятия с над 250 заети лица	246
Таблица ИК- 38. Демография на предприятията.....	247
Таблица ИК- 39. Разходи за НИРД към БВП, в %.....	250
Таблица ИК- 40. Разходи за НИРД към БВП, в хил. лв.	250
Таблица ИК- 41. Разходи за НИРД в сектора на висшето образование.....	251
Таблица ИК- 42. Разходи за НИРД в държавния сектор.....	252
Таблица ИК- 43. Разходите за НИРД в предприятията	252
Таблица ИК- 44. Персонал зает с НИРД	253
Таблица ИК- 45. Разпределение на персонала зает с НИРД по райони, в %.....	253
Таблица ИК- 46. Персонал зает с НИРД по области.....	254
Таблица ИК- 47. Дял на заетите с НИРД спрямо всички заети лица, в %	254
Таблица ИК- 48. Брой на жените заети с НИРД.....	255
Таблица ИК- 49. Общ брой предприятия с достъп до интернет	255
Таблица ИК- 50. Общ брой предприятия с достъп до широколентов интернет.....	256
Таблица ИК- 51. Достъп на домакинствата до интернет	256
Таблица ИК- 52. Дял на домакинствата с интернет спрямо всички домакинства в района, в %	256
Таблица ИК- 53. Достъп на домакинствата до широколентов интернет	257
Таблица ИК- 54. Дял на домакинствата с широколентов интернет спрямо всички домакинства в района, в %.....	257

Инвестиции

Таблица ИНВ- 1. Междурегионални различия в разходите за придобиване на дълготрайни материални активи на 1 жител (лв.)	260
Таблица ИНВ- 2. Равнище и динамика на междубластни различия по разходи за придобиване на дълготрайни материални активи на 1 жител в районите от ниво 2 (лв.)	261
Таблица ИНВ- 3. Структура на придобитите дълготрайни материални активи по вид и райони от ниво 2 (%)	262
Таблица ИНВ- 4. Придобити дълготрайни материални активи на 1 жител по вид и райони от ниво 2 (лв.)	262
Таблица ИНВ- 5. Структура на придобитите дълготрайни материални активи по икономически дейности и райони от ниво 2 (%).....	264
Таблица ИНВ- 6. Придобити дълготрайни материални активи на 1 жител по икономически дейности и райони от ниво 2 (лв.)	264
Таблица ИНВ- 7. Междурегионални различия по преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор на 1 жител (евро)	265

Качество на околната среда

Таблица ОС- 1. Междурегионални различия в общо изнетата вода на 1 жител (м3)	271
Таблица ОС- 2. Междурегионални различия по дял на изнетата вода от собствено снабдяване в общото количество на изнетата вода (%).....	272
Таблица ОС- 3. Междурегионални различия по дял на изнетата вода от обществено водоснабдяване в общото количество на изнетата вода (%).....	273
Таблица ОС- 4. Междурегионални различия по общо използвана вода на 1 жител (м3.).....	273
Таблица ОС- 5. Равнище и динамика на междуобластни различия по общо използвана вода на 1 жител в районите от ниво 2 (м3.)	274
Таблица ОС- 6. Междурегионални различия по дял на използваната вода в индустрията в общото количество на използваната вода (%).....	275
Таблица ОС- 7. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на използваната вода в индустрията в общото количество на използваната вода в районите от ниво 2 (%)	275
Таблица ОС- 8. Междурегионални различия по дял на използваната вода в селското стопанство в общото количество на използваната вода (%).....	276
Таблица ОС- 9. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на използваната вода в селското стопанство в общото количество на използваната вода в районите от ниво 2 (%)	277
Таблица ОС- 10. Междурегионални различия по дял на използваната вода в услугите в общото количество на използваната вода (%).....	277
Таблица ОС- 11. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на използваната вода в услугите в общото количество на използваната вода в районите от ниво 2 (%).....	278
Таблица ОС- 12. Междурегионални различия по дял на използваната вода в домакинствата в общото количество на използваната вода (%).....	279
Таблица ОС- 13. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на използваната вода в домакинствата в общото количество на използваната вода в районите от ниво 2 (%)	279
Таблица ОС- 14. Междурегионални различия по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител (м3).....	280
Таблица ОС- 15. Равнище и динамика на междуобластни различия по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител в районите от ниво 2 (м3).....	281
Таблица ОС- 16. Равнище и динамика на междуобщински различия по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител в районите от ниво 2 (м3).....	281
Таблица ОС- 17. Междурегионални различия по количество на доставена вода на 1 жител на денонощие (литри).....	282
Таблица ОС- 18. Междурегионални различия по дял на водата доставена за индустрията от общо доставената вода от общественото водоснабдяване (%).....	282
Таблица ОС- 19. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на водата доставена за индустрията от общо доставената вода от общественото водоснабдяване в районите от ниво 2 (%)	283
Таблица ОС- 20. Междурегионални различия по дял на водата доставена за селското стопанство от общо доставената вода от общественото водоснабдяване (%).....	283
Таблица ОС- 21. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на водата доставена за селското стопанство от общо доставената вода от общественото водоснабдяване в районите от ниво 2 (%)	284
Таблица ОС- 22. Междурегионални различия по дял на водата доставена за услугите от общо доставената вода от общественото водоснабдяване (%)	285
Таблица ОС- 23. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на водата доставена за услугите от общо доставената вода от общественото водоснабдяване в районите от ниво 2 (%).....	285

Таблица ОС- 24. Междурегионални различия по дял на водата доставена за домакинствата от общо доставената вода от общественото водоснабдяване (%).....	286
Таблица ОС- 25. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на водата доставена за домакинствата от общо доставената вода от общественото водоснабдяване в районите от ниво 2 (%) ..	287
Таблица ОС- 26. Междурегионални различия по дял на загубите на питейна вода при преноса и по райони от ниво 2 и области	287
Таблица ОС- 27. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на загубите на питейна вода при преноса и в районите от ниво 2 (%).....	288
Таблица ОС- 28. Междурегионални различия по дял на водоснабденото население в общото население (%)	289
Таблица ОС- 29. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на водоснабденото население в общото население в районите от ниво 2 (%).....	289
Таблица ОС- 30. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на водоснабденото население в общото население в районите от ниво 2 (%)	290
Таблица ОС- 31. Междурегионални различия по дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места (%).....	291
Таблица ОС- 32. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в районите от ниво 2 (%)...	292
Таблица ОС- 33. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в районите от ниво 2 (%)...	292
Таблица ОС- 34. Междурегионални различия по дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населението (%)	293
Таблица ОС- 35. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населението в районите от ниво 2 (%).....	294
Таблица ОС- 36. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населението в районите от ниво 2 (%).....	294
Таблица ОС- 37. Междурегионални различия по дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места (%)	295
Таблица ОС- 38. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в районите от ниво 2 (%)	295
Таблица ОС- 39. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в районите от ниво 2 (%).....	296
Таблица ОС- 40. Междурегионални различия по дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населението (%).....	297
Таблица ОС- 41. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населението в районите от ниво 2 (%)	297
Таблица ОС- 42. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населението в районите от ниво 2 (%)	298
Таблица ОС- 43. Междурегионални различия по количество на зауствени отпадъчни води (без водите от охлаждащи процеси) на 1 жител (м3).....	299
Таблица ОС- 44. Равнище и динамика на междубластни различия по количество на зауствени отпадъчни води (без водите от охлаждащи процеси) на 1 жител в районите от ниво 2 (м3).....	299
Таблица ОС- 45. Междурегионални различия по дял на населението със зауствени отпадъчни води, несвързано с обществената канализация (%)	300
Таблица ОС- 46. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населението със зауствени отпадъчни води, несвързано с обществената канализация в районите от ниво 2 (%).....	301
Таблица ОС- 47. Междурегионални различия по количество на третираните зауствени отпадъчни води на 1 жител (м3)	301

Таблица ОС- 48. Междурегионални различия по дял на третираните отпадъчни води от общо заустените (без тези от охлаждащи процеси) отпадъчни води (%)	302
Таблица ОС- 49. Междурегионални различия по брой на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води на 100 хил. жители	303
Таблица ОС- 50. Равнище и динамика на междубластни различия по брой на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води на 100 хил. жители в районите от ниво 2	303
Таблица ОС- 51. Междурегионални различия по дял на населението, обслужвано в СПСОВ от общото население (%).....	304
Таблица ОС- 52. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населението, обслужвано в СПСОВ от общото население в районите от ниво 2 (%).....	305
Таблица ОС- 53. Междурегионални различия по брой на населените места с население от 2000 до 10 000 жит. без селищна пречиствателна станция за отпадъчни води	305
Таблица ОС- 54. Междурегионални различия по количество на образуваните битови отпадъци на 1 жител (кг).....	306
Таблица ОС- 55. Равнище и динамика на междубластни различия по количество на образуваните битови отпадъци на 1 жител в районите от ниво 2 (кг).....	307
Таблица ОС- 56. Междурегионални различия по количество на депонираните битови отпадъци на 1 жител.....	308
Таблица ОС- 57. Междурегионални различия по количество на събрани строителни отпадъци на 1 жител (кг.).....	309
Таблица ОС- 58. Равнище и динамика на междубластни различия по количество събрани строителни отпадъци на 1 жител в районите от ниво 2 (кг.).....	309
Таблица ОС- 59. Междурегионални различия по брой населени места, обслужвани от 1 депо.....	310
Таблица ОС- 60. Междурегионални различия от гл.т. на регионалното управление на отпадъците	311
Таблица ОС- 61. Междурегионални различия по дял на населението, обслужено от организираното сметосъбиране в общия брой на населението (%).....	311
Таблица ОС- 62. Емисии на вредни вещества в атмосферата на национално равнище – количество, динамика, структура на замърсителите на национално равнище	312
Таблица ОС- 63. Количество на емисиите на парникови газове на национално равнище (въглероден еквивалент – Gg)	313
Таблица ОС- 64. Междурегионални различия по разходи за опазване и възстановяване на околната среда на 1 жител (лв.)	315
Таблица ОС- 65. Равнище и динамика на междубластни различия по разходи за опазване и възстановяване на околната среда на 1 жител в районите от ниво 2 (лв.).....	316
Таблица ОС- 66. Междурегионални различия по дълготрайни материални активи с екологично предназначение на 1 жител (лв.).....	316
Таблица ОС- 67. Равнище и динамика на междубластни различия по дълготрайни материални активи с екологично предназначение на 1 жител в районите от ниво 2 (лв.)	317
Таблица ОС- 68. Разпределение на наблюдаваните пунктове според регистрираните шумови нива - дБ	319

Развитие на транспортната инфраструктура

Таблица ТП- 1. Дължина на железопътната мрежа в текущ път - км. по години за периода 2007 г. - 2010 г.	330
Таблица ТП- 2. Междурегионални различия по дължина на републиканска пътна мрежа за периода 2007-2010 г. (км)	331
Таблица ТП- 3. Междурегионални различия по показателя-гъстота на железопътната мрежа в км/1000 кв.км. територия за периода 2007-2009 г.....	332

Таблица ТП- 4. Междурегионални различия на ниво райони на ниво 2 по показателя-гъстота на железопътната мрежа на база население в км/10 хил. души. за периода 2007 г. - 2009 г.	333
Таблица ТП- 5. Междурегионални различия по показателя – гъстота /осигуреност/ на регионите с републиканска пътна мрежа в км./1000 кв. км. за периода 2007 - 2010 г.	334
Таблица ТП- 6. Равнище и динамика на вътрешно-регионалните различия на равнище област по показателя гъстота /осигуреност/ на областите територията в районите от ниво 2 с републиканска пътна мрежа в км/1000 кв. км 335	335
Таблица ТП- 7 Междурегионални различия по показателя-гъстота на републиканската пътна мрежа в км/ 10 хил. души население за периода 2007-2009 г.	336
Таблица ТП- 8. Равнище и динамика на междубластните различия по гъстота/осигуреност/ на населението в районите от ниво 2 с републиканска пътна мрежа в км/ 10 хил. души.....	337
Таблица ТП- 9. Междурегионални различия по гъстота на общинска пътна мрежа в км./1000 кв. км. .	338
Таблица ТП- 10. Равнище и динамика на междубластните различия по гъстота/осигуреност/ на територията на областите в районите от ниво 2 с общинска пътна мрежа в км/1000 кв. км. площ.....	338
Таблица ТП- 11. Междурегионални различия на гъстотата на общинска пътна мрежа на 10 хил. жители през 2008 г.....	339
Таблица ТП- 12. Равнище и динамика на междубластните различия по гъстота на общинска пътна мрежа на км/10 хил. души население в районите от ниво 2	339
Таблица ТП- 13. Междурегионални различия по дял на дължината на автомагистралите в РПМ на регионите (%).....	341
Таблица ТП- 14. Равнище и динамика на междубластните различия по дял на автомагистралите в РПМ в районите от ниво 2 (%)	342
Таблица ТП- 15. Междурегионални различия по дял на първокласните пътища в РПМ на регионите (%)	342
Таблица ТП- 16. Равнище и динамика на междубластните различия по дял на първокласните пътища в РПМ в районите от ниво 2 (%)	343
Таблица ТП- 17. Междурегионални различия по дял на второкласните пътища в РПМ на регионите (%)	344
Таблица ТП- 18. Равнище и динамика на междубластните различия по дял на второкласните пътища в републиканска пътна мрежа в районите от ниво 2 (%).....	344
Таблица ТП- 19. Междурегионални различия по дял на третокласните пътища в републиканска пътна мрежа на регионите (%).....	345
Таблица ТП- 20. Равнище и динамика на междубластните различия по дял на третокласните пътища РПМ в районите от ниво 2 (%)	346
Таблица ТП- 21. Междурегионални различия по дял на пътищата с асфалтова настилка в общата дължина на РПМ за периода 2007-2010 г. (%).....	347
Таблица ТП- 22. Междубластни различия по дял на пътищата с асфалтова настилка от общата дължина на РПМ в районите от ниво 2 в %	347
Таблица ТП- 23. Междурегионални различия по дял на пътищата с паважна, трошенокаменна и баластрена настилка в общата дължина на РПМ в периода 2007 - 2009 г. (%).....	348
Таблица ТП- 24. Междубластни различия по дял на пътищата с паважна, трошенокаменна и баластрена настилка от общата дължина на РПМ в районите от ниво 2.....	349
Таблица ТП- 25. Междурегионални различия по брой на населените места на един железопътен пункт (гара или спирка) за периода 2007 - 2010 г.....	352
Таблица ТП- 26. Междурегионални различия по брой на населените места на 1 автогара за периода 2007 - 2010 г.....	353
Таблица ТП- 27. Междурегионални различия по средна отдалеченост между населените места в които има гари, мерено по дължина на железопътна мрежа в км. за периода 2007 г. - 2010 г.	354

Таблица ТП- 28. Междурегионални различия по средна отдалеченост между населените места и населените места автогари, мерено по дължина на пътната мрежа между тях в км за периода 2007 г. -2010 г.	355
Таблица ТП- 29. Средна максимално допустима скорост на движение на влаковете по железопътната мрежа на страната и по райони на ниво 2	356
Таблица ТП- 30. Структура на РПМ, 2010 г. Максимална скорост на придвижване	357
Таблица ТП- 31. Шестдесет минутен изохрон около областните градове	358
Таблица ТП- 32. Тридесет минутен изохрон около областните градове	359
Таблица ТП- 33. Междурегионални различия по брой убити в ПТП на 1 млн.жители	360

Туризм

Таблица ТУР- 1. Междурегионални различия по брой на леглата в СПМН на 1000 жители	366
Таблица ТУР- 2. Равнище и динамика на междуобластни различия по брой на леглата в СПМН на 1000 жители в районите от ниво 2	367
Таблица ТУР- 3. Равнище и динамика на междуобщински различия по брой на леглата в СПМН на 1000 жители в районите от ниво 2	368
Таблица ТУР- 4. Междурегионални различия по общ брой на нощувките на 1000 жители	369
Таблица ТУР- 5. Равнище и динамика на междуобластни различия по общ брой на нощувките на 1000 жители в районите от ниво 2	370
Таблица ТУР- 6. Равнище и динамика на междуобщински различия по общ брой на нощувките на 1000 жители в районите от ниво 2	371
Таблица ТУР- 7. Ниво на туристическо развитие на общините през 2009 година.....	372
Таблица ТУР- 8. Междурегионални различия по относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН, (%).....	372
Таблица ТУР- 9. Равнище и динамика на междуобластни различия по относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН в районите от ниво 2.....	373
Таблица ТУР- 10. Равнище и динамика на междуобщински различия по относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН в районите от ниво 2.....	374
Таблица ТУР- 11. Междурегионални различия по относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в СПМН (%)	375
Таблица ТУР- 12. Равнище и динамика на междуобластни различия по относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в Средствата за подслон и местата за настаняване в районите от ниво 2	376
Таблица ТУР- 13. Равнище и динамика на междуобщински различия по относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в СПМН в районите от ниво 2.....	376
Таблица ТУР- 14. Междурегионални различия по брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители	377
Таблица ТУР- 15. Равнище и динамика на междуобластни различия по брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители в районите от ниво 2.....	378
Таблица ТУР- 16. Равнище и динамика на междуобщински различия по брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители в районите от ниво 2.....	378
Таблица ТУР- 17. Влияние на нощувките от чужденци върху приходите от нощувки	379
Таблица ТУР- 18. Междурегионални различия по приходи от нощувки в СПМН на 1 жител.....	379
Таблица ТУР- 19. Равнище и динамика на междуобластни различия по приходи от нощувки в СПМН на 1 жител в районите от ниво 2	380

Таблица ТУР- 20. Равнище и динамика на междуобщински различия по приходи от нощувки в СПМН на 1 жител в районите от ниво 2	381
Таблица ТУР- 21. Междурегионални различия по брой нощувки на 1 турист	381
Таблица ТУР- 22. Равнище и динамика на междуобластни различия по брой нощувки на 1 турист в районите от ниво 2	383
Таблица ТУР- 23. Равнище и динамика на междуобщински различия по брой нощувки на 1 турист в районите от ниво 2	383
Таблица ТУР- 24. Междурегионални различия по приходи на 1 легло в СПМН.....	384
Таблица ТУР- 25. Равнище и динамика на междуобластни различия по приходи на 1 легло в СПМН в районите от ниво 2	385
Таблица ТУР- 26. Равнище и динамика на междуобщински различия по приходи на 1 легло в СПМН в районите от ниво 2	385
Таблица ТУР- 27. Междурегионални различия по абсолютна туристическа усвоеност (бр. легла на кв.км.)	386
Таблица ТУР- 28. Равнище и динамика на междуобластни различия по абсолютна туристическа усвоеност (бр. легла на кв.км.) в районите от ниво 2	387
Таблица ТУР- 29.. Равнище и динамика на междуобщински различия по абсолютна туристическа усвоеност (бр. легла на кв.км.) в районите от ниво 2	387

Доходи на населението

Таблица ДР- 1. Общ доход на домакинствата	394
Таблица ДР- 2. Общ доход на лице от домакинство	395
Таблица ДР- 3. Равнище и динамика на междуобластните различия в общия доход на лице от домакинството в районите от ниво 2	396
Таблица ДР- 4. Доходи от наемен труд на домакинствата.....	397
Таблица ДР- 5. Доходи от наемен труд на лице от домакинство.....	398
Таблица ДР- 6. Равнище и динамика на междуобластните различия в доходите от наемен труд на лице от домакинствата в районите от ниво 2	398
Таблица ДР- 7. Доходи от предприемачество на домакинствата	399
Таблица ДР- 8. Доходи от предприемачество на лице от домакинство.....	400
Таблица ДР- 9. Равнище и динамика на междуобластните различия в доходите от предприемачество на лице от домакинствата в районите от ниво 2	400
Таблица ДР- 10. Доходи от пенсии на домакинствата	401
Таблица ДР- 11. Доходи от пенсии на лице от домакинство	402
Таблица ДР- 12. Равнище и динамика на междуобластните различия в доходите от пенсии на лице от домакинствата в районите от ниво 2	403
Таблица ДР- 13. Доходи от социални трансфери на домакинствата	404
Таблица ДР- 14. Доходи от социални трансфери на лице от домакинство	404
Таблица ДР- 15. Равнище и динамика на междуобластните различия в доходите от социални трансфери на лице от домакинствата в районите от ниво 2	405
Таблица ДР- 16. Общ разход на домакинствата	407
Таблица ДР- 17. Общ разход на лице от домакинство	407
Таблица ДР- 18. Равнище и динамика на междуобластните различия в общия разход на лице от домакинствата в районите от ниво 2	408

Таблица ДР- 19. Разходи за храна на домакинствата.....	409
Таблица ДР- 20. Разходи за храна на лице от домакинство.....	410
Таблица ДР- 21. Равнище и динамика на междуобластните различия в разходите за храна на лице от домакинствата в районите от ниво 2	410
Таблица ДР- 22. Разходи на домакинствата за жилище, комунално- битови услуги, обзавеждане и поддържане на дома.....	411
Таблица ДР- 23. Разходи на лице от домакинството за жилище, комунално- битови услуги, обзавеждане и поддържане на дома.....	412
Таблица ДР- 24. Равнище и динамика на междуобластните различия в разходите на лице от домакинството за жилище, комунално- битови услуги, обзавеждане и поддържане на дома в районите от ниво 2	413
Таблица ДР- 25. Разходи на домакинствата за транспорт и съобщения.....	413
Таблица ДР- 26. Разходи на лице от домакинство за транспорт и съобщения.....	414
Таблица ДР- 27. Равнище и динамика на междуобластните различия в разходите на лице от домакинството за транспорт и съобщения в районите от ниво 2.....	415
Таблица ДР- 28. Разходи на домакинствата за здравеопазване	416
Таблица ДР- 29. Разходи на лице от домакинство за здравеопазване	416
Таблица ДР- 30. Равнище и динамика на междуобластните различия в разходите на лице от домакинството за здравеопазване в районите от ниво 2	417

Образование

Таблица ОБР- 1. Промени в отношението „деца в детските градини/население 3-6 г.” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	423
Таблица ОБР- 2. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2	424
Таблица ОБР- 3. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2	424
Таблица ОБР- 4. Промени в броя на децата в една ДГ в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	425
Таблица ОБР- 5. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2	426
Таблица ОБР- 6. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2	427
Таблица ОБР- 7. Промени в отношението „брой деца на 1 учител” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	428
Таблица ОБР- 8. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2	429
Таблица ОБР- 9. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2	430
Таблица ОБР- 10. Равнище и динамика на основни показатели, характеризиращи ООУ и СУ	431
Таблица ОБР- 11. Промени в средния брой ученици на 1 училище в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	431
Таблица ОБР- 12. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2	432
Таблица ОБР- 13. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2.....	433
Таблица ОБР- 14. Промени в отношението „брой ученици на 1 учител” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	434
Таблица ОБР- 15. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2	434
Таблица ОБР- 16. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2.....	435
Таблица ОБР- 17. Равнище и динамика на основни показатели, характеризиращи ПУ	435
Таблица ОБР- 18. Промени в достъпа до услуги от ПУ в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.	436

Таблица ОБР- 19. Оценки на междурегионалните различия в достъпа до услуги на ПУ за периода 2007-2010 г.....	437
Таблица ОБР- 20. Равнище и динамика на междубластните различия в броя на училищата на 10 хил.ж. в районите от ниво 2.....	437
Таблица ОБР- 21. Равнище и динамика на междубластните различия в дела на учениците от населението в районите от ниво 2.....	438
Таблица ОБР- 22. Промени в ефективността на ПУ в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	438
Таблица ОБР- 23. Оценки на междурегионалните различия в ефективността на услугите на ПУ за периода 2007-2010 г.....	439
Таблица ОБР- 24. Равнище и динамика на междубластните различия за средния брой на учениците в едно училище в районите от ниво 2.....	439
Таблица ОБР- 25. Равнище и динамика на междубластните различия в броя на учениците на един учител в районите от ниво 2.....	440
Таблица ОБР- 26. Брой ученици в професионални програми след 8 клас.....	440
Таблица ОБР- 27. Брой ученици в професионални програми след 6-7 клас.....	441
Таблица ОБР- 28. Количествени параметри на професионалните колежи за периода 2007-2010 г.....	441
Таблица ОБР- 29. Разпределение на специалните училища по вид.....	442
Таблица ОБР- 30. Разпределение на специалните училища по райони от ниво 2.....	442
Таблица ОБР- 31. Промени в броя на училищата на 100000 жители в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	443
Таблица ОБР- 32. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2.....	444
Таблица ОБР- 33. Причини за напускане на училище за периода 2007-2009 г.....	444
Таблица ОБР- 34. Таблица Напуснали по нежелание училище.....	445
Таблица ОБР- 35. Дял на напусналите по степени на образование.....	445
Таблица ОБР- 36. Напуснали по нежелание в районите от ниво 2 за периода 2007-2009 г.....	446
Таблица ОБР- 37. Оценки на междурегионалните различия в дела на напусналите по нежелание за периода 2007-2010 г.....	446
Таблица ОБР- 38. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2 според дела на напусналите по нежелание от всички напуснали.....	447
Таблица ОБР- 39. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2 според дела на напусналите по нежелание под 16 г. от всички напуснали.....	447
Таблица ОБР- 40. Промени в дела на напусналите ученици от 1-8 клас от всички учащи в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	448
Таблица ОБР- 41. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2.....	449
Таблица ОБР- 42. Промени в дела на завършилите 8 клас в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	449
Таблица ОБР- 43. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2.....	450
Таблица ОБР- 44. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2.....	451
Таблица ОБР- 45. Промени в дела на завършилите 12 клас в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	451
Таблица ОБР- 46. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2.....	452
Таблица ОБР- 47. Брой студенти и докторанти за периода 2007-2010 г.....	453
Таблица ОБР- 48. Брой преподаватели през периода 2007-2010 г.....	453
Таблица ОБР- 49. Брой завършили студенти/защитили дипломанти.....	453

Таблица ОБР- 50. Промени в отношението „студенти/население” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	454
Таблица ОБР- 51. Промени в отношението „студенти/преподаватели” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	455
Таблица ОБР- 52. Промени в отношението „студенти/преподаватели” в коледжите в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	456
Таблица ОБР- 53. Промени в дела на завършилите студенти от всички студенти в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	456
Таблица ОБР- 54. Промени в дела на защитилите докторанти от всички докторанти в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.....	457

Здравеопазване

Таблица ЗДР- 1. Брой болнични заведения на 100 хил. жители	462
Таблица ЗДР- 2. Брой болнични заведения на 100 хил. жители- междуобластни различия	463
Таблица ЗДР- 3. Брой болнични заведения на 100 хил. жители- междуобщински различия.....	464
Таблица ЗДР- 4. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители - междурегионални различия....	465
Таблица ЗДР- 5. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители - междуобластни различия	466
Таблица ЗДР- 6. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители- междуобщински различия	467
Таблица ЗДР- 7. Брой лекари на 100 хил. жители- междурегионални различия	468
Таблица ЗДР- 8. Брой лекари на 100 хил. жители- междуобластни различия	469
Таблица ЗДР- 9. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители - междурегионални различия .	470
Таблица ЗДР- 10. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители - междуобластни различия...	471
Таблица ЗДР- 11. Транспортна достъпност до спешна помощ - междурегионални различия (% на населението с достъпност).....	472
Таблица ЗДР- 12. Транспортна достъпност до спешна помощ- междуобластни различия.....	473
Таблица ЗДР- 13. Транспортна достъпност до болнична помощ- междурегионални различия (% на населението с достъпност).....	474
Таблица ЗДР- 14. Транспортна достъпност до болнична помощ- междуобластни различия	474

Социални услуги

Таблица СОЦ- 1. Междурегионални различия в броя и капацитета на институциите	478
Таблица СОЦ- 2. Междурегионални различия по брой места в специализираните институции на 1000 жители.....	479
Таблица СОЦ- 3. Равнище и динамика на междуобластните различия по брой места в специализираните институции на 1000 жители в районите от ниво 2.....	480
Таблица СОЦ- 4. Междурегионални различия по използването на капацитета на специализираните институции.....	481
Таблица СОЦ- 5. Равнище и динамика на междуобластните различия в използването на капацитета на специализираните институции в районите от ниво 2.....	482
Таблица СОЦ- 6. Равнище и динамика на междуобщинските различия в използването на капацитета на специализираните институции в районите от ниво 2.....	482
Таблица СОЦ- 7. Междурегионални различия в броя на звената и техния капацитет.....	483
Таблица СОЦ- 8. Междурегионални различия по брой места на 1000 жители.....	484

Таблица СОЦ- 9. Равнище и динамика на междуобластните различия по брой места на 1000 жители в районите от ниво 2	485
Таблица СОЦ- 10. Междурегионални различия по използването на капацитета на звената	486
Таблица СОЦ- 11. Равнище и динамика на междуобластните различия в използването на капацитета на звената в районите от ниво 2	486
Таблица СОЦ- 12. Равнище и динамика на междуобщинските различия в използването на капацитета на звената в районите от ниво 2	487
Таблица СОЦ- 13. Домове за медико-социални грижи за деца	488

Култура

Таблица КУЛТ- 1. Недвижими културни ценности в България към 2011 г.	492
Таблица КУЛТ- 2. Междурегионални различия по брой на недвижими културни ценности на 1000 кв.км.	493
Таблица КУЛТ- 3. Разпределение на недвижимите културни ценности от световно значение по региони	493
Таблица КУЛТ- 4. Природни забележителности в България към 2011 г.	495
Таблица КУЛТ- 5. Междурегионални различия по брой на природните забележителности на 1000 кв.км в районите от ниво 2	495
Таблица КУЛТ- 6. Разпределение на природните забележителности по вид и райони от ниво 2	497
Таблица КУЛТ- 7. Разпределение на театрите в България по райони от ниво 2 към м.09.2011 г.	499
Таблица КУЛТ- 8. Междурегионални различия по брой на театрите на 100 хил. жители	499
Таблица КУЛТ- 9. Междубластни различия по брой театри на 100 хил. жители в районите от ниво 2 през 2011 г.	500
Таблица КУЛТ- 10. Междурегионални различия по брой музеи на 100 хил. жители за периода 2007-2010 г.	500
Таблица КУЛТ- 11. Междубластни различия по брой музеи на 100 хил. жители в районите от ниво 2	501
Таблица КУЛТ- 12. Междурегионални различия по брой посещения на 1 музей	501
Таблица КУЛТ- 13. Междурегионални различия по брой експонати на 1 музей.	502
Таблица КУЛТ- 14. Междурегионални различия по брой читалища на 100 хил. жители за периода 2007-2010 г.	503
Таблица КУЛТ- 15. Междубластни различия по брой читалища на 100 хил. жители в районите от ниво 2	503
Таблица КУЛТ- 16. Междурегионални различия по брой библиотеки на 100 хил. жители за периода 2007-2010 г.	504
Таблица КУЛТ- 17. Междубластни различия по брой библиотеки на 100 хил. жители в районите от ниво 2	504
Таблица КУЛТ- 18. Междурегионални различия по библиотечен фонд на 1 библиотека (бр. книги)	505
Таблица КУЛТ- 19. Междурегионални различия по брой оркестри и ансамбли на 100 хил. жители за периода 2007-2010 г.	506
Таблица КУЛТ- 20. Междубластни различия по брой оркестри и ансамбли на 100 хил. жители в районите от ниво 2	507

Резюме

Настоящият доклад е разработен от Обединение „Регионални анализи за 2014+“ в рамките на изпълнението на Проект „Разработване на социално-икономически анализ за нуждите на Оперативна програма „Регионално развитие“ за периода 2014-2020 г.“, възложен от МРРБ по Договор № РД-02-29-324/19.09.2011.

Проектът се финансира от Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007 – 2013, Приоритетна ос 5 „Техническа помощ“, Операция 5.1. „Програмиране, управление, мониторинг, оценка и контрол, Проект „Програмиране на регионалното развитие за периода 2014-2020 г.“

Проектът е с продължителност 40 месеца и ще приключи най-късно на 19 януари 2015 г. Представените в доклада анализи ще бъдат актуализирани с нови данни в хода на изпълнението на проекта.

1. България в контекста на ЕС-27 – основни изводи

Сред многообразието в размера на районите от ниво 2 в Европейски мащаб, българските райони са средни по големина – 18.5 хил.кв.км. Средният размер на област (NUTS III) е 3964 кв.км, с население 264 хил. жители. Средният размер на една община (LAU 1) е 420 кв.км, 27.9 хил.ж. и 19 селища. Българските общини са едни от най-големите в ЕС.

България е сред страните със средно равнище на осигуреност с обща площ (14,73 км²/1000 души през 2010 г.) в ЕС и сред страните с висока осигуреност с използвана земеделска площ (674,6 ха/1000 души през 2010 г.).

България заема челни позиции по територия на районите от ниво 2, определяни като селски райони (98,5% от територията)¹. Това е предпоставка през програмен период 2014-2020 г. към България да се насочат още повече средства по стълб 2 на ОСП. Безспорно е обаче, че настъпилите промени в типологията на районите трябва да се отрази през новия програмен период и в националната дефиниция за „селски район“, която се прилага на ниво 4 (LAU 1) – общините.

Сравнителният анализ на *демографското развитие* на България и ЕС по ключови показатели показва протичането на общи неблагоприятни тенденции, които обаче са по-силно проявени в нашата страна. България има най-неблагоприятни стойности на коефициента на естествен прираст - -4.6 % (зад нас е единствено Латвия). Дължи се на висока смъртност 14.6‰ (9.7‰ средно за ЕС-27).

По предвиждания на Евростат за периода 2010-2060 г. населението на България ще намалее с 27%, а делът на населението над 65 години ще достигне до над 60%². В този контекст очакванията за бъдещото развитие до 2020 г. са за запазване, дори увеличаване на негативните различия между ЕС-27 и българските региони.

Състоянието и динамиката на ключовите показатели за *пазара на труда* показват, че в България те са с по- лоши характеристики в сравнение със средноевропейските нива, но са по- благоприятни спрямо стари страни-членки като Испания, Италия, Гърция, Португалия.

¹ ОИСР (OECD) използва терминът "значително селски региони", преди да го замени с "междинни" през 1997 година. Източник: A Revised urban-rural typology, Eurostat regional yearbook 2010, стр.245.

² Eurostat, News Release, 80/2011 - 8 June 2011, Population projections 2010-2060

Българските райони по обем на създадения БВП са сред най-слабите в ЕС. В сравнение с най-големия район NUTS 2 на ЕС Île de France, който обхваща Париж и региона около него, българските региони създават от 0.50% до 2.94% през 2008 г. от неговия БВП.

По създаден БВП по ППС на човек от населението през 2007 г. страната е на равнище от 40% от средното за ЕС. На почти същото равнище на развитост е и Румъния. Изоставането на тези страни от Чехия е близо два пъти, а в сравнение с Дания, разликата е повече от 3 пъти.

По равнище на БВП по ППС на човек от населението районите на България значително изостават от средното равнище в ЕС, както и от водещите райони по този показател. Половината български райони – СЗР, СЦР и ЮЦР са на равнище от около 30% от средното ниво на ЕС. Дори през 2008 г. СЗР заема последното място по БВП на жител, което го прави най-неразвит район в целия ЕС. СИР и ЮИР, достигат до стойности от около 37% от средното равнище в ЕС. Водещ район в страната е ЮЗР, който достига до близо 73% от средната стойност за ЕС през 2008 г.

По относителен дял на разходите за НИРД в БВП страната е в незадоволително състояние. Тези разходи представляват 0.47% през 2008 г., докато в Румъния те са 0.58% и много повече в Чехия - около 1.5% от БВП и Дания – с 2.9% през 2008 г. Изоставането по този показател е много тревожно предвид на целта за постигане на равнище от 1.5% от БВП през 2020 г., поставена от Националната програма за реформи (2011-2015 г.).

На регионално равнище през 2007-2008 г. СЦР е на последно място в ЕС по дял на НИРД в БВП с незавидните 0.08%. Другите български райони с изключение на ЮЗР имат разходи за НИРД около 0.12-0.36% през 2008 г. ЮЗР е с най-висок дял на НИРД в БВП с 0.77% през 2008 г.

През периода 2007-2010 г. в България е увеличен броят на средствата за подслон и легловата туристическа база, които са материална предпоставка за реализиране на по-голям брой нощувки и растеж на отрасъла. В тази рамка безпокойство буди слабия туристически интензитет (брой нощувки на 1000 жители) - България изостава с около 1,7 пъти от средното ниво на ЕС.

С гъстота на ж.п.мрежата от 37.3 км/1000 кв.км. България заема 16 място в ЕС (Румъния 45.2, ЕС-27 – 49.2 км/хил.кв.км). По гъстота на РПМ страната заема 24-то място със 175 км/1000 кв.км. (418.5 км. за ЕС-27)

В челните места на регионите в ЕС с най-много убити в ПТП на 1 млн. жители за 2009 г. има и един български - Югоизточен със 154,94 броя убити. Данните за останалите български райони от ниво 2 са по-близо до районите с най-много, отколкото до тези с най-малко убити в ПТП. Причините за този негативен принос на шосейния транспорт са комплексни, но с решаващ дял са нарушените пропорции в развитието на логистичните производствени елементи.

По-ниското равнище на икономическо развитие на страната спрямо ЕС-27 е причина за по-ниските стойности отношение на емисиите на парникови газове и количество на генерираните отпадъци на 1 жител. Същевременно необходимостта от постигането на изискванията на различни директиви в сферата на околната среда, което е свързано главно с изграждането на екологична инфраструктура, е причина за по-високия дял на разходите за опазване на околната среда на България в БВП.

Анализът потвърди общоизвестния факт, че по равнище на доходи и разходи на населението България е най-изостаналата и бедна страна - членка на ЕС: доходите на нашите домакинства са с около 70% по-ниски от средните за ЕС, а в абсолютно еврово

изражение крайните потребителски разходи на домакинствата ни са над 4 пъти по-ниски от средноевропейските и са най-ниските в ЕС.

България отделя сравнително малък дял от БВП за образование – 4.4% за 2009 г. (ЕС-27 – 5.6%, зад нас са само Румъния и Словакия). По разходи на 1 учащ се, тя се нарежда на последно място в ЕС. Част от причините за това са по-ниския дял на публичните разходи в БВП и ниското равнище на БВП на 1 жител. Доказателство, че това са факторите, които определят финансовите условия за развитие на образованието е, че отношението на разходите на 1 учащ към БВП/1 жител поставя България в по-добри позиции в сравнение със съответните референтни равнища (27.4% при 25.6% средно за ЕС-27). България не изостава и по другите количествени показатели, характеризиращи образованието. Притеснение буди три пъти по-големия дял на българските студенти, учещи в други държави (7.8%; ЕС-2.7%, Румъния – 2.3%). Наред с всички останали аргументи, това не може да не се възприеме и като косвена оценка за качеството на нашето образование.

Осигуреността на България с болнични заведения, болнични легла и лекари е по-висока от средното ниво за ЕС. Тенденциите са към повишаване, с изключение на медицинския персонал, където темпът на растеж в България е по-бавен от този за ЕС.

Според Националната здравна стратегия (2008-2013) и план за действие: Годишният брой на хоспитализираните лица показва трайна тенденция за увеличаване, особено през последните няколко години, като за 2007 г. те са с около тридесет на сто повече, отколкото през 2000 г., което задава известни ограничения при преследването на цели, свързани с намаляване на капацитета (болници, болнични легла, медицински персонал).

В България нивото на разходите за социална защита и в частност – на социалните услуги за възрастни, е силно подценено. Това по никакъв начин не се вписва в демографската картина и перспективите на страната, свързани със застаряването на населението. Ако това подценяване продължи (а бюджетът за 2012 г. напр. не предвижда увеличаване на държавната финансова подкрепа за модернизиране на социалното обслужване), перспективите за скъсяване на дистанцията с другите страни-членки на ЕС остават неблагоприятни.

2. Междурегионални различия

Трите района от ниво 2 в Южна България имат по-голяма територия и население в сравнение с тези от Северна България. Това се отнася и за областите (ниво 3).

В структурата на територията на България земеделските територии имат дял от 57,44%, което е добър показател за потенциала за развитие на селскостопанското производство. Във функционалната структура на територията основно място като ресурс за националното стопанство заемат секторите селско стопанство, рибовъдство и горско стопанство (Общо: 83,94% за 2010 г.). Релефът в съчетание с останалите физикогеографски компоненти е особено благоприятен за развитие на селско стопанство, туризъм, курортното дело и рекреацията.

По показателите площ със селскостопанско предназначение и използвана земеделска земя районите от северна България показват по-високи стойности спрямо равнището им в южна България и за страната като цяло. Данните за средната големина на едно стопанство показват същите регионални различия.

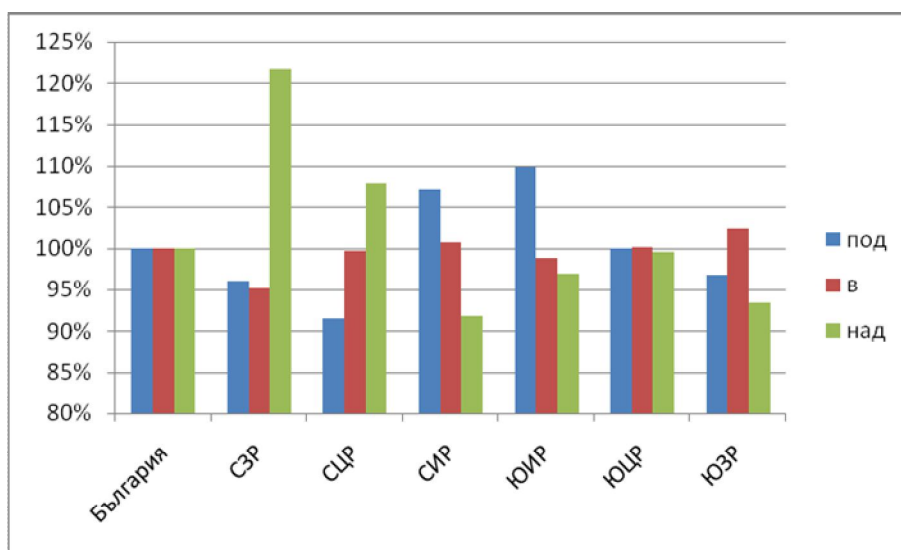
Междурегионалните различия по основни демографски характеристики са следните:

Естественят прираст на населението е отрицателен във всички райони от ниво 2. Най-неблагоприятно е положението в СЗР (-10,6‰) и СЦР (-7,3‰), а най-добро – в ЮЦР (-2,5‰);

Коефициентът на миграция влошава своите стойности в анализирания период във всички райони с изключение на ЮЗР, което показва интензифициране на изселванията от районите от ниво 2 към ЮЗР или извън България, където има повече и по-добри възможности за заетост, по-високи доходи и жизнен стандарт. Най-неблагоприятни стойности през 2010 г. имат СЦР (-7,13‰) и СЗР (-6,91‰), но в първия район процесът на обезлюдяване протича значително по-бързо.

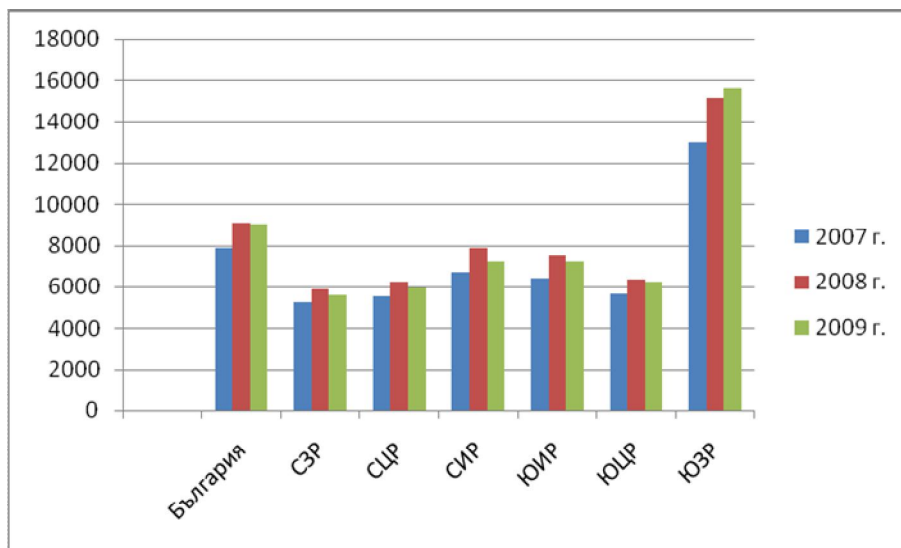
В условията на обща тенденция към намаляване и застаряване на нацията междурегионалните различия във *възрастовата структура на населението* са представени на следващата фигура. Данните показват отношението на трите възрастови групи (под, в и над трудоспособна възраст) към средното за страната, прието на 100%, в районите от ниво 2. Вижда се застаряващата възрастова структура на населението в СЗР и СЦР, младият потенциал на СИР и ЮИР и сравнително балансираната структура на ЮЦР и ЮЗР.

Фигура 1. Възрастова структура на населението на районите от ниво 2 за 2010 г. (България=100%)

По БВП на жител ЮЗР е едноличен лидер сред районите от ниво 2 (вж. следващата фигура). Далеч след него са СИР и ЮИР, следвани от ЮЦР, СЦР и на последно място е СЗР. Данните показват спада на стойността на показателя за 2009 г. във всички райони, с изключение на ЮЗР.

Фигура 2. Регионални различия по БВП на 1 жител за периода 2007-2009 г.

Междурегионалните различия по разходи за инвестиции на 1 жител са в пряка връзка с равнището на икономическо развитие на регионите. С най-високи стойности е ЮЗР (5282 лв.), следван от ЮИР и СИР (около 2600-2700 лв.). Далеч за тях е ЮЦР с 1557 лв. и на последните две места са СЦР (1233 лв.) и СЗР (1082 лв.).

Териториалните различия в *заетостта* се формират и развиват в следния национален контекст: сравнително ниска степен на заетост в сравнение със средноевропейската (коефициентът на заетост в България от 59,7% е с 4,5 п.п. по-нисък от ЕС-27 през 2010 г.); ясна тенденция към намаляване на заетостта през периода 2007-2010 г., която е по-силно изразена в сравнение с ЕС-27. Следователно, шоковете от икономическата криза са повлияли по-силно върху българския трудов пазар в сравнение със средното за ЕС.

Различията между районите от ниво 2 през периода са много ниски, но с лека тенденция към нарастване (коефициентът на вариация се променя от 6,6% на 8,0%). През 2010 г. делът на заетите от населението на 15-64 г. има най-високи стойности в ЮЗР (67.6%), следван от ЮИР (58.5%). По-нататък в класацията се нареждат ЮЦР, СИР, СЦР. Последен е СЗР с коефициент на заетост от 53.8%. В динамика се наблюдава намаляване на заетостта през последните две анализирани години и това се отнася за всички райони, без изключение.

Равнището на безработица през 2010 г. е 10.2 за страната. Различията по райони от ниво 2 варират от 14.5% за СИР до 6.8% за ЮЗР.

Броят на реализираните нощувки – в абсолютен размер и отнесен към населението е най-представителният показател за действителното туристическо развитие, вкл. и за развитието на системата на туристическо обслужване и услугите. Междурегионалните различия по този показател са много големи като с най-високи стойности са ЮИР и СИР. Въз основа на праговите критерии на *Birkenhauer* (над 100 хил. нощувки) и на базата на данни от 2009 г. в България на практика има само 20 общини, които могат да бъдат наречени туристически - Велинград, Бургас, Чепеларе, Сандански, Поморие, Стара Загора, Хисаря, Смолян, Русе, Велико Търново, Павел баня, Созопол, Приморско, Самоков, Банско, Пловдив, Несебър, Варна, Столична община и Балчик.

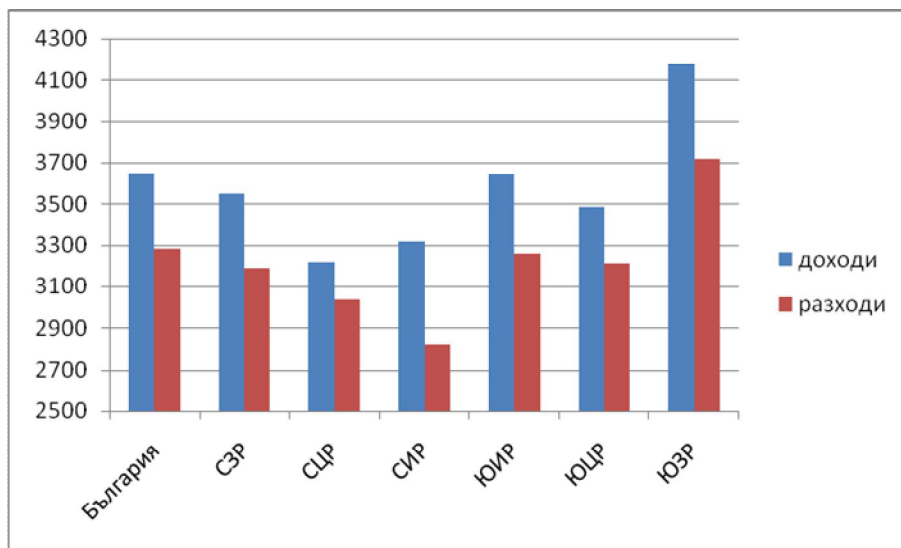
Регионалното разпределение на ж.п. и пътната мрежа е сравнително равномерно. Междурегионалните различия в гъстотата на ж.п. и пътната мрежа са ниски и запазват равнището си през анализирания период

С най-добри показатели за осигуреност на територията с ж.п. и пътна мрежа се отличава СЦР, следван от СИР и ЮЗР. По този показател относително най-неосигурени са СЗР и ЮИР.

Състоянието, или качеството на пътната мрежа, ако бъде оценено чрез структурата на пътищата според техния клас и настилка, то може да се направи заключение, че най-добра оценка може да бъде дадена на ЮЗР, следван от ЮИР. Най-зле в това отношение са СЗР и ЮЦР.

Ниското и започващото да спада след 2009 г. ниво на доходите и на тази основа – на жизнения стандарт на населението, е основен проблем както на *национално*, така и на *регионално* ниво³. На тази основа, незначителната диференциация⁴ в равнището на доходите на населението е най- характерната черта на *различията между районите от ниво 2* (коефициентите на вариация са под 20% и достигат 6% при някои източници на доходи), като към 2010 г. по- високо е нивото на доходите в южните райони (преди всичко в ЮЗР), а по- ниско в северните (най- вече в СЦР и СЗР). Последната констатация съответства на извода в цитирания анализ на МТСП, в който се изтъква, че ЮЗР е най- добре развитият в социален план район на страната, а най- слабо развит – СЗР, поради което областите от този район, би следвало да представляват райони за целенасочена подкрепа от страна на държавата.⁵

Фигура 3. Доходи и разходи на лице от домакинство за 2010 г.

Данните от фигура 3 показват най-високи равнища в ЮЗР, следван от ЮИР, СЗР и ЮЦР. Най-ниски равнища на общ доход са реализирани в СИР и СЦР. Обяснението за сравнително високото равнище на доходите на домакинствата в СЗР се търсят в заетите в АЕЦ Козлодуй и в по-високите доходи на населението от социални трансфери (пенсии, помощи, обезщетения и др.)

³ Този извод се съдържа и в „Социално-икономически анализ на политиките на МТСП“, 2011, с. 10.

⁴ Този извод се вписва в силната страна, която е изведена в посочения анализ на МТСП, че „между отделните райони като цяло няма съществени диспропорции в нивото на социално развитие. По-голямата част от областите имат сходни параметри на развитие“ (с.75).

⁵ Пак там, с.73.

През периода 2007-2010 г. се наблюдава увеличаване на децата, посещаващи детски градини със 7.5%. В междурегионален план се наблюдават: по-високи темпове на увеличаване на децата, посещаващи детски градини в Южните райони в сравнение със Северните райони; Северните райони се характеризират с по-високи показатели за достъп, а южните – с по-високи показатели за ефективност; междурегионалните различия са малки и намаляват. По-нататъшните усилия трябва да се насочат към поддържане на съществуващите тенденции, като приоритетно се решат проблемите с достъпа в няколко големи града като София, Варна, Благоевград, В.Търново, Добрич, Габрово и др., както и в малки, периферни общини, разположени най-вече в СЗР и СЦР.

През периода 2007-2010 г. се наблюдава намаляване на учениците в общообразователните училища с 9%, на училищата с 15% и на учителите с 14%. Тези промени водят до увеличаване на средната големина на едно училище и на броя на учениците, които се падат на един учител. При равни други условия това са промени, които създават възможност за по-ефективно функциониране на системата на училищното образование. Основни причини за повишаване на ефективността са стартиралата от 2007 г. програма за оптимизация на училищната мрежа на МОМН, както и въвеждането на делегираните бюджети от началото на 2008 г.

Очертават се няколко проблема. Първият е свързан със специалните училища. Броят им намалява, а локализацията им по територията на страната затруднява достъпа до услугите. Така например, училища за незрящи деца има само в София и Варна. Същото се отнася и за общообразователните училища. Закриването на над 400 училища затрудни достъпа на ученици от определени райони до училище. Намалява достъпа и до професионални училища. Професионалните програми и колежи не могат да компенсират спада на учениците в професионалните училища. Най-вероятно той се дължи на несъответствието на предлаганите специалности с изискванията на регионалния пазар на труда. Заслужава да се обърне внимание на този въпрос в следващите разрези на анализ, предвидени в рамките на този проект.

Териториалните различия при предлагането и оказването на здравни услуги се характеризират със следното:

- Изградената материална база в здравеопазването – болнични заведения и леглова база е сравнително равномерно разположена по територията на страната;
- Ниски са териториалните различия между районите по отношение наситеността с лекарски кадри. И тук, както и при материалната база не се открояват райони, за които е необходимо да се полагат специални грижи за да догонят останалите;
- Сравнително добро е положението и по отношение на разположението на звената за спешна помощ и населението, което при избрания подход на изчисление е в 30 минутния изохрон.
- Единственият показател, който дава основание за индикиране на проблем е обезпечеността на населението с лекари по дентална медицина. Изоставащите значително 4 района от ниво 2 (СИР, ЮИР, СЦР, СЗР), както и различията между отделните области дава основание да се насочи вниманието при разработване на секторните политики именно към този въпрос.

Анализът на количествените показатели за социалните услуги ясно показва: резултатите от провежданата политика за деинституционализация – намаляване на местата в специализираните заведения за услуги в страната и във всички области; по-високото равнище и по-голямата динамика в развитието на социалните услуги,

предоставяни в общността. В междурегионален план северните райони се отличават с по-високо равнище на наситеност със социални услуги. В известна степен това се дължи на тяхното обезлюдяване. Това, както и изоставането на ЮЗР (който е един от най-гъсто населените) подсказва, че в следващите години мерките за развитие на мрежата от звена за социални услуги в общността трябва да се съобразяват с тенденциите в демографското развитие. В краткосрочна перспектива, поради изостаналостта на сферата за социално обслужване и демографското застаряване на българската нация, приоритет си остава и количественото разширяване на тази мрежа.

България е богата на *недвижими културни ценности*, но данните за техния брой са изключително неточни, тъй като не е извършена предвидената от Закона за културното наследство инвентаризация. По тази причина данните за 30-те хиляди такива обекти са изключително неточни, тъй като част от тях (паметни плочи, сгради-архитектурни паметници и т.н.) вече не съществуват. В тази връзка, сравнително ниските различия между регионите на базата на тези данни трябва да се интерпретират с цялата условност, произтичаща от наличната информация. Основните проблеми свързани с недвижимите културни ценности са: недостатъчно държавно финансиране на специализираните дейности, липса на преференции за собствениците при извършването на консервационно – реставрационни дейности; неизяснена собственост на голяма част от археологическите недвижими ценности.

Ако трябва да се даде обобщаваща оценка на междурегионалните различия, то със сигурност може да се каже, че най-развит български район е ЮЗР, следван на значително разстояние от СИР и ЮИР. ЮЦР заема междинно място между горните три сравнително развити района и най-слабо развитите – СЦР и СЗР.

Списък на съкращенията

ОЕСД	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
АЕЦ	Атомна електроцентрала
БАН	Българска академия на науките
БАНСИК	Българска анкета за наблюдение на селскостопанската и икономическа конюнктура
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
дБ	Децибели
ДГ	Детски градини
Дка	Декари
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕС	Европейски съюз
ж.п.	Железопътен
ИЗП	Използвана земеделска площ
Км.	Километри
м.н.в.	Метри надморска височина
м ³	Кубични метри
МОМН	Министерство на образованието, младежта и науката
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НИРД	Научно-изследователска и развойна дейност
НКИД	Национален класификатор на икономическите дейности
НПУДО	Национална програма за управление на дейностите по отпадъците
НСИ	Национален статистически институт
НСОРБ	Национално сдружение на общините в Република България
НТДОН	Нетърговските дружества, обслужващи населението
ОЗ	Обработваема земя
ООУ	Общообразователни училища
ОПОС	Оперативна програма околна среда
ОПРР	Оперативна програма регионално развитие
ОСП	Обща селскостопанска политика

п.п.	Процентен пункт
ППС	Паритет на покупателната способност
ППСП	Паритет за покупателната способност за потребление
ПССП	Площ със селскостопанско предназначение
ПТП	Пътно-транспортни произшествия
ПУ	Професионални училища
ПУДООС	Предприятие за управление на дейностите по отпадъците
РПМ	Републиканска пътна мрежа
СЗР	Северозападен район
СИР	Североизточен район
СПСОВ	Селищна пречиствателна станция за отпадъчни води
СУ	Специални училища
СЦР	Северен централен район
ТЕЦ	Топлоелектрическа централа
ТУГ	Тонове условно гориво
ха	Хектари
ЦСМП	Центрове за спешна медицинска помощ
ЮЗР	Югозападен район
ЮИР	Югоизточен район
ЮЦР	Южен централен район

I. Въведение

Настоящият аналитичен доклад е разработен от Обединение „Регионални анализи за 2014+” в рамките на изпълнението на Проект “Разработване на социално-икономически анализ за нуждите на Оперативна програма „Регионално развитие” за периода 2014-2020 г.”, възложен от МРРБ по Договор № РД-02-29-324/19.09.2011.

Проектът се финансира от Оперативна програма „Регионално развитие” 2007 – 2013, Приоритетна ос 5 „Техническа помощ”, Операция 5.1. „Програмиране, управление, мониторинг, оценка и контрол, Проект „Програмиране на регионалното развитие за периода 2014-2020 г.”

Проектът е с продължителност 40 месеца и ще приключи най-късно на 19 януари 2015 г. Представените в доклада анализи ще бъдат актуализирани с нови данни в хода на изпълнението на проекта.

Съгласно Техническите спецификации **основната цел** на проекта е насочена към изготвяне на детайлен социално-икономически анализ за нуждите на Оперативна програма за регионално развитие за периода 2014-2020 г., с оглед идентифициране на силни и слаби страни, възможности и заплахи пред развитието на българските райони, приоритетни области за въздействие за преодоляване на несъответствия в развитието, оползотворяване на съществуващите възможности за ускорено и устойчиво социално-икономическо развитие и териториално сближаване. Успоредно анализът ще служи за дефиниране на актуалните проблеми на българските региони и за определяне на стратегия за устойчиво развитие в периода 2012г.- 2022 г. в рамките на Национална стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.

Изпълнението на основната цел е обвързано с постигането на следните **специфични цели**:

Специфична цел 1: Да установи настъпилите промени за 7-годишния период (2007-2013) по отношение на икономическото, социалното и инфраструктурното развитие и състоянието на околната среда в районите от ниво NUTS II и ниво NUTS III.

Специфична цел 2: Да очертае настоящата ситуация в социално-икономическото развитие и териториалното сближаване на българските райони, с фокус върху несъответствията в предизвикателствата пред развитието и потенциала и възможностите за развитие.

Специфична цел 3: Да съпостави достигнатото ниво на развитие на българските региони със средните данни за регионите в ЕС и да анализира вътрешнорегионалните и междурегионалните различия.

Специфична цел 4: Да анализира и представи тенденциите в развитието на българските райони, области, общини и градове спрямо периода 2004-2006 г., както и тенденциите в развитието за периода 2011-13 г.

Специфична цел 5: Да анализира нуждите, проблемите и възможностите за развитие пред териториите със специфични характеристики.

Специфична цел 6: Да анализира градското развитие и нуждите, проблемите и възможностите за развитие на българските градове и агломерации.

Специфична цел 7: Да анализира секторните политики от регионално и местно значение и възможностите за тяхното координирано и интегрирано адресиране на регионално и местно ниво.

Специфична цел 8: Да анализира и изведе силни и слаби страни, възможности и заплахи пред устойчивото и балансирано регионално развитие.

Специфична цел 9: Да постави основата, необходима за обективно и реалистично формулиране на стратегията, целите, приоритетните направления и финансово разпределение на средствата при програмиране на финансовия ресурс на оперативната програма за регионално развитие за периода 2014-2020 г

Социално-икономическият анализ за целите на ОПРР 2014-2020 г. ще бъде изготвен в следните **тематични направления**:

Тематично направление 1: Обща характеристика и сравнителен анализ на българските райони: междурегионални и вътрешнорегионални различия, както и сравнение с регионите на ЕС.

Тематично направление 2: Изследване на специфичните териториални характеристики.

Тематично направление 3: Изследване на градското развитие.

Тематично направление 4: Анализ на националните секторни политики от регионално значение, които остават извън политиката на устойчиво градско развитие, вкл. здравеопазване, социална политика, образование, култура, туризъм, транспортна политика, политика в областта на научноизследователската и развойна дейност и зелена енергия и нисковъглеродна икономика.

Тематично направление 5: Анализ на капацитета и възможностите за управление и изпълнение на проекти.

Тематично направление 6: Анализ на източниците на финансиране на регионалното развитие, които ще бъдат на разположение за периода 2014-2020 г.

На базата на основните изводи и констатации от социално-икономическия анализ ще бъде изготвен **SWOT анализ**. В съответствие с методологията на стратегическото планиране, неговото предназначение е да бъде използван като „мост” и основа за разработването на стратегическата част на ОПРР, вкл. при формулиране на нейните цели и приоритети.

Настоящият аналитичен доклад „Социално-икономически анализ за нуждите на Оперативна програма „Регионално развитие” за периода 2014-2020 г.” е разработен в изпълнение на *Тематично направление 1: Обща характеристика и сравнителен анализ на българските райони: междурегионални и вътрешнорегионални различия, както и сравнение с регионите на ЕС*.

В съответствие с Техническите спецификации и след одобряване от страна на Възложителя на Въстъпителния доклад, настоящият аналитичен доклад има следното съдържание и структура:

Сравнителен анализ на България с ЕС. Анализът обхваща две направления:

- Принос на Националната програма за развитие България 2020 за постигане на целите на Стратегия Европа 2020;
- Сравнителен анализ на българските региони с регионите в ЕС.

Сравнителният анализ е извършен на базата на ключови индикатори за всяка една тематична област. Съпоставката е извършена в две направления:

- България и ЕС-27. Анализът по това направление е извършен за всички избрани ключови показатели. Освен със средните стойности за ЕС-27 е извършена съпоставка и с избрани страни-членки като Дания, Румъния и Чехия. При анализа на определени тематични области като напр. туризъм, култура и транспорт за сравнение са използвани и страни, които имат традиции и постижения или са особено типичен случай в съответните области – напр. Малта, Гърция, Испания за туризма и Франция за културата.
- Българските райони от ниво 2 и ЕС. При част от избраните ключови показатели анализ по това направление не е изготвен поради липса на информация или установяване на разминавания между информация от НСИ и Евростат за едни и същи показатели, което води до противоречиви заключения.

Използвана е информация основно от Евростат. При някои специфични области като напр. здравеопазване и култура е използвана информация от Световната здравна организация, ЮНЕСКО и т.н. В зависимост от информационната осигуреност периодът на анализ за отделните ключови показатели е различен като варира от само една година до пълен период 2007-2010 г.

Анализ на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия. Съгласно Техническите спецификации анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия трябва да бъде извършен по набор от показатели, зададени като минимум от Възложителя.

При набирането на информацията за анализа на тези показатели Обединението се ръководи от следния *подход*:

- Прието бе, че Националният статистически институт (НСИ) е първостепенен официален източник на информация за показателите на анализ;
- В случай, че НСИ не събира или не може да предостави исканата информация, са използвани данни от ведомствени бази-данни на различни министерства и други ведомства;
- При идентифициране на липса на информация в горепосочените институции, Обединението е анализирано вторична информация, съдържаща се в документи от други проекти, публикации и т.н.
- При невъзможност да се набере информация чрез горепосочените инструменти Обединението е предложило алтернативни показатели.

При част от зададените от Възложителя показатели, набраната информация **напълно се покрива** като равнище на анализ (район от ниво 2, област и община) и времеви период със зададените по техническите спецификации. При други показатели набраната информация **не се покрива** като равнище на анализ (район от ниво NUTS II, област и община) и времеви период. Информационното осигуряване, териториалният разрез и периодът на анализа за всяка една анализирана тематична област са разгледани по-подробно в специална точка с методологически бележки, предхождаща съответния анализ по-долу.

На настоящия етап в анализа не са включени следните показатели, зададени от Възложителя в Техническите спецификации:

Показател	Причина
Консумация на ТУГ (тонове условно гориво) за производството на 1000 единици от БВП	Липса на официална информация
Структура на БДС в индустрията по подотрасли	Информацията е официално изисквана от НСИ и ще бъде предоставена през м. януари 2012 г.
Университети и научно-изследователски центрове и институти в районите; Финансиране на изследователски програми и иновации от държавния бюджет	НСИ не събира информация по този показател. Екипът ще продължи усилията си по събиране на информация и тя ще бъде анализирана на по-късен етап.
Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи по райони от ниво NUTS II и области, направени от частния сектор	Информацията е официално изисквана, но не е предоставена поради съображения за конфиденциалност.
Придобити дълготрайни материални активи по форма на собственост, по райони от ниво NUTS II и области	Информацията е официално изисквана, но не е предоставена поради съображения за конфиденциалност.
Чуждестранни преки инвестиции в структуроопределящи предприятия от нефинансовия сектор с натрупване по райони от ниво NUTS II и области	Информацията е официално изисквана, но не е предоставена поради съображения за конфиденциалност.
Територии застрашени от наводнения	Към момента МОСВ изпълнява проект свързан с извършването на предварителна оценка на риска от наводнения и определянето на териториите застрашени от наводнения. След приключването на този проект информацията и резултатите от него ще бъдат включени в анализа.
Количество на образуваните строителни отпадъци	Липса на официална информация. Показателят е заменен с количество на събрани строителни отпадъци на 1 жител, данни по който се отчитат от НСИ по райони от ниво 2 и области.
Дял на населението, обслужено от разделно сметосъбиране	Информация по този показател не се събира от НСИ. В хода на изпълнение на проекта, настоящия анализ ще бъде актуализиран с такава информация, произведена в резултат на обработка на данни от МОСВ.
Дял на отделените отпадъци за вторично използване.	Информация по този показател не се събира от НСИ. В хода на изпълнение на проекта, настоящия анализ ще бъде актуализиран с такава информация, произведена в резултат на обработка на данни от МОСВ.
Детски градини по вид	Липса на официална информация.
Танцови ансамбли	Липса на официална информация. Такава не се събира от НСИ и Министерството на културата. Показателят бе заменен с „Брой на ансамблите и оркестрите”, информация, за който бе взета от отчетите на общинските бюджети от базата-данни на НСОРБ.
Оркестри	Липса на официална информация. Такава не се събира от НСИ и Министерството на културата. Показателят бе заменен с „Брой на ансамблите и оркестрите”, информация, за който бе взета от отчетите на общинските бюджети от базата-данни на НСОРБ.

Театрални труп	Липса на официална информация. Такава не се събира от НСИ и Министерството на културата.
Хорове	Липса на официална информация. Такава не се събира от НСИ и Министерството на културата.
Хорови капели	Министерство на културата е предоставило информация за наличието само на 1 хорова капела в страната. На базата на тази информация не може да бъде направен анализ на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия.

Голяма част от показателите, зададени от Възложителя са в абсолютен размер. В анализа те са разгледани като такива, но с оглед информативността и коректността на анализа на териториалните различия, много от тях са трансформирани в производни относителни показатели – напр. спрямо броя на населението (на 1 жител, на 1000 жители, на 10 хил. жители); площта на територията (на кв.км., на 1000 кв.км.); броя на населените места и т.н.

При някои показатели за целите на анализа са направени допълнителни уточнения и допускания – напр. показателят брой преждевременно напуснали училище (в анализа на образованието) не е уточнен. За целите на анализа се приема, че това са напусналите, които не са навършили 16 г.

В допълнение към показателите, зададени като минимум от възложителя в анализа са използвани и допълнителни показатели, които по преценка на разработващия екип разкриват допълнителни особености на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в отделните тематични области. По-подробна информация за тях е представена в началото на всеки анализ по тематични области.

II. Методологически подход

За изготвянето на Социално-икономическия анализ за нуждите на Оперативна програма „Регионално развитие” за периода 2014-2020 г. са използвани широк набор от методи включващи:

Конвенционални статистически методи. Тази група методи се използват, за да се разкрият различията между анализираните обекти (райони, области, общини) през изследвания период. Чрез тях се анализират състоянието и промените в междурегионалните и вътрешнорегионалните различия, които са в основата на анализа. Тези методи се прилагат в анализа по всички тематични области, в които се работи с количествена статистическа информация. Използвани са следните методи от тази група:

- *Средни стойности.* Те се определят за съответната анализирана териториална единица (район от ниво 2, област и община) като се изчисляват спрямо броя на населението (на 1 ж., на 10 хил. жители и т.н.), площта на територията (на кв.км., на 1000 кв.км. и т.н.).
- *Структури.* Те се определят за съответната анализирана териториална единица (район от ниво 2, област и община) като се изчисляват процентни дялове на съответните компоненти в общата структура на съответния показател.
- *Вариационен размах.* Той представлява разликата между максималната и минималната усреднена величина на даден показател за съответната териториална единица – район от ниво 2, област или община. Определя се по формулата: $d = x_{max} - x_{min}$.
- *Коефициент на вариация по средно квадратично отклонение.* Измерва степента на разсейване около един център (средна аритметична) независимо в каква степен се отклоняват съответните единици. Определя се по следната формула, съгласувана с Възложителя в периода на разработването на Въстъпителния доклад:

$$V_{\sigma} = \frac{\sigma}{\bar{x}} \cdot 100,$$

където:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{N}}$$

- *Средно квадратично (стандартно отклонение).* От статистическа гледна точка съществуват няколко изисквания при използването на коефициента на вариация. Най-същественото от тях е свързано с необходимостта оценяваните променливи да имат положителни стойности. Дори и в този случай коефициент на вариация може да бъде изчислен, но получените резултати могат да бъдат подвеждащи. Поради тази причина при такива променливи е използвано стандартното отклонение като измерител на различията. Стандартното (средно квадратично) отклонение е прецизна и често употребява мярка за статистическо разсейване. Логическите основи на стандартното отклонение са, че се изхожда от разликите между значенията на признака на отделните единици и тяхната среда

квадратична, т.е. изчислява се средна квадратична величина от разликите, като отделните единици варират около нея. Този метод е използван по-специално при оценяването на различията при показатели, които имат отрицателни стойности, напр. коефициент на естествен прираст, коефициент на миграция. Средното квадратично отклонение се изчислява по следната формула:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{N}}$$

Таксономичен метод⁶. Методът позволява конструирането на обобщаваща (ненаименована) оценка за социално-икономическото състояние през дадена година на изследваните териториални единици (напр. райони от ниво 2, области или общини) и подреждането им според величината на съответните оценки. Същността на метода се заключава в следното: всяка териториална единица се представя като точка в n -мерно Евклидово пространство, където с n е означен броят на използваните показатели. Сравнението се извършва спрямо фиктивна териториална единица, която има най-високо равнище на развитие и се характеризира с екстремални стойности за отделните показатели. Колкото по-близо е конкретна териториална единица до фиктивната, толкова тя е по-напред в подредбата и равнището ѝ на развитие е по-високо. Аналитичният запис на модела е представен по-долу.

Разглежда се множество от m многомерни обекта, всеки от които се характеризира с n показателя. Построява се матрица на наблюдение от вида

$$(1) \quad X = \begin{pmatrix} X_{11} \dots X_{1j} \dots X_{1n} \\ \dots \dots \dots \\ X_{i1} \dots X_{ij} \dots X_{in} \\ \dots \dots \dots \\ X_{m1} \dots X_{mj} \dots X_{mn} \end{pmatrix},$$

където с X_{ij} е означено значението на j -я показател за i -я обект.

Най-често разглежданите показатели са в различни единици на измерване и за да се приведат в съпоставим вид се стандартизират (нормират). За целта се използва формулата

$$(2) \quad Z_{ij} = \frac{X_{ij} - \bar{X}_j}{\sigma_j},$$

където

$$(3) \quad \bar{X}_j = \frac{\sum_{i=1}^m X_{ij}}{m}$$

$$(4) \quad \sigma_j = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (X_{ij} - \bar{X}_j)^2}.$$

⁶ Плота, В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа. М., Статистика, 1980.

Множеството J от използвани показатели се подразделя на две подмножества: J_1 - подмножество на стимулиращите показатели и J_2 - подмножество на задържащите показатели. Това дава възможност за построяване на абстрактна общност, наречена “еталон”, координатите на която се определят от

$$(5) \quad Z_{0j} = \max Z_{ij} \quad \text{за } j \text{ от } J_1$$

$$(6) \quad Z_{0j} = \max Z_{ij} \quad \text{за } j \text{ от } J_2.$$

При така въведените означения, разстоянието между i -я многомерен обект и “еталона” се определя по формулата

$$(7) \quad C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (Z_{ij} - Z_{0j})^2}.$$

Въз основа на така определените разстояния C_{i0} , таксономичният измерител d_i се определя от

$$(8) \quad d_i = \frac{C_{i0}}{C_0},$$

където

$$(9) \quad C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0$$

$$(10) \quad \bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{i0}$$

$$(11) \quad S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}.$$

От начина на определяне на нормиращия делител C_0 (формула(9)) се вижда, че значенията на таксономичния измерител d_i са в границите от нула до единица и само за силно изоставащите обекти може да са по-големи от единица. Следователно, колкото по-малко е значението на таксономичния измерител d_i , т.е. колкото по-близо е разглеждания обект до “еталона”, толкова обекта е по-напред в подредбата.

Методът е приложен в заключителната част на анализа за определяне на интегрални оценки за равнището на развитие на районите от ниво 2 и областите по дадени ключови показатели. Районите от ниво 2 и областите могат да бъдат ранжирани според величината на съответните оценки. Ранжирането дава възможност да се открият както самите различия, така и да се обособят групите на високоразвитите, на развитите и на изоставащите териториални единици.

При оценяването на равнището на развитие на районите от ниво 2 и областите в заключителната част на анализа е приложен и друг **подход за измерване на съвкупното влияние на множество показатели**. Този подход е използван в практиката за нуждите на фонд ФЛАГ, като общините в България са групирани според възможността им да обслужват кредити (оценена посредством набор от показатели).

Той се базира на същата логика, но съотнася стойностите на реалните териториални единици по всеки показател към най-високата стойност на този показател. По този начин териториалната единица с най-висок показател получава 100%, а всички останали - процент, формиран като отношение на тяхната стойност към най-високата. Обобщаващият показател за всяка териториална единица се получава като средна от сбора на нейните проценти.

Метод за анализ на съдържанието на документи. Този метод се използва в допълнение към количествените методи за обработка на информация в случаите, когато анализът не може да бъде извършен на база на количествена статистическа информация. В този случай се извършва анализ на документи в т.ч. стратегически документи на национално, секторно и регионално равнище; аналитични доклади от изпълнението на различни проекти; публикации и доклади от научни разработки и т.н. като на тяхна база се определят междурегионалните и вътрешнорегионалните различия. Този метод е широко застъпен при:

- Анализа на потенциала на територията в частта му за климата и потенциала на територията за производство на енергия от вятър и слънце;
- Анализа на околната среда в частта му за териториите в риск от развитие на свлачищни процеси. След приключване на проект на МОСВ свързан с извършването на предварителна оценка на риска от наводнения и определянето на териториите застрашени от наводнения този метод ще бъде приложен и по отношение на документите, произведени в рамките на този проект.

При разработването на настоящия анализ е приложен и метода на **SWOT анализа**, като са определени силните и слабите страни, възможностите и заплахите, произтичащи от анализа по всички тематични области, включени в социално-икономическия анализ.

При анализите на някои показатели като напр. транспортна достъпност на болничните заведения и т.н. са използвани специфични методи на анализ. Те, както и други методологически въпроси свързани с конкретната анализирана тематична област са разгледани в специална точка към анализа на тази област по-долу съдържаща методологически бележки за методите и показателите за съответната област.

III. Сравнителен анализ на България с ЕС

1. Принос на Националната програма за развитие България 2020 за постигане на целите на Стратегия Европа 2020

В Стратегия „Европа 2020” Европейската комисия предлага 5 водещи стратегически цели и 7 водещи инициативи (иновации, образование, цифрово общество; климат, енергия и мобилност, конкурентоспособност, заетост и умения, борба с бедността) за икономически растеж през следващите 10 години. Всяка страна, членка на ЕС трябва да определи своите цели и приоритети, които да допринесат за постигане на целите на ЕС. В свои стратегически и планови документи (Национална програма за реформи 2011-2015, Национална програма за развитие: България 2020 и др.) България формулира целите за своето развитие до 2020. В долната таблица са представени в сравнителен план целевите показатели на Стратегия Европа 2020 с тези на Националната програма за развитие България 2020 и настоящото равнище на тези показатели.

Показател	Начално състояние	България 2020	Европа 2020
1. Процент на заетост на населението на възраст 20—64 години	65.4%, 2010 г. 2993 хил.д.	76%	от 69% на 75%
2. Дял на инвестиции в НИРД от БВП	0.53%	1.50%	3%
3. Емисии на въглероден диоксид	53%, 2009 г. (1990г.=100%)		Намаляване с 20% (30%) в сравнение с 1990 г.
4. Дял на възобновяемата енергия в крайното енергийно потребление	11.9%, 2009 г.	Дял на ВЕИ -16%	20%
5. Енергийна ефективност		Увеличение на енергийната ефективност с 25%	20%
6. Дял на преждевременно напуснали училище	14.7%, 2009 г.	11%	от 15% на 10%
7. Дял на населението на възраст 30-34 години със завършено висше образование	27.9%, 2009 г.	36%	от 31% на 40%
8. Брой на европейските граждани, които живеят под националните прагове на бедност	1657 хил.д., 2008 г.	Намаляване на бедните с 260 хил.души	Намаление с 25%, или с 20 млн.души

По този начин представена тази таблица дава възможност да се следи в годините доколко България се приближава до изпълнение на собствените си цели и в каква степен тя допринася за постигането на общите цели на ЕС за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

Както се вижда от данните по първия целеви показател - процент на заетост на населението на възраст 20—64 години, България планира да постигне поставената европейска цел за достигане на поне 75% заетост. Това е напълно постижимо като се има предвид, че преди кризата е постигнат дял от 70.7%, т.е. увеличение от близо 18% за периода 2004-2008 г.

Коефициенти на заетост и заети лица от населението на 20 - 64 навършени години (в%)

	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Коефициент на заетост	60.1	61.9	65.1	68.4	70.7	68.8	65.4
Заети лица	2853.6	2918.0	3041.9	3180.9	3275.8	3178.6	2993.0

България има възможност да преизпълни още една цел – увеличаване на енергийната ефективност. Планира се увеличение с 25% при европейски зададена цел от 20%.

Досегашната тенденция показва обнадеждаващи резултати през последните три години, за които има данни.

Енергийна интензивност на БВП

2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.106	1.100	1.066	0.972	0.903	0.835

т н.е. за 1000 евро БВП (2000 = 100)

Една от целите вече е преизпълнена - намаляване на емисиите на въглероден двуокис с поне 20 % в сравнение с нивата от 1990 г. или, при наличието на подходящи условия - с 30 %. Както се вижда от таблицата, още през 2009 г. България е намалила емисиите с 47% спрямо равнището от 1990 г.

Агрегирани емисии на парникови газове (в %, 1990 г. = 100%)

2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
61	60	61	64	62	53

За съжаление, България не може да осигури адекватен принос в изпълнението на останалите цели. За тях се планира по-ниско, частично изпълнение. В най-неблагоприятна ситуация сме по отношение постигане на 3% дял на НИРД от БВП. Целевото равнище за България през 2020 г. е да се достигне половината, т.е. 1.5%, което говори за сериозно изоставане в тази област. Тенденцията за периода 2004-2009 г. показва, че и това е достатъчно амбициозна цел.

Относителен дял на разходите за НИРД от БВП

2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
49%	46%	46%	45%	47%	53%

По четвъртия показател - дял на възобновяемата енергия в крайното енергийно потребление България планира постигане на 16% дял от ВЕИ при целево равнище от 20%. Темпът на прираст през последните години дава основания да се направи извода, че планираното от страната ни равнище е постижимо.

Дял на възобновяемите енергийни източници в брутното крайно потребление на енергия (в%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009
9.8	9.7	9.6	9.3	9.8	11.9

Частично изпълнение се очаква и по двете цели в областта на образованието:

- Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище на 10 % от сегашните 15 % - национална цел 11%;
- Нарастване на дела на населението на възраст 30-34 години със завършено висше образование от 31 % на поне 40 % - национална цел 36%

Тенденциите в изменението на равнищата на тези показатели, представени в долните таблици, показват, че постигането на националните цели ще е свързано с доста усилия от страна на системата на образование.

Дял на преждевременно напусналите училище

2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
21.4%	20.4%	17.3%	14.9%	14.8%	14.7%

Дял на населението на възраст 30-34 г. с висше образование

2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
25.2%	24.9%	25.3%	26.0%	27.1%	27.9%

Последният показател предвижда намаляване на броя на европейските граждани, които живеят под националните прагове на бедността с 25 %, с което над 20 млн. души ще бъдат извадени от ситуацията на бедност. За България се планира бедните да намалеят с 260 хил.души, което прави 15.7% от равнището на показателя през 2008 г. – 1657 хил.души.

Риск от бедност (60% от медианния еквивалентен разполагаем доход)

	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.
Линия на бедност (лв.)	1624	1737	2548	3318
Дял на бедните	18.40%	22.00%	21.40%	21.80%
Бр.лица под линията на бедност (хил.д.)	1417.1	1690.8	1632.1	1657

2. Сравнителен анализ на българските региони с регионите в ЕС

2.1. Обща характеристика (територия, население)

Сравнителният анализ на потенциала на територията в България и ЕС е направен по следните показатели:

- Структура на територията на ниво 2 (NUTS 2) и ниво 3 (NUTS 3) по групи: преобладаващо градски, междинни и преобладаващо селски;
- Средна площ на 1 регион от ниво NUTS 2;
- Площ на 1000 души;
- Използвана земеделска площ на 1000 души;
- Горски площи на 1000 души;
- Площ на избрани култури на 1000 души.

Структура на територията на ниво 2 (NUTS 2) и ниво 3 (NUTS 3) по групи (преобладаващо градски, междинни и преобладаващо селски)

Настоящата класификация NUTS на ЕС, валидна от 1 януари 2008 г. включва 97 региона на ниво NUTS 1, 271 региона на ниво NUTS 2 и 1303 региона на ниво NUTS 3 общо за 27-те страни на ЕС. Към 2007 г. България е разделена по европейската класификация на 2 района NUTS 1, 6 района за планиране (ниво NUTS 2), 28 административни области (ниво NUTS 3) и 264 общини (ниво LAU 1).

Въз основа на дефиницията на OECD (Организация за икономическо сътрудничество и развитие) за селски райони, през 2007 г. в България са определени⁷ 20 преобладаващо селски област (ниво NUTS 3), 7 междинни области и само 1 преобладаващо градска област – столицата София. По този начин преобладаващо селските и междинни райони покриват 98,8% от територията на страната (вж. следващата таблица) и 84,3% от нейното население. Това нарежда България сред страните с най-нисък дял на територията в градските райони (NUTS 3) и сред страните с най-висок дял на междинните райони. Към 2009 г., в България преобладаващо селските области, съгласно дефиницията на OECD, са 11 бр., междинните са 16, а преобладаващо градска остава отново само градска област София.

Съгласно въведената от ЕС през 2010 г. нова типология⁸ (население по мрежови клетки) броят на междинните райони в България намалява на 12, а броят на селските райони нараства на 15, което формира нарастване с 20, 3 пункта на дела на територията, заета от селски райони (от 33,4% на 45,1%) и поставя България близо до средното за ЕС (56%) и много близо до Румъния по дял на трите вида райони в територията на страната.

Таблица ЕС- 1. Структура на територията на ниво 3 (NUTS 3) по групи: преобладаващо градски, междинни и преобладаващо селски, % от територията, 2007 г. и 2010 г.

Страна	OECD методология NUTS 3			Нова типология			Разлика		
	Преобладаващо градски	Междинни	Преобладаващо селски	Преобладаващо градски	Междинни	Преобладаващо селски	Преобладаващо градски	Междинни	Преобладаващо селски
ЕС	9,5	36,1	54,4	9,1	34,9	56,0	-0,4	-1,2	1,6
България	1,1	65,5	33,4	1,1	45,1	53,8	0,0	-20,3	20,3
Гърция	2,9	23,2	73,9	5,7	12,1	82,3	2,8	-11,1	8,3
Дания	4,5	23,6	71,9	1,2	26,9	71,9	-3,3	3,3	0,0
Ирландия	1,3	0,0	98,7	1,3	0,0	98,7	0,0	0,0	0,0
Кипър	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Португалия	7,9	19,9	72,2	6,5	6,4	87,1	-1,4	-13,5	14,9
Румъния	0,1	34,9	65,0	0,8	39,4	59,8	0,7	4,6	-5,2
Унгария	0,6	41,4	58,0	0,6	33,3	66,1	0,0	-8,1	8,1
Холандия	61,8	34,9	3,3	46,5	51,3	2,1	-15,3	16,4	-1,2
Чехия	0,6	90,8	8,6	14,6	37,0	48,4	14,0	-53,7	39,8

Източник: Eurostat regional yearbook, 2010

Показателите са измерени на площ (на административно-териториалните единици попадащи в съответната група).

⁷ Програма за развитие на селските райони, 2007-2013, Р.България.

⁸ A revised urban-rural typology, Eurostat regional yearbook 2010

Европейската комисия използва методологията на OECD (OECD, Creating rural indicators for shaping territorial policy, Paris, 1994). Методиката на OECD се базира на двустепенен подход:

Първи етап: През 1994 г. OECD определя за местно ниво (общините – NUTS4) като селски райони онези, които имат гъстота на населението под 150 души/кв.км. За регионално ниво (NUTS3 и NUTS2) се групират: преобладаващо селски (ако повече от 50% от населението живее в селски общини), междинни (значително селски) (50%-15% в селски общини); преобладаващо градски (под 15% от населението в селски общини).

Втори етап: През 2005 година OECD въвежда промяна в дефиницията за регионално равнище NUTS3. Промените настъпили в методологията (OECD, Regions at the glance, Paris, 2005) на този втори етап са следните: към междинни райони (MP) преминават всички, при които има градски център с население 200 000-500 000 жители и те представляват поне 25% от населението на региона; преобладаващо градски (ПГ) са онези, които имат градски център с население над 500 000 жители и те представляват поне 25% от населението на региона.

В България за ниво NUTS2 и NUTS3 се прилага методологията на OECD за идентификация на трите типа райони за планиране и области („предимно селски”¹, „междинни” и „предимно градски”).

През 2010 г. настъпва промяна на градско-селската типология на районите в ЕС (A revised urban-rural typology, Directorates-General, European Commission, 2010) Според нея се създават клъстери от градски мрежови клетки с минималната гъстота на населението 300 жители на кв. км и минимален брой население от 5 000 човека. Всички клетки извън тези градски клъстери ще се считат за селски; Класифицирането на NUTS3 е въз основа на делът на населението в селските мрежови клетки. Повече от 50% от общия брой на населението в селските мрежови клетки определя региона като „предимно селски”, между 20% и 50% население в селските мрежови клетки го поставя в групата на „междинни” и при по-малко от 20% население в селските мрежови клетки го определя като „предимно градски”.

Националната дефиниция на България се отнася до селските райони на ниво LAU1 - общините. Те се дефинират като селски, когато няма населено място с население над 30 000 души. Тази дефиниция е използвана при Програма САПАРД и се прилага и при Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. за териториално базирани интервенции.

Новата типология (2010 г.) води и до ръст в дела на LAU 2 в България, с преобладаваща територия на селските мрежови клетки (вж. следващата таблица), като така страната се нарежда на 8-мо място в ЕС по територия на селски мрежови клетки на ниво LAU 2.

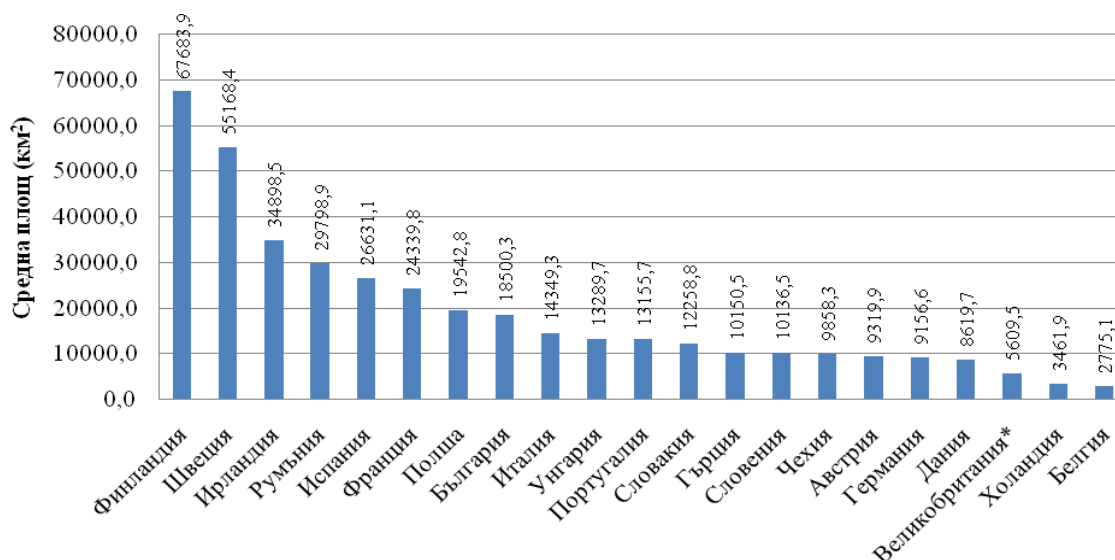
Таблица ЕС- 2. Дял от територията в селските райони LAU 2, 2010 г.

Страни	ОЕСД дефиниция	Дефиниция Евростат	Нова типология (селски мрежови клетки)
ЕС	87,6	82,8	96,2
България	93,3	91,1	98,5
Белгия	40,7	53,2	74,3
Гърция	94,5	93,6	98,8
Дания	85,3	69,5	95,9
Малта	1,6	13,1	61,0
Румъния	93,6	89,0	97,9
Унгария	87,8	76,8	96,5
Финландия	98,3	89,8	99,4
Холандия	29,5	32,9	85,0
Чехия	83,0	85,2	95,4

Средна площ на 1 регион от ниво NUTS 2

На следващата фигура е представена информация за средния размер на районите NUTS 2 в ЕС. Сред 21 страни, за които има данни, България се нарежда на 8-мо място по среден размер на тези райони за планиране. Това има значение, защото както редица проучвания⁹ показват има тясна връзка между размера на районите и тяхната производителност и доходи.

Фигура ЕС- 1. Средна площ на 1 регион от ниво NUTS 2 в ЕС, 2010 г. (площ, км²)

*За Великобритания не са включени 2 бр. NUTS 2

Източник: по данни на Евростат, 2010 г.

⁹ Bernard Fingleton, New directions in economic geography, Edward Elgar Publishing, 2007

Площ на 1000 души

Площта на 1000 души (на 1 човек) е показател за осигуреност с територия като един от факторите и предпоставките за икономическо развитие.

В следващата таблица са представени данните за площта, която се пада на 1000 жители от страните в ЕС. От така посочените страни, с изключение на Финландия (максимална осигуреност) и Малта (минимална осигуреност), България има относително висока осигуреност с площ на 1000 жители сред избраните страни - 1,2-1,9 пъти по-голяма спрямо останалите страни. Тенденцията през периода 2007-2010 е на много слабо нарастване в България (+1,7%), като причината е абсолютното намаляване на населението.

Таблица ЕС- 3. Площ на 1000 души, ЕС, 2007-2010

Страна	Територия на 1000 души (км ²)			
	2007	2008	2009	2010
ЕС	*	*	*	*
България	14,49	14,56	14,63	14,73
Гърция	11,79	11,74	11,70	11,66
Дания	7,89	7,85	7,80	7,77
Малта	0,77	0,77	0,76	0,76
Румъния	11,06	11,08	11,10	11,12
Унгария	9,25	9,27	9,28	9,30
Финландия	63,99	63,69	63,39	63,10
Чехия	7,63	7,57	7,52	7,50

Източник: Евростат

Използвана земеделска площ (ИЗП) на 1000 души

В следващата таблица са показани размера на ИЗП в избраните страни от ЕС. От данните е видно, по осигуреността с ИЗП България е сред страните с висока стойност на този показател – 68% през 2007 г. и 70% през 2009 г. спрямо най-високата осигуреност в ЕС (в Ирландия). България разполага с почти 6 пъти повече ИЗП/1000 души спрямо Холандия, където е отчетена най-ниска осигуреност. През 2009 г. ИЗП на 1000 души бележи тенденция на намаление както в България, така и в повечето от посочените страни от ЕС.

Таблица ЕС- 4. Използвана земеделска площ на 1000 души, ЕС, 2007-2009

Страна	Използвана земеделска земя на 1000 души (ха)			
	2007	2008	2009	2010
ЕС	*	*	*	*
Белгия	128,96	128,27	*	124,64
България	667,93	*	663,09	674,6
Гърция	*	*	*	*
Дания	493,37	488,37	477,81	*
Ирландия	981,40	948,98	939,66	*
Румъния	632,57	637,61	638,32	*
Унгария	577,49	576,77	577,02	*
Холандия	113,89	117,31	116,00	*
Чехия	*	342,62	338,11	*

Източник: Евростат

Залесена площ на 1000 души

По показател горски площи България се нарежда сред страните с най-висока степен на залесеност на 1000 души - през двете отчетни години България се нарежда непосредствено след Гърция, като за разлика от повечето страни се откроява с благоприятната тенденция на нарастване на показателя (+9,7%).

Таблица ЕС- 5. Горска площ на 1000 души, ЕС, 2005 и 2010 г.

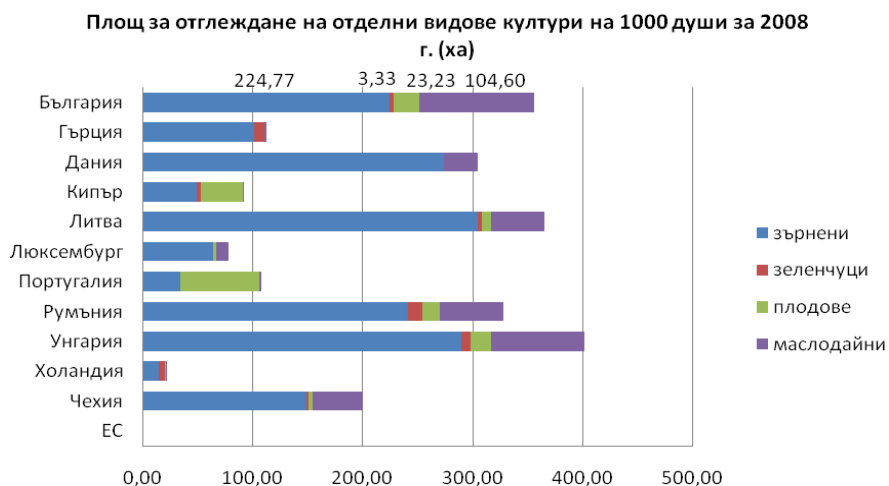
Страна	Залесени площи на 1000 души (ха)	
	2005	2010
ЕС	359,66	354,22
България	475,20	521,22
Гърция	588,26	577,88
Дания	117,36	106,53
Румъния	307,34	314,07
Унгария	193,12	202,90
Финландия	4443,49	4338,52
Холандия	22,37	21,97
Чехия	258,60	252,57

Източник: Евростат

Площ на избрани култури на 1000 души

На следващата фигура е отразена площта на 1000 души при основни видове култури през 2008 г. Както се вижда от фигурата, България е сред групата на страните осигурили висок дял на зърнените култури (над 200 ха на 1000 души), а при маслодайните – е на първо място от избраните страни (104,6 ха на 1000 души).

Фигура ЕС- 2. Площ за отглеждане на отделни видове култури на 1000 души за 2008 г. (ха)

Източник: Евростат

2.2. Демографско развитие, човешки ресурси и пазар на труда

2.2.1. Демографско развитие и човешки ресурси

Сравнителният анализ на **демографското развитие** на населението в България и ЕС е направен по следните ключови показатели:

- Коефициент на раждаемост;
- Коефициент на смъртност;
- Коефициент на естествен прираст;
- Коефициент на възрастова зависимост.

Коефициентът на раждаемост е сред основните фактори при определяне на прираста на населението. По правило този коефициент зависи от нивото на коефициента на плодовитост и възрастовата структура на населението.

Таблица ЕС- 6. Коефициент на раждаемост, в ‰

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	10,6	10,9	10,7	10,7
България	9,8	10,2	10,7	10,0
Чехия	11,1	11,5	11,3	11,1
Дания	11,7	11,8	11,4	11,4
Румъния	10,0	10,3	10,4	9,9
Райони от ниво 2 в България:				
СЗР	8,33	8,70	9,10	8,40
СЦР	8,42	8,80	9,15	8,60
СИР	10,88	11,23	11,57	10,60
ЮИР	11,12	11,24	11,72	10,70
ЮЦР	9,70	9,92	10,48	9,90
ЮЗР	10,06	10,61	11,18	10,70

Източник: Eurostat, НСИ

Коефициентът на раждаемост в България е по-нисък от средния за ЕС-27 и останалите анализирани страни, с изключение на Румъния. Разликата в стойностите на България и ЕС-27 през 2010 г. е от 0,7 пункта. Тенденцията към нарастване на нивата на коефициента през 2007-2009 г. се пречупва през 2010 г. като в България, Румъния и Чехия това води до спад в стойностите, а в европейски мащаб – до запазване на достигнатите нива.

Анализът на стойностите на коефициента на раждаемост по райони от ниво 2 показва съществени диспропорции, а именно: разликата между СЗР и ЕС-27 за 2010 г. е 2,3 пункта, докато стойностите на ЮИР и ЮЗР са еднакви със средните за ЕС-27. Причините за това позициониране произтичат от по-доброто социално-икономическо развитие на ЮЗР (където се намира столицата на страната) и на ЮИР (обхващащ големите крайморски градове), които привличат по-големи контингенти от по-младо население. Промяната в стойностите на коефициента по райони от ниво 2 следва общоевропейските тенденции.

Таблица ЕС- 7. Коефициент на смъртност, в ‰

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	9,7	9,7	9,7	9,7
България	14,8	14,5	14,2	14,6
Чехия	10,1	10,1	10,2	10,2
Дания	10,2	9,9	9,9	9,8
Румъния	11,7	11,8	12,0	12,1
Райони от ниво 2 в България:				
СЗР	18,95	18,46	18,30	19,00
СЦР	15,73	15,66	15,23	15,90
СИР	13,73	13,73	13,41	13,90
ЮИР	14,53	14,37	14,21	14,70
ЮЦР	13,83	13,73	13,30	13,70
ЮЗР	13,74	13,24	13,17	13,20

Източник: Eurostat, НСИ

За разликата от коефициента на раждаемост в България, който има близки стойности до средното за ЕС-27, коефициентът на смъртност има много по-неблагоприятни стойности през целия период както в сравнение с ЕС-27, така и с всички анализирани страни. За 2010 г. той е с почти 5 пункта по-висок от средноевропейското ниво. Подобно на коефициента на раждаемост, регистрираното през 2007-2009 г. подобрение в стойностите на коефициента на раждаемост се прекъсва през 2010 г.

Дистанцията на регионите на България от средноевропейските стойности на този показател са още по-големи от различията, наблюдавани при коефициента на раждаемост. Нито един българските райони от ниво 2 няма стойности, близки до тази за ЕС-27 - в СЗР коефициентът на смъртност е около 2 пъти по-висок от ЕС-27, а разликата между ЮЗР (районът в най-ниска ниво на смъртност сред българските райони) и средноевропейската величина е 3,5 пункта. През периода 2007-2009 г. има подобрение на стойностите на коефициента в посока на неговото намаляване, докато през 2010 г. е регистрирано увеличение. Основната причина за високите нива на коефициента на смъртност както общо в страната, така и по райони е процесът на демографско остаряване, който се характеризира с намаляване на относителните дялове на лицата в ниските възрастови групи и увеличаване на относителните дялове на лицата в по-високите. Влияние върху стойностите на коефициента оказват и фактори като условия и начин на живот, заболяемост, достъп до качествени здравни услуги и т.н.

Коефициентът на естествен прираст представлява баланса на ражданията и умиранията на населението.

Таблица ЕС- 8. Коефициент на естествен прираст (‰)

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	1,0	1,2	1,0	1,0
България	-4,9	-4,3	-3,6	-4,6
Чехия	1,0	1,4	1,0	1,0
Дания	1,6	1,9	1,4	1,6
Румъния	-1,7	-1,5	-1,6	-2,2

	2007	2008	2009	2010
Райони от ниво 2 в България:				
СЗР	-10,6	-9,8	-9,2	-10,6
СЦР	-7,3	-6,9	-6,1	-7,3
СИР	-2,8	-2,5	-1,8	-3,3
ЮИР	-3,4	-3,1	-2,5	-4,0
ЮЦР	-4,1	-3,8	-2,8	-3,8
ЮЗР	-3,7	-2,6	-2,0	-2,5

Източник: Eurostat, НСИ

Анализът показва, че България има най-неблагоприятни стойности на коефициента на естествен прираст от всички наблюдавани страни за периода 2007-2010 г. (през 2010 г. само Латвия е след нея в общото подреждане на всички страни-членки на ЕС). Тенденцията към слабо подобрене на коефициента през 2007-2009 г. се прекъсва през 2010 г.

В рамките на районите от ниво 2 в България се наблюдава огромна диференциация: а) в СЗР коефициентът на естествен прираст е почти два пъти по-нисък от средното за страната и десет пъти по-нисък от средноевропейското равнище; макар и по-добро, положението е сходно в СЦР; б) в останалите четири района стойностите на коефициента са по-благоприятни в сравнение със средното за България, но не достигат нивата на ЕС-27.

Коефициентът на възрастова зависимост показва съотношението на лицата от населението на възраст 65 и повече години към лицата на възраст от 15 до 64 години.

Таблица ЕС- 9. Коефициент на възрастова зависимост (%)

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	25,2	25,4	25,6	25,9
България	24,9	25,0	25,2	25,4
Чехия	20,2	20,5	20,9	21,6
Дания	23,2	23,6	24,1	24,9
Румъния	21,3	21,3	21,3	21,4
Райони от ниво 2 в България:				
СЗР	32,21	32,33	32,69	33,12
СЦР	26,36	26,66	27,20	28,00
СИР	22,55	22,79	23,14	23,63
ЮИР	24,79	24,89	25,04	25,39
ЮЦР	24,82	24,95	25,18	25,73
ЮЗР	22,84	23,04	23,28	23,62

Източник: Eurostat, НСИ

Анализът показва, че стойността на коефициента на възрастова зависимост в България е близка, дори малко по-ниска, от средното за ЕС-27. Делът на лицата в надтрудоспособна възраст в България обаче е по-висок в сравнение със Чехия, Дания и Румъния. Тенденцията в изменението на коефициента във всички разглеждани страни е негативна, т.е. стойностите му се повишават (най- значително в Дания, а най- слабо в Румъния).

Два от българските райони от ниво 2 – СЗР и СЦР имат по-високи стойности на показателя в сравнение с ЕС-27, а останалите 4 – по-ниски. Тази констатация е валидна

за целия изследван период. Основната причина са процесите на застаряване на населението, които протичат по-интензивно в СЗР и СЦР.

Изводи и обобщения

Сравнителният анализ на демографското развитие на България и ЕС по ключови показатели показва протичането на общи неблагоприятни тенденции, които обаче са по-силно проявени в нашата страна. Формиралите се положителни тенденции на увеличаване на раждаемостта, намаляване на смъртността, намаляване на отрицателните стойности на коефициента на естествен прираст в периода 2007-2009 г. се преустановяват през 2010 г., което съвпада със световната икономическа криза, навлизането на националната ни икономика в рецесия и изчерпване на положителния поколенчески ефект¹⁰. Протичащите демографски процеси допринасят за влошаване на качествените характеристики на населението, особено по отношение на възрастовата структура. Но тъй като демографските процеси са обвързани с формираната демографска структура, то ниските дялове на фертилните контингенти, високите дялове на възрастното население и т.н. водят до неблагоприятно естествено движение на населението.

По предвиждания на Евростат за периода 2010-2060 г. населението на България ще намалее с 27%, а дялът на населението над 65 години ще достигне до над 60%¹¹. В този контекст очакванията за бъдещото развитие до 2020 г. са за запазване, дори увеличаване на негативните различия между ЕС-27 и българските региони.

2.2.2. Пазар на труда

Сравнителният анализ на **пазара на труда** в България и в ЕС е направен по следните ключови показатели:

- Коефициент на икономическа активност на населението на 15-64 навършени години.
- Коефициент на заетост на населението на 15-64 навършени години.
- Коефициент на безработица.

Стойностите на коефициента на икономическата активност на населението в България са значително под средното равнище за ЕС-27 – с около 10 п.п. за целия период (вж. следващата таблица).

Таблица ЕС- 10. Коефициент на икономическа активност, в %

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	76,2	76,4	76,8	76,7
България	66,3	67,8	67,2	66,5
Чехия	83,7	77,9	81,4	82,3
Дания	77,5	83,2	84,8	83,8
Румъния	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Райони от ниво 2 в България:				
СЗР	62,8	63,8	62,6	60,5
СЦР	64,0	64,2	63,3	62,0
СИР	67,1	67,9	66,2	66,4

¹⁰ Вж. Национална стратегия за демографско развитие на Република България, стр. 15.

¹¹ Eurostat, News Release, 80/2011 - 8 June 2011, Population projections 2010-2060

	2007	2008	2009	2010
ЮИР	63,9	66,2	65,6	65,5
ЮЦР	64,1	65,8	65,3	64,8
ЮЗР	71,3	73,1	73,4	72,5

Източник: Eurostat, НСИ

В годините 2007-2009 г. икономическата активност в България нараства, докато в ЕС-27 тя се задържа на относително постоянно равнище. През 2010 г. тази положителна тенденция се прекъсва в резултат от икономическата криза. В Дания и Чехия икономическата активност е по-висока както от България, така и от ЕС-27.

Равнището на икономическа активност в районите в ниво 2 също е по-ниско от средноевропейското, като отклоненията варират от 16,2 п.п. за СЗР до 4,2 п.п. за ЮЗР. Причината за по-малките разлики в случая с ЮЗР е, че там се намират центрове с относително по-висока степен на социално-икономическо развитие, напр. София, Благоевград.

Анализът на коефициентите на заетост на населението на 15-64 навършени години показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ЕС- 11. Коефициент на заетост, в %

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	65,4	65,9	64,6	64,2
България	61,7	64,0	62,6	59,7
Чехия	66,1	66,6	65,4	65,0
Дания	77,1	77,9	75,7	73,4
Румъния	58,8	59,0	58,6	58,8
Райони от ниво 2 в България:				
СЗР	57,1	59,3	57,5	53,8
СЦР	57,0	58,6	57,9	54,8
СИР	59,8	62,0	59,2	56,7
ЮИР	59,7	62,3	61,2	58,5
ЮЦР	60,5	62,4	60,5	57,4
ЮЗР	68,5	71,0	70,4	67,6

Източник: Eurostat, НСИ

Равнището на заетост в България е с 4,5 п.п. по-ниско от средното за ЕС-27 през 2010 г. Това е годината с най-голямо отклонение от средноевропейското ниво, тъй като за периода 2007-2009 г. различията намаляват. Сравнението с избраните референтни страни показва, че: а) коефициентът на заетост в Дания е значително над средното за страната и за ЕС-27; б) Чехия има равнище на заетост близко до средното за ЕС, но по-високо от това на България; в) заетостта в Румъния е с по-ниски нива в България. Стойностите на равнищата на заетост в Чехия и Румъния са сравнително постоянни, докато в България и Дания колебанията по-отчетливи, което се дължи на различните национални политики за смекчаване на влиянието върху икономическата криза, различни нива на свиване на икономическата активност, различните мащаби на националните икономики и т.н. Общата оценка, която може да се даде е, че шоковете от икономическата криза са повлияли по-силно върху българския трудов пазар в сравнение с някои от избраните страни, но и със средното за ЕС.

Специално трябва се отбележи, че по отношение на коефициента си на заетост България изпреварва държави като Унгария, Италия, Испания, Ирландия и др., в които равнището на заетост стабилно намалява в периода 2007-2010 г.

Диспропорциите в равнището на заетост между районите от ниво 2 в България са ясно изразени както в национален, така и в европейски контекст. През 2010 г. районът с най-слабо социално-икономическо развитие - СЗР има равнище на заетост с 16% по ниско от ЕС-27, докато в ЮЗР, който е двигателят на икономическото развитие, това равнище е с 5% по-високо.

Анализът на коефициент на безработица, който показва дела на безработните в работната сила показва следното (вж. следващата таблица).

Таблица ЕС- 12. Коефициент на безработица, в %

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	7,2	7,1	9,0	9,7
България	6,9	5,6	6,8	10,2
Чехия	5,3	4,4	6,7	7,3
Дания	3,8	3,3	6,0	7,4
Румъния	6,4	5,8	6,9	7,3
Райони от ниво 2 в България:				
СЗР	9,0	7,1	8,0	11,0
СЦР	10,7	8,5	8,4	11,5
СИР	10,8	8,6	10,4	14,5
ЮИР	6,5	5,8	6,6	10,6
ЮЦР	5,6	5,1	7,3	11,4
ЮЗР	3,9	2,9	4,1	6,8

Източник: Eurostat, НСИ

Равнището на безработица в България е по-високо от средното за ЕС-27 само през 2010 г. – с 0,5 п.п., но е близко до нивата за еврозоната от 10,1%. През останалите години на периода страната ни има по-добри стойности на този показател от средноевропейските. Това отново показва по- голямата уязвимост на нашия трудов пазар от икономическата криза и в известна степен отразява в сравнителен аспект гъвкавостта и адекватността на провежданите политики за омекотяване влиянието на тази криза.

В трите референтни страни и в ЕС-27 най-значителното увеличение на равнището на безработица е през 2009 спрямо 2008 г. – напр. в Дания с почти 182%. В България този процес протича с известно закъснение (дължащо се на времеви лаг в отражението у нас на световната финансово-икономическа криза) – слабо нарастване през 2009 г. и значително увеличение през 2010 г. със 150%. Това развитие отново показва различния „отговор” на националните трудови пазари на негативните последствия на световната криза.

Равнището на безработица в България през анализирания период позиционира страната пред страни като Португалия, Гърция, Ирландия и Испания (която е на последно място в ЕС с един изключително висок коефициент на безработица 20,1% през 2010 г.).

Описаните промени в динамиката на равнището на безработица на национално ниво протичат и в българските райони от ниво 2, но различната степен на социално-икономическото им развитие определя различната дълбочина и размах на промените.

Изводи и обобщения

Състоянието и динамиката на ключовите показатели за пазара на труда показват, че в България те са с по-лоши характеристики в сравнение със средноевропейските нива, но са по-благоприятни спрямо стари страни-членки като Испания, Италия, Гърция, Португалия. Протичащите общи отрицателни процеси в резултат от глобалната икономическа и финансова криза допълнително отдалечават България от равнищата на заетост (с 4,5 п.п. през 2010 г.) и безработица (засега по-слабо - с 0,5 п.п. през 2010 г.) в ЕС-27. Фактори за това са отвореният характер на националната икономика, която силно се влияе от процесите в европейските икономики (износът е един от основните фактори на растежа и намаленото търсене на наша продукция пряко влияе върху трудовия пазар), свиващото се вътрешно търсене, затихналата инвестиционна активност след 2008 г., по-ниската активност на частния сектор, големия дял на сивата икономика, и т.н.

Влиянието на кризата върху пазара на труда в България се проявява с известен времеви лаг и най-неблагоприятните изменения са регистрирани през 2010 г. Сравненията с избраните три референтни страни показват по-голяма уязвимост на нашия трудов пазар от икономическата криза и в известна степен отразяват в сравнителен аспект гъвкавостта и адекватността на провежданите политики за омекотяване влиянието на тази криза. Трудовият ни пазар обаче засега остава далеч от силно негативните тенденции, които протичат в Гърция, Испания, Ирландия, Италия и др., характеризиращи се с ниска и намаляваща заетост и висока и увеличаваща се безработица.

Възстановяването на икономическата активност в промишлеността и услугите през 2011 г. все още не е съпроводено с ръст на работните места¹². През 2011 г. нивото на безработица се очаква¹³ да достигне средна стойност от 11,5%, а заетостта да отбележи спад от 2,6% спрямо 2010 г. Наблюдаваното през последните месеци на 2011 г. оживление на пазара на труда все още не е свързано със създаването на устойчива заетост. По-бавното възстановяване на вътрешното търсене и на някои трудово-интензивни отрасли, концентриращи голям брой заети, е основният фактор, пречатстващ обръщането на негативната тенденция в динамиката на заетостта. През 2012 г. нивото на безработица се очаква да остане високо и около нивото си от предходната година. Стабилизирането на трудовия пазар ще бъде свързано и със забавяне в ръста на производителността на труда, след високите растежи на показателя през предходните две години. По-съществено подобрение в динамиката на заетостта и безработицата се очаква от 2013 г., което да резултира в намаляване на различията в европейски аспект до 2020 година.

2.3. Развитие на икономиката

2.3.1. Икономически резултати и БВП

Сравнителният анализ на икономическите резултати и БВП в България и в ЕС е направен по следните ключови показатели:

- БВП по териториални единици;
- Номинален БВП на 1 жител по паритет на покупателната способност (ППС);

¹² Конвергентна програма (2011-2014 г.), стр. 13.

¹³ Доклад към проекта на закон за държавния бюджет на Република България за 2012 г., с.14.

- Производителност на труда.

Българските райони по обем на създадения БВП са сред най-малките в ЕС. В сравнение с най-големия район от ниво 2 на ЕС Île de France, който обхваща Париж и региона около него, българските региони създават от 0.46%, до 2.59% през 2007 г. и от 0.50% до 2.94% през 2008 г. от неговия БВП (вж. следващите две таблици). Този нисък обем на БВП се дължи както на различия в големината, така и в производителността и структурата на създавания БВП.

Сравнението с най-малкия по обем на създаден БВП район в ЕС Åland, Финландия (с население от 27 300 д. през 2008 г.) показва, че обемът на БВП в българските райони е по-голям от 2 до над 10 пъти (вж. следващите две таблици).

От това сравнение може да се състави подреждане по големина на българските райони. Най-голям район по БВП е ЮЗР, следван на голяма дистанция от ЮЦР. Близки са стойностите на БВП в ЮИР и СИР. На дъното на тази класация са СЗР и СЦР.

Таблица ЕС- 13. БВП по териториални единици (мил. Евро) през 2007 г.

	БВП по териториални единици (мил. Евро) 2007	БВП по териториални единици в %, Île de France=100 2007
ЕС-27		
Île de France (водещ в подреждането на районите от ниво 2)	541880.00	100.00%
Åland (последен в подреждането на районите от ниво 2)	1119.00	0.21%
СЗР	2506.00	0.46%
СЦР	2647.00	0.49%
СИР	3406.00	0.63%
ЮИР	3690.00	0.68%
ЮЗР	14053.00	2.59%
ЮЦР	4470.00	0.82%

Източник: Eurostat

Таблица ЕС- 14. БВП по териториални единици (мил. Евро) през 2008 г.

	БВП по териториални единици (мил. Евро) 2008	БВП по териториални единици в %, Île de France=100 2008
ЕС-27		
Île de France (водещ в подреждането на районите от ниво 2)	558330.00	100.00%
Åland (последен в подреждането на районите от ниво 2)	1156.00	0.21%
СЗР	2783.00	0.50%

	БВП по териториални единици (мил. Евро) 2008	БВП по териториални единици в %, Île de France=100 2008
СЦР	2965.00	0.53%
СИР	3973.00	0.71%
ЮИР	4317.00	0.77%
ЮЗР	16394.00	2.94%
ЮЦР	4999.00	0.90%

Източник: Eurostat

Друг показател, който по-добре показва развитостта на икономиката на равнище район от ниво 2 е създадения БВП по ППС на човек от населението. По този показател през 2007 г. страната е на равнище от 40% от средното за ЕС (вж. следващата таблица). На почти същото равнище на развитост е и съседна Румъния. Изоставането на двете страни от Чехия е близо два пъти, а в сравнение с Дания, разликата е повече от 3 пъти. С БВП по ППС на човек от населението от над 10 000 евро, България принадлежи към групата на средно развитите икономики.

Таблица ЕС- 15. Номинален БВП на 1 жител в ППС

	2007	2008	2009	2010	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	25000	25000	23500	24500	100.00%
България	10100	10900	10400	-	40.40%
Румъния	10400	11700	10900	11000	41.60%
Дания	30600	30800	28400	30400	122.40%
Чехия	19900	20200	19300	19500	79.60%

Източник: Eurostat

По равнище на БВП по ППС на човек от населението районите на България също значително изостават от средното равнище в ЕС, както и от водещите райони по този показател. Половината български райони – СЗР, СЦР и ЮЦР са на равнище от около 30% от средното ниво на ЕС (вж. следващата таблица). На това равнище те са много близко до последния в класацията по този показател район в ЕС през 2007 г. Nord-Est, който се намира в Румъния. През 2008 г. обаче СЗР вече заема последното място по БВП на жител, което го прави най-неразвит район в целия ЕС. СИР и ЮИР, макар и с близки стойности от около 37%, са доста далеч от средното равнище в ЕС. Водещ район в страната е ЮЗР, който достига до близо 73% от средната стойност за ЕС през 2008 г..

Тенденцията, която се забелязва през анализирания период във всички български райони е на постепенно намаляване на голямата дистанция със средното равнище на ЕС.

Таблица ЕС- 16. БВП по ППС на един жител, евро

	2007	в %, ЕС- 27=100 2007	2008	в %, ЕС- 27=100 2008
ЕС-27	25000.00	100.00%	25000.00	100.00%
Inner London (водещ в подреждането на районите от ниво 2)	83200.00	332.80%	85800.00	343.20%
Nord-Est (последен в подреждането на районите от ниво 2)	6600.00	26.40%	7200.00	28.80%
СЗР	6700.00	26.80%	7100.00	28.40%
СЦР	7100.00	28.40%	7500.00	30.00%
СИР	8600.00	34.40%	9400.00	37.60%
ЮИР	8200.00	32.80%	9000.00	36.00%
ЮЗР	16600.00	66.40%	18200.00	72.80%
ЮЦР	7200.00	28.80%	7600.00	30.40%

Източник: Eurostat

По производителност на труда България е на равнище от 41.5% от средното на ЕС. По този показател страната изостава от Румъния, която достига до 47.4% от средноевропейското равнище през 2010 г. По-голяма е разликата на страната с Чехия, която има 71.8% от средното равнище на ЕС през същата година и още по-голяма с Дания, която надминава средното равнище за ЕС със 109.1% от него (вж. следващата таблица).

В динамичен план производителността на труда в България през анализирания период нараства като равнище към средното за ЕС. През 2007 г. това равнище е било 37.5% от средното за ЕС, при 39.5% - през 2008 г. и 40.1% - през 2009 г. България е страната, при която ежегодно има макар и малко нарастване на дела на този показател в сравнение с контролната група държави. Промяната в процентни пунктове обаче е същата, както при Румъния и Дания. За разлика от тези страни Чехия постига едно и също равнище в началото и края на анализирания период.

Таблица ЕС- 17. Производителност на труда (БВП в ППС на един зает към средното за ЕС-27, ЕС-27 = 100)

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	100	100	100	100
България	37.5	39.5	40.1	41.5
Румъния	43.4	48.9	48.1	47.4
Дания	104.8	104.4	103.9	109.1
Чехия	71.7	72.5	73.4	71.8

Източник: Eurostat

Изводи и обобщения

Изводите и обобщенията, които могат да се направят от този анализ са следните:

- Българските райони по обем на създадения БВП са сред най-малките в ЕС. В сравнение с най-големия район от ниво 2 на ЕС Île de France, който обхваща Париж и региона около него, българските региони създават от 0.46%, до 2.59% през 2007 г. и от 0.50% до 2.94% през 2008 г. от неговия БВП.
- Най-голям район по обем на БВП е ЮЗР, следван на голяма дистанция от ЮЦР. Близки са стойностите на БВП в ЮИР и СИР. На дъното на тази класация са СЗР и СЦР.
- По създаден БВП по ППС на човек от населението през 2007 г. страната е на равнище от 40% от средното за ЕС. На почти същото равнище на развитост е и съседната Румъния. Изоставането на тези страни от Чехия е близо два пъти, а в сравнение с Дания, разликата е повече от 3 пъти. С БВП по ППС на човек от населението от над 10 000 евро, България принадлежи към групата на средно развитите икономики.
- По равнище на БВП по ППС на човек от населението районите на България също значително изостават от средното равнище в ЕС, както и от водещите райони по този показател. Половината български райони – СЗР, СЦР и ЮЦР са на равнище от около 30% от средното ниво на ЕС. Дори през 2008 г. СЗР заема последното място по БВП на жител, което го прави най-неразвития район в целия ЕС. СИР и ЮИР, достигат до стойности от около 37% от средното равнище в ЕС. Водещ район в страната е ЮЗР, който достига до близо 73% от средната стойност за ЕС през 2008 г. Тенденцията, която се забелязва във всички български райони е на постепенно намаляване на голямата дистанция със средното равнище на ЕС.
- По производителност на труда България е на равнище от 41.5% от средното на ЕС. По този показател страната изостава от Румъния, която достига до 47.4% от средноевропейското равнище през 2010 г. По-голяма е разликата на страната с Чехия, която има 71.8% от средното равнище на ЕС през същата година и още по-голяма с Дания, която надминава равнището на страните от ЕС по този показател.

2.3.2. Секторен профил на икономиката

Сравнителният анализ на секторния профил на икономиката в България и в ЕС е направен по следните ключови показатели:

- БДС на териториално равнище;
- Дял на създадена БДС спрямо БДС на равнище ЕС в определени сектори на икономиката.

Българските райони по обем на създадената БДС са сред най-малките в ЕС. В сравнение с най-големия район от ниво 2 на ЕС Île de France, който обхваща Париж и региона около него, българските региони създават от 0.43% до 2.43% през 2007 г. и от 0.46% до 2.73% през 2008 г. от неговата БДС (вж. следващите таблици). Този нисък обем на БДС се дължи както на различия в големината, така и в производителността и структурата на създаваната БДС.

От това сравнение може да се състави подреждане по големина на българските райони. Най-голям район по БДС е ЮЗР, следван на голяма дистанция от ЮЦР. Близки са стойностите на БДС в ЮИР и СИР. На дъното на тази класация са СЗР и СЦР.

Таблица ЕС- 18. БДС по базови цени за районите от ниво 2 за всички дейности по НКИД за 2007 г., млн. евро

	БДС по териториални единици (млн. Евро) 2007	БДС по териториални единици в %, Île de France=100 2007
ЕС-27		
Île de France (водещ в подреждането на районите NUTS II)	485,025.00	100.00%
СЗР	2106.1	0.43%
СЦР	2224.7	0.46%
СИР	2862.1	0.59%
ЮИР	3100.6	0.64%
ЮЗР	11809.4	2.43%
ЮЦР	3755.8	0.77%

Източник: Eurostat

Таблица ЕС- 19. БДС по базови цени за районите от ниво 2 за всички дейности по НКИД за 2008 г., млн. евро

	БДС по териториални единици (млн. Евро) 2008	БДС по териториални единици в %, Île de France=100 2008
ЕС-27		
Île de France (водещ в подреждането на районите NUTS II)	501013	100.00%
СЗР	2318.7	0.46%
СЦР	2470.5	0.49%
СИР	3310.4	0.66%
ЮИР	3596.5	0.72%
ЮЗР	13658.2	2.73%
ЮЦР	4164.5	0.83%

Източник: Eurostat

По-надолу е направено сравнение между дела на БДС, създаван в страната спрямо общата БДС на ЕС в определени основни сектори на икономиката.

В сектора на строителството в страната през 2007 г. се създава 0.31% от БДС на равнище ЕС (вж. следващата таблица). Това е най-малкия дял в сравнение с другите референтни страни.

Таблица ЕС- 20. БДС създадена в сектор строителство (млн. Евро)

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	561991.5	-	100.00%
България	1745.8	2310.8	0.31%
Румъния	5260.3	-	0.94%
Дания	11084.4	-	1.97%
Чехия	6051.5	-	1.08%

Източник: Eurostat

В сектора на хотелиерството и ресторантьорството в страната през 2007 г. се създава 0.20% от БДС на равнище ЕС (вж. следващата таблица). Това е най-малкия дял в сравнение с другите референтни страни. За разлика от други сектори различията между България и другите референтни страни са по-малки, но все пак е стойността е доста ниска за страна, която претендира, че развива приоритетно туризма.

Таблица ЕС- 21. БДС създадена в сектор хотелиерство и ресторантьорство, (млн. Евро)

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	195449.3	-	100.00%
България	399.9	509.2	0.20%
Румъния	753.9	-	0.39%
Дания	2535.1	-	1.30%
Чехия	1296.5	-	0.66%

Източник: Eurostat

В сектора на недвижимите имоти и бизнес услугите в страната през 2007 г. се създава 0.12% от БДС на равнище ЕС (вж. следващата таблица). Това е най-малкия дял в сравнение с другите референтни страни.

Таблица ЕС- 22. БДС създадена в сектор недвижими имоти и бизнес услуги, (млн. Евро)

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	1396599	-	100.00%
България	1708	2446.4	0.12%
Румъния	5298.1	-	0.38%
Дания	30548.2	-	2.19%
Чехия	10849.6	-	0.78%

Източник: Eurostat

В сектора на минното дело и каменодобива в страната през 2007 г. се създава 0.65% от БДС на равнище ЕС (вж. следващата таблица). Това е най-малкия дял в сравнение с другите референтни страни.

Таблица ЕС- 23. БДС създадена в сектор минно дело и каменодобив, (млн. Евро)

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	92488.6	-	100.00%
България	601.2	469.5	0.65%
Румъния	3022.7	-	3.27%
Дания	7161.5	-	7.74%
Чехия	1545.3	-	1.67%

Източник: Eurostat

В сектора на производството на електричеството, дистрибуцията на газ и вода в страната не е възможно да се изчисли дела на българската БДС спрямо БДС на страните-членки на ЕС, поради липса на информация. През 2007 г. създадената в сектора БДС е равна на 42% от размера на БДС в този сектор, създадена в Румъния, 43% от датската и 22,5% от чешката (вж. следващата таблица). Това сравнение показва, че създаваната БДС в сектора на страната е най-малка спрямо другите референтни страни.

Таблица ЕС- 24. БДС създадена в сектор електричество и дистрибуция на газ и вода, (млн. Евро)

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	-	-	100.00%
България	1104.6	1159.5	0%
Румъния	2607.7	-	0%
Дания	2544.6	-	0%
Чехия	4904.6	-	0%

Източник: Eurostat

В сектора на преработвателната индустрия в страната през 2007 г. се създава 0.26% от БДС на равнище ЕС (вж. следващата таблица). Това е най-малкия дял в сравнение с другите референтни страни.

Таблица ЕС- 25. БДС създадена в сектор преработвателна индустрия, (млн. Евро)

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	1812963	-	100.00%
България	4732.1	4530.9	0.26%
Румъния	13807.7	-	0.76%
Дания	29233.6	-	1.61%
Чехия	29712.3	-	1.64%

Източник: Eurostat

В сектора на транспорта в страната през 2007 г. се създава 0.32% от БДС на равнище ЕС (вж. следващата таблица). Това е най-малкия дял в сравнение с другите референтни страни.

Таблица ЕС- 26. БДС създадена в сектор транспорт, (млн. Евро)

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	687259.7	-	100.00%
България	2219.8	2528.5	0.32%
Румъния	5944.3	-	0.86%
Дания	15354.2	-	2.23%
Чехия	8596.5	-	1.25%

Източник: Eurostat

В сектора на търговията и ремонта в страната през 2007 г. се създава 0.26% от БДС на равнище ЕС (вж. следващата таблица). Това е най-малкия дял в сравнение с другите референтни страни.

Таблица ЕС- 27. БДС създадена в сектор търговия и ремонт, (млн. Евро)

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	1183563	-	100.00%
България	3041.6	3876.5	0.26%
Румъния	9673.9	-	0.82%
Дания	24089.1	-	2.04%
Чехия	12995.1	-	1.10%

Източник: Eurostat

- Българските райони по обем на създадената БДС са сред най-малките в ЕС. В сравнение с най-големия район от ниво 2 на ЕС Île de France, българските

региони създават от 0.43% до 2.43% през 2007 г. и от 0.46% до 2.73% през 2008 г. от неговата БДС. Този нисък обем на БДС се дължи както на различия в големината, така и в производителността и структурата на създаваната БДС.

- Най-голям район по обем на създадена БДС е ЮЗР, следван на голяма дистанция от ЮЦР. Близки са стойностите на БДС в ЮИР и СИР. На дъното на тази класация са СЗР и СЦР.
- Избраните подотрасли на българската индустрия и услуги заемат незначително място в обема на БДС, създавана в ЕС. Всички те имат дял в съответната БДС под 1%. Най-голям дял в БДС на ЕС има при минното дело и каменодобива – 0,65%. В другите сектори този дял се колебае между 0,12% - при недвижимите имоти и бизнес услугите и 0,31-0,32% - съответно при строителството и транспорта. Търговията заема средно място с 0,26% от БДС на равнище ЕС.

2.3.3. Предприемачество, иновации, информационни и комуникационни технологии

Дял на заетите лица, които използват компютри в предприятията. В България тази част от заетите представляват около 21-24% от персонала на предприятията (вж. следващата таблица). С близки до тези стойности е Румъния с дял от около 26-27%. По висок е този дял в Чехия със стойности от 39-40%. Отнесено към средното за ЕС страната има дял от 42% през 2010 г. , което е по-ниско от съответния дял за Румъния - 52% и Чехия - 78%. Това е индикатор, че страната изостава по равнище на интелектуализация на труда.

Таблица ЕС- 28. Заети лица, които използват компютри в предприятията, (% от общо заетите лица, всички предприятия без финансовия сектор с 10 и повече наети лица)

	2007	2008	2009	2010	Отношение към средното за ЕС-27 (2009)
ЕС-27	-	-	50%	52%	100%
България	21%	23%	21%	24%	42%
Румъния	-	-	26%	27%	52%
Дания	-	-	-	-	-
Чехия	-	-	39%	40%	78%

Източник: Eurostat

Разходите за НИРД към БВП в България представляват 24% от средното равнище на ЕС и са на най-ниско равнище спрямо референтните страни през 2007 г. (вж. следващата таблица). Близко до това състояние е Румъния с 28% от средното равнище на ЕС, докато Чехия има равнище от 83% спрямо ЕС, а Дания е над средното за ЕС със 139%.

По относителен дял на разходите за НИРД в БВП страната също е в незадоволително състояние. Докато в България тези разходи представляват 0.45% и 0.47% през 2007 г. и 2008 г., в Румъния, те са 0.52% и 0.58%. Много по-голям дял тези разходи имат в Чехия, където достигат до около 1.5% от БВП, а в Дания са над 2.5% през 2007 г. и достигат до близо 2.9% през 2008 г. (вж. следващата таблица). Изоставането по този показател е сериозно предвид на целта за постигане на 1.5% от БВП през 2020 г., поставена от Националната програма за реформи (2011-2015 г.).

Таблица ЕС- 29. Разходи за НИРД – в % от БВП и към средното за ЕС

	в % от БВП 2007	в % от БВП 2008	Отношение към средното за ЕС- 27 (2007)
ЕС-27	1.85	1.92	100.00%
България	0.45	0.47	24%
Румъния	0.52	0.58	28%
Дания	2.58	2.87	139%
Чехия	1.54	1.47	83%

Източник: Eurostat

На регионално равнище през 2007-2008 г. картината е по-пъстра и драматична. През този период СЦР е на последно място в ЕС по дял на НИРД в БВП с незавидните 0.08% (вж. следващата таблица). Другите български райони с изключение на ЮЗР имат разходи за НИРД около 0.15-0.22% през 2007 г. и 0.12-0.36% през 2008 г. ЮЗР е с най-висок дял на НИРД в БВП с 0.79% през 2007 г. и 0.77% през 2008 г. В сравнение с най-развития европейски район в това отношение – Braunschweig, Германия, който има дял на разходите за научни изследвания и разработки в БВП от 6.75% през 2007 г. и 5.93% през 2008 г., изоставането на всички български райони е много сериозно.

Най-добре между всички български райони стои ЮЗР, другите райони с изключение на СЦР изостават около 3-5 пъти по инвестиции в НИРД, докато при СЦР изоставането е около 10 пъти. Голямото изоставане на българските райони се потвърждава и от сравнението на разходите за НИРД спрямо средното за ЕС. С изключение на ЮЗР, който достига до около 40-42% от средното равнище за ЕС, другите райони са на равнище от 8-10%, а СЦР има изключително ниските 4-5% от средното равнище за ЕС.

Таблица ЕС- 30. Разходи за НИРД - в % от БВП и към средното за ЕС – по райони през 2007 г.

	В % от БВП 2007	Разходи за НИРД – ЕС-27=100 2007
ЕС-27	1.85	100.00%
Braunschweig (водец в подреждането на районите от ниво 2)	6.75	364.86%
Северен централен район (последен в подреждането на районите от ниво 2)	0.08	4.32%
СЗР	0.15	8.11%
СЦР	0.08	4.32%
СИР	0.20	10.81%
ЮИР	0.16	8.65%
ЮЗР	0.79	42.70%
ЮЦР	0.22	11.89%

Източник: Eurostat

Таблица ЕС- 31. Разходи за НИРД - в % от БВП и към средното за ЕС – по райони през 2008 г.

	Разходи за НИРД - Общо, % от БВП 2008	Разходи за НИРД - ЕС-27=100 2008
ЕС-27	1.92	100.00%
East Anglia (водещ в подреждането на районите от ниво 2)	5.93	308.85%
Северен централен район (последен в подреждането на районите от ниво 2)	0.09	4.69%
СЗР	0.12	6.25%
СЦР	0.09	4.69%
СИР	0.22	11.46%
ЮИР	0.18	9.38%
ЮЗР	0.77	40.10%
ЮЦР	0.36	18.75%

Източник: Eurostat

По брой на персонала, зает с НИРД България заема последно място спрямо референтните страни. В този сектор през 2007-2008 г. са заети около 19 000 – 20 000 души. Приносът на България в тази заетост на равнище ЕС е 0.58%. Румъния има принос от над 1 процент в тази заетост, а при Дания и Чехия той е съответно над и малко под 2% (вж. следващата таблица).

Таблица ЕС- 32. Персонал зает с НИРД, брой

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	3445298	3627534	100.00%
България	19933	20097	0.58%
Румъния	42484	43502	1.23%
Дания	68386	83883	1.98%
Чехия	73081	74508	2.12%

Източник: Eurostat

По полова структура съотношението в България има почти равномерно разпределение, с лека доминация на жените (вж. следващата таблица). Това не е характерно за другите референтни страни и за ЕС, където съществено преобладават мъжете. Това вероятно се дължи на по-доброто заплащане на този труд в европейските страни. По тази причина жените, заети в сектора на НИРД имат дял от 0.84% в заетостта на европейско равнище, докато при мъжете този дял е на равнище от 0.44%.

Таблица ЕС- 33. Персонал зает с НИРД, брой жени

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	1206556	1269346	100.00%
България	10128	10104	0.84%
Румъния	19544	19988	1.62%
Дания	24404	-	2.02%
Чехия	24843	24721	2.06%

Източник: Eurostat

Таблица ЕС- 34. Персонал зает с НИРД, брой мъже

	2007	2008	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	2238742	2358188	100.00%
България	9805	9993	0.44%
Румъния	22940	23514	1.02%
Дания	43982	-	1.96%
Чехия	48238	49787	2.15%

Източник: Eurostat

По отношение на достъпа на домакинствата до Интернет страната е на равнище от 36% от средното за страните от ЕС през 2007 г. (вж. следващата таблица). Това е по-добре от Румъния, която достига до едва 19% от равнището на ЕС, но е доста под равнището на Дания – с 167% и Чехия – 67%.

В относителен дял в страната през 2010 г. 26% от домакинствата имат достъп до интернет, което представлява също по-висок дял от постигнатия обхват в Румъния – 23%, но е по-нисък от обхвата в Дания – 80% и Чехия – 67%. Изоставането спрямо обхвата на ЕС е с 35 процентни пункта през 2010 г. при 37 процентни пункта през 2007 г.

Таблица ЕС- 35. Достъп на домакинствата до интернет на национално равнище (% от всички домакинства)

	2007	2008	2009	2010	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	42%	49%	56%	61%	100
България	15%	21%	26%	26%	36%
Румъния	8%	13%	24%	23%	19%
Дания	70%	74%	76%	80%	167%
Чехия	28%	36%	49%	54%	67%

Източник: Eurostat

Българските райони по покритие на домакинствата с интернет услуги са силно поляризирани. С най-ниски показатели в целия ЕС по този показател са СЗР и СЦР съответно с 14% покритие на домакинствата с интернет и постигане на една трета от средното равнище на ЕС. Близко до тези стойности са останалите райони в България с изключение на ЮЗР. При този район стойностите са около два пъти по-високи от другите райони. Домакинства с достъп до интернет са 29% от всички домакинства, при 42% за ЕС, което води до постигане на близо 70% от средното равнище на покритие за ЕС (вж. следващата таблица).

В сравнение с най-развития район от ниво 2 на ЕС Utrecht, Холандия, изоставането на българските региони е още по-голямо, като се има предвид, че при него покритието с интернет на всички домакинства е 88% и има 209.52% спрямо средното равнище на ЕС.

Таблица ЕС- 36. Достъп на домакинствата до интернет на регионално равнище

	Домакинства с достъп до интернет (% от всички домакинства) 2007	Домакинства с достъп до интернет в %, ЕС-27=100 2007
ЕС-27	42.00%	100.00%
Utrecht (водещ в подреждането на районите от ниво 2)	88.00%	209.52%
Северозападен район (последен в подреждането на районите от ниво 2)	14.00%	33.33%
СЗР	14.00%	33.33%
СЦР	14.00%	33.33%
СИР	16.00%	38.10%
ЮИР	15.00%	35.71%
ЮЗР	29.00%	69.05%
ЮЦР	16.00%	38.10%

Изводи и обобщения

Изводите и обобщенията, които могат да се направят от този анализ са следните:

- По относителен дял на заетите, които използват компютри в сравнителен план спрямо средното за ЕС, България отбелязва ниски стойности. Това е индикатор, че страната изостава по равнище на интелектуализация на труда.
- По относителен дял на разходите за НИРД в БВП страната е в незадоволително състояние. Тези разходи представляват 0.45% и 0.47% през 2007 г. и 2008 г., докато в Румъния те са 0.52% и 0.58% и много повече в Чехия - около 1.5% от БВП и Дания – с над 2.5% през 2007 г. и близо 2.9% през 2008 г. Изоставането по този показател е много тревожно предвид на целта за постигане на равнище от 1.5% от БВП през 2020 г., поставена от Националната програма за реформи (2011-2015 г.).
- На регионално равнище през 2007-2008 г. СЦР е на последно място в ЕС по дял на НИРД в БВП с незавидните 0.08%. Другите български райони с изключение на ЮЗР имат разходи за НИРД около 0.15-0.22% през 2007 г. и 0.12-0.36% през 2008 г. ЮЗР е с най-висок дял на НИРД в БВП с 0.79% през 2007 г. и 0.77% през 2008 г.

- Българските райони са силно поляризирани по отношение на достъпа на домакинствата до интернет. Сред най-слабо развитите райони в ЕС по този показател са СЗР и СЦР, докато ЮЗР показва стойности, които двукратно изпреварват тези райони.

2.3.4. Инвестиции

Сравнителният анализ е изготвен на базата на следните ключови показатели:

- Дял на публичните инвестиции в БВП (%).
- Брутно образувани дълготрайни активи в бизнеса като % от БВП;
- Поток на входни преки чуждестранни инвестиции в % от БВП (инвестиции от чужденци в предприятия от икономиката на страната);
- Поток на изходни преки чуждестранни инвестиции в % от БВП (инвестиции, които предприятия от съответната страна извършват в други страни).

Таблица ЕС- 37. Дял на публичните инвестиции в БВП (%)

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	2,6	2,6	2,8	2,5
България	5,2	5,6	4,9	4,8
Дания	1,9	1,9	2,0	2,2
Чехия	4,2	4,6	5,1	4,4
Румъния	6,2	6,6	5,9	5,8

Източник: Eurostat

България заема водещи позиции в класацията на страните от ЕС по дял на публични инвестиции в БВП, като стойностите на показателя за страната са около 2 пъти по-високи от средните за ЕС-27. В отделните години на анализирания период България е в топ-5 на подреждането със страни като Румъния, Полша, Естония, Латвия и т.н.

Таблица ЕС- 38. Брутно образувани дълготрайни активи в бизнеса като % от БВП

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	18,7	18,3	16,2	15,9
България	23,4	28,0	23,9	18,7
Дания	19,9	18,8	16,0	14,0
Чехия	20,1	18,4	16,6	17,1
Румъния	19,9	18,8	16,0	14,0

Източник: Eurostat

Световната финансова криза оказва негативно влияние върху икономическото развитие на ЕС-27, в резултат, на което в периода 2008-2010 г. се наблюдава спад на инвестициите в бизнеса. България също е част от тази обща тенденция, но дялът на тези инвестиции в БВП се запазва по-висок в сравнение с ЕС-27, водещи страни като Дания и страни със сходно икономическо развитие като Чехия и Румъния. Едно от обясненията за високото равнище на инвестициите в бизнеса е, че като цяло фирмите задържат ръста на възнагражденията на заетите, което им дава възможност да правят инвестиции.

Таблица ЕС- 39. Потоци преки чуждестранни инвестиции в % от БВП

	2007	2008	2009	2010
<i>Входни преки чуждестранни инвестиции</i>				
ЕС-27	3,4	1,4	1,8	0,4
България	29,4	18,9	9,4	4,5
Дания	3,8	0,7	1,0	-0,1
Чехия	6,0	3,0	1,4	3,5
Румъния	5,8	6,8	3,0	2,2
<i>Изходни преки чуждестранни инвестиции</i>				
ЕС-27	4,4	3,1	2,4	0,9
България	0,7	1,4	-0,3	0,5
Дания	6,6	4,1	2,2	1,0
Чехия	0,9	2,0	0,7	0,9
Румъния	0,2	0,1	-0,1	0,1

Източник: Eurostat

Данните за входните потоци на преките чуждестранни инвестиции показват, че България е привлекателна страна за чуждите инвеститори, тъй като стойностите на показателя са между 3-7 пъти по-високи от средните за ЕС-27 през различните години на анализирания период. Едно от обясненията е, че България притежава сравнителни предимства по отношение на почасовото заплащане на заетите. Съгласно класация на Institute for Management Development – Швейцария, през 2009 г. България е на 9-то място в света по равнище на почасово заплащане в преработващата промишленост, като сред страните от 1-во до 8-мо място няма други страни от ЕС. Най-близката в класирането европейска страна е Словакия, която заема 14-то място в класацията.

Данните за изходните потоци на преки чуждестранни инвестиции показват по-ниски стойности спрямо ЕС-27 т.е. българският бизнес предпочита да инвестира в рамките на страната, а не извън нея. В подкрепа на този извод е и стойността на показателя през 2009 г., която е отрицателна величина т.е. активи в чужбина, които са българска собственост са били продадени.

Изводи и обобщения

България показва много по-добри стойности на всички показатели свързани с инвестициите - публични инвестиции, инвестиции в бизнеса и преки чуждестранни инвестиции. Страната в много по-малка степен е засегната от финансовата криза по отношение на инвестициите на фона на общите тенденции в ЕС.

2.4. Туризъм

Сравненията със средното за ЕС равнище са извършени на базата на избрани ключови показатели. Поради неподадена информация от някои членки на ЕС за 2010 г. не разполагаме с данни средно за ЕС-27 за 2010 г. В оперативен порядък, след запазване на базата данни на Евростат, анализът ще бъде актуализиран с постъпилите данни

Анализът е изготвен на базата на следните ключови показатели:

- Брой на леглата в СПМН на 1000 души население;
- Общ брой нощувки в СПМН на 1000 жители;
- Относителен дял на броя на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките (%).

Таблица ЕС- 40. Брой на леглата в СПМН на 1000 жители

	2007	2008	2009
ЕС-27	23,65	24,04	24,61
България	30,08	31,41	32,73
Дания	13,4	13,33	13,97
Чехия	24,11	24,85	24,93
Румъния	10,57	11,06	11,49
Кипър	113,01	108,96	105,41
Гърция	62,75	63,85	65,01

Източник: Евростат

Данните показват, че по показателя брой легла в СПМН на 1000 жители България е над средното равнище в ЕС-27 (около 33% над средното през 2009 г.) като броят на леглата в СПМН нараства с по-висок темп от този в ЕС-27 през разглеждания период. Това може да се обясни с растящото търсене на туристически услуги и продължава възходящата тенденция в българския туризъм след 1996 г.

България разполага с 3 пъти по-малко легла на 1000 жители в сравнение с лидера в ЕС-27 по този показател Кипър. Близко 2 пъти по-малък е настанителният туристически капацитет на България, изразен чрез показателя брой легла на 1000 жители спрямо основния ѝ конкурент Гърция и 3 пъти по-висок от този на съседна Румъния.

Таблица ЕС- 41. Общ брой нощувки в СПМН на 1000 жители

	2007	2008	2009
ЕС-27*	3214,29	3189,21	3050,00
България	2179,37	2226,50	1847,62
Дания	2034,12	1977,98	1808,24
Чехия	2628,90	2642,01	2420,91
Румъния	916,11	921,15	768,14
Малта	19411,00	18891,52	16295,58
Гърция	5736,44	5713,86	5709,57

Източник: Евростат; * данните за ЕС-27 са без включена Ирландия

Секторът на настаняването беше един от най-силно „ударените“ в туристическата индустрия в периода 2008-2009 г. През 2009 г. общият брой на нощувките в хотели и подобни места за настаняване в ЕС-27 падна под нивата на 2006 г. Възстановявайки се от тази много ниска точка, през 2010 г. беше регистриран среден ръст за ЕС-27 от 2.8%.

Данните за туристическия интензитет, изразен чрез общия брой нощувки в хотели и други подобни СПМН на 1000 жители показват, че България изостава от средното ниво на ЕС с около 1.7 пъти. Различията между България и туристически страни като Малта и Гърция са още по-осезаеми – съответно 8,8 и 3 пъти.

Таблица ЕС- 42. Относителен дял на броя на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките (%)

	2007	2008	2009
ЕС-27*	46,25	46,00	44,41
България	70,91	68,43	66,73
Дания	41,83	42,03	42,73
Чехия	65,96	64,68	63,19
Румъния	17,70	16,39	15,64
Гърция	73,98	73,72	71,43

Източник: Евростат

Данните в горната таблица показват, че относителният дял на броя на нощувките на чужденци в България към общия брой нощувки през изследвания период 2007-2009 г. е 1,5 пъти по-голям в сравнение със средните нива на ЕС-27. Това поставя България на 9-то място сред страните в ЕС-27 непосредствено след Гърция (71%), Естония и Латвия (73%), Кипър (90%), Люксембург (93%), Малта (95%) и др. Непосредствено след България по този показател са Литва, Чехия и Словения и водещи туристически дестинации в ЕС-27 като Франция (33%), Италия (43%). Това показва зависимостта на настанителната туристическа база от входящия туризъм.

Изводи и обобщения

Икономическата криза оказва силно негативно въздействие върху туризма в ЕС-27 в периода 2008-2009 г., след което следва възстановяване през 2010 г., но нивата на редица показатели остават под равнището на 2007 г., от което България не прави изключение. При все това, туризмът в България има относително устойчиви показатели през периода.

През периода 2007-2010 г. в България е увеличен броят на средствата за подслон и местата за настанява и легловата туристическа база, които са материална предпоставка за реализиране на по-голям брой нощувки и растеж на отрасъла. Създадени са предпоставки за реализиране на конкурентни предимства като резултат от мащаба. В същото време един от съществените проблеми е възвръщаемостта на направените инвестиции в туризма, заетостта на средствата за подслон и тяхната ефективна експлоатация.

Безпокойство буди факта, че при растящ брой на легловата настанителна база, туристическият интензитет (брой нощувки на 1000 жители) в България изостава с около 1,7 пъти от средното ниво на ЕС, при тенденция в динамиката на изменение на показателя в периода 2007-2009 г., като тази на средното ниво ЕС-27.

Туризмът в България продължава да бъде силно зависим от входящия туризъм.

2.5. Транспортна инфраструктура

Сравнителният анализ на транспортната инфраструктура е направен по следните ключови показатели:

- Дължина на ж.п. мрежата и на РПМ;
- Средна гъстота на ж.п мрежата и на РПМ, измерена чрез два вида показатели: км. на 1000 кв.км. площ и км. на 10 хил.ж. от населението;
- Осигуреност на населените места и достъпност на населението до услугите на ж.п. и автомобилния транспорт;
- Брой убити в ПТП, в т.ч. и на 1 млн.души от населението.

Във всички таблици, ползвани за сравнението на България с другите 26 страни членки на ЕС, данните в таблиците носят следното съдържание: на **първите три** реда са показани постиженията на страните от ЕС с най-високите равнища за съответния показател (ранжирани в низходящ ред); на **четвъртия ред** е показано средното равнище за ЕС; на **петия ред** е представено постижението на България и на **последните четири реда** са страните, класирани на последните места.

Информацията за величината на оценъчните показатели е извлечена в готов вид или след обработка от автора от следните източници: Евростат; European Road Statistics 2010; Statistical Pocketbook 2011; EU transport in figures*.

Дължина на железопътна мрежа

Таблица ЕС- 43. Дължина на железопътната мрежа в текущ път - км. по години за периода 2007-2009 г.

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Дължина в текущ път по години - км			
		2007	2008	2009	2010
1	Германия	33 890	33 855	33 714	
2	Франция	29 918	29 901	29 903	
3	Полша	19 419	19 627	19 764	
средно за ЕС	ЕС-27	7 869	7 883	7 872	
13	България	4 143	4 144	4 150	4 150
24	Естония	816	919	919	
25	Люксембург	275	275	275	
26	Кипър	0	0	0	
27	Малта	0	0	0	

Източник: Евростат; European Road Statistics 2010; Statistical Pocketbook 2011; EU transport in figures

Заб.: Класирането на България и отделните страни в ЕС е направено на база резултатите в 2008 г., защото за тази година е налице информация за всички показатели, което осигурява съпоставимост.

От приведените данни се вижда, че през 2008 г. България разполага с 4 144 км дължина на железопътната си мрежа, което и отрежда 13-то място измежду всички страни членки на Европейския съюз. Ако сравним равнището на този показател с постижението на страни най-близки като територия до нашата, например Унгария, то България не е развила своя производствен потенциал, който носи железопътната система. Изостанали сме по този показател и от Чехия, която притежава 9 486 км текущ път и от Австрия, която има 7 892 км. Парадоксалното е че страни като Белгия и Словакия имат съответно с 3.4 и 2.2 пъти по-малка територия от нас, а имат дължина на железопътните мрежи близка до тази в нашата държава, като първата притежава 3 513 км , а втората 3 622 км.

Дължина на РПМ

Таблица ЕС- 44. Дължина на РПМ - шосеен път от магистрали, основни (първи клас) и второстепенни (II и III клас) пътища - км. за 2008 г.

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Дължина по видове пътища – км			
		АМ	Основни	II и III клас	Общо
1	Франция	10 958	9 861	377 377	398 196
2	Германия	12 645	40 420	178 180	231 245
3	Италия	6 588	19 290	156 258	182 136
средно за ЕС	EU-27	2 009	9 859	40 508	52 375
17	България	418	2 975	16 032	19 425
24	Словения	579	976	4 921	6 476
25	Кипър	257	2 131	1 950	4 338
26	Люксембург	147	837	1 891	2875
27	Малта	0	184	665	849

От представените данни в горната таблица се вижда, че през 2008 г. България е на седемнадесето място с 19 425 км. Пред нас са редица страни с по-малка територия, но с по-голяма дължина на републиканска (национална) пътна мрежа като Латвия и Литва. Съседните ни страни Румъния и Гърция, които са и основни конкуренти на страната ни за привличането на транзитен автомобилен поток имат пътна мрежа от типа „национална, т.е. републиканска” в много по-голям размер от нас, като Румъния е на седмо място, а Гърция на единадесето.

Зад нас като постижение са Словакия, Белгия, Холандия, Португалия, Словения, Естония и Ирландия, но ако се оцени общия размер на всички пътища с които разполагат тези страни то България е вече на 24 място в ЕС по обща дължина в размер на 37 390 км, сбор от РПМ и общинска. Зад нас са само Кипър, Малта и Люксембург.

Гъстота на железопътна мрежа

Осигуреността на територията с ж.п. мрежа се измерва със средната гъстота като се отнесе дължината в километри към 1000 кв.км.площ и на 10 хил.жители. Съответните данни са представени в долните две таблици.

Таблица ЕС- 45. Средна гъстота (осигуреност) на територията на страната с железопътна мрежа в км/1000 кв. км по години за периода 2007-2009 г.

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Средна гъстота на жп мрежа в км/1000 кв. км			
		2007	2008	2009	2010
1	Чехия	121.6	120.3	120.2	
2	Белгия	110.5	115.1	117.2	
3	Люксембург	106.3	106.3	106.3	
средно за ЕС	EU-27	49.1	49.2	49.1	
16	България	37.3	37.3	37.4	
24	Словения	19.3	19.3	19.3	
25	Кипър	17.4	17.5	17.5	

*Кипър и Малта нямат ж.п.транспорт

По този показател България, със 37.3 км/хил. кв. км. гъстота, заема 16 място, като изостава от постиженията на всички бивши социалистически страни сега членки на ЕС. Това наше постижение особено контрастира с постижението на Чехия, която е на първо място с 120.3 км/хил. кв. км гъстота, като степен на осигуреност (плътност) на територията си. Румъния също е пред нас с 45.2 км/хил. кв. км. Страната ни изостава по величината на този показател и от средното за ЕС равнище, което е в размер на 49.2 км/хил. кв. км.

Таблица ЕС- 46. Средна гъстота (осигуреност) на населението с железопътна мрежа в км/10 хил. д. по години за периода 2007-2009 г.

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Средна гъстота по години			
		2007	2008	2009	2010
1	Швеция	12.04	12.01	12.03	
2	Финландия	11.18	11.17	11.11	
3	Латвия	9.93	9.97	8.33	
средно за ЕС	EU-27	4.29	4.28	4.25	
11	България	5.42	5.45	5.49	
24	Гърция	2.28	2.28	2.27	

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Средна гъстота по години			
		2007	2008	2009	2010
25	Холандия	1.77	1.77	1.75	
26	Кипър	0.00	0.00	0.00	
27	Малта	0.00	0.00	0.00	

Отношението на дължината на ж.п. мрежата към броя на населението показва, че България се придвижва на по-предни позиции в сравнение с местото което заема при показателя гъстота изчислен при отчитане площта и вече с 5.45, през 2008 г. заема 11 място, като изпреварва Румъния, която отчита величина 5.01 км/10 хил. души. Налице е и по-добро постижение по този показател спрямо средното за ЕС равнище, което е 4.28 км/10 хил. души. Основна причина затова обаче е значително по-бързото намаляване на числеността на населението, което участва в определяне величината на този показател.

Гъстота на РПМ

Таблица ЕС- 47. Средна гъстота територията с републиканска пътна мрежа в км/хил. кв. км. за 2008 г.

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Средна гъстота по видове пътища			
		АМ	I клас	II и III клас	Общо
1	Малта	0.0	582.3	2 104.4	2 686.7
2	Дания	26.2	63.9	1 608.8	1 698.9
3	Люксембург	56.8	323.7	731.2	1 111.8
средно за ЕС	EU-27	15.1	63.7	339.7	418.5
24	България	3.8	26.8	144.4	175.0
25	Полша	2.1	57.1	91.0	150.2
26	Португалия	28.4	64.0	47.9	140.3
27	Финландия	2.1	37.3	39.8	79.2

От данните в посочената таблица се вижда, че най-добре осигурена с пътна мрежа е територията на Малта, а след нея Дания. България се класира на 24 място в ЕС като осигуреност на територията с гъстота 175.0 км/хил. кв. км. Зад нас са Полша с 150.2 км/хил. кв. км, Португалия - 140.3 км/хил. кв. км и Финландия-79.2 км/хил. кв. км. Тези равнища се запазват през последните години предвид факта, че и двата параметъра, ползвани за изчисляването на показателя нямат почти никакво изменение през анализирания период.

Таблица ЕС- 48. Средна гъстота (осигуреност) на населението с републиканска пътна мрежа в км/10 хил. души в 2008 г.

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Средна гъстота по видове пътища			
		АМ	I клас	II и III клас	Общо
1	Дания	2.06	5.03	126.61	133.70
2	Естония	0.72	29.05	93.02	122.79
3	Швеция	1.97	14.72	90.53	107.22
средно за ЕС	EU-27	1.31	5.55	29.56	36.42
22	България	0.55	3.89	20.98	25.42
24	Белгия	1.65	11.82	1.26	14.74

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Средна гъстота по видове пътища			
		АМ	I клас	II и III клас	Общо
25	Полша	0.17	4.69	7.47	12.32
26	Португалия	2.46	5.54	4.15	12.15
27	Холандия	1.57	1.48	4.81	7.87

Показаните резултати ни дават основание да направим няколко заключения. Най-висока осигуреност в ЕС с национална пътна мрежа има населението на Дания с 133,70 км/10 хил. души. След нея се нарежда Естония с 122,79, а най-ниско е равнище по този показател отчита Холандия – 7,87. България с 25,42 км/10 хил. души осигуреност има постижение по-ниско в сравнение със средното равнище за ЕС, което в 2008 г. е 36,42 км/10 хил. души. Това отрежда на страната 22 място измежду всички страни членки на ЕС

Изчисленият интегрален коефициент за осигуреност на страната ни с обща пътна мрежа, която е сбор от дължините на РПМ и общинските пътища, е в размер на 128,41 и това ни отрежда, последно място в ЕС. Логично, ако продължаваме да се топим като численост и не строим нови пътища, и то от вида – РПМ, ще продължаваме да сме на последно места в ЕС по степен на интегрална осигуреност на територията и населението.

Осигуреност и достъпност до железопътната мрежа

Осигуреността на населените места и достъпността на населението до услугите на железопътния и автомобилния транспорт се оценяват със система от показатели, данни за които няма публикувани в Евростат или в други транспортни издания. За целта са ползвани други източници, като "Пътеводител с разписанията за движенията на влаковете на железопътните администрации на България, Чехия, Полша и Австрия". На основата на информацията в този основен документ, с който се информират пътуващите за разписанието за движението на влаковете е установен броя на железопътните гари и спирки в тези 4 страни и са изведени международните различия. Информацията е достатъчна и позволява сравнимост, защото две от страните са със сравнително близки параметри по територия и население на нашата страна (вж. следващата таблица).

Таблица ЕС- 49. Показатели характеризиращи осигуреността и достъпността на селищата до железопътната мрежа чрез транспортно обслужване от населените места с гари за 2009 г.

Но по ред	Име на държава	Площ в кв. км	Население	Дължина на жп линии в текущ път - км	Средна гъстота на жп мрежа км/1000 кв. км	Средна осигуреност на населението с жп мрежа км/10 хил. д.	Брой населени места на гара	Отдалеченост жп - км
1	България	110 994	7 606 551	4 150	37.40	5.46	7.81	6.00
2	Чехия	78 866	10 467 542	9 477	120.20	9.05	2.38	3.60
3	Австрия	83 858	8 355 260	5 365	64.00	6.42		3.06
4	Полша	312 685	38 135 876	19 764	63.20	5.18	14.09	7.40

Източник: Пътеводител на железопътните администрации на страните: България, Австрия, Полша и Чехия и обработка от автора на първичните данни.

От показаните данни могат да се направят следните оценки и изводи:

- Населените места на страната ни имат осигуреност с железопътните услуги средно с 7,81 броя селища обслужвани от един железопътен пункт-гара или спирка, докато в Чехия този показател е 2,38 броя селища, обслужвани от една гара и в Полша - 14,09. Сравнението показва, че България има 3,2 пъти по-ниска осигуреност от Чехия и 1,8 пъти по-висока осигуреност от Полша. Разбира се трябва да бъде отчетено, че Полша има над 7 пъти по-голям брой населени места, числеността на населението е 5 пъти повече от това на нашата страна.
- Населените места на страната ни имат достъпност до железопътните гари и спирки, оценено с необходимото разстояние, което трябва да бъде преодолявано, измервано по величината на отстоянието между гарите и спирките в размер на 6 км. В Чехия този показател е 3,60 км, в Австрия - 3,06 км и в Полша - 7,40 км.
- Изводът, е че нашата страна има по-ниска осигуреност с брой железопътни гари, обслужващи населените места, а за да има достъпност до железопътните услуги има по-голямо разстояние, което хората от всяко едно населено място трябва да преодоляват в сравнение с населените места и населението на Австрия и Чехия и е в малко по-добра ситуация спрямо Полша. Не бива да се забравя и факта, че Полша има 2,8 пъти по-голяма територия от нас

Брой загинали при ПТП

Намаляването на абсолютния брой на загиналите от пътни произшествия е основно изискване на световните и европейски институции. Европейската стратегия определя като критерий, в следващите години, броят на убитите в България в пътни произшествия, да бъде намален с 50%, чиято величина годишно е над 1 000 убивани и над 10 хил. трайно ранявани.

Резултатът брой убити в пътно-транспортни произшествия (ПТП) се наблюдава и оценява с показател за абсолютния брой на убитите в ПТП или като брой убити на един млн. жители, освен по страни и за региони в Европейския съюз

Таблица ЕС- 50. Брой на убитите в ПТП за периода 2007 г. - 2009 г.

Позиция на страната в ЕС	Име на държава	Убити в ПТП – брой			
		2007	2008	2009	2010
1	Полша	5 583.0	5 437.0	4 572.0	
2	Франция	4 620.0	4 275.0	4 273.0	
3	Германия	4 949.0	4 477.0	4 152.0	
средно за ЕС	EU-27	1 367.0	1 239.0	1 108.0	
10	България	1 006.0	1 061.0	901.0	
24	Естония	196.0	132.0	100.0	
25	Кипър	89.0	82.0	71.0	
26	Люксембург	46.0	35.0	47.0	
27	Малта	14.0	15.0	21.0	

От посочените данни се вижда че през 2010 г. България е на 10 място с 901 броя убити. Не може обаче да се оцени, че това е тенденция на снижение след като през 2007 г. броя на убитите в ПТП е 1006 човека, а в 2008 г. - 1061 броя. Причините за този негативен принос на шосейния транспорт за обществото ни са комплексни, но с решаващ дял са нарушените пропорции в развитието на логистичните производствени елементи.

Заслужават внимание и резултатите за броя на убитите на 1 млн. жители по региони, като международни сравнения на равнището на този показател от районите от ниво 2 в България с регионите от ЕС.

Таблица ЕС- 51. Брой убити в пътно-транспортни произшествия (ПТП) на един млн. жители по райони в Европейския съюз

No по ред	Име на район	Държава	Брой убити в ПТП на един млн. жители по райони и години			
			2007	2008	2009	2010
1	Stereia Ellada	Гърция	232	231	238	
2	Peloponnisos	Гърция	225	251	235	
3	Dytiki Ellada	Гърция	217	229	205	
1	Югоизточен район	България	173	212	154	
2	Северен централен район	България	139	114	136	
3	Южен централен район	България	100	105	127	
4	Североизточен район	България	143	146	116	
5	Северозападен район	България	125	124	111	
6	Югозападен район	България	125	139	89	
1	Berlin	Германия	16	16	14	
2	Stockholm	Швеция	28	23	17	
3	Hamburg	Германия	17	23	19	

От приведените данни за регионите в ЕС в челните места с най много убити в ПТП има и един български - Югоизточен със 154,94 броя убити на 1 млн. жители за 2009 г. Данните за останалите български райони от ниво 2 са по-близо до районите с най-много, отколкото до тези с най-малко убити в ПТП.

2.6. Околна среда

Сравнителният анализ на параметрите на околната среда в България със средното за ЕС равнище е извършено по три ключови индикатора, за които е на лице информация в Евростат.

Сравнявани са средните за страната стойности с тези на ЕС-27 и избрани страни-членки.

Не е извършвано сравнение на средните стойности за райони от ниво 2 в България със средните за ЕС-27, тъй като при единия индикатор (динамика на количеството на емисиите на парникови газове спрямо 1990 г.) няма данни на регионално равнище в България, а при другите два индикатора данните за национално и регионално равнище, предоставени от НСИ, силно се разминават с данните за национално равнище от Евростат, което води до противоположни изводи за разрезите „сравнение между ЕС-27 и България” и сравнение „ЕС-27 и райони от ниво 2 в България”.

Анализът е изготвен на базата на следните ключови показатели:

- Динамика на количеството на емисиите на парникови газове спрямо 1990 г. (базов индекс);
- Дял на разходите за опазване на околната среда в БВП (%);
- Количество на генерираните отпадъци от домакинствата на 1 жител (кг.).

Съгласно Стратегията Европа 2020 емисиите на въглероден диоксид трябва да намалееят поне с 20 % в сравнение с нивата от 90-те години или с 30 % при наличието на подходящите условия¹⁴. Данните за динамиката на емисиите на парникови газове спрямо 1990 г. са представени в следващата таблица.

Таблица ЕС- 52. Динамика на количеството на емисиите на парникови газове (% , 1990=100)

	2007	2008	2009
ЕС-27	91	89	83
България	64	62	53
Дания	98	94	90
Чехия	75	72	68
Румъния	62	61	52

Източник: Eurostat

- Средно за ЕС-27 се наблюдава непрекъсната тенденция към намаляване на емисиите на парникови газове като към 2009 г. целите на Стратегията Европа 2020 са на практика почти постигнати.
- България също е част от тази обща тенденция, като спадът в емисиите на парникови газове е значително по-висок от общия спад за ЕС-27 и по-развитите европейски страни.
- Страната ни практически е постигнала целите на Стратегията Европа 2020. Стойностите за България са съизмерими с тези на Румъния, която е със сходно равнище на икономическо развитие, докато при страни с по-високо такова спадът в количеството на емисиите на парникови газове е по-нисък.

Таблица ЕС- 53. Дял на разходите за опазване на околната среда в БВП (%)

	Дял на разходите за опазване на ок.среда в БВП (%)			Дял от средното за ЕС-27		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
ЕС-27	0,7	0,7	0,8	100%	100%	100%
България	1,3	0,7	1,2	186%	100%	150%
Дания	0,5	0,5	0,5	71%	71%	63%
Чехия	1	1	0,7	143%	143%	88%
Румъния	0,4	0,5	0,6	57%	71%	75%

Източник: Eurostat

- България се характеризира с по-висок дял на разходите за опазване на околната среда в БВП спрямо средното на ЕС-27, водещи страни като Дания и страни със сходно развитие като Румъния и Чехия. Причините за това са свързани с: (1) по-ниския БВП на страната на 1 жител спрямо средното за ЕС в периода; (2) усвояването на значителни по размер средства от предприемаческите инструменти и оперативните програми.
- В дела на разходите за опазване на околната среда на България се наблюдават два пика – през 2007 и 2009 г. През първата година това се дължи на

¹⁴ На своята среща от 10—11 декември 1999 г. Европейският съвет заключи, че като част от всеобхватно международно споразумение за периода след 2012 г. ЕС изтъква отново своето предложение да постигне до 2020 г. 30-процентно намаление спрямо равнищата от 1990 г., при условие че и други развити страни се ангажират със сравнимо намаляване на емисиите си и че е налице адекватен принос от развиващите се страни според техните отговорности и съответни възможности.

приключването на предприєдинителните програми и разпределянето на значителни средства по тях, докато през 2009 г. причината е „набирането на скорост при оперативните програми”.

Таблица ЕС- 54. Количество на генерирани отпадъци от домакинствата на 1 жител (кг)

	Количество генерирани отпадъци на 1 жител (кг.)		Дял от средното за ЕС-27	
	2006 г.	2008 г.	2006 г.	2008 г.
ЕС-27	436	443	100,0%	100,0%
България	380	381	87,2%	86,0%
Дания	381	458	87,4%	103,4%
Чехия	339	305	77,8%	68,8%
Румъния	295	393	67,7%	88,7%

Източник: Eurostat

- България се характеризира с по-ниско равнище на количеството на генерираните отпадъци на 1 жител спрямо средното за ЕС-27 като това равнище остава сравнително непроменено на фона на тенденцията към нарастване, наблюдавана средно за ЕС.
- Причините за това са свързани с по-ниското равнище на икономическо развитие на страната, което обикновено е в пряка връзка с количеството на генерирани отпадъци от домакинствата.

Изводи и обобщения

По-ниското равнище на икономическо развитие на страната спрямо ЕС-27 е причина за по-ниските стойности на страната по отношение на емисиите на парникови газове и количество на генерираните отпадъци на 1 жител. Същевременно необходимостта от постигането на изискванията на различни директиви в сферата на околната среда, което е свързано главно с изграждането на екологична инфраструктура, е причина за по-високия дял на разходите за опазване на околната среда на България в БВП.

2.7. Социално развитие (доходи, образование, здравеопазване, социални услуги, култура

2.7.1. Доходи

На равнище ЕС не се събира информация по показателите, по които е извършен по-долу анализа на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия (общ доход на домакинство и на лице по източници и общ разход на домакинство и на лице и по групи) поради което сравнителният анализ спрямо средното за ЕС ниво е по следните показатели, предоставяни от Евростат:

(1) За сравняване на Р. България с ЕС – 27:

- Реален брутен располагаем доход на член от домакинство (Паритет на покупателната способност-ППС); располагаеми данни само за 2007 г.;
- Крайни потребителски разходи на домакинствата (евро/жител), с данни за 2007, 2008, 2009 г.;

- Крайни потребителски разходи на домакинствата и нетърговските дружества, обслужващи населението – НТДОН: (а) % от БВП по текущи цени (б) Индекси на 1 жител, 2000=100; с данни за 2007, 2008, 2009 г.;
- Дял на населението в риск от бедност (след социалните трансфери); с данни за 2007, 2008, 2009.

(2) За сравняване на българските райони от ниво 2 с ЕС 27 и други райони в ЕС:

- Първичен доход на домакинствата (в Паритет за покупателната способност за потребление - ППСП/жител) – с данни за 2007 г.;
- Първичен доход на домакинствата (ППСП/жител; в %, ЕС-27=100) - с данни за 2007 г.

Наличните данни за показателя „реален брутен располагаем доход на член от домакинство (по паритет на покупателната способност-СПС)”, отразяващ в съпоставим вид равнището на доходите на домакинствата позволяват да се оцени мястото на страната в европейски контекст.

Таблица ЕС- 55. Реален брутен располагаем доход на член от домакинство (Паритет на покупателната способност- ППС)

	2007	2008	2009	Отношение към средното за ЕС-27 (2007)
ЕС-27	18951	19264	18918	
България	5629			30%
Румъния	7052	8520	7808	37%
Дания	18911	19185	18752	100%
Чехия	13335	13627	13308	70%

Източник: Eurostat

Данните от таблицата категорично показват, че (а) България е на последно място по този показател през 2007 г.; (б) доходите на нашите домакинства са с около 70% по-ниски от средните за ЕС. Независимо от липсата на данни за 2008 г. и 2009 г., въз основа на динамиката на доходите, отчитана от националната ни статистика, може да се предполага, че през първите години от членството на страната в ЕС българските домакинства остават твърде далеч от средноевропейското ниво.

Таблица ЕС- 56. Първичен доход на домакинствата (в Паритет за покупателната способност за потребление - ППСП/жител)

	Първичен доход на домакинствата (в ППСП/ж.) - 2007	Първичен доход на домакинствата (ППСП /ж.; в %, ЕС-27=100) - 2007
ЕС-27	16980,5	100
Район Inner London (водещ в поддръждането на районите от ниво 2)	34 841,8	205,2
СЗР	3405,8	20,1
СЦР	3808,1	22,4
СИР	3889,5	22,9
ЮИР	3865,5	22,8
ЮЗР	6268,1	36,9

ЮЦР	3558,1	21,0
-----	--------	------

Източник: Eurostat

Горният извод се потвърждава и от данните, представени в таблицата: през 2007 г. първичните доходи на домакинствата в българските райони от ниво 2 значително отстъпват на средните в ЕС, като СЗР освен това заема последното място сред всички европейски региони, а най-развитият ни ЮЗР отстъпва над 5 пъти на водещия класацията район Инър Лондон.

Ниското равнище на доходите в национален мащаб се съчетава с относително високо доходно неравенство (34-35% коефициент на Джини по данни на Евростат, при 30% средно за ЕС-27 и 25-27% в Дания и Чехия), което е *фактор* за по-висок от средноевропейския дял на населението в риск от бедност – вж. следващата таблица. За преобладаваща част от домакинствата в България, *факторът*, който определя този риск е икономическата им активност и участието на пазара на труда (рисковите групи са основно безработните, пенсионерите и останалите икономически неактивни лица).

Таблица ЕС- 57. Равнище на бедност

	Дял на населението в риск от бедност след социалните трансфери - %		
	2007	2008	2009
ЕС-27	16,7	16,4	16,3
България	22	21,4	21,8
Румъния	24,8	23,4	22,4
Чехия (min)	9,6	9	8,6

Източник: Eurostat

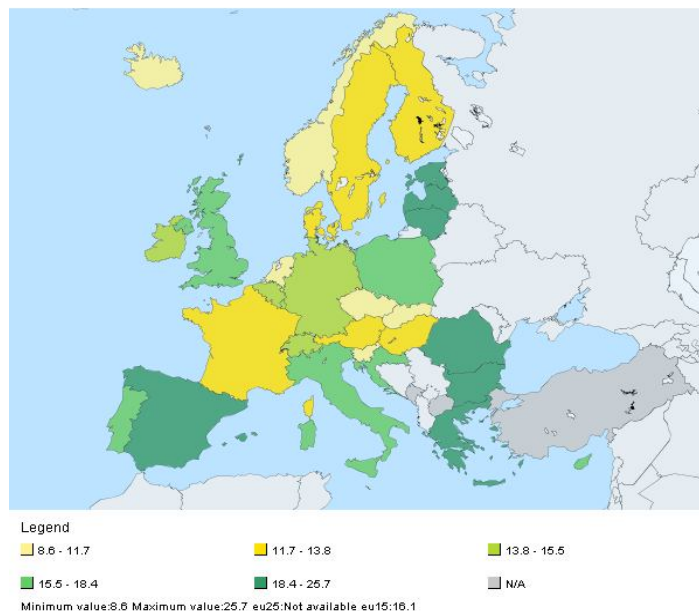
Това нарежда страната ни в групата държави с най-неблагоприятни стойности на показателя (вж. следващата фигура).

Фигура ЕС- 3. Разпределение на страните от ЕС според дела на населението в риск от бедност след социалните трансфери

At-risk-of-poverty rate after social transfers by gender

% - 2009

Total

Source of Data:: Eurostat

Значителни са също различията между България и другите страни-членки на ЕС по отношение **разходите** на домакинствата (вж. следващата таблица):

Таблица ЕС- 58. Разходи на домакинствата в България и ЕС

	2007	2008	2009	2010
<i>1. Крайни потребителски разходи на домакинствата (евро/жител)</i>				
ЕС-27	14 000	14 100	13 500	n.a.
България	2 700	3 200	3 100	n.a.
Румъния	3 800	4 100	3 300	n.a.
Дания	19 900	20 200	19 400	n.a.
Чехия	6 300	7 500	7 000	n.a.
<i>2. Крайни потребителски разходи на домакинствата, Индекси на 1 жител, 2000=100</i>				
ЕС-27	108,5	108,0	105,2	n.a.
България	114,0	118,1	112,8	n.a.
Румъния	126,9	138,5	124,2	n.a.
Дания	106,0	104,7	99,3	n.a.
Чехия	109,3	110,5	109,6	n.a.
<i>3. Крайни потребителски разходи на домакинствата и НТДОН - % от БВП, тек.цени</i>				
ЕС-27	57,1	57,3	58,3	

	2007	2008	2009	2010
България	69	66,4	63,2	61,2
Румъния	66,9	64,9	62,1	62,5
Дания	48,4	48,3	49,1	49
Чехия	47,7	48,9	50,3	50,3

Източник: Eurostat , НСИ.

- В абсолютно изражение (в евро) крайните потребителски разходи на домакинствата са над 4 пъти по- ниски от средноевропейските и са най- ниските в ЕС.
- Делът на крайните потребителски разходи на домакинствата и НТДОН в БВП в България, макар и да намалява през последните години, остава много висок (над 61% през 2010 г.), което е неблагоприятна структурна характеристика в сравнение с ЕС-27, Дания или Чехия.
- Темповете на промяна след 2000 г. са малко над средните за ЕС-27, поради което не могат да осигурят намаляването на сложените се различия не само в структурно, но и в количествено отношение (през 2010 г. физическият обем на фактическото крайно потребление на човек от населението в България е едва 42% от това в ЕС-27, при 45% в Румъния).

Изводи и обобщения

Анализът потвърди общоизвестния факт, че по равнище на доходи и разходи на населението България е най- изостаналата и бедна страна - членка на ЕС: доходите на нашите домакинства са с около 70% по- ниски от средните за ЕС, а в абсолютно еврово изражение крайните потребителски разходи на домакинствата ни са над 4 пъти по- ниски от средноевропейските и са най- ниските в ЕС.

Основните *причини* за позиционирането на страната и на българските райони в областта на *доходите* на населението също са добре известни - ниско ниво в началото на прехода, върху което впоследствие се наслагват ефектите от преобладаващата рестриктивна доходна политика през 90-те години на миналия век. В следващите години политиката на доходите като цяло е адекватна на етапите на икономическия цикъл, през които преминава националното стопанство: тази политика се формира съобразно макроикономическата конюнктура и решаването на специфични проблеми. Заедно с това следва да се отбележи, че в българските условия икономическият растеж оказва слабо влияние върху развитието на реалните доходи на населението, като слабата връзка между доходите и растежа не зависи от фазата на икономическия цикъл. Тя се проявява през всички периоди на икономическото развитие и особено силно в периода на растеж, т.е. – преразпределителните процеси са такива, че резултатите от растежа трудно и/или със забавяне достигат до населението.

Рецесията след 2008 г. отново доведе до прилагане на рестрикции върху доходите в България и в повечето европейски страни. Техният ефект върху бъдещото развитие на различията между страните ще зависи от разликите в строгостта на националните ограничения, при което – ако има известно сближаване (към каквото кризите по принцип предразполагат), то би било при по- ниско средно ниво на доходите (през 2009 г. например, реалният брутен разполагаем доход на член от домакинство в СПС е намалял с 2% средно в ЕС-27, в Дания и в Чехия, но с 8% в Румъния).

Краткосрочните *перспективи* по отношение преодоляването на различията между *доходите* на българските и европейските домакинства не изглеждат благоприятни.

Основните фактори за това са: ниският ръст на икономически растеж в национален и общоевропейски план; запазващите се различия между отрасловата структура на развитите европейски икономики и българската икономика (за която са характерни отрасли с ниска производителност, добавена стойност и конкурентоспособност); рестриктивната политика по отношение на доходите, която се провежда като част от консервативната фискална политика, насочена приоритетно към поддържането на нисък бюджетен дефицит. Освен това, резултатите от допълнителни изследвания показват, че по принцип, различията между изостанали и напреднали териториални единици могат да намаляват и намаляват до някаква степен, но без след това да поддържат същия тренд и да се преодоляват.

По отношение на *разходите*, в краткосрочна перспектива може да се очаква, че формираната се след 2008 г. тенденция към спад на потребителските разходи ще се запази, като главните фактори могат (отново) да се потърсят във външен и вътрешен план:

(а) несигурните перспективи за растеж в еврозоната и свиването на потребителското търсене там, в съчетание с волатилността на национални икономики от еврозоната и инвестиционната несигурност, които формират неблагоприятни перспективи пред българския износ, респ. – пред доходите на заетите в експортно ориентирани и свързаните с тях отрасли.

(б) забавеното икономическо развитие на страната ни, слабото възстановяване на вътрешния пазар (главно поради високата инфлация) и притиснатите бюджети на домакинствата. Ефектите от рецесията формират ниско ниво на доверие на потребителите и продължават да тежат върху потребителските разходи. В резултат на това, очакванията са те да нараснат с малко над 1% през 2011 г. и с подобен темп през следващите 1-2 години.

В този контекст не може да се очакват промени към (по-значително) намаляване на различията между доходите и разходите на домакинствата в България и в страните от ЕС.

2.7.2. Образование

Сравнителният анализ на различията в състоянието на българското образование и ЕС е направен по следните ключови показатели:

- Дял на публичните разходи за образование в БВП;
- Годишни разходи на 1 учаш;
- Годишни разходи на 1 учаш/БВП 1 жител;
- Отношение ученик/учител в средното образование;
- Дял на българските студенти, учещи в други европейски страни;
- Дял на населението, завършило средно образование от активното население във възрастовата група 25-64 години;
- Дял на студентите, учещи във висши учебни заведения от населението на страната

Делът на публичните разходи за образование в БВП показва склонността на държавата да финансира тази сфера, нейната относителна ценност, доколко тя е приоритет за обществото.

Таблица ЕС- 59. Дял на разходите за образование в БВП (в %)

	2007	2008	2009
ЕС-27	5.2	5.2	5.6
България	3.8	4.1	4.4
Чехия	4.7	4.7	5
Дания	6.7	7	8
Гърция	4	4.1	4.5
Унгария	5.3	5.2	5.3
Румъния	3.9	4.5	4.1

Източник: Eurostat

Както се вижда от представената таблица през 2007 г. равнището на показателя за България е 73.1% от средното за ЕС, а през 2009 г. нараства на 78.6%. Като цяло, България изпреварва единствено Румъния, която е на последно място и Словакия, чийто дял през 2009 г. е 4.3%.

Сравнението на разходите за единица услуга, в случая на 1 учащ, поставя България на последно място сред страните от ЕС. Заслужава да се отбележи, че поне темпът на нарастване на разходите ни е по-голям от този на останалите страни, което относително ни доближава до средното за ЕС. По-прецизен в сравнителен план е другия използван показател – съотнасянето на тези разходи към БВП на 1 жител. В случая се вижда, че България стои значително по-добре на европейския фон като дори изпреварва средното за ЕС равнище през 2008 г.

Таблица ЕС- 60. Разходи за образование на 1 учащ и в отношение към БВП на 1 жител

Държави	Разходи на 1 учащ		Държави	Разходи на 1 учащ към БВП на 1 жител	
	2007	2008		2007	2008
ЕС-27	6250.7	6458.7	ЕС-27	24.9	25.6
България	2290	2840.1	България	24.4	27.4
Чехия	4451.8	4520.1	Чехия	22.3	22.4
Дания	8595.4	8701.1	Дания	28.5	28.9

Източник: Eurostat

Сравнителните данни за отношението „ученик/учител” са представени в долната таблица.

Таблица ЕС- 61. Отношение „брой ученици на 1 учител” в средното образование (ISCED1-3)

	2007	2008	2009
България	12.8	12.8	13.5
Чехия	14.5	14.2	13.5
Дания	-	-	9.9
Унгария	10.8	11.3	11.4
Румъния	14.5	14.3	14.1

Източник: Eurostat

За съжаление, по този показател не са дадени сравнителни данни за средното за ЕС, но сравняването на равнищата на всички държави-членки на ЕС показва, че през 2009 г.

България е на 10-то място. Не се наблюдава определена зависимост на равнището на този показател със степента на развитие на съответната страна. Така например пред нас са Германия и Финландия, а зад нас - Австрия и Швеция. През анализирания период България отбелязва втори, след Естония, темп на прираст на разглеждания показател, което ни е придвижило с едно място напред – от 11-то през 2007 на 10-то през 2009 г.

Със следващия показател се характеризира мобилността на студентите. Както се вижда от долната таблица България съществено изпреварва средното за ЕС равнище, Румъния, както и други съпоставими с нас страни като Чехия, Унгария и др. Слабото намаляване на дела на българските студенти, учещи в други европейски страни, за разлика от стабилните равнища на повечето европейски страни за периода 2007-2009 г. не променя съществено мащабите на разликата.

Таблица ЕС- 62. Дял на студентите (ISCED5-6), учещи в други европейски страни, от всички студенти

	2007	2008	2009
ЕС-27	2.7	2.7	2.7
България	8.3	7.9	7.8
Чехия	2.1	2.6	2.7
Дания	2.5	2.4	2.5
Гърция	5.8	5.2	-
Унгария	1.8	1.8	2.1
Румъния	2.2	2	2.3

Източник: Eurostat

Следващият показател характеризира образователното равнище на отделните страни (вж. долната таблица).

Таблица ЕС- 63. Дял на населението, завършило средно образование от населението на възраст 25-64 години

	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	70.7	71.4	72	72.7
България	77.4	77.5	77.9	79.4
Чехия	90.5	90.9	91.4	91.9
Дания	75.5	74.6	76.3	76.5
Гърция	59.8	61.1	61.2	62.5
Унгария	79.2	79.7	80.6	81.3
Румъния	75.0	75.3	74.7	74.3

Източник: Eurostat

Сравнителните данни показват, че България има дял над средния за ЕС и изпреварва нашите съседи – Румъния и Гърция. Темпът на прираст на този показател за България е близък до средния за ЕС.

По другия показател, характеризиращ образователното равнище – дял на учещите висше образование от населението на страната (виж. следващата таблица) България изостава от средното за ЕС, така и от съседните на нас страни. Фактори, които влияят върху равнището на този показател за България са силно застаряващо население, както и факта, че голяма част от българските студенти учат в чуждестранни ВУЗ.

Таблица ЕС- 64. Дял на учещите висше образование от населението на страната

	2007	2008	2009
ЕС-27	3.80%	3.80%	3.90%
България	3.40%	3.50%	3.60%
Чехия	3.50%	3.80%	4.00%
Дания	4.30%	4.20%	4.30%
Гърция	5.40%	5.70%	-
Унгария	4.30%	4.10%	4.00%
Румъния	4.30%	4.90%	5.10%

Източник: Eurostat

Изводи и обобщения

България отделя сравнително по-малък дял от БВП за образование. По разходи на 1 учащ се, тя се нарежда на последно място в ЕС. Част от причините за това са по-ниският дял на публичните разходи в БВП и ниското равнище на БВП на 1 жител. Доказателство, че това са факторите, които определят финансовите условия за развитие на образованието е, че отношението на разходите на 1 учащ към БВП/1 жител поставя България в по-добри позиции в сравнение със съответните референтни равнища. България не изостава и по другите количествени показатели, характеризиращи образованието. Притеснение буди три пъти по-големия дял на българските студенти, учещи в други държави. Наред с всички останали аргументи, това не може да не се възприеме и като косвена оценка за качеството на нашето образование. Ако към това се добавят оценките от периодични международни изследвания като PISA и други, решаването на реалните проблеми на образованието трябва да се търси не в регионалната, а в секторната политика.

2.7.3. Здравеопазване

Сравнителния анализ на здравните услуги в България спрямо средното за ЕС ниво и за сравняване на българските райони от ниво 2 с ЕС 27 и други райони в ЕС се извършва по следните показатели:

- Брой болнични заведения на 100 хил. жители с данни за 2007, 2008 и 2009 г. за ЕС и за 2007, 2008, 2009 и 2010 г. за България¹⁵;
- Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители с данни за 2007, 2008 и 2009 г. за ЕС и за 2007, 2008, 2009 и 2010 г. за България;
- Брой лекари на 100 хил. жители с данни за 2007, 2008 и 2009 г. за ЕС и за 2007, 2008, 2009 и 2010 г. за България;
- Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители с данни за 2007, 2008 и 2009 г. за ЕС и за 2007, 2008, 2009 и 2010 г. за България.

Информационни източници за сравнителния анализ на България с ЕС са НСИ, както и информация, набавена от интернет портала на Световната здравна организация и Евростат.

Брой болнични заведения на 100 хил. жители

¹⁵ Информация относно видовете заведения за болнична помощ не е налична.

Наличните данни за показателя „брой болнични заведения на 100 хил. жители”, отразяващ в съпоставим вид осигуреността на българското здравеопазване с болници, позволява да се оцени мястото на страната в европейски контекст.

Таблица ЕС- 65. Брой болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани страни

Страни	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Дял от ЕС-27 (2007)
ЕС-27	2,69 ¹⁶	2,67	2,67	н/а	100,00%
България	4,42	4,61	4,65	4,61	164,46%
Румъния	2,16	2,21	2,48	н/а	80,30%
Дания	н/а	н/а	н/а	н/а	н/а
Чехия	2,47	2,44	2,44	н/а	91,82%

Източник: НСИ, СЗО

Данните от таблицата показват, че:

- България е на първо място по този показател през 2007 г. както между разглежданите страни, така и спрямо средното за Европа;
- Намалението на населението в страната, откриването на нови частни болници, както и бавният темп на закриване на множество болнични заведения, които са доказано неефективни и не отговарят на съвременните стандарти, води до увеличение на този показател през последните години. През 2010 г. тенденцията може би се обръща;
- Поради тясната връзка между създадената здравна мрежа и избрания модел на здравеопазване в отделните страни и броя на медицинските заведения, получените различия не следва да се тълкуват като благоприятни или неблагоприятни в полза на една или друга страна.

Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители

Наличните данни за показателя „брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители”, отразяващ в съпоставим вид обезпечеността на българското здравеопазване с болнични легла, позволява да се оцени мястото на страната в европейски контекст.

Таблица ЕС- 66. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани страни

Страни	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Дял от ЕС-27 (2007)
ЕС-27	538,66	532,96	528,88	н/а	100,00%
България	638,06	650,85	661,59	652,03	118,45%
Румъния	654,15	657,2	662,33	н/а	121,44%
Дания	369,13	357,35	349,6	н/а	68,53%
Чехия	731,42	718,37	711,12	н/а	135,79%

Източник: НСИ, СЗО

¹⁶ Данните в червено са с източник Световната здравна организация, а тези в черно са предоставени от НСИ.

На база данните, представени в горната таблица могат да бъдат направени следните заключения:

- Осигуреността с болнични легла в България е по-висока от средната за ЕС за изследвания период;
- Бившите социалистически страни имат стойности на показателя по-високи от средните за ЕС, което до голяма степен е последица от избраните модели на здравно-осигурителните системи;
- В България се наблюдава тенденция на увеличаване на този показател като за 2009 г. достига нива от 125,09% от средната стойност на индикатора за ЕС. Започналата, макар и плахо, реформа и закриването на отделения или общински здравни заведения доведе до спад на показателя за 2010 г.

Таблица ЕС- 67. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани райони от ниво 2

Райони от ниво 2	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	%, ЕС-27=100 (2007)
ЕС-27	538,66	532,96	528,88	н/а	100,00%
Район Макленбург (Германия) (водещ в подреждането на районите от ниво 2)	1236,4 ¹⁷	1251,9	1247,7	н/а	229,53%
СЗР	607,83	612,19	637,76	613,48	112,84%
СЦР	587,26	600,26	611,30	578,68	109,02%
СИР	480,91	480,30	495,99	472,54	89,28%
ЮИР	590,42	610,39	626,75	599,58	109,61%
ЮЦР	598,47	631,80	661,75	650,14	111,10%
ЮЗР	662,17	687,84	692,54	667,45	122,93%

Източник: НСИ, СЗО, Евростат

От горната таблица е видно, че като цяло няма драстично разминаване между средните стойности на изследвания показател за различните райони от ниво 2 в България с тази за ЕС (под 10%), като България изостава почти 2 пъти от лидера - район Макленбург в Германия. За разглеждания период най-големи различия между равнището на показателя за ЕС и районите от ниво 2 се констатира в ЮЗР, където за 2009 г. отношението на стойността на индикатора към средната за общността е 130,94%. През 2009 г. най-близка е осигуреността с болнични легла до тази на Съюза в СИР, който е и единственият със стойности на показателя по-ниски от средните за Европа. Като цяло, промените за отделните райони, включително намалението на показателя през 2010 г. са идентични, което потвърждава констатацията, че това е следствие на систематични действия, а не на закриване на болнични легла в определени райони на страната.

Брой лекари на 100 хил. жители

Наличните данни за показателя „брой лекари на 100 хил. жители”, отразяващ в съпоставим вид обезпечеността на българското здравеопазване с медицински кадри, позволява да се оцени мястото на страната в европейски контекст.

¹⁷ Данните в синьо са с източник Евростат.

Таблица ЕС- 68. Брой лекари на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани страни

Страни	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Дял от ЕС-27 (2007)
ЕС-27	320,58	326,61	330,46	н/а	100,00%
България	365,32	361,27	370,03	373,05	113,96%
Румъния	212,22	221,43	225,82	н/а	66,20%
Дания	340,16	342,96	н/а	н/а	106,11%
Чехия	356,64	354	356,01	н/а	111,25%

Източник: НСИ, СЗО

Данните показват, че:

- България е на първо място по този показател през 2007 г. сред разглежданите страни;
- Обезпечеността с лекари е по-висока от средната за ЕС като за 2009 г. равнището на показателя е 111, 97% от средното за Съюза;
- В България не се наблюдава ясно изразена тенденция за увеличаване или намаляване на показателя през разглеждания период. В ЕС се наблюдава тенденция на увеличаване на медицинските кадри като положителният темп на растеж е 3,08%, докато за България той е 1,29%. Именно по-бързият темп на растеж в ЕС е причина различията да намаляват.

Таблица ЕС- 69. Брой лекари на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани райони от ниво 2

Райони от ниво 2	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	%, ЕС-27=100 (2007)
ЕС-27	320,58	326,61	330,46	н/а	100,00%
Район Атики (Гърция) (водещ в подреждането на районите от ниво 2)	710,3	828,7	847,6	н/а	221,57%
СЗР	359,51	362,42	378,38	389,89	112,14%
СЦР	282,31	286,6	290,84	297,93	88.06%
СИР	358,74	363,7	375,15	374,13	111.90%
ЮИР	300,54	300,83	311,67	321,3	93.75%
ЮЦР	324,37	329,23	340,72	345,42	101.18%
ЮЗР	400,79	404,58	394,36	393,84	125.02%

Източник: НСИ, СЗО, Евростат

От наличните данни е видно, че район Атики в Гърция е лидер по този показател с над 2 пъти повече лекари на 100 хил. жители спрямо средното за ЕС равнище. За 2009 г. данните показват различия между средните стойности на изследвания показател за районите от ниво 2 на България спрямо тази за ЕС в рамките от 88,01% за СЦР до 119,34% за ЮЗР. През периода 2007-2009 г. ЮЦР е с най-близко равнище на показателя до средното за ЕС.

Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители

Наличните данни за показателя „брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители“, отразяващ в съпоставим вид обезпечеността на българското здравеопазване с медицински кадри и в частност дентални лекари, позволява да се оцени мястото на страната в европейски контекст.

Таблица ЕС- 70. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани страни

Страни	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Дял от ЕС-27 (2007)
ЕС-27	64,77	65,62	66,19	н/а	100,00%
България	84,19	82,67	85,84	84,68	129,98%
Румъния	53,91	55,13	57,98	н/а	83,23%
Дания	83,68	80,42	н/а	н/а	129,20%
Чехия	67,31	66,87	67,60	н/а	103,92%

Източник: НСИ, СЗО

Данните показват, че:

- България е на първо място по този показател през 2007 г. от разглежданите страни;
- Обезпечеността с лекари по дентална медицина е по-висока от средната за ЕС като за 2009 г. равнището на показателя се запазва сходно на това от 2009 г. - 129, 69% от средното за Съюза.
- В България не се наблюдава ясно изразена тенденция за увеличаване или намаляване на показателя през разглеждания период. Като цяло разглежданите страни, с изключение на Румъния, имат стойности на показателя по-високи от средното за общността за 2007 г. и съответно единствената страна с ясно изразен прираст в броя на зъболекари за 100 хил. жители (от над 7%) е северната ни съседка. В България за периода 2007 – 2009 г. прирастът в национален мащаб е 1,97%, като през 2010 г. се забелязва лек спад в нивото на анализирувания показател. Необходимо е да се отбележи, че за разглеждания период в ЕС се наблюдава тенденция на увеличаване на медицинските кадри като положителният темп на растеж на разглеждания показател изпреварва този в България, което води до намаление на различията.

Таблица ЕС- 71. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители в ЕС-27 и избрани райони от ниво 2

Райони от ниво 2	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	%, ЕС-27=100 (2007)
ЕС-27	64.77	65.62	66.19	н/а	100.00%
Район Атики (Гърция) (водец в подреждането на районите NUTS II)	171.90	173.10	174.70	н/а	265.40%
СЗР	65.39	62.55	68.36	66.64	100.95%
СЦР	63.52	63.18	67.11	66.75	98.07%
СИР	69.25	66.06	71.29	70.22	106.91%
ЮИР	69.81	66.69	71.20	67.78	107.77%

Райони от ниво 2	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	%, ЕС-27=100 (2007)
ЮЦР	99.04	96.28	104.37	102.68	152.92%
ЮЗР	99.17	101.70	100.83	100.92	153.11%

Източник: НСИ, СЗО, Евростат

Данните от горната таблица показват значителни различия между средните стойности на изследвания показател за различните райони от ниво 2 на България с тези за ЕС. Очертава се сериозно различие между обезпечеността с лекари по дентална медицина в две обособени групи от една страна Югозападния и Южния централен район и от друга всички останали 4 района със сравнително еднакви показатели. От всички райони от ниво 2 в Европа, както и при предишния разглеждан показател, район Атики в Гърция отново постига нива от над 2 пъти повече специалисти за 100 хил. жители от средното за ЕС равнище.

Изводи и обобщения:

- Осигуреността на България с болнични заведения е по-висока от средното ниво за ЕС, като тенденцията през 2007 – 2009 г. е към повишение, дължащо се на намаляващия брой на населението в страната и отварящите се нови макар и малки частни болници.
- Забавянето на здравната реформа и нейното плахо стартиране през 2010 г. води до прекъсване на тенденцията на увеличение на показателя, но стойностите все още са твърде високи.
- Осигуреността на България с болнични легла е по-висока от средното ниво за ЕС, като тенденцията през последните години в България (с изключение на 2010 г.) е към увеличаване на броя на болничните легла, докато наблюдаваните процеси в общността са за намаляване на легловата база. Ако тенденциите се запазят, това ще предопредели по-сериозно разминаване в стойностите на показателите.
- Според Националната здравна стратегия (2008-2013 г.) и план за действие: Годишният брой на хоспитализираните лица показва трайна тенденция за увеличаване, особено през последните няколко години, като за 2007 г. те са с около тридесет на сто повече, отколкото през 2000 г., което задава известни ограничения при преследването на цели, свързани с намаляване на болничните легла.
- Обезпечеността на България с лекарски персонал е по-висока от средното ниво за ЕС, като темпът на растеж в България е по-бавен от този за ЕС, което в дългосрочен план предполага изравняване на стойностите.
- През периода, за който има данни, все още не се забелязват последиците от очерталата се напоследък тенденция, свързана с напускане на страната от квалифициран медицински персонал. Най-вероятно тя ще намери статистическо отражение през 2011 г.
- Наблюдават се големи различия в обезпечеността с лекари по дентална медицина, което разделя страната на две зони в едната, от които предлагането е значително по-високо и надхвърля средните стойности на ЕС.

2.7.4. Социални услуги

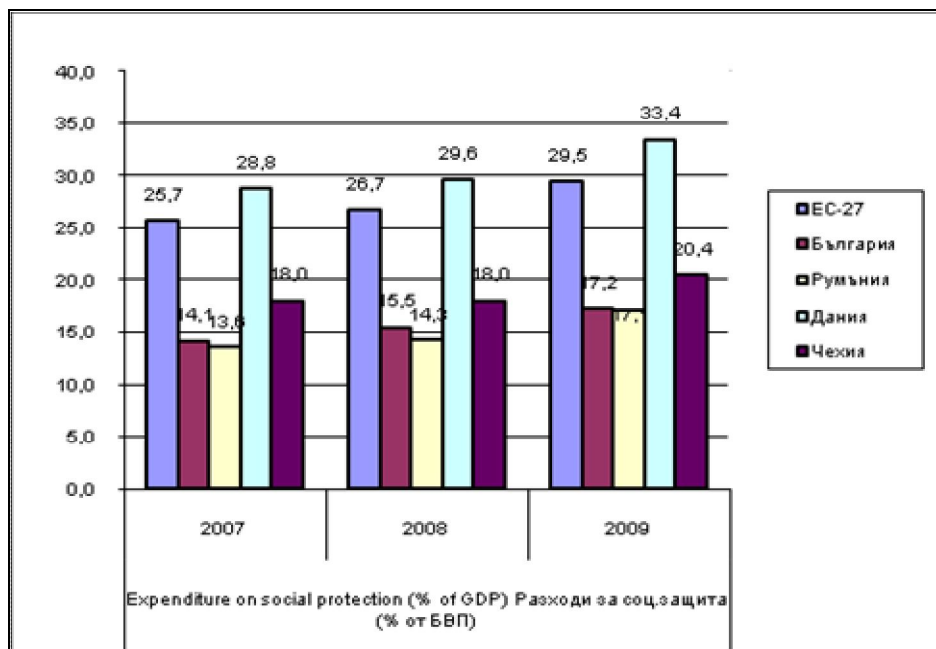
Тъй като на равнище ЕС не се събира информация по показателите, по които се извършва по-долу анализа на регионалните и вътрешнорегионалните различия (заведения за социални услуги във и извън обичайната домашна среда и домове за медико-социални грижи за деца) сравнителният анализ спрямо средното за ЕС ниво е извършен по следните показатели, предоставяни от Евростат:

- Разходи за социална защита (% от БВП) – 2007-2009 г.;
- Разходи за социална защита/жител (паритет на покупателна способност-ППС, които дават по-добра възможност за международна съпоставимост на данните в сравнение с тези в някаква валута) – 2007-2009 г.;
- Разходи за грижи за възрастни хора (% от БВП) – 2007, 2008 година.

Те отразяват общите условия и равнището на развитост на социалната защита, в т.ч. – оказването на социални услуги.

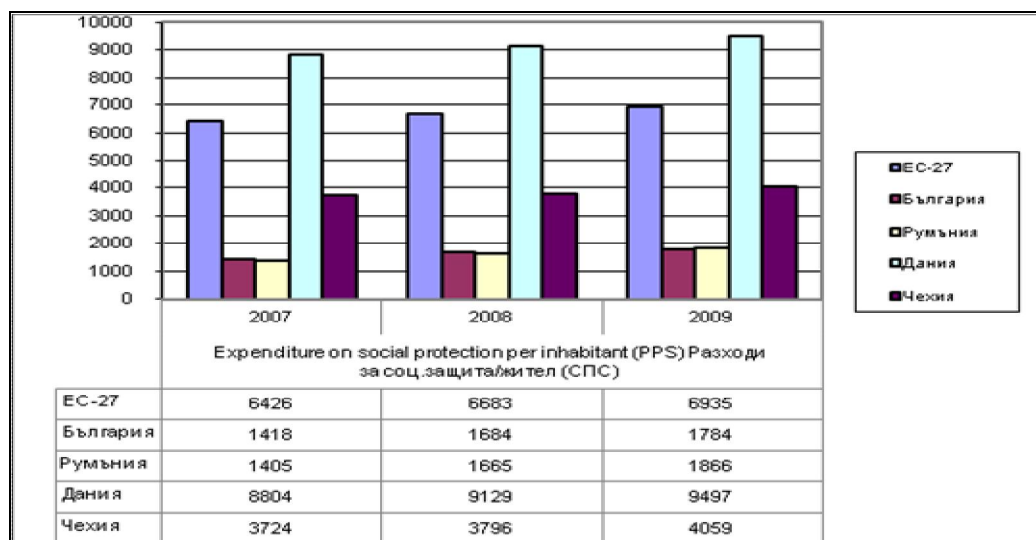
Социалната защита е едно от най-важните пера в държавните разходи – тук се включват социалните трансфери към домакинствата и индивидите в пари и натура за покриване на социални рискове като заболяване, инвалидност, старост, безработица, семейство и деца, подслон и пр. Делът на тези разходи в БВП, както и равнището на разходите за социална защита на един жител в паритет на покупателната способност (ППС) са показателни за приоритетността и степента на развитие на съответните обществени дейности (вж. следващите две фигури).

Фигура ЕС- 4. Разходи за социална защита (% от БВП)

Източник: по данни на Евростат.

Фигура ЕС- 5. Разходи за социална защита/жител (ППС)

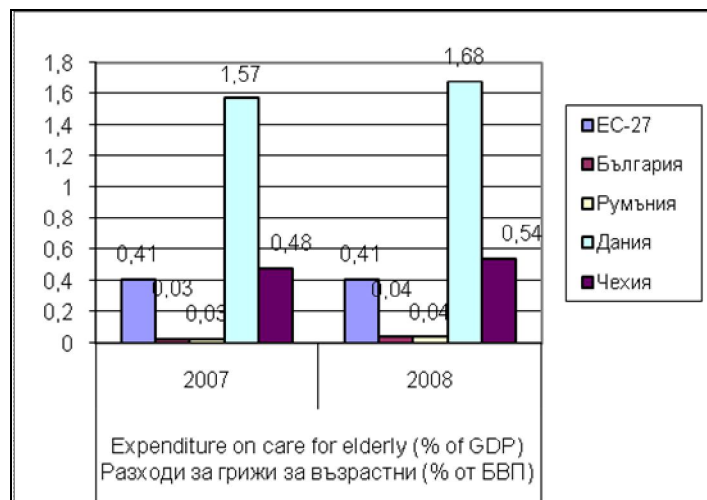

Източник: по данни на Евростат.

Данните категорично показват, че в България разходите за социална защита значително изостават от средните за ЕС: тяхното ниво (измерено в ППС) е около 4 пъти по-ниско, а степента им (измерена чрез дела им в БВП) – с около 40% от средноевропейските стойности. Още по-съществени са разликите с водещата и по двата показателя Дания.

Допълнителна представа за ниското ниво на социална защита на възрастните хора (в т.ч. – на социалните услуги за тях) дава сравнението по показателя за дела в БВП на разходите за грижи за възрастни. Този дял е около 10 пъти под средното за ЕС (вж. следващата фигура).

Фигура ЕС- 6. Разходи за грижи за възрастни (% от БВП)

Източник: по данни на Евростат.

Изводи и обобщения:

Този анализ ясно показва, че *в България нивото на разходите за социална защита и в частност – на социалните услуги за възрастни, е силно подценено*. Това по никакъв начин не се вписва в демографската картина и перспективите на страната, свързани със застаряването на населението. Ако това подценяване продължи (а бюджетът за 2012 г. напр. не предвижда увеличаване на държавната финансова подкрепа за модернизиране на социалното обслужване), *перспективите за скъсяване на дистанцията с другите страни-членки на ЕС остават неблагоприятни*. Това: (а) е във вреда на хората, имащи нарастващи нужди от разнообразни, достъпни и качествени социални услуги, (б) е свързано с икономически загуби на макро- и микрониво, тъй като, когато предлагането на такива услуги е недостатъчно или недостъпно, тяхното оказване обикновено се поема от трудоспособни членове на семейството/домакинството.

2.7.5. Култура

Във връзка със сравнителния анализ на параметрите на културата в България със средното за ЕС равнище е необходимо да се направят следните уточнения.

Логическата рамка на статистиката в сектора „култура” на Евростат обхваща 6 раздела:

- Културно и природно наследство;
- Изпълнителски изкуства и празненства (фестивали);
- Изобразителни изкуства и занаяти;
- Книгоиздаване и печат;
- Аудиовизуални и интерактивни медии;
- Дизайн и креативни услуги.

В рамките на тези раздела се разглеждат 4 хоризонтални функции като:

- Консервация;
- Образование и тренинг;
- Съхранение на архиви;
- Екипировка и материална база.

В допълнение към това, данните по тези раздели в Евростат са основно за годините 2005 и 2006 г., които попадат извън периода на анализ съгласно Техническите спецификации.

Липсата на аналогична структура на данните на НСИ и изискванията на Възложителя, изложени в Техническите спецификации, сведе възможността за сравнение до частично обхващане на протичащи в сектора процеси, които могат да бъдат база за сравнение.

За да бъде извършен сравнителния анализ, трябва да бъдат намерени приемливи, съществуващи и сравними статистически данни, което се оказва проблематично.

В тази връзка, сравнителният анализ се базира на данни от Евростат, НСИ, министерства, анализ на група «Обсерватория за култура» и материали за ведомствено ползване на Министерството на културата.

За разлика от другите анализирани в доклада сектори, сектор „Култура” има редица специфики. Те водят до прилагане на някои различаващи се от останалите раздели методи на оценка, което произтича от принципи, заложи в международни документи. С присъединяването си през 2007 г. към Конвенцията за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване, приета през 2005 г. от ЮНЕСКО, България се ангажира да полага грижи за развитие на културните индустрии – печат, радио, телевизия, филмопроизводство, образование за нуждите на сектора култура. Конвенцията дава право на всяка държава да запази суверенното си право на действия и провеждане на политики в сферата на културата, което се отнася и до събирането на статистически данни. Това затрудни намирането на адекватни и възможни за сравнение показатели с изнесените от Евростат, проследяване на тяхната динамика и представянето им в териториален разрез. Там, където това е възможно, е направено групиране на данни и избор на ключови показатели, които да бъдат анализирани. Избраните показатели проследяват процесите и спецификите в сферата на културното и природно наследство. Освен за предложените във Встъпителния доклад страни, по които да се извърши сравнението (ЕС-27, Дания, Чехия и Румъния) в сравнителния анализ на показателите за културата са включени страни като Франция и Германия, които имат утвърдени традиции в сферата на културата.

Анализът е изготвен на базата на следните ключови показатели:

- Дял на заетостта в сектора на културата от общата заетост (%);
- Разпределение на структурните фондове за култура през програмния период 2007-2013 г. и наличие на приоритети, свързани с културата в оперативните програми¹⁸.
- Брой недвижими културни ценности от Списъка на ЮНЕСКО за световното наследство на единица национална територия;
- Брой недвижими културни ценности с табела за „Европейско културно наследство”.

Таблица ЕС- 72. Дял на заетостта в сектора на културата от общата заетост през 2009 г. (%)

Страна	%
ЕС-27	1,7
България	1,5
Дания	2,2
Чехия	1,7
Румъния	0,8

Източник: Евростат

Данните от таблицата показват, че заетостта в културата в България е по-ниска от средните стойности за ЕС-27 и стойностите на избраните референтни страни - Дания и Чехия.

¹⁸ Данните са за периода 2007-2013. Таблица 1. http://ec.europa.eu/culture/documents/final_report_sf_en.pdf

Таблица ЕС- 73. Разпределение на структурните фондове за култура през програмния период 2007-2013 г. и наличие на приоритети, свързани с културата в оперативните програми

	Общ размер на разпределените средства (млн. евро)	% от ЕФРР, разпределен за култура	Регионални програми с приоритети в културата (бр.)	Тематични/секторни програми с приоритети в културата/туризма (бр.)	Участие в програми за трансгранично и междурегионално сътрудничество свързани с културата (бр.)
България	6853	2,00%	0	1	0
Чехия	26692	2,30%	5	1	0
Дания	613	4,80%	0	0	4
Франция	14319	1,70%	3	0	8
Румъния	19668	1,30%	0	1	0

Източник: Главна дирекция „Регионално развитие” на ЕК (DG Regio)

България заема относително добра позиция от гледна точка на процентния дял на средствата от ЕФРР, заложили за усвояване в сектора на културата през настоящия програмен период. В България, както и в Румъния, средствата за култура се управляват от една оперативна програма и паралелно с тези за туризма. На фона на тази констатация е интересно, че Чехия, която е заложила за култура малко повече средства от България (вероятно предвид опита, който е натрупала в предходни периоди), е разпределила средствата за управление между 6 програми – 5 регионални програми и 1 тематична/секторна програма.

Страни като Дания и Франция обръщат внимание на една иновативна и все по-ясно промотирана политика – за развитие на трансграничното сътрудничество и в сферата на културата и опазване на културното наследство, което все още не е застъпено в България.

Таблица ЕС- 74. Брой недвижими културни ценности от Списъка на ЮНЕСКО за световното наследство на единица национална територия

Страна	Брой на недвижими културни ценности и природни забележителности от Списъка ЮНЕСКО за световното наследство	Територия (км ²)	Брой на недвижими културни ценности на 100 хил. км ²
България	7	110 510	6,33
Дания	3	43 098	6,96
Чехия	13	78 865	16,48
Румъния	6	238 396	2,52
Германия	34	357021	9,52
Франция	37	551 000	6,72

Източник: ЮНЕСКО

Политиката за вписване на паметници в Списъка на световното наследство на ЮНЕСКО е важен критерий за степента на социализация на даден обект и възможността му да бъде част както от културния ландшафт, така също и обект на туризма. В този контекст, данните показват, че България е постигнала сравнително добри стойности на показателя, съизмерими с тези за Дания и Франция.

Провеждането на такъв тип политика трябва да е последователно и изисква сериозни ресурси, *но може да се превърне в ядро на регионално развитие*. За съжаление след 1983 г. опитите на България да се продължи с вписване на обекти в Списъка на ЮНЕСКО се оказаха неуспешни – последният бе свързан със старинен Пловдив. Критериите, на които следва да отговаря един такъв обект са много високи - те гарантират автентичност на обекта, висок професионализъм при консервацията и реставрацията. Те могат да се постигнат при добро управление на обектите и администриране на процесите.

В тази сфера е необходимо да бъдат положени значителни усилия, тъй като към момента се наблюдават проблеми, свързани с лоша поддръжка, липса на задължителните по статут и по закон планове за управление, провеждане на разкопки без спазване на нужна технология в ущърб на обекта. Разразилият се преди година скандал с град Несебър е доказателство за това, както и отказът на екипите на National Geographic да заснемат Перперикон. От 1983 г. България не е депозирала в ЮНЕСКО ново досие за утвърждаване на обекти.

Таблица ЕС- 75. Брой недвижими културни ценности с табела за „Европейско културно наследство”

Страна	Брой на недвижими културни ценности с табела за „Европейско културно наследство”	Брой на НКЦ с табела за „Европейско културно наследство” на 100 хил. км ²
България	4	3,62
Дания	0	0,00
Чехия	4	5,07
Румъния	4	1,68
Германия	2	0,56
Франция	4	0,73

Източник: Евростат

Към днешна дата 64 европейски обекта имат такъв знак и 4 от тях са в нашата страна¹⁹. Поради това, България има едни от най-добрите стойности на съотношението брой на НКЦ към територията на страната. Наличието на знака върху 4 български обекта (НАР Деултум-Дебелт в ЮИР; къщата на Васил Левски в Карлово - ЮЦР, къщата на Борис Христов – ЮЗР и архитектурният център на Русе – Доходно здание – СЦР) е допълнителен стимул за развитие на регионите, където са ситуирани обектите, особено

¹⁹ - През март 2010 г. ЕК прие предложение да бъде създаден знак „Европейско културно наследство” с цел създаване на общо европейско културно пространство, укрепване на европейската идентичност и оценяване на културното многообразие на Съюза. Инициативата възниква като междудържавен проект, но на 20 ноември 2008 г. Съвета на министрите на културата на ЕС се обърна към ЕК с предложение знакът да стане общоевропейски след приемане на процедурни правила. През май 2011 г. е взето решение до края на 2011 г. Европейският парламент да учреди този знак и утвърди процедурите, с което да се заменят досегашните правила на междуправителствено ниво. Знакът ще символизира европейската интеграция, идеали и история. Той не дублира Списъка на ЮНЕСКО, тъй като естетичната страна на обекта не е водещ фактор.

след включване им в европейски културни маршрути, какъвто е основния замисъл на тази инициатива на Съюза.

Изводи и обобщения:

България е богата на недвижими културни ценности от европейска и световна величина. Въпреки това е необходимо да се полагат усилия за включването на нови такива ценности в съответните списъци, както и да се полагат достатъчно усилия за осигуряването на адекватното им управление и поддръжка. Това от своя страна би създало допълнителни стимули за развитието на регионите.

По линия на Структурните фондове България разпределя ресурс, който е съизмерим с този на редица развити в културно отношение страни.

Политиката за вписване на недвижими културни ценности и природни забележителности в Списъка ЮНЕСКО за световното наследство може да се превърне в един от моторите на регионалното развитие.

III. Междурегионални и вътрешнорегионални различия

1. Потенциал на територията

1.1. Обща площ

Сравнителният анализ на показателя *площ* се осъществява по следните съставни показатели:

- Обща териториална характеристика по райони от ниво 2;
- Структура на територията на Република България;
- Осигуреност с територия (площ на 1000 души).

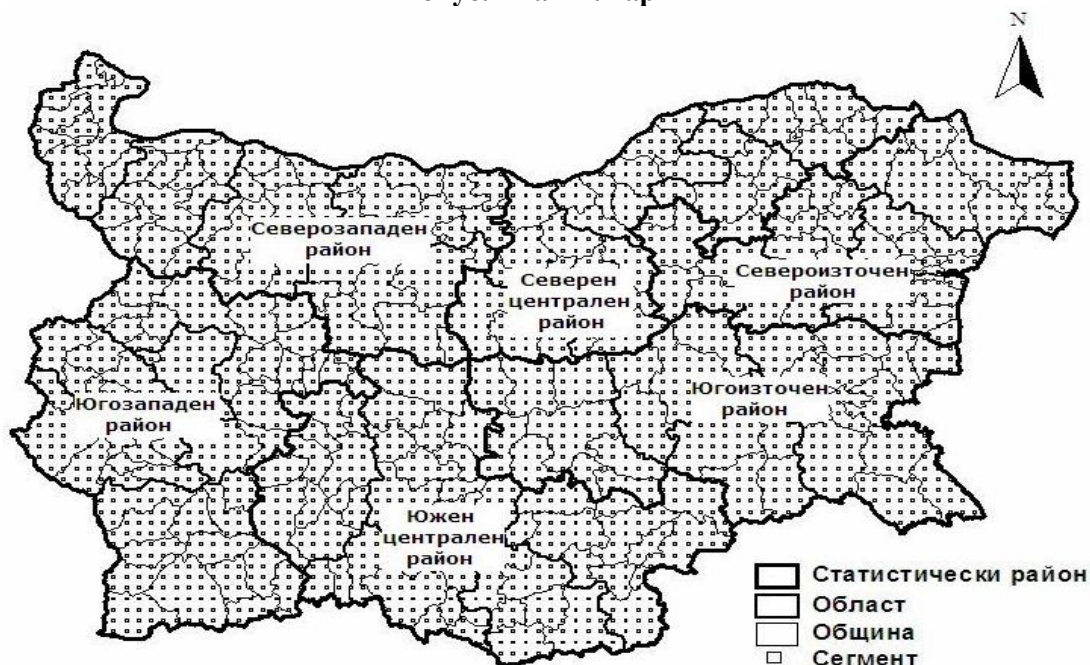
Обща териториална характеристика

Територията на Република България (111 000 km²) е групирана в 6 статистически района (NUTS 2) 28 области (NUTS 3), 264 общини (LAU 1).

Създаването на шестте района от ниво 2, които не са административно-териториални единици по смисъла на Закона за административно-териториалното устройство на Република България, е обусловено от изискванията на регионалното планиране и по-специално от изискванията, поставяни във връзка с присъединяването на България към Европейския съюз, където районите от второто равнище на Номенклатурата на териториалните статистически единици (NUTS) са основен обект за планиране, програмиране, прилагане и наблюдение по цел 1 на Структурните фондове, съгласно Регламент (ЕО) №176/2008 г. На следващата карта е представено териториалното делене на Република България.

- Северозападен район с области: Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен;
- Северен централен район с области: Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра;
- Североизточен район с области: Варна, Добрич, Търговище и Шумен;
- Югоизточен район с области: Бургас, Сливен, Стара Загора и Ямбол;
- Южен централен район – Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян, Хасково;
- Югозападен район с области: Благоевград, Кюстендил, Перник, София-град и София-област.

Фигура ТЕР- 1. Териториално и административно-териториално делене на Република България

Източник: БАНСИК 2011, отдел „Агростатистика”, МЗХ

В следващата таблица са представени някои основни данни за 6-те района на ниво 2 в България.

Таблица ТЕР- 1. Обща териториална характеристика ниво NUTS 2, 2010 г.

Райони	Територия (км2)	% от общата територия	Население*	% от общото население	Брой населени места**	Степен на урбанизация (%)
СЗР	19070	17.2%	847138	11.5%	641	63,2%
СЦР	14974	13.5%	861112	11.7%	865	66,5%
СИР	14487	13.1%	966097	13.1%	717	72,7%
ЮИР	19799	17.8%	1078002	14.6%	671	71,3%
ЮЦР	22365	20.1%	1479373	20.1%	1279	66,7%
ЮЗР	20306	18.3%	2132848	29.0%	940	83,1%
Средно	18500		1227428		852	
България	111002	100.0%	7364570	100.0%	5113	72,5%

*По данни от преброяване 2011 г.

**Без населените места с 0 бр. жители

Таблица ТЕР- 2. Обща териториална характеристика нива NUTS 3, LAU 1, 2010 г

Райони	Области				Общини			
	Брой област и	Територия (км2)	Население (бр.)	Селища (бр.)	Брой общини	Територия (км2)	Население (бр.)	Селища (бр.)
		средно на 1 област				средно на 1 община		
СЗР	5	3814	169428	128	51	374	16611	13
СЦР	5	2995	172222	173	36	416	23920	24
СИР	4	3622	241524	179	35	414	27603	20
ЮИР	4	4950	269501	168	33	600	32667	20
ЮЦР	5	4473	295875	256	57	392	25954	22
ЮЗР	5	4061	426570	188	52	391	41016	18
Средно	4.7	3964	263020	183	44	420	27896	19
България	28				264			

Таблица ТЕР- 3. Ранжиране на районите от ниво NUTS 2, 2010 г.

Място	Територия (км ²)	Брой области	Брой общини	Брой населени места	Степен на урбанизация
1	ЮЦР	ЮЦР	ЮЦР	ЮЦР	ЮЗР
2	ЮЗР	ЮЗР	ЮЗР	СЦР	СИР
3	ЮИР	СЗР	СЗР	ЮЗР	ЮИР
4	СЗР	СЦР	СЦР	СИР	ЮЦР
5	СЦР	ЮИР	СИР	ЮИР	СЦР
6	СИР	СИР	ЮИР	СЗР	СЗР

При ранжирането на районите от ниво NUTS 2 по стойност на представените в Таблица ТЕР-2 характеристики е видно, че първо място по 4 от 5 показателя заема ЮЦР. Половината от районите NUTS 2 (СИР, СЦР, ЮИР) имат равнище под средното при повечето от показателите. Оценката на тези ниски стойности на показателите за общата териториална характеристика може да се направи след като се обвърже с другите факторни и резултативни показатели за социално-икономическото развитие на районите от ниво 2.

Структура на територията на Република България по вид на земята (количествена характеристика)

Структурата на територията на България има своето количествено и качествено измерение:

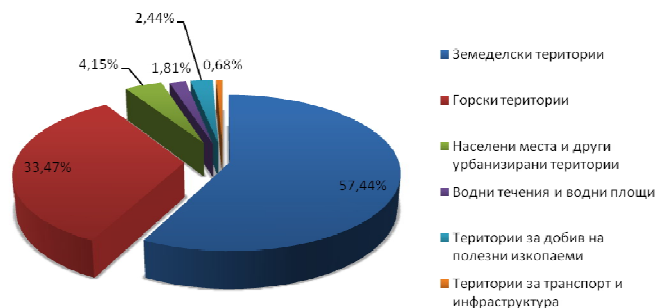
Количественото се представя от физическата (99 категории) и функционална номенклатура (11 категории) по БАНСИК²⁰.

Структурата на територията по физическа номенклатура се представя от НСИ (2010) в следните 6 категории:

²⁰ БАНСИК (Българска анкета за наблюдение на селскостопанската и икономическа конюнктура) изследва заетостта и използването на земята върху повече от 111 хил. точки на територията на България, разположени в 3123 квадратни сегмента.

- Земи със селскостопанско предназначение;
- Земи на горския фонд;
- Земи, заети с водни ресурси;
- Земи на населените места;
- Земи, заети от пътища;
- Земи, използвани за добив на полезни изкопаеми;

Фигура ТЕР- 2. Структура на територията на Република България, по вид на земята (количествена характеристика)

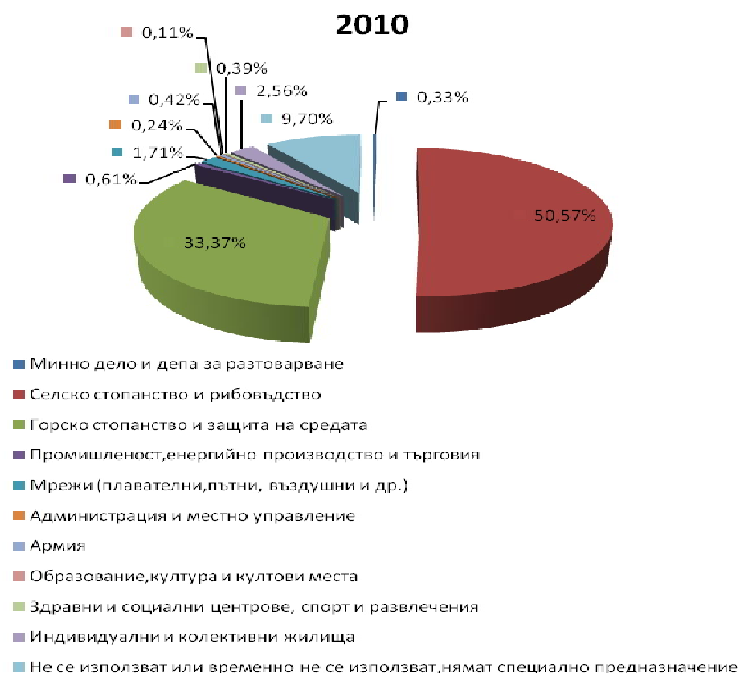

Източник: по данни на НСИ, 2010 г.

Значителният дял, който заемат земеделските територии е добър показател за потенциала за развитие на селскостопанското производство в България.

Функционалната структура на територията на Република България е представена на следващата фигура. Основно място, което играе територията като ресурс за националното стопанство е в секторите селско стопанство, рибовъдство и горско стопанство (2010 - 83,94%).

Фигура ТЕР- 3. Функционална структура на територията на Република България

Структурата на територията на България по надморска височина (качествена характеристика) е представена на следващата фигура. Представена е качествена структура на територията на България, чрез характеристиката на релефа.

Низинен (0-200 м.н.в.), който заема 31,5% от територията на страната. Обхваща части от Дунавската равнина, Горнотракийската низина, Бургаската низина, крайбрежната черноморска ивица и др.

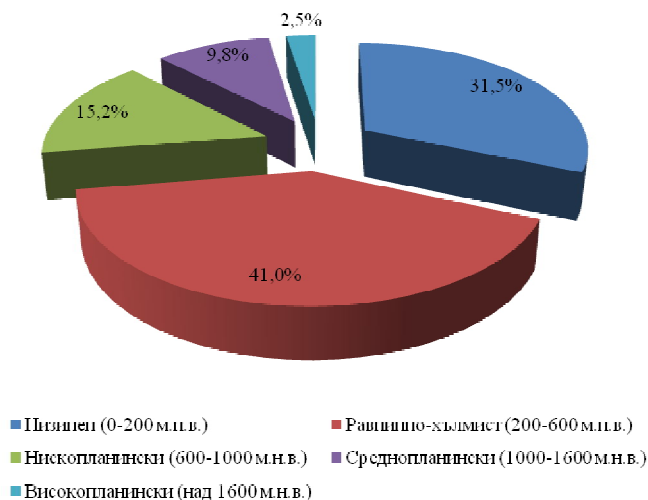
Равнинно-хълмист (200-600 м.н.в.), който заема най-голямата част от територията на страната (41%) и обхваща части от Дунавската равнина, Задбалканските полета (Карловско, Казанлъшко, Твърдишко и др.), част от котловинните полета на р. Струма (Благоевградско, Симитлийско), част от земите на Източното Средногорие, средното поречие на р.Тунджа и др.

Нископланински (600-1000 м.н.в.), който заема 15,2% от територията. В него са включват сравнително високата част на Предбалкана, значителна част от Стара планина, Средногорието, планините в Крайщето, Рила, Пирин и др. Среднопланински (1000 – 1600 м.н.в.), заемащ 9,8% от територията на страната. В него се включват части от най-високата част на Предбалкана, значителна част от Стара планина, среднопланинския релеф на Средногорието и др.

Високопланински (над 1600 м.н.в), заемащ само 2,5% от територията. В него се включват най-високите части на планините в България. Следователно 2/3 от територията на страната се отнасят към ниския и равнинно-хълмист релеф. Средната надморска височина на страната е 470 м. Като цяло тя намалява от юг на север и от запад на изток.

Релефът в съчетание с останалите физикогеографски компоненти е особено благоприятен за развитие на селско стопанство, туризъм, курортното дело и рекреация.

Фигура ТЕР- 4. Структура на територията на Република България по надморска височина (качествена характеристика)

Източник: НСИ, 2010

Осигуреност с територия (площ/1000души)

Междурегионални различия

През наблюдавания период 2007-2010 г. осигуреността с територия на 1000 души (респективно на човек от населението) е нараснала както на национално ниво, така и за отделните райони от ниво 2. Тези тенденции са свързани с намаляване на населението, което обяснява и най-големия прираст, отчетен в СЗР и СЦР. Районите от Северна България показват по-високи стойности на показателя спрямо равнището му за страната. Поради по-високия темп на нарастване на показателя в СЗР и СЦР, през 2010 г. относителната осигуреност с територия на 1000 души спрямо средното за страната нараства (2007 - 1,4 пъти по-висока; 2010 – 1,5 пъти по-висока). Нарастването на стойностите на показателя при ЮЦР и ЮЗР е с темп, който не позволява достигането на средните стойности за страната. Така районите от южна България (ЮЦР и ЮЗР) през целия наблюдаван период 2007-2010 се характеризират с осигуреност на площ/1000 души по-ниска от средното за страната.

Като цяло междурегионалните различия по райони от ниво 2, се задълбочават през 2010 г. ($V\% = 27,51$) спрямо 2007 г. ($V\% = 25,82$), поради различния темп на нарастване на стойността на показателя. Самите стойности на коефициента на вариация, които са в диапазона 10-30% както в началото, така и в края на периода определят ниска степен на междурегионални различия.

Таблица ТЕР- 4. . Територия (кв.км) на 1000 души, по нива 2 (NUTS 2), 2007-2010 г.

Район	Територия на 1000 души (кв ²)				Прираст (%)	Спрямо България (%)			
	2007	2008	2009	2010		2007	2008	2009	2010
България	14,49	14,56	14,63	14,73	101,67	100,0	100,0	100,0	100,0
СЗР	20,36	20,66	20,97	21,31	104,70	140,5	141,9	143,3	144,7
СЦР	15,99	16,13	16,28	16,48	103,10	110,3	110,8	111,3	111,9
СИР	14,59	14,61	14,63	14,70	100,72	100,7	100,3	100,0	99,8
ЮИР	17,55	17,62	17,69	17,81	101,48	121,1	121,0	120,9	120,9
ЮЦР	14,43	14,50	14,59	14,71	101,92	99,6	99,6	99,7	99,8
ЮЗР	9,60	9,60	9,61	9,61	100,13	66,2	65,9	65,6	65,2
Вариационен размах	10,76	11,06	11,37	11,70					
Коефициент на вариация	25,82	26,36	26,91	27,51					

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТЕР- 5. Равнище и динамика на междубластните различия по територия (кв.км) на 1000 души в районите от ниво 2 (NUTS 2)

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	11,16	11,50	11,86	12,23	25,84	26,03	26,29	26,61	1,1	1,03
СЦР	10,57	10,77	10,96	11,15	25,80	26,09	26,33	26,50	1,06	1,03
СИР	14,81	15,05	15,30	15,56	46,81	47,78	48,76	49,58	1,05	1,06
ЮИР	8,95	9,17	9,42	9,72	22,05	22,58	23,18	23,85	1,09	1,08
ЮЦР	16,29	16,59	16,91	17,27	51,68	52,30	52,97	53,58	1,06	1,04
ЮЗР	26,34	26,57	26,77	26,98	134,13	135,64	137,12	138,97	1,02	1,04

Данните показват, че през 2007 г. с най-големи междубластни разлики в осигуреността на площ на 1000 души се характеризира ЮЗР, а с най-малки – ЮИР. В периода до 2010 г. най-високо е нарастването на различията в ЮИР – с 8,0%. Причина затова е спадът в броя на населението във всички области от района.

Като цяло, междубластните различия по райони от ниво 2, се променят през 2010 г. спрямо 2007 г. в рамките от 3% до 6%. Самите стойности на коефициента на вариация, показват доста различни степени на разсейване на показателя. При СЗР, СЦР и ЮИР коефициентът на вариация заема стойности до 30%, което показва ниска степен на различия между областите от тези райони. В другите райони от ниво 2 (ЮЦР, СИР)

стойностите на коефициента говорят за средна степен на различия, а в ЮЗР се наблюдава много висока степен на вариране (различия) между областите.

В долната таблица са представени резултатите от анализа на междуобщинските различия в районите. Данните показват изключително големи различия, вариращи от около 150% за СЦР до над 500% за ЮЗР. През изследвания период 2007-2010 г. различията се увеличават във всички райони, с изключение на СЦР. ЮЗР запазва голямата разлика от останалите райони, дължаща се София, чието огромно население спрямо площта влияе силно не само върху резултата на общината, но и на средното равнище на ЮЗР.

Таблица ТЕР- 6. Равнище и динамика на междуобщински различия по територия (кв.км) на 1000 души в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	128.51	132.34	135.72	139.38	153%	155%	159%	162%	1.08	1.06
СЦР	92.685	87.615	88.257	89.552	152%	150%	151%	152%	0.97	1.00
СИР	72.377	74.594	76.82	79.545	161%	165%	170%	173%	1.10	1.07
ЮИР	193.21	196.89	201.96	207.13	250%	255%	260%	263%	1.07	1.05
ЮЦР	130.56	131.81	135.66	135.14	208%	211%	215%	216%	1.04	1.04
ЮЗР	230.56	234.59	244.24	254.96	496%	504%	520%	537%	1.11	1.08

1.2. Земеделска земя²¹, в.т.ч. обработваема

Сравнителният анализ на показателя площ се осъществява по следните съставни показатели:

- Относителен дял на площта със селскостопанско предназначение (ПССП) по райони NUTS 2 (спрямо ПССП - България и спрямо територията на района);
- Относителен дял и структура на използваната земеделска площ (ИЗП);
- Използваема земеделска земя на 1 стопанство;
- Относителен дял на обработваемата земя (ОЗ);
- Структура на обработваемата земя по култури.

Относителен дял на площта на ПССП по райони спрямо ПССП в България

Площта със селскостопанско предназначение (ПССП) се формира от обработваемата земя, трайните насаждения, постоянно затревените площи със селскостопанско използване (вкл. високопланински пасища и затревени повърхности със слаб продуктивен потенциал), семейни градини и необработваните повече от три години земеделски земи. През 2011 год. ПССП заема 49,4% от територията на страната. Спрямо 2007 г. тя е намаляла с 3.2%.

²¹ Използваните дефиниции са съгласно Решение на Европейската Комисия № 89/651/ЕИО.

Таблица ТЕР- 7. Относителен дял и динамика на ПССП, Р.България, 2007-2011 г.

Категория	2007		2008		2009		2010		2011		Промяна на площта	
	Площ (ha)	% от площта на страната	Площ (ha)	% от площта на страната	Площ (ha)	% от площта на страната	Площ (ha)	% от площта на страната	Площ (ha)	% от площта на страната	2010/2007	2011/2007
ПССП	5666336	51,5%	5648206	50,9%	5490113	49,5%	5492891	49,5%	5486572	49,4%	0,969	0,968

Източник: БАНСИК

Таблица ТЕР- 8. Структура на ПССП по райони на ниво 2 (NUTS 2)

NUTS 2	2007	2008	2009	2010
СЗР	20,7	20,7	20,7	20,7
СЦР	15,7	15,8	15,9	15,7
СИР	16,6	16,6	16,8	17,0
ЮИР	17,6	17,7	18,0	18,0
ЮЦР	13,2	13,1	12,7	15,9
ЮЗР	16,2	16,1	15,9	12,6

*Структурата на ПССП през 2007 е при старите граници на районите от ниво 2

Таблицата показва, че най-голям относителен дял на ПССП от общата територия на ПССП в страната се пада на СЗР както в началото на наблюдавания период (2007 г.), така и в края на периода (2010 г.).

Важно е да се отбележи, че през периода намалява като цяло дела на южна България (ЮЗР и ЮЦР) в националната ПССП. Това е свързано с по-бързия темп на намаляване на ПССП в южна България спрямо темпа на намаление на ПССП общо за страната.

Относителен дял на ПССП по райони от ниво NUTS 2 спрямо територията на района

Междурегионални различия

През наблюдавания период 2007-2010 ПССП намалява както на национално ниво, така и в отделните райони. Районите от Северна България показват по-високи стойности на показателя спрямо равнището му за районите от Южна България и това за страната като цяло. СЗР (районът с най-висок дял на ПССП) има 1,7 пъти по-висок дял на ПССП в сравнение с ЮЗР (районът с най-нисък дял на ПССП).

През 2010 г. спрямо 2007 г. има различни темпове на намаляване на ПССП при отделните райони на ниво 2. Най-слабо е намалението на тези земи в СЗР – 2,82%.

Като цяло междурегионалните различия по райони от ниво 2, се задълбочават през 2010 г. ($V\% = 24,56\%$) спрямо 2007 г. ($V\% = 22,68\%$), поради различния темп на нарастване на стойността на показателя. Самите стойности на коефициента на вариация, определят ниска степен на вариране (различия).

Таблица ТЕР- 9. Относителен дял на ПССП , България, ниво 2 (NUTS 2), 2007-2010 (%)

Район	Площ със селскостопанско предназначение (%)				Промяна (%)	Спрямо България (%)			
	2007	2008	2009	2010	2010/2007	2007	2008	2009	2010
СЗР	61,38	61,36	59,45	59,65	97,18	120,3	120,6	120,2	120,5
СЦР	59,58	59,61	58,30	57,56	96,61	116,7	117,2	117,9	116,3
СИР	64,79	64,65	63,82	64,53	99,60	126,9	127,0	129,0	130,4
ЮИР	50,39	50,37	49,95	50,02	99,26	98,7	99,0	101,0	101,1
ЮЦР	41,17	40,75	39,08	39,17	95,15	80,6	80,1	79,0	79,2
ЮЗР	36,77	36,45	34,28	34,09	92,70	72,0	71,6	69,3	68,9
България	51,05	50,88	49,46	49,48	96,94	100,0	100,0	100,0	100,0
Вариационен размах	28,02	28,20	29,54	30,44	1,05				
Коефициент на вариация	22,68%	23,03%	24,31%	24,56%	1,07				

Вътрешнорегионални (междубластни) различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТЕР- 10. Равнище и динамика на междубластните различия по ПССП, в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	15,23	15,22	18,49	18,25	89,64	89,64	89,71	89,70	1,20	1,00
СЦР	21,84	21,84	21,06	21,65	89,79	89,79	89,77	89,77	0,99	1,00
СИР	22,42	22,50	24,17	24,16	87,19	87,20	87,27	87,27	1,08	1,00
ЮИР	15,44	15,26	14,88	15,20	86,86	86,86	86,84	86,86	0,98	1,00
ЮЦР	25,22	25,63	27,97	28,07	90,11	90,12	90,18	90,17	1,11	1,00
ЮЗР	30,30	30,28	32,06	32,15	90,16	90,15	90,23	90,24	1,06	1,00

Данните показват, че най-големите разлики в размера и темпа на изменение на вътрешнообластните различия се наблюдават в ЮЦР и ЮЗР, а с най-малки – ЮИР. Като цяло междубластните различия по райони, почти не се променят през 2010 г. спрямо 2007 г. Самите стойности на коефициента на вариация, показват висока степен на вариране (различия) между областите във всички райони.

Относителен дял на използваната земеделска площ (ИЗП) по райони NUTS 2 (спрямо ИЗП – България)

Използваната земеделска площ (ИЗП) е формирана от обработваемата земя (кодове от 23 до 44 и код 49 от номенклатурата), оранжерийните площи – код 82, трайните насаждения (кодове от 50 до 62), постоянно затревените площи (кодове от 45 до 48) и

семеините градини – код 63. През 2011 год. ИЗП е 0,99% спрямо 2007 г., но положителна тенденция е нарастване на нейния дял спрямо 2010 г. (с 0,7 %)

Таблица ТЕР- 11. Относителен дял и динамика на ИЗП, Р България, 2007-2011

Категория	2007		2008		2009		2010		2011		Промяна	
	Площ (ha)	% от площта на страната	Площ (ha)	% от площта на страната	Площ (ha)	% от площта на страната	Площ (ha)	% от площта на страната	Площ (ha)	% от площта на страната	2010/2007	2011/2007
ИЗП	5116220	46,1%	5100825	46,0%	5029585	45,3%	5 051866	45,5%	5087948	45,8 %	0,99%	0,99%

Източник: БАНСИК

Таблица ТЕР- 12. Структура на ИЗП по райони (NUTS 2)

NUTS 2	2007	2008	2009	2010
СЗР	10,6	21	20,8	20,8
СЦР	19,8	16,2	16,4	16,3
СИР	23,6	17	17,3	17,4
ЮИР	12,6	17,5	17,9	17,9
ЮЦР	20,2	15,3	15,2	15,3
ЮЗР	13,2	13	12,4	12,3

*Процентите за 2007 г. са за старата териториална структура на районите от ниво 2

Диаграмата показва, че най-голям относителен дял на ИЗП от общата ИЗП в страната има СЗР, а най-малък – ЮЗР. Важно е да се отбележи, че през периода намалява като цяло дела на NUTS 1 Югозападна България и Южна централна България в националната ИЗП - с 5,8 пункта. Това е свързано с по-бързия общ темп на намаляване на ИЗП в NUTS 1 (Югозападна България и Южна централна България) спрямо темпа на намаление на ИЗП общо за страната.

Таблица ТЕР- 13. Относителен дял на ИЗП, Р.България, ниво 2 (NUTS 2), 2007-2010 г. (%)

Район	Използвана земеделска площ (%)				Промяна (%)	Спрямо България (%)			
	2007	2008	2009	2010		2007	2008	2009	2010
СЗР	55,38	56,08	54,73	55,00	99,31	120,2	122,0	120,8	120,9
СЦР	55,59	55,29	55,24	54,90	98,77	120,6	120,3	121,9	120,6
СИР	60,30	59,72	59,99	60,76	100,77	130,8	130,0	132,4	133,5
ЮИР	45,37	45,17	45,39	45,73	100,81	98,4	98,3	100,2	100,5
ЮЦР	34,92	34,90	34,21	27,77	79,52	75,8	75,9	75,5	61,0
ЮЗР	33,24	32,67	30,82	38,12	114,69	72,1	71,1	68,0	83,8
България	46,09	45,95	45,31	45,51	98,74	100,0	100,0	100,0	100,0
Вариационен размах	27,06	27,05	29,17	32,99	1,08				
Коефициент на вариация	25,09%	25,35%	26,78%	27,45%	1,07				

Относителен дял на ИЗП по райони NUTS 2 спрямо територията на района

Междурегионални различия

През наблюдавания период 2007-2010 ИЗП намалява както на национално ниво, така и в отделните райони. И в началото, и в края на периода районите от ниво 2 от северна България (СЗР, СЦР, СИР) показват по-високи стойности на показателя спрямо равнището му за районите от южна България (ЮИР, ЮЦР, ЮЗР) и това за страната като цяло. СИР (районът с най-висок дял на ИЗП) има 1,8 пъти по-висок дял на ИЗП в сравнение с ЮЗР (районът с най-нисък дял на ИЗП през 2007 г.) и 2,2 пъти по-висок дял в сравнение с ЮИР (районът с най-нисък дял на ИЗП през 2010 г.).

През 2010 г. спрямо 2007 г. има различен характер на промяната при дела на ИЗП при отделните райони. Намаление се наблюдава при СЗР, СЦР, ЮЦР, както и в страната като цяло. Най-силно е намалението на дела на ИЗП в ЮЦР – с 20,5 %. Нарастване на дела на ИЗП от територията на съответния район е отчетено в СИР, ЮИР, СЗР. Най-силно нарастване на дела на ИЗП има в ЮЗР – 14,69%

Като цяло междурегионалните различия по райони, се задълбочават през 2010 г. ($V\% = 27,45\%$) спрямо 2007 г. ($V\% = 25,09\%$), поради различния темп на нарастване на стойността на показателя. Самите стойности на коефициента на вариация, определят ниска степен на междурегионални различия.

Вътрешнорегионални различия

Таблица ТЕР- 14. Равнище и динамика на междубластните различия по ИЗП, в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	21,54	20,55	23,25	22,69	89,79	89,77	89,85	89,83	1,05	1,00
СЦР	21,81	21,20	20,58	21,21	89,80	89,78	89,77	89,78	0,97	1,00
СИР	26,76	27,26	27,82	26,48	87,42	87,46	87,47	87,42	0,98	1,00
ЮИР	13,44	13,30	13,26	14,19	86,81	86,80	86,80	86,82	1,05	1,00
ЮЦР	30,34	29,50	31,68	32,85	90,17	90,12	90,22	90,27	1,08	1,00
ЮЗР	26,90	27,37	29,18	28,93	90,10	90,13	90,21	90,19	1,08	1,00

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в горната таблица

Данните показват, че най-големите разлики в размера на междубластните различия се наблюдават в ЮЦР и ЮЗР. Най-малки са междубластните различия в ЮИР.

Като цяло междубластните различия по райони, се променят слабо през 2010 г. спрямо 2007 г. Самите стойности на коефициента на вариация определят висока степен на вариране (различия) между областите по показателя ИЗП във всички райони.

Използваема земеделска земя на едно стопанство

През наблюдавани период 2007-2010 ИЗП/1 стопанство нараства на национално ниво (с 33%). Данните за районите на ниво 2 (NUTS 2) са за 2010 г. Те показват, че най-голям размер на ИЗП имат стопанствата от северна България – 38-48% над средното за страната. За южна България е характерно, че там се намират най-дребните стопанства

по ИЗП (ЮЦР – 41,1% от средното за страната), но в ЮЗР се отчита среден размер с почти 15% над средното за страната.

Като цяло междурегионалните различия по райони на ниво 2 (NUTS 2) представени чрез коефициента на вариация през 2010 г. са в диапазона над 30%, което определя висока степен на вариране (различия) между районите на планиране по показател ИЗП/1 стопанство.

Таблица ТЕР- 15. ИЗП/1 стопанство, 2007-2010, NUTS 2, (ха)

Регион	2007	2010	Промяна 2010/2007	Спрямо България 2010 (%)
България	10,38	13,79	1,33	100%
СЗР		20,41		148,0
СЦР		19,03		138,0
СИР		20,10		145,7
ЮЗР		11,76		85,3
ЮЦР		5,66		41,1
ЮИР		15,83		114,8
Вариационен размах		14,75		
Коефициент на вариация		44,15		

Относителен дял на обработваемата земя (ОЗ) по райони NUTS 2 (спрямо ИЗП – България)

В обработваемата земя са включени площите, при които се прилага сеитбооборот, временните ливади с житни и бобови треви, угарите и оранжериите (кодове от 23 до 39, кодове от 41 до 44, код 49 и код 82). През 2011 год. обработваемата земя заема площ от 3 227 237 ха, което е 63,4% от използваната земеделска площ на страната и 29,1% от общата площ на страната. Площите с обработваема земя се увеличават с 2.0% спрямо 2010 г.

Таблица ТЕР- 16. Относителен дял и динамика на ОЗ, Р.България, 2007-2011 г.

Категория	2007		2008		2009		2010		2011		Промяна	
	Площ (ха)	% от ИЗП	Площ (ха)	% от ИЗП	Площ (ха)	% от ИЗП	Площ (ха)	% от ИЗП	Площ (ха)	% от ИЗП	2010/ 2007	2011/ 2007
ОЗ	3057740	59,8%	3 060543	60,0%	3122516	62,1%	3162526	62,6%	3227237	63,4%	103,4%	105,5%

Източник: БАНСИК

Таблица ТЕР- 17. Структура на ОЗ по райони на ниво 2 (NUTS 2) спрямо ОЗ – България (%)

NUTS 2	2007*	2008	2009	2010
България	100	100	100	100
СЗР	11,2	22,7	23	23
СЦР	22,4	20,6	20,6	20,2
СИР	32,5	23,1	22,7	22,9
ЮЗР	4,5	18,5	18,5	18,5
ЮЦР	16,5	11	11,1	11,2
ЮИР	12,9	4,1	4,1	4,2

*Структурата на ОЗ през 2007 г. е за старите граници на районите от ниво 2

Данните показват дела на ОЗ по райони като процент от ОЗ като цяло за страната. Най-голям относителен дял на ОЗ от общата ОЗ в страната и в началото (2008 г.) и в края (2010 г.) на наблюдавания период се пада на СИР. Най-нисък дял през 2008 г. и 2010 г. има ЮЗР.

Относителен дял на ОЗ по райони NUTS 2 спрямо територията на района

Данните за ОЗ дават възможност да се определят само междурегионалните различия по относителен дял на ОЗ по райони NUTS 2.

Междурегионални различия

През наблюдавани период 2007-2010 ОЗ нараства както на национално ниво, така и при повечето райони от ниво 2. Само в ЮЦР и ЮЗР има намаление на относителния дял на ОЗ от общата територия на съответния район.

През наблюдавания период е отчетена тенденция за намаляване на площите със селскостопанско предназначение (ПССП) като нарастват площите на земеделски земи, чието предназначение се променя. Всички компоненти на ПССП, вкл. ОЗ намаляват абсолютно и относително (като дял от територията на съответния район).

През 2007 г. с най-висок дял на ОЗ се характеризира СИР – делът е 1,8 пъти над средното за страната и 7,2 пъти над най-ниското равнище, което е в ЮИР. През 2010 г. с най-висок дял на ОЗ се отличава отново СЗР, а с най-ниско – ЮЗР.

През 2010 г. спрямо 2007 г. има различна степен на промяната при дела на ОЗ в отделните райони. Намалението в ЮЦР е 37,22 процента, а в ЮЗР промяната достига - 60,44%. Увеличението също варира – при СЦР е само 1,31%, а в ЮИР „+429%”.

Като цяло междурегионалните различия по райони от ниво 2 през всички години на наблюдавания период са средно големи – коефициентът на вариация е със стойности малко под 60% (2007 г. V % = 58,56%; 2010 г. V%=58,77%).

Таблица ТЕР- 18. Относителен дял на ОЗ, Р.България, ниво 2, 2007-2010

Район	Обработваема земеделска площ (%)				Промяна (%)	Спрямо България (%)			
	2007	2008	2009	2010		2007	2008	2009	2010
СЗР	35,61	36,37	37,60	38,16	107,17	129,3	131,9	133,7	133,9
СЦР	42,16	42,08	42,96	42,71	101,31	153,1	152,6	152,7	149,9
СИР	49,18	48,78	48,99	49,99	101,64	178,5	176,9	174,2	175,5
ЮИР	6,88	28,65	29,14	29,53	429,00	25,0	103,9	103,6	103,7
ЮЦР	25,20	15,06	15,52	15,82	62,78	91,5	54,6	55,2	55,5
ЮЗР	16,50	6,20	6,32	6,53	39,56	59,9	22,5	22,5	22,9
България	27,55	27,57	28,13	28,49	103,42	100,0	100,0	100,0	100,0
Вариационен размах	42,30	42,58	42,67	43,46	1,01				
Коефициент на вариация	58,56%	59,64%	59,07%	58,77%	1,01				

1.3. Гори

Сравнителният анализ на показателя *гори* се осъществява по показател:

- Относителен дял на горските площи по райони NUTS 2.

Междурегионални различия

През наблюдавания период 2007-2010 г. при горските площи като дял от територията на страната не се наблюдават съществени изменения като за цяла България, така за отделните райони на ниво 2.

През 2007 г. с най-висок дял на гори се характеризира ЮЗР – делът е 1,4 пъти над средното за страната и 2,2 пъти над най-ниското равнище, което е в СЗР. През 2010 г. с най-висок дял на гори се отличава отново ЮЗР, а с най-ниско – СЗР.

Като цяло междурегионалните различия по райони на ниво 2 (NUTS 2) през всички години на наблюдавания период са средноголеми – коефициентът на вариация е със стойности малко над 30% (2007 г. V % = 34,68%; 2010 г. V%=34,65%).

Таблица ТЕР- 19. Относителен дял на горските площи по райони (%), 2007-2010 г.

Район	Дял на горските площи от територията на страната (%)				Промяна (%)	Спрямо България			
	2007	2008	2009	2010		2007	2008	2009	2010
СЗР	24,36	24,48	24,49	24,49	100,54	65,80	66,05	65,80	65,68
СЦР	25,65	25,65	26,05	26,06	101,60	69,30	69,20	70,01	69,90
СИР	25,37	25,40	25,43	25,48	100,41	68,55	68,52	68,33	68,34
ЮИР	36,28	36,30	36,42	36,53	100,70	98,02	97,94	97,87	97,99
ЮЦР	49,39	49,42	49,42	49,49	100,22	133,43	133,32	132,80	132,77
ЮЗР	52,67	52,77	53,14	53,27	101,13	142,30	142,36	142,78	142,88
България	37,01	37,07	37,21	37,28	100,72	100,00	100,00	100,00	100,00
Вариационен размах	28,31	28,29	28,65	28,78	1,01				
Коефициент на вариация	34,68%	34,65%	34,59%	34,65%	1,00				

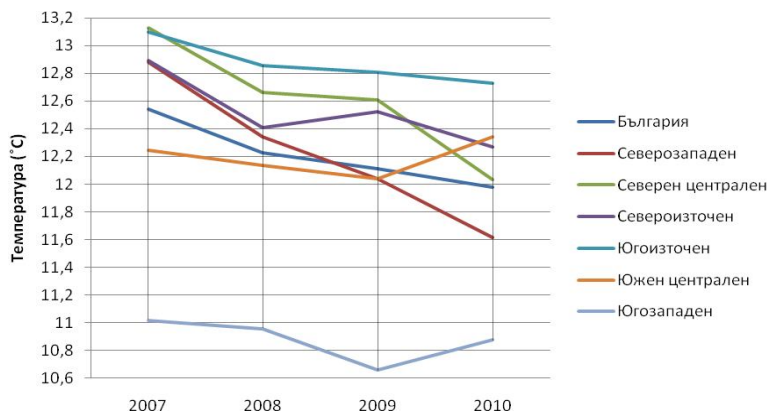
1.4. Климат

Температури

Динамика на средногодишните температури на въздуха в България и по райони NUTS2

Данните за средногодишните температури показват, че в повечето райони NUTS 2 на България през 2007 г. стойността им е в диапазона 12,2° - 13,1°, а през 2010 г., в диапазона 11,5° -12,7°. Единствено ЮЗР се характеризира с по-ниски температури и в началото, и в края на периода (около 11°).

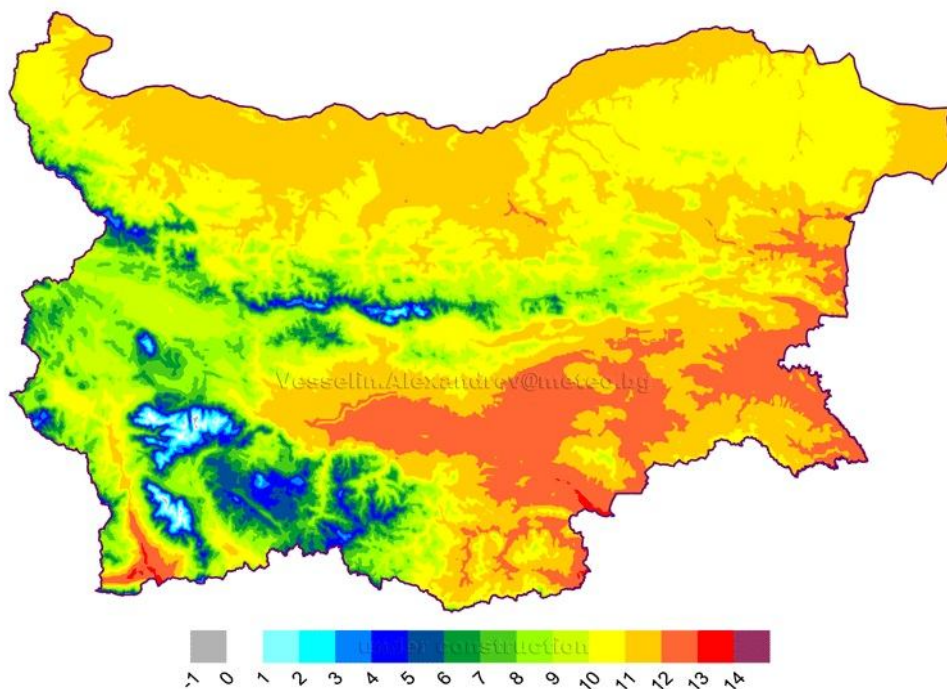
Фигура ТЕР- 5. Динамика на средногодишната температура по райони от ниво 2, България

Разпределение на средната годишна температура на въздуха

На следващата карта, която отразява данните от 119 метеорологични станции, още по-ясно демонстрира разпределението на температурите по територията на България. В районите от северна България средната годишна температура се движи в диапазона 10 ° - 12 °, в ЮЦР и ЮИР е 11 ° - 12 °, а в Югозападна България има големи различия по метеорологични станции, поради многообразието на релефа (2007г.: 6,2 ° - 15,2 °; 2010: 5,7 °-15,1 °).

Фигура ТЕР- 6. Разпределение на средната годишна температура на въздуха по територията на България

Източник: НИМХ, БАН

Слънчеви дни

Равнище и динамика на броя слънчеви дни по райони NUTS 2

Броят на слънчевите дни по райони NUTS 2, NUTS 3 и метеорологични станции са показани в следващата таблица. От таблицата става видно, че през 2007 г. по-голяма част от териториалните единици са в диапазона 71-130 слънчеви дни, докато през 2010 г. – по-голямата част са в диапазона 15-70 слънчеви дни.

Общата тенденция през наблюдавания период е на намаляване на броя на слънчевите дни. През 2007 г. най-много слънчеви дни са отчетени от метеорологична станция гр. Самоков (178), София-област, ЮЗР, а през 2010 г. с. Главиница (149 бр.), община Силистра, обл. Силистра, СЦР.

Таблица ТЕР- 20. Разпределение на слънчевите дни по групи по райони NUTS 2 и NUTS 3, 2007 и 2010, бр. метеорологични станции

NUTS 2	NUTS 3	1-ва група (15-70 сл. дни)		2-ра група (71-130 сл. дни)		3-та група (над 130 сл.дни)	
		2007	2010	2007	2010	2007	2010
СЗР	Видин (4)		2	4	2		
	Враца (2)		2	2			
	Ловеч (4)		2	4	2		
	Монтана (5)		3	4	2	1	
	Плевен (4)	1	1	2	3	1	
СЦР	В.Търново (3)		2	2	1	1	
	Габрово (2)	2	1		1		
	Разград (3)	1	2	2	1		
	Русе (4)	1	3	3	1		
	Силистра (3)			2	2	1	1
СИР	Варна (5)	1	3	3	2		
	Добрич (5)		2	5	2		
	Търговище (3)	1	2	2	1		
	Шумен (2)		2	2			
ЮИР	Бургас (9)	2	4	6	5	1	
	Сливен (3)	1	1	2	2		
	Стара Загора (3)	1	2	3			
	Ямбол (2)		1	2	1		
ЮЦР	Кърджали (3)	1	1	1	1	1	
	Пазарджик		2	3	2	1	
	Пловдив (6)	1	3	3	2	2	
	Смолян (5)		3	4	2	1	
	Хасково (4)		2	4	1		
ЮЗР	Благоевград (6)		1	4	3	2	
	Кюстендил (3)			2	2	1	

NUTS 2	NUTS 3	1-ва група (15-70 сл. дни)		2-ра група (71-130 сл. дни)		3-та група (над 130 сл. дни)	
		2007	2010	2007	2010	2007	2010
	Перник (3)		1	3	2		
	София-град						
	София-област (9)	2	5	7	5	2	

1.5. Територии в районите от ниво 2 подходящи за производство на електроенергия от вятър и слънчева енергия

Територии подходящи за производство на ел. енергия от вятъра

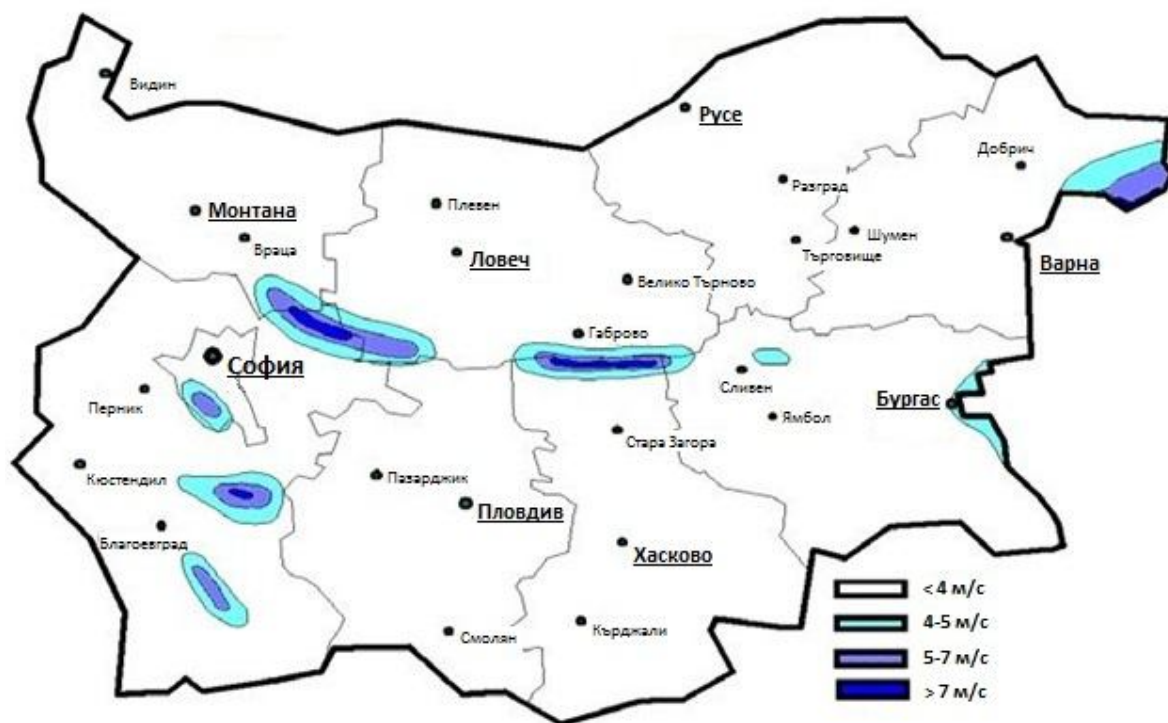
В България може да се използва само 3,3% от общата площ на страната за промишлено производство на електроенергия, в местности със средногодишна скорост на вятъра над 4 m/s. Това са главно районите на нос Калиакра и нос Емине и по билото на Стара планина. Следователно енергийният потенциал на вятъра в България не е голям. Бъдещото развитие в подходящи планински зони и такива при по-ниски скорости на вятъра зависи от прилагането на нови технически решения. Общата тенденция, която се забелязва за територията на България, като цяло за последните 30 години е фактът на увеличаване силата на ветровете и намаляване на количеството на валежите²². Това е свързано с по-големите температурни диспропорции по причина на глобалното затопляне и прогресивното обезлесяване у нас, което е особено видно в полупланинските и планинските зони²³.

Съществуват 119 метеорологични станции в България, които регистрират скоростта и посоката на вятъра. Налични са данни за период от над 30 години. На базата на тези данни, е съставена карта на ветровия потенциал, представена в следващата фигура.

²² Проектиране и изграждане на вятърни генератори и вятърни паркове, <http://star.tonchev.org/>

²³ Иван Евтимов, Росен Иванов, Използване на слънчевата и вятърната енергия за производство на Електроенергия, Научни трудове на Русенския университет - 2009, том 48 серия 4

Фигура ТЕР- 7. Теоретичен потенциал за производство на електроенергия от вятър – средногодишна и максимална скорост на вятъра (м/с)

Източник: НИМХ, БАН

Енергийният потенциал на вятърната енергия, взета средно за година на ниво 10m над земната повърхност, може схематично да се раздели на три района²⁴.

Първият район (Зона А) включва обширните равнинни части на страната (Дунавската равнина, Тракийската низина, Софийското поле, долините на р.Струма и р.Места и района на Предбалкана), където средната многогодишна скорост на вятъра като правило не превишава 2 м/сек. Най-висока там е скоростта на вятъра през зимата (февруари, март), а най-ниска - през есента (септември, октомври). Добре е изразен денонощният ход на скоростта на вятъра, предвид наличието на планинско-долинна циркулация в Предбалкана.

Вторият район (Зона Б) обхваща части от страната, които са разположени на изток от линията Русе-В.Търново-Елхово и Дунавското крайбрежие, а така също откритите нископланински части до височина около 1000 м., където средната многогодишна скорост на вятъра се изменя от 2 до 4 м/сек. Годишният максимум на скоростта е през зимата (февруари, март), а денонощният - през деня. Минималната скорост на вятъра тук е в края на лятото и началото на есента (август, септември). По Черноморското крайбрежие се наблюдава определено изместване в годишния ход на скоростта:

²⁴ Владислава Георгиева – главен експерт в дирекция, “Енергийна ефективност и опазване на околната среда”, Министерство на икономиката и енергетиката

максимумът е през февруари, а минимумът - през юни, юли. В района на вдадените в морето части от сушата (на носовете) средната скорост на вятъра превишава 4 м/сек.

Третият район (Зона В) обединява откритите и обезлесени планински места с височина над 1000 м. Той се отличава с високи средни скорости на вятъра, значително превишаващи 4 м/сек. Максимумът на скоростта тук е през зимата (февруари), а минимумът през лятото (август). Денонощният ход на скоростта се проследява добре само в преходните сезони - максимумът е през нощта, а минимумът, през деня.

Средната скорост на вятъра не е представителна величина за оценката на вятъра като източник на енергия. По тази причина се използва и плътността на енергийния поток на вятъра. Районите се оценяват в седем енергийни класа, които във възходящ ред показват прогресивно увеличение на плътността на ветровата мощност. В САЩ приемат, че икономически рентабилен е проект, който е на терен от 4-ти ветроклас или по-висок. В Западна Европа отдавна се практикува експлоатация на райони от 2-ри ветроклас. Тази голяма разлика се обяснява с факта, че за хидроенергийните обекти там, а вече и у нас, има редица финансови и други стимули и преференции²⁵.

В момента 4% от електричеството в ЕС²⁶ е от вятърни турбини, но проучвания на европейския форум за вятърна енергия сочат, че вятърът има потенциал да задоволи 28% от енергийните нужди на континента през 2030 г.

Територии подходящи за производство на ел. енергия от слънцето

В климатично отношение България се нарежда сред слънчевите страни в Европа²⁷, което дава възможност по-ефективно да се използва слънчевата енергия. Това е една добра предпоставка за използване на слънчевата енергия у нас. Освен това слънчевата енергия се усвоява много по-лесно в сравнение с вятърната.

Средногодишното количество на слънчево греене за България е около 2 150 часа, а средногодишния ресурс слънчева радиация е 1 517 kWh m². Като цяло се получава общо количество теоретически потенциал слънчева енергия падаща върху територията на страната за една година от порядъка на 13.103 kt_{oe}. Като достъпен годишен потенциал за усвояване на слънчевата енергия може да се посочи приблизително 390 kt_{oe} (Като официален източник за оценка на потенциала на слънчевата енергия се използва проект на програма PHARE, BG9307-03-01-L001, „Техническа и икономическа оценка на БЕИ в България”. В основата на проекта са залежали данни от Института по метеорология и хидрология към БАН, получени от всичките 119 метеорологични станции в България, за период от над 30 години). След анализ на базите данни е направено райониране на страната по слънчев потенциал и България е разделена на три региона в зависимост от интензивността на слънчевото греене. Това разпределение е представено на следващата фигура.

- *Централен източен регион* – 40% от територията на страната, предимно планински райони. Средногодишната продължителност на слънчевото греене е от 400 h до 1 640 h - 1 450 kWh/m² годишно.

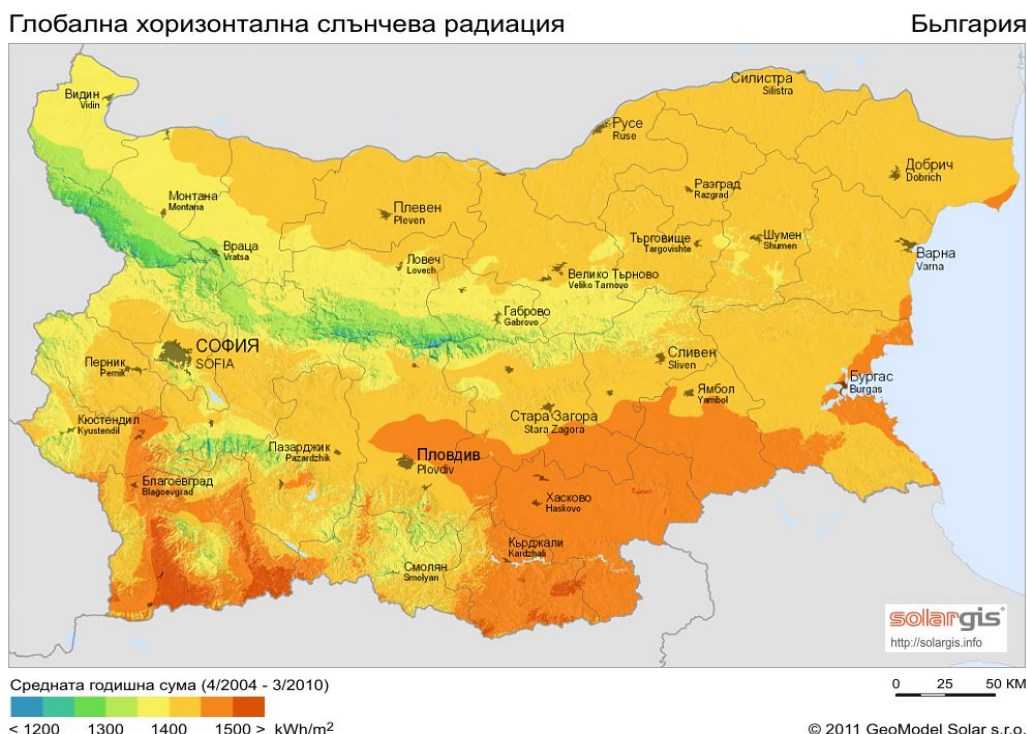
²⁵ Иван Евтимов, Росен Иванов, Използване на слънчевата и вятърната енергия за производство на Електроенергия, Научни трудове на Русенския университет - 2009, том 48 серия 4

²⁶ Вятърна енергия. <http://www.kolektori.com/chev.htm>

²⁷ Инвестиционен процес при използване на слънчева енергия
http://www.mee.government.bg/geoterm/docs/Slunsheva_energia_BUL.pdf

- *Североизточен регион* – 50% от територията на страната, предимно селски райони, индустриалната зона, както и част от централната северна брегова ивица. Средногодишната продължителност на слънчевото греење е от 450 h до 1 750 h - 1 550 kWh/m² годишно.
- *Югоизточен и Югозападен регион* – 10% от територията на страната, предимно планински райони и южната брегова ивица. Средногодишната продължителност на слънчевото греење е от 500 h до 1 750 h - 1 650 kWh/m² годишно.

Фигура ТЕР- 8. Слънчева радиация, България

1.6. Обобщения и изводи

Създаването на всяко икономическо благо е обвързано с потребност от земя. За пълно задоволяване нуждите на 1 човек са необходими около 0,008 кв.км (за: растителна храна, растителни влакна, отглеждане на животни, храна за животни, минерали, сметища, отпадъци, предприятия, складове, магазини, офисите, електроцентрали, пречиствателни станции, пътища, жилища и т.н.).

Размерът на площта на 1000 души (на глава от населението) осигурява една най-обща мярка на текущия носещ капацитет на територията за вътрешно осигуряване с хранителни продукти и за производство за износ.

Изчисленията, представени за България и ЕС показват, че България е сред страните със средно равнище на осигуреност с обща площ (14,73 км²/1000 души през 2010 г.) в ЕС и сред страните с висока осигуреност с ИЗП (674,6 ха/1000 души през 2010 г.). Сред избраните страни България е и с висока степен на осигуреност със залесени площи (521,22 ха/1000 души). България е водеща страна по осигуреност на площи на 1000

души за производство на маслодайни култури (104,60 ха/1000 души), а при зърнените култури е в групата на страните с висока осигуреност на земя (над 200 ха/1000 души).

Сред 21 страни, за които има данни, България се нарежда на 8-мо място по среден размер на районите NUTS 2. Това има значение, защото както редица проучвания показват има тясна връзка между размера на районите и тяхната производителност и доходи.

В сравнение с останалите страни от ЕС, България има средно равнище на дела на територията в преобладаващо селските райони ниво NUTS 3. Имайки предвид, че междинните райони се определят като „значително селски”²⁸, то е важно да се отбележи, че общият дял на преобладаващо селските и междинни райони в България съставлява 98,9% от територията на страната. България заема челни позиции по територия на NUTS 2, определяни като селски райони (98,5% от територията). Това е предпоставка през програмен период 2014-2020 г. да се насочат към България още повече средства по стълб 2 на ОСП. Безспорно е обаче, че настъпилите промени в типологията на районите трябва да се отрази през новия програмен период и в националната дефиниция за „селски район”, която се прилага на ниво 4 (LAU 1) – общините.

Сред многообразието в размера на районите за планиране NUTS 2 в Европейски мащаб, България е страна със среден размер на тези райони. Правилното разпределение и оптималният териториален обхват на районите NUTS 2, NUTS 3 и LAU 1 зависи от редица фактори: съчетание с административно самоуправление, историко-географски, природно-екологични, културно-политически и социално-икономически характеристики.

При ранжиране на районите NUTS 2 в България по площ на територията, брой области, брой общини и брой населени места първо място по всички показатели и за двете години заема ЮЦР. СИР има най-малка територия и най-малък брой райони NUTS 3 (области) и малко над минималния брой общини.

В структурата на територията на Р. България значителен дял заемат земеделските територии (57,44%), което е добър показател за потенциала за развитие на селскостопанското производство в България. Във функционалната структура на територията на България основно място като ресурс за националното стопанство заемат секторите селско стопанство, рибовъдство и горско стопанство (Общо: 2007г. 83,69% и 2010 г. 83,94%²⁹). Релефът в съчетание с останалите физикогеографски компоненти е особено благоприятен за развитие на селско стопанство, туризъм, курортното дело и рекреацията.

При анализа на междурегионалните и междуобластните различия при районите NUTS 2 се установи:

- През наблюдавания период 2007-2010 осигуреността с територия на 1000 души (респективно на човек от населението) нараства както на национално ниво, така и при отделните райони. Тези тенденции са свързани с намаляване на населението.

²⁸ ОИСР (OECD) използва терминът "значително селски региони", преди да го замени с "междинни" през 1997 година. Източник: A Revised urban-rural typology, Eurostat regional yearbook 2010, стр.245

²⁹ Данните за функционалната структура на територията са коректно използвани от БАНСИК, 2010, стр.25.

- NUTS 2 от южна България (ЮЦР и ЮЗР) през целия наблюдаван период 2007-2010 се характеризират с осигуреност на площ/1000 души по-ниска от средното за страната.
- Като цяло междурегионалните различия по райони от ниво 2, се задълбочават през 2010 г. поради различния темп на нарастване на стойността на показателя. Самите стойности на коефициента на вариация, определят ниска степен на междурегионални различия.
- Междубластните различия по райони, се променят през 2010 г. спрямо 2007 г. в рамките от 3% до 6%. Самите стойности на коефициента на вариация, показват доста различни степени на разсейване на показателя. При СЗР, СЦР и ЮИР коефициентът на вариация показва ниска степен на вътрешнорегионални различия между областите. В другите райони от ниво 2 (ЮЦР, СИР, ЮЗР) е налице средна и висока степен на различия между областите по показател площ на 1000 души.

Площ със селскостопанско предназначение (ПССП) през 2011 год. заема 49,4% от територията на страната, като това е с 2,1% по-малко спрямо 2007 г. Диаграмата показва, че най-голям относителен дял на ПССП от общата територия на ПССП в страната се пада на СЗР както в началото на наблюдавания период (2007 г.), така и в края на периода (2010 г.). Важно е да се отбележи, че през периода намалява като цяло дела на южна България (ЮЗР и ЮЦР) в националната ПССП - с 3%. което е свързано с по-бързия темп на намаляване на ПССП в южна България спрямо темпа на намаление на ПССП общо за страната.

През наблюдавания период 2007-2010 ПССП намалява както на национално ниво, така и в отделните райони. Районите от северна България показват по-високи стойности на показателя спрямо равнището му за районите от южна България и това за страната като цяло. СЗР има най-висок дял на ПССП и при него е най-слабо намалението на ПССП.

Като цяло междурегионалните различия по райони от ниво 2 се задълбочават през 2010 г. спрямо 2007 г. поради различния темп на нарастване на стойността на показателя. Самите стойности на коефициента на вариация, показват ниска степен на междурегионални различия.

Най-големите разлики в размера и темпа на изменение на междубластните различия се наблюдават между районите от южна България и СЦР. През 2007 г. с най-големи междубластни разлики в ПССП се характеризира ЮЗР, а с най-малки – ЮИР. Като цяло вътрешнорегионалните (междубластни) различия по райони NUTS 2, почти не се променят през 2010 г. спрямо 2007 г. Самите стойности на коефициента на вариация, показват висока степен на междубластни различия по показател ПССП.

През 2011 год. *използваната земеделска площ (ИЗП)* е 0,99% спрямо 2007 г., но положителна тенденция е нарастване на нейния дял спрямо 2010 г. (с 0,7 %). Най-голям относителен дял на ИЗП от общата ИЗП в страната в началото на наблюдавания период (2007 г.) се пада на СИР а в края на периода (2010 г.) водещ става СЗР. Най-нисък дял в общата ИЗП на България през 2007 г. заема СЗР, а през 2010 г. ЮЗР.

По отношение на междурегионалните различия по ИЗП може да се обобщи, че те са с ниска степен както в началото, така и в края на наблюдавания период.

През наблюдавани период 2007-2010 ИЗП намалява както на национално ниво, така и в отделните райони. Районите от северна България (СЗР, СЦР, СИР) показват по-високи стойности на показателя спрямо равнището му за районите от южна България (ЮИР,

ЮЦР, ЮЗР) и това за страната като цяло. СИР е районът с най-висок дял на ИЗП, а ЮИР е районът с най-нисък дял на ИЗП през 2010. г.).

През 2010 г. спрямо 2007 г. има различен характер на промяната при дела на ИЗП при отделните райони. Намаление се наблюдава при СЗР, СЦР, ЮЦР, както и в страната като цяло. Най-силно е намалението на дела на ИЗП в ЮЦР. Нарастване на дела на ИЗП от територията на съответния район е отчетено в СИР, ЮИР, СЗР. Най-силно нарастване на дела на ИЗП има в ЮЗР.

Показателят ИЗП се характеризира с големи различия между областите. Най-големи междуобластни различия се наблюдават в ЮЦР и ЮЗР. Като цяло междуобластните различия по райони, се променят слабо през 2010 г. спрямо 2007 г.

През наблюдавани период 2007-2010 *ИЗП/1 стопанство* нараства на национално ниво.

Данните за районите от ниво 2 са за 2010 г. и показват, че най-голям размер на ИЗП имат стопанствата от северна България. За южна България е характерно, че там се намират най-дребните стопанства по ИЗП (ЮЦР), но в ЮЗР се отчитат средни стойности с над средното за страната. Като цяло по показател ИЗП/1стопанство междурегионалните различия по райони са с висока стойност.

През 2011 год. *обработваемата земя (ОЗ)* заема 63,4% от използваната земеделска площ на страната и 29,1% от общата площ на страната. Площите с ОЗ се увеличават през 2011 г. с 2,0% спрямо 2010 г.

Най-голям относителен дял на ОЗ от общата ОЗ в страната както в началото (2007 г.) така и в края (2010 г.) на наблюдавания период се пада на СИР. Най-нисък дял в общата ОЗ на България през 2007 г. заема ЮИР, а през 2010 г. ЮЗР.

Данните за относителния дял на ОЗ по райони дават възможност да се определят само междурегионалните различия. Като цяло тези различия през всички години на наблюдавания период са силни.

През наблюдавания период 2007-2010 г. ОЗ нараства както на национално ниво, така и в повечето райони. Само в ЮЦР и ЮЗР има намаление на относителния дял на ОЗ. През 2007 г. с най-висок дял на ОЗ се характеризира СИР, а с най-нисък - ЮИР. През 2010 г. с най-висок дял на ОЗ се отличава отново СЗР, а с най-нисък – ЮЗР. През 2010 г. спрямо 2007 г. има различна степен на промяната при дела на ОЗ в отделните райони на ниво 2.

През наблюдавания период 2007-2010 г. при *горските площи* като дял от територията на страната не се наблюдават съществени изменения както за цяла България, така за отделните райони на ниво 2.

През 2007 г. с най-висок дял на горски площи се характеризира ЮЗР, а с най-ниско равнище е дела на горските площи в СЗР. През 2010 г. с най-висок дял на горските площи се отличава отново ЮЗР, а с най-ниско – СЗР.

Като цяло междурегионалните различия по показател горски площи при районите NUTS 2 през всички години на наблюдавания период са силни.

Климатът в България е умерен с четири характерни сезона и се променя с надморската височина и района. Климатът в Северна България е умерен континентален, докато в Южна България той е преходен континентален до средиземноморски

Данните за *средногодишните температури* показват, че в повечето райони NUTS 2 на България през 2007 г. стойността им е в диапазона 12,2° - 13,1°, а през 2010 г., в диапазона 11,5° - 12,7°. Единствено ЮЗР се характеризира с по-ниски температури и в

началото, и в края на периода (около 11°). ЮЗР се характеризира и с голямо вариране на данните по метеорологични станции, поради многообразието на релефа (2007г.: 6,2 °- 15,2 °; 2010: 5,7 °-15,1 °).

Броят на слънчевите дни за по-голяма част от районите с метеорологични станции са в диапазона 71-130 слънчеви дни за 2007 г., докато през 2010 – по-голямата част са в диапазона 15-70 слънчеви дни. Общата тенденция през наблюдавания период е на намаляване на броя на слънчевите дни. През 2007 г. най-много слънчеви дни са отчетени от метеорологична станция гр. Самоков (178), София-област, ЮЗР, а през 2010 г. с. Главиница (149 бр.), община Силистра, обл. Силистра, СЦР.

Относно потенциала за производство на *ел.енергия от вятърна и слънчева енергия* може да се обобща:

- В България може да се използва само 3,3% от общата площ на страната за промишлено производство на *електроенергия от вятъра*, в местности със средногодишна скорост на вятъра над 4 m/s. Това са главно районите на нос Калиакра и нос Емине и по билото на Стара планина. Следователно енергийният потенциал на вятъра в България не е голям. Бъдещото развитие в подходящи планински зони и такива при по-ниски скорости на вятъра зависи от прилагането на нови технически решения. Общата тенденция, която се забелязва за територията на България, като цяло за последните 30 години е фактът на увеличаване силата на ветровете и намаляване на количеството на валежите. Това е свързано с по-големите температурни диспропорции по причина на глобалното затопляне и прогресивното обезлесяване у нас, което е особено видно в полупланинските и планинските зони.
- Енергийния потенциал на вятърната енергия може схематично да се раздели на три района. *Първият район* (Зона А) включва обширните равнинни части на страната (Дунавската равнина, Тракийската низина, Софийското поле, долините на р.Струма и р.Места и района на Предбалкана), където средната многогодишна скорост на вятъра като правило не превишава 2 м/сек; ***Вторият район*** (Зона Б) обхваща части от страната, които са разположени на изток от линията Русе-В.Търново-Елхово и Дунавското крайбрежие, а така също откритите нископланински части до височина около 1000 м., където средната многогодишна скорост на вятъра се изменя от 2 до 4 м/сек. *Третият район* (Зона В) обединява откритите и обезлесени планински места с височина над 1000 м. Той се отличава с високи средни скорости на вятъра, значително превишаващи 4 м/сек. Средната скорост на вятъра не е представителна величина за оценката на вятъра като източник на енергия. По тази причина се използва и плътността на енергийния поток на вятъра. Районите се оценяват в седем енергийни класа, които във възходящ ред показват прогресивно увеличение на плътността на ветровата мощност.
- В климатично отношение България се нарежда сред слънчевите страни в Европа, което дава възможност по-ефективно да се *използва слънчевата енергия за производство на ел.енергия*. Освен това слънчевата енергия се усвоява много по-лесно в сравнение с вятърната. Като цяло се получава общо количество теоретически потенциал слънчева енергия падаща върху територията на страната за една година от порядъка на 13.103 ktоe. Като достъпен годишен потенциал за усвояване на слънчевата енергия може да се посочи приблизително 390 ktоe. Направено е райониране на страната по слънчев потенциал и България е разделена на три региона в зависимост от интензивността на слънчевото

греене: *Централен Източен регион* – 40% от територията на страната, предимно планински райони. Средногодишната продължителност на слънчевото греене е от 400 h до 1 640 h - 1 450 kWh/m² годишно; *Североизточен регион* – 50% от територията на страната, предимно селски райони, индустриалната зона, както и част от централната северна брегова ивица. Средногодишната продължителност на слънчевото греене е от 450 h до 1 750 h - 1 550 kWh/m² годишно; *Югоизточен и Югозападен регион* – 10% от територията на страната, предимно планински райони и южната брегова ивица. Средногодишната продължителност на слънчевото греене е от 500 h до 1 750 h - 1 650 kWh/m² годишно.

2. Демографско развитие, човешки ресурси и пазар на труда

2.1. Демографско развитие и човешки ресурси

2.1.1. Методологически бележки

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в демографското развитие на населението в България трябва да обхване, като минимум, следните показатели, изисквани от Възложителя:

- Живородени по райони от ниво 2, области, общини и пол;
- Коефициент на раждаемост по райони от ниво 2, области и общини;
- Умрели по райони от ниво 2, области, общини и пол;
- Умрели деца на възраст под 1 година по райони от ниво 2, области, общини и пол;
- Коефициенти на смъртност по общини, райони от ниво 2, области и пол;
- Коефициенти на възрастова зависимост по райони от ниво 2, области и общини;
- Механично движение на населението по райони от ниво 2, области, общини и пол;
- Механично движение на населението по местоживеене, области, възраст и пол;
- Вътрешна миграция на населението между районите от ниво 2 по пол;
- Нетна миграция между градовете на районите от ниво 2;
- Нетна миграция от селата в градовете на районите от ниво 2;
- Население по райони от ниво 2, области, общини, средногодишен брой, възрастова структура и пол;
- Население по райони от ниво 2, възрастова структура, образование, местоживеене и пол;
- Население по области, възрастова структура, образование, местоживеене и пол;
- Население по градове, възрастова структура, образование и пол;
- Гъстота на населението по райони от ниво 2, области и общини;
- Естествено движение на населението по области, общини и пол;
- Естествен прираст на 1 000 души от населението по райони от ниво 2, области и общини;
- Етнически състав на населението по райони, области, общини и градове.

Тези показатели са информационно осигурени с данни от НСИ за периода 2007-2010 година, с изключение на показателите, свързани с образователната структура и етническия състав на население, за които има предоставени данни от последните две преброявания, проведени през 2001 г и 2011 г.

С оглед информативността и коректността на анализа на териториалните различия, абсолютните показатели са трансформирани в следните производни относителни

показатели описващи демографските процеси и демографските структури, които са предмет на изследване по-нататък:

Демографски процеси

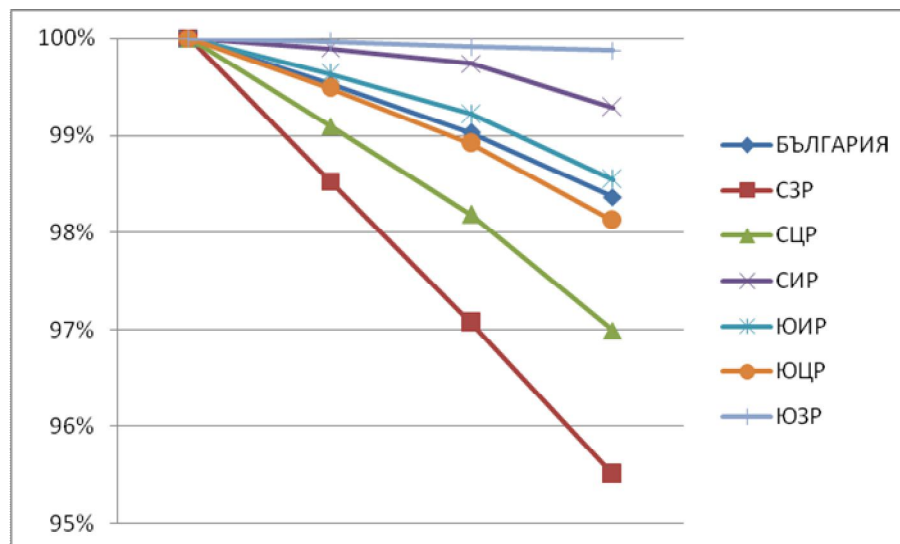
- Коефициент на раждаемост;
- Коефициент на смъртност – общо и по пол;
- Коефициент на детска смъртност – общо и по пол;
- Коефициент на естествен прираст – общо и по пол;
- Коефициент на миграция на населението – общо и по пол;
- Коефициент на миграция на населението на възраст 0-19 г.;
- Коефициент на миграция на населението на възраст 20-59 г.;
- Коефициент на миграция на населението на възраст 60+ г.;
- Нетна миграция между градовете на областите;
- Нетна миграция от селата в градовете на районите от ниво 2.

Демографски структури

- Структура на населението по пол;
- Възрастова структура на населението;
 - Дял на населението в подтрудоспособна възраст;
 - Дял на населението в трудоспособна възраст;
 - Дял на населението в надтрудоспособна възраст;
- Коефициент на възрастова зависимост;
- Структура на населението по местоживееене;
- Гъстота на населението;
- Образователна структура на населението:
 - Дял на неграмотното население;
 - Дял на населението с начално и незавършено образование;
 - Дял на населението с основно образование;
 - Дял на населението със средно образование;
 - Дял на населението с висше образование;
- Етническа структура на населението:
 - Дял на българската етническа група;
 - Дял на турската етническа група;
 - Дял на ромската етническа група;

Демографското развитие на България след 1990 г. като цяло се характеризира най-общо с намалена раждаемост и увеличена смъртност и засилена урбанизация и емиграция, които водят до намаляване на общия брой на населението на страната (вж. следващата фигура) и влошаване на неговата възрастова структура.

Фигура ДЕМ- 1. Темп на изменение на броя на населението в периода 2007-2010, в %, 2007 г.=100

Както показват данните, представени на горната графика за всички райони от ниво 2 и за страната като цяло е характерна отрицателната тенденция към намаляване броя на населението. Тя обаче се проявява с различна степен – най- силно е засегнат СЗР, следван от СЦР, а в най- малка степен - ЮЗР, следван от СИР. Това води до много големи различия (коефициентът на вариация е 83,5%). Според прогнозите на НСИ, до 2020 г. тенденцията към депопулация ще продължи (намаление с около 10% спрямо 2007 г.), като в тези рамки диференциацията между районите ще се запази почти без изменения (83,7% коефициент на вариация).

В този общ контекст, междурегионалните и вътрешнорегионалните различия по отношение ключови характеристики на демографското развитие са обект на следващия анализ.

2.1.2. Демографски процеси

2.1.2.1. Коефициент на раждаемост

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на раждаемост между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица:

Таблица ДЕМ- 1. Коефициент на раждаемост, ‰

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	9,84	10,19	10,67	10,02	100,0%	100,0%	1,02
СЗР	8,33	8,70	9,10	8,40	84,6%	83,8%	1,01
СЦР	8,42	8,80	9,15	8,60	85,6%	85,8%	1,02
СИР	10,88	11,23	11,57	10,60	110,6%	105,8%	0,97
ЮИР	11,12	11,24	11,72	10,70	113,1%	106,8%	0,96

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
ЮЦР	9,70	9,92	10,48	9,90	98,6%	98,8%	1,02
ЮЗР	10,06	10,61	11,18	10,70	102,3%	106,8%	1,06
Размах на вариация	2,79	2,54	2,62	2,30			
Коефициент на вариация (V%)	11,1%	10,3%	10,1%	9,9%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като много ниски - коефициентът на вариация остава около 10%.
- Раждаемостта в СЗР, СЦР и ЮЦР е трайно под средните нива за страната поради наличието на по-ниски дялове на население във фертилна възраст и тенденция към застаряване на населението.
- Тенденцията е към намаляване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на ниски темпове на промяна на нивата на раждаемост.
- В динамичен аспект, най-значителни в положителна посока са промените в раждаемостта на населението от ЮЗР, а в отрицателна – в ЮИР.
- Основен фактор за разглежданата диференциация е възрастовата структура на населението - там, където относителният дял на фертилните контингенти е по-малък, коефициентът на раждаемост е по-нисък.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 2. Равнище и динамика на междубластните различия в коефициентите на раждаемост

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	6,0	5,9	5,9	4,8	14,6%	14,8%	14,5%	13,8%	0,81	0,95
СЗР	1,7	1,9	1,6	1,1	17,4%	17,4%	16,8%	17,2%	0,62	0,99
СЦР	0,7	1,5	1,9	0,9	14,5%	14,0%	15,5%	14,5%	1,23	1,00
СИР	1,7	2,0	2,2	2,3	10,0%	10,0%	9,6%	8,8%	1,36	0,88
ЮИР	3,3	3,1	3,6	2,7	18,8%	16,3%	16,5%	12,6%	0,80	0,67
ЮЦР	2,7	3,5	2,6	2,1	9,7%	13,2%	10,5%	8,5%	0,80	0,88
ЮЗР	3,3	3,6	3,9	4,3	15,1%	16,3%	15,7%	17,4%	1,28	1,15

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като много ниска за СИР и ЮЦР, и ниска за останалите четири района.
- През 2007 г. най-ниска е диференциацията в ЮЦР и СИР, а най-висока в ЮИР и СЗР. През 2010 г. различията в ЮЦР и СИР са най-малки, докато най-големите различия се проявяват в ЮЗР и СЗР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени³⁰. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област през 2010 г. спрямо 2007 г. се увеличават само в ЮЗР, запазват се постоянни в СЦР, а в останалите райони диференциацията намалява. Увеличаващите се диспропорции в ЮЗР се дължат на нехомогенния състав на областите в рамките на района, който обхваща както „двигатели“ на растеж като София (столица) и Благоевград, така и области със средно и ниско икономическо развитие – Кюстендил, Перник и област София.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 3. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициентите на раждаемост

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	18,19	14,86	18,28	16,44	29,0%	28,1%	29,3%	27,6%	0,90	0,95
СЗР	12,10	10,48	13,82	10,58	32,2%	33,2%	35,0%	29,9%	0,87	0,93
СЦР	9,37	11,11	11,80	14,60	25,0%	25,4%	24,9%	28,3%	1,56	1,14
СИР	9,32	10,37	9,81	7,87	21,8%	20,5%	20,4%	18,3%	0,84	0,84
ЮИР	15,55	11,06	15,04	12,78	33,8%	25,5%	28,1%	27,9%	0,82	0,83
ЮЦР	8,78	9,96	13,12	8,41	21,7%	25,5%	25,6%	23,3%	0,96	1,07
ЮЗР	14,02	13,20	15,43	13,13	35,3%	33,0%	35,1%	33,5%	0,94	0,95

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-големи.
- Диференциацията между общините в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като ниска в пет от анализираните райони, а в ЮЗР тя е средна.
- През 2007 г. най-ниска е диференциацията в ЮЦР и СИР, а най-висока в ЮЗР и ЮИР. През 2010 г. различията в ЮЦР и СИР са най-малки, докато най-големите различия се проявяват в ЮЗР и СЗР.

³⁰ Всички регионални изследвания показват, че с диференциацията е по-висока между по-малките териториални единици.

- Вътрешнорегионалните различия на ниво община се увеличават през 2010 г. спрямо 2007 г. само в СЦР и ЮЦР., а в останалите райони диференциацията намалява.

2.1.2.2. Коефициент на смъртност

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия се основава на данни за коефициента на смъртност общо и по пол.

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициентите на смъртност между районите от ниво 2 за изследвания период общо и по пол показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 4. Коефициент на смъртност – %

Коефициент на смъртност - общо

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	14,75	14,50	14,25	14,62	100,0%	100,0%	0,99
СЗР	18,95	18,46	18,30	19,00	128,5%	129,9%	1,00
СЦР	15,73	15,66	15,23	15,90	106,6%	108,7%	1,01
СИР	13,73	13,73	13,41	13,90	93,1%	95,1%	1,01
ЮИР	14,53	14,37	14,21	14,70	98,5%	100,5%	1,01
ЮЦР	13,83	13,73	13,30	13,70	93,8%	93,7%	0,99
ЮЗР	13,74	13,24	13,17	13,20	93,1%	90,3%	0,96
Размах на вариация	5,22	5,22	5,12	5,80			
Коефициент на вариация (V%)	12,8%	12,5%	12,9%	13,7%			

Източник: НСИ

Коефициент на смъртност - мъже

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	16,17	15,84	15,54	15,88	100,0%	100,0%	0,98
СЗР	20,70	20,14	19,51	20,14	128,0%	126,9%	0,97
СЦР	17,19	17,02	16,70	17,40	106,3%	109,6%	1,01
СИР	15,17	15,13	14,77	15,01	93,8%	94,5%	0,99
ЮИР	15,82	15,79	15,57	16,34	97,8%	102,9%	1,03
ЮЦР	15,14	15,07	14,50	15,02	93,6%	94,6%	0,99
ЮЗР	15,13	14,36	14,41	14,20	93,5%	89,5%	0,94
Размах на вариация	5,58	5,78	5,10	5,94			
Коефициент на вариация (V%)	12,6%	12,4%	11,8%	12,9%			

Източник: НСИ

Коефициент на смъртност - жени

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	13,50	13,30	13,12	13,55	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	17,57	17,16	17,43	18,23	130,2%	134,5%	1,04
СЦР	14,50	14,51	13,99	14,67	107,5%	108,3%	1,01
СИР	12,38	12,42	12,16	12,84	91,8%	94,7%	1,04
ЮИР	13,35	13,07	12,99	13,29	98,9%	98,1%	1,00
ЮЦР	12,68	12,54	12,25	12,67	93,9%	93,4%	1,00
ЮЗР	12,47	12,21	12,05	12,23	92,4%	90,2%	0,98
Размах на вариация	5,18	4,95	5,38	6,00			
Коефициент на вариация (V%)	13,7%	13,4%	14,6%	15,4%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията между районите от ниво 2 през периода могат да се оценят като ниски - коефициентът на вариация общо и по пол остава в рамките на 12-15%.
- Смъртността е по-висока при мъжете отколкото при жените, но различията в коефициента на смъртност при жените между районите са по-големи.
- През периода 2007-2010 г. СЗР и СЦР имат стойности на разглеждания показател по-високи от средното за страната, като в първия район положението е особено неблагоприятно.
- В динамичен аспект, промените в смъртността на населението са към слабо увеличаване, с изключение на ЮЦР и ЮЗР, където има положителна промяна през 2010 г. спрямо 2007 г.
- Основен фактор за разглежданата диференциация е възрастовата структура на населението - там, където относителният дял на населението в по-високите възрастови групи е по-голям е по-висок коефициентът на смъртност.

Вътрешнорегионални различия***Областни различия в районите от ниво 2***

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 5. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на смъртност

Коефициент на смъртност - общо

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	10,3	10,3	10,2	11,3	17,3%	17,3%	18,1%	18,8%	1,10	1,09
СЗР	3,9	4,6	4,7	4,7	32,4%	32,0%	33,9%	35,1%	1,20	1,08
СЦР	1,5	3,1	1,5	2,6	7,7%	10,5%	7,4%	10,5%	1,78	1,37
СИР	2,8	2,9	2,8	2,8	7,8%	7,7%	8,1%	7,6%	0,98	0,97
ЮИР	2,9	3,3	3,4	4,0	8,2%	8,7%	9,0%	10,4%	1,37	1,27
ЮЦР	4,1	3,8	3,8	4,6	13,0%	12,1%	12,5%	13,5%	1,11	1,04
ЮЗР	5,5	5,9	6,1	5,8	17,1%	17,1%	19,1%	18,1%	1,05	1,06

Източник: НСИ

Коефициент на смъртност – мъже

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	11,4	11,1	10,5	10,0	17,3%	17,1%	17,3%	17,4%	0,87	1,01
СЗР	4,3	5,3	4,6	3,4	31,9%	31,1%	30,9%	29,8%	0,79	0,93
СЦР	1,0	3,4	0,5	2,7	7,2%	11,1%	7,4%	11,4%	2,75	1,58
СИР	3,5	2,6	3,4	3,6	8,5%	6,9%	8,7%	8,6%	1,03	1,02
ЮИР	3,0	3,0	3,6	4,3	7,4%	7,5%	8,7%	11,4%	1,40	1,55
ЮЦР	3,8	4,3	4,3	4,9	12,7%	12,0%	12,7%	13,3%	1,27	1,05
ЮЗР	6,0	6,8	6,8	6,8	18,6%	18,0%	19,7%	18,5%	1,13	0,99

Източник: НСИ

Коефициент на смъртност – жени

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	9,7	10,6	11,2	13,0	18,4%	18,9%	20,1%	21,7%	1,33	1,18
СЗР	3,8	4,9	5,1	6,7	34,6%	34,9%	38,9%	43,0%	1,77	1,24
СЦР	2,5	3,0	2,7	2,6	9,6%	11,8%	9,1%	10,8%	1,03	1,12
СИР	2,4	3,6	2,5	2,9	8,7%	10,1%	8,3%	7,8%	1,20	0,90
ЮИР	3,6	3,8	3,5	4,0	10,5%	10,8%	10,2%	10,7%	1,11	1,02
ЮЦР	4,5	3,6	3,3	4,4	13,8%	12,5%	12,1%	13,7%	0,98	0,99
ЮЗР	5,3	6,0	6,4	5,7	16,2%	17,5%	19,4%	18,6%	1,07	1,14

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-големи.
- Най-значителна е диференциацията между областите на СЗР, където разликата между най-високата и най-ниската стойност на коефициента на смъртност е почти 5 п.п. Повишаването на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 се дължи на същественото увеличение на коефициента на вариация на коефициента на смъртност при жените.
- Най-малки различия в коефициента на обща смъртност се наблюдават в СИР, които намаляват в анализирания период. В СЦР и ЮИР, които също имат ниски стойности на коефициента на вариация, се увеличава междуобластната диференциация през 2010 г. спрямо 2007 г. с най-бързо темпове спрямо останалите райони.

Междубщински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 6. Равнище и динамика на междубщинските различия в коефициентите на смъртност

Коефициент на смъртност - общо

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	35,28	39,44	34,50	47,95	47,5%	49,2%	50,0%	55,1%	1,36	1,16
СЗР	30,39	35,09	29,50	43,10	80,2%	83,0%	81,3%	93,0%	1,42	1,16
СЦР	14,28	15,23	16,51	23,09	33,0%	34,5%	36,0%	42,7%	1,62	1,29
СИР	13,26	17,11	18,99	18,45	25,9%	30,4%	34,5%	37,5%	1,39	1,45
ЮИР	18,55	20,17	25,29	22,94	37,0%	39,3%	44,0%	42,7%	1,24	1,15
ЮЦР	17,81	19,99	19,63	20,33	28,4%	31,2%	26,8%	32,2%	1,14	1,13
ЮЗР	31,59	28,82	31,29	28,40	46,8%	45,0%	49,9%	49,5%	0,90	1,06

Източник: НСИ

Коефициент на смъртност - мъже

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	39,24	216,01	46,64	50,72	46,7%	115,9%	49,4%	52,6%	1,29	1,13
СЗР	32,86	36,95	40,89	46,83	79,2%	77,2%	79,3%	86,1%	1,43	1,09
СЦР	16,08	216,01	21,70	19,09	31,3%	281,3%	37,2%	40,3%	1,19	1,29
СИР	17,10	64,61	22,64	21,79	27,2%	73,3%	34,7%	38,2%	1,27	1,40
ЮИР	23,30	23,73	28,56	21,22	35,2%	39,7%	47,7%	41,2%	0,91	1,17
ЮЦР	20,66	21,48	21,41	22,04	28,4%	31,5%	27,7%	32,5%	1,07	1,15
ЮЗР	28,55	28,74	31,76	33,01	45,6%	43,6%	46,4%	49,6%	1,16	1,09

Източник: НСИ

Коефициент на смъртност - жени

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	36,24	212,05	34,69	49,67	51,7%	128,7%	55,5%	62,6%	1,37	1,21
СЗР	28,24	37,09	28,82	44,91	85,4%	97,4%	91,2%	106,7%	1,59	1,25
СЦР	13,00	212,05	16,97	29,10	37,2%	305,0%	38,6%	50,2%	2,24	1,35
СИР	13,03	71,65	17,06	17,23	27,7%	88,0%	36,9%	40,8%	1,32	1,47
ЮИР	17,63	19,25	22,64	25,90	41,9%	43,3%	43,6%	47,4%	1,47	1,13
ЮЦР	19,21	19,94	20,85	22,17	32,0%	33,4%	29,1%	35,7%	1,15	1,12
ЮЗР	35,95	31,68	34,28	28,56	52,2%	52,9%	58,4%	55,2%	0,79	1,06

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-големи.
- Най-значителните вариации се наблюдават между общините на СЗР, където разликата между най-високата и най-ниската стойност на коефициента на смъртност през 2010 г. е почти 43 п.п., съответно 56,32‰ за община Макреш и 13,32‰ за община Козлодуй.
- Ако българските общини се подредят по стойностите на коефициента на обща смъртност, последните четири общини с най-високи стойности се намират в област Видин. Това са общини в изключително неблагоприятна възрастова структура – населението на 65 и повече години има по-голям дял от населението във възрастовата група 15-64 години.
- Междуобщинските различия във всички райони от ниво 2 се увеличават през 2010 г. в сравнение с 2007 г.

2.1.2.3. Коефициент на детска смъртност

Коефициентът на детска смъртност представлява съотношение на броя на умрелите деца на възраст до 1 година на 1000 живородени деца в рамките на една календарна година.

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия се основава на данни за коефициента на детска смъртност общо и по пол.

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициентите на детска смъртност между районите от ниво 2 за изследвания период общо и по пол показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 7. Коефициент на детска смъртност – %

Коефициент на детска смъртност - общо

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	9,16	8,60	9,00	9,38	100,0%	100,0%	1,02
СЗР	11,15	9,09	10,75	9,40	121,8%	100,3%	0,84
СЦР	8,12	7,95	8,80	8,54	88,6%	91,0%	1,05
СИР	9,44	10,33	8,99	12,44	103,1%	132,7%	1,32
ЮИР	13,87	10,45	13,19	15,83	151,5%	168,8%	1,14
ЮЦР	9,45	9,15	9,34	8,79	103,2%	93,8%	0,93
ЮЗР	5,68	6,37	5,92	5,22	62,1%	55,7%	0,92
Размах на вариация	8,19	4,08	7,27	10,60			
Коефициент на вариация (V%)	28,0%	16,7%	24,9%	36,2%			

Източник: НСИ

Коефициент на детска смъртност - момчета

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	9,99	9,13	10,21	10,56	100,0%	100,0%	1,06
СЗР	11,73	8,81	11,50	10,81	117,3%	102,4%	0,92
СЦР	9,13	7,53	11,95	9,44	91,4%	89,4%	1,03
СИР	11,95	12,59	10,58	15,28	119,6%	144,7%	1,28
ЮИР	13,76	10,50	14,15	17,18	137,7%	162,8%	1,25
ЮЦР	10,89	10,05	10,60	9,94	109,0%	94,1%	0,91
ЮЗР	5,86	6,66	6,54	5,58	58,6%	52,9%	0,95
Размах на вариация	7,90	5,94	7,61	11,60			
Коефициент на вариация (V%)	25,7%	21,7%	23,3%	37,2%			

Източник: НСИ

Коефициент на детска смъртност – момичета

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	8,27	8,03	7,74	8,12	100,0%	100,0%	0,98
СЗР	10,58	9,38	9,99	7,91	127,9%	97,4%	0,75
СЦР	7,10	8,41	5,55	7,59	85,9%	93,4%	1,07
СИР	6,82	7,87	7,33	9,45	82,4%	116,3%	1,39
ЮИР	13,99	10,40	12,19	14,37	169,2%	176,9%	1,03
ЮЦР	7,89	8,18	8,02	7,58	95,4%	93,4%	0,96
ЮЗР	5,49	6,07	5,28	4,84	66,4%	59,6%	0,88
Размах на вариация	8,49	4,32	6,90	9,54			
Коефициент на вариация (V%)	34,7%	17,2%	31,6%	36,3%			

Източник: НСИ

- Различията между районите от ниво 2 през първите три години от периода могат да се оценят като ниски, като се задълбочават през последната година и достигнатото равнище дава основание те да се оценят като средни, т.е. над 30%.
- Анализът на данните показва, че няма ясно изразени различия между районите по отношение на половата структура.
- Най-неблагоприятни стойности на коефициента има ЮИР, като през 2007 г. и 2010 г. стойностите му са над 1,5 пъти по високи от средното за страната, поради наличието компактно ромско население. Основната причина за по-високата детска смъртност на тази етническа група са по-лошите битови условия, затруднен достъп до здравни услуги, слаба информираност и заинтересованост, лош образователен статус и т.н. В другите два района от ниво 2, в които стойностите на коефициента на детска смъртност са над националното равнище, протичат разнопосочни тенденции – в СЗР тази смъртност намалява, докато в СИР тя се увеличава.
- Най-ниските стойности на показателя има ЮЗР – почти два пъти по-ниски от средното за страната, което се дължи на наличието на по-широк достъп до медицински заведения и специалисти, съсредоточени в гр. София и предлагащи (по презумпция) по-качествени услуги.
- В динамичен аспект, измененията на стойностите на коефициента на детска смъртност са положителни в СЗР, ЮЗР и ЮЗР, докато в останалите три района са отрицателни.
- Състоянието на здравната система, достъпът до здравни грижи, качеството на живот, етническата структура на населението (традиционно при ромския етнос детската смъртност е по-висока) са сред основните фактори, които формират различията между районите от ниво 2 по този важен показател.

Вътрешнорегионални различия

Междубластни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 8. Равнище и динамика на междубластните различия в коефициентите на детска смъртност

Коефициент на детска смъртност - общо

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	14,0	12,1	16,8	17,0	41,2%	33,7%	36,4%	45,5%	1,21	1,10
СЗР	10,3	6,0	4,3	6,2	51,8%	25,9%	26,7%	24,5%	0,60	0,47
СЦР	3,9	5,2	5,6	10,5	17,7%	26,0%	21,8%	39,0%	2,68	2,20
СИР	5,5	8,7	6,6	6,1	25,4%	58,8%	31,6%	51,1%	1,11	2,01
ЮИР	7,5	4,0	12,4	8,1	67,8%	31,5%	72,1%	87,8%	1,09	1,29
ЮЦР	7,0	6,8	3,7	2,9	26,7%	27,2%	16,0%	11,7%	0,42	0,44
ЮЗР	8,7	6,1	4,5	3,7	40,2%	26,5%	31,8%	33,2%	0,42	0,83

Източник: НСИ

Коефициент на детска смъртност – момчета

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	20,8	19,4	19,7	19,8	47,9%	48,2%	41,4%	51,0%	0,96	1,06
СЗР	20,8	15,3	6,8	10,7	74,6%	55,5%	28,6%	38,5%	0,52	0,52
СЦР	9,9	9,5	7,2	15,7	35,0%	45,8%	34,0%	53,7%	1,58	1,53
СИР	7,9	11,1	10,3	9,4	43,3%	75,1%	41,8%	62,4%	1,18	1,44
ЮИР	10,2	2,4	17,7	10,1	53,7%	20,7%	74,2%	81,6%	0,99	1,52
ЮЦР	6,3	10,3	5,4	4,2	26,2%	36,1%	17,9%	14,8%	0,67	0,56
ЮЗР	8,8	9,3	4,1	4,1	39,6%	41,0%	38,6%	39,3%	0,46	0,99

Източник: НСИ

Коефициент на детска смъртност – момичета

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	22,7	11,3	16,4	17,5	54,3%	36,1%	47,3%	55,0%	0,77	1,01
СЗР	8,6	4,4	7,2	8,1	46,0%	24,4%	48,1%	38,4%	0,94	0,84
СЦР	5,9	3,8	8,0	7,9	27,4%	18,8%	44,9%	37,3%	1,33	1,36
СИР	3,7	9,5	5,3	11,0	20,2%	53,5%	25,7%	67,4%	2,95	3,34
ЮИР	11,7	5,6	8,1	8,2	107,3%	45,6%	76,2%	98,8%	0,70	0,92
ЮЦР	10,1	8,2	7,6	6,8	46,9%	42,6%	40,1%	37,2%	0,67	0,79
ЮЗР	8,8	5,5	7,8	5,7	43,7%	23,8%	37,6%	35,6%	0,65	0,82

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени.
- Най-значителните вариации се наблюдават между областите на ЮИР, като тази тенденция е особено съществена при момичетата. Разликата между най-високата и най-ниската стойност на коефициента на обща детска смъртност е над 8 п.п. – между област Бургас и област Сливен, където има компактно ромско население.
- През 2007 г. най-малки са различията в коефициента на детска смъртност в СИР, но именно там се наблюдава най-същественото увеличение през 2010 г. спрямо 2007 г., което се дължи на увеличената детската смъртност през 2010 г. спрямо 2007 г. в областите Шумен и Добрич.
- През 2010 г. най-малките различия в коефициента на детска смъртност са регистрирани в ЮЦР, където има и най-значително намаление на стойността на този показател спрямо 2007 г. При общото намаление на показателя средно за района, това означава относително подобрение на ситуацията във всички съставни области (рефлектиращо в понижаване стойността на коефициента на вариация).

Междубщински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 9. Равнище и динамика на междубщинските различия в коефициентите на детска смъртност

Коефициент на детска смъртност - общо

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	83,33	71,43	111,11	81,97	143,3%	136,9%	145,5%	137,6%	0,98	0,96
СЗР	57,14	71,43	56,60	66,67	170,1%	169,9%	132,3%	143,8%	1,17	0,85
СЦР	50,00	32,97	68,18	57,69	115,5%	112,0%	152,2%	140,6%	1,15	1,22
СИР	51,28	40,54	54,35	81,97	148,7%	133,6%	166,2%	180,0%	1,60	1,21
ЮИР	43,01	35,71	32,41	78,65	118,4%	101,5%	107,4%	191,5%	1,83	1,62
ЮЦР	47,62	38,46	39,22	32,97	112,2%	95,4%	103,7%	89,8%	0,69	0,80
ЮЗР	83,33	66,67	111,11	32,26	170,4%	172,2%	191,1%	90,4%	0,39	0,53

Източник: НСИ

Коефициент на детска смъртност - момчета

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	111,11	100,00	250,00	142,86	170,4%	184,4%	214,6%	156,2%	1,29	0,92
СЗР	111,11	90,91	68,97	62,50	245,8%	204,1%	151,3%	142,5%	0,56	0,58
СЦР	71,43	66,67	80,00	40,00	167,5%	189,2%	194,5%	105,8%	0,56	0,63
СИР	80,00	57,14	74,07	57,14	209,3%	173,3%	227,2%	180,9%	0,71	0,86
ЮИР	37,74	40,00	40,00	142,86	105,8%	116,8%	119,4%	255,9%	3,79	2,42
ЮЦР	62,50	52,63	52,63	58,82	133,0%	129,2%	138,6%	131,1%	0,94	0,99
ЮЗР	42,55	100,00	250,00	60,61	112,9%	244,5%	347,0%	117,5%	1,42	1,04

Източник: НСИ

Коефициент на детска смъртност – момичета

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	125,00	76,92	95,24	142,86	230,6%	182,8%	185,0%	248,5%	1,14	1,08
СЗР	125,00	58,82	76,92	142,86	292,8%	190,7%	241,9%	307,7%	1,14	1,05
СЦР	35,71	62,50	52,63	86,96	110,9%	170,1%	149,0%	268,5%	2,43	2,42
СИР	66,67	49,18	50,85	115,38	189,0%	206,4%	182,0%	291,3%	1,73	1,54
ЮИР	50,00	58,82	52,63	135,14	207,2%	161,4%	185,4%	346,1%	2,70	1,67
ЮЦР	111,11	40,00	35,71	48,78	208,0%	156,3%	123,0%	141,8%	0,44	0,68

ЮЗР	125,00	76,92	95,24	46,88	280,5%	205,0%	201,0%	125,4%	0,38	0,45
-----	--------	-------	-------	-------	--------	--------	--------	--------	------	------

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени.
- Междуобщинските различия са по-ясно изразени по отношение на коефициента на смъртност на момичетата, като тази тенденция е особено силно проявена в ЮИР, СЗР, СИР и СЦР.
- Междуобщинските различия в коефициента на обща детска смъртност в ЮИР, СИР и СЦР се увеличават през 2010 г. в сравнение с 2007 г., а в останалите райони намаляват.

2.1.2.4. Коефициент на естествен прираст

Разликата между ражданията и умираанията представлява естественият прираст на населението. След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст. Това е основание като измерител на териториалните различия да се използва средното квадратично отклонение вместо коефициента на вариация.

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на естествен прираст между районите от ниво 2 за изследвания период общо и по пол показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 10. Коефициент на естествен прираст

Коефициент на естествен прираст – общо

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	-5,00	-4,30	-3,50	-4,60	100,0%	100,0%	0,92
СЗР	-10,62	-9,76	-9,20	-10,60	212,5%	230,5%	1,00
СЦР	-7,31	-6,86	-6,10	-7,30	146,1%	158,7%	1,00
СИР	-2,85	-2,51	-1,80	-3,30	57,0%	71,8%	1,16
ЮИР	-3,41	-3,12	-2,50	-4,00	68,2%	87,0%	1,17
ЮЦР	-4,14	-3,81	-2,80	-3,80	82,7%	82,6%	0,92
ЮЗР	-3,67	-2,63	-2,00	-2,50	73,5%	54,4%	0,68
Размах на вариация	7,78	7,25	7,40	8,10			
Стандартно отклонение	2,79	2,71	2,77	2,90			

Източник: НСИ

Коефициент на естествен прираст – мъже

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	-5,68	-4,98	-4,25	-5,18	100,0%	100,0%	0,91
СЗР	-12,02	-10,94	-9,97	-11,11	211,7%	214,4%	0,92
СЦР	-8,46	-7,52	-7,06	-8,17	149,0%	157,7%	0,97
СИР	-3,74	-3,12	-2,59	-3,79	65,9%	73,1%	1,01

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
ЮИР	-3,90	-3,92	-3,20	-4,87	68,6%	94,1%	1,25
ЮЦР	-4,73	-4,40	-3,41	-4,45	83,3%	85,9%	0,94
ЮЗР	-4,20	-3,12	-2,50	-2,73	74,0%	52,7%	0,65
Размах на вариация	8,28	7,83	7,48	8,38			
Стандартно отклонение	3,11	2,90	2,84	2,96			

Източник: НСИ

Коефициент на естествен прираст – жени

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	-4,23	-3,69	-2,96	-4,09	100,0%	100,0%	0,97
СЗР	-9,46	-8,79	-8,60	-10,21	223,8%	249,6%	1,08
СЦР	-6,30	-6,29	-5,21	-6,47	149,1%	158,1%	1,03
СИР	-2,00	-1,93	-1,14	-2,77	47,4%	67,6%	1,38
ЮИР	-2,96	-2,38	-1,83	-3,14	70,0%	76,7%	1,06
ЮЦР	-3,60	-3,28	-2,28	-3,21	85,2%	78,4%	0,89
ЮЗР	-3,19	-2,18	-1,54	-2,27	75,5%	55,4%	0,71
Размах на вариация	7,45	6,86	7,46	7,94			
Стандартно отклонение	2,57	2,58	2,71	2,88			

Източник: НСИ

- Като цяло различията през периода се запазват на сравнително постоянно равнище, като има ясно изразена тенденция на нарастване на диференциацията в коефициента на естествен прираст при жените.
- Коефициентът на естествен прираст има най-неблагоприятни стойности в СЗР – около 2,5 пъти по-висок от средния за страната отрицателен естествен прираст. Това ранжиране е обусловено от вече разгледаните процеси на раждаемост и смъртност. На следващо място, но със стойности сравнително по-близки до средните за страната, се подрежда СЦР.
- В динамичен аспект в българските райони от ниво 2 протичат разнопосочни тенденции: а) негативна в СИР и ЮИР, тъй като там стойностите на отрицателния коефициент на естествен прираст се увеличават, б) в ЮЦР и особено в ЮЗР тенденцията е положителна, защото този коефициент намалява; и в) в СЗР и СЦР – не се наблюдават съществени промени.
- Основен фактор за разглежданата диференциация са протичащите процеси на естествено движение на населението, т.е. районите, в които раждаемостта е ниска, а смъртността е висока, имат по-неблагоприятни стойности на коефициента на естествен прираст.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

**Таблица ДЕМ- 11. Равнище и динамика на междуобластните различия в
коэффициента на естествен прираст**

Коефициент на естествен прираст – общо

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	14,1	14,2	14,2	14,7	3,7	3,7	3,8	3,9	1,04	1,05
СЗР	5,3	6,3	6,3	5,8	6,4	6,4	6,7	6,8	1,09	1,07
СЦР	2,2	4,5	3,4	3,2	2,5	2,9	2,8	2,9	1,50	1,18
СИР	4,5	4,8	5,0	4,8	2,1	2,0	2,1	1,9	1,06	0,87
ЮИР	6,1	5,7	5,6	4,9	2,8	2,4	2,5	2,0	0,81	0,72
ЮЦР	6,0	6,3	5,2	5,7	2,2	2,1	1,8	2,0	0,95	0,93
ЮЗР	7,9	8,8	9,2	9,8	3,9	4,1	4,3	4,3	1,23	1,11

Източник: НСИ

Коефициент на естествен прираст – мъже

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	15,8	14,9	14,0	14,2	4,1	4,0	4,0	4,0	0,90	0,97
СЗР	6,1	6,6	5,8	4,2	7,2	6,8	6,7	6,5	0,69	0,91
СЦР	1,7	4,8	2,5	3,3	2,9	3,0	2,9	3,4	1,94	1,16
СИР	5,3	5,0	5,4	6,1	2,2	2,1	2,3	2,2	1,15	1,01
ЮИР	6,0	5,5	6,0	5,6	2,9	2,3	2,5	2,2	0,94	0,78
ЮЦР	5,4	6,6	5,8	6,2	2,2	2,3	2,0	2,2	1,16	0,98
ЮЗР	10,1	10,1	10,8	11,2	4,5	4,5	4,9	4,8	1,11	1,06

Източник: НСИ

Коефициент на естествен прираст – жени

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	13,0	14,0	14,9	15,5	3,5	3,6	3,7	3,9	1,20	1,13
СЗР	4,7	6,9	6,9	7,8	6,0	6,3	6,7	7,3	1,64	1,23
СЦР	3,3	4,3	4,4	3,3	2,3	2,9	2,6	2,6	1,01	1,12
СИР	3,9	4,6	4,8	4,2	2,1	2,0	2,1	1,7	1,10	0,79
ЮИР	6,2	6,0	5,6	4,5	2,8	2,6	2,6	2,0	0,73	0,73
ЮЦР	6,6	6,0	4,7	5,2	2,2	2,0	1,7	2,0	0,79	0,89
ЮЗР	7,7	8,4	8,5	8,6	3,4	3,8	3,9	4,0	1,12	1,15

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Най-значителните вариации се наблюдават между областите на СЗР, където разликата между най-ниската и най-високата стойност на коефициента на естествен прираст е 5.7 п.п.
- Различията между областите на ЮИР, СИР и ЮЦР намаляват в разглеждания период, а в останалите три района се увеличават.
- Констатираните по-горе тенденции и отношения са сходни по отношение на коефициента на естествен прираст по пол.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 12. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициента на естествен прираст

Коефициент на естествен прираст – общо

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	46,74	48,70	47,26	54,87	9,1	9,3	9,5	10,0	1,17	1,10
СЗР	41,65	42,49	40,82	46,04	14,5	14,9	14,8	15,9	1,11	1,10
СЦР	23,34	24,61	26,21	30,90	6,8	7,2	7,2	8,3	1,32	1,22
СИР	19,16	22,99	26,62	24,84	4,9	5,7	6,1	6,8	1,30	1,40
ЮИР	25,78	28,39	34,59	29,52	6,9	7,4	7,8	7,5	1,15	1,09
ЮЦР	23,68	23,90	23,30	24,18	5,5	6,2	5,5	6,1	1,02	1,12
ЮЗР	42,78	39,89	45,81	38,59	10,0	9,4	10,5	10,0	0,90	1,01

Източник: НСИ

Коефициент на естествен прираст – мъже

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	50,60	95,56	57,32	62,44	9,9	12,0	10,1	10,7	1,23	1,08
СЗР	44,81	48,38	49,12	56,15	16,0	15,2	15,4	16,6	1,25	1,03
СЦР	24,26	90,86	30,66	25,18	7,2	19,3	8,2	9,0	1,04	1,24
СИР	22,56	39,11	30,68	27,99	5,6	8,7	6,5	7,4	1,24	1,32
ЮИР	28,18	33,85	37,96	34,19	7,1	8,2	8,6	8,3	1,21	1,16
ЮЦР	25,29	25,38	25,09	26,64	6,0	6,9	6,1	6,7	1,05	1,12
ЮЗР	41,24	41,39	45,32	41,35	10,9	9,9	10,9	11,1	1,00	1,01

Източник: НСИ

Коефициент на естествен прираст – жени

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	46,93	73,91	47,85	52,32	8,8	11,1	9,5	10,0	1,11	1,13
СЗР	38,95	42,86	41,03	42,06	13,8	15,7	15,0	16,1	1,08	1,17
СЦР	24,25	69,91	24,76	37,70	6,9	16,2	6,8	8,4	1,55	1,21
СИР	18,44	40,36	25,33	24,03	4,7	7,7	6,1	7,0	1,30	1,49
ЮИР	27,63	26,81	34,06	29,05	7,2	7,2	7,5	7,3	1,05	1,02
ЮЦР	25,74	23,17	24,49	26,22	5,5	5,9	5,3	6,1	1,02	1,11
ЮЗР	46,93	40,73	47,85	41,04	9,7	9,7	10,7	9,8	0,87	1,01

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, и тук междуобщинските различия са по-ясно изразени.
- Най-значителните вариации се наблюдават между общините на СЗР, където най-ниската стойност на коефициента на естествен прираст е -3,39 в Козлодуй, а най-висока -49,42 в Макреш. По правило наличието на нееднородно развити общини в една област предполага по-голяма диференциация.
- Междуобщинските различия във всички райони от ниво 2 се увеличават през 2010 г. в сравнение с 2007 г.

2.1.2.5. Коефициент на миграция на населението

Вътрешна миграция на населението между районите от ниво 2 по пол се анализира чрез показателя коефициент на миграция, който се показва механичният прираст (салдото на заселените и изселените лица³¹) на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината.

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на миграция между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. долната таблица):

³¹ От 2007 година механичното движение на населението включва не само вътрешната миграция, а и движението на лицата към и от страната.

Таблица ДЕМ- 13. Коефициент на миграция, в ‰

Коефициент на миграция – общо

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Разлика със средно за страната ³²		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	-0,18	-0,11	-2,07	-3,21	0,00	0,00	17,60
СЗР	-4,10	-5,21	-5,67	-6,91	-3,92	-3,70	1,69
СЦР	-2,61	-1,41	-4,07	-7,13	-2,43	-3,92	2,73
СИР	1,37	1,89	-0,72	-3,22	1,55	-0,01	-2,35
ЮИР	-0,02	-0,80	-1,98	-5,13	0,17	-1,92	304,80
ЮЦР	-1,29	-1,14	1,11	-5,88	-1,11	-2,67	4,55
ЮЗР	2,62	2,85	-2,65	2,98	2,81	6,19	1,14
Размах на вариация	6,72	8,06	6,77	10,11			
Стандартно отклонение	2,34	2,65	2,21	3,61			

Източник: НСИ

Коефициент на миграция – мъже

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Разлика със средно за страната		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	-0,07	-0,02	-1,76	-2,95	0,00	0,00	45,05
СЗР	-4,35	-5,51	-5,74	-6,98	-4,28	-4,03	1,60
СЦР	-2,79	-1,23	-3,80	-6,27	-2,73	-3,32	2,24
СИР	1,52	2,03	-0,35	-2,63	1,59	0,31	-1,73
ЮИР	0,49	-0,87	-1,58	-4,66	0,55	-1,71	-9,60
ЮЦР	-1,26	-1,11	1,75	-5,63	-1,19	-2,68	4,48
ЮЗР	2,88	3,18	-2,47	2,88	2,95	5,83	1,00
Размах на вариация	7,23	8,69	7,49	9,86			
Стандартно отклонение	2,54	2,83	2,41	3,45			

Източник: НСИ

³² Коефициентът на миграция в разглежданите териториални единици приема както положителни, така и отрицателни стойности, което прави изчисляването процентни съотношения невъзможно. Поради тази причина отношението на стойностите на районите от ниво 2 към средната стойност за страната се представя като разлика.

Коефициент на миграция – жени

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Разлика със средно за страната		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	-0,29	-0,20	-2,38	-3,48	0,00	0,00	11,88
СЗР	-3,92	-5,01	-5,68	-6,97	-3,63	-3,49	1,78
СЦР	-2,46	-1,60	-4,37	-8,04	-2,17	-4,56	3,26
СИР	1,23	1,77	-1,06	-3,79	1,52	-0,31	-3,08
ЮИР	-0,49	-0,74	-2,38	-5,63	-0,20	-2,15	11,41
ЮЦР	-1,33	-1,18	0,51	-6,18	-1,04	-2,70	4,63
ЮЗР	2,39	2,55	-2,81	3,07	2,68	6,55	1,28
Размах на вариация	6,31	7,56	6,19	11,11			
Стандартно отклонение	2,18	2,51	2,05	3,83			

Източник: НСИ

- Различията между районите от ниво 2 са значителни и диференциацията се задълбочава през анализирания период.
- Анализът на данните по отношение на пола на населението показва, че различията между районите са по-големи при жените отколкото при мъжете.
- Най-неблагоприятни стойности на коефициента имат СЗР и СЦР както през 2007 г., така и през 2010 г. Във втория случай обаче процесът на обезлюдяване протича значително по-бързо.
- Единственият район от ниво 2 с положителен механичен прираст през 2007 г., 2008 г. и 2010 г. е ЮЗР, което се дължи на факта, че в него се намира столицата на страната. През 2009 г. там са регистрирани отрицателни стойности, тъй като поради икономическата криза намалява нивото на трудовата миграция.
- В динамичен аспект, увеличението на стойностите на коефициента на миграция е най-голямо в ЮИР (над 11 пъти през 2010 г. спрямо 2007 г.).
- В СИР през 2007 г. и 2008 г. има положителен механичен прираст, но с началото на кризата тази тенденция се пречупва, като през 2010 г. негативните промени се задълбочават, за разлика от ЮЗР, където през последната година на анализирания период отново миграцията е с положителен знак и достига най-високото си равнище.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

**Таблица ДЕМ- 14. Равнище и динамика на междуобластните различия в
коефициента на миграция**

Коефициент на миграция – общо

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	14,9	16,9	14,4	21,1	4,4	4,7	4,3	5,2	1,41	1,17
СЗР	3,3	3,2	2,6	6,8	4,3	5,5	3,9	4,7	2,04	1,10
СЦР	6,8	11,2	7,4	9,5	4,2	5,0	4,0	5,6	1,40	1,32
СИР	12,5	14,8	11,9	9,8	4,8	5,6	4,5	3,9	0,78	0,81
ЮИР	14,9	9,6	14,0	11,7	6,1	4,3	5,7	6,3	0,78	1,03
ЮЦР	9,8	10,7	9,2	9,4	4,5	4,6	4,8	5,2	0,96	1,17
ЮЗР	5,2	8,2	6,6	15,2	2,6	2,9	3,0	5,3	2,91	2,08

Източник: НСИ

Коефициент на миграция – мъже

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	17,9	17,7	16,0	20,4	5,0	4,9	4,7	5,2	1,14	1,04
СЗР	4,2	3,6	3,4	6,8	4,7	5,8	4,3	5,0	1,62	1,06
СЦР	7,3	11,3	7,2	11,4	4,7	5,1	4,0	5,7	1,56	1,20
СИР	13,4	15,3	13,0	9,9	5,2	5,8	4,8	3,8	0,74	0,74
ЮИР	17,9	10,1	14,4	11,9	7,3	4,6	5,8	5,9	0,66	0,80
ЮЦР	9,9	11,4	11,1	8,9	4,6	4,9	5,5	5,1	0,90	1,10
ЮЗР	4,9	8,4	7,2	15,0	2,8	3,0	3,4	5,2	3,03	1,85

Източник: НСИ

Коефициент на миграция – жени

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	14,1	16,2	13,9	22,5	4,1	4,6	4,1	5,4	1,59	1,34
СЗР	2,8	2,9	2,1	7,6	4,0	5,2	3,6	4,7	2,68	1,15
СЦР	6,7	11,7	7,8	8,0	3,9	5,0	4,3	5,7	1,20	1,48
СИР	11,8	14,4	10,9	9,8	4,5	5,5	4,2	4,1	0,83	0,92
ЮИР	12,1	9,3	13,7	12,7	5,0	4,1	5,7	6,8	1,05	1,35
ЮЦР	9,8	10,2	7,6	10,0	4,4	4,4	4,2	5,5	1,02	1,25
ЮЗР	5,7	8,0	6,1	15,4	2,4	2,8	2,7	5,5	2,72	2,30

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Най-значителните различия се наблюдават между областите на ЮИР, където разликата между най-ниската и най-високите стойности на коефициента на миграция е 11,5 пъти – област Бургас (-0,5‰), област Сливен (-11,7‰) и област Ямбол (-11,7‰).
- Различията между областите намаляват в разглеждания период само в СИР, а в останалите райони се увеличават. Най-съществено е нарастването на различията в Югозападния регион, който обхваща области с различна степен на социално-икономическо развитие.
- Анализът на представените данни по отношение на половата структура на населението показва, че констатираните по-горе тенденции и отношения в междуобластните различия са по-ясно изразени при жените.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 15. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициента на миграция

Коефициент на миграция – общо

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	296,96	66,77	86,95	147,55	22,6	8,5	9,2	12,4	0,50	0,55
СЗР	83,57	25,95	36,36	42,28	14,8	9,2	6,3	7,7	0,51	0,52
СЦР	59,75	66,77	43,80	41,91	9,8	12,1	8,3	10,1	0,70	1,03
СИР	58,94	35,23	62,45	47,39	12,4	8,6	11,1	8,4	0,80	0,68
ЮИР	132,95	36,45	66,38	72,75	31,7	7,6	13,9	16,1	0,55	0,51
ЮЦР	45,81	31,08	41,21	74,60	9,2	7,7	7,6	11,4	1,63	1,24
ЮЗР	265,23	23,55	41,14	127,26	38,3	5,6	8,4	17,4	0,48	0,45

Източник: НСИ

Коефициент на миграция – мъже

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	316,95	48,06	69,94	151,59	26,1	8,2	9,6	13,6	0,48	0,52
СЗР	97,53	36,98	41,36	50,20	17,3	10,1	7,7	9,2	0,51	0,53
СЦР	31,44	35,69	16,51	22,32	7,8	9,3	6,1	8,0	0,71	1,02
СИР	155,68	34,94	64,78	54,49	24,2	8,4	11,9	9,5	0,35	0,39
ЮИР	147,02	37,36	57,84	76,76	35,4	7,6	13,2	17,5	0,52	0,49
ЮЦР	54,79	38,78	48,11	86,41	10,6	8,1	8,3	12,8	1,58	1,21

ЮЗР	295,32	22,76	46,81	141,01	42,5	5,4	9,9	19,4	0,48	0,46
-----	--------	-------	-------	--------	------	-----	-----	------	------	------

Източник: НСИ

Коефициент на миграция – жени

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Стандартно отклонение на Общински различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	190,71	47,46	81,64	113,78	18,4	8,6	8,9	11,2	0,60	0,61
СЗР	70,31	26,50	41,22	44,16	12,9	9,3	6,5	8,0	0,63	0,62
СЦР	35,88	36,02	24,89	34,85	7,6	9,9	6,7	9,0	0,97	1,18
СИР	133,49	41,02	60,08	40,96	21,7	9,6	10,6	8,3	0,31	0,38
ЮИР	106,73	35,89	72,83	70,72	25,4	8,3	14,7	14,9	0,66	0,59
ЮЦР	40,20	27,18	37,10	63,15	8,5	8,0	7,7	10,4	1,57	1,22
ЮЗР	179,12	29,00	40,11	106,72	26,7	6,8	7,5	14,7	0,60	0,55

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Най-значителните вариации се наблюдават между общините на ЮИР и ЮЗР СЗР, които обхващат общини с много различно социално-икономическо развитие, което е предпоставка за положителни или отрицателни миграционни процеси.
- Междуобщинските различия във всички райони от ниво 2 намаляват в четири от районите през 2010 г. в сравнение с 2007 г. Засилените миграционни процеси през 2007 г. вероятно се дължат на трудова миграция, която е била по-интензивна в предкризисните години.

2.1.2.6. Коефициент на миграция на населението на възраст 0-19 г.

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на миграция на населението на възраст между 0 и 19 години за изследвания период показва следното (вж. долната таблица):

Таблица ДЕМ- 16. Коефициент на миграция 0-19 г., в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Разлика със средното за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	-0,34	-0,15	-2,32	-2,50	0,00	0,00	7,26
СЗР	-6,26	-8,98	-9,60	-10,28	-5,92	-7,78	1,64
СЦР	1,68	3,54	1,54	-3,45	2,03	-0,95	-2,05
СИР	-2,95	1,53	-1,56	-3,90	-2,61	-1,40	1,32
ЮИР	-1,99	-2,08	-4,09	-6,34	-1,65	-3,83	3,18
ЮЦР	-3,69	-1,10	-3,25	-5,36	-3,34	-2,86	1,45
ЮЗР	6,57	3,28	0,65	6,45	6,92	8,96	0,98
Размах на вариация	12,83	12,52	11,14	16,74			

Стандартно отклонение	4,24	4,30	3,68	5,27			
-----------------------	------	------	------	------	--	--	--

Източник: НСИ

- Като цяло различията се запазват на сравнително постоянно високо равнище, което нараства значително през последната година на анализирания период.
- Коефициентът на миграция на населението на възраст 0-19 г. има най-неблагоприятни стойности в СРЗ. Тази тенденция в съчетание с протичащия процес на силно негативно естествено движение на населението очертава изключително неблагоприятни перспективи за демографско развитие на този район. На следващо място, но със сравнително по-ниски стойности, се подрежда ЮИР.
- В динамичен аспект в българските райони от ниво 2 се увеличава интензитетът на изселване на младо население. Коефициентът на миграция в СЦР за периода 2007-2009 г. е положителен, вероятно поради наличието на висши учебни заведения в Русе, В.Търново и Свищов.
- Единственият район от ниво 2 в България с положително миграционно салдо е ЮЗР, тъй като той предлага разнообразни възможности за продължаване на образованието и заетост на младите хора.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 17. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициента на миграция 0-19 г.

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	34,8	42,0	38,9	34,4	9,2	9,3	8,7	8,6	0,99	0,93
СЗР	7,1	6,0	4,5	8,6	10,2	9,3	7,9	8,8	1,20	0,87
СЦР	31,2	42,0	37,9	23,6	11,4	15,0	14,1	9,5	0,76	0,84
СИР	17,8	22,3	18,3	14,2	7,1	8,9	7,0	6,4	0,80	0,90
ЮИР	15,1	13,5	15,5	10,7	7,8	6,5	7,0	6,8	0,71	0,87
ЮЦР	21,7	19,0	19,0	17,1	9,6	7,6	8,3	8,2	0,78	0,85
ЮЗР	23,6	10,8	10,6	32,2	7,5	3,5	3,8	10,3	1,36	1,37

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Най-значителните различия през целия анализиран период се наблюдават между областите на СЦР. В някои от областите на този район са разположени престижни учебни заведения, които привличат млади хора – Велико Търново (с положителен коефициент на миграция, който силно намалява в разглеждания период) и Русе (с положителен коефициент на миграция, който остава

сравнително постоянен), докато в други области като Силистра и особено Разград миграционното салдо е отрицателно.

- Различията между областите намаляват в разглеждания период във всички области през 2010 г. спрямо 2007 г. с изключение на ЮЗР, който обхваща области с различна степен на социално-икономическо развитие.

2.1.2.7. Коефициент на миграция на населението на възраст 20-59 г.

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на миграция на населението на възраст между 20 и 59 години за изследвания период показва следното (вж. Таблица ..):

Таблица ДЕМ- 18. Коефициент на миграция 20-59 г., в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Разлика със средното за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	-0,25	-0,16	-2,83	-4,61	0,00	0,00	18,60
СЗР	-2,78	-5,54	-7,36	-8,82	-2,54	-4,20	3,17
СЦР	-4,02	-3,40	-7,43	-10,99	-3,77	-6,37	2,73
СИР	0,12	2,08	-0,88	-4,22	0,36	0,39	-36,44
ЮИР	1,83	-0,56	-2,07	-6,50	2,07	-1,88	-3,56
ЮЦР	-2,21	-1,60	-5,15	-8,24	-1,96	-3,62	3,72
ЮЗР	2,47	3,42	1,10	2,77	2,72	7,38	1,12
Размах на вариация	6,49	8,96	8,53	13,76			
Стандартно отклонение	2,46	3,15	3,34	4,65			

Източник: НСИ

- Като цяло различията нарастват в периода на анализ, като увеличението е най-съществено през 2010 г.
- Коефициентът на миграция на населението на възраст 20-59 г. е най-неблагоприятен в СЦР, следван от СЗР и ЮЦР, като стойностите на показателя са нараснали над три пъти, показващи засилване на интензитета на изселване от тези райони.
- В динамичен аспект в българските райони от ниво 2 се увеличава интензитетът на изселване на населението на средна възраст. В началото на анализирания период двата източни района са имали положително миграционно салдо, но след 2009 г. с икономическата криза хората на възраст 20-59 г. започват да търсят заетост извън тях.
- Единственият район от ниво 2 в България с положително миграционно салдо е ЮЗР, тъй като поради факта, че в него е разположената столицата на страната, той предлага много повече възможности за работа, по-високи доходи и постигане на по-висок жизнен стандарт.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 19. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициента на миграция 20-59 г.

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	17,7	18,2	17,7	24,6	5,0	4,9	5,2	6,4	1,38	1,28
СЗР	4,6	3,1	4,3	9,0	4,4	5,8	5,3	5,7	1,94	1,30
СЦР	6,4	7,3	4,8	7,4	5,2	4,9	5,1	7,1	1,16	1,38
СИР	12,9	15,0	12,8	9,5	5,2	5,8	5,1	4,0	0,74	0,77
ЮИР	17,7	10,7	17,0	17,1	7,4	4,8	7,0	8,7	0,97	1,18
ЮЦР	8,8	10,9	9,5	9,9	4,4	4,9	5,3	6,2	1,13	1,41
ЮЗР	5,2	9,0	8,4	15,7	2,9	3,2	3,5	5,8	3,04	1,98

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Най-значителните различия през целия анализиран период се наблюдават между областите на ЮИР и СЦР.
- Различията между областите се увеличават в разглеждания период във всички области през 2010 г. спрямо 2007 г. с изключение на СИР.

2.1.2.8. Коефициент на миграция на населението на възраст 60+ г.

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на миграция на населението на възраст над 60 години за изследвания период показва следното (вж. долната таблица):

Таблица ДЕМ- 20. Коефициент на миграция 60+ г., в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Разлика със средното за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	0,11	0,02	-0,14	-0,60	0,00	0,00	-5,51
СЗР	-0,19	-2,24	-0,26	-1,67	-0,29	-1,07	8,99
СЦР	-0,62	-0,66	-0,87	-1,74	-0,73	-1,14	2,80
СИР	0,45	1,75	0,45	-0,18	0,34	0,42	-0,40
ЮИР	0,25	-0,25	0,03	-1,07	0,14	-0,47	-4,32
ЮЦР	0,91	-0,08	-0,43	-0,92	0,80	-0,32	-1,01
ЮЗР	-0,20	1,02	0,15	0,83	-0,31	1,43	-4,15

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Разлика със средното за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Размах на вариация	1,53	3,98	1,32	2,57			
Стандартно отклонение	0,50	1,27	0,43	0,91			

Източник: НСИ

- Като цяло различията остават ниски през анализирания период, което се дължи най-вече на факта, че хората в по-високите възрастови групи имат по-малка склонност към промяна на местожителството.
- Коефициентът на миграция на населението на възраст над 60 г. през 2007 г. и 2010 г. е най-неблагоприятен в СЦР и СЗР, като във втория случай стойностите на показателя са нараснали почти 9 пъти през 2010 г. спрямо 2007 г. Може да се предположи, че тези миграционни процеси се дължат на трудова миграция породена от хора над 60 г., които все още работят.
- Единственият район от ниво 2 в България с положително миграционно салдо е отново ЮЗР, тъй като поради факта, че в него е разположената столицата на страната, той предлага много повече възможности за работа и по-високи доходи.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 21. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициента на миграция 60+ г.

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Стандартно отклонение на Областни различия				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В СО
Средно за страната	8,2	9,6	9,7	7,0	1,9	2,3	1,9	1,9	0,85	1,01
СЗР	1,3	4,2	1,7	2,5	0,7	2,9	0,7	1,5	1,97	2,26
СЦР	4,0	3,1	1,5	4,0	1,5	1,4	1,1	2,0	1,00	1,34
СИР	6,3	7,2	4,1	6,9	2,3	2,7	1,7	2,5	1,11	1,09
ЮИР	7,9	4,8	6,7	3,7	3,1	1,9	2,6	1,7	0,46	0,56
ЮЦР	5,0	5,7	2,7	5,1	1,8	2,2	1,3	2,2	1,02	1,22
ЮЗР	3,6	6,4	6,4	4,0	1,6	2,1	3,2	1,5	1,12	0,91

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-големи.
- Различията между областите на районите, дори и по-високи в сравнение различията между самите райони, са слаби, като в два от районите – ЮИР и ЮЗР допълнително намаляват през 2010 г. в сравнение с 2007 г.

2.1.2.9. Нетна миграция между градовете на областите

Нетната миграция между градовете се изследва чрез два показателя: а) *коефициент на миграция между градовете на една област*, който показва дела на лицата, които са се заселили в градовете на една област и са се изселили от градовете на същата област и б) *коефициент на миграция между градовете на областите*, който показва дела на лицата, които са се заселили в градовете на една област и са се изселили от градовете на останалите области.

Междурегионални различия

Механичното движение и нетната миграция (салдото между заселени и изселени лица) между градовете са представени в следващата таблица.

Таблица ДЕМ- 22. Нетна миграция между градовете

	Заселени в градовете				Изселени от градовете				Салдо			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
България	57731	52026	60155	67441	57731	52026	60155	67441	0	0	0	0
СЗР	4967	4481	4626	5255	7735	7349	7398	8338	-2768	-2868	-2772	-3083
СЦР	6240	6685	6665	6936	7930	7683	8110	9448	-1690	-998	-1445	-2512
СИР	8234	8202	9109	9164	7318	6901	7780	8644	916	1301	1329	520
ЮИР	10415	7994	13568	9900	10710	8553	13148	11639	-295	-559	420	-1739
ЮЦР	8990	7742	8397	9450	10288	8851	9642	12109	-1298	-1109	-1245	-2659
ЮЗР	18885	16922	17790	26736	13750	12689	14077	17263	5135	4233	3713	9473

Източник: НСИ

Анализът на различията в коефициента на миграция между градовете между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 23. Нетна миграция между градовете , в %

В рамките на една област

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	0,20	0,18	0,23	0,18	100,0%	100,0%	0,88
СЗР	0,22	0,22	0,24	0,23	107,8%	128,3%	1,04
СЦР	0,22	0,20	0,19	0,23	108,2%	132,4%	1,07
СИР	0,20	0,18	0,18	0,18	100,9%	104,5%	0,91
ЮИР	0,31	0,24	0,45	0,28	154,4%	157,9%	0,90
ЮЦР	0,28	0,25	0,25	0,27	139,5%	150,9%	0,95
ЮЗР	0,09	0,09	0,09	0,08	46,0%	45,1%	0,86
Размах на вариация	0,22	0,16	0,36	0,20			
Коефициент на вариация (V%)	35,5%	31,9%	48,0%	42,5%			

Източник: НСИ

Между областите

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	0,80	0,82	0,77	0,82	100,0%	100,0%	1,03
СЗР	0,78	0,78	0,76	0,77	98,0%	94,0%	0,99
СЦР	0,78	0,80	0,81	0,77	98,0%	93,1%	0,98
СИР	0,80	0,82	0,82	0,82	99,8%	99,0%	1,02
ЮИР	0,69	0,76	0,55	0,72	86,4%	87,7%	1,05
ЮЦР	0,72	0,75	0,75	0,73	90,1%	89,1%	1,02
ЮЗР	0,91	0,91	0,91	0,92	113,5%	111,7%	1,01
Размах на вариация	0,22	0,16	0,36	0,20			
Коефициент на вариация (V%)	8,9%	6,9%	14,5%	9,1%			

Източник: НСИ

- Салдото на механичния прираст е положително в ЮЗР и СИР в периода на анализ (повече хора са се заселили в градовете на тези райони отколкото са се изселили), а в останалите райони – отрицателно.
- Миграцията между градовете на областите е много по интензивна в сравнение с миграцията между градовете на една област.
- Различията в нетната миграция между градовете в рамките на една област, измерени чрез коефициента на вариация, са средно големи, докато различията в нетната миграция между градовете на областите са много ниски, което показва, че миграционните процеси в рамките на градовете на районите са с различен интензитет и посока.
- Най-слаби вътрешнообластни миграционни процеси протичат в ЮЗР, а най-силни - в ЮИР и ЮЦР.
- В динамичен аспект, миграцията между градовете в рамките на една област се засилва СЗР и СЦР за сметка на намаляване на миграцията между градовете на областите.

2.1.2.10. Нетна миграция от селата в градовете на районите от ниво 2

Нетна миграция от селата в градовете на районите от ниво 2 се изследва чрез два показателя: а) *коефициент на миграция от селата в градовете на една област*, който показва дела на лицата, които са се заселили в градовете на една област и са се изселили от селата на същата област и б) *нетна миграция от селата в градовете на областите*, който показва дела на лицата, които са се заселили в селата на една област и са се изселили от градовете на останалите области.

Междурегионални различия

Механичното движение и нетната миграция (салдото между заселени и изселени лица) между градовете са представени в следващата таблица.

Таблица ДЕМ- 24. Нетна миграция от селата в градовете

	Заселени в градовете				Изселени от селата				Салдо			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
България	33185	33447	32519	36294	33185	33447	32519	36294	0	0	0	0
СЗР	3869	4220	3841	4123	5813	6362	5780	5910	-1944	-2142	-1939	-1787
СЦР	4282	4897	4376	4958	4836	5416	4994	5555	-554	-519	-618	-597
СИР	5321	5446	5383	5431	4965	4968	4867	5091	356	478	516	340
ЮИР	5664	5180	5380	5837	5698	5430	5503	6116	-34	-250	-123	-279
ЮЦР	6245	5754	5775	6547	6849	6327	6330	7443	-604	-573	-555	-896
ЮЗР	7804	7950	7764	9398	5024	4944	5045	6179	2780	3006	2719	3219

Източник: НСИ

Анализът на различията в коефициента на миграция от селата в градовете между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

**Таблица ДЕМ- 25. Коефициент на миграция от селата в градовете на една област,
в ‰**

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	0,56	0,55	0,54	0,58	100,0%	100,0%	1,03
СЗР	0,71	0,69	0,70	0,70	127,1%	122,3%	0,99
СЦР	0,57	0,57	0,58	0,65	102,1%	112,4%	1,13
СИР	0,63	0,60	0,59	0,65	112,0%	113,1%	1,04
ЮИР	0,63	0,65	0,62	0,68	113,4%	117,6%	1,07
ЮЦР	0,63	0,63	0,61	0,65	113,4%	113,1%	1,02
ЮЗР	0,32	0,29	0,30	0,32	56,8%	56,0%	1,01
Размах на вариация	0,39	0,41	0,40	0,38			
Коефициент на вариация (V%)	22,7%	24,8%	23,7%	23,2%			

Източник: НСИ

Таблица ДЕМ- 26. Коефициент на миграция от селата в градовете на областите, в ‰

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	0,44	0,45	0,46	0,42	100,0%	100,0%	0,97
СЗР	0,29	0,31	0,30	0,30	65,6%	69,9%	1,03
СЦР	0,43	0,43	0,42	0,35	97,3%	83,2%	0,83
СИР	0,37	0,40	0,41	0,35	84,8%	82,2%	0,94
ЮИР	0,37	0,35	0,38	0,32	82,9%	76,2%	0,89
ЮЦР	0,37	0,37	0,39	0,35	83,0%	82,2%	0,96
ЮЗР	0,68	0,71	0,70	0,68	154,9%	159,5%	0,99
Размах на вариация	0,39	0,41	0,40	0,38			
Коефициент на	28,9%	29,9%	28,3%	31,4%			

вариация (V%)							
---------------	--	--	--	--	--	--	--

Източник: НСИ

- Салдото на механичния прираст е положително в ЮЗР и СИР в периода на анализ, а в останалите райони – отрицателно.
- С изключение на ЮЗР, миграцията от селата в градовете на една област е по-интензивна отколкото миграцията от селата в градовете на областите.
- Различията в нетната миграция от селата в градовете в рамките на една област, измерени чрез коефициента на вариация, са ниски, а различията в нетната миграция между от селата в градовете на областите са от ниски до средно големи, което показва, че миграционните процеси от селата в градовете на една област и на различните области протичат със различен интензитет и посока в районите от ниво 2.
- Най-слаби вътрешнообластни миграционни процеси протичат в ЮЗР, но този район представлява притегателен център за хора от селата на други области.
- В динамичен аспект, миграцията от селата в градовете в рамките на една област се засилва СЦР и ЮИР за сметка на намаляване на миграцията от селата в градовете на останалите области.

2.1.3. Демографски структури

2.1.3.1. Структура на населението по пол

Структурата на населението по пол се описва от показателите „дял на мъжете в общия брой на населението” и „дял на жените в общия брой на населението”, които са реципрочни. Поради тази причина тези показатели имат една и съща информационна и познавателна стойност и в анализа се използва само показателя **дял на мъжете в общия брой на населението на страната**.

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на мъжете в общия брой на населението между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 27. Дял на мъжете в общия брой на населението, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	48,42	48,40	48,38	48,37	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	48,59	48,53	48,49	48,47	100,4%	100,2%	1,00
СЦР	48,41	48,39	48,36	48,36	100,0%	100,0%	1,00
СИР	48,71	48,68	48,67	48,67	100,6%	100,6%	1,00
ЮИР	48,70	48,65	48,64	48,62	100,6%	100,5%	1,00
ЮОЦР	48,49	48,47	48,45	48,43	100,1%	100,1%	1,00
ЮЗР	48,03	48,02	48,02	48,00	99,2%	99,2%	1,00
Размах на вариация	0,68	0,67	0,65	0,67			
Коефициент на вариация (V%)	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%			

Източник: НСИ

- Различията между районите от ниво 2 могат да се оценят като изключително ниски и постоянни (0,5% коефициент на вариация).
- Естеството на разглеждания показател не предполага значителни диференциации в различни териториални разрези.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 28. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на мъжете в общия брой на населението

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	1,7	1,6	1,6	1,6	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	0,92	0,91
СЗР	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6%	0,5%	0,5%	0,5%	0,86	0,82
СЦР	1,2	1,2	1,3	1,2	0,9%	0,9%	0,9%	0,8%	0,93	0,91
СИР	0,3	0,3	0,3	0,2	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,63	0,97
ЮИР	0,2	0,2	0,2	0,2	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,88	0,93
ЮЦР	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0%	0,9%	0,9%	0,9%	0,92	0,93
ЮЗР	1,4	1,4	1,3	1,3	1,1%	1,0%	1,0%	1,0%	0,90	0,90

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Като цяло наблюдаваните вариации са изключително слабо изразени, като междуобластните различия в рамките на ЮИР остават непроменени за целия период на анализ.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 29. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на мъжете в общия брой на населението

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	7,69	8,31	8,27	8,45	2,2%	2,3%	2,3%	2,3%	1,10	1,05
СЗР	6,74	6,89	6,53	5,93	2,0%	2,0%	2,0%	1,9%	0,88	0,97
СЦР	5,06	4,89	4,82	4,76	2,4%	2,4%	2,4%	2,3%	0,94	0,99
СИР	2,84	2,94	3,14	3,50	2,3%	2,3%	2,3%	2,4%	1,23	1,07

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В КВ V%
ЮИР	4,10	4,21	4,57	4,57	2,2%	2,2%	2,3%	2,3%	1,11	1,06
ЮЦР	4,49	4,73	4,98	5,31	1,9%	2,0%	2,0%	2,1%	1,18	1,09
ЮЗР	6,20	6,22	6,24	6,46	2,5%	2,6%	2,6%	2,7%	1,04	1,08

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Различията между общините в районите от ниво 2 през анализирания период могат да се характеризират като много ниски.
- Като цяло различията в СИР, ЮИР, ЮЦР и ЮЗР се увеличават през 2010 г. в сравнение с 2007 г., а в СЗР и СЦР намаляват.

2.1.3.2. Възрастова структура на населението

Анализът на възрастовата структура на населението е направен в следните разрези: а) население в подтрудолюбна възраст (0-14 години), б) население в трудолюбна възраст (15-64 години) и в) население в надтрудолюбна възраст (над 65 години).

Дял на населението в подтрудолюбна възраст

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на населението в подтрудолюбна възраст между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 30. Дял на населението в подтрудолюбна възраст, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	13,39	13,43	13,57	13,76	100,0%	100,0%	1,03
СЗР	13,16	13,09	13,12	13,22	98,2%	96,1%	1,00
СЦР	12,55	12,47	12,48	12,60	93,7%	91,6%	1,00
СИР	14,36	14,41	14,56	14,74	107,2%	107,1%	1,03
ЮИР	14,66	14,72	14,89	15,12	109,5%	109,9%	1,03
ЮЦР	13,51	13,49	13,57	13,75	100,9%	100,0%	1,02
ЮЗР	12,66	12,81	13,06	13,31	94,5%	96,7%	1,05
Размах на вариация	2,11	2,25	2,42	2,52			
Коефициент на вариация (V%)	6,0%	6,1%	6,3%	6,4%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията между районите от ниво 2 могат да се оценят като много ниски – около 6% коефициент на вариация.

- Тенденцията е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2 за разглеждания период 2007-2010 г., която се осъществява в рамките на ниски темпове на промяна на дела на населението в подтрудопособна възраст.
- В рамките на анализирания период делът на населението в подтрудопособна възраст в СЗР, СЦР и ЮЗР остава под средните нива за страната, а най-високи стойности се отчитат в ЮИР.
- В динамичен аспект, протичат положителни промени – в българските райони от ниво 2 делът на младото население или слабо се увеличава, или се запазва на същото равнище през 2010 г. спрямо 2007 г., което показва, че въпреки протичащите неблагоприятни демографски процеси нашата страна има човешки потенциал.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 31. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението в подтрудопособна възраст

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В КВ %
Средно за страната	6,2	6,3	6,4	6,4	9,8%	9,8%	9,8%	9,7%	1,03	0,99
СЗР	1,6	1,6	1,5	1,5	4,7%	5,3%	5,7%	6,0%	0,93	1,29
СЦР	3,2	3,0	2,9	2,5	10,3%	10,1%	10,3%	9,9%	0,76	0,96
СИР	1,3	1,2	1,0	1,1	8,6%	8,1%	7,5%	7,1%	0,88	0,83
ЮИР	3,7	3,7	3,8	3,7	15,2%	15,3%	15,4%	15,5%	1,02	1,02
ЮЦР	2,6	2,8	2,8	2,8	7,5%	7,7%	7,7%	7,5%	1,09	0,99
ЮЗР	3,3	3,2	3,1	3,0	10,5%	10,4%	10,4%	10,4%	0,92	0,99

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като много ниска за СЗР, СИР, ЮЦР и ниска за останалите три района.
- През целия анализиран период най-ниска е диференциацията в СЗР, а най-висока в ЮИР. В СЗР се наблюдава най-същественото увеличение на различията по отношение на дела на населението в подтрудопособна възраст в общия брой на населението през 2010 г. спрямо 2007 г.
- Като цяло вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2010 г. спрямо 2007 г. само в СЗР и много слабо в ЮИР, запазват се постоянни в ЮЦР и ЮЗР, а в останалите два района диференциацията намалява.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 32. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението в подтрудоспособна възраст

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	18,81	18,86	19,29	19,86	21,6%	21,5%	21,6%	21,5%	1,06	1,00
СЗР	15,17	14,95	15,06	14,87	23,1%	23,1%	23,6%	23,2%	0,98	1,00
СЦР	11,73	11,98	12,49	13,05	18,0%	17,9%	18,0%	18,1%	1,11	1,01
СИР	10,22	10,12	10,09	9,88	20,6%	19,6%	18,6%	17,5%	0,97	0,85
ЮИР	15,83	15,74	16,11	15,58	25,0%	24,5%	24,4%	23,7%	0,98	0,95
ЮЦР	9,30	9,40	9,62	9,89	15,5%	16,2%	16,8%	17,4%	1,06	1,12
ЮЗР	15,25	15,26	15,18	15,33	25,9%	25,9%	26,2%	26,4%	1,01	1,02

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Диференциацията между общините в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като ниска във всички райони.
- През 2007 г. е най-ниска диференциацията в ЮЦР и СЦР, а най-висока в ЮЗР и ЮИР. През 2010 г. различията в ЮЦР и СИР са най-малки, докато най-големите различия се проявяват в ЮЗР.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община намаляват през 2010 г. спрямо 2007 г. единствено в СИР и ЮИР, а в останалите райони диференциацията се увеличава.

Дял на населението в трудоспособна възраст

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на населението в трудоспособна възраст между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 33. Дял на населението в трудоспособна възраст, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	69,29	69,17	68,90	68,50	100,0%	100,0%	0,99
СЗР	65,68	65,68	65,47	65,19	94,8%	95,2%	0,99
СЦР	69,21	69,11	68,81	68,28	99,9%	99,7%	0,99
СИР	69,89	69,70	69,38	68,97	100,9%	100,7%	0,99
ЮИР	68,38	68,28	68,07	67,69	98,7%	98,8%	0,99

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
ЮЦР	69,29	69,24	69,04	68,60	100,0%	100,1%	0,99
ЮЗР	71,10	70,86	70,52	70,13	102,6%	102,4%	0,99
Размах на вариация	5,42	5,19	5,05	4,94			
Коефициент на вариация (V%)	2,5%	2,4%	2,3%	2,3%			

Източник: НСИ

- Различията между районите от ниво 2 могат да се оценят като много ниски и устойчиви - коефициентът на вариация през целия период е около 2%.
- Делът на населението в трудоспособна възраст в СЗР е с най-ниски стойности спрямо останалите райони, а в СЦР и в ЮИР е под средните за страната нива. С най-висока стойност спрямо средното за страната за всяка една от разглежданите години е ЮЗР.
- Като цяло наблюдаваната тенденция е към слабо намаляване на стойностите на разглеждания показател. Промените обаче не могат да се определят като значителни в нито един район.
- Основен фактор, който предопределя дела на трудоспособното население са различията в цялостното социално-икономическо състояние и качеството на живот в районите от ниво 2. В този контекст, високият дял в ЮЗР на хората в тази най-продуктивна възрастова група логично се обяснява с ролята на гр.София като привлекателно място за учение, работа и живеене, както и на университетски центрове като Благоевград и (напоследък) Перник.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 34. Равнище и динамика на междубластните различия в дела на населението в трудоспособна възраст

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB %
Средно за страната	8,7	8,4	8,1	7,9	3,3%	3,2%	3,2%	3,1%	0,90	0,94
СЗР	2,6	2,6	2,8	2,7	5,8%	5,7%	5,6%	5,4%	1,05	0,94
СЦР	2,8	2,8	3,0	3,4	1,6%	1,6%	1,7%	1,9%	1,19	1,25
СИР	2,8	2,5	2,1	1,9	1,5%	1,4%	1,2%	1,1%	0,68	0,72
ЮИР	3,6	3,4	3,4	3,5	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	0,99	1,00
ЮЦР	4,6	4,4	4,1	3,6	2,1%	2,1%	2,0%	1,8%	0,80	0,85
ЮЗР	6,1	5,8	5,5	5,3	3,5%	3,4%	3,2%	3,2%	0,87	0,93

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междубластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките

териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.

- Диференциацията между областите се характеризира като много ниска във всичките шест района – под 6%.
- През 2007 г. най-ниска е диференциацията в СИР и СЦР, а най-висока в СЗР. Анализът на данните показва аналогични различия през 2010 г., като ниски стойности се наблюдават вече и в ЮЦР.
- Като цяло вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2010 г. спрямо 2007 г. само в СЦР, запазват се постоянни в ЮИР, а в останалите райони диференциацията намалява.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 35. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението в трудоспособна възраст

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	30,78	31,08	30,73	30,57	11,1%	11,0%	10,9%	10,5%	0,99	0,95
СЗР	25,44	25,82	25,60	24,70	16,9%	16,8%	16,5%	16,0%	0,97	0,95
СЦР	16,72	17,52	18,08	17,50	8,2%	8,2%	8,1%	8,1%	1,05	0,99
СИР	15,48	14,89	14,78	14,04	7,0%	6,8%	6,6%	6,3%	0,91	0,90
ЮИР	26,27	26,61	25,62	25,73	12,0%	12,0%	11,7%	11,3%	0,98	0,94
ЮЦР	22,68	22,44	22,08	21,98	7,4%	7,3%	7,1%	6,9%	0,97	0,93
ЮЗР	30,78	31,08	30,73	30,57	10,5%	10,7%	10,7%	10,4%	0,99	0,98

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени.
- Различията между общините в СЦР, СИР, ЮЦР и ЮЗР могат да се характеризират като много ниски, а тези в останалите райони като ниски. Коефициентът на вариация през целия период е най-нисък в СИР и ЮЦР, докато в СЗР той поддържа най-високи стойности.
- Междуобщинските различия по отношение на разглеждания показател са най-слабо осезаеми в СИР. Като цяло тези различия във всички райони намаляват през 2010 г. в сравнение с 2007 г.

Дял на населението в надтрудоспособна възраст

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на населението в надтрудоспособна възраст между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. долната таблица):

Таблица ДЕМ- 36. Дял на населението в надтрудоспособна възраст, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	17,32	17,40	17,53	17,74	100,0%	100,0%	1,02
СЗР	21,16	21,23	21,40	21,59	122,2%	121,7%	1,02
СЦР	18,24	18,42	18,71	19,12	105,3%	107,8%	1,05
СИР	15,76	15,88	16,05	16,29	91,0%	91,9%	1,03
ЮИР	16,95	16,99	17,04	17,19	97,9%	96,9%	1,01
ЮЦР	17,20	17,27	17,38	17,65	99,3%	99,5%	1,03
ЮЗР	16,24	16,32	16,42	16,56	93,8%	93,4%	1,02
Размах на вариация	5,40	5,35	5,35	5,30			
Коефициент на вариация (V%)	10,4%	10,3%	10,4%	10,4%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като ниски – коефициентът на вариация остава около 10% , като тенденцията е към запазване на диференциацията.
- В рамките на анализирания период дялът на населението в надтрудоспособна възраст остава под средните нива за страната в СИР и ЮЗР. СЗР и СЦР изпреварват средното за България ниво на показателя, докато в останалите райони нивото му е сходно с това на национално равнище.
- В динамичен аспект, най-значителни промени в дела на населението в надтрудоспособна възраст се наблюдават в СЦР, а най-малки – в ЮИР (където дялът на разглеждания дял от населението остава относително постоянен в рамките на разглеждания период).
- Във всички райони на страната се наблюдава увеличение на дела на населението в надтрудоспособна възраст през 2010 г. спрямо 2001 г. През 2001 г. този дял е най-голям в СЗР и СЦР, а най-малък в СИР. Посочените райони запазват водещите си позиции и през 2010 г.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 37. Равнище и динамика на междубластните различия на населението в надтрудоспособна възраст

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB %
Средно за страната	9,0	9,1	9,2	9,2	15,6%	15,5%	15,5%	15,3%	1,02	0,98
СЗР	4,2	4,2	4,3	4,2	25,8%	25,7%	25,6%	25,1%	1,00	0,97
СЦР	5,9	5,8	5,9	5,8	12,2%	12,2%	12,8%	13,4%	0,99	1,10
СИР	2,0	2,0	2,1	2,1	8,3%	8,0%	7,7%	7,4%	1,04	0,90

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB %
ЮИР	4,5	4,5	4,5	4,5	10,8%	10,6%	10,4%	10,3%	0,99	0,95
ЮЦР	3,8	3,7	3,6	3,4	8,5%	7,9%	7,5%	6,7%	0,89	0,80
ЮЗР	6,7	6,7	6,9	7,0	18,1%	18,3%	18,2%	18,2%	1,05	1,01

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като много ниска в ЮЦР и СИР, и като ниска в останалите четири района на страната.
- През 2007 г. диференциацията е най-ниска в ЮЦР и СИР, а най-висока в СЗР и ЮЗР. Посочените райони запазват водещите си позиции и през 2010 г.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2010 г. спрямо 2007 г. само в СЦР, запазват се относително постоянни в СЗР и ЮЗР, а в останалите три района диференциацията намалява. Най-значителното увеличение на вътрешнорегионалните различия се наблюдава в СЦР, а най-голямо намаление – в ЮЦР.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 38. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението в надтрудопособна възраст

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	39,71	40,17	39,86	40,07	52,4%	52,3%	51,7%	49,9%	1,01	0,95
СЗР	35,45	35,25	35,44	35,13	78,3%	77,7%	76,8%	73,4%	0,99	0,94
СЦР	19,11	19,29	19,79	19,63	36,4%	37,0%	37,3%	37,5%	1,03	1,03
СИР	18,22	18,19	17,70	17,54	28,7%	28,5%	27,9%	27,1%	0,96	0,95
ЮИР	33,06	33,54	32,42	31,62	51,0%	50,6%	48,9%	46,1%	0,96	0,90
ЮЦР	25,51	25,27	25,01	24,79	35,2%	34,8%	34,3%	33,3%	0,97	0,94
ЮЗР	39,71	40,17	39,86	39,99	58,6%	59,2%	59,3%	57,6%	1,01	0,98

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.

- Диференциацията между общините в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като висока в СЗР, като ниска в СИР и като средна в останалите четири района.
- Както през 2007 г., така и през 2010 г. различията са най-малки в СИР и ЮЦР, а най-големите различия се проявяват в СЗР и ЮЗР.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община намаляват във всички райони с изключение на СЦР, където се наблюдава увеличение, и ЮЗР, където диференциацията се запазва относително постоянна.

2.1.3.3. Коефициент на възрастова зависимост

Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата в „зависимите“ възрасти (под 15 и на 65 и повече години) на 100 души в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години).

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на възрастова зависимост между районите от ниво 2 показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 39. Коефициент на възрастова зависимост, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	44,33	44,58	45,13	45,98	100,0%	100,0%	1,04
СЗР	52,24	52,26	52,74	53,40	117,9%	116,1%	1,02
СЦР	44,49	44,70	45,33	46,50	100,4%	101,1%	1,05
СИР	43,09	43,46	44,12	45,00	97,2%	97,9%	1,04
ЮИР	46,23	46,45	46,92	47,70	104,3%	103,7%	1,03
ЮЦР	44,32	44,43	44,83	45,80	100,0%	99,6%	1,03
ЮЗР	40,64	41,12	41,80	42,60	91,7%	92,7%	1,05
Размах на вариация	11,60	11,14	10,94	10,80			
Коефициент на вариация (V%)	8,3%	8,0%	7,7%	7,5%			

Източник: НСИ

- За страната като цяло и за всеки един от районите е характерна тенденция към влошаване на коефициента. Най- бързи в тази посока са промените в СЦР, ЮЗР и в СИР.
- Независимо от това, коефициентите в ЮЗР и (донякъде) в СИР все още остават по-благоприятни (под средните за страната). Това е логично следствие от по-високата им социално- икономическа развитост и привлекателност като място за живеене и реализация на поколенията в трудоспособна възраст.
- Като цяло различията през периода могат да се оценят като много ниски с лека тенденция към намаляване - вариационният размах се свива, а коефициентът на вариация спада с 0.8 п.п., оставайки под 10%.
- Районите, които през 2007 г. са имали най-високи стойности на коефициента на възрастова зависимост спрямо средното за страната – СЗР и ЮИР, запазват водещото си място и през 2010 г., като към тях започва да се доближава и СЦР.

- Всичко това означава, че намалението на различията между районите от ниво 2 е в рамките на всеобщата тенденция към влошаване на коефициента възрастовата зависимост както в национален, така и в регионален аспект. Главната причина за това е застаряването на населението. Всички това дава своето отражение върху предлагането на труд (в посока неговото намаляване особено в по-дългосрочен хоризонт), увеличаване на тежестта върху социалното осигуряване, социалното подпомагане и здравеопазването.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната (вж. следващата таблица) показва следното:

Таблица ДЕМ- 40. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на възрастова зависимост

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В КВ
Средно за страната	18,7	18,0	17,7	17,2	11,2%	10,8%	10,6%	10,3%	0,92	0,92
СЗР	6,1	6,1	6,5	6,5	20,2%	19,6%	19,2%	18,3%	1,06	0,91
СЦР	6,1	6,1	6,5	7,4	5,2%	5,3%	5,7%	6,4%	1,22	1,22
СИР	5,9	5,2	4,5	4,1	5,0%	4,5%	3,9%	3,5%	0,70	0,71
ЮИР	7,7	7,4	7,3	7,7	9,6%	9,3%	9,2%	9,3%	1,00	0,97
ЮЦР	9,5	9,0	8,5	7,7	6,9%	6,6%	6,4%	5,7%	0,81	0,83
ЮЗР	12,6	12,0	11,4	11,2	11,2%	10,9%	10,3%	10,1%	0,89	0,91

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като ниска за СЗР и много ниска за останалите пет района. Това означава, че ситуацията с възрастовата зависимост на населението във всички области на съответния район е приблизително еднакво неблагоприятна.
- През целия период най- ниска е диференциацията в СИР, а най-висока - в двата западни района. Последното се дължи най- вече на по- благоприятните стойности на коефициента на възрастова зависимост в област Враца и в гр.София (силен притегателен център на вътрешна миграция) и от друга страна, на по- неблагоприятните стойности в област Кюстендил и София-област.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2010 г. спрямо 2007 г. само в СЦР (поради по- голямото от средното увеличаване на дела на възрастовата група 65+), а в останалите райони диференциацията намалява.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 41. Равнище и динамика на междуобщинските различия в коефициентите на възрастова зависимост

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В КВ
Средно за страната	90,15	92,48	91,80	92,98	45,6%	45,4%	44,4%	42,1%	1,03	0,92
СЗР	75,28	77,80	77,64	74,67	71,6%	71,1%	69,2%	65,4%	0,99	0,91
СЦР	39,69	41,61	43,27	42,52	30,4%	30,3%	29,9%	29,3%	1,07	0,97
СИР	35,07	33,78	34,02	32,57	25,5%	24,7%	23,7%	22,1%	0,93	0,87
ЮИР	73,44	75,96	72,04	71,75	49,4%	49,5%	47,5%	44,8%	0,98	0,91
ЮЦР	59,29	58,48	57,76	57,65	28,3%	27,5%	26,5%	25,3%	0,97	0,90
ЮЗР	90,15	92,48	91,80	92,98	44,9%	45,8%	45,8%	43,6%	1,03	0,97

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, различията между общините в шестте района са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Диференциацията между общините в районите от ниво 2 в края на анализирания период се характеризира като ниска в СЦР, СИР и ЮЦР, като висока – в СЗР, а в останалите - като средна.
- През 2007 г. най-ниска е диференциацията в ЮЦР и СИР, а най-висока в ЮЗР и ЮИР. През 2010 г. основно различията в ЮЦР и СИР са най-малки, докато рай-големите различия се проявяват в ЮЗР и СЗР.
- Характерната за всички райони тенденция през периода е към намаляване на вътрешнорегионалните различия на ниво община. Тя (отново) се извършва в рамките на всеобщо влошаване на коефициента на възрастова зависимост на всички териториални нива.

2.1.3.4. Структура на населението по местоживее

Структурата на населението по местоживее се описва от показателите „дял на градското население в общия брой на населението” и „дял на селското население в общия брой на населението”, които са реципрочни. Поради тази причина тези показатели имат една и съща информационна и познавателна стойност и в анализа се използва само показателя **дял на градското население в общия брой на населението на страната**.

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на градското население между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 42. Дял на градското население в общото население, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	70,68	70,90	71,30	71,51	100,0%	100,0%	1,01
СЗР	61,62	61,86	62,22	62,41	87,2%	87,3%	1,01
СЦР	64,81	65,08	65,40	65,61	91,7%	91,7%	1,01
СИР	70,24	70,49	70,81	71,05	99,4%	99,4%	1,01
ЮИР	68,90	68,99	69,98	70,13	97,5%	98,1%	1,02
ЮЦР	65,94	66,12	66,37	66,53	93,3%	93,0%	1,01
ЮЗР	81,94	82,10	82,28	82,44	115,9%	115,3%	1,01
Размах на вариация	20,32	20,24	20,07	20,03			
Коефициент на вариация (V%)	9,5%	9,4%	9,3%	9,3%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като ниски – коефициентът на вариация остава под 10%.
- Делът на градското население има най-ниски стойности в СЗР. На следващо място, но със стойности сравнително по-близки до средните за страната, се подрежда СЦР.
- В рамките на анализирания период в ЮЗР делът на градското население остава над средните нива за страната, което се дължи основно на столичния град.
- В динамичен аспект в българските райони от ниво 2 в рамките на разглеждания период темповете на промяна на делът на градското население са относително ниски и тенденцията е към много слабо увеличение на градското население.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 43. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на градското население

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В КВ %
Средно за страната	54,0	53,9	53,7	53,5	18,3%	18,2%	18,2%	18,2%	0,99	1,00
СЗР	7,9	8,1	7,9	8,0	13,9%	13,8%	13,8%	13,7%	1,01	0,99
СЦР	35,0	35,0	35,0	35,0	23,6%	23,6%	23,7%	23,7%	1,00	1,01
СИР	30,4	30,6	30,7	30,7	17,3%	17,4%	17,4%	17,4%	1,01	1,01
ЮИР	5,4	5,5	7,6	7,7	4,4%	4,5%	4,9%	4,9%	1,42	1,13
ЮЦР	32,6	32,6	32,6	32,6	22,3%	22,2%	22,2%	22,2%	1,00	0,99
ЮЗР	36,9	36,7	36,5	36,4	19,2%	19,1%	18,8%	18,7%	0,99	0,97

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като много ниска за ЮИР и ниска за останалите райони.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се запазват относително постоянни през анализирания период във всички райони. Най-същественото увеличение се наблюдава в ЮИР, вероятно поради засилване на вътрешнорегионалната миграция на населението от селата към градовете на района.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 44. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на градското население

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	100,00	100,00	100,00	100,00	52,5%	52,5%	52,4%	52,4%	1,00	1,00
СЗР	89,25	89,61	89,95	90,35	55,5%	55,4%	55,4%	55,3%	1,01	1,00
СЦР	94,25	94,30	94,37	94,41	51,0%	51,0%	51,0%	51,0%	1,00	1,00
СИР	100,00	100,00	100,00	100,00	56,6%	56,6%	56,5%	56,5%	1,00	1,00
ЮИР	100,00	100,00	100,00	100,00	46,8%	46,7%	46,1%	46,1%	1,00	0,99
ЮЦР	100,00	100,00	100,00	100,00	51,5%	51,5%	51,4%	51,4%	1,00	1,00
ЮЗР	100,00	100,00	100,00	100,00	52,4%	52,3%	52,3%	52,3%	1,00	1,00

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община се запазват постоянни през целия анализиран период. Това е следствие от постоянното административно-териториалното деление за периода 2007-2010 г. и изключително слабата миграция между градовете и селата в рамките на общините.

2.1.3.5. Гъстота на населението

Междурегионални различия

Анализът на различията в гъстотата на населението между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 45. Гъстота на населението, д/км²

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	68,90	68,60	68,14	67,70	100,0%	100,0%	0,98
СЗР	48,77	48,05	47,34	46,52	70,8%	68,7%	0,95
СЦР	62,15	61,64	61,02	60,15	90,2%	88,8%	0,97
СИР	68,66	68,62	68,45	68,00	99,7%	100,5%	0,99
ЮИР	56,87	56,65	56,39	55,88	82,5%	82,5%	0,98
ЮЦР	69,12	68,78	68,34	67,68	100,3%	100,0%	0,98
ЮЗР	104,17	104,19	104,06	104,12	151,2%	153,8%	1,00
Размах на вариация	55,39	56,14	56,73	57,60			
Коефициент на вариация (V%)	25,4%	25,8%	26,2%	26,8%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като ниски – средно за страната около 25-27%.
- Гъстота на населението е с най-ниски стойности в СЗР, а следващо място е ЮИР. ЮЗР е най-гъсто населеният район в България със стойности значително по-високи от средното за страната. Това разпределение е логично поради включването в границите на ЮЗР на гр. София, най-големият по големина на територията и по брой на населението в България град.
- В динамичен аспект в българските райони от ниво 2 в рамките на разглеждания период темповете на промяна на гъстотата на население са относително ниски. Най-съществените намаления се наблюдават в СЗР и СЦР най-вече поради влошената демографска структура, силно отрицателен естествен прираст и интензивна миграция извън районите.

Вътрешнорегионални различия

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 46. Равнище и динамика на междуобластните различия в гъстотата на населението

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В КВ %
Средно за страната	929,3	934,5	890,9	945,2	248,2%	250,7%	240,5%	257,0%	1,02	1,04
СЗР	26,9	26,9	26,8	26,7	34,3%	34,9%	35,4%	36,1%	0,99	1,05
СЦР	42,4	42,4	44,0	42,0	22,0%	22,3%	24,5%	22,8%	0,99	1,04
СИР	77,3	78,6	79,6	80,0	44,9%	45,9%	46,3%	47,5%	1,03	1,06
ЮИР	26,6	26,7	26,9	27,0	23,1%	23,2%	23,4%	23,6%	1,02	1,02
ЮЦР	78,5	78,8	78,4	78,7	41,9%	42,2%	42,3%	42,7%	1,00	1,02
ЮЗР	929,3	934,5	890,7	944,7	582,7%	588,6%	564,1%	603,4%	1,02	1,04

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като много висока за ЮЗР и като ниска до средна за останалите пет района. Значителните междуобластни различия в ЮЗР се дължат на влиянието на столицата, където през 2010 г. гъстотата на населението в област София (столица) е 980,11 д/км², а в останалите области на района имат стойности между 35 и 56 д/км².
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се запазват относително постоянни през 2010 г. спрямо 2007 г. във всички райони, като се наблюдава тенденция към слабо нарастване.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 47. Равнище и динамика на междуобщинските различия в гъстотата на населението

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) – Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	3381,10	3404,35	3412,98	3404,16	350,8%	354,7%	357,7%	359,4%	1,01	1,02
СЗР	165,10	164,67	163,57	162,35	61,2%	61,7%	62,2%	62,3%	0,98	1,02
СЦР	307,30	307,64	360,05	307,75	81,7%	82,2%	93,9%	83,2%	1,00	1,02
СИР	1337,10	1355,96	1373,39	1371,39	374,3%	379,7%	386,2%	386,8%	1,03	1,03
ЮИР	858,20	853,95	845,79	830,34	225,6%	225,9%	226,0%	223,9%	0,97	0,99
ЮЦР	3377,70	3401,03	3409,68	3400,43	643,1%	650,3%	656,4%	658,9%	1,01	1,02
ЮЗР	961,30	966,34	922,55	976,33	191,3%	193,1%	185,9%	197,5%	1,02	1,03

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са много по-ясно изразени. Само в СЗР различията са високи, а в останалите пет района – много високи.
- Междуобщинските различия са най-високи в ЮЦР, където гъстотата на населението е в много широк диапазон: от 7,52 д/км² в община Маджарово до 3407,95 д/км² в община Пловдив. Подобно, но по-слабо изразени, е положението в СИР, където гъстотата на населението в община Варна е 1383,65 д/км², а в община Крушари – 12,26 д/км².
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община се увеличават слабо през 2010 г. спрямо 2007 г. във всички райони с изключение на ЮИР, където се забелязва тенденция към намаляване.

- Причината за големите междуобщински различия в гъстотата на населението е наличието в рамките на областите на слабо населени райони, както и центрове, в които живеят огромен брой хора.

2.1.3.6. Образователна структура на населението

Данните за образователната структура на населението се набират по време на преброяванията и поради тази причина не е наличен динамичен ред. Анализът по-долу обхваща информация от последните две преброявания през 2001 г. и 2011 г.

Дял на неграмотното население

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на неграмотното население между районите от ниво 2 за изследваните години показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 48. Дял на неграмотното население, %

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
Средно за страната	1,78	1,17	100,0%	100,0%	0,66
СЗР	1,39	0,95	78,1%	81,0%	0,69
СЦР	1,54	0,99	86,4%	84,5%	0,65
СИР	2,04	1,33	114,8%	113,4%	0,65
ЮИР	2,66	1,98	149,3%	168,7%	0,75
ЮЦР	2,61	1,75	146,8%	148,9%	0,67
ЮЗР	0,84	0,46	47,2%	39,5%	0,55
Размах на вариация	1,82	1,52			
Коефициент на вариация (V%)	37,2%	43,9%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията в делът на неграмотното население могат да се оценят като средни – коефициентът на вариация остава около 40%.
- Данните от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че делът на неграмотното население изпреварва средното ниво за страната в СИР, ЮЦР и ЮИР. ЮИР и ЮЦР изпреварват средното за България ниво на разглеждания показател съответно с около 70% и около 50%. Делът на неграмотните в СЗР, СЦР и ЮЗР остава под средното за страната, като в ЮЗР делът на анализирания група от населението е с около 60% по-нисък от средното за България.
- Тенденцията в рамките на разглежданите преброявания от 2001 г. и 2011 г. е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на относително ниски темпове на промяна на делът на неграмотното население.
- В динамичен аспект, най-значителни са промените в делът на неграмотното население в ЮЗР, а най-малки – в ЮИР.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. делът на неграмотното население е най-нисък в ЮЗР, следван от СЗР, а най-висок в ЮИР, следван от ЮЦР. Във всички

райони се наблюдава спад в делът на неграмотните през 2011 г. спрямо 2001 г., като намалението е най-значително в ЮЗР (близо 50%).

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 49. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на неграмотното население

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)		Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	5,1	3,3	65,5%	70,7%	64,98%	108,01%
СЗР	0,6	0,3	23,9%	21,9%	43,31%	91,90%
СЦР	3,4	2,1	71,7%	67,5%	61,19%	94,10%
СИР	1,6	1,1	40,1%	42,2%	68,22%	105,31%
ЮИР	2,3	2,0	79,0%	108,7%	88,12%	137,70%
ЮЦР	3,5	2,2	98,7%	96,9%	65,01%	98,14%
ЮЗР	1,3	0,6	47,7%	51,9%	48,65%	108,90%

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 през анализиранияте години се характеризира като много висока в ЮЦР и ЮИР, като висока в СЦР, като средна в ЮЗР и СИР, и като ниска в СЗР.
- През 2001 г. диференциацията е най-ниска в СЗР и СИР, а най-висока в ЮЦР и ЮИР. Тези райони запазват тези си позиции и през 2011 г.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени³³. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално- икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. в СИР, ЮЗР и ЮИР, като увеличението е най-значително (близо 40%) в ЮИР. В останалите три района различията намаляват, като намалението е най-значително в СЗР.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

³³ Всички регионални изследвания показват, че с диференциацията е по- висока между по- малките териториални единици.

Таблица ДЕМ- 50. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на неграмотното население

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	9,67	8,64	108,6%	120,6%	89%	111%
СЗР	4,71	2,91	56,0%	53,2%	62%	95%
СЦР	7,86	4,84	112,3%	104,6%	62%	93%
СИР	6,91	5,77	119,6%	137,8%	84%	115%
ЮИР	8,95	8,06	151,9%	204,9%	90%	135%
ЮЦР	7,95	6,16	130,0%	136,8%	77%	105%
ЮЗР	6,32	2,88	72,7%	59,9%	46%	82%

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Данните от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че диференциацията между общините в районите от ниво 2 се характеризира като много висока в СЦР, СИР, ЮИР и ЮЦР, като средна в СЗР и като висока в ЮЗР.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. диференциацията е най-висока ЮИР, а най-ниска в СЗР.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. в СИР, ЮИР и ЮЦР, като най-значителното увеличение се наблюдава в ЮИР (около 35%). В останалите три района се наблюдава намаление на междуобщинските различия, като намалението е най-значително в ЮЗР (близо 20%).

Дял на населението с начално и незавършено образование

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на населението с начално и незавършено образование между районите от ниво 2 за изследваните години показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 51. Дял на населението с начално и незавършено образование, %

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
Средно за страната	18,30	12,56	100,0%	100,0%	0,69
СЗР	18,24	12,56	99,7%	100,0%	0,69
СЦР	18,46	12,47	100,9%	99,3%	0,68
СИР	20,44	14,39	111,7%	114,6%	0,70
ЮИР	20,25	15,09	110,7%	120,2%	0,75
ЮЦР	20,48	14,59	111,9%	116,2%	0,71
ЮЗР	14,47	9,09	79,1%	72,4%	0,63
Размах на вариация	6,02	6,00			
Коефициент на вариация (V%)	11,8%	16,6%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията в делът на населението с начално и незавършено образование могат да се оценят като ниски – коефициентът на вариация попада в диапазона 11-29%.
- Данните от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че ЮЗР остава под средното за страна ниво на показателя, докато СИР, ЮИР и ЮЦР изпреварват средното му равнище за България. В ЮИР делът на населението с начално и незавършено образование е близо 20% по-висок от средното за България ниво, докато в ЮЗР то е с приблизително 25% по-ниско от средното за страната. В СЗР и СЦР, нивото на показателя е сходно със средното за страната.
- В рамките на разглежданите години на преброяванията 2001 г. и 2011 г. наблюдаваната тенденция е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на темп на промяна на делът на населението с начално и незавършено образование от около 5%.
- В динамичен аспект, най-значителни са промените в делът на населението с начално и незавършено образование в ЮЗР, а най-малки – в ЮИР.
- Във всички райони се наблюдава намаление на делът на населението с начално и незавършено образование, като намалението е най-значително в ЮЗР. Както през 2001 г., така и през 2011 г. делът на населението с начално и незавършено образование е най-нисък в ЮЗР. През 2001 г. той е най-висок в ЮЦР и СИР, докато през 2011 г. водещите места се заемат от ЮЦР и ЮИР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 52. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението с начално и незавършено образование

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В КВ V%
Средно за страната	15,8	13,8	21,8%	27,3%	87,30%	125,06%
СЗР	3,0	1,7	5,9%	4,9%	56,35%	83,48%
СЦР	12,6	9,6	28,0%	33,3%	76,05%	118,72%
СИР	6,9	5,7	24,8%	30,8%	82,49%	124,35%
ЮИР	4,6	7,0	18,0%	35,0%	151,68%	194,88%
ЮЦР	7,7	5,0	24,4%	26,6%	64,56%	108,92%
ЮЗР	11,9	7,7	22,4%	24,3%	64,13%	108,60%

Източник: НСИ

- В рамките на анализирания преброявания от 2001 г. и 2011 г. диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като много ниска в СЗР и като ниска в ЮЦР и ЮЗР. В СЦР, СИР и ЮИР се наблюдава увеличение на диференциацията през 2011 г. спрямо 2001, посредством което нивото и клони към средно.
- През 2001 г. диференциацията е най-ниска в СЗР и ЮИР, а най-висока в СЦР. През 2011 г. основно различията в СЗР и ЮЗР са най-малки, докато най-големите различия се проявяват в СЦР и ЮИР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. във всички райони с изключение на СЗР, където диференциацията намалява. Най-голямо увеличение на вътрешнорегионалните различия се наблюдава в ЮИР (близо два пъти).

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 53. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението с начално и незавършено образование

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	33,22	35,70	44,7%	55,5%	107%	124%
СЗР	14,23	13,20	24,8%	32,8%	93%	132%
СЦР	32,28	35,64	52,5%	68,4%	110%	130%
СИР	26,73	22,18	63,4%	81,8%	83%	129%
ЮИР	21,47	23,13	50,9%	72,9%	108%	143%
ЮЦР	18,57	15,06	44,1%	44,5%	81%	101%
ЮЗР	25,32	23,94	34,1%	36,2%	95%	106%

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Диференциацията между общините в районите от ниво 2 в рамките на разглежданите данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. се характеризира като ниска в СЗР, като средна в ЮЦР и ЮЗР, и като висока в СИР. В ЮИР и СЦР се наблюдава значително увеличение на диференциацията през 2011 г. спрямо 2001, посредством което нивото и клони към висока.
- През 2001 г. диференциацията е най-ниска в СЗР и ЮЗР, като районите запазват тази си позиция и през 2011 г. През 2001 г. различията са най-големи в СИР и СЦР, докато през 2011 г. най-големите различия се проявяват в СИР и ЮИР.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. във всички райони на страната и изключение на ЮЦР, където нивото им се запазва относително постоянно. Най-значително увеличение на диференциацията се наблюдава в ЮИР (над 40%).

Дял на населението с основно образование

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на населението с основно образование между районите от ниво 2 за изследваните години показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 54. Дял на населението с основно образование, %

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
Средно за страната	27,44	23,09	100,0%	100,0%	0,84
СЗР	30,61	25,66	111,5%	111,1%	0,84
СЦР	30,57	25,93	111,4%	112,3%	0,85
СИР	28,40	25,05	103,5%	108,5%	0,88
ЮИР	28,35	24,73	103,3%	107,1%	0,87
ЮЦР	29,71	26,31	108,3%	113,9%	0,89
ЮЗР	21,70	16,98	79,1%	73,5%	0,78
Размах на вариация	8,91	9,32			
Коефициент на вариация (V%)	11,5%	14,7%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията в делът на населението с основно образование могат да се оценят като ниски – коефициентът на вариация остава около 12%.
- Данните от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че в ЮЗР делът на населението с основно образование остава под средното за страната ниво, докато останалите пет района изпреварват средното за България ниво на анализирания показател.
- Наблюдаваната тенденция е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на ниски темпове на промяна на делът на населението с основно образование.
- В динамичен аспект, най-значителни промени в делът на населението с основно образование се наблюдават в ЮЗР, а най-малки – в ЮЦР.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. делът на населението с основно образование е най-малък в ЮЗР, а най-голям в СЗР и СЦР. Във всички райони се наблюдава намаление на анализирания дял от населението през 2011 г. спрямо 2001 г.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 55. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на населението с основно образование

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	19,9	24,6	15,2%	23,2%	123,74%	152,19%
СЗР	2,4	3,2	12,5%	13,8%	130,37%	110,14%
СЦР	6,9	11,4	15,0%	24,7%	166,18%	165,26%
СИР	9,5	12,1	16,0%	27,5%	127,06%	171,78%
ЮИР	2,4	3,7	5,6%	11,1%	159,02%	198,00%
ЮЦР	7,7	13,0	15,6%	29,3%	168,48%	187,61%
ЮЗР	15,7	15,7	21,1%	25,5%	99,80%	120,63%

Източник: НСИ

- В рамките на разглежданите данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. диференциацията между областите от районите от ниво 2 се характеризира като ниска във всички райони на страната.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. диференциацията е най-ниска в ЮИР. През 2001 г. основно различията са най-големи в ЮЗР, докато през 2011 г. най-големите различия се проявяват в ЮЦР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Във всички райони на страната се наблюдава увеличение на вътрешнорегионалните различия на ниво област през 2011 г. спрямо 2001 г, като увеличението е почти двойно в ЮИР и ЮЦР.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 56. Равнище и динамика на междуобщинските различия на населението с основно образование

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	36,07	37,42	34,8%	48,0%	104%	138%
СЗР	30,52	26,97	41,6%	47,8%	88%	115%
СЦР	20,73	28,32	34,9%	53,5%	137%	153%
СИР	25,13	31,96	37,3%	60,1%	127%	161%
ЮИР	24,97	31,38	29,0%	45,1%	126%	156%
ЮЦР	25,06	31,14	35,2%	45,6%	124%	129%
ЮЗР	34,10	33,20	28,1%	38,4%	97%	137%

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- В рамките на разглежданите данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. диференциацията между общините в районите от ниво 2 могат да се характеризират като средни във всичките шест района на страната.
- През 2001 г. диференциацията е най-ниска в ЮЗР и ЮИР, като районите запазват позициите си и през 2011 г. През 2001 г. различията са най-големи в СЗР и СИР, докато през 2011 г. водещите позиции се заемат от СЦР и СИР.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. във всички райони на страната, като увеличението е най-значително в СИР и ЮИР (с над 50%).

Дял на населението със средно образование

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на населението със средно образование между районите от ниво 2 за изследваните години показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 57. Дял на населението със средно образование, %

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
Средно за страната	37,85	43,39	100,0%	100,0%	1,15
СЗР	37,98	45,83	100,3%	105,6%	1,21
СЦР	37,25	44,10	98,4%	101,6%	1,18
СИР	35,33	40,53	93,3%	93,4%	1,15
ЮИР	36,28	41,88	95,8%	96,5%	1,15
ЮЦР	35,41	41,37	93,5%	95,3%	1,17
ЮЗР	42,03	45,59	111,0%	105,1%	1,08
Размах на вариация	6,69	5,30			
Коефициент на вариация (V%)	6,2%	4,8%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията в делът на населението със средно образование могат да се оценят като много ниски – коефициентът на вариация остава около 5%.
- Разглежданите данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че в нито един район не се наблюдава значително изоставане на делът на населението със средно образование спрямо средните нива за страната (анализираният дял е най-нисък в СИР, където той е с около 6% по-нисък от средния за България).
- В рамките на анализирания данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. се наблюдава тенденция към намаляване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на много ниски темпове на промяна на делът на населението със средно образование.

- В динамичен аспект, промените в разглеждания дял от населението са най-значителни в СЗР, а най-малки – в ЮЗР.
- През 2001 г. анализираният дял от населението е най-голям в ЮЗР и СЗР, а най-малък в СИР, като районите запазват тези си позиции и през 2011 г. Във всички райони се наблюдава увеличение на дялът на населението със средно образование през 2011 г. спрямо 2001 г., като увеличението е най-значително в СЗР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 58. Равнище и динамика на междубластните различия в дела на населението със средно образование

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	18,5	18,5	12,5%	10,6%	100,06%	85,10%
СЗР	2,1	1,2	2,3%	5,6%	56,26%	245,90%
СЦР	16,2	15,2	16,5%	13,8%	93,48%	83,53%
СИР	8,9	6,1	14,5%	11,1%	68,59%	76,80%
ЮИР	7,5	9,0	9,6%	9,1%	120,58%	94,25%
ЮЦР	12,5	11,0	15,5%	11,9%	88,40%	76,27%
ЮЗР	8,4	7,4	10,5%	10,2%	88,19%	97,42%

Източник: НСИ

- Анализираните данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като много ниска в СЗР и ЮИР и като ниска в останалите четири района.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. диференциацията е най-ниска в СЗР и ЮИР, а най-висока в СЦР и ЮЦР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междубластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално- икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област намаляват през 2011 г. спрямо 2001 г. във всички райони на страната с изключение на СЗР, където диференциацията се увеличава близо 2,5 пъти. Намалението на вътрешнорегионалните различия е най-значително в СИР и ЮЦР (приблизително 25%).

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 59. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението със средно образование

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	34,86	36,42	27,7%	19,8%	104%	71%
СЗР	26,89	18,85	22,2%	12,1%	70%	54%
СЦР	32,81	33,51	30,7%	24,3%	102%	79%
СИР	31,41	26,86	36,8%	29,8%	86%	81%
ЮИР	29,30	28,61	28,9%	22,1%	98%	77%
ЮЦР	28,43	32,74	30,6%	17,4%	115%	57%
ЮЗР	24,85	24,22	17,6%	13,8%	97%	79%

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Анализираните данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че диференциацията между общините в районите от ниво 2 може да се характеризира като ниска (в СИР, СЦР и ЮЦР се наблюдава значително намаление на диференциацията през 2011 г. спрямо 2001 г., посредством което нивото и клони от средно към ниско).
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. различията са най-големи в СИР и СЦР, а най-малки в ЮЗР и СЗР.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община намаляват през 2011 г. спрямо 2001 г., като намалението е най-значително (почти два пъти) в СЗР.

Дял на населението с висше образование

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на населението с висше образование между районите от ниво 2 за изследваните години показва следното (вж. долната таблица):

Таблица ДЕМ- 60. Дял на населението с висше образование, %

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
Средно за страната	14,07	19,57	100,0%	100,0%	1,39
СЗР	11,17	14,80	79,4%	75,6%	1,32
СЦР	11,66	16,35	82,9%	83,5%	1,40
СИР	13,21	18,49	93,9%	94,5%	1,40
ЮИР	11,82	16,06	84,0%	82,0%	1,36

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
ЮЦР	11,25	15,76	80,0%	80,5%	1,40
ЮЗР	20,44	27,68	145,3%	141,4%	1,35
Размах на вариация	9,27	12,88			
Коефициент на вариация (V%)	24,0%	23,5%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията в делът на населението с висше образование могат да се оценят като ниски – коефициентът на вариация остава около 24%.
- Анализираните данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че всички райони с изключение на ЮЗР (където делът на населението с висше образование е с близо 40% по-висок от средния на национално равнище) остават под средните нива за страната по този показател, като изоставането е най-голямо в СЗР (с близо 25%).
- Наблюдаваната тенденция е към запазване на диференциацията между районите от ниво 2 – делът на населението с висше образование остава относително постоянен.
- В динамичен аспект, най-значителни промени в делът на населението с висше образование се наблюдават в СЦР, СИР и ЮЦР, а най-малките – в СЗР.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. делът на населението с висше образование е най-висок в ЮЗР, а най-нисък в СЗР. Във всички райони на страната се наблюдава увеличение на анализирания дял от населението през 2011 г. спрямо 2001 г.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 61. Равнище и динамика на междубластните различия в дела на населението в висше образование

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	21,4	26,5	33,3%	32,5%	123,68%	97,71%
СЗР	2,9	3,9	23,0%	26,7%	132,74%	115,95%
СЦР	5,3	7,0	26,2%	26,0%	130,65%	99,07%
СИР	8,0	12,2	28,0%	30,4%	152,47%	108,91%
ЮИР	2,2	4,6	19,7%	23,6%	205,29%	120,03%
ЮЦР	6,5	9,0	33,5%	32,7%	138,12%	97,72%
ЮЗР	20,1	24,6	54,0%	47,6%	122,59%	88,12%

Източник: НСИ

- Анализирани данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като средна в ЮЦР и ЮЗР и като ниска в останалите четири района на страната.
- През 2001 г. диференциацията е най-ниска в ЮИР и СЗР, а най-висока в ЮЗР. През 2011 г. основно различията са най-малки в ЮИР и СЦР, докато най-големите различия отново се проявяват в ЮЗР и ЮЦР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. в СЗР, СИР и ЮИР, намаляват в ЮЗР и се запазват относително постоянни в СЦР и ЮЦР.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 62. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на населението с висше образование

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В КВ V%
Средно за страната	27,51	34,37	57,1%	55,6%	125%	97%
СЗР	15,45	19,16	52,9%	54,1%	124%	102%
СЦР	17,72	24,27	57,1%	56,3%	137%	99%
СИР	21,16	27,33	67,0%	64,9%	129%	97%
ЮИР	16,77	22,37	56,6%	57,4%	133%	101%
ЮЦР	18,93	24,32	58,0%	53,1%	128%	92%
ЮЗР	26,16	32,16	53,2%	51,3%	123%	96%

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Анализирани данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че диференциацията между общините в районите от ниво 2 може да се характеризира като висока в СИР и като средна в останалите пет района на страната.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. най-големите различия се проявяват в СИР. През 2001 г. диференциацията е най-ниска в СЗР и ЮЗР, а през 2011 г. – в ЮЦР и ЮЗР.

- Вътрешнорегионалните различия на ниво община намаляват през 2011 г. спрямо 2001 г. в ЮЦР и ЮЗР и се запазват относително постоянни в останалите четири района на страната.

2.1.3.7. Етническа структура на населението

Данните за етническия състав на населението се набират по време на преброяванията и поради тази причина не е наличен динамичен ред. Анализът по-долу обхваща информация от последните две преброявания през 2001 г. и 2011 г.

Относителните дялове на трите най-големи етнически групи - българската, турската и ромската са изчислени към общия брой на тези групи. Причината е, че през 2011 г. силно нараства делът на населението, което доброволно не е декларирало етническото си самоопределение – 9,3% от общото население спрямо 0,3% през 2001 г., което изкривява резултатите от анализа.

Дял на българската етническа група в общото население

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на българската етническа група в общото население между районите от ниво 2 за изследваните години показва следното (вж. долната таблица):

Таблица ДЕМ- 63. Дял на българската етническа група в общото население, %

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
Средно за страната	85,62	86,11	100,0%	100,0%	1,01
СЗР	91,08	91,49	106,4%	106,2%	1,00
СЦР	77,28	77,78	90,3%	90,3%	1,01
СИР	76,31	77,33	89,1%	89,8%	1,01
ЮИР	83,71	83,55	97,8%	97,0%	1,00
ЮЦР	81,87	81,31	95,6%	94,4%	0,99
ЮЗР	95,28	95,77	111,3%	111,2%	1,01
Размах на вариация	18,98	18,44			
Коефициент на вариация (V%)	8,2%	8,2%			

Източник: НСИ

- Различията в дела на българската етническа група могат да се оценят като много ниски – коефициентът на вариация остава около 8%.
- През разглежданите години наблюдаваната тенденция е към запазване на диференциацията между районите от ниво 2 – темповете на промяна на дела на българската етническа група в общото население остават относително постоянни.
- Увеличението на дела на българската етническа група се дължи на големия дял на лицата, които не се самоопределят и които са предимно с ромски произход, и по-рядко от другите етнически групи.
- Делът на българската етническа група е под средното ниво за страната в СЦР, СИР и ЮЦР. В ЮИР делът на анализирания етническа група е сходен с този на национално равнище, докато СЗР и ЮЗР го изпреварват с около 10 п.п.

- В динамичен аспект, промените в разглеждания дял от населението са сходни.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. дялът на българската етническа група в общото население е най-висок в ЮЗР и СЗР, а най-нисък в СИР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 64. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на българската етническа група в общото население

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	62,6	66,8	18,7%	19,7%	106,78%	105,25%
СЗР	5,7	6,4	6,7%	6,7%	111,02%	99,75%
СЦР	47,1	49,3	25,2%	26,8%	104,78%	106,01%
СИР	31,9	33,5	22,6%	23,6%	104,97%	104,51%
ЮИР	14,3	10,3	6,7%	5,6%	71,96%	83,13%
ЮЦР	59,3	63,4	26,8%	29,1%	106,78%	108,70%
ЮЗР	11,3	7,5	11,1%	10,0%	66,35%	89,93%

Източник: НСИ

- През разглежданите години диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като много ниска в СЗР и ЮИР и като ниска в останалите четири района на страната.
- През 2001 г. диференциацията е най-ниска в СЗР и ЮИР, а най-висока в СЦР и ЮЦР. Тези райони запазват водещите си позиции и през 2011 г.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област през 2011 г. спрямо 2001 г. се увеличават в ЮЦР, СЦР и СИР със сходен темп.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 65. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на българската етническа група в общото население

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	98,22	98,07	28,6%	29,1%	100%	102%
СЗР	27,56	28,01	9,3%	9,2%	102%	99%
СЦР	84,79	87,03	36,5%	39,5%	103%	108%
СИР	95,33	93,60	41,8%	43,6%	98%	104%
ЮИР	86,68	90,20	21,9%	23,4%	104%	107%
ЮЦР	97,33	97,63	35,0%	31,7%	100%	91%
ЮЗР	76,16	57,47	17,9%	19,9%	75%	111%

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Данните от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че диференциацията между общините в районите от ниво 2 се характеризира като средна в СЦР, СИР и ЮЦР, като ниска в ЮЗР и ЮИР, и като много ниска в СЗР.
- През 2001 г. различията са най-малки в СЗР и ЮЗР, докато най-големите различия се проявяват в СИР и СЦР, като районите запазват тези си позиции и през 2011 г.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община намаляват през 2011 г. спрямо 2011 г. в СЗР и ЮЦР. В останалите райони диференциацията се увеличава, като най-значително повишение се наблюдава в СЦР.

Дял на турската етническа група в общото население

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на турската етническа група в общото население между районите от ниво 2 за изследваните години показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 66. Дял на турската етническа група в общото население, %

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
Средно за страната	9,61	8,94	100,0%	100,0%	0,93
СЗР	2,71	1,81	28,2%	20,2%	0,67
СЦР	19,38	19,00	201,8%	212,4%	0,98
СИР	17,61	16,76	183,3%	187,4%	0,95
ЮИР	9,08	8,82	94,6%	98,6%	0,97
ЮЦР	13,47	13,43	140,2%	150,2%	1,00
ЮЗР	1,88	1,26	19,6%	14,1%	0,67

Размах на вариация	17,50	17,73			
Коефициент на вариация (V%)	71,4%	78,0%			

Източник: НСИ

- През 2001 г. и 2011 г. различията по дела на турската етническа група в общото население могат да се оценят като високи – коефициентът на вариация е в диапазона 71-78%.
- Делът на турската етническа група остава далеч под средното ниво за страната в ЮЗР и СЗР (там делът на анализирания етническа група е около 80% по-нисък от средното за България). От друга страна, СЦР, СИР и ЮЦР изпреварват средното за България ниво по този показател (съответно с 115%, 85% и около 50%). Единствено в ЮИР делът на турската етническа група е сходен с този на национално равнище.
- През разглежданите години наблюдаваната тенденция е към увеличение на диференциацията между районите от ниво 2 (с около 6 п.п.).
- В динамичен аспект, промените в анализирания дял от населението са най-значителни в двата западни района, а най-малки – в ЮЦР.
- През 2001 г. делът на турската етническа група е най-висок в СЦР и СИР, а най-нисък – в ЮЗР и СЗР. Посочените райони запазват водещите си позиции и през 2011 г. В страната като цяло и във всички райони от ниво 2 има намаление на дела на разглежданата етническа група в общото население през 2011 г. спрямо 2001 г., като спадът е най-значителен в СЗР и ЮЗР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 67. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на турската етническа група в общото население

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	63,8	67,9	165,5%	189,6%	106,38%	114,55%
СЗР	5,4	3,5	79,9%	85,0%	65,65%	106,48%
СЦР	42,3	45,4	218,7%	253,6%	107,27%	115,95%
СИР	28,1	29,3	176,5%	199,9%	104,25%	113,25%
ЮИР	11,4	10,5	49,2%	47,8%	92,53%	97,22%
ЮЦР	59,1	62,8	254,3%	296,9%	106,37%	116,74%
ЮЗР	9,6	6,0	87,3%	88,1%	63,26%	100,88%

Източник: НСИ

- През разглежданите години диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като средна в ЮИР и като много висока в останалите пет района на страната.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. различията са най-малки в ЮИР, докато най-големите различия се проявяват в ЮЦР и СЦР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област намаляват през 2011 г. спрямо 2001 г. единствено в ЮИР. В останалите райони диференциацията се увеличава, като ръстът и е най-значителен в ЮЦР.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 68. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на турската етническа група в общото население

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	97,37	97,72	231,9%	258,6%	100%	112%
СЗР	26,64	26,25	89,5%	93,2%	99%	104%
СЦР	80,47	82,19	305,6%	360,6%	102%	118%
СИР	91,01	88,65	335,2%	369,8%	97%	110%
ЮИР	85,23	87,68	170,5%	192,6%	103%	113%
ЮЦР	97,33	97,69	276,9%	317,4%	100%	115%
ЮЗР	72,32	52,09	150,0%	122,7%	72%	82%

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Данните от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че диференциацията между общините в районите от ниво 2 се характеризира като много висока във всички райони на страната.
- През 2001 г. диференциацията е най-ниска в СЗР и ЮЗР, а най-висока в СЦР и СИР. Посочените райони запазват водещите си позиции и през 2011 г.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. във всички райони на страната с изключение на ЮЗР, където диференциацията намалява.

Дял на ромската етническа група в общото население

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на ромската етническа група в общото население между районите от ниво 2 за изследваните години показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ДЕМ- 69. Дял на ромската етническа група в общото население, %

Региони	2001 г.	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2011/2001
			2001	2011	
Средно за страната	4,77	4,95	100,0%	100,0%	1,04
СЗР	6,21	6,70	130,1%	135,5%	1,08
СЦР	3,33	3,23	69,9%	65,3%	0,97
СИР	6,09	5,90	127,6%	119,3%	0,97
ЮИР	7,20	7,63	151,0%	154,3%	1,06
ЮЦР	4,66	5,26	97,7%	106,4%	1,13
ЮЗР	2,83	2,96	59,4%	59,9%	1,05
Размах на вариация	4,37	4,67			
Коефициент на вариация (V%)	33,7%	35,2%			

Източник: НСИ

- Анализираните данни от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че като цяло различията в дела на ромската етническа група в общото население могат да се оценят като средни – коефициентът на вариация остава около 35%.
- В СЦР и ЮЗР делът на ромската етническа група остава далеч под средното ниво за страната (около 40% по-нисък от средното за България). От друга страна, ЮИР, СЗР и СИР изпреварват средното за България ниво по този показател. Единствено в ЮЦР делът на ромската етническа група е сходен с този на национално равнище.
- В динамичен аспект, промените са най-значителни в ЮИР, а най-малки – в СЦР и СИР.
- През разглежданите години наблюдаваната тенденция е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на ниски темпове на промяна на дела на анализирания етническа група.
- Както през 2001 г., така и през 2011 г. делът на ромската етническа група е най-висок в ЮИР, а най-нисък в ЮЗР и СЦР. В СЦР и СИР се наблюдава намаление на дела на разглежданата етническа група през 2011 г. спрямо 2001 г., докато в останалите райони дела и остава относително постоянен.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 70. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на ромската етническа група в общото население

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	12,1	12,3	65,2%	64,8%	101,97%	99,31%
СЗР	9,4	8,6	81,3%	76,8%	91,50%	94,53%
СЦР	4,8	4,0	44,7%	46,2%	84,47%	103,27%
СИР	5,4	5,8	63,5%	62,2%	107,56%	98,06%
ЮИР	7,9	7,0	87,6%	86,2%	88,67%	98,36%
ЮЦР	7,3	8,0	63,3%	65,3%	109,04%	103,13%
ЮЗР	4,6	5,9	42,9%	46,4%	127,62%	108,12%

Източник: НСИ

- През разглежданите години диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като средна в ЮЗР и СЦР, като висока в СИР, ЮЦР и като много висока в СЗР и ЮИР.
- През 2001 г. различията за най-големи в ЮИР и СЗР, а най-малки в ЮЗР и СЦР. Посочените райони запазват водещите си позиции и през 2011 г.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. в СЦР, ЮЦР и ЮЗР, а в останалите три района намаляват.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ДЕМ- 71. Равнище и динамика на междуобщинските различия в дела на ромската етническа група в общото население

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)		Коефициент на вариация на Общински различия (V%)		Промяна 2011/2001	
	2001 г.	2011 г.	2001 г.	2011 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	28,15	31,58	123,6%	139,7%	112%	113%
СЗР	20,19	20,34	134,0%	143,3%	101%	107%
СЦР	13,17	17,17	80,8%	97,7%	130%	121%
СИР	23,71	27,14	145,6%	167,0%	114%	115%
ЮИР	26,81	29,04	169,2%	193,9%	108%	115%
ЮЦР	23,47	31,58	119,7%	128,1%	135%	107%
ЮЗР	19,93	25,52	85,0%	108,0%	128%	127%

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално-икономическа специфика.
- Данните от преброяванията през 2001 г. и 2011 г. показват, че диференциацията между общините в районите от ниво 2 се характеризира като много висока във всички райони на страната.
- През 2001 г. диференциацията е най-ниска в СЦР и ЮЗР, а най-висока в ЮИР и СИР. Тези райони запазват водещите си позиции и през 2011 г.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община се увеличават през 2011 г. спрямо 2001 г. във всички райони на страната, като най-значително увеличение се наблюдава в ЮЗР и СЦР.

2.1.4. Изводи и обобщения

Демографското развитие не би могло да се предпостави като непосредствен обект на въздействие на регионалната политика. Това развитие е резултат от влиянието на множество социално-икономически и културни фактори, които са в обсега на икономическата, социалната, образователната, здравната, културната и пр. политики. Обобщаването на основните характеристики на регионалните³⁴ демографски различия има за цел по-скоро да открие териториалната локализация („териториалните джобове“) на тенденциите и проблемите в тази сфера.

Основните характеристики на междурегионалните различия в **естествения прираст** на населението са следните:

- *Естественият прираст* на населението е отрицателен във всички райони от ниво 2. Най-неблагоприятно е положението в СЗР (-10,6‰) и СЦР (-7,3‰), а най-добро – в ЮЦР (-2,5‰). В периода 2007-2009 г. във всички области се наблюдава подобряване на стойностите на коефициента, но през 2010 г. е регистрирано влошаване. Посочените стойности и динамика се определят от коефициентите раждаемост и смъртност, а именно:
 - а) през 2010 г. *коефициентът на раждаемост* в ЮЗР, ЮИР и СИР е около 10,7‰, в ЮЦР – 9,9‰, а в СЗР и СЦР около 8,5‰, като в последните три райони раждаемостта е трайно под средните нива за страната. През 2007-2009 г. стойностите на коефициента се подобряват във всички райони, а през последната се влошават. Диференциацията между районите от ниво 2 е ниска (около 10% коефициент на вариация, който бележи тенденция на намаление), както и между областите на районите, основно поради ниските относителни дялове на фертилните контингенти в цялата страна.
 - б) през 2010 г. *коефициентът на смъртност* в СЗР (19,0‰), СЦР (15,9‰) и ЮИР (14,7‰) е над средното ниво за страната (14,62‰). В останалите три райони стойностите са между 13,2‰ и 13,9‰. Динамиката на коефициента на смъртност е сходна с динамиката на коефициент на раждаемост в анализирания период. Като цяло различията между районите от ниво 2 могат да се оценят като ниски (коефициент на вариация в рамките на 12-15%), но се наблюдава тенденция към увеличаване на диспропорциите.

³⁴ Изводите се концентрират главно върху различията между районите от ниво 2 и областите, където те са по-силно изразени.

Вътрешнорегионалните различия са по-големи между областите на СЗР (35,1% през 2010 г. в резултат на относително по-лошите стойности на коефициента в областите Видин и Монтана) и ЮЗР (18,1% през 2010 г. поради по-добрите нива на смъртност в София-град и Благоевград). Основен фактор за разглежданата диференциация е възрастовата структура на населението – там, където относителният дял на населението в по-високите възрастови групи е по-голям, коефициентът на смъртност е по-висок.

- Междурегионалните различия в коефициента на естествен прираст са високи, а при по-ниските териториални единици (области и общини) диференциацията се задълбочава, основно под влиянието на общата смъртност.

Основните характеристики на междурегионалните различия в **коефициента на миграция** на населението са следните:

- *Коефициентът на миграция* влошава своите стойности в анализирания период във всички райони с изключение на ЮЗР, което показва интензифициране на изселванията от районите от ниво 2 към ЮЗР или извън България, където има повече и по-добри възможности за заетост, по-високи доходи и жизнен стандарт. Най-неблагоприятни стойности през 2010 г. имат СЦР (-7,13‰) и СЗР (-6,91‰), но в първия район процесът на обезлюдяване протича значително по-бързо. В сравнение с равнището на диференциация между районите, междубластните и различия са по-ясно изразени – най-вече в двата източни района (в СИР - по-слабо изразена тенденция на изселване от Варна (СИР) и Бургас и Стара Загора (ЮИР) спрямо останалите области на двата района).
- Миграцията между районите от ниво 2 е най-силна във възрастовата група 20-59 г. и тук междурегионалните различия са най-високи. В СИР и ЮИР, и особено в СЗР, изселванията на млади хора са по-интензивни от средното ниво на миграция. Тази разлика се компенсира с по-ниските миграционни процеси при хората във възрастовите групи над 60 г., където и междубластната диференциация е най-ниска. Най-значителни вътрешнорегионални различия при миграцията във възрастовата група 20-59 г. се наблюдават в ЮИР (по-слаби в Бургас и Стара Загора и по-силни в Сливен и Ямбол) и СЦР (по-слаби в Русе и по-силни във всички останали области).
- *Миграцията между градовете* на областите е по-интензивна в сравнение в *миграцията от селата към градовете* основно поради факта, че населението в селата е по-възрастно с по-слаби или отсъстващи миграционни нагласи. Следователно, изселващите се от селата са предимно по-млади хора, което допълнително влошава перспективите за тяхното демографско развитие.

Основните характеристики на междурегионалните различия във **възрастовата структура на населението** се формират в условията на обща тенденция към намаляване и застаряване на нацията и са както следва:

- Делът на *младото население* в районите от ниво 2 или слабо се увеличава, или се запазва на същото равнище през 2010 г. спрямо 2007 г. Това показва, че въпреки протичащите неблагоприятни демографски процеси, през този период нашата страна запазва младежката част от своя човешки потенциал. Делът на населението в подтрудоспособна възраст в СЗР, СЦР и ЮЗР остава под средните нива за страната (13,8%), а най-високи стойности се отчитат в ЮИР (над 15%). Това формира ниска степен на междурегионални различия (около 6% коефициент на вариация), както и вътрешнорегионални.

- Делът на *населението в трудоспособна възраст* слабо намалява във всички райони, достигайки 68,5% средно за страната през 2010 г. (69,3% през 2007). Междурегионалната и вътрешнорегионалната диференциация може да се оцени като много ниска и устойчива. Основен фактор, който предопределя дела на трудоспособното население са различията в цялостното социално-икономическо състояние и качеството на живот в районите от ниво 2. В този контекст, високият дял в ЮЗР на хората в тази най-продуктивна възрастова група (70,1% при 68,5% през 2010 г.) се дължи преди всичко на гр.София като привлекателно място за учение, работа и живеене, както и на университетите в Благоевград.
- Делът на *населението в надтрудоспособна възраст* макар и слабо, се увеличава както на национално равнище (от 17,3% на 17,7%), така и във всеки район за периода 2007-2010 г. като най-висок е той в СЗР (21,6% през 2010 г.) и най-нисък – в ЮЗР (16,6%). Най- съществен е прирастът в СЦР (от 18,2% на 19,1%), а най-малък – в ЮИР (от 16,95% на 17,2%). Различията през периода могат да се оценят като ниски (коефициентът на вариация остава около 10%), като тенденцията е към запазване на диференциацията. Това означава, че процесът (скоростта) на застаряване, който основно е за сметка на дела на населението в трудоспособна възраст, в сравнително еднаква степен засяга всички райони на страната.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междубластните и междубщинските различия по всички възрастови групи са по-ясно изразени, което се дължи на по-малкия мащаб и по-голямата социално-икономическа специфика на тези териториални единици. Най-големите вътрешнорегионални различия се наблюдават между областите на двата западни района (в област Враца и Плевен (СЗР) и София-град и Благоевград (ЮЗР) делът на населението в надтрудоспособна възраст е по-малък в сравнение с останалите области).

Основните характеристики на междурегионалните различия в **образователната структура на населението**³⁵ са следните:

- Намаление дела на *неграмотното население* през 2011 г. спрямо 2001 г. в страната като цяло (от 1,78% на 1,17%) и във всички райони от ниво 2. И през двете години водещ по този отрицателен показател е ЮИР – той се отличава с най-висок дял (1,98% през 2010 г.) и с най-бавни темпове на намаление на неграмотните лица. Другите регионални „депа на неграмотност” са СИР и ЮЦР, където делът на неграмотните е над средния за страната. Най-добре позициониран в това отношение (очаквано) е ЮЗР – с едва 0,46% дял на такива лица. Всичко това формира една средна степен на междурегионални различия (коефициентът на вариация е около 40%). Най-големите вътрешнорегионални различия се наблюдават между областите на ЮЦР и ЮИР (в област Кърджали и (ЮЦР) и областите Сливен и Ямбол (ЮИР) делът на неграмотното население е по-голям в сравнение с останалите области).
- Увеличаване дела на *населението с висше образование* през 2011 г. спрямо 2001 г. в страната като цяло (от 14,1% на 19,6%) и във всички райони от ниво 2. И през двете години водещ по този положителен показател е ЮИР – той се отличава с най-висок дял (27,7% през 2010 г.) и с умерени темпове на нарастване на висшистите (с 35% при 39% за страната). СИР е другият притегателен район

³⁵ Изводите се концентрират главно върху дела на неграмотното население и дела на лицата с висше образование, тъй като териториалната диференциация при тези две групи лица е най- значителна.

за лицата с най- високо образование (18,5% дял и 40% подобрение на показателя през 2010 г. спрямо 2001 г.). Всичко това определя една макар и относително ниска, но достатъчно отчетлива и стабилна междурегионална диференциация (коефициентът на вариация е около малко под 24%). Най-съществена вътрешнорегионална диференциация се наблюдава между областите на ЮЗР, където делът на висшистите в столичния град е почти три пъти по-висок в сравнение с останалите области.

Основните характеристики на междурегионалните различия в **структурата на населението по местоживее** са следните:

- *Делът на градското население* е по-висок от дела на населението, живеещо в селата във всички райони от ниво 2. Градското население слабо, но устойчиво се увеличава в рамките на анализирания период, което се предопределя от нарасналата роля на градовете по отношение на възможности за заетост, по-висок жизнен стандарт, по-добър достъп до специализирани и по-качествени здравни услуги, културни прояви, и т.н. През 2010 г. най-нисък дял на градското население е регистриран в СЗР (62,41%), а най-висок – в ЮЗР (82,44%), който обхваща и столичния град. Всичко това формира ниска междурегионална диференциация (коефициент на вариация под 10%).

Основните характеристики на междурегионалните различия в **гъстотата на населението** са следните:

- *Гъстотата на населението* много слабо намалява през 2010 г. спрямо 2007 г. както в страната, така и във всички райони от ниво 2. През 2010 г. гъстотата на населението в най-ниска в СЗР (46,52 д/км²), а най-висока в ЮЗР (104,12 д/км²). Като цяло различията могат да се оценят като ниски с лека тенденция към нарастване (коефициентът на вариация е 25-27%). В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните (най-високи различия в ЮЗР – коефициент на вариация от около 600%, което се дължи на област София-град) а и междуобщинските (най-високи различия в ЮЦР – коефициент на вариация от около 660%, в резултат на позиционирането на община Пловдив) са много по-ясно изразени. Причината за тези значителни различия е наличието както на слабо населени общини и области, така и на центрове, в които е концентрирано огромен брой население.

Основните характеристики на междурегионалните различия в **етническата структура на населението** са следните:

- Увеличение на дела на *българската етническа група* през 2011 г. спрямо 2001 г. в страната като цяло (от 85,6% на 86,1%) и във всички райони от ниво 2, което се дължи на високия дял на лицата, които доброволно не са декларирали етническото си самоопределение и които са основно с ромски произход. И през двете години този дял е най-висок в ЮЗР и СЗР, а най-нисък в СИР и СЦР. Коефициентът на вариация е много нисък (около 8%), което означава, че на регионално ниво няма значителна диференциация по този показател.
- Намаление на дела на *турската етническа група* през 2011 г. спрямо 2001 г. в страната като цяло (с около 7%) и във всички райони от ниво 2, като спадът е най-значителен в СЗР и ЮЗР. В тези рамки, тенденцията е към увеличение на диференциацията. Регионалната концентрация на тази етническа група е различна – в двата западни района тя е по-ниска като СЦР, СИР и ЮЦР изпреварват (съответно със 112%, 87% и 50%) средното за България ниво на

показателя (8,9%). Това формира големи междурегионални различия в разположението на турската етническа група (коефициентът на вариация е в диапазона 71-78%) с тенденция към нарастване. В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните и междуобщинските различия са по-ясно изразени.

- Увеличение на дела на *ромската етническа група* в страната като цяло и във всички райони от ниво 2. Най-висока е концентрацията на роми в ЮИР, СЗР и СИР (съответно дял 7,6%, 6,7% и 5,9% през 2011 г. при средно за страната 4,95%). В СЦР и СИР има намаление на дела на разглежданата етническа група през 2011 г. спрямо 2001 г., докато в останалите райони делът се повишава. Като цяло различията в дела на този етнос в общото население могат да се оценят като средни с лека тенденция към нарастване (коефициентът на вариация е 34-35%). В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните и междуобщинските различия са по-ясно изразени.
- Вътрешнорегионалните различия в етническата структура на населението са по-големи между областите на районите, в които има по-компактни групи от ромско и турско население: СИР – Разград и Силистра, ЮЦР – Кърджали, СИР – Търговище и Шумен, ЮИР – Сливен и Ямбол.

Перспективите за демографско развитие до 2020 г. са следните:

- поддържане на тенденцията към намаляване броя на населението и – в тези рамки, запазване на диференциацията между районите и областите.
- преустановяване на тенденцията на намаляване на раждаемостта и стабилизиране на стойностите около постоянно равнище; слабо намаляване на смъртността; подобряване на стойностите на коефициента на естествен прираст, но те ще продължат да бъдат отрицателни; междурегионалната и вътрешнорегионалната диференциация ще се запази на сегашните равнища.
- запазване на посоката на миграционните процеси, но намаляване на тяхната интензивност; запазване на високата междурегионална и вътрешнорегионална диференциация.
- запазване на постоянни дялове на населението до 15 г. в общия брой на населението, намаление на дела в населението в трудоспособна възраст и увеличение на населението над 65 години; запазване на относително ниските равнища на междурегионална и вътрешнорегионалната диференциация.
- увеличение на дела на висшистите с оглед на постигане на целите на Стратегия: Европа 2020 и намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия.
- слабо увеличаване на дела на градското население и запазване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия.
- намаление на относителните дялове на българите (с най-бързи темпове предвид процеса на възпроизводство на етническата група), турците и ромите (с по-бавни темпове предвид процеса на възпроизводство на етническата) в общия брой на населението; запазване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия.

Междурегионалните различия в демографските характеристики до 2020 г., ще продължат да се формират в рамките на две основни тенденции - към намаляване и към

застаряване на нацията. В този контекст, ключовите области на по-значителна териториална диференциация се очаква да бъдат: броят и гъстотата на населението; делът на зависимото население; делът на високообразованото население; делът на ромското население като специфична група, която е по-уязвима от бедността и социалното изключване.

„Наслагването” на териториалната диференциация на посочените демографски характеристики с различията в икономическото развитие на районите показва връзка и зависимост на първите от вторите различия: териториалните демографски различия стават по-значителни в по-изостаналите региони. Непосредствен „физически фактор-преносител” на тези разлики е миграцията – най-вече на трудоспособното население, движена (преди всичко) от икономически мотиви като работа, доходи, по-добър достъп до образование, здравеопазване и пр., накратко – до относително по-добра жизнена среда, каквато в масовия случай предлагат центровете на растеж.

Предвид на тези зависимости по оста „икономическо-демографски развитие”, може да се очаква, че по-застарелите и по-изостанали в икономическо отношение райони като СЗР и СЦР ще бъдат с по-силно изразени тенденции към (а) обезлюдяване, (б) нарастване на зависимото население, (в) влошаване на образователната структура чрез увеличаване на неграмотното население и намаляване на висшистите. Предвид сложената се етническа структура и тенденции по отношение на ромското население в СЗР и ЮЦР, може да се очаква в техни области и общини (напр. Сливен, Видин) да продължат да съществуват зони с подчертано висока концентрация на роми, което да формира и по-значителни териториални различия в това отношение.

2.2. Пазар на труда

2.2.1. Методологически бележки

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в състоянието на пазара на труда в България трябва да обхване, като минимум, следните показатели, изисквани от Възложителя:

- Наети лица - по райони от ниво 2 и области, вкл. наети лица по икономически дейности;
- Средна работна заплата - по райони от ниво 2 и области, в т.ч. по икономически дейности;
- Работна сила и коефициент на икономическа активност - на национално ниво; по райони от ниво 2 ; области;
- Заети лица и коефициент на заетост - национално ниво; райони от ниво 2; области;
- Безработни лица и коефициент на безработица - национално ниво; по райони от ниво 2 и области;
- Лица извън работната сила - национално ниво, райони от ниво 2;
- Заети лица по степен на образование – райони от ниво 2 и области.

Тези показатели са информационно осигурени с данни от НСИ. Информация е налична за всички показатели за периода 2007-2010 г., с изключение на показателите наети лица и средна работна заплата, за които данни са предоставени само за 2008-2009 г. Липсата на данни за 2007 г. се дължи на промяната в НКИД през 2008 г. и невъзможността за

хармонизиране на данните от НКИД 2003 и НКИД 2008. По отношение на данните за 2010 г. – в хода на изпълнение на проекта данните ще бъдат актуализирани.

За целите на анализа абсолютните показатели са трансформирани в производни относителни показатели и в резултат анализът на пазара на труда обхваща следните индикатори:

- Коефициент на икономическа активност на населението на 15-64 навършени години и коефициент на икономическа неактивност на населението на 15-64 навършени години са реципрочни. Поради тази причина тези показатели имат една и съща информационна и познавателна стойност и в анализа се използва само показателя дял на мъжете в общия брой на населението на страната.
- Коефициент на заетост на населението на 15-64 навършени години;
- Коефициент на безработица;
- Заети лица по степен на образование:
 - Дял на заетите лица с основно образование;
 - Дял на заетите лица със средно образование;
 - Дял на заетите лица с висше образование;
- Дял на наетите лица в населението на възраст 15-64 г., вкл.:
 - Дял на наетите лица в преработващата промишленост;
 - Дял на наетите лица в търговията, ремонта на автомобили и мотоциклети;
 - Дял на наетите лица в транспорта, складирането и съобщенията;
 - Дял на наетите лица в хуманното здравеопазване и социалната работа;
 - Дял на наетите лица в държавното управление;
 - Дял на наетите лица в образованието;
 - Дял на наетите лица в строителството.
- Средна годишна работна заплата на наетите лица, вкл.:
 - Средна годишна работна заплата в преработващата промишленост;
 - Средна годишна работна заплата в търговията, ремонта на автомобили и мотоциклети;
 - Средна годишна работна заплата в транспорта, складирането и съобщенията;
 - Средна годишна работна заплата в хуманното здравеопазване и социалната работа;
 - Средна годишна работна заплата в държавното управление;
 - Средна годишна работна заплата в образованието;
 - Средна годишна работна заплата в строителството.

2.2.2. Анализ на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия по отношение на пазара на труда

2.2.2.1. Коефициент на икономическа активност на населението на 15-64 навършени години

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на икономическа активност между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. горната таблица):

Таблица ПТ- 1. Коефициент на икономическа активност, %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	66,3	67,8	67,2	66,5	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	62,8	63,8	62,6	60,5	94,7%	91,0%	0,96
СЦР	64,0	64,2	63,3	62,0	96,5%	93,2%	0,97
СИР	67,1	67,9	66,2	66,4	101,2%	99,8%	0,99
ЮИР	63,9	66,2	65,6	65,5	96,4%	98,5%	1,03
ЮЦР	64,1	65,8	65,3	64,8	96,7%	97,4%	1,01
ЮЗР	71,3	73,1	73,4	72,5	107,5%	109,0%	1,02
Размах на вариация	8,50	9,30	10,80	12,00			
Коефициент на вариация (V%)	4,5%	4,8%	5,5%	6,0%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията между районите от ниво 2 през периода могат да се оценят като много ниски - коефициентът на вариация остава в порядъка на 4,5-6%.
- Тенденцията е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на ниски темпове на промяна на стойностите на коефициента на икономическа активност.
- В динамичен аспект: а) във всички райони, в резултат от навлизането в рецесия след 2008 г. се наблюдава спад на икономическата активност и б) общият негативен тренд на спад засяга по-силно северните райони и особено СЗР, докато в трите южни района стойностите на коефициента през 2010 г. все още са по-високи в сравнение с 2007 г.
- През 2007 г. СИР и ЮЗР имат най-високи коефициенти на икономическа активност спрямо средното за страната. През 2010 г. това е валидно само за ЮЗР, където дистанцията със средния за страната коефициент дори се увеличава в сравнение с 2007 г. Очевидно, по-развитите райони разполагат с по-голям потенциал за адаптиране към негативните циклични икономически процеси.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ПТ- 2. Равнище и динамика на междуобластните различия в коефициентите на икономическа активност

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	23,1	22,1	21,9	26,9	7,5%	7,0%	7,3%	8,6%	1,16	1,14
СЗР	12,5	4,6	8,3	9,0	8,4%	6,2%	8,2%	10,3%	0,72	1,22
СЦР	7,5	12,3	10,3	10,0	5,9%	8,2%	9,0%	9,4%	1,33	1,59
СИР	10,7	9,9	5,2	9,0	6,1%	6,0%	4,0%	4,8%	0,84	0,80
ЮИР	6,3	4,9	3,1	4,8	4,5%	3,1%	2,6%	2,9%	0,76	0,66
ЮЦР	21,6	19,2	15,7	21,1	11,5%	10,0%	9,2%	12,3%	0,98	1,07
ЮЗР	8,8	8,9	10,5	9,0	5,6%	5,8%	6,8%	6,4%	1,02	1,14

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като много ниска и само в ЮЦР – като ниска.
- През 2007 г. най-малки са различията в ЮИР и СЦР, а най-високи в ЮЦР и СЗР. През 2010 г. различията в двата източни района са най-малки, докато рай-големите различия се проявяват в ЮЦР и СЗР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени. Това е логично следствие от по-малките териториални мащаби на областите и по-голямата им социално- икономическа специфика.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област намаляват в двата източни района през 2010 г. спрямо 2007 г., а в останалите райони диференциацията се увеличава. Последното означава, че икономическата активност на населението в съставните области след 2006 г. е засегната в различна степен, което води до по-голямата им поляризация.

2.2.2.2. Коефициент на заетост на населението на 15-64 навършени години

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на заетост на населението на 15-64 навършени години между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ПТ- 3. Коефициент на заетост, %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	61,7	64,0	62,6	59,7	100,0%	100,0%	0,97
СЗР	57,1	59,3	57,5	53,8	92,5%	90,1%	0,94
СЦР	57,0	58,6	57,9	54,8	92,4%	91,8%	0,96
СИР	59,8	62,0	59,2	56,7	96,9%	95,0%	0,95
ЮИР	59,7	62,3	61,2	58,5	96,8%	98,0%	0,98

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
ЮЦР	60,5	62,4	60,5	57,4	98,1%	96,1%	0,95
ЮЗР	68,5	71,0	70,4	67,6	111,0%	113,2%	0,99
Размах на вариация	11,50	12,40	12,90	13,80			
Коефициент на вариация (V%)	6,6%	6,7%	7,3%	8,0%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията между районите от ниво 2 през периода могат да се оценят като много ниски - коефициентът на вариация остава в порядъка на 6,6-8,0%.
- Тенденцията е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на ниски темпове на промяна на стойностите на коефициента на икономическа активност.
- С изключение на ЮЗР, равнището на заетост в останалите райони е по-ниско от средното за страната както през 2007 г., така и през 2010 г. вследствие от: недостатъчното търсене на работна сила; предлагане, което не съответства на потребностите на пазара на труда; недостатъчен баланс между гъвкавост и сигурност на пазара на труда, както и от ограничени възможности за преход между различните статуси на работната сила на пазара на труда, които възпрепятстват пълното използване на трудовите ресурси в страната³⁶.
- В динамичен аспект, във всичките райони от ниво 2 в България равнището на заетост се увеличава през 2007-2008 г., започва да спада през 2009 г., като през 2010 г. намалението на заетостта е най-съществено. Тази тенденция позволява да се направи извода, че икономическата и финансовата криза влияе по сходен начин на промените в степента на заетост в районите от ниво 2 в страната.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ПТ- 4. Равнище и динамика на междубластните различия в коефициентите на заетост

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	24,9	24,2	24,5	24,3	10,3%	9,4%	10,0%	10,8%	0,98	1,06
СЗР	15,0	10,0	13,9	11,1	11,1%	9,3%	11,0%	11,5%	0,74	1,03

³⁶ Национален план за действие по заетостта през 2011 г., с. 15.

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
СЦР	20,9	19,7	15,7	15,6	13,9%	13,4%	12,9%	14,0%	0,75	1,00
СИР	13,1	13,4	13,4	10,7	10,5%	10,5%	11,7%	10,0%	0,82	0,96
ЮИР	7,9	4,5	7,9	9,5	5,7%	3,9%	5,5%	6,5%	1,20	1,15
ЮЦР	13,1	12,0	10,8	14,2	9,1%	7,8%	7,4%	11,2%	1,08	1,23
ЮЗР	11,6	10,4	11,8	9,8	8,6%	8,0%	9,3%	9,5%	0,84	1,10

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като много ниска в южните райони, и като ниска в северните.
- През анализирания период най-малки са различията в ЮИР, а най-високи в СЦР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени.
- Вътрешнорегионалните различия между областите намаляват единствено в СИР, а в останалите райони диференциацията се увеличава, като най-съществено в ЮЦР и ЮИР.

2.2.2.3. Коефициент на безработица

Междурегионални различия

Анализът на различията в коефициента на безработица между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ПТ- 5. Коефициент на безработица, %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	6,9	5,6	6,8	10,2	100,0%	100,0%	1,48
СЗР	9,0	7,1	8,0	11,0	130,4%	107,8%	1,22
СЦР	10,7	8,5	8,4	11,5	155,1%	112,7%	1,07
СИР	10,8	8,6	10,4	14,5	156,5%	142,2%	1,34
ЮИР	6,5	5,8	6,6	10,6	94,2%	103,9%	1,63
ЮЦР	5,6	5,1	7,3	11,4	81,2%	111,8%	2,04
ЮЗР	3,9	2,9	4,1	6,8	56,5%	66,7%	1,74
Размах на вариация	6,90	5,70	6,30	7,70			
Коефициент на вариация (V%)	39,7%	38,0%	29,7%	23,3%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията между районите от ниво 2 през периода могат да се оценят като средни.
- Тенденцията е към намаляване на диференциацията между районите от ниво 2, измерена чрез коефициента на вариация, която се изразява в по-голямото увеличение на равнището на безработица в районите, които имат по-ниски

стойности на коефициента и по-слабото увеличение в районите с по-висока безработица, където потенциалът за нейното увеличаване е по-малък (наблюдава се т.нар. „затваряне на ножицата”).

- През 2007 г. равнището на безработица в южните райони е по-ниско от средното за страната, а в северните е по-високо. През 2010 г. само в ЮЗР коефициентът на безработица е по-нисък (при това – значително) от националното равнище.
- В динамичен аспект, във всичките райони от ниво 2 в България равнището на безработица се увеличава през 2010 г. спрямо 2007 г., като увеличението е най-съществено в южните райони, които са имали по-ниски стойности на коефициента през 2007 г.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ПТ- 6. Равнище и динамика на междубластните различия в коефициентите на безработица

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	22,3	15,2	20,4	23,9	78,3%	78,2%	75,9%	54,8%	1,07	0,70
СЗР	7,2	9,0	10,0	5,1	53,8%	70,1%	53,7%	22,6%	0,71	0,42
СЦР	22,3	12,9	13,7	15,8	129,2%	97,0%	78,1%	59,2%	0,71	0,46
СИР	10,6	12,4	18,8	20,6	97,1%	116,0%	131,3%	96,9%	1,94	1,00
ЮИР	8,1	9,1	11,1	10,0	44,4%	65,9%	69,0%	42,7%	1,23	0,96
ЮЦР	11,6	9,4	12,2	14,3	62,2%	55,6%	64,1%	53,5%	1,23	0,86
ЮЗР	6,2	6,5	5,2	3,2	41,9%	50,9%	39,3%	31,1%	0,52	0,74

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 може с известна условност да се характеризира предимно като средна в южните райони и СЗР, и като много висока в СЦР и СИР.
- Областните различия се изменят с различна посока и темп в периода 2007-2010 г., а именно: а) в СЗР, ЮИР, ЮЗР – рязко увеличение през 2008 г. спрямо 2007 г. и намаление през 2009-2010 г.; б) в СЦР – постоянно намаление на различията; в) увеличение на различията в периода 2007-2009 г. в СИР и последващо намаление; в) колебливи изменения тип „синусоида” - ЮЦР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междубластните различия са по-ясно изразени.
- През анализирания период най-ниски са различията в ЮЗР – разликата между най-високото (9% в област Кюстендил) и най-ниското (5,8% в област Благоевград) равнище на безработица е 3,2 п.п., а най-високи в СИР – разликата

между най-високото (28,8% в област Шумен) и най-ниското (8,2% в област Варна) равнище на безработица е 20,8 п.п.

- Вътрешнорегионалните различия на ниво област намаляват във всички райони от ниво 2 през 2010 г. спрямо 2007 г., което обаче е при нарастващи нива на безработицата.

2.2.2.4. Заети лица по степен на образование

Дял на заетите лица с основно образование

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на заетите лица с основно образование в общия брой на заетите лица между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ПТ- 7. Дял на заетите лицата с основно образование, %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	14,50	14,91	14,44	12,55	100,0%	100,0%	0,87
СЗР	10,34	10,16	10,08	7,94	71,3%	63,2%	0,77
СЦР	13,39	13,94	13,98	13,82	92,3%	110,1%	1,03
СИР	19,91	19,72	19,10	17,01	137,3%	135,5%	0,85
ЮИР	20,39	20,84	20,41	17,07	140,6%	135,9%	0,84
ЮЦР	19,18	20,17	18,95	16,94	132,3%	134,9%	0,88
ЮЗР	8,56	9,00	8,84	7,26	59,1%	57,8%	0,85
Размах на вариация	11,83	11,84	11,58	9,81			
Коефициент на вариация (V%)	33,3%	32,9%	32,0%	34,2%			

Източник: НСИ

- Различията в дела на заетите лица с основно образование през периода могат да се оценят като средни, а тенденцията е към запазване на диференциацията.
- Делът на заетите лица с основно образование остава под средното за страната ниво в СЗР и ЮЗР, докато останалите райони са над това средно национално ниво.
- В динамичен аспект, във всички райони с изключение на СЦР намалява делът на заетите с основно образование в общо заетите, като промените са най-големи в СЗР.
- През 2007 г. най-високите стойности на показателя са регистрирани в ЮИР, СИР и ЮЦР, а най-ниските - в ЮЗР и СЗР. Първите три района запазват водещите си позиции и през 2010 г.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ПТ- 8. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на заетите лица с основно образование

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	25,1	30,5	35,2	34,7	47,0%	51,7%	59,2%	67,3%	1,39	1,43
СЗР	2,1	6,0	7,9	7,5	29,5%	38,5%	39,8%	47,4%	3,63	1,61
СЦР	16,4	19,1	19,2	20,2	43,0%	49,3%	57,2%	76,3%	1,23	1,78
СИР	9,7	10,6	12,4	13,6	56,7%	56,4%	60,1%	68,3%	1,41	1,21
ЮИР	18,7	17,7	19,1	15,5	58,8%	55,3%	58,8%	53,6%	0,83	0,91
ЮЦР	10,8	16,5	24,0	24,7	50,5%	65,0%	81,7%	94,5%	2,29	1,87
ЮЗР	17,1	18,8	19,9	15,8	42,3%	43,1%	49,4%	48,2%	0,93	1,14

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като средна в ЮЗР, ЮИР и СЗР. В останалите три района тя формира тенденция към нарастване:
 - в ЮЦР диференциацията може да се оцени като средна през 2007 г., като висока през 2008 г. и като много висока в периода 2009-2010 г.
 - в СЦР тя се характеризира като средна в периода 2007-2009 г. и като висока през 2010 г.
 - в СИР диференциацията се променя от средна в периода 2007-2008 г. във висока периода 2009-2010 г.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени.
- През 2007 г. диференциацията е най-ниска в СЗР и ЮЗР, а най-висока в ЮЦР и СИР. През 2010 г. различията отново са най-малки в СЗР и ЮЗР, докато най-големите различия се проявяват в ЮЦР и СЦР.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2010 г. спрямо 2007 г. във всички райони на страната с изключение на ЮИР, където диференциацията намалява.

Дял на заетите лица със средно образование

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на заетите лица със средно образование в общия брой на заетите лица между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ПТ- 9. Дял на заетите лица със средно образование, %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	60,02	59,59	59,16	60,22	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	68,27	69,16	69,03	68,13	113,7%	113,1%	1,00
СЦР	63,32	62,05	60,94	62,43	105,5%	103,7%	0,99
СИР	56,43	56,86	55,51	57,16	94,0%	94,9%	1,01
ЮИР	59,63	59,57	60,29	62,36	99,4%	103,6%	1,05
ЮЦР	61,63	60,35	60,00	60,57	102,7%	100,6%	0,98
ЮЗР	56,64	56,11	55,73	57,02	94,4%	94,7%	1,01
Размах на вариация	11,83	13,05	13,52	11,11			
Коефициент на вариация (V%)	7,0%	7,4%	7,8%	6,5%			

Източник: НСИ

- Различията в дела на лицата със средно образование в общия брой на заетите лица през разглеждания период могат да се оценят като много ниски – коефициентът на вариация остава около 7%. Наблюдаваната тенденция е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2 в периода 2007-2009 г. и намаление през 2010 г.
- Делът на заетите със средно образование остава под средното за страната ниво в СИР и ЮЗР.
- В динамичен аспект, промените в дела на заетите със средно образование са най-значителни в ЮИР в посока тяхното увеличение. В останалите пет района на страната разглежданият дял от общия брой на заетите остава относително постоянен.
- През 2007 г. делът на заетите със средно образование в общия брой на заетите е най-голям в СЗР, а най-малък в СИР и ЮЗР. Посочените райони запазват позициите си и през 2010 г.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ПТ- 10. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на заетите лица със средно образование

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	22,5	23,3	28,9	28,4	11,0%	11,7%	12,9%	11,9%	1,26	1,08
СЗР	3,3	5,6	7,1	9,6	13,8%	17,4%	18,1%	15,1%	2,90	1,09
СЦР	14,0	12,4	12,2	9,2	9,0%	7,8%	7,3%	7,2%	0,66	0,80
СИР	4,3	3,7	4,3	3,0	8,0%	6,2%	8,3%	5,9%	0,71	0,74
ЮИР	12,8	12,8	13,7	12,1	8,4%	9,7%	9,5%	8,1%	0,94	0,96
ЮЦР	12,4	15,0	19,5	18,1	7,0%	9,0%	11,7%	10,6%	1,46	1,52
ЮЗР	22,5	21,7	24,8	25,3	15,8%	14,9%	16,7%	18,0%	1,12	1,14

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като много ниска и ниска.
- През 2007 г. различията са най-големи в ЮЗР и СЗР, като посочените райони запазват водещите си позиции и през 2010 г. През 2007 г. диференциацията е най-ниска в СИР и ЮЦР, докато през 2010 г. - в СИР и СЦР.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2010 г. спрямо 2007 г. в СЗР, ЮЦР и ЮЗР, докато в останалите три района диференциацията намалява. Най-значително увеличение на тези различия се наблюдава в ЮЦР, докато най-значителният спад е отчетен в СИР.

Дял на заетите лица с висше образование

Междурегионални различия

Анализът на различията в дела на заетите лица с висше образование в общия брой на заетите лица между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ПТ- 11. Дял на заетите лицата с висше образование, %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	25,48	25,50	26,40	27,23	100,0%	100,0%	1,07
СЗР	21,40	20,68	20,89	23,93	84,0%	87,9%	1,12
СЦР	23,30	24,01	25,08	23,75	91,4%	87,2%	1,02
СИР	23,66	23,44	25,40	25,84	92,8%	94,9%	1,09
ЮИР	19,97	19,60	19,29	20,57	78,4%	75,5%	1,03
ЮЦР	19,18	19,48	21,06	22,49	75,2%	82,6%	1,17
ЮЗР	34,80	34,89	35,45	35,72	136,6%	131,2%	1,03
Размах на вариация	15,62	15,41	16,15	15,15			

Коефициент на вариация (V%)	21,6%	22,0%	21,5%	19,2%			
-----------------------------	-------	-------	-------	-------	--	--	--

Източник: НСИ

- Различията в дела на зетите с висше образование в общия брой на зетите лица през периода могат да се оценят като ниски – коефициентът на вариация остава около 20%. Две са основните причини за това: големият дял на тази категория лица в ЮЗР и ниският им дял в ЮИР. В останалите райони техният дял се движи в тесните граници между 22,5% и 25,8%.
- Делът на зетите лица с висше образование остава под средното за страната ниво във всички райони с изключение на ЮЗР, където то изпреварва средното за България равнище на показателя с около 30%. Това показва, че зетите лица в ЮЗР имат много по-добра образователна структура в сравнение с останалите райони от ниво 2, което е логично отражение на структурата на икономиката и на специфичното търсене на по-високообразована работна сила в този район.
- Тенденцията е към намаляване на диференциацията между районите от ниво 2 за разглеждания период 2007-2010 г., която се осъществява в рамките на слабо нарастване на дела на зетите с висше образование в общия брой на зетите лица.
- В динамичен аспект, най-значителни промени в анализирания дял от общия брой на зетите лица се наблюдават в ЮЦР, а най-малки – СЦР и ЮЗР.
- През 2007 г. делът на зетите с висше образование е най-висок в ЮЗР, а най-нисък в ЮЦР и ЮИР. Посочените райони запазват водещите си позиции и през 2010 г.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ПТ- 12. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на зетите лица с висше образование

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	31,8	31,9	33,4	31,2	27,1%	28,7%	29,4%	28,1%	0,98	1,04
СЗР	2,2	2,7	6,7	8,4	16,0%	19,7%	21,8%	15,8%	3,79	0,99
СЦР	8,9	10,0	15,9	12,2	17,3%	17,5%	21,9%	24,5%	1,38	1,42
СИР	5,6	8,7	9,8	13,3	14,0%	20,4%	18,3%	22,9%	2,36	1,64
ЮИР	7,0	6,3	5,7	5,3	22,8%	25,8%	26,2%	22,9%	0,76	1,00
ЮЦР	4,8	3,6	7,7	10,1	27,6%	25,8%	26,7%	26,8%	2,11	0,97
ЮЗР	31,8	31,9	33,4	31,1	47,2%	48,9%	48,4%	44,8%	0,98	0,95

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като средна в ЮЗР и като ниска в останалите пет района на страната. Причините за междуобластните различия в ЮЗР са дяловете на заетите лица с висше образование: в област София (столица) – между 45% и 47%, а в останалите четири области – между 15% и 19%.
- През 2007 г. диференциацията е най-ниска в СИР и СЗР. През 2010 г. посочените два района, заедно с ЮИР, отново регистрират най-ниска степен на диференциация. През 2007 г. различията са най-големи в ЮЗР, който запазва водещата си позиция в това отношение и през 2010 г.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво област се увеличават през 2010 г. спрямо 2007 г. в СИР и СЦР, запазват се относително постоянни в СЗР, ЮИР и ЮЦР и намаляват в ЮЗР.

2.2.2.5. Наети лица

Междурегионални различия

С цел съпоставимост на данните, т.е. получаване на относителни показатели, наетите лица са отнесени към населението на възраст 15-64 г. и анализът на различията между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица ПТ- 13. Дял на наетите лица в населението на възраст 15-64 г., %

Райони	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2008
			2008	2009	
Средно за страната	46,89	46,14	100,0%	100,0%	0,98
СЗР	36,35	34,89	77,5%	75,6%	0,96
СЦР	41,44	39,11	88,4%	84,8%	0,94
СИР	42,89	41,77	91,5%	90,5%	0,97
ЮИР	43,77	41,98	93,4%	91,0%	0,96
ЮЦР	40,13	38,95	85,6%	84,4%	0,97
ЮЗР	61,68	62,80	131,5%	136,1%	1,02
Размах на вариация	25,32	27,91			
Коефициент на вариация (V%)	18,1%	20,6%			

Източник: НСИ

- Като цяло различията между районите от ниво 2 през периода могат да се оценят като ниски.
- Тенденцията е към увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2, която се осъществява в рамките на ниски темпове на промяна на стойностите на анализирания показател.
- С изключение на ЮЗР, дялът на наетите лица в населението на възраст 15-64 г. в останалите райони е по-нисък от средното за страната както през 2007 г., така и през 2010 г. вследствие от: недостатъчното търсене на работна сила; предлагане, което не съответства на търсенето и т.н.
- В динамичен аспект, във всичките райони от ниво 2 в България с изключение на ЮЗР намалява стойността на показателя през 2009 г. през 2008 г.

В таблицата по-долу са представени дяловете на наетите лица в районите от ниво 2 в 7 икономически дейности, в които работят над 70% от наетите лица в страната.

Таблица ПТ- 14. Дял на наетите лица в основни икономически дейности, в %

Райони	Сектор	Преработва- ща промишле- ност	Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	Транспорт, складиране и съобщения	Хуманно здравео- пазване и социална работа	Държавно управление	Образо- вание	Строи- телство
	Година							
Средно за страната	2008	24,66	16,09	5,91	5,12	5,25	6,95	9,79
	2009	22,49	17,11	5,94	5,45	5,38	6,92	8,88
Промяна 2009/2008		91,20	106,34	100,51	106,45	102,48	99,57	90,70
СЗР	2008	30,00	12,67	4,62	7,27	7,56	8,88	6,99
	2009	27,11	13,52	4,71	7,99	7,84	9	6,43
Промяна 2009/2008		90,37	106,71	101,95	109,90	103,70	101,35	91,99
СЦР	2008	34,25	14,62	6,12	5,5	5,15	7,75	7,14
	2009	31,99	14,87	6,1	5,85	5,51	8,49	6,94
Промяна 2009/2008		93,40	101,71	99,67	106,36	106,99	109,55	97,20
СИР	2008	20,49	15,77	7,24	5,33	4,69	7,68	11,83
	2009	18,44	17,56	7,01	6,05	4,89	8,01	9,89
Промяна 2009/2008		90,00	111,35	96,82	113,51	104,26	104,30	83,60
ЮИР	2008	25,30	14,63	5,82	4,94	4,39	6,77	12,06
	2009	23,94	15,24	5,94	5,28	4,48	6,89	11,47
Промяна 2009/2008		94,62	104,17	102,06	106,88	102,05	101,77	95,11
ЮЦР	2008	32,84	15,22	5,14	5,45	4,88	7,96	8,95
	2009	30,93	16,51	5,11	5,76	5,14	7,74	8,08
Промяна 2009/2008		94,18	108,48	99,42	105,69	105,33	97,24	90,28
ЮЗР	2008	17,96	18,35	6,11	4,36	5,38	5,62	10,11
	2009	16,01	19,25	6,22	4,53	5,37	5,35	9,09
Промяна 2009/2008		89,14	104,90	101,80	103,90	99,81	95,20	89,91

Източник: НСИ

- Във всички райони, с изключение на ЮЗР, преработващата промишленост осигурява най-много работни места. Втората по-важност икономическа дейност от гледна точка възможностите ѝ за осигуряване на заетост е „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“. На следващо място са икономическите дейности „образование“ е СЗР и СИР, и „Строителство“ в останалите четири района.
- По отношение на промяната в дела на наетите лица по икономически дейности през 2009 г. спрямо 2008 г. се наблюдават няколко тенденции:
 - намаление на дела на наетите лица в преработващата промишленост и строителството във всички райони от ниво 2.

- увеличение на дела на наетите лица в икономическите дейности „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” и „Хуманно здравеопазване и социална работа” във всички райони от ниво 2.
- увеличение на дела на наетите лица в държавното управление във всички райони с изключение на ЮЗР. Увеличаването на дела е резултат от запазване броя на наетите лица в тази икономическа дейност, но при намаляващ общ брой на наетите лица.
- увеличение на дела на наетите лица в транспорта, складирането и съобщенията в СЗР, ЮИР и ЮЗР, респективно намаление в останалите три района.
- намаление на дела на наетите лица в образованието в ЮЦР и ЮЗР, респективно увеличение в останалите четири района.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ПТ- 15. Равнище и динамика на междуобластните различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)		Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		Промяна 2009/2008	
	2008 г.	2009 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	46,7	52,9	25,0%	27,2%	1,13	1,09
СЗР	11,0	7,8	24,6%	25,9%	0,71	1,06
СЦР	22,9	22,2	22,8%	24,9%	0,97	1,09
СИР	20,3	17,4	24,0%	23,8%	0,86	0,99
ЮИР	17,0	17,2	20,2%	20,6%	1,01	1,02
ЮЦР	16,0	16,6	22,9%	25,0%	1,04	1,09
ЮЗР	40,9	46,0	32,7%	37,8%	1,13	1,16

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като средна в ЮЗР и ниска в останалите райони от ниво 2.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени.
- Вътрешнорегионалните различия между областите на СЗР, СЦР, СИР, ЮИР и ЮЦР, измерени чрез коефициента на вариация, са сходни и се изменят незначително през 2009 г. спрямо 2008 г.
- Вътрешнорегионалните различия между областите на ЮЗР са по-големи и се увеличават основно заради влиянието на област София (столица).

2.2.2.6. Средна годишна работна заплата

Междурегионални различия

Анализът на различията в средната годишна работна заплата между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. долната таблица):

Таблица ПТ- 16. Средна годишна работна заплата (лв.)

Райони	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2008
			2008	2009	
Средно за страната	6538,0	7309,0	100,0%	100,0%	1,12
СЗР	5479,0	6172,0	83,8%	84,4%	1,13
СЦР	5312,0	5888,0	81,2%	80,6%	1,11
СИР	5937,0	6534,0	90,8%	89,4%	1,10
ЮИР	6012,0	6837,0	92,0%	93,5%	1,14
ЮЦР	5268,0	5835,0	80,6%	79,8%	1,11
ЮЗР	8108,0	8977,0	124,0%	122,8%	1,11
Размах на вариация	2840,0	3142,0			
Коефициент на вариация (V%)	16,9%	16,8%			

Източник: НСИ

- Различията в средната годишна работна заплата могат да се оценят като ниски – коефициентът на вариация остава около 17%.
- Наблюдаваната тенденция е към запазване на диференциацията между районите от ниво 2 за разглеждания период 2008-2009 г.
- Под средното за страната равнище остават всички райони с изключение на ЮЗР, където средната работна заплата изпреварва средното за страната ниво с над 20%.
- В динамичен аспект, във всички райони от ниво 2 средната годишна работна заплата нараства със сходни темпове.
- В рамките на изследвания период 2008-2009 г. средната работна заплата се запазва най-висока в ЮЗР, докато най-ниските стойности се наблюдават в ЮЦР и СЦР.

В таблицата по-долу е представена средната годишна работна заплата на наетите лица в районите от ниво 2 в 7 икономически дейности, в които работят над 70% от наетите лица в страната.

Таблица ПТ- 17. Средногодишна работна заплата на наетите лица в основни икономически дейности

Райони	Сектор	Преработваща промишленост	Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	Транспорт, складиране и съобщения	Хуманно здравеопазване и социална работа	Държавно управление	Образование	Строителство
	Година							
Средно за страната	2008	5716	5362	7304	6862	9130	6962	5531
	2009	6137	6103	7756	7763	9588	7835	6766
Промяна 2009/2008		107,4	113,8	106,2	113,1	105,0	112,5	122,3
СЗР	2008	5000	3542	5121	6201	7596	6276	4899
	2009	5203	4222	5499	7026	7981	6973	6979
Промяна 2009/2008		104,1	119,2	107,4	113,3	105,1	111,1	142,5
СЦР	2008	5334	3713	5868	6215	7851	6688	4793
	2009	5717	4408	6399	6784	8361	7665	5771
Промяна 2009/2008		107,2	118,7	109,0	109,2	106,5	114,6	120,4
СИР	2008	6052	4096	8914	6828	8016	6972	5173
	2009	6196	4937	8987	7751	8456	7802	6017
Промяна 2009/2008		102,4	120,5	100,8	113,5	105,5	111,9	116,3
ЮИР	2008	6266	3772	6461	5989	8425	6921	5366
	2009	6574	4649	6701	6831	8806	7738	7287
Промяна 2009/2008		104,9	123,3	103,7	114,1	104,5	111,8	135,8
ЮЦР	2008	4982	3745	4940	6699	7753	6701	5116
	2009	5418	4379	5680	7675	8160	7613	5746
Промяна 2009/2008		108,8	116,9	115,0	114,6	105,2	113,6	112,3
ЮЗР	2008	6425	7455	8705	7821	11102	7509	6158
	2009	7071	8096	9152	8803	11584	8422	7357
Промяна 2009/2008		110,1	108,6	105,1	112,6	104,3	112,2	119,5

Източник: НСИ

- *Най-ниските заплати* се получават в сферата на търговията и ремонта на автомобили и мотоциклети във всички райони с изключение на ЮЗР, където през 2008 г. най-ниските възнаграждения са заработвани в строителството, а през 2009 г. – в преработвателната промишленост.
- *Най-високи заплати* се предлагат на работещите в сферата на държавното управление във всички райони с изключение на СИР, където наетите лица в икономическата дейност „транспорт, складиране и съобщения” получават най-високи възнаграждения.
- Във всички райони и във всички анализирани икономически дейности има увеличение на средната годишна работна заплата през 2009 г. спрямо 2008 г.
- *Най-слабо увеличение* на средните годишни работни заплати през 2009 г. спрямо 2008 г. има в сферата на държавното управление в СЦР, ЮЦР и ЮЗР, в

Транспорта, складирането и съобщенията – в СИР и ЮИР, и в преработвателната промишленост в СЗР.

- *Най-силното увеличение* на средните годишни работни заплати през 2009 г. спрямо 2008 г. има в строителството в СЗР, СЦР, ЮИР и ЮЗР, и в търговията и ремонта на автомобили и мотоциклети в останалите два района.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ПТ- 18. Равнище и динамика на междуобластните различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)		Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		Промяна 2009/2008	
	2008 г.	2009 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	4255,0	4662,0	20,4%	21,2%	1,10	1,04
СЗР	1832,0	2445,0	20,0%	20,9%	1,33	1,05
СЦР	726,0	763,0	19,8%	20,9%	1,05	1,05
СИР	1539,0	1770,0	17,9%	19,8%	1,15	1,11
ЮИР	1581,0	1953,0	16,9%	16,3%	1,24	0,96
ЮЦР	468,0	611,0	21,0%	22,4%	1,31	1,07
ЮЗР	4235,0	4490,0	24,7%	24,8%	1,06	1,01

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в районите от ниво 2 се характеризира като ниска във всички райони.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени.
- В динамичен план, вътрешнорегионалните различия между областите на всички райони от ниво 2 се увеличават слабо, но намаляват в ЮИР.

2.2.3. Изводи и обобщения

По отношение на *заетостта*:

- Териториалните различия се формират и развиват в следния национален контекст: сравнително ниска степен на заетост в сравнение със средноевропейската (коефициентът на заетост в България от 59,7% е с 4,5 п.п. по-нисък от ЕС-27 през 2010 г.); ясна тенденция към намаляване на заетостта през периода 2007-2010 г., която е по-силно изразена в сравнение с ЕС-27. Следователно, шоковете от икономическата криза са повлияли по-силно върху българския трудов пазар в сравнение със средното за ЕС.
- Различията между районите от ниво 2 и областите на районите през периода са много ниски, но с лека тенденция към нарастване (коефициентът на вариация се

променя от 6,6% през 2007 г. на 8,0% през 2010 г. в районите от ниво 2 и от 10,3% на 10,8% съответно между областите на районите).

- Основните фактори за междурегионалните различия са (а) по-високата степен на заетост в ЮЗР: през 2010 г. коефициентът на заетост там (67,6%) е по-висок не само от средния за страната ни (59,7%), но и от този за ЕС-27 (64,2%); (б) ниското ниво на заетост в СЗР (53,8%).
- Основните причини за вътрешнорегионалните различия са съществуващите различни нива на заетост в областите на районите от ниво 2. Тези различия са най-ясно очертани в СЦР, където коефициентът на заетост в област Разград през 2010 г. е 46,4%, а в област Русе – 62%.

По отношение на *безработицата*:

- Териториалните различия се формират и развиват в следния национален контекст: прекъсване през 2008 г. на тенденция към намаляване на безработицата, която от 2009 г. започва да формира тренд към бързо увеличаване, което още през 2010 г. надминава средноевропейското ниво (коефициентът на безработица в България 10,2% е с 0,5 п.п. по-висок от ЕС-27). Това отново показва по-голямата уязвимост на нашия трудов пазар от икономическата криза.
- Различията между районите от ниво 2 през периода се променят от средни към ниски (коефициентът на вариация се променя от 40% на 23%), т.е. – тенденцията е към намаляване на диференциацията по този негативен показател.
- Основните фактори за тези различия са (а) по-ниската степен на безработица в ЮЗР: през 2010 г. коефициентът на безработица там (6,8%) е по-нисък не само от средния за страната ни (10,2%), но и от този за ЕС-27 (9,7%); (б) високото ниво на безработица в СИР (14,5%), където е по-отчетливо влиянието на сезонните фактори.
- Вътрешнообластните различия се увеличават от 2007-2009 г., но намаляват през 2010 г. във всички райони от ниво 2. През анализирания период най-ниски са различията в ЮЗР – разликата между най-високото (9% в област Кюстендил) и най-ниското (5,8% в област Благоевград) равнище на безработица е 3,2 п.п., а най-високи в СИР – разликата между най-високото (28,8% в област Шумен) и най-ниското (8,2% в област Варна) равнище на безработица е 20,8 п.п.

По отношение на *заетостта според образователното равнище*:

- Диференциацията между районите от NUTS II при всички образователни нива на заетите лица се характеризира като:
 - Средна – по отношение дела на заетите лица с основно образование в общия брой на заетите, като тенденцията е към запазване на диференциацията (коефициент на вариация малко над 30%, при 12,5% дял средно за страната през 2010 г.). Делът на заети лица с такова образование е под средното за страната в СЗР и ЮЗР, докато останалите райони са над средното ниво.
 - Много ниска – по отношение дела на лицата със средно образование (коефициентът на вариация е около 7%). Под средния за страната (60,2%) дял има в СИР и ЮЗР.

- Ниска – по отношение дела на зетите с висше образование лица (коефициентът на вариация е около 20%). Две са основните причини за това: големият дял на тази категория лица в ЮЗР и ниският им дял в ЮИР. В останалите райони техният дял се движи в тесните граници между 22,5% и 25,8%. По-добрата образователна структура на зетите лица в ЮЗР в сравнение с останалите райони от ниво 2 е логично отражение на структурата на икономиката и на специфичното търсене на по-високообразована работна сила в този район.
- Диференциацията между областите на районите от NUTS II при всички образователни нива на зетите лица се характеризира като:
 - Средна – по отношение дела на зетите лица с основно образование в общия брой на зетите, като тенденцията е към увеличаване на диференциацията (коефициент на вариация 47% през 2007 г. и 59,2% през 2010 г. средно за страната). най-съществените различия се наблюдават между областите на СЦР – 94,5% (26-27% от наетите лица в областите Разград и Силистра са с основно образование при 7,6% в област Велико Търново) и ЮЦР – 76,3% (около 38% от наетите лица в област Кюстендил са с основно образование при под 18% в останалите области).
 - Ниска – по отношение дела на лицата със средно образование (коефициентът на вариация е 11% през 2007 г. и 12,9% през 2010 г.) и с висше образование лица (коефициентът на вариация е 27% през 2007 г. и 29,4% през 2010 г.). Във втория случай отново причината е присъствието на област София-град, където възможностите на зетост на лицата с по-високо образование са по-големи.

По отношение на *дела на наетите лица в населението на възраст 15-64 г.*:

- Той слабо намалява през 2009 г. спрямо 2008 г. във всички райони от ниво 2 с изключение на ЮЗР. Това е и единственият район с по-висок дял (62,8%) на наетите лица от средното за страната (46,1%).
- Междурегионалните различия могат да се оценят като ниски с лека тенденция към нарастване (коефициентът на вариация е 18-21%). Във всички райони се наблюдава намаление на наетите лица в реалния сектор (преработваща промишленост и строителство) като резултат от навлизането на националната икономика в рецесия. Същевременно обаче се увеличава делът на наетите лица в икономически дейности, които предлагат стоки и услуги с относително по-ниска еластичност на търсенето (напр. търговия – най-вече с хранителни стоки) или са свързани с по-голямото оказване на социални услуги в общността (от групата „Здравеопазване и социална работа”).
- Вътрешнорегионалните различия между областите на СЗР, СЦР, СИР, ЮИР и ЮЦР, измерени чрез коефициента на вариация, са сходни и се изменят незначително през 2009 г. спрямо 2008 г. Единственото изключение е ЮЗР, където различията са по-големи и се увеличават основно заради влиянието на област София (столица).

По отношение на *средната годишна работна заплата*:

- Във всички райони от ниво 2 тя се повишава през 2009 г. спрямо 2008 г. (до 7309 лв. средно за страната). Това води до нарастване значението на трудовите възнаграждения като източник на доходи за домакинствата.

- Под средното за страната равнище остават всички райони с изключение на ЮЗР, където заплатата изпреварва средното за страната ниво с над 20%.
- Междурегионалните различия могат да се оценят като ниски без изразена посока на промяна (коефициентът на вариация е около 17%). Най-ниските заплати се получават в сферата на търговията и ремонта на автомобили и мотоциклети, което вероятно е компенсационен ефект на по-високата заетост в тази икономическа дейност, но и на фактори като сложност на труда, дял на публичния сектор³⁷ и на сивата икономика. Най-високите заплати имат наетите лица в държавното управление, където обаче увеличението е най-слабо в резултат от поддържаната политика на ограничаване на държавните разходи, респ. административните.

Перспективите за развитие на пазара на труда до 2020 г. са:

- продължаване на спада в равнището на заетост, вкл. на наетите лица, и увеличаване на безработицата до края на 2012 г., тъй като наблюдаваното през последните месеци на 2011 г. оживление на пазара на труда все още не е свързано със създаването на устойчива заетост. В периода до 2020 г. в зависимост от навлизането във фазата на икономическо оживление, се очаква положителна динамика в заетостта и безработицата.
- увеличение на работните заплати – с по-бавни темпове до края на 2012 г. като след това може да се очаква ускоряване на растежа.
- увеличение на дела заетите лица с висше образование с оглед постигане на целите на Стратегия: Европа 2020 и намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия.
- поддържане на ниска междурегионална и вътрешнорегионална диференциация по отношение на параметрите на пазара на труда.

Политиките в областта на пазара на труда са преимуществено в обхвата на Министерството на труда и социалната политика. По отношение на намаляване на различията в развитието на районите от ниво 2 е необходима „регионализация” на активните програми и мерки, точно фокусирани към нуждите на локалните трудови пазари. Този процес трябва да започне още от оценка на потребностите както на предлагащите, така и на търсещите работа, за да може да се насърчава създаването на заетост, отговаряща на състоянието и протичащите тенденции във всеки район.

³⁷ - статистическата отчетност традиционно регистрира по- големи размери на заплатите в публичния в сравнение с частния сектор.

3. Развитие на икономиката

3.1. Регионални икономически резултати и БВП

3.1.1. Методологически бележки

Анализът на териториалните различия по отношение на регионалните икономически резултати и Брутният вътрешен продукт (БВП) и производителността на труда е извършен чрез следните показатели:

- Брутен вътрешен продукт по териториални единици за статистически цели;
- Брутен вътрешен продукт на един жител;
- Производителност на труда

По определение на Евростат БВП (брутен вътрешен продукт) е индикатор за производството на една страна или регион. Той отразява общата стойност на произведените стоки и услуги, от която са извадени всички стоки и услуги използвани за непосредствена консумация при тяхното производство. Представянето на БВП в ППС (паритет на покупателната способност) елиминира различията в ценовите равнища между страните. Изчисленията на човек от населението позволяват сравнения на икономики и региони, които се различават значително в абсолютен размер. БВП на човек от населението в ППС е ключова променлива за определяне на това дали един район от ниво 2 има право на помощ по линия на Европейските Структурни фондове.

За основната част от показателите източници на информацията са НСИ и Евростат. Информация за показателя „консумация на ТУГ (тонове условно гориво) за производството на 1000 единици от БВП” не се обработва от институциите, не може да бъде заменен с друг показател, поради което той не е разгледан в анализа.

3.1.2. Анализ на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия

3.1.2.1. БВП на човек от населението

Междурегионални различия

Създаденият БВП на жител в районите от ниво 2 се колебае между 5 233 лв. в СЗР и 12 991 лв. в ЮЗР през 2007 г. (вж. следващата таблица). През 2009 г. размахът между полярните стойности се увеличава, като достига до 10 034 лв. Полярните стойности са произведени в същите два района и са съответно 5 576 лв. и 15 610 лв.

Друга тенденция, която се открива от данните в таблицата е, че номиналният БВП на жител расте през наблюдавания период във всички райони. Заедно с него расте и размахът на вариация и коефициентът на вариация, което показва, че различията между районите се увеличават макар и с малко. Стойностите на коефициента на вариация го подреждат в групата на средната вариация.

Таблица ИК- 1. Междурегионални различия по БВП на жител в районите от ниво 2, лв.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2009 г.	Промяна 2009/2007
Общо за страната	7857	9090	9007	100%	100%	1.15
СЗР	5233	5897	5576	67%	62%	1.07
СЦР	5528	6249	5942	70%	66%	1.07
СИР	6710	7836	7231	85%	80%	1.08
ЮИР	6398	7513	7238	81%	80%	1.13
ЮЦР	5640	6340	6217	72%	69%	1.10
ЮЗР	12991	15161	15610	165%	173%	1.20
Размах на вариация	7758	9264	10034			
Коефициент на вариация (V%)	36%	37%	40%			

Източник: НСИ

По БВП на жител ЮЗР е едноличен лидер в районите от ниво 2 със стойности от над 70% от средното равнище на страната. Всички други райони по разглеждания показател са на равнище под средното за страната. Може да се констатира наличието на четири групи: първа - с лидера ЮЗР, втора – с участието на СИР и ЮИР, трета – състояща се от ЮЦР и СЦР и четвърта – СЗР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се отнасят за областите.

Лидерът по БВП на жител заема първо място и при междубластните различия. Коефициентът на вариация през 2007-2009 г. при него се колебае между 61,4% и 70,7% (вж. следващата таблица). Това го поставя в групата на райони с много висока вариация. Причина за това е силното открояване на област София-град спрямо другите области от района. Например БВП в столицата през 2009 г. по текущи цени е 21 771 лв. при средно за страната БВП – 9007 лв.

При другите райони коефициентът на вариация се движи между 32-40%, което е под средното за страната и означава средна вариация.

След столицата като най-развити по този показател области се нареждат Варна, Пловдив, Стара Загора и София област с БВП на жител между 9000 – 10 000 лв. Най-изостанали области по този показател са осем области със стойности между 4000-5000 лв. Това са Сливен, Ямбол, Кюстендил, Силистра, Хасково, Разград, Видин и Монтана.

Таблица ИК- 2. БВП на жител, лв. – междубластни различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
СЗР	1665	2272	2233	35.10%	36.60%	39.60%
СЦР	2699	2394	2758	32.70%	34.00%	37.50%
СИР	4098	4812	4571	33.00%	32.80%	37.60%

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
ЮИР	3364	4080	4545	33.30%	33.00%	34.60%
ЮЦР	1600	1599	2382	32.80%	32.80%	37.50%
ЮЗР	12560	15426	16850	61.40%	63.40%	70.70%

Източник: НСИ

3.1.2.2. Производителност на труда

Междурегионални различия

Производителността на труда е измерена като съотношение на създадения номинален БВП и броя на заетите. През 2008 г. стойностите на този показател са в границите на 13 432 лв. за ЮЦР и 25 005 лв. за ЮЗР (вж. следващата таблица). Размахът на вариация е 11 573 лв. през 2008 г., а коефициентът на вариация е 24% за двете години от анализирания период (вж. следващата таблица). Това показва, че вариацията по този показател е на ниско равнище.

Таблица ИК- 3. Междурегионални различия по производителност на труда (лв.)

Региони	2007 г.	2008 г.	Отношение към ср.за страната (в%)		Промяна 2008/2007
			2007 г.	2008 г.	
Средно за страната	16149	18115	100%	100%	1.12
СЗР	12759	14488	79%	80%	1.14
СЦР	12175	13481	75%	74%	1.11
СИР	14576	17062	90%	94%	1.17
ЮИР	13351	15242	83%	84%	1.14
ЮЦР	12435	13432	77%	74%	1.08
ЮЗР	22589	25005	140%	138%	1.11
Размах на вариация	10414	11573			
Коефициент на вариация (V%)	24%	24%			

Източник: НСИ

По отношение на сравнението със средното за страната равнище на производителност през 2007-2008 г. отново ЮЗР е на първо място с превишение от над 38%. Близко до него с равнище от над 90% е СИР, докато другите райони се доближават на равнища от около 74-84% (вж. следващата таблица). С най-ниска производителност на труда през 2007 г. е СЦР, а през 2008 г. - ЮЦР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Различията в стойностите на коефициента на вариация на областните различия на производителността се увеличават през 2008 г. в сравнение с 2007 г. (вж. следващата таблица). Всички райони запазват позициите си през двете наблюдавани години, с изключение на СЗР и СИР, които променят местата си в долната част на класацията. С

най-големи различия са областите от ЮЗР, а с най-малки – СЗР и СИР. Според възприетата методология областните различия могат да бъдат определени като с ниска вариация, с изключение на ЮЗР и ЮИР, които попадат в групата на средната вариация.

Областите с най-висока производителност на труда са София град, Перник, Варна и Враца, а с най-нисък – Ямбол, Сливен, Смолян, Силистра, Плевен, Благоевград и Хасково.

Таблица ИК- 4. Производителност на труда - междуобластни различия (лв.)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)		Коефициент на вариация на Областни различия (V%)	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.
СЗР	5588.0	7981.0	21.4%	22.5%
СЦР	4510.0	4793.0	27.4%	28.0%
СИР	6193.0	7195.0	24.3%	22.0%
ЮИР	6718.0	7668.0	30.4%	30.1%
ЮЦР	3917.0	3055.0	27.6%	26.9%
ЮЗР	15245.0	17749.0	33.3%	43.6%

Източник: НСИ

3.1.3. Изводи и обобщения

Изводите и обобщенията, които могат да се направят от този анализ са следните:

- Създаденият БВП на жител в районите от ниво 2 се колебае между 5 233 лв. в СЗР и 12 991 лв. в ЮЗР през 2007 г. номиналният БВП на жител расте през наблюдавания период във всички райони. Заедно с него расте и размахът на вариация и коефициентът на вариация, което показва, че различията между районите се увеличават. Стойностите на коефициента на вариация го подреждат в групата на средната вариация.
- По БВП на жител ЮЗР е едноличен лидер в районите от ниво 2 със стойности от над 65% от средното равнище на страната. Всички други райони по този показател са на равнище под средното за страната. Може да се констатира наличието на четири групи: първа - с лидера ЮЗР, втора – с участието на СИР и ЮИР, трета – състояща се от ЮЦР и СЦР и четвърта – СЗР.
- ЮЗР е лидиращ при вътрешнорегионалните различия на БВП на жител. Коефициентът на вариация през 2007-2009 г. при него се колебае между 61,4% и 70,7%, което го поставя в групата на райони с много висока вариация. Причината за това е силното открояване на област София-град спрямо другите области от района. При другите райони коефициентът на вариация се движи между 32-40%, което е под средното за страната и означава средна вариация.
- Най-висок БВП на жител през 2009 г. по текущи цени се създава в столицата - 21 771 лв., като след нея се нареждат Варна, Пловдив, Стара Загора и София област с БВП на жител между 9 000 – 10 000 лв. Най-изостанали области по този показател са Сливен, Ямбол, Кюстендил, Силистра, Хасково, Разград, Видин и Монтана.
- Очакванията в средносрочна перспектива са да продължи ръстът на БВП, така че да се скъси разликата между страната и регионите ѝ спрямо партньорите в ЕС.

- През 2008 г. стойностите на производителността на труда са в границите на 13 432 лв. за ЮЦР и 25 005 лв. за ЮЗР. Размахът на вариация е 11 573 лв. през 2008 г., а коефициентът на вариация е 24% за двете години от анализирания период, което показва, че вариацията по този показател е на ниско равнище.
- С най-големи различия в производителността на труда има между областите от ЮЗР, а с най-малки – в СЗР и СИР. Според възприетата методология областните различия могат да бъдат определени като с ниска вариация, с изключение на ЮЗР и ЮИР, които попадат в групата на средната вариация по производителност на труда.
- Тенденциите в производителността на труда са към нарастването ѝ през следващите години и скъсяване на дистанцията със средното равнище за ЕС. По всяка вероятност вътрешно и междурегионалните различия ще се запазят през този период.

3.2. Секторен профил на регионите

3.2.1. Методологически бележки

Анализът на териториалните различия по отношение на Брутната добавена стойност (БДС) е извършен чрез следните показатели:

- БДС по териториални единици за статистически цели;
- Дял в БДС на определени основни сектори, създаден в България спрямо БДС в тези сектори на ЕС.
- Брутна добавена стойност по икономически сектори;
- Структура на БДС в индустрията по подотрасли;
- Стойност на индустриалната продукция вкл. по подотрасли на индустрията.

Поради липса на този етап на проекта на информация от НСИ не са разгледани показателите:

- Структура на БДС в индустрията по подотрасли

Анализът на данните за показателя дял в БДС на определени основни сектори, създаден в България спрямо БДС в тези сектори на ЕС е направен в т. 2.3.2. Секторен профил на икономиката.

3.2.2. БДС по териториални единици

Междурегионални различия

В ЮЗР се създава близо половината от БДС за страната (вж. следващата таблица). Този район бележи и най-висок ръст на създадената БДС през наблюдавания период, което още повече води до увеличаване на териториалната концентрация.

Най-нисък обем на БДС от около 8% се създава в СЗР и СЦР. В средата на тази групировка са останалите райони – СИР, ЮИР и ЮЦР със стойности по този показател в рамките на 11-14%.

Подобно на това разпределение е групировката по ръст на БДС през анализирания период. Най-ниски темпове на растеж отбелязват тези райони, които имат най-нисък

дъл и обратно. По този начин се задълбочават териториалните различия между районите от ниво 2, което се отбелязва при размаха на вариация. Коефициентът на вариация на междурегионалните различия е много висок - в рамките на 84-85% през 2007-2009 г.

Таблица ИК- 5. Междурегионални различия по БДС

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007	2009	Промяна
						2009/2007
Общо за страната	50574727	57732834	58695489	100.0%	100.0%	1.16
СЗР	4119188	4534830	4355860	8.1%	7.4%	1.06
СЦР	4351108	4831770	4694042	8.6%	8.0%	1.08
СИР	5597733	6474565	6151168	11.1%	10.5%	1.10
ЮИР	6064152	7033981	6958771	12.0%	11.9%	1.15
ЮЦР	7345687	8144970	8189024	14.5%	14.0%	1.11
ЮЗР	23096859	26712718	28346624	45.7%	48.3%	1.23
Размах на вариация	18977671	22177888	23990764			
Коефициент на вариация (V%)	84%	84%	85%			

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се запазват на едно равнище за страната през анализирания период (вж. следващата таблица). В отделните райони от ниво 2 могат да се забележат три групи. Първата се състои от райони с коефициент на вариация над средното за страната. В тази група попадат СЗР и СЦР. Втората група обхваща райони със стойности на коефициента около средното за страната – 97%. В тази група участват СИР, ЮИР и ЮЦР. В третата група, която има стойности най-отдалечени от средното за страната попада ЮЗР с коефициент от около 92%. При всички групи вътрешнорегионалните различия по този показател са много високи.

Таблица ИК- 6. Вътрешнорегионални различия по БДС

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	18187568	21192994	22893603	96.7%	96.7%	96.7%
СЗР	825162	841350	820510	98.4%	98.4%	98.5%
СЦР	863183	1010442	998350	98.3%	98.3%	98.4%
СИР	2830221	3336114	3272509	97.3%	97.2%	97.4%
ЮИР	2141960	2430843	2248273	97.0%	97.0%	97.1%
ЮЦР	3102465	3299577	3761228	97.1%	97.2%	97.2%
ЮЗР	17942173	20987587	22731276	91.9%	91.8%	91.6%

Източник: НСИ

Големите вътрешнорегионални различия в определена степен се дължат на силно диспропорционалното разпределение на създаваната БДС по области. Около 40% от

БДС за страната се създава в област София град. Най-високи стойности на БДС има в следните области: Пловдив, Варна, София област, Бургас, Стара Загора, Враца, Плевен, В. Търново, Пазарджик, Благоевград и Хасково. На противоположния полюс е област Видин с БДС под 500 млн. лв. Около това равнище на БДС са областите Разград, Силистра и Търговище.

3.2.3. Брутна добавена стойност по икономически сектори

Междурегионални различия

Структурата на БДС по основните икономически сектори – селско стопанство, индустрия и услуги в районите на страната е сходна. С най-голям относителен дял от над 50% са услугите, следващото място с около 30-40% се заема от индустрията, докато селското и горско стопанство е с най-малък дял – от около 7-12% (вж. следващата таблица).

Икономиката на СЗР е доминирана от сектора на услугите, който създава 47% от БДС през 2009 г. при 52% през 2007 г. Разширението на дела на услугите е за сметка на индустрията, която намалява относителния си дял от 36% на 31% през 2007-2009 г. Селското стопанство запазва дела си от 12% през анализирания период, въпреки че през 2008 г. неговият дял достига до 15% в БДС на района.

В СЦР услугите също доминират като техният дял в БДС на района расте от 55% през 2007 г. до 57% през 2009 г. Това нарастване е съпроводено от намаляване дела на индустрията и селското и горско стопанство с по един процентен пункт през този период. По този начин индустрията намалява от 5% на 34% в БДС на района, а селското стопанство - от 10% на 9%.

Вътрешната структура на БДС на СИР е с още по-голям дял на услугите. Техният дял също расте от 59% на 64% през периода. Това е за сметка на индустрията, която се свива от 34% на 28% в края на периода. Селското и горското стопанство заема малък, но устойчив дял от 7% в началото и края на периода с увеличение до 9% през междинната 2008 г.

В ЮИР услугите допринасят за точно половината от създадения БДС през 2007 г. През 2009 г. техният дял нараства с два процентни пункта до 52%. Относителният дял на индустрията е най-висок в този район спрямо другите райони на страната и достига до 43% в началото и края на периода. Селското и горското стопанство и относително намалява като достига до 6% през 2009 г.

В ЮЗР услугите имат най-висок относителен дял, който също показва позитивна динамика. Тяхното място от 72% в БДС на района достига до 73% през 2009 г. Едновременно с това в ЮЗР индустрията има най-малък относителен дял от 26%. Той се запазва постоянен през целия период. Селското и горското стопанство има най-нисък дял в БДС измежду всички останали райони. В ЮЗР неговият дял от 2% достига до символичния 1% в края на анализирания период.

ЮЦР има секторна структура на БДС много близка до СЦР. В нея делът на услугите расте от 51% до 55% съответно в началото и в края на периода. За сметка на това индустрията и селското стопанство се свиват. Индустрията относително намалява от 39% на 38%, докато при селското стопанство този спад е по-голям – от 10% на 7%.

Таблица ИК- 7. Структура на БДС по икономически сектори в районите на страната, в %

БДС по икономически сектори	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Северозападен район	100%	100%	100%
Селско и горско стопанство	12%	15%	12%
Индустрия	36%	32%	31%
Услуги	52%	53%	57%
Северен централен район	100%	100%	100%
Селско и горско стопанство	10%	12%	9%
Индустрия	35%	31%	34%
Услуги	55%	56%	57%
Североизточен район	100%	100%	100%
Селско и горско стопанство	7%	9%	7%
Индустрия	34%	32%	28%
Услуги	59%	60%	64%
Югоизточен район	100%	100%	100%
Селско и горско стопанство	7%	8%	6%
Индустрия	43%	40%	43%
Услуги	50%	52%	52%
Югозападен район	100%	100%	100%
Селско и горско стопанство	2%	2%	1%
Индустрия	26%	26%	26%
Услуги	72%	72%	73%
Южен централен район	100%	100%	100%
Селско и горско стопанство	10%	12%	7%
Индустрия	39%	35%	38%
Услуги	51%	53%	55%

Източник: НСИ

Интересен е разрезът на приноса на отделните райони в секторната БДС на национално равнище. В най-големия сектор – услугите ЮЗР създава над половината от БДС на страната (вж. следващата таблица). Другите райони създават между 7% (СЗР) и 12% (ЮЦР, СИР) от БДС в този сектор.

По-равномерно е регионалното разпределение на БДС в индустрията. И тук на първо място с най-висок дял е ЮЗР – 40% през 2009 г. С по 16-17% дял в националния БДС на сектора са ЮЦР, ЮИР и СИР. Другите райони имат по 8-9% в този сектор.

Най-равномерно разпределение и най-ниска концентрация има в сектора на селското и горско стопанство. При него районите с най-нисък относителен дял – ЮИР и СЦР имат от по 14-15% в националната стойност на сектора. Най-голям дял в БДС на сектора има ЮЦР с 22% от него. Другите райони създават около 16-18% от добавената стойност на сектора.

Таблица ИК- 8. Дял на регионалните сектори в БДС на сектора на национално равнище, в %

БДС по икономически сектори	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Северозападен район	8%	9%	9%
Селско и горско стопанство	16%	17%	18%
Индустрия	9%	8%	8%
Услуги	7%	7%	7%
Северен централен район	9%	8%	8%
Селско и горско стопанство	15%	15%	15%
Индустрия	9%	9%	9%
Услуги	8%	8%	7%
Североизточен район	11%	11%	10%
Селско и горско стопанство	14%	15%	16%
Индустрия	12%	12%	10%
Услуги	11%	11%	10%
Югоизточен район	12%	12%	12%
Селско и горско стопанство	14%	14%	14%
Индустрия	16%	16%	16%
Услуги	10%	10%	9%
Югозападен район	46%	46%	48%
Селско и горско стопанство	17%	15%	15%
Индустрия	37%	39%	40%
Услуги	53%	53%	55%
Южен централен район	15%	14%	14%
Селско и горско стопанство	24%	24%	22%
Индустрия	18%	16%	17%
Услуги	12%	12%	12%

Източник: НСИ

Оценката на междурегионалните различия между районите от ниво 3 по коефициент на вариация показва еднакви стойности по всички сектори през трите наблюдавани години (вж. следващата таблица). Стойностите на този коефициент се движат от 83% до 85%. По този начин териториалните различия в трите основни икономически сектора на районите могат да бъдат определени като много високи.

Таблица ИК- 9. Оценка на междурегионалните различия по сектори

Сектори	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Услуги			
Размах на вариация	14455716	16860076	18202606
Коефициент на вариация (V%)	85%	85%	85%
Индустрия			
Размах на вариация	4516033	5368668	5891654
Коефициент на вариация (V%)	84%	84%	84%
Селско и горско стопанство			
Размах на вариация	328635	423845	208433
Коефициент на вариация (V%)	83%	83%	83%

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

При най-големия икономически сектор – услугите, вътрешнорегионалните различия са много големи. Коефициентът на вариация се колебае в границите от 91% до 99% през анализирания период (вж. следващата таблица). Най-големи териториални различия в сектора на услугите има между областите на петте района с изключение на ЮЗР, където те са най-малки.

Таблица ИК- 10 Оценка на вътрешнорегионалните различия в сектор услуги

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	14498004	16821858	18172891	97%	97%	97%
СЗР	419138	476819	502210	99%	99%	99%
СЦР	513210	635987	601372	98%	98%	99%
СИР	1873083	2224271	2327861	97%	97%	97%
ЮИР	1164313	1474255	1403067	98%	97%	98%
ЮЦР	1668895	1956293	2092148	98%	98%	98%
ЮЗР	14451587	16755261	18090626	91%	91%	91%

Източник: НСИ

Около половината от БДС в сектора се създава в София град. С много високи стойности по този показател са областите Варна, Пловдив, Бургас и Стара Загора. С най-ниски стойности са областите Видин, Разград, Търговище, Ямбол, Кърджали и Смолян.

При втория по големина сектор – индустрията вътрешнорегионалните различия също са много високи. Разпределението на областите по райони е подобно на това на услугите (вж. следващата таблица).

Таблица ИК- 11. Оценка на вътрешнорегионалните различия в сектор индустрия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	3735637	4424483	4794093	97%	97%	97%
СЗР	423618	484765	488826	98%	98%	98%
СЦР	360001	395115	447153	98%	98%	98%
СИР	998101	1096160	934980	97%	97%	98%
ЮИР	1034283	1292109	1430255	96%	96%	96%
ЮЦР	1337505	1288383	1586591	97%	97%	97%
ЮЗР	3568985	4263670	4656564	93%	93%	92%

Източник: НСИ

В София град се създава близо 25% от БДС в индустрията. Другите области с най-висок дял в този сектор са София област, Пловдив, Стара Загора и Варна. На противоположния полюс с БДС в сектора от 69 млн. лв. е област Видин, докато другите области с най-нисък дял имат стойности в интервала 150-200 млн. лв. Това са областите: Монтана, Разград, Силистра, Добрич, Търговище, Ямбол и Кюстендил.

При най-малкия икономически сектор – селско и горско стопанство териториалните различия са също много високи. Разликата тук е, че във всички райони коефициентът на вариация е подобен – 96% или 97% (вж. следващата таблица).

Таблица ИК- 12.Оценка на вътрешнорегионалните различия в сектор селско и горско стопанство

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	189852	239485	172483	96%	96%	96%
СЗР	59113	71057	55271	97%	97%	96%
СЦР	76934	117207	89086	97%	97%	97%
СИР	62800	89918	77485	97%	96%	96%
ЮИР	66578	82606	55883	96%	97%	96%
ЮЦР	143438	171952	142772	95%	95%	96%
ЮЗР	153862	205328	140872	97%	97%	97%

Източник: НСИ

Най-много БДС в сектора се създава в областите Пловдив, Благоевград и Добрич, а най-малко в София град, Перник, Кюстендил и Габрово.

3.2.4. Стойност на индустриалната продукция вкл. по подотрасли на индустрията

Индустриалната продукция е структурирана като са използвани следните подотрасли: добивна промишленост, преработваща промишленост, производство, производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива и доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване. В следващото изложение са разгледани междурегионалните различия при тези подотрасли.

Най-голяма стойност на произведената продукция в добивната промишленост се пада на ЮЗР – 730 025 хил. лв., или 35,3% от цялото производство в страната (вж. следващата таблица). ЮИР и ЮЦР създават 24% от тази продукция в страната, докато останалите райони имат незначителен дял от около 4-7%. Тази голяма диференциация води до високи стойности на коефициента на вариация в рамките на 84-85% през 2007-2008 г. Като цяло добивната промишленост има много нисък дял в индустриалното производство на страната – около 4% през 2007-2008 г. В индустриалната продукция на регионите добивната промишленост има най-голям дял в ЮЦР и ЮИР с около 5-6%. Близко до тази стойност е ЮЗР – с 4,4% през 2008 г. Другите райони имат дял от под 2%.

Таблица ИК- 13. Произведена продукция от промишлените предприятия - добивна промишленост, в хил. лв.

Региони	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	2378280	1925198
СЗР	91506	49914
СЦР	160137	38686
СИР	133883	75444
ЮИР	579322	545982
ЮЦР	574795	446461
ЮЗР	838637	768711
Размах на вариация	747131	730025
Коефициент на вариация (V%)	84%	85%

Източник: НСИ

Таблица ИК- 14. Дял на добивна промишленост в индустриалната продукция на страната (%)

Региони	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	4.04	4.07
СЗР	2.86	1.46
СЦР	3.10	0.92
СИР	2.30	1.75
ЮИР	4.14	5.32
ЮЦР	6.36	5.77
ЮЗР	4.09	4.42

Източник: НСИ

Таблица ИК- 15. Дял на районите в произведената продукция от добивната промишленост

Региони	2008
Общо	100.0%
СЗР	3.8%
СЦР	6.7%
СИР	5.6%
ЮИР	24.4%
ЮЦР	24.2%
ЮЗР	35.3%

Източник: НСИ

Териториалните различия на областно равнище при произведената продукция от добивната промишленост не могат да бъдат установени коректно, поради липса на информация за 11 области: Хасково, Пазарджик, Стара Загора, Търговище, Добрич, Русе, Габрово, Монтана и Ловеч.

Разпределението на произведената продукция от преработващата промишленост е по-равномерно в районите на страната. В тази промишленост водещ район е ЮЗР с дял от 34% (вж. следващата таблица). На второ място по дял е ЮИР с 25,6% от продукцията, произведена в преработващата промишленост на страната. ЮЦР заема следващото място с дял от 16%. СИР и СЗР имат дял от около 10% по този показател, а с най-малко значение е СЗР с дял от около 6%. Отклоненията в произведената продукция от преработващата промишленост по райони е много голяма. Размахът на вариация е около 10-12 млрд. лв. Много високи са стойностите и на коефициента на вариация – 84% през двете анализирани години (вж. следващата таблица).

Таблица ИК- 16. Произведена продукция от промишлените предприятия - преработваща промишленост, в хил. лв.

Региони	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	47938927	37209252
СЗР	3037593	2389793
СЦР	4927269	3888960
СИР	4498747	3164536
ЮИР	12292479	8571547
ЮЦР	7833177	6625301
ЮЗР	15349662	12569115
Размах на вариация	12312069	10179322
Коефициент на вариация (V%)	84%	84%

Източник: НСИ

Преработващата промишленост има най-голям дял в произведената индустриална продукция. Той достига до около 80% средно за страната. По райони преработващата промишленост създава близо 93% от индустриалната продукция в СЦР. Преработващата промишленост има дял от около 84% в индустриалната продукция на ЮИР и ЮЦР. Много рязък спад в дела на тази промишленост се наблюдава в СЗР, където тя има дял от близо 95% през 2008 г., който рязка намалява до около 70% през

2009 г. (вж. следващата таблица). На нива от около 73% е дялът на преработващата промишленост в СИР и ЮЗР.

Таблица ИК- 17. Дял на преработващата промишленост в индустриалната продукция (%)

Региони	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	81.45	78.63
СЗР	94.81	69.73
СЦР	95.26	92.74
СИР	77.23	73.42
ЮИР	87.84	83.45
ЮЦР	86.61	85.60
ЮЗР	74.93	72.32

Източник: НСИ

Таблица ИК- 18. Дял на районите в произведената продукция от преработващата промишленост

	2008
Общо	100.0%
СЗР	6.3%
СЦР	10.3%
СИР	9.4%
ЮИР	25.6%
ЮЦР	16.3%
ЮЗР	32.0%

Източник: НСИ

Размахът и коефициентът на вариация на произведената продукция от преработващата промишленост имат високи стойности, което е индикатор за силни вътрешнорегионални различия. Във всички области коефициентът на вариация е над 90%, като достига до близо 90% в СЗР. Размахът на вариация е най-висок между областите на ЮЗР, където той надвишава 5 млрд. лв. през 2009 г. Този показател е най-нисък в СЗР, където е на равнище от 656 038 лв. през 2009 г.

Таблица ИК- 19. Размах и коефициент на вариация на произведената продукция от преработващата промишленост

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)		Коефициент на вариация на Областни различия (V%)	
	2008 г.	2009 г.	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	9282626	6004166	96.5%	96.5%
СЗР	834887	656038	98.7%	98.7%
СЦР	1299053	1046817	97.9%	97.9%
СИР	1817430	1213702	97.7%	97.9%
ЮИР	8970885	5649647	93.9%	94.4%
ЮЦР	4417018	4047281	96.8%	96.5%
ЮЗР	7613263	5814348	93.8%	93.4%

Източник: НСИ

Малко над 16% от произведената продукция в преработващата промишленост се създава в София град и област Бургас. Следващите лидери в тази промишленост са областите София област, Пловдив, Благоевград, Стара Загора, Варна и Русе. Най-слабо преработващата промишленост е застъпена в област Видин с произведена продукция през 2009 г. от 85 млн. лв. Другите области, които се намират на дъното на тази класация са създали продукция в рамките на 220-500 млн. лв. са Силистра, Кюстендил, Ямбол, Кърджали, Смолян, Враца, Монтана, Разград, Добрич и Търговище.

Анализът на териториалните различия на произведената продукция при производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива не може да бъде изпълнен поради конфиденциалност на данните за 13 области, което влияе и на стойностите на областно равнище.

При анализа на продукцията от доставянето на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване също има известна условност, поради конфиденциалност на данните за 6 области: Монтана, Плевен, Добрич, Търговище, Кърджали и Смолян. Поради това, че тези области са малки и те са разпръснати равномерно между районите, е направен анализ на териториалните им различия.

Показателите за териториални различия – размах и коефициент на вариация са високи, като размахът е над 1 млрд. лв., а коефициентът на вариация е 85-86% (вж. следващата таблица).

Таблица ИК- 20. Произведена продукция от доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (хил.лв.)

Региони	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	1637032	1198987
СЗР	74897	78951
СЦР	85152	93047
СИР	132215	136825
ЮИР	133379	142832
ЮЦР	133411	147045
ЮЗР	1077978	600287
Размах на вариация	1003081	521336
Коефициент на вариация (V%)	86%	85%

Източник: НСИ

Този сектор е най-малкият по дял в индустриалната продукция, като стойностите му за страната са около 2,5-3%. Най-висок дял в регионите той има в ЮЗР и СИР през 2009 г. В останалите райони неговото равнище е около 1,4%-2,3% (вж. следващата таблица).

Таблица ИК- 21. Дял на доставянето на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване в индустриалната продукция (%)

Региони	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	2.78	2.53
СЗР	2.34	2.30
СЦР	1.65	2.22
СИР	2.27	3.17
ЮИР	0.95	1.39
ЮЦР	1.48	1.90
ЮЗР	5.26	3.45

Източник: НСИ

Таблица ИК- 22. Дял на районите в произведената продукция от доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване

Региони	2008
Общо	100.0%
СЗР	4.6%
СЦР	5.2%
СИР	8.1%
ЮИР	8.1%
ЮЦР	8.1%
ЮЗР	65.8%

Източник: НСИ

Размахът и коефициентът на вариация на произведената продукция от този сектор варира силно между областите в рамките на един район. Поради тази причина размахът и коефициентът на вариация имат високи стойности. Размахът между отделните области е най-малък в СЦР – 13,5 млн. лв. през 2008 г. и най-голям при ЮЗР през 2008 г. - 986 млн. лв. (вж. следващата таблица). За всички райони коефициентът на вариация е с много високи стойности от над 90%.

Таблица ИК- 23. Размах и коефициент на вариация на произведената продукция от доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)		Коефициент на вариация на Областни различия (V%)	
	2008 г.	2009 г.	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	996310	532381	97.2%	-
СЗР	19176	20921	99.5%	99.2%
СЦР	13510	15207	99.0%	98.4%
СИР	73374	78711	98.4%	97.8%
ЮИР	40229	52255	98.0%	97.0%
ЮЦР	73641	77714	98.6%	-
ЮЗР	986156	523455	90.0%	91.6%

Източник: НСИ

3.2.5. Изводи и обобщения

Изводите и обобщенията, които могат да се направят от този анализ са следните:

- В ЮЗР се създава близо половината от БДС за страната, докато най-нисък обем на БДС от около 8% се създава в СЗР и СЦР. В средата на тази групировка са останалите райони – СИР, ЮИР и ЮЦР със стойности по този показател в рамките на 11-14%. Междурегионалните и вътрешнорегионалните различия по този показател са много високи.
- Около 40% от БДС за страната се създава в област София град. Най-високи стойности на БДС има в следните области: Пловдив, Варна, София област, Бургас, Стара Загора, Враца, Плевен, В. Търново, Пазарджик, Благоевград и

Хасково. На противоположния полюс е област Видин с БДС под 500 млн. лв. Около това равнище на БДС са областите Разград, Силистра и Търговище.

- Най-голям дял в създадената БДС на равнище район имат услугите. Той нараства през анализирания период за сметка на намаляване на относителния дял на индустрията и услугите. Структурата на БДС по основните икономически сектори – селско стопанство, индустрия и услуги в районите на страната е сходна. С най-голям относителен дял от над 50% са услугите, следващото място с около 30-40% се заема от индустрията, докато селското и горско стопанство е с най-малък дял – от около 7-12%.
- Най-голям дял имат услугите във вътрешнорайонната структура на БДС в ЮЗР – 73% през 2009 г. Индустрията има най-голям относителен дял в ЮИР – 43% през 2009 г., а селското и горско стопанство в СЗР – 12% през 2009 г.
- По отношение на приноса на отделните райони в секторната БДС на национално равнище, в най-големия сектор – услугите ЮЗР създава над половината от БДС на страната. По-равномерно е регионалното разпределение на БДС в индустрията с най-висок дял също в ЮЗР – 40% през 2009 г. Най-равномерно разпределение и най-ниска концентрация има в сектора на селското и горско стопанство.
- Териториалните различия при създаването на БДС по основни икономически сектори както в междурегионален, така и във вътрешнорегионален план са много високи. Коефициентът на вариация има еднакви стойности при измерване на междурегионалните различия в трите сектора. Неговите стойности са повисоки и леко диференциране при измерване на вътрешнорегионалните различия в сектора на услугите и индустрията, докато при селското и горското стопанство всички райони имат приблизително еднакви стойности.
- Ако се запазят в бъдеще настоящите тенденции може да се очаква, че в периода до 2020 г. ще продължи разширяването на сектора на услугите за сметка на дела на индустрията и селското и горско стопанство. Друга тенденция е за ръст на създадената БДС във всички региони. Въпреки това може да се очаква, че при равни други условия междурегионалните и вътрешнорегионалните различия ще останат много високи до 2020 г.

От сравнителния анализ на териториалните различия между районите в България по подотрасли на индустрията могат да бъдат направени следните изводи:

- Преработващата промишленост има най-голям дял в произведената индустриална продукция. Той достига до около 80% средно за страната. Разпределението на произведената продукция от преработващата промишленост е сравнително равномерно в районите на страната. В тази промишленост водещ район е ЮЗР с дял от 34%. На второ място по дял е ЮИР с 25,6% от продукцията. ЮЦР заема следващото място с дял от 16%. СИР и СЗР имат дял от около 10% по този показател, а с най-малко значение за сектора е СЗР с дял от около 6%. Териториалните различия са много големи при тази промишленост.
- Добивната промишленост има много нисък дял в индустриалното производство на страната – около 4%. Най-голяма стойност на произведената продукция в добивната промишленост се пада на ЮЗР с 35,3% от цялото производство в страната. ЮИР и ЮЦР създават 24% от продукцията в сектора, докато останалите райони имат незначителен дял от около 4-7%. Тази голяма

диференциация води до високи стойности на коефициента на вариация в рамките на 84-85% през 2007-2008 г.

- Секторът „Доставяне на води и канализационни услуги” създава около 1,1-1,6 млрд. лв. продукция през 2008-2009 г. С най-голям обем в него е ЮЗР с над 65% от произведената продукция, докато във всички останали райони се създава около 5-8% от нея. Производството в сектора следва териториалното разпределение на клиентите си. Показателите за териториални различия в този сектор са много високи.
- Тенденциите в развитието на анализираните подотрасли на индустрията до 2020 г., които ще оказват влияние върху развитието им са следните. Произведената продукция в тези сектори ще расте в номинално и реално изражение. Може да се очаква вътрешно реструктуриране, което ще зависи от цените на енергосуровините на международните пазари, темповете на нарастване на жизнения стандарт и оттам на разходите за комунални услуги, делокализацията на индустрии от други страни в България.

3.3. Предприемачество

3.3.1. Методологически бележки

Анализът на териториалните различия по отношение на предприемачеството е извършен чрез следните показатели:

- Разпределение на предприятията по големина;
- Характеристики и дял на сектора на МСП в икономиката на районите;
- Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката по статистически зони, райони от ниво 2 и области – рентабилност;
- Брой на новооткрити и фалирали предприятия;
- Регионални клъстери.

3.3.2. Разпределение на предприятията по големина

Междурегионални различия

Разпределението на предприятията по големина е направено по най-често използвания признак – заети лица. Резултатите от тези разпределения са представени в следващите таблици. Разликата между тях е, че разкриват структурата на предприятията по големина на равнище район и на национално равнище.

Размерната структура по райони през 2007 г. и 2009 г. е представена в следващите таблици. От тези таблици може да се констатира, че размерната структура е много стабилна и не търпи резки промени през годините. Преобладаващ дял от около 90% в нея заемат микропредприятията с персонал до 9 д. Малките предприятия са на второ място по популярност с дял от около 7-9,5%. Средните предприятия са около 1-2% от всички предприятия в страната, а големите са под един процент и се колебаят около 0,2-0,4% (вж. следващата таблица).

В тази структура не могат да се отбележат значителни различия по райони, така че различните райони в страната имат приблизително еднаква размерна структура.

Таблица ИК- 24. Размерна структура на предприятията в България през 2007 г.

Заети лица	България	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЦР	ЮЗР
до 9 д.	89.10%	90.33%	89.05%	90.06%	90.28%	88.69%	88.04%
10-49 д.	8.75%	7.66%	8.70%	8.08%	7.95%	9.16%	9.49%
50-249 д.	1.86%	1.76%	1.96%	1.59%	1.56%	1.87%	2.11%
над 250 д.	0.29%	0.25%	0.29%	0.27%	0.22%	0.28%	0.36%
Общо	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

Източник: НСИ

Таблица ИК- 25.Размерна структура на предприятията в България през 2009 г.

Заети лица	България	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЦР	ЮЗР
до 9 д.	91.23%	91.46%	90.57%	92.00%	91.95%	91.12%	90.83%
10-49 д.	7.19%	7.01%	7.60%	6.67%	6.68%	7.34%	7.44%
50-249 д.	1.38%	1.34%	1.58%	1.15%	1.21%	1.37%	1.49%
над 250 д.	0.21%	0.19%	0.25%	0.18%	0.17%	0.18%	0.24%
Общо	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

Източник: НСИ

Следващата таблица дава представа за разпределението на различните по големина предприятия по райони. Тази структура е също много стабилна и не подлежи на сериозни промени във времето. Най-голяма концентрация от всички предприятия се получава в ЮЗР. В него се намират от 36% до 43% от различните по големина предприятия през 2009 г.

Второ място в това подреждане заема ЮЦР с около 15-18% от всички размерни категории предприятия на страната.

Следващите места се заемат от два района – СИР и ЮИР. В тях са концентрирани около 11-14% от всички предприятия на страната. Близко до тях се намира СЦР с обхват от около 11-14% от всички размерни групи предприятия. На последно място с най-ниска концентрация на предприятия е СЗР с около 7-9% от предприятията на страната.

Разликата между дяловете на отделните по големина предприятия копира разпределението на предприятията по районите. С най-високи отклонения е ЮЗР, следван от СИР, ЮИР и СЦР. С най-ниски отклонения в тези дялове е СЗР.

Таблица ИК- 26. Разпределение на предприятията по райони

		2007						2008						2009					
Заети лица	България	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЦР	ЮЗР	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЦР	ЮЗР	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЦР	ЮЗР
до 9 д.	100%	9%	11%	14%	15%	18%	32%	9%	11%	14%	15%	17%	33%	8%	10%	14%	14%	18%	36%
10-49 д.	100%	8%	11%	13%	14%	19%	36%	8%	11%	13%	14%	18%	36%	8%	10%	13%	13%	18%	38%
50-249 д.	100%	9%	12%	12%	13%	18%	37%	8%	11%	12%	12%	19%	38%	8%	11%	11%	13%	18%	39%
над 250 д.	100%	8%	11%	12%	11%	17%	40%	8%	11%	12%	12%	16%	41%	7%	11%	12%	11%	15%	43%
Макс. разлика, в % пунктове		1%	1%	2%	4%	2%	8%	1%	0%	2%	3%	3%	8%	1%	1%	3%	3%	3%	7%

Източник: НСИ

3.3.3. Характеристики и дял на сектора на МСП в районите

Междурегионални различия

МСП създават около 73% от добавената стойност в сектора на услугите средно за страната (вж. следващата таблица). Всички райони с изключение на ЮЗР са над това равнище. През двете наблюдавани години не се забелязват съществени промени в тези дялове по региони. Разликата в процентни пунктове между максималната и минималната стойност по този показател се увеличава от 22% на 24%.

Таблица ИК- 27. Принос на МСП в добавената стойност на услугите

Региони	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	73.70	72.30
СЗР	86.90	88.50
СЦР	89.30	86.00
СИР	76.60	77.80
ЮИР	85.40	86.00
ЮЦР	86.80	86.50
ЮЗР	67.10	64.40
Максимална разлика, в % пунктове	22.20	24.10

Източник: НСИ

МСП създават около 45% от добавената стойност в сектора на индустрията средно за страната (вж. следващата таблица). По-голям дял от средното те имат в СЦР и ЮЦР, а най-малък в СЗР. През двете анализирани години има няколко по-забележими промени в тази структура. Делът на МСП в добавената стойност на индустрията рязко намалява от 42.90% на 34.40% в ЮИР. Обратна тенденция се забелязва в СИР, където той расте от 40.40% на 47.20%. В другите райони промяната в дяловете не е толкова съществена. Разликата в процентни пунктове между максималната и минималната стойност по този показател се увеличава от 23% на 25%.

Таблица ИК- 28. Принос на МСП в добавената стойност на индустрията (%)

Региони	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	45.40	45.00
СЗР	32.70	36.30
СЦР	55.30	59.10
СИР	40.40	47.20
ЮИР	42.90	34.40
ЮЦР	52.70	48.60
ЮЗР	45.00	45.10
Максимална разлика, в % пунктове	22.60	24.70

Източник: НСИ

МСП създават около 97% от добавената стойност в сектора на селското стопанство средно за страната (вж. следващата таблица). В СЗР, както и в ЮИР през 2009 г. те създават цялата добавена стойност в сектора. Близки до 100% са и другите райони с изключение на СЦР, в който този дял е около 95%. Доста по-назад от тези равнища е ЮЗР със стойности около 75-80% през двете анализирани години.

През двете анализирани години няма съществени промени в тази структура. Разликата в процентни пунктове между максималната и минималната стойност по този показател е малка, като намалява от 9.5% на 7.9% през периода.

Таблица ИК- 29. Принос на МСП в добавената стойност на селското стопанство (%)

Региони	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	96.50	97.40
СЗР	100.00	100.00
СЦР	95.00	95.10
СИР	99.90	100.00
ЮИР	99.20	100.00
ЮЦР	95.10	96.80
ЮЗР	74.90	79.70
Максимална разлика, в % пунктове	25.10	22.30

Източник: НСИ

3.3.4. Рентабилност на продажбите

3.3.4.1. Рентабилността на продажбите в най-малките предприятия

Междурегионални различия

Рентабилността на продажбите в най-малките предприятия драстично намалява през 2007-2009 г. от 10.34 лв. на 1.56 лв. на 100 лв. приходи от дейността (вж. следващата таблица). Такава е тенденцията във всички райони с изключение на СЗР и СЦР, в които има увеличение през 2008 г. Най-драстично намаление може да се открие в ЮЗР, където тя намалява от 14.3 лв. на 0.80 лв. Регионалните различия по този показател от средно ниво минават в много високо ниво при коефициента на вариация. За разлика от него те намаляват при размаха на вариация от 11.5 лв. на 4.3 лв.

Таблица ИК- 30. Рентабилност на продажбите на предприятия с до 9 заети лица (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	10.34	3.83	1.56
СЗР	2.83	3.87	2.75
СЦР	6.41	6.88	4.98
СИР	7.89	6.53	3.74
ЮИР	5.76	4.20	2.87
ЮЦР	9.20	5.55	5.07
ЮЗР	14.31	2.11	0.80
Размах на вариация	11.48	4.77	4.27
Коефициент на вариация (V%)	42.5%	50.7%	149.1%

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Териториалните различия между областите също отбелязват тенденция на нарастване през периода. При тях преходът е от равнище на висока на много висока вариация (вж. следващата таблица). Най-високи стойности този коефициент през 2009 г. има в СЦР и ЮЦР, а най-ниски - в ЮЗР. При размаха на вариация тенденцията е към намаление с изключение на два района – СЗР и ЮИР.

Таблица ИК- 31. Размах и коефициент на вариация на рентабилността на продажбите на предприятия с до 9 заети лица

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
СЗР	0.9	6.4	3.6	71.8%	61.9%	134.3%
СЦР	6.1	2.6	4.2	49.9%	77.6%	273.0%
СИР	8.9	1.2	4.6	36.3%	81.5%	158.3%
ЮИР	3.2	3.0	3.7	52.5%	43.0%	145.1%
ЮЦР	18.4	3.0	4.5	68.7%	38.9%	219.1%
ЮЗР	16.4	5.0	2.0	60.4%	56.9%	47.7%

Източник: НСИ

3.3.4.2. Рентабилността на продажбите в малките предприятия

Междурегионални различия

Рентабилността на продажбите в малките предприятия също отбелязва намаление през 2007-2009 г. от 7.36 лв. на 3.52 лв. на 100 лв. приходи от дейността (вж. следващата таблица). Такава е тенденцията и на регионално равнище с изключение на ЮЦР, в който има увеличение през 2008 г. Най-сериозно намаление може да се отбележи в СИР, където тя намалява от 10.34 лв. на 3.72 лв. Регионалните различия по този показател са на ниско ниво през целия период при коефициента на вариация. За разлика от него те намаляват при размаха на вариация от 5.20 лв. на 1.04 лв. (вж. следващата таблица).

Таблица ИК- 32. Рентабилност на продажбите на предприятия с 10-49 заети лица (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	7.36	5.13	3.52
СЗР	5.46	5.29	3.59
СЦР	6.50	6.45	3.82
СИР	10.34	7.53	3.72
ЮИР	6.99	3.61	2.78
ЮЦР	5.14	5.25	2.92
ЮЗР	7.68	4.70	3.80
Размах на вариация	5.20	3.92	1.04
Коефициент на вариация (V%)	23.8%	25.2%	12.3%

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Териториалните различия между областите също отбелязват тенденция на нарастване през периода. При тях преходът е от равнище на средна на висока вариация (вж. следващата таблица) с изключение на ЮИР, чийто стойности в началото и края на периода са от групата на ниската вариация. Най-високи стойности този коефициент през 2009 г. има в ЮЗР, ЮЦР и СЦР, а най-ниски - в СИР. При размаха на вариация тенденцията е към намаление с изключение на два района – СЗР и СЦР.

Таблица ИК- 33. Размах и коефициент на вариация на рентабилността на продажбите на предприятия с 10-49 заети лица

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
СЗР	2.9	5.3	5.4	30.8%	39.2%	51.4%
СЦР	2.2	4.1	3.7	18.8%	44.1%	40.2%
СИР	7.7	2.9	1.9	40.5%	47.7%	21.6%
ЮИР	2.4	6.7	0.7	13.6%	46.9%	22.6%
ЮЦР	2.6	4.4	3.4	29.8%	36.5%	53.4%
ЮЗР	4.4	4.9	4.2	35.6%	58.2%	60.1%

Източник: НСИ

3.3.4.3.Рентабилността на продажбите в средните предприятия

Междурегионални различия

Рентабилността на продажбите в средните предприятия постепенно се свива през 2007-2009 г. от 6.70 лв. на 3.05 лв. на 100 лв. приходи от дейността (вж. следващата таблица). Такава е тенденцията и на регионално равнище във всички райони. Най-сериозен спад може да се отбележи в СЦР, където тя намалява от 7.14 лв. на 2.93 лв. Регионалните различия по този показател са на ниско ниво през целия период при коефициента на вариация, но с тенденция на нарастване. За разлика от него те намаляват при размаха на вариация от 2.95 лв. на 2.26 лв. (вж. следващата таблица).

Таблица ИК- 34. Рентабилност на продажбите на предприятия с 50-249 заети лица
%

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	6.70	5.14	3.05
СЗР	4.20	0.97	1.40
СЦР	7.14	4.04	2.93
СИР	5.53	7.09	3.66
ЮИР	7.02	5.92	3.04
ЮЦР	6.37	4.37	2.86
ЮЗР	7.15	5.30	3.15
Размах на вариация	2.95	6.12	2.26

Коефициент на вариация (V%)	17.5%	38.6%	23.8%
-----------------------------	-------	-------	-------

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Териториалните различия между областите отбелязват тенденция на нарастване през периода. При тях преходът е от равнище на средна на висока от средна на много висока вариация – при ЮЗР, СЗР и ЮЦР (вж. следващата таблица). Най-ниски стойности на този коефициент през 2009 г. има в ЮИР и СЦР. При размаха на вариация тенденцията е към увеличение с изключение на три района – СЦР, СИР и ЮИР.

Таблица ИК- 35. Размах и коефициент на вариация на рентабилността на продажбите на предприятия с 50-249 заети лица

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
СЗР	4.9	9.2	7.5	52.4%	76.3%	83.0%
СЦР	5.8	2.2	4.8	39.2%	22.1%	59.1%
СИР	6.8	4.7	5.5	40.2%	35.6%	71.0%
ЮИР	4.5	2.4	3.1	27.9%	28.1%	45.8%
ЮЦР	4.4	5.2	7.1	21.7%	36.3%	97.7%
ЮЗР	5.6	8.8	10.6	31.5%	55.8%	125.6%

Източник: НСИ

3.3.4.4. Рентабилността на продажбите в големите предприятия

Междурегионални различия

Рентабилността на продажбите в големите предприятия намалява съществено през 2007-2009 г. от 5.54 лв. на 0.83 лв. на 100 лв. приходи от дейността (вж. следващата таблица). Такава е тенденцията и на регионално равнище във всички райони. Най-сериозен спад отбелязва СИР, където тя намалява от 8.09 лв. на 2.97 лв. Регионалните различия по този показател са на ниско стартово ниво през 2007 г., докато през следващите години коефициентът на вариация показва много високи стойности от над 250%. За разлика от него размахът на вариация малко намалява от 4.97 лв. на 4.13 лв.

Таблица ИК- 36. Рентабилност на продажбите на предприятия с над 250 заети лица (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	5.54	1.63	0.83
СЗР	7.23	9.06	3.65
СЦР	6.10	2.65	1.47
СИР	8.09	7.98	2.97
ЮИР	3.28	2.29	0.47
ЮЦР	8.25	3.57	4.60
ЮЗР	5.15	0.75	0.87

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Размах на вариация	4.97	8.31	4.13
Коефициент на вариация (V%)	34.8%	252.4%	256.9%

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Териториалните различия между областите отбелязват много силна тенденция на нарастване през анализирания период. При тях преходът в общия случай е от равнище висока на много висока вариация. Изключение от това правило са ЮЗР и СЦР, които имат по-ниска начална стойност (вж. следващата таблица). При големите предприятия са отчетени най-високи стойности на коефициентът на вариация на областно равнище.

При размаха на вариация тенденцията е към намаление с изключение на три района – СЦР, СИР и ЮЗР.

Таблица ИК- 37. Размах и коефициент на вариация на рентабилността на продажбите на предприятия с над 250 заети лица

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
СЗР	11.7	14.3	8.8	81.5%	522.6%	707.2%
СЦР	4.8	9.2	5.9	38.7%	317.1%	314.1%
СИР	11.5	7.2	13.6	108.1%	390.8%	840.9%
ЮИР	5.5	18.9	4.9	64.0%	666.6%	438.4%
ЮЦР	20.4	22.6	12.5	147.6%	679.6%	866.4%
ЮЗР	4.2	4.3	9.6	37.8%	101.5%	639.2%

Източник: НСИ

3.3.4. Брой на новооткрити и фалирали предприятия

Броят на активните предприятия в страната непрекъснато се увеличава през анализирания период. От 260393 през 2007 г., той достига до 327647 през 2009 г. (вж. следващата таблица), което е увеличение с над 25%. Това се дължи на положителната разлика между новородените и умрелите предприятия. Съответно коефициентът на новородените предприятия е по-висок от коефициента на умрели предприятия. Докато коефициентът на новородените предприятия през периода е около 15-18%, то коефициентът на умрели предприятия варира между 9-13%.

Таблица ИК- 38. Демография на предприятията

Предприятия в страната	2007	2008	2009
Новородени предприятия	39319	50728	49287
Умрели предприятия	22050	35466	-
Активни предприятия	260393	271272	327647
Дял на новородените предприятия	15.1%	18.7%	15.0%
Дял на умрелите предприятия	9.10%	13.1%	-

Таблицата е съставена по данни на публикации на НСИ³⁸.

Забележка: Данните в таблицата обхващат наблюдаваните от Евростат и НСИ сектори на икономиката. Данните за умрелите предприятия през 2007 г. се отнасят за 2005 г. Делът на умрелите предприятия през 2007 г. се отнася за 2005 г.

3.3.5. Регионални клъстери

НСИ не събира информация за регионалните клъстери в страната. Затова при този анализ са използвани алтернативни източници на информация. Един такъв източник е учредената на 24.07.2009 г. Асоциация на бизнес клъстерите. Нейни членове са следните вече създадени клъстери³⁹:

- Клъстер мехатроника и автоматизация;
- ИКТ Клъстер;
- ИКТ Клъстер Варна;
- Български мебелен клъстер;
- Български морски клъстер;
- Клъстер в енергоизграждането „Елемон“;
- Клъстер „Информационни ресурси“;
- Клъстер „Лазери и оптика“;

Със статут на кандидат членове са няколко други клъстери:

- Бизнес клъстер „Бургас“;
- Клъстер „Микроелектроника“;
- Клъстер по металолееене;
- Клъстер по облекло и текстил „Дунав“;
- Клъстер по козметика и етерични масла;
- Клъстер ВЕИ – Благоевград;
- Клъстер Еко-флора.

Част от клъстерите в страната бяха създадени по проекти на ФАР и на ААМР през 2001-2002 г. и 2005-2006 г. Използваният подход за това беше отгоре-надолу (top-

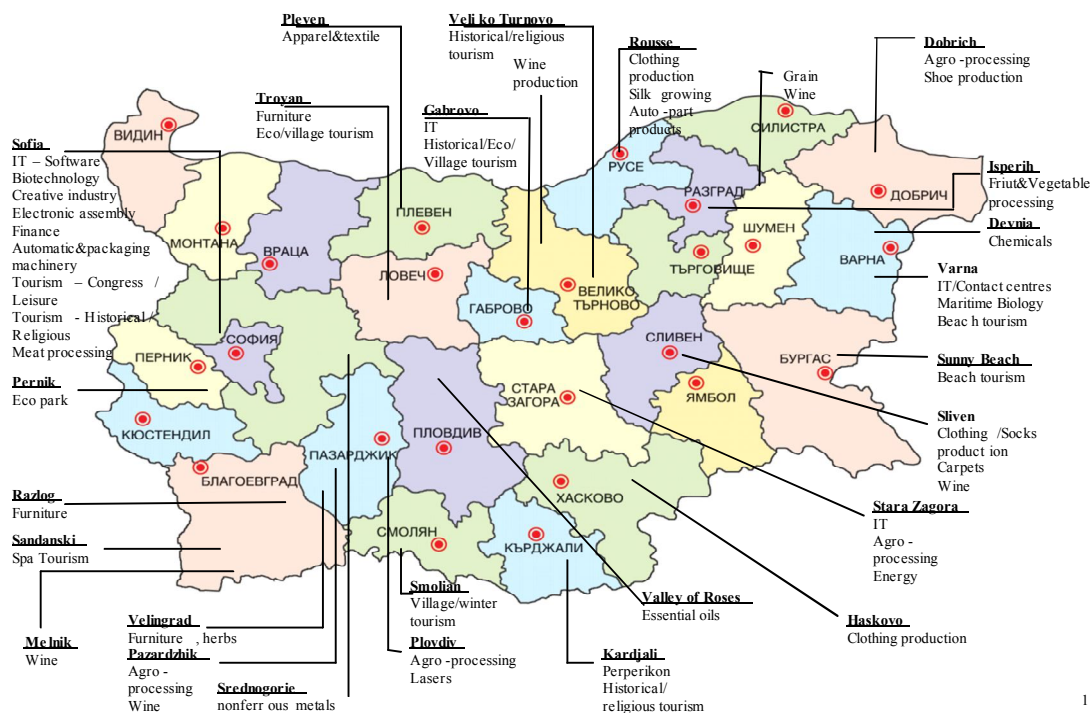
³⁸ Демография за предприятията за 2007 г., НСИ; Демография за предприятията за 2008 г., НСИ;

Демография за предприятията за 2009 г., НСИ.

³⁹ По данни на Асоциация на бизнес клъстерите, 2011 г.

down). В много от случаите тези клъстери изчезваха или бяха замразени малко след приключване на съответните проекти. Според направените тогава проучвания на потенциала за развитие на клъстери е направена карта на тяхното разположение на територията на страната (вж. следващата фигура).

Фигура ИК- 1. Потенциал за развитие на клъстери в регионите на България

Други от създадените клъстери не отговарят прецизно на определението за този тип организация, защото обхващат фирми от един бранш, разположени на територията на цялата страна. По този начин те дублират вече съществуващи браншови организации и не могат да намерят специфична мисия. Всички това прави идентификацията на съществуващите клъстери в страната трудно осъществима.

3.3.6. Изводи и обобщения

Изводите и обобщенията, които могат да се направят от този анализ са следните:

- Размерната структура по райони и за страната е много стабилна и не търпи резки промени през годините. Преобладаващ дял от около 90% в нея заемат микропредприятията с персонал до 9 д. Малките предприятия са на второ място по популярност с дял от около 7-9,5%. Средните предприятия са около 1-2% от всички предприятия в страната, а големите са под един процент и се колебаят около 0,2-0,4%. В тази структура не могат да се отбележат значителни различия по райони.
- Най-голяма концентрация от всички предприятия има в ЮЗР. В него се намират от 36% до 43% от различните по големина предприятия през 2009 г. Второ място в това подреждане заема ЮЦР с около 15-18% от всички размерни категории предприятия на страната. Следващите места се заемат от два района – СИР и ЮИР с 11-14% от всички предприятия. До тях се намира СЦР с обхват от около

11-14% от всички предприятия. На последно място с най-ниска концентрация на предприятия е СЗР с около 7-9% от предприятията на страната.

- Динамиката на рентабилността на продажбите е в много близка зависимост от големината на предприятието. През 2007-2009 г. тя намалява във всички групи предприятия. Най-силно това става в групата на най-малките и най-големите предприятия. Най-стабилни по отношение на рентабилността се оказват малките и средните по големина предприятия. Териториалните различия също показват тенденция към нарастване през изследвания период. Най-големи различия се забелязват при микропредприятията, докато при другите предприятия те имат много по-ниски стойности на коефициента на вариация. При тях тенденцията е колкото по-големи са предприятията, толкова по-големи са териториалните различия.
- Броят на активните предприятия в страната непрекъснато се увеличава с над 25%. Това се дължи на положителната разлика между новородените и умрелите предприятия.
- Регионалните клъстери в страната бяха изкуствено създадени и много от тях не извършват никаква дейност след прекратяване на проектите, в рамките, на които те бяха организирани. През последните години се правят опити за съживяване на клъстерите. Все още е трудно да се направи карта на тяхното разпределение по територията на страната.
- Като тенденции до 2020 г. могат да се очертаят следните. Не се очакват съществени промени в размерната структура на предприятията. Може да се очаква задържане на високия ръст на активните предприятия през следващите години, след което той да се стабилизира и дори намали в резултат на насищане с успешно функциониращи стопански субекти. Най-вероятно е да има подобрение на финансовите резултати на предприятията през следващите години до 2020 г.
- Много вероятно е да се запази равнището на между и вътрешнорегионални различия при изследваните показатели.

3.4. Иновации и информационни и комуникационни технологии (ИКТ)

3.4.1. Методологически бележки

Анализът на териториалните различия по отношение на иновации, информационни и комуникационни технологии е извършен чрез следните показатели:

- Разходи за НИРД – дял от БВП на национално и регионално равнище;
- Персонал зает с НИРД, общ брой и разпределение по пол на национално равнище;
- Достъп на предприятията до интернет, в т.ч. широколентов интернет на национално равнище.
- Достъп на домакинствата до интернет, в т.ч. широколентов интернет на национално равнище.

3.4.2. Относителен дял на разходите за НИРД спрямо БВП

Относителният дял на разходите за НИРД спрямо БВП показва много остри различия по районите от ниво 2 в страната. Водещ район по разходи за НИРД спрямо БВП е ЮЗР с постоянно повишаващ се дял: през 2007 г. - 0.79%; през 2008 г. - 0.77% и през 2009 г. - 0.87%. Много далеч от това равнище остават другите райони, както и средния дял за страната. Най-малко средства за НИРД спрямо БВП се заделят в СЦР. През анализирания период те са на равнище от 0.08% до 0.13% (вж. следващата таблица). При ЮЦР и СИР разходите за научни изследвания са на равнище от около 0.20-0.30% през 2007-2009 г. На едно равнище по-ниско са разходите за НИРД към БВП в СЗР и ЮИР. Техните стойности се колебаят между 0.12-0,18%.

Междурегионалните различия по този показател са високи и се колебаят в границите на 68-74%.

Таблица ИК- 39. Разходи за НИРД към БВП, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	0.45%	0.47%	0.53%
СЗР	0.15%	0.12%	0.16%
СЦР	0.08%	0.09%	0.13%
СИР	0.20%	0.22%	0.31%
ЮИР	0.16%	0.18%	0.18%
ЮЦР	0.22%	0.36%	0.22%
ЮЗР	0.79%	0.77%	0.87%
Максимална разлика, в % пунктове	72%	68%	74%

Източник: НСИ

Както в относителен, така и в абсолютен размер, разходите за НИРД са най-големи в ЮЗР (вж. следващата таблица). В другите райони тези разходи са в пъти по-малко от ЮЗР. Най-малко средства за НИРД се отделят в СЦР и СЗР. През 2009 г. обаче разликата между тези райони намалява. Във всички райони се забелязва ръст на разходите за НИРД в края на периода спрямо 2007 г.

Коефициентът на вариация при този показател между различните райони е много висок. Неговите стойности през периода са 87-88%.

Таблица ИК- 40. Разходи за НИРД към БВП, в хил. лв.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	273047	325855	361060
СЗР	7177	6557	8123
СЦР	4035	5298	7120
СИР	13202	17156	22010
ЮИР	11557	15069	14958
ЮЦР	18952	34875	20552
ЮЗР	218124	246900	288297
Размах на вариация	214089	241602	281177
Коефициент на вариация (V%)	88%	87%	88%

Източник: НСИ

Разходи за НИРД по сектори

Данните за разходи за НИРД по сектори обхващат висшето образование, държавния сектор и предприятията. Последователно ще бъдат разгледани състоянието и различията на НИРД в тези сектори.

ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Разходите за НИРД в сектора на висшето образование са на ниско равнище, но непрекъснато нарастват. От малко над 26 млн. лв. през 2007 г., те достигат до над 50 млн. лв. през 2009 г. (вж. следващата таблица). Поради оскъдните данни, предоставени от НСИ за този разрез, не би могло да се направи анализ на териториалните различия. Очевидно е, че най-големи инвестиции в НИРД в този сектор се правят в ЮЗР, където през 2008 г. те са над 74% от всички инвестиции.

Таблица ИК- 41. Разходи за НИРД в сектора на висшето образование

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
				2007	2009	2009/2007
Общо за страната	26,388	31,294	50,676	100.0%	100.0%	1.92
СЗР	229	305	-	0.9%	-	-
СЦР	500	1,164	2,789	1.9%	5.5%	5.58
СИР	1,125	1,232	3,061	4.3%	6.0%	2.72
ЮИР	1,341	-	-	5.1%		
ЮЦР	-	-	-	-	-	-
ЮЗР	-	22,934	-	-	-	-
Размах на вариация	-	-	-			
Коефициент на вариация (V%)	-	-	-			

Източник: НСИ

Поради наличие на данни на областно равнище само за 3-4 области през анализирания период, анализ на вътрешнорегионалните различия не е правен.

ДЪРЖАВЕН СЕКТОР

В държавния сектор разходите за НИРД са най-големи и се увеличават с 25% за 3 години (вж. следващата таблица). От близо 160 млн. лв. през 2007 г., те достигат до близо 200 млн. лв. през 2009 г. Най-голям принос в тези разходи има ЮЗР, в който се осъществяват близо 85% от всички разходи в страната за НИРД.

През анализирания период само в СЦР тези разходи намаляват, а в ЮЦР се запазват на същото равнище в края на периода. Най-бързо тези разходи се увеличават в ЮЗР.

Междурегионалните различия по този показател са постоянно много високи и са на равнище от 88% през целия период.

Таблица ИК- 42. Разходи за НИРД в държавния сектор

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
				2007	2009	2009/2007
Общо за страната	159,622	190,029	199,464	100.0%	100.0%	1.25
СЗР	4,856	4,104	5,997	3.0%	3.0%	1.23
СЦР	1,386	1,586	1,329	0.9%	0.7%	0.96
СИР	9,463	10,929	12,161	5.9%	6.1%	1.29
ЮИР	4,334	5,880	4,477	2.7%	2.2%	1.03
ЮЦР	6,545	6,301	6,547	4.1%	3.3%	1.00
ЮЗР	133,038	161,229	168,953	83.3%	84.7%	1.27
Размах на вариация	131652	159643	167624			
Коефициент на вариация (V%)	88.5%	88.7%	88.7%			

Източник: НСИ

Анализ на вътрешнорегионалните различия по този показател не е направен, поради системна липса на информация в около 20 области през анализирания период.

ПРЕДПРИЯТИЯ

Най-висок ръст на разходите за НИРД се забелязва в сектора на предприятията – 27% (вж. следващата таблица). С изключение на ЮЦР, където има сериозен спад от 25% през наблюдавания период, във всички други райони има съществен ръст на разходите за НИРД. Той е най-голям в ЮЗР – 32%.

ЮЗР район абсорбира най-много разходи за НИРД – 75% през 2009 г. Другите южни райони са забележими при този показател. В районите на Северна България разходите за НИРД са много ниски и са на равнище от 2-3% спрямо общото за страната.

Таблица ИК- 43. Разходите за НИРД в предприятията

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
				2007	2009	2009/2007
Средно за страната	85,065	101,112	108,174	100.0%	100.0%	1.27
СЗР	2,092	2,148	-	2.5%	0.0%	-
СЦР	2,149	2,548	3,002	2.5%	2.8%	1.40
СИР	2,614	4,995	-	3.1%	0.0%	-
ЮИР	5,882	7,293	7,490	6.9%	6.9%	1.27
ЮЦР	10,746	24,774	8,083	12.6%	7.5%	0.75
ЮЗР	61,582	59,354	81,264	72.4%	75.1%	1.32

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
				2007	2009	2009/2007
Размах на вариация	59 490	57 206	81 264			
Коефициент на вариация (V%)	87.1%	85.8%	88.8%			

Източник: НСИ

Анализ на вътрешнорегионалните различия по този показател не е направен, поради системна липса на информация в около 16-18 области през анализирания период.

3.4.3. Персонал, зает с НИРД

От около 20 000 д. заети в сектора на научните изследвания, близо 14 000 д. се намират в ЮЗР, което прави над 64% от заетите (вж. следващите таблици). Най-малко персонал в този сектор има в СЗР – 624 д. през 2009 г. Това е и единственият район с постоянно намаляващ брой на заетите в сектора на НИРД. Във всички останали райони техният брой се увеличава и варира между 1500-2000 д. през 2009 г.

По този начин както размахът, така и коефициентът на вариация имат високи стойности. Коефициентът на вариация е на равнище от 86%, което показва, че регионалните различия са много високи.

Таблица ИК- 44. Персонал зает с НИРД

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	19933.00	20097.00	21971.00
СЗР	757.00	739.00	624.00
СЦР	1336.00	1504.00	1565.00
СИР	1716.00	1805.00	2032.00
ЮИР	1491.00	1575.00	1732.00
ЮЦР	1746.00	1708.00	1889.00
ЮЗР	12887.00	12766.00	14129.00
Размах на вариация	12130.00	12027.00	13505.00
Коефициент на вариация (V%)	86%	86%	86%

Източник: НСИ

Таблица ИК- 45. Разпределение на персонала зает с НИРД по райони, в %

Общо за страната	100.0%
СЗР	3.8%
СЦР	6.7%
СИР	8.6%
ЮИР	7.5%
ЮЦР	8.8%
ЮЗР	64.7%

Източник: НСИ

Още по-високи стойности на коефициента на вариация се забелязва при отчитане на вътрешнорегионалните различия. При тях коефициентът на вариация е на равнище от над 90% и почти достига до 100% (вж. следващата таблица). Това показва, че различията са по-високи на това равнище.

Таблица ИК- 46. Персонал зает с НИРД по области

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Общо за страната	11864.0	11753.0	13137.0	97.1%	97.2%	97.2%
СЗР	391.0	430.0	342.0	99.3%	99.4%	99.5%
СЦР	546.0	562.0	626.0	98.7%	99.1%	98.8%
СИР	1168.0	1214.0	1194.0	98.2%	98.1%	98.0%
ЮИР	908.0	972.0	999.0	98.1%	98.2%	98.2%
ЮЦР	1532.0	1495.0	1676.0	98.3%	98.5%	98.3%
ЮЗР	11864.0	11753.0	13137.0	90.2%	90.3%	90.6%

Източник: НСИ

При анализиране на дела на заетите с НИРД спрямо всички заети лица може да се установи, че този дял е много нисък за страната и районите ѝ. Особено ниски са тези стойности в СЗР – 0.30% и ЮЦР – 0.46% през 2009 г. (вж. следващата таблица). Водещ район в страната по този показател е ЮЗР с 1.21% през 2009 г. Във всички райони през периода 2008-2009 г. има ръст на заетите в НИРД спрямо всички заети, но той е много малък.

Таблица ИК- 47. Дял на заетите с НИРД спрямо всички заети лица, в %

Региони	2008 г.	2009 г.
Средно за страната	0.81	0.91
СЗР	0.34	0.30
СЦР	0.57	0.64
СИР	0.61	0.71
ЮИР	0.47	0.54
ЮЦР	0.40	0.46
ЮЗР	1.38	1.51
Максимална разлика, в % пунктове	1,04	1,21

Източник: НСИ

Жени, заети с НИРД

Жените представляват над половината от заетите в сектора на НИРД. През 2009 г. техният брой достига 11 248 д. от общо 21 971, или 51%. Разпределението на жените, заети НИРД копира тенденциите, които се откриват за целия персонал.

Най-голям дял при жените, заети в сектора на научните изследвания е локализиран в ЮЗР - над 64% от жените (вж. следващата таблица). Най-малко персонал в този сектор има в СЗР и той намалява от 4% на 3%. през 2009 г. Това е и единственият район с постоянно намаляващ брой на заетите жени в сектора на НИРД. Във всички останали райони техният брой се увеличава, като общото увеличение на броя на жените в сектора е 11%.

Междурегионалните различия по този показател са много големи. Стойностите на коефициентът на вариация е 86% през целия наблюдаван период.

Таблица ИК- 48. Брой на жените заети с НИРД

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
				2007	2009	2009/2007
Средно за страната	10128	10104	11248	100.0%	100.0%	1.11
СЗР	408	401	341	4.0%	3.0%	0.84
СЦР	544	597	655	5.4%	5.8%	1.20
СИР	841	890	1028	8.3%	9.1%	1.22
ЮИР	760	822	969	7.5%	8.6%	1.28
ЮЦР	1006	955	1050	9.9%	9.3%	1.04
ЮЗР	6569	6439	7205	64.9%	64.1%	1.10
Размах на вариация	6161	6038	6864			
Коефициент на вариация (V%)	86.1%	86.0%	86.0%			

Източник: НСИ

Поради наличие на данни на областно равнище само за 13 области през наблюдавания период, анализ на вътрешнорегионалните различия не е правен.

3.4.4. Брой на предприятията с достъп до интернет

Броят на предприятията с достъп до интернет постоянно нараства през анализирания период. През 2010 г. 25 909 предприятия имат достъп до интернет, което представлява 85% от всички предприятия със заети над 9 д. (вж. следващата таблица).

Таблица ИК- 49. Общ брой предприятия с достъп до интернет

	2007		2008		2009		2010	
	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой
Общо	74.9	17143	83.5	20717	83.9	22256	85.1	25909
По големина на предприятието:								
от 10 до 49 заети	70.4	12973	80.5	16041	80.7	16597	82.5	20493
50 - 249 заети	92.3	3587	94.9	4019	94.5	4918	96.3	4736
250 + заети	97.7	583	97.4	657	98.6	741	98.8	680

Източник: НСИ

По-нисък е достъпът на предприятия до широколентов интернет. Техният брой достига до 18 470 предприятия през 2010 г. при 13 916 – през 2007 г. (вж. следващата таблица). Като дял спрямо всички предприятия с над 9 д. заети, това прави 60,7% през 2010 г. Този дял обаче непрекъснато бележи намаляване спрямо началните стойности през 2007 г. Причина за намаляването се крие в големите предприятия с над 250 д. заети.

Таблица ИК- 50. Общ брой предприятия с достъп до широколентов интернет

	2007		2008		2009		2010	
	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой
Общо	60.8	13917	61.8	15347	69.6	18457	60.7	18470
По големина на предприятието:								
от 10 до 49 заети	56.5	10412	58.3	11603	65.6	13496	57.1	14176
50 - 249 заети	76.6	2976	74.5	3152	82.7	4302	75.0	3690
250 + заети	88.6	529	87.7	591	87.8	659	87.7	604

Източник: НСИ

3.4.5. Достъп на домакинствата до интернет

Подобна тенденция на нарастване на абонатите на интернет се наблюдава и при домакинствата. Техният брой в страната почти се удвоява през периода 2007-2010 г. (вж. следващата таблица). Най-много домакинства с достъп до интернет има в ЮЗР, следван на голяма дистанция от другите райони. Коефициентът на вариация има високи стойности от 84% за периода. Това показва, че са налице много високи различия по този показател в районите на страната.

Таблица ИК- 51. Достъп на домакинствата до интернет

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Средно за страната	516287	688821	805994	901619
СЗР	44111	60578	86945	91897
СЦР	50425	73818	81398	104623
СИР	61938	85047	94164	90437
ЮИР	63837	84458	107268	133098
ЮЦР	80394	115886	135652	156194
ЮЗР	215582	269032	300567	325370
Размах на вариация	171471	208454	219168	234932
Коефициент на вариация (V%)	84%	84%	84%	84%

Източник: НСИ

Средно за страната над една трета от домакинствата имат достъп до интернет (вж. следващата таблица). Най-развити в това отношение е ЮЗР с достъп на над 43% от домакинствата. Близко до средната за страната стойност е ЮИР, докато всички останали райони са под средното за страната. Най-изостанали в този достъп са СИР и СЗР с достъп около 25-26% през 2010 г. Тенденцията във всички райони е на бързо нарастване на дела на домакинствата с достъп до интернет.

Таблица ИК- 52. Дял на домакинствата с интернет спрямо всички домакинства в района, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Средно за страната	18.96	25.29	29.60	33.11
СЗР	12.61	17.35	24.68	26.08
СЦР	14.51	20.69	23.61	30.35
СИР	17.67	24.87	26.84	25.78

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
ЮИР	16.14	21.16	26.81	33.27
ЮЦР	15.05	21.83	25.60	29.48
ЮЗР	28.92	36.09	40.32	43.65

Източник: НСИ

Подобна е ситуацията с достъпа на домакинствата до широколентов интернет. Отново лидер е ЮЗР, а с най-малко абонати на тази комуникационна услуга са СИР и СЦР (вж. следващата таблица). Коефициентът на вариация има високи стойности от 84% за целия период от 2007-2010 г. Това показва, че са налице много високи различия по този показател в районите на страната.

Таблица ИК- 53. Достъп на домакинствата до широколентов интернет

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Средно за страната	419293	564160	711177	708254
СЗР	39172	42697	84042	83000
СЦР	39702	59295	72333	78171
СИР	47913	68346	81589	58624
ЮИР	47973	67012	90340	88256
ЮЦР	56299	92343	112200	125132
ЮЗР	188233	234468	270674	275069
Размах на вариация	149061	191771	198341	216445
Коефициент на вариация (V%)	84%	84%	84%	84%

Източник: НСИ

Делът на домакинствата с достъп до широколентов интернет спрямо всички домакинства е средно за страната 26% през 2010 г. (вж. следващата таблица). Изненадващо този дял намалява макар и с малко в сравнение с предходната година. Най-голям дял с такъв достъп имат домакинствата от ЮЗР – близо 37% през 2010 г. Всички други райони имат достъп по-нисък от средното равнище на страната. Той се колебае на равнища от около 22-23%, с изключение на СИР, където може да се установи най-ниското равнище от 17% през 2010 г. Във всички райони трендът на развитие е положителен през целия период като задържане може да се отчете през последната година. Тогава се отбелязват и спадове в някои райони – СИР, СЗР и ЮИР.

Таблица ИК- 54. Дял на домакинствата с широколентов интернет спрямо всички домакинства в района, в %

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Средно за страната	15.40	20.70	26.10	26.00
СЗР	11.20	12.23	23.86	23.56
СЦР	11.42	16.62	20.98	22.68
СИР	13.67	19.99	23.26	16.71
ЮИР	12.13	16.79	22.58	22.06
ЮЦР	10.54	17.40	21.18	23.62
ЮЗР	25.25	31.46	36.31	36.90

Източник: НСИ

3.4.6. Изводи и обобщения

Въз основа на анализа могат да се направят следните по-важни изводи:

- Относителният дял на разходите за НИРД спрямо БВП показва много остри различия по районите от ниво 2 в страната. Водещ район по разходи за НИРД спрямо БВП е ЮЗР с постоянно повишаващ се дял: през 2007 г. - 0.79%; през 2008 г. - 0.77% и през 2009 г. - 0.87%. Много далеч от това равнище остават другите райони, както и средния процент за страната. Най-малко средства за НИРД спрямо БВП се заделят в СЦР.
- От около 20 000 д. заети в сектора на научните изследвания, близо 14 000 д. се намират в ЮЗР, което прави над 64%. Най-малко персонал в този сектор има в СЗР – 624 д. през 2009 г. Коефициентът на вариация при този показател е на равнище от 86%, което показва, че регионалните различия са много високи.
- При персонала зает с НИРД в областите на районите се отбелязват много високи стойности на коефициента на вариация, които достигат до равнища от над 90% и около 100%.
- През 2010 г. 25 909 предприятия имат достъп до интернет, което представлява 85% от всички предприятия със заети над 9 д. По-нисък е обхватът на предприятия с достъп до широколентов интернет. Техният брой достига до 18 470 предприятия през 2010 г. при 13 916 – през 2007 г. Като дял спрямо всички предприятия с над 9 д. заети, това прави 60,7% през 2010 г.
- Броят на абонатите на интернет в домакинствата в страната почти се удвоява през 2007-2010 г. Най-много домакинства с достъп до интернет има в ЮЗР, следван на голяма дистанция от другите райони. Коефициентът на вариация има стойности от 84% за периода. Това говори за наличие на много високи различия по този показател в районите на страната.
- Средно за страната над една трета от домакинствата имат достъп до интернет. Най-развити в това отношение е ЮЗР с достъп на над 43% от домакинствата. Най-изостанали в този достъп са СИР и СЗР с достъп около 25-26% през 2010 г.
- По отношение на достъп на домакинствата до широколентов интернет, лидер е ЮЗР, а с най-малко абонати на тази комуникационна услуга са СИР и СЦР. Коефициентът на вариация има високи стойности от 84% за целия период от 2007-2010 г., което показва, че са налице много високи различия по този показател в районите на страната.
- Делът на домакинствата с достъп до широколентов интернет спрямо всички домакинства е 26% средно за страната през 2010 г. Най-голям дял с такъв достъп имат домакинствата от ЮЗР – близо 37% през 2010 г. Всички други райони имат достъп по-нисък от средното равнище на страната. Той се колебае на равнища от около 22-23%, с изключение на СИР, където може да се установи най-ниското равнище от 17% през 2010 г. През 2010 г. има спад в обхвата спрямо предходната година в СИР, СЗР и ЮИР.
- Тенденциите при НИРД са към сериозно увеличаване и достигане на равнището от 1,5% от БВП към 2020 г. С високи темпове ще нарастват домакинствата и предприятията с достъп до широколентов интернет. Не могат да се очакват сериозни промени в концентрацията и разпределението по пол на заетите в НИРД в средносрочна перспектива.

3.5. Инвестиции в дълготрайни материални активи и ПЧП

3.5.1. Методологически бележки

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в инвестициите и дълготрайните материални активи в България трябва да обхване, като минимум, следните показатели, изисквани от Възложителя:

- Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи по райони от ниво 2 и области;
- Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи по райони от ниво 2 и области, направени от частния сектор;
- Придобити дълготрайни материални активи по видове, по райони от ниво 2 и области;
- Придобити дълготрайни материални активи по форма на собственост, по райони от ниво 2 и области;
- Придобити дълготрайни материални активи по икономически дейности по райони от ниво 2 и области;
- Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с натрупване на национално ниво;
- Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с натрупване по райони от ниво 2 и области;
- Чуждестранни преки инвестиции в структуроопределящи предприятия от нефинансовия сектор с натрупване по райони от ниво 2 и области.

Информационно неосигурени са следните показатели:

- Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи по райони от ниво 2 и области, направени от частния сектор.
- Придобити дълготрайни материални активи по форма на собственост, по райони от ниво 2 и области;
- Чуждестранни преки инвестиции в структуроопределящи предприятия от нефинансовия сектор с натрупване по райони от ниво 2 и области.

При част от показателите бяха установени частични проблеми по отношение на информационното осигуряване свързани с:

- Периода на анализ. Съгласно изискванията на заданието периодът на анализ е 2007-2010 г. При всички показатели данните са до 2009 г. включително, като в хода на проекта те ще бъдат актуализирани.
- Териториалното равнище за анализ. При част от показателите, които ще бъдат анализирани – придобити ДМА по видове и придобити ДМА по видове дейности, НСИ е предоставила данни по райони от ниво 2 и области в съответствие с изискванията на Възложителя, но данните за определени области са засекретени поради изисквания за конфиденциалност. По тази причина анализът по тези показатели ще бъде само на равнище райони от ниво 2.

За целите на анализа на абсолютните показатели са трансформирани в производни и относителни и в резултат анализът на туризма обхваща следните показатели:

- Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи на 1 жител по райони от ниво 2 и области (лв.);
- Структура на придобитите дълготрайни материални активи по вид (в земя; машини и съоръжения; сгради и стр. конструкции; и др.) по райони от ниво 2 (%);
- Придобити дълготрайни материални активи по вид (в земя; машини и съоръжения; сгради и стр. конструкции; и др.) на 1 жител по райони от ниво 2
- Структура на придобитите дълготрайни материални активи по икономически дейности (в селското стопанство; добивна и преработваща промишленост, управление на отпадъци и водоснабдяване и канализация; строителство; операции с недвижими имоти; търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство; други дейности вкл. финансови услуги, държавно управление, образование и здравеопазване) по райони от ниво 2 (%);
- Придобити дълготрайни материални активи по икономически дейности (в селското стопанство; добивна и преработваща промишленост, управление на отпадъци и водоснабдяване и канализация; строителство; операции с недвижими имоти; търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство; други дейности вкл. финансови услуги, държавно управление, образование и здравеопазване) на 1 жител по райони от ниво 2
- Преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор на 1 жител по райони от ниво 2 (евро);

3.5.2. Анализ на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия

3.5.2.1. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи на 1 жител по райони от ниво 2 и области (лв.)

Междурегионални различия

Таблица ИНВ- 1. Междурегионални различия в разходите за придобиване на дълготрайни материални активи на 1 жител (лв.)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	3592,37	3868,27	2812,68	100,0%	100,0%	0,78
СЗР	1293,23	1378,70	1081,70	36,0%	38,5%	0,84
СЦР	1806,32	2004,42	1233,17	50,3%	43,8%	0,68
СИР	3068,78	3149,29	2684,94	85,4%	95,5%	0,87
ЮИР	3330,11	3922,09	2666,24	92,7%	94,8%	0,80
ЮЦР	2251,10	2210,75	1557,17	62,7%	55,4%	0,69
ЮЗР	6756,36	7274,95	5281,75	188,1%	187,8%	0,78
Размах на вариация	5463,13	5896,25	4200,05			0,77
Коефициент на вариация (V%)	51,6%	52,3%	52,7%			1,02

Източник: НСИ

Инвестициите както в абсолютен размер, така и отнесени към населението намаляват през 2009 г., което е свързано основно с настъпването на икономическата криза. На лице са средно високи междурегионални различия по разходи за придобиване на ДМА на 1 жител. Наблюдаваните различия остават непроменени в рамките на изследвания период като няма ясно изразена тенденция за развитие. Може да се направи заключението, че равнището на инвестициите в регионите е в пряка връзка с тяхното икономическо развитие, измервано с БВП на 1 жител – най-високи са инвестициите в ЮЗР, съответно най-ниски в СЗР. В ЮЗР се концентрират и 52,1% от инвестициите в страната през 2009 г., докато в СЗР – 4,4%.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Таблица ИНВ- 2. Равнище и динамика на междубластни различия по разходи за придобиване на дълготрайни материални активи на 1 жител в районите от ниво 2 (лв.)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф. на вариация V%
Средно за страната	10625,7	9890,7	7408,2	76,3%	62,8%	65,3%	0,70	0,85
СЗР	785,1	804,4	993,7	65,1%	66,2%	65,3%	1,27	1,00
СЦР	1356,2	1507,8	992,8	54,2%	52,5%	59,6%	0,73	1,10
СИР	4193,8	3031,2	3666,9	54,7%	46,6%	55,0%	0,87	1,00
ЮИР	10625,7	4220,5	2081,4	118,0%	49,6%	37,0%	0,20	0,31
ЮЦР	2482,6	2038,1	1714,9	57,9%	55,5%	54,9%	0,69	0,95
ЮЗР	9037,9	9614,7	7408,2	92,6%	90,2%	97,5%	0,82	1,05

Източник: НСИ

Вътрешнообластните различия в рамките на районите са средни по големина като не се наблюдават ясни изразени тенденции. Най-високи те са при коефициента на вариация в ЮЗР, което се обяснява с високите стойности на инвестициите на 1 жител за област София-град – 7962 лв./1 жител през 2009 г. и същевременно присъствието в региона на области със сравнително ниски стойности на показателя – Кюстендил с 554,02 лв./1 жител и Перник с 966,07 лв./1 жител.

3.5.2.2. Придобити дълготрайни материални активи по вид

Междурегионални различия

Таблица ИНВ- 3. Структура на придобитите дълготрайни материални активи по вид и райони от ниво 2 (%)

	2007					2008					2009				
	Земя	Сгради и стр. конструкции	Машини и съоръж.	Други активи	Общо	Земя	Сгради	Машини и съоръж.	Други активи	Общо	Земя	Сгради	Машини и съоръж.	Други активи	Общо
БЪЛГАРИЯ	23,88	28,48	43,13	4,51	100,00	15,84	32,08	48,67	3,41	100,00	10,79	42,00	42,07	5,13	100,00
СЗР	7,53	29,69	59,23	3,55	100,00	5,34	30,48	60,36	3,82	100,00	4,48	31,43	57,23	6,85	100,00
СЦР	14,74	28,90	51,58	4,77	100,00	11,31	28,81	56,11	3,77	100,00	4,75	39,35	50,52	5,37	100,00
СИР	21,02	32,79	42,19	4,00	100,00	13,46	37,53	45,71	3,30	100,00	8,51	41,19	46,19	4,11	100,00
ЮИР	18,39	30,49	46,23	4,88	100,00	12,43	33,66	49,46	4,44	100,00	6,72	43,34	42,73	7,21	100,00
ЮЦР	17,24	31,70	45,96	5,10	100,00	11,66	36,71	48,28	3,36	100,00	10,11	49,88	34,02	5,99	100,00
ЮЗР	30,35	26,04	39,17	4,44	100,00	19,70	30,03	47,14	3,12	100,00	13,90	41,32	40,39	4,39	100,00

Източник: НСИ

Таблица ИНВ- 4. Придобити дълготрайни материални активи на 1 жител по вид и райони от ниво 2 (лв.)

	2007					2008					2009				
	Земя	Сгради и стр. конструкции	Машини и съоръж.	Други активи	Общо	Земя	Сгради	Машини и съоръж.	Други активи	Общо	Земя	Сгради	Машини и съоръж.	Други активи	Общо
БЪЛГАРИЯ	699,66	834,53	1263,69	132,14	2930,02	463,55	938,74	1424,50	99,79	2926,57	262,97	1024,02	1025,76	125,19	2437,93
СЗР	90,79	358,02	714,11	42,80	1205,72	62,66	357,60	708,05	44,83	1173,14	45,84	321,29	585,10	70,08	1022,31
СЦР	227,44	445,80	795,67	73,63	1542,54	192,97	491,73	957,76	64,35	1706,81	61,26	507,26	651,28	69,24	1289,05
СИР	535,03	834,51	1073,78	101,84	2545,17	339,44	946,41	1152,84	83,30	2521,99	173,05	837,66	939,30	83,59	2033,60
ЮИР	513,24	851,12	1290,50	136,32	2791,19	294,06	796,49	1170,37	105,14	2366,06	156,60	1010,13	995,85	168,06	2330,64
ЮЦР	303,80	558,52	809,97	89,86	1762,15	210,36	662,58	871,29	60,59	1804,82	147,69	728,31	496,80	87,45	1460,24
ЮЗР	1641,39	1408,33	2118,14	240,12	5407,98	1087,60	1658,44	2603,20	172,47	5521,72	624,79	1856,57	1815,14	197,08	4493,58

Източник: НСИ

Въз основа на данните от таблицата могат да се направят следните по-важни изводи:

- Инвестициите в земя намаляват през целия анализиран период (2007-2009 г.) както в абсолютен размер, така и отнесени към населението. Спада и техният относителен дял в общия размер на инвестициите във всички региони на страната. Наблюдават се известни междурегионални различия в дела на земята в общата структура на придобитите ДМА като се открояват райони със сравнително по-висок дял като напр. ЮЗР и СИР.
- Наблюдават ниски междурегионални различия по дял на инвестициите в сгради. Причината за това е, че като цяло делът на инвестициите в тези активи е висок във всички региони на страната. На лице е известна тенденция на задълбочаване на тези различия. За разлика от инвестициите в останали активи (напр. земя и машини и съоръжения), които спадат в абсолютен размер и отнесени към населението, инвестициите в сгради нарастват през 2009 г. Това води и до нарастване на дела на този актив в общия размер на инвестициите във всички региони на страната. Това явление най-вероятно се дължи на предпочитанията на инвеститорите, които в условия на криза насочват средствата си към недвижимо имущество.
- Наблюдават се сравнително високи равнища на междурегионална диференциация по дял на инвестициите в машини и съоръжения от общо придобитите активи (около 20 процентни пункта при районите с най-висока и съответно най-ниска стойност на показателя). Това се обяснява с по-високия/по-ниския дял на инвестициите в земя в тези региони. Като цяло равнището на инвестициите в машини и съоръжения на 1 жител намалява през 2009 г., което се обяснява като ефект от кризата.

3.5.2.3. Придобити дълготрайни материални активи по икономически дейности и по райони от ниво 2

Междурегионални различия

Таблица ИНВ- 5. Структура на придобитите дълготрайни материални активи по икономически дейности и райони от ниво 2 (%)

	2008							2009						
	Сел. ст-во	Доб. промишл.	Строителство	Търг., трансп., хотелиерство	Недв. имоти	Др. дейности	Общо	Сел. ст-во	Доб. промишл.	Строителство	Търг., трансп., хотелиерство	Недв. имоти	Др. дейности	Общо
БЪЛГАРИЯ	3,94	28,20	11,94	26,20	12,45	17,28	100,00	4,33	30,00	8,74	24,01	13,67	19,26	100,00
СЗР	15,93	41,66	10,47	20,99	3,51	7,43	100,00	15,22	50,43	4,73	16,82	2,64	10,16	100,00
СЦР	11,36	38,30	14,26	25,71	4,00	6,38	100,00	13,00	46,60	6,82	21,64	4,66	7,28	100,00
СИР	7,31	28,37	11,06	28,44	13,59	11,22	100,00	8,86	34,16	8,43	20,10	16,50	11,94	100,00
ЮИР	6,22	35,98	15,47	23,23	13,15	5,94	100,00	6,49	47,41	10,45	16,03	12,27	7,34	100,00
ЮЦР	4,17	37,52	14,32	26,01	7,23	10,75	100,00	5,06	36,74	8,89	21,88	10,39	17,03	100,00
ЮЗР	0,54	21,57	10,57	26,99	15,24	25,08	100,00	0,47	18,71	8,92	28,51	16,41	26,98	100,00

Източник: НСИ

Таблица ИНВ- 6. Придобити дълготрайни материални активи на 1 жител по икономически дейности и райони от ниво 2 (лв.)

	2008							2009						
	Сел. ст-во	Доб.пром.	Строителство	Търг., трансп., хотелиерство	Недв. имоти	Др. дейности	Общо	Сел. ст-во	Доб.пром.	Строителство	Търг., трансп., хотелиерство	Недв. имоти	Др. дейности	Общо
БЪЛГАРИЯ	115,37	825,17	349,34	766,78	364,26	505,66	2930,02	105,51	731,31	213,01	585,27	333,16	469,66	2437,93
СЗР	186,91	488,78	122,79	246,23	41,21	87,22	1205,72	155,58	515,60	48,34	171,98	26,96	103,85	1022,31
СЦР	193,91	653,64	243,42	438,78	68,23	108,83	1542,54	167,60	600,72	87,90	278,97	60,04	93,81	1289,05
СИР	184,47	715,55	279,01	717,17	342,77	283,02	2545,17	180,18	694,73	171,48	408,82	335,54	242,86	2033,60
ЮИР	147,29	851,38	366,06	549,59	311,23	140,51	2791,19	151,29	1105,02	243,65	373,56	285,95	171,17	2330,64
ЮЦР	75,20	677,10	258,50	469,52	130,49	194,01	1762,15	73,88	536,53	129,83	319,52	151,75	248,72	1460,24
ЮЗР	29,97	1191,00	583,90	1490,16	841,73	1384,96	5407,98	20,98	840,54	400,96	1281,26	737,34	1212,50	4493,58

Източник: НСИ

Въз основа на данните от таблицата могат да се направят следните по-важни изводи:

- Спадът в инвестициите през 2009 г. се отразява на инвестициите във всички икономически дейности. В резултат от това обаче не настъпват съществени изменения в структурата на инвестициите по икономически дейности в рамките на отделните райони от ниво 2.
- Инвестициите в групата на търговията, транспорта, хотелиерството и ресторантьорството заемат приблизително сходни дялове в структурата на инвестициите в отделните региони.
- Най-високи са различията между регионите в структурата на инвестициите се наблюдават по отношение на дяловете на: (1) групата на другите дейности, където се включват финансовите услуги, научните изследвания и държавното управление, голяма част от които се концентрират в ЮЗР; (2) селското стопанство, което е с най-висок дял в СЗР и СЦР.

3.5.2.4. Преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор на 1 жител по райони от ниво 2 (евро)

Междурегионални различия

Таблица ИНВ- 7. Междурегионални различия по преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор на 1 жител (евро)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	1985,16	2522,17	2702,59	100,0%	100,0%	1,36
СЗР	457,91	546,87	549,09	23,1%	20,3%	1,20
СЦР	469,22	862,49	830,12	23,6%	30,7%	1,77
СИР	1471,69	2070,97	2107,24	74,1%	78,0%	1,43
ЮИР	1307,49	1461,60	1663,32	65,9%	61,5%	1,27
ЮЦР	625,45	871,67	898,11	31,5%	33,2%	1,44
ЮЗР	4920,61	6077,19	6566,98	247,9%	243,0%	1,33
Размах на вариация	4462,70	5530,32	6017,89			1,35
Коефициент на вариация (V%)	81,8%	78,2%	79,6%			0,97

Източник: НСИ

През анализирания период преките чуждестранни инвестиции в страната нарастват както в абсолютен размер, така и отнесени към населението. Наблюдават се високи междурегионални различия по преки чуждестранни инвестиции на 1 жител, което се дължи на концентрирането на голям размер чуждестранни инвестиции в ЮЗР на 1 жител и като дял от общите чуждестранни инвестиции в страната (67-68% в периода 2007-2009 г.) и същевременно ниските чуждестранни инвестиции на 1 жител и като дял в други региони – СЗР (2,4-2,8% в периода 2007-2009 г.).

3.5.3. Обобщение на изводите

Наблюдава се съществена междурегионална диференциация по равнище на инвестициите. Междурегионалните различия по този показател са в пряка връзка с равнището на икономическо развитие на регионите в т.ч. и с развитието на бизнеса и предприемачеството. С най-високи стойности е ЮЗР, а с най-ниски стойности – СЗР. Междубластните различия са средни по големина като няма ясно изразени тенденции в тяхното развитие. Най-високи са те в случаите, когато в рамките на един регион, в една област равнището на инвестициите е много високо, а останалите области са с ниско равнище на инвестициите (напр. ЮЗР – области София-град и Кюстендил и Перник).

В структурата на инвестициите по вид се наблюдават известни междурегионални различия, изразяващи се в по-висок дял на инвестициите в земя, което е за сметка на дела на инвестициите в машини и съоръжения при някои региони.

В структурата на инвестициите по икономически дейности се наблюдават междурегионални различия по отношение на дяловете на другите дейности вкл. финансовите услуги, научните изследвания и държавното управление и селското стопанство.

Наблюдават се високи междурегионални различия по преки чуждестранни инвестиции на 1 жител, което се дължи на концентрирането на голям размер чуждестранни инвестиции в ЮЗР.

Като тенденция до 2020 г. може да се допусне, че междурегионалните различия по равнище на инвестиции ще намалят в резултат от развитието на отделни центрове в СИР (Варна), ЮИР (Бургас и Стара Загора) и ЮЦР (Пловдив). Вътрешнорегионалните различия по показателя ще се запазят сравнително високи.

По отношение на преките чуждестранни инвестиции също се очаква до 2020 г. да намалят изключително големите междурегионални различия поради насочването на финансовите потоци към други центрове в страната.

4. Качество на околната среда и риск от природни бедствия

4.1. Методологически бележки

Съгласно Техническата спецификация анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в качеството на околната среда и риска от природни бедствия в България трябва да обхване, като минимум, следните показатели, изисквани от Възложителя:

- Емисии на вредни вещества в атмосферата от индустриални горивни и производствени процеси по райони от ниво 2, области и общини;
- Емисии на парникови газове в регионите;
- Емисии парникови газове на човек в районите от ниво 2;
- Основни източници на емисии на парникови газове;
- Иззета вода по райони от ниво 2;
- Използвана вода по райони от ниво 2 и области, вкл. количество и дял на използвана вода по икономически дейности;
- Доставена вода от общественото водоснабдяване (ВиК) по райони от ниво 2 и области, включително количество и дял на доставената вода по икономически дейности;
- Дял на загубите на питейна вода при преноса ѝ - по райони от ниво 2 и области;
- Доставена вода по общини;
- Дял на водоснабденото население по райони от ниво 2, области и общини;
- Населени места и брой на населението, засегнато от постоянен или сезонен режим на водоснабдяване- по райони от ниво 2, области и общини;
- Водоснабдителни услуги- доставена вода на човек за денонощие;
- Заустени отпадъчни води (без водите от охлаждащи процеси) по райони от ниво 2 и области;
- Дял на домакинствата със заустени отпадъчни води, несвързани с обществената канализация по райони от ниво 2 и области;
- Количество и дял на третираните заустени отпадъчни води;
- Действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води по райони от ниво 2 и области;
- Дял на обслуженото население от СПСОВ по райони от ниво 2 и области;
- Населени места с население от 2000 до 10 000 жители без селищна пречиствателна станция за отпадъчни води;
- Битови и строителни отпадъци по райони от ниво 2 и области;
- Образувани битови отпадъци на човек по райони от ниво 2, области и общини;
- Брой на депата за отпадъци;

- Дял на населението, обслужено от организираното сметосъбиране;
- Дял от населението обслужено от разделно сметосъбиране;
- Дял на отделените отпадъци за вторично използване;
- Депонирани отпадъци в регионалните депа;
- Регистрирани шумови нива по области и населени места над пределно допустимите норми; източници на шумови замърсявания;
- Разходи за опазване и възстановяване на околната среда по райони от ниво 2 и области;
- Наличност на дълготрайните материални активи с екологично предназначение по райони от ниво 2 и области;
- Територии в риск от развитие на свлачищни и струтищни процеси;
- Територии застрашени от наводнения.

Към момента на изготвянето на настоящия доклад информационно неосигурени са показателите:

- Територии застрашени от наводнения. Информация по този показател ще бъде получена в резултат от изпълнението на проект на МОСВ свързан с извършването на предварителна оценка на риска от наводнения и определянето на териториите застрашени от наводнения. Този проект се предвижда да приключи през 2012 г. като с информацията от него своевременно ще се актуализира настояща анализ. Екипът на Обединението поддържа непрекъснат контакт с изпълнителя на този проект, но към момента няма произведени резултати, които да могат да бъдат използвани за настоящия анализ.
- Количество на образуваните строителни отпадъци. Показателят е заменен с количество на събрани строителни отпадъци на 1 жител, данни по който се отчитат от НСИ по райони от ниво 2 и области.
- Дял на населението, обслужено от разделно сметосъбиране. Информация по този показател не се събира от НСИ. В хода на изпълнение на проекта, настоящия анализ ще бъде актуализиран с такава информация, произведена в резултат на обработка на данни от МОСВ.
- Дял на отделените отпадъци за вторично използване. Информация по този показател не се събира от НСИ. В хода на изпълнение на проекта, настоящия анализ ще бъде актуализиран с такава информация, произведена в резултат на обработка на данни от МОСВ.

При повечето от показателите бяха установени частични проблеми по отношение на информационното осигуряване свързани с:

- *Периода на анализ.* Съгласно изискванията на заданието периодът на анализ е 2007-2010 г. При по-голямата част от показателите данните са до 2009 г. включително, като в хода на изпълнение на проекта данните ще бъдат актуализирани.
- *Териториалното равнище за анализ.* Този проблем е идентифициран при показателите свързани с: (1) емисиите на вредни вещества в атмосферата и емисиите на парникови газове. Съгласно заданието те трябва да бъдат

анализирани на регионално и по-ниски териториални равнища. Отчетите за тези показатели се изготвят от НСИ и ИАОС единствено на национално равнище като няма официален източник на информация за по-ниски териториални равнища. Анализът на методиките, ползвани от изготвящите институции за инвентаризация на тези емисии не ни дава основание да предложим експертна методика за дезагрегиране на националните данни на по-ниски териториални равнища; (2) образувани битови отпадъци на човек по общини. НСИ събира данни за образуваните количества отпадъци само на равнище области и райони от ниво 2, които също са изключително неточни предвид методиката на отчитането им (коментирано по-долу при анализа на показателя).

За целите на анализа на абсолютните показатели са трансформирани в производни и относителни с цел извършване на междурегионални и вътрешнорегионални сравнения и в резултат анализът на качеството на околната среда обхваща следните показатели:

Показатели свързани с управлението на водите

- Общо иззета вода на 1 жител по райони от ниво 2 (м3);
- Дял на иззетата вода от собствено снабдяване в общото количество на иззетата вода по райони от ниво 2 (%);
- Дял на иззетата вода от обществено водоснабдяване в общото количество на иззетата вода по райони от ниво 2 (%);
- Общо използвана вода на 1 жител по райони от ниво 2 и области (м3);
- Дял на използваната вода в индустрията в общото количество на използваната вода по райони от ниво 2 и области (%);
- Дял на използваната вода в селското стопанство в общото количество на използваната вода по райони от ниво 2 и области (%);
- Дял на използваната вода в услугите в общото количество на използваната вода по райони от ниво 2 и области (%);
- Дял на използваната вода в домакинствата в общото количество на използваната вода по райони от ниво 2 и области (%);
- Общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител по райони от ниво 2, области и общини (м3);
- Дял на водата доставена за индустрията от общо доставената вода от общественото водоснабдяване по райони от ниво 2 и области (%);
- Дял на водата доставена за селското стопанство от общо доставената вода от общественото водоснабдяване по райони от ниво 2 и области (%);
- Дял на водата доставена за услугите от общо доставената вода от общественото водоснабдяване по райони от ниво 2 и области (%);
- Дял на водата доставена за домакинствата от общо доставената вода от общественото водоснабдяване по райони от ниво 2 и области (%);
- Дял на загубите на питейна вода при преноса и по райони от ниво 2 и области (%);
- Дял на водоснабденото население в общото население по райони от ниво 2, области и общини (%);

- Дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места по райони от ниво 2, области и общини (%);
- Дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населението по райони от ниво 2, области и общини (%);
- Дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места по райони от ниво 2, области и общини (%);
- Дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населението по райони от ниво 2, области и общини (%);
- Количество на доставена вода на 1 жител на денонощие по райони от ниво 2 (литри);
- Количество на заустени отпадъчни води (без водите от охлаждащи процеси) на 1 жител по райони от ниво 2 и области (м3);
- Дял на населението със заустени отпадъчни води, несвързано с обществената канализация по райони от ниво 2 и области (%);
- Количество на третиранни заустени отпадъчни води на 1 жител по райони от ниво 2 (м3);
- Дял на третираните отпадъчни води от общо заустените (без тези от охлаждащи процеси) отпадъчни води по райони от ниво 2 (%);
- Брой на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води на 100 хил. жители по райони от ниво 2 и области;
- Дял на населението, обслужвано в СПСОВ от общото население по райони от ниво 2 и области (%);
- Населени места с население от 2000 до 10 000 жители без селищна пречиствателна станция за отпадъчни води по райони от ниво 2;

Показатели, свързани с управлението на отпадъците

- Количество на образуваните битови отпадъци на 1 жител по райони от ниво 2 и области (кг);
- Количество на събрани строителни отпадъци на 1 жител по райони от ниво 2 и области (кг);
- Брой населени места, обслужвани от 1 депо за отпадъци по райони от ниво 2;
- Дял на населението, обслужено от организираното сметосъбиране в общия брой на населението по райони от ниво 2 (%);
- Количество на депонираните битови отпадъци на 1 жител по райони от ниво 2 (кг.);

Показатели свързани с качеството на въздуха

- Емисии на вредни вещества в атмосферата на национално равнище – количество, динамика, структура на замърсителите.
- Емисии на парникови газове на национално равнище - количество, динамика, структура на замърсителите.

Показатели свързани с финансови аспекти на опазването на околната среда

- Разходи за опазване и възстановяване на околната среда на 1 жител по райони от ниво 2 и области (лв.);
- Дълготрайни материални активи с екологично предназначение на 1 жител по райони от ниво 2 и области (лв.);

Показатели свързани с нивата на шумово замърсяване

- Дял на пунктовете, в които са измерени шумови нива над пределно-допустимите норми от общия брой на пунктовете за измерване на шумовите замърсявания в съответните населени места(%);

Показатели за териториите в риск от развитие на свлачищни, срутищни процеси

- Обем на свлачищата (м3);
- Статус на свлачищата (активни/спящи/стабилизирани).

4.2. Показатели свързани с управлението на водите

4.2.1. Общо иззета вода на 1 жител по райони от ниво 2 (м3)

Иззетата вода е изчислена като сума от иззетата вода от: (1) операторите за водоснабдяване; и (2) предприятията за собственото снабдяване. Източник на данни е изчерпателното наблюдение за водоснабдяването (напоителни системи и обществено водоснабдяване - ВиК), а за собственото снабдяване - частично статистическо наблюдение, обхващащо по-значимите потребители на вода (с над 36 хил.м3/год.). Не е включена водата за хидроенергетика и собственото снабдяване на домакинствата.

Междурегионални различия

Таблица ОС- 1. Междурегионални различия в общо иззетата вода на 1 жител (м3)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	811,73	844,72	809,22	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	2667,39	3032,30	3019,83	328,6%	373,2%	1,13
СЦР	255,30	266,01	244,74	31,5%	30,2%	0,96
СИР	738,74	766,70	521,54	91,0%	64,4%	0,71
ЮИР	1300,55	1253,01	1290,63	160,2%	159,5%	0,99
ЮЦР	531,03	507,77	520,35	65,4%	64,3%	0,98
ЮЗР	220,09	215,25	198,47	27,1%	24,5%	0,90
Размах на вариация	2447,30	2817,05	2821,36			1,15
Коефициент на вариация (V%)	105,8%	116,4%	123,3%			1,17

Източник: НСИ

Въз основа на данните от таблицата могат да се направят следните по-важни изводи:

- На лице са значителни междурегионални различия по иззета вода на 1 жител, като се наблюдава тенденция към тяхното задълбочаване.
- Големите междурегионални различия са обусловени от наличието на: (1) райони с изключително високи стойности на показателя в резултат от използването на

големи количества вода в технологичните процеси – СЗР (използване на вода за охлаждане в АЕЦ-Козлодуй) и ЮИР (ТЕЦ Марица Изток, Лукойл-Нефтохим); и (2) райони с около 3 пъти по-ниски стойности на показателя от средните за страната – ЮЗР и СЦР, при които иззетата вода е предназначена основно за потребление в сферата на услугите и в бита.

4.2.2. Дял на иззетата вода от собствено снабдяване в общото количество на иззетата вода по райони от ниво 2 (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 2. Междурегионални различия по дял на иззетата вода от собствено снабдяване в общото количество на иззетата вода (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	67,36	68,81	68,30	100,0%	100,0%	1,01
СЗР	95,21	95,79	96,20	141,3%	140,8%	1,01
СЦР	31,84	29,42	28,34	47,3%	41,5%	0,89
СИР	70,07	68,33	58,64	104,0%	85,9%	0,84
ЮИР	71,02	70,53	71,70	105,4%	105,0%	1,01
ЮЦР	14,99	14,76	12,79	22,3%	18,7%	0,85
ЮЗР	13,70	13,62	13,78	20,3%	20,2%	1,01
Размах на вариация	81,51	82,18	83,40			1,02
Коефициент на вариация (V%)	53,1%	53,9%	55,2%			1,04

Източник: НСИ

Логично при този показател отново да се наблюдават големи междурегионални различия с тенденция към засилване. Високите стойности на дела на иззетата вода от собствено снабдяване в СЗР и ЮИР са свързани с използването на големи количества вода в технологични процеси, което беше коментирано по-горе. Използването на собствени водоизточници за добив на големи количества вода е по-ефективно за тези предприятия, отколкото доставката на тази вода чрез оператор. Въпреки, че СИР не демонстрира високи равнища на количеството на иззета вода на 1 ж. високият дял на иззетата вода за собственото снабдяване при него също се обяснява със спецификата на икономиката му и наличието на големи потребители със собствено снабдяване – к.к. „Албена”, циментовите заводи в Девня, ТЕЦ Варна и т.н.

4.2.3. Дял на иззетата вода от обществено водоснабдяване в общото количество на иззетата вода по райони от ниво 2 (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 3. Междурегионални различия по дял на иззетата вода от обществено водоснабдяване в общото количество на иззетата вода (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	16,55	15,82	15,98	100,0%	100,0%	0,97
СЗР	4,54	3,95	3,57	27,4%	22,3%	0,79
СЦР	49,98	47,86	51,39	302,0%	321,5%	1,03
СИР	12,16	11,78	16,51	73,5%	103,3%	1,36
ЮИР	13,94	14,93	14,18	84,2%	88,7%	1,02
ЮЦР	19,12	20,21	19,63	115,5%	122,8%	1,03
ЮЗР	74,10	72,82	76,41	447,7%	478,0%	1,03
Размах на вариация	69,56	68,87	72,83			1,05
Коефициент на вариация (V%)	167,4%	172,3%	182,0%			1,09

Източник: НСИ

Данните за дела на иззетата вода от обществено водоснабдяване показват противоположната ситуация на тази, коментирана в горната таблица. Отново са на лице големи и задълбочаващи се междурегионални различия. В този случай обаче с най-високи стойности на показателя, са ЮЗР и СЦР, при които липсват големи технологични потребители на вода от собствено снабдяване.

4.2.4. Общо използвана вода на 1 жител по райони от ниво 2 и области (м3)

Използваната вода е изчислена като сума от: (1) доставената вода (от водоснабдителните дружества и други предприятия); и (2) собственото снабдяване. Източник на данни за доставената вода е изчерпателното наблюдение за водоснабдяването (напоителни системи и обществено водоснабдяване - ВиК), а за собственото снабдяване - частично статистическо наблюдение, обхващащо по-големите потребители на вода (с над 36 хил.м3/год.). Не е включена водата за хидроенергетика и собственото снабдяване на домакинствата.

Междурегионални различия

Таблица ОС- 4. Междурегионални различия по общо използвана вода на 1 жител (м3.)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	645,65	679,42	649,23	100,0%	100,0%	1,01
СЗР	2590,40	2955,80	2952,90	401,2%	454,8%	1,14
СЦР	131,28	142,80	116,10	20,3%	17,9%	0,88

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
СИР	648,00	614,35	394,23	100,4%	60,7%	0,61
ЮИР	1026,64	985,88	1027,59	159,0%	158,3%	1,00
ЮЦР	235,23	247,88	252,40	36,4%	38,9%	1,07
ЮЗР	113,21	109,81	102,41	17,5%	15,8%	0,90
Размах на вариация	2477,19	2845,99	2850,48			1,15
Коефициент на вариация (V%)	136,3%	148,1%	157,3%			1,15

Източник: НСИ

Наблюдават се значителни междурегионални различия в използваната вода на 1 жител с тенденция към задълбочаване на тези различия. Районите, които са лидери по иззета вода на 1 жител – СЗР, СИР и ЮИР, логично се отличават и с най-високи стойности на количество на използвана вода на 1 жител.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 5. Равнище и динамика на междуобластни различия по общо използвана вода на 1 жител в районите от ниво 2 (м3.)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	11488,6	13193,5	13187,8	335,7%	363,6%	381,1%	1,15	1,14
СЗР	11488,6	13193,5	13183,1	758,3%	830,7%	871,0%	1,15	1,15
СЦР	169,8	160,0	128,2	83,3%	82,7%	84,9%	0,76	1,02
СИР	1259,6	1179,0	713,9	93,8%	88,6%	79,2%	0,57	0,84
ЮИР	2914,8	2803,1	2949,4	195,4%	177,8%	197,1%	1,01	1,01
ЮЦР	149,9	178,7	215,8	69,4%	70,4%	69,3%	1,44	1,00
ЮЗР	78,6	76,8	80,6	81,6%	82,0%	82,4%	1,03	1,01

Източник: НСИ

В районите с най-високи стойности на използвана вода на 1 жител - СЗР, СИР и ЮИР, се наблюдават и най-големи вътрешнорегионални различия на ниво област. Причините за това се дължат на концентрирането на големите индустриални потребители на вода в рамките на една от областите в региона, което силно „изкривява” средните за областта стойности – напр.:

- СЗР – област Враца (АЕЦ Козлодуй) със 20,3 пъти по-висока стойност на показателя от средното за страната (през 2009 г.), а същевременно при области Монтана и Плевен стойностите на показателя са 10 пъти по-ниски от средните за страната.
- ЮИР – област Стара Загора (ТЕЦ Марица Изток) с 4,6 пъти по-висока стойност на показателя от средното за страната (през 2009 г.), а същевременно при

области Ямбол и Сливен стойностите на показателя са 7-8 пъти по-ниски от средните за страната.

4.2.5. Дял на използваната вода в индустрията в общото количество на използваната вода по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 6. Междурегионални различия по дял на използваната вода в индустрията в общото количество на използваната вода (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	87,64	87,65	86,45	100,0%	100,0%	0,99
СЗР	98,11	98,27	98,36	111,9%	113,8%	1,00
СЦР	65,95	67,53	61,89	75,3%	71,6%	0,94
СИР	91,96	91,74	87,37	104,9%	101,1%	0,95
ЮИР	90,61	90,23	90,07	103,4%	104,2%	0,99
ЮЦР	34,31	29,70	23,70	39,2%	27,4%	0,69
ЮЗР	48,55	47,28	42,89	55,4%	49,6%	0,88
Размах на вариация	63,79	68,57	74,65			1,17
Коефициент на вариация (V%)	32,9%	34,6%	38,3%			1,17

Източник: НСИ

Наблюдават се средно големи междурегионални различия по дял на използваната вода в индустрията с тенденция към нарастване на тези различия. Трите идентифицирани райони с високо равнище на използвана вода на 1 жител по правило използват тази вода преобладаващо в индустрията, а СЦР независимо от по-ниските си равнища на използвана вода на 1 жител също насочва 2/3 от потребяваната вода в индустрията.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 7. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на използваната вода в индустрията в общото количество на използваната вода в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	91,43	93,11	95,23	51,5%	53,1%	54,1%	1,04	1,05
СЗР	69,76	75,27	78,89	47,9%	53,4%	51,9%	1,13	1,08
СЦР	51,30	55,37	32,16	45,5%	45,3%	41,5%	0,63	0,91
СИР	88,05	89,54	89,36	68,3%	68,7%	72,6%	1,01	1,06
ЮИР	76,67	73,46	74,12	56,4%	55,2%	55,2%	0,97	0,98

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
ЮЦР	61,40	58,51	63,69	46,9%	51,0%	54,4%	1,04	1,16
ЮЗР	45,95	45,48	33,08	45,0%	45,3%	48,4%	0,72	1,07

Източник: НСИ

На лице са средни към високи вътрешнорегионални различия по дял на използваната вода в индустрията без ясно изразена тенденция за развитие на тези различия. Това се дължи на ситуирането на големите индустриални потребители на вода в отделни области на дадения район, което изкривява силно структурата на използваната вода в тези области, докато структурата на потреблението на вода в другите области на дадения район се доминира от други сектори (домакинства, селско стопанство, услуги и т.н.) – напр.:

- СЗР - с област Враца с 99,7% дял на индустрията в използваната вода и област Плевен с 20% дял на индустрията;
- ЮИР – област Стара Загора с 94,1% дял на индустрията в използваната вода и област Ямбол с 20% дял на индустрията.

4.2.6. Дял на използваната вода в селското стопанство в общото количество на използваната вода по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 8. Междурегионални различия по дял на използваната вода в селското стопанство в общото количество на използваната вода (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	5,23	5,63	6,64	100,0%	100,0%	1,27
СЗР	0,29	0,29	0,23	5,6%	3,5%	0,80
СЦР	3,00	2,75	4,22	57,4%	63,5%	1,41
СИР	1,39	1,47	2,27	26,6%	34,2%	1,63
ЮИР	4,75	5,08	5,40	90,9%	81,2%	1,14
ЮЦР	48,14	53,59	60,03	920,4%	903,4%	1,25
ЮЗР	3,52	4,29	6,15	67,3%	92,5%	1,75
Размах на вариация	47,85	53,30	59,80			1,25
Коефициент на вариация (V%)	339,2%	352,0%	331,9%			0,98

Източник: НСИ

Данните показват, че са на лице изключително големи междурегионални различия в дела на използваната вода в селското стопанство от общо използваната вода. Причината за това е, че единствено в ЮЦР половината от използваната вода се насочва за напояване в селското стопанство (най-вече оризища), докато в останалите райони делът на селското стопанство е изключително нисък (под 5%) за сметка на по-големи дялове на използваната вода в индустрията.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 9. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на използваната вода в селското стопанство в общото количество на използваната вода в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф. на вариация V%
Средно за страната	65,0	68,0	74,3	350,4%	345,0%	306,0%	1,14	0,87
СЗР	19,5	22,2	21,3	142,0%	149,6%	111,6%	1,09	0,79
СЦР	4,7	2,9	5,2	47,1%	47,1%	40,8%	1,10	0,87
СИР	29,8	34,3	31,3	323,9%	324,4%	266,9%	1,05	0,82
ЮИР	35,5	30,9	29,4	420,9%	358,2%	278,3%	0,83	0,66
ЮЦР	62,5	65,0	70,8	645,4%	657,8%	608,5%	1,13	0,94
ЮЗР	21,0	22,6	23,7	151,2%	150,3%	145,4%	1,12	0,96

Източник: НСИ

Независимо от ниския дял на използваната вода в селското стопанство в повечето региони (под 5%), в рамките на всички региони с изключение на СЦР се наблюдават изключително високи вътрешнорегионални различия на равнище област. Те се обясняват с наличието в един регион както на области с по-развито напояване в областта на селското стопанство, така и на области, чиято структура на използвана вода се детерминира от други сектори – напр.:

- СИР – области Търговище и Добрич с дялове на използваната вода в селското стопанство съответно от 31,3% и 27,3% и област Варна с дял 0,24%.
- ЮИР – области Сливен и Ямбол с дялове на използваната вода в селското стопанство съответно от 32% и област Бургас с дял от 3,4%;
- ЮЦР – област Пловдив с дял на използваната вода в селското стопанство от 74,3% и област Смолян с дял от 2,4%.

4.2.7. Дял на използваната вода в услугите в общото количество на използваната вода по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 10. Междурегионални различия по дял на използваната вода в услугите в общото количество на използваната вода (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2010	
Средно за страната	1,51	1,47	1,38	100,0%	100,0%	0,92
СЗР	0,35	0,33	0,31	23,4%	22,7%	0,89

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2010	
СЦР	5,82	6,91	5,40	385,6%	390,5%	0,93
СИР	1,66	1,68	2,46	110,0%	177,7%	1,48
ЮИР	1,18	1,30	1,17	78,1%	84,3%	0,99
ЮЦР	4,42	4,03	3,67	292,7%	265,1%	0,83
ЮЗР	7,71	7,77	7,72	510,5%	558,0%	1,00
Размах на вариация	1,51	1,47	1,38			1,01
Коефициент на вариация (V%)	221,2%	243,5%	235,8%			1,07

Източник: НСИ

Наблюдават се много големи междурегионални различия по дял на използваната вода в услугите като няма ясно изразена тенденция в динамиката на тези различия. Големината на различията се обяснява със значително по-високите стойности на показателя за ЮЗР спрямо другите региони, дължащи се на концентрирането на голям брой потребители от сектор услуги в големите агломерации от региона (София, Благоевград) и високия дял на изнетата вода от обществено водоснабдяване в общото количество на изнетата вода (индустрията и селското стопанство по правило използват вода от собствени източници, докато услугите ползват преобладаващо вода доставена чрез общественото водоснабдяване).

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 11. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на използваната вода в услугите в общото количество на използваната вода в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	23,1	32,8	22,3	580,7%	688,9%	609,4%	0,97	1,05
СЗР	13,7	18,3	19,2	529,0%	674,4%	743,7%	1,40	1,41
СЦР	20,1	29,3	6,8	708,5%	1007,9%	386,3%	0,34	0,55
СИР	20,2	20,7	21,1	785,0%	817,0%	931,1%	1,05	1,19
ЮИР	16,2	17,3	16,3	518,5%	562,2%	584,5%	1,00	1,13
ЮЦР	7,5	7,3	6,0	260,6%	257,9%	248,5%	0,80	0,95
ЮЗР	9,2	9,3	7,6	575,0%	577,3%	590,7%	0,82	1,03

Източник: НСИ

Вътрешнорегионалните различия на равнище област са много високи независимо от ниския дял на използваната в услугите вода в повечето региони. Както и в случаите с дела на използваната вода в индустрията и селското стопанство, големите вътрешнорегионални различия и тук се обясняват с наличието в един регион

едновременно на области с много високи стойности и много ниски стойности на показателя.

4.2.8. Дял на използваната вода в домакинствата в общото количество на използваната вода по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 12. Междурегионални различия по дял на използваната вода в домакинствата в общото количество на използваната вода (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	5,62	5,25	5,52	100,0%	100,0%	0,98
СЗР	1,25	1,11	1,10	22,2%	19,9%	0,88
СЦР	25,22	22,81	28,49	449,2%	516,1%	1,13
СИР	4,99	5,12	7,90	88,8%	143,2%	1,58
ЮИР	3,46	3,38	3,36	61,6%	60,9%	0,97
ЮЦР	13,13	12,68	12,60	233,8%	228,3%	0,96
ЮЗР	40,22	40,66	43,24	716,3%	783,4%	1,08
Размах на вариация	38,97	39,55	42,14			1,08
Коефициент на вариация (V%)	296,4%	314,6%	333,3%			1,12

Източник: НСИ

Междурегионалните различия по дял на използваната вода от домакинствата са големи по размер като се наблюдава тенденция към нарастване на тези различия. С най-високи стойности на показателя са ЮЗР и СЦР, което се обяснява с по-високите стойности на тези региони по дял на изнетата вода от обществено водоснабдяване в общото количество на изнетата вода и липсата на големи индустриални потребители на вода в тези региони.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 13. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на използваната вода в домакинствата в общото количество на използваната вода в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	59,7	59,3	56,4	499,2%	530,6%	531,3%	0,94	1,06
СЗР	59,7	59,3	56,4	565,1%	642,3%	600,5%	0,94	1,06
СЦР	35,4	30,9	28,3	569,7%	546,0%	592,4%	0,80	1,04
СИР	46,3	46,1	46,5	580,2%	615,4%	615,2%	1,00	1,06
ЮИР	39,8	39,2	42,1	463,9%	500,7%	477,6%	1,06	1,03

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф. на вариация V%
ЮЦР	7,6	9,4	14,6	169,7%	198,6%	214,9%	1,91	1,27
ЮЗР	30,9	32,4	36,9	530,4%	568,4%	581,3%	1,19	1,10

Източник: НСИ

Както и при другите показатели свързани с дял на определен сектор в общото потребление на вода, при дела на домакинствата в общото количество на използваната вода също се наблюдават много големи междуобластни различия в рамките на всеки регион. Те се обясняват с наличието в един регион на области с коренно различна структура на водопотребление.

4.2.9. *Общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител по райони от ниво 2, области и общини (м3)*

Междурегионални различия

Таблица ОС- 14. Междурегионални различия по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител (м3)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	52,58	52,31	50,93	100,0%	100,0%	0,97
СЗР	45,01	44,66	43,30	85,6%	85,0%	0,96
СЦР	47,44	48,67	45,05	90,2%	88,5%	0,95
СИР	50,48	48,17	46,84	96,0%	92,0%	0,93
ЮИР	54,43	52,71	53,18	103,5%	104,4%	0,98
ЮЦР	42,96	43,37	42,47	81,7%	83,4%	0,99
ЮЗР	65,20	65,44	63,58	124,0%	124,8%	0,98
Размах на вариация	22,24	22,07	21,11			0,95
Коефициент на вариация (V%)	14,4%	14,4%	14,9%			1,04

Източник: НСИ

Междурегионалните различия по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител са сравнително ниски като остават непроменени в периода 2007-2009 г. Най-високи стойности на показателя се наблюдават в ЮЗР, което се обяснява с най-високите дялове на този регион в количеството на изетата вода от общественото водоснабдяване и количеството на използваната вода в домакинствата и услугите. Друго обяснение за по-високите стойности на показателя в региона са по-високите доходи на населението, които му дават възможност на потребление повече вода.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 15. Равнище и динамика на междуобластни различия по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител в районите от ниво 2 (м3)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	43,3	51,7	49,3	24,9%	26,2%	26,0%	1,14	1,04
СЗР	13,5	14,1	11,3	19,3%	18,8%	18,7%	0,84	0,97
СЦР	21,4	31,4	20,3	21,3%	23,8%	20,9%	0,95	0,98
СИР	26,4	23,1	21,4	22,8%	23,3%	23,2%	0,81	1,02
ЮИР	38,2	35,5	38,2	30,0%	28,0%	29,7%	1,00	0,99
ЮЦР	14,6	14,2	14,9	26,4%	24,6%	24,5%	1,02	0,93
ЮЗР	37,7	46,9	45,3	28,6%	35,6%	35,5%	1,20	1,24

Източник: НСИ

Наблюдават се ниски към средни вътрешнорегионални различия по доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител, тъй като в рамките на отделните региони са на лице както области с високи стойности на показателите, така и области с по-ниски такива. Причините за това може да са свързани както с различия в доходите на населението, така и със структурата на потреблението на вода доставяна от общественото водоснабдяване – по-високи дялове на услугите и индустрията.

Общински различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 16. Равнище и динамика на междуобщински различия по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител в районите от ниво 2 (м3)

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)			Коефициент на вариация на Общински различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	256,23	254,80	224,25	53,2%	53,3%	46,6%	0,88	0,88
СЗР	113,69	84,16	92,43	38,8%	34,1%	35,2%	0,81	0,91
СЦР	45,95	50,80	38,95	28,9%	31,6%	28,4%	0,85	0,98
СИР	255,35	231,61	124,16	78,3%	75,9%	50,2%	0,49	0,64
ЮИР	244,13	251,24	220,03	95,2%	98,9%	89,7%	0,90	0,94
ЮЦР	65,03	73,73	72,60	34,2%	33,6%	33,0%	1,12	0,96
ЮЗР	77,73	85,45	79,04	33,8%	35,8%	35,5%	1,02	1,05

Източник: НСИ

Логично междуобщинските различия по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител са най-високи. Причините за това са аналогични на тези, лежащи в основата на междуобластните различия.

4.2.10. Количество на доставена вода на 1 жител на денонощие по райони от ниво 2 (литри)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 17. Междурегионални различия по количество на доставена вода на 1 жител на денонощие (литри)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	100,00	99,00	99,00	100,0%	100,0%	0,99
СЗР	89,00	90,00	89,00	89,0%	89,9%	1,00
СЦР	91,00	90,00	91,00	91,0%	91,9%	1,00
СИР	89,00	86,00	85,00	89,0%	85,9%	0,96
ЮИР	97,00	91,00	95,00	97,0%	96,0%	0,98
ЮЦР	86,00	88,00	89,00	86,0%	89,9%	1,03
ЮЗР	126,00	124,00	123,00	126,0%	124,2%	0,98
Размах на вариация	40,00	38,00	38,00			0,95
Коефициент на вариация (V%)	14,0%	14,0%	13,0%			0,94

Източник: НСИ

Таблицата представя информация еквивалентна на тази, която по-горе показва различията по общо доставена вода от общественото водоснабдяване на 1 жител. Разликата между информацията в двете таблици е само по отношение на мерните единици – съответно м3/година и литри/човек на денонощие. Съответно изводите, направени по-горе по отношение на междурегионалните различия са валидни и тук.

4.2.11. Дял на водата доставена за индустрията от общо доставената вода от общественото водоснабдяване по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 18. Междурегионални различия по дял на водата доставена за индустрията от общо доставената вода от общественото водоснабдяване (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	16,57	16,90	15,90	100,0%	100,0%	0,96
СЗР	11,81	10,29	9,53	71,3%	59,9%	0,81
СЦР	14,46	14,32	12,73	87,3%	80,1%	0,88
СИР	18,80	17,15	16,90	113,5%	106,3%	0,90
ЮИР	12,71	13,60	12,19	76,7%	76,7%	0,96
ЮЦР	15,84	15,34	14,01	95,6%	88,2%	0,88
ЮЗР	19,94	21,76	20,92	120,4%	131,6%	1,05
Размах на вариация	8,13	11,47	11,39			1,40
Коефициент на вариация (V%)	18,9%	22,6%	24,9%			1,32

Източник: НСИ

Междурегионалните различия по дял на водата доставена за индустрията са сравнително ниски, но се наблюдава тенденция към нарастване, защото стойностите на показателя за ЮЗР остават сравнително непроменени, докато в останалите райони количеството на доставяната вода от операторите за индустрията намалява. Възможно обяснение на тази тенденция е преминаването на много предприятия от тези райони към собствени водоизточници.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 19. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на водата доставена за индустрията от общо доставената вода от общественото водоснабдяване в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	37,1	45,8	45,3	51,5%	55,6%	59,6%	1,22	1,16
СЗР	18,3	13,6	14,1	54,1%	51,7%	53,4%	0,77	0,99
СЦР	15,7	15,6	14,8	45,3%	45,7%	43,4%	0,94	0,96
СИР	23,1	21,3	21,2	59,5%	57,6%	61,7%	0,92	1,04
ЮИР	8,9	8,5	10,6	27,9%	26,8%	33,1%	1,20	1,19
ЮЦР	22,0	21,4	20,4	48,6%	48,2%	49,5%	0,93	1,02
ЮЗР	28,3	36,9	40,0	63,7%	83,6%	93,8%	1,42	1,47

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия по доставена вода за индустрията от ВиК операторите са средни по големина като се обясняват с различния дял на водата доставена за индустрията в отделните области на всеки регион.

4.2.12. Дял на водата доставена за селското стопанство от общо доставената вода от общественото водоснабдяване по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 20. Междурегионални различия по дял на водата доставена за селското стопанство от общо доставената вода от общественото водоснабдяване (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	0,69	0,74	0,74	100,0%	100,0%	1,08
СЗР	0,56	0,61	0,61	81,5%	81,8%	1,08
СЦР	0,88	1,07	1,12	127,5%	150,4%	1,27
СИР	0,72	0,81	0,75	104,4%	100,7%	1,04
ЮИР	1,13	1,25	1,41	163,9%	189,7%	1,25

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
ЮЦР	1,48	1,43	1,31	215,3%	177,0%	0,89
ЮЗР	0,08	0,10	0,09	11,2%	12,7%	1,22
Размах на вариация	1,41	1,34	1,31			0,93
Коефициент на вариация (V%)	66,3%	62,6%	63,9%			0,96

Източник: НСИ

Като цяло една изключително малка част от водата, доставяна от общественото водоснабдяване е предназначена за селското стопанство. Въпреки това междурегионалните различия са големи, защото колкото и да е малък – 1,4%, този дял в ЮЦР е в пъти по-висок, отколкото в другите региони. Обяснението за това е свързано с най-високия дял на ЮЦР в количеството на водата, използвана в селското стопанство.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 21. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на водата доставена за селското стопанство от общо доставената вода от общественото водоснабдяване в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	2,7	3,2	3,7	121,2%	125,9%	131,4%	1,36	1,08
СЗР	1,3	1,1	1,2	72,8%	55,2%	56,6%	0,92	0,78
СЦР	2,6	2,7	2,4	138,8%	161,8%	154,6%	0,94	1,11
СИР	2,7	3,2	3,7	158,3%	179,5%	209,5%	1,39	1,32
ЮИР	1,5	1,6	2,0	90,9%	92,4%	117,2%	1,39	1,29
ЮЦР	2,6	2,6	2,3	152,9%	138,1%	125,5%	0,89	0,82
ЮЗР	0,8	1,0	1,0	87,2%	88,5%	87,9%	1,24	1,01

Източник: НСИ

Високите вътрешнорегионални различия в рамките на отделните региони са обусловени от това, че общественото водоснабдяване доставя вода за напояване в селското стопанство само в отделни области – напр. ЮЦР – вода за напояване се доставя само в област Пловдив, в СИР – вода за напояване се доставя в области Добрич, Търговище и Шумен, докато в област Варна такава не се доставя.

4.2.13. Дял на водата доставена за услугите от общо доставената вода от общественото водоснабдяване по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 22. Междурегионални различия по дял на водата доставена за услугите от общо доставената вода от общественото водоснабдяване (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	13,79	14,16	13,00	100,0%	100,0%	0,94
СЗР	15,83	15,93	15,12	114,8%	116,4%	0,96
СЦР	14,88	17,69	12,74	107,9%	98,0%	0,86
СИР	16,45	16,79	15,82	119,3%	121,7%	0,96
ЮИР	20,89	21,90	21,40	151,5%	164,6%	1,02
ЮЦР	10,80	10,76	9,77	78,3%	75,2%	0,90
ЮЗР	10,14	9,92	9,33	73,5%	71,8%	0,92
Размах на вариация	10,75	11,98	12,07			1,12
Коефициент на вариация (V%)	27,3%	30,5%	32,5%			1,19

Източник: НСИ

Междурегионалните различия по дял на водата доставена за услугите от общественото водоснабдяване са средни по размер като се наблюдава тенденция към тяхното нарастване. Възможни причини за тези различия са намаляването на дела на доставената вода за услугите в някои региони, което се дължи или на преминаване към собствени източници на водоснабдяване или на намаляло потребление на вода в резултат от кризата.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 23. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на водата доставена за услугите от общо доставената вода от общественото водоснабдяване в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф. на вариация V%
Средно за страната	34,1	38,4	30,9	57,4%	64,4%	53,2%	0,91	0,93
СЗР	14,9	13,1	11,1	34,9%	31,0%	32,1%	0,74	0,92
СЦР	20,6	31,5	14,6	50,6%	80,8%	37,8%	0,71	0,75
СИР	8,4	10,3	10,7	37,8%	36,5%	46,8%	1,28	1,24
ЮИР	31,3	33,8	21,8	82,0%	88,1%	67,6%	0,70	0,82

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
ЮЦР	33,4	34,6	30,9	83,1%	83,4%	81,8%	0,93	0,98
ЮЗР	13,9	14,3	12,8	35,5%	38,9%	36,2%	0,93	1,02

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия по доставена вода за услугите от общественото водоснабдяване са средни по големина като се обясняват с различния дял на водата доставена за услугите в отделните области на всеки регион.

4.2.14. Дял на водата доставена за домакинствата от общо доставената вода от общественото водоснабдяване по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 24. Междурегионални различия по дял на водата доставена за домакинствата от общо доставената вода от общественото водоснабдяване (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	68,95	68,20	70,36	100,0%	100,0%	1,02
СЗР	71,80	73,17	74,74	104,1%	106,2%	1,04
СЦР	69,79	66,92	73,42	101,2%	104,3%	1,05
СИР	64,03	65,26	66,53	92,9%	94,5%	1,04
ЮИР	65,27	63,25	65,00	94,7%	92,4%	1,00
ЮЦР	71,88	72,47	74,90	104,2%	106,4%	1,04
ЮЗР	69,84	68,22	69,65	101,3%	99,0%	1,00
Размах на вариация	7,84	9,92	9,90			1,26
Коефициент на вариация (V%)	4,4%	5,3%	5,6%			1,27

Източник: НСИ

Междурегионалните различия по дял на водата доставена за домакинствата от общо доставената вода от общественото водоснабдяване са много ниски, тъй като ВиК операторите доставят вода основно за населението.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 25. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на водата доставена за домакинствата от общо доставената вода от общественото водоснабдяване в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	36,9	44,5	36,5	12,0%	14,0%	10,9%	0,99	0,91
СЗР	19,5	17,5	13,7	12,3%	12,3%	10,7%	0,70	0,87
СЦР	24,4	29,4	10,8	12,7%	15,8%	8,2%	0,44	0,65
СИР	12,1	10,1	12,3	8,5%	7,0%	8,0%	1,01	0,94
ЮИР	31,7	35,5	16,8	17,4%	19,3%	10,1%	0,53	0,58
ЮЦР	11,3	13,1	10,5	7,0%	8,7%	8,2%	0,93	1,17
ЮЗР	23,5	33,9	33,8	12,0%	17,0%	16,8%	1,44	1,40

Източник: НСИ

По логиката на по-горния показател, вътрешнорегионалните различия също са много ниски.

4.2.15. Дял на загубите на питейна вода при преноса ѝ по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 26. Междурегионални различия по дял на загубите на питейна вода при преноса и по райони от ниво 2 и области

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	62,21	60,47	59,16	100,0%	100,0%	0,95
СЗР	60,33	59,13	58,07	97,0%	98,2%	0,96
СЦР	70,88	72,41	72,70	113,9%	122,9%	1,03
СИР	56,10	61,61	63,29	90,2%	107,0%	1,13
ЮИР	70,87	69,33	68,68	113,9%	116,1%	0,97
ЮЦР	61,00	54,72	50,97	98,0%	86,2%	0,84
ЮЗР	56,03	54,71	54,36	90,1%	91,9%	0,97
Размах на вариация	14,84	17,69	21,73			1,46
Коефициент на вариация (V%)	10,0%	11,5%	13,5%			1,35

Източник: НСИ

Равнището на загубите на питейна вода при преноса ѝ е високо във всички райони в България и поради тази причина като цяло междурегионалните различия по показателя са ниски. Причините за високите равнища на загубите се дължат на комбинираното влияние на два фактора:

- Голяма част от водопроводната мрежа в страната е изградена от материали с лоши експлоатационни характеристики. Съгласно доклад за състоянието на водостопанската инфраструктура, изготвен в рамките на Проект „Подготовка на национална стратегия и план за действие за управление и развитие на водния сектор” на МОСВ 74% от водопроводната мрежа в страната е изградена от етернит, 15% от стомана и само 4% от съвременни материали (PE, PVC и др.).
- Според данни от същото изследване основната част от водопроводната мрежа в страната е изградена преди 1980 г. - 80,4% т.е. технически обоснования експлоатационен период на водопроводите изградени през този период главно от етернитови, стоманени и поцинковани тръби отдавна е изтекъл.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 27. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на загубите на питейна вода при преноса и в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	59,8	53,4	63,9	23,3%	23,8%	24,2%	1,07	1,04
СЗР	13,6	12,9	16,6	10,2%	8,8%	10,2%	1,22	1,00
СЦР	36,7	40,4	41,2	21,2%	22,2%	25,1%	1,12	1,18
СИР	44,7	46,3	39,1	30,5%	34,4%	33,1%	0,87	1,08
ЮИР	34,8	33,4	36,0	28,0%	30,9%	29,4%	1,03	1,05
ЮЦР	35,3	28,1	23,3	22,6%	20,5%	17,2%	0,66	0,76
ЮЗР	34,8	27,0	35,0	24,6%	21,7%	26,1%	1,01	1,06

Източник: НСИ

Вътрешнорегионалните различия по показателя са преобладаващо ниски. Най-високи са те в СИР, където в област Варна средните загуби са 44% (през 2009 г.), докато в област Шумен те са 83,04%. Най-ниски са вътрешнорегионалните различия във СЗР, където равнището на загубите на вода в 5-те съставни области е съизмеримо.

4.2.16. Дял на водоснабденото население в общото население по райони от ниво 2, области и общини (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 28. Междурегионални различия по дял на водоснабденото население в общото население (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	99,00	99,00	99,00	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	99,20	99,20	99,20	100,2%	100,2%	1,00
СЦР	99,20	99,20	99,20	100,2%	100,2%	1,00
СИР	99,90	99,90	99,90	100,9%	100,9%	1,00
ЮИР	99,70	99,70	99,70	100,7%	100,7%	1,00
ЮЦР	97,60	97,60	97,60	98,6%	98,6%	1,00
ЮЗР	98,90	99,00	99,00	99,9%	100,0%	1,00
Размах на вариация	2,30	2,30	2,30			1,00
Коефициент на вариация (V%)	0,8%	0,8%	0,8%			1,00

Източник: НСИ

Делът на водоснабденото население във всички райони е близък до 100% и логично се запазва непроменен през целия изследван период. В следствие на това междурегионалните различия по показателя са изключително ниски. Необходимо е да се отбележи, че този висок дял обхваща и населението, живеещо в населени места (повече от 500 в цялата страна), които не са обхванати от организирано водоподаване от ВиК оператори, като в същото време имат изградени собствени водопроводни мрежи, към които има действащи водовземни съоръжения.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 29. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на водоснабденото население в общото население в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф. на вариация V%
Средно за страната	14,3	14,3	14,2	3,1%	3,1%	3,1%	0,99	0,99
СЗР	2,7	2,7	2,7	1,0%	1,0%	1,0%	1,00	1,00
СЦР	2,7	2,9	2,9	1,1%	1,2%	1,2%	1,07	1,04

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
СИР	0,4	0,4	0,4	0,8%	0,8%	0,8%	1,00	1,00
ЮИР	0,5	0,4	0,4	0,8%	0,8%	0,8%	0,80	1,05
ЮЦР	14,3	14,3	14,2	7,0%	7,0%	6,9%	0,99	0,99
ЮЗР	4,6	4,6	4,5	1,8%	1,8%	1,7%	0,98	0,97

Източник: НСИ

Като цяло междуобластните различия по дял на водоснабденото население в рамките на всички райони са ниски. Въпреки това най-високи са те в ЮЦР, което се дължи на концентрацията на населени места без водоснабдяване в областите Кърджали и Смолян. При тези области дялът на водоснабденото население е съответно 85,8% и 91,3%.

Общински различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 30. Равнище и динамика на междуобщински различия по дял на водоснабденото население в общото население в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)			Коефициент на вариация на Общински различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	39,58	39,47	39,05	6,1%	6,1%	6,0%	0,99	0,99
СЗР	22,00	22,36	22,03	4,6%	4,6%	4,6%	1,00	1,01
СЦР	6,29	6,35	6,37	1,6%	1,6%	1,6%	1,01	1,00
СИР	1,90	1,87	1,86	1,0%	1,0%	1,0%	0,98	1,00
ЮИР	13,96	13,39	13,09	3,3%	3,1%	3,0%	0,94	0,93
ЮЦР	39,58	39,47	39,05	9,9%	9,9%	9,8%	0,99	0,99
ЮЗР	24,95	24,87	24,83	7,0%	7,0%	6,9%	1,00	0,99

Източник: НСИ

Ниските вътрешнорегионални различия на равнище област се проектират и в ниски вътрешнорегионални различия на равнище община. Както бе посочено при горната таблица само областите Смолян и Кърджали съчетават общини с високи и ниски дялове на обслужвано население, което поражда известни макар и ниски междуобщински различия – напр. община Кирково със 78% и община Кърджали с 92,86% водоснабдено население (област Кърджали) и общини Мадан и Неделино съответно с 66% и 61% и общини Борино и Доспат със 100% (област Смолян).

4.2.17. Дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места по райони от ниво 2, области и общини (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 31. Междурегионални различия по дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	0,52	0,06	0,07	100,0%	100,0%	0,14
СЗР	0,15	0,15	0,00	28,6%	0,0%	0,00
СЦР	0,00	0,00	0,00	0,0%	0,0%	0,00
СИР	3,40	0,00	0,42	648,6%	567,5%	0,81
ЮИР	0,29	0,00	0,00	55,1%	0,0%	0,00
ЮЦР	0,00	0,08	0,00	0,0%	0,0%	0,00
ЮЗР	0,10	0,10	0,10	19,9%	139,6%	0,20
Размах на вариация	3,40	0,15	0,42			0,13
Коефициент на вариация (V%)	236,1%	105,4%	208,2%			0,88

Източник: НСИ

Делът на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в страната като цяло е нисък. Не се наблюдават определени тенденции в изменението на този дял, тъй като преминаването на дадено населено място на целогодишен режим на водоснабдяване се детерминира от цял комплекс от фактори. Възможни са и години, в които изобщо да няма такива населени места. Въпреки това междурегионалните различия, измервани чрез коефициента на вариация са много високи, защото тези населени места обикновено се концентрират в два-три региона – напр. СИР, СЗР и ЮЗР, докато в други региони в съответната година може да няма такива населени места.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 32. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	12,8	0,9	1,6	450,7%	385,5%	401,9%	0,13	0,89
СЗР	0,8	0,8	0,0	91,9%	574,8%	100,0%	0,00	1,09
СЦР	0,0	0,0	0,0	100,0%	100,0%	100,0%	0,00	1,00
СИР	12,8	0,0	1,6	1171,0%	100,0%	1019,2%	0,13	0,87
ЮИР	0,5	0,0	0,0	72,0%	100,0%	100,0%	0,00	1,39
ЮЦР	0,0	0,9	0,0	100,0%	642,2%	100,0%	0,00	1,00
ЮЗР	0,4	0,4	0,4	90,6%	252,1%	188,2%	1,00	2,08

Източник: НСИ

В годините, когато са на лице населени места на целогодишен режим на водоснабдяване е логично да се наблюдават големи междуобластни различия в рамките на даден регион, защото обикновено тези населени места са концентрирани в рамките на една област от региона, докато в останалите области такива няма – напр. СЗР през 2007-2008 г., когато единствено в област Монтана има такива населени места, ЮЗР през 2007-2009 г., когато единствено в област София има такива населени места и СИР през 2007 и 2009 г., когато единствено в област Търговище има такива населени места.

Общински различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 33. Равнище и динамика на междуобщински различия по дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)			Коефициент на вариация на Общински различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	17,39	33,33	7,14	363,4%	3886,0%	698,5%	0,41	1,92
СЗР	10,00	10,00	0,00	271,8%	2481,4%	100,0%	0,00	0,37
СЦР	0,00	0,00	0,00	100,0%	100,0%	100,0%	0,00	1,00
СИР	17,39	0,00	4,35	884,9%	100,0%	1033,9%	0,25	1,17
ЮИР	3,23	0,00	0,00	140,9%	100,0%	100,0%	0,00	0,71
ЮЦР	0,00	33,33	0,00	100,0%	7849,2%	100,0%	0,00	1,00
ЮЗР	7,14	7,14	7,14	201,2%	1752,7%	1312,7%	1,00	6,53

Източник: НСИ

По отношение на междуобщинските различия по дял на населените места на целогодишен режим на водоснабдяване, в годините, когато са на лице такива населени места могат да се направят същите изводи, както и по отношение на междуобластните различия.

4.2.18. Дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населението по райони от ниво 2, области и общини (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 34. Междурегионални различия по дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населението (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	1,95	0,07	0,12	100,0%	100,0%	0,06
СЗР	0,03	0,03	0,00	1,4%	0,0%	0,00
СЦР	0,00	0,00	0,00	0,0%	0,0%	0,00
СИР	0,65	0,00	0,92	33,4%	769,8%	1,42
ЮИР	12,54	0,00	0,00	643,2%	0,0%	0,00
ЮЦР	0,00	0,29	0,00	0,0%	0,0%	0,00
ЮЗР	0,00	0,01	0,00	0,1%	0,9%	0,79
Размах на вариация	12,54	0,29	0,92			0,07
Коефициент на вариация (V%)	237,8%	152,5%	288,2%			1,21

Източник: НСИ

Делът на населението на целогодишен режим на водоползване в общия брой на населението в страната е много нисък. Както бе посочено горе при коментара относно населените места не се наблюдават определени тенденции в изменението на този дял, тъй като преминаването на дадено населено място на целогодишен режим на водоснабдяване зависи от много фактори. През годините, в които са на лице населени места на целогодишен режим се наблюдават и големи междурегионални различия по дял на населението на режим на водоползването. Това се обяснява с локализирането на това население само в няколко региона - напр. СИР, СЗР и ЮЗР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 35. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населението в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	39,7	1,5	7,0	379,0%	398,7%	1092,9%	0,18	2,88
СЗР	0,2	0,2	0,0	98,4%	110,6%	100,0%	0,00	1,02
СЦР	0,0	0,0	0,0	100,0%	100,0%	100,0%	0,00	1,00
СИР	4,9	0,0	7,0	114,3%	100,0%	2881,3%	1,45	25,20
ЮИР	39,7	0,0	0,0	971,1%	100,0%	100,0%	0,00	0,10
ЮЦР	0,0	1,5	0,0	100,0%	918,5%	100,0%	0,00	1,00
ЮЗР	0,0	0,1	0,0	99,9%	92,1%	98,5%	0,80	0,99

Източник: НСИ

В годините, когато е на лице население на целогодишен режим на водоснабдяване е логично да се наблюдават и изключително големи междуобластни различия в рамките на даден регион, защото обикновено тези населени места са концентрирани в рамките на една област от региона.

Общински различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 36. Равнище и динамика на междуобщински различия по дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване в общия брой на населението в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)			Коефициент на вариация на Общински различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	85,27	28,15	38,02	290,8%	2475,1%	1946,3%	0,45	6,69
СЗР	0,84	0,87	0,00	99,3%	189,0%	100,0%	0,00	1,01
СЦР	0,00	0,00	0,00	100,0%	100,0%	100,0%	0,00	1,00
СИР	23,64	0,00	38,02	226,3%	100,0%	5339,2%	1,61	23,60
ЮИР	85,27	0,00	0,00	750,4%	100,0%	100,0%	0,00	0,13
ЮЦР	0,00	28,15	0,00	100,0%	5314,1%	100,0%	0,00	1,00
ЮЗР	0,17	1,52	0,13	99,8%	304,1%	99,0%	0,80	0,99

Източник: НСИ

По отношение на междуобщинските различия по дял на населението на целогодишен режим на водоснабдяване, в годините, когато са на лице такива населени места могат да се направят същите изводи, както и по отношение на междуобластните различия.

4.2.19. Дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места по райони от ниво 2, области и общини (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 37. Междурегионални различия по дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	8,85	7,23	5,65	100,0%	100,0%	0,64
СЗР	7,05	7,05	2,55	79,6%	45,1%	0,36
СЦР	4,34	4,24	3,26	49,1%	57,6%	0,75
СИР	20,11	11,05	14,31	227,2%	253,1%	0,71
ЮИР	14,45	11,42	11,42	163,2%	201,9%	0,79
ЮЦР	4,13	6,43	4,74	46,7%	83,9%	1,15
ЮЗР	8,99	5,75	1,04	101,5%	18,5%	0,12
Размах на вариация	15,98	7,17	13,26			0,83
Коефициент на вариация (V%)	65,9%	37,4%	87,1%			1,32

Източник: НСИ

Наблюдават се високи междурегионални различия по дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване, но не може да се говори за ясно изразена тенденция в тяхното развитие предвид факта, че налагането на сезонен режим на водоползване се определя от редица фактори.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 38. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф. на вариация V%
Средно за страната	42,0	34,6	37,2	113,4%	108,8%	151,2%	0,89	1,33
СЗР	18,7	16,3	8,9	80,6%	79,4%	80,1%	0,48	0,99
СЦР	6,8	7,6	5,7	79,5%	79,0%	78,6%	0,83	0,99
СИР	42,0	34,6	37,2	227,7%	201,0%	313,7%	0,89	1,38
ЮИР	24,1	24,5	24,5	103,2%	133,3%	177,4%	1,02	1,72
ЮЦР	7,7	10,3	7,6	66,0%	49,0%	66,5%	1,00	1,01

ЮЗР	16,3	9,9	1,8	69,0%	69,7%	84,2%	0,11	1,22
-----	------	-----	-----	-------	-------	-------	------	------

Източник: НСИ

В районите, в които се наблюдават най-високи стойности на показателя – СИР и ЮИР, са на лице и най-високите междуобластни различия. Това се обяснява с концентрирането на населените места на сезонен режим в отделни области, докато в другите няма такива населени места – напр. в ЮИР – в области Бургас, Сливен, Ямбол, докато в област Стара Загора няма такива населени места; СИР – в области Търговище и Шумен, докато в област Добрич няма такива населени места. При районите с по-ниски стойности на показателя населените места на сезонен режим са разпределени по-равномерно по територията на района.

Общински различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 39. Равнище и динамика на междуобщински различия по дял на населените места на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населените места в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)			Коефициент на вариация на Общински различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	125,00	100,00	80,00	198,4%	220,4%	208,0%	0,64	1,05
СЗР	57,14	40,00	23,08	155,0%	156,7%	124,1%	0,40	0,80
СЦР	39,62	50,94	26,42	111,3%	138,6%	116,9%	0,67	1,05
СИР	125,00	60,87	62,50	346,1%	193,0%	314,7%	0,50	0,91
ЮИР	63,64	42,42	42,42	176,4%	189,8%	236,5%	0,67	1,34
ЮЦР	100,00	80,00	80,00	203,3%	205,2%	266,6%	0,80	1,31
ЮЗР	50,00	100,00	33,33	148,5%	339,4%	122,3%	0,67	0,82

Източник: НСИ

Междуобщинските различия по дял на населените места на сезонен режим са най-високи, като това важи за всички региони. Причината е, че в рамките на отделните региони има общини с голяма концентрация на такива населени места и такива без населени места на сезонен режим.

4.2.20. Дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населението по райони от ниво 2, области и общини (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 40. Междурегионални различия по дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населението (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	4,34	4,55	3,22	100,0%	100,0%	0,74
СЗР	4,46	6,04	2,98	102,7%	92,7%	0,67
СЦР	4,21	4,58	4,64	96,8%	144,2%	1,10
СИР	7,25	4,21	4,51	166,9%	140,3%	0,62
ЮИР	4,20	3,48	3,38	96,7%	104,9%	0,80
ЮЦР	2,63	4,76	2,32	60,6%	72,0%	0,88
ЮЗР	4,29	4,45	2,65	98,8%	82,3%	0,62
Размах на вариация	4,62	2,56	2,33			0,50
Коефициент на вариация (V%)	31,8%	16,9%	28,1%			0,89

Източник: НСИ

Междурегионалните различия по дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване са по-ниски отколкото по дял на населените места на сезонен режим. Това се обяснява с факта, че в районите с висок дял на населените места на сезонен режим – ЮИР и СИР на практика живее по-малко население, докато в останалите региони на сезонен режим са населени места с по-голям брой население.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 41. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населението в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	28,1	29,0	33,3	182,5%	179,9%	256,6%	1,19	1,41
СЗР	11,1	12,8	7,9	96,9%	115,6%	100,0%	0,71	1,03
СЦР	27,0	29,0	25,4	247,5%	254,6%	317,8%	0,94	1,28

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
СИР	28,1	23,8	18,1	297,7%	223,7%	267,8%	0,64	0,90
ЮИР	6,2	6,1	6,1	55,3%	64,3%	78,8%	0,98	1,43
ЮОП	9,6	18,8	10,8	75,0%	173,9%	123,7%	1,13	1,65
ЮЗР	22,0	17,1	33,3	192,3%	171,8%	424,4%	1,51	2,21

Източник: НСИ

Междубластните различия в рамките на отделните региони са значителни, което се обяснява с наличието в един регион, както на области с различни дялове на население на сезонен режим, така и на области, в които няма такова население.

Общински различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 42. Равнище и динамика на междубластни различия по дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване в общия брой на населението в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)			Коефициент на вариация на Общински различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	100,00	100,00	83,91	434,0%	476,1%	428,4%	0,84	0,99
СЗР	62,72	80,09	62,27	278,9%	342,1%	315,6%	0,99	1,13
СЦР	89,61	96,14	83,91	342,8%	348,5%	432,0%	0,94	1,26
СИР	100,00	81,17	81,80	608,8%	415,0%	584,5%	0,82	0,96
ЮИР	38,81	38,75	38,63	254,7%	203,4%	282,5%	1,00	1,11
ЮОП	100,00	100,00	78,51	483,6%	550,4%	413,9%	0,79	0,86
ЮЗР	86,77	100,00	80,73	501,7%	691,2%	486,1%	0,93	0,97

Източник: НСИ

По отношение на междубластните различия по дял на населението на сезонен режим на водоснабдяване важат същите изводи, направени по-горе по отношение на междубластните различия.

4.2.21. Количество на зауствени отпадъчни води (без водите от охлаждащи процеси) на 1 жител по райони от ниво 2 и области (м3)

В количеството на зауствените отпадъчни води (без водите от охлаждащи процеси) се включват: (1) отпадъчни води, отведени без пречистване; (2) отпадъчни води, отведени от пречиствателни станции (селищни и други); (3) отпадъчни води, отведени след собствено/независимо третиране.

Междурегионални различия

Таблица ОС- 43. Междурегионални различия по количество на зауствени отпадъчни води (без водите от охлаждащи процеси) на 1 жител (м3)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	104,63	104,26	100,04	100,0%	100,0%	0,96
СЗР	82,56	86,83	87,34	78,9%	87,3%	1,06
СЦР	115,14	107,04	94,01	110,0%	94,0%	0,82
СИР	88,46	89,32	92,16	84,5%	92,1%	1,04
ЮИР	93,12	93,22	98,88	89,0%	98,8%	1,06
ЮЦР	126,66	118,89	103,98	121,1%	103,9%	0,82
ЮЗР	107,30	112,82	109,53	102,6%	109,5%	1,02
Размах на вариация	44,11	32,07	22,19			0,50
Коефициент на вариация (V%)	15,0%	12,0%	7,8%			0,52

Източник: НСИ

Изключването на водите от охлаждащите процеси, които силно изкривяват регионалните и областните стойности на количествата на издетите и използваните води, на практика прави междурегионалните различия по количество на зауствени води ниски, защото така те зависят от количествата вода за обичайните икономически дейности и за бита.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 44. Равнище и динамика на междуобластни различия по количество на зауствени отпадъчни води (без водите от охлаждащи процеси) на 1 жител в районите от ниво 2 (м3)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	147,1	126,4	117,0	40,1%	40,0%	35,6%	0,79	0,89
СЗР	68,8	101,4	82,7	33,6%	38,9%	30,7%	1,20	0,91
СЦР	97,9	120,9	103,5	41,7%	46,2%	40,3%	1,06	0,97
СИР	94,4	89,9	103,2	47,6%	45,1%	48,6%	1,09	1,02
ЮИР	87,2	84,7	77,8	36,4%	35,4%	30,6%	0,89	0,84
ЮЦР	129,3	97,5	99,8	45,5%	41,9%	38,1%	0,77	0,84
ЮЗР	92,7	88,0	53,6	34,5%	30,2%	21,3%	0,58	0,62

Източник: НСИ

Наблюдават се средни по размер вътрешнорегионални различия по количество на зауствена вода на 1 жител, тъй като в рамките на отделните региони са на лице както области с високи стойности на показателя, така и области с по-ниски такива.

4.2.22. Дял на населението със зауствени отпадъчни води, несвързано с обществената канализация по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 45. Междурегионални различия по дял на населението със зауствени отпадъчни води, несвързано с обществената канализация (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	30,30	30,00	29,60	100,0%	100,0%	0,98
СЗР	47,70	47,50	47,10	157,4%	159,1%	0,99
СЦР	39,80	39,50	39,20	131,4%	132,4%	0,98
СИР	28,90	28,60	28,30	95,4%	95,6%	0,98
ЮИР	33,80	33,50	32,60	111,6%	110,1%	0,96
ЮЦР	34,90	34,60	34,30	115,2%	115,9%	0,98
ЮЗР	14,00	13,80	13,50	46,2%	45,6%	0,96
Размах на вариация	33,70	33,70	33,60			1,00
Коефициент на вариация (V%)	35,5%	35,9%	36,2%			1,02

Източник: НСИ

Наблюдават се средно големи междурегионални различия по дял на населението несвързано с канализация. Това е в резултат на ситуация, при която са на лице региони с по-висок дял на обхванато население като напр. ЮЗР и такива с по-нисък дял на обхванато население като СЗР. В периода 2007-2009 г. не се наблюдава тенденция към изменение на тези различия, тъй като в този период е на лице забавяне в усвояването на средствата за изпълнение на инфраструктурни проекти за изграждане на ВиК инфраструктура по линия на Структурните фондове и Кохезионния фонд.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 46. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на населението със заустени отпадъчни води, несвързано с обществената канализация в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	53,5	53,6	53,5	48,0%	48,6%	49,3%	1,00	1,03
СЗР	12,5	12,9	13,2	61,1%	62,1%	63,0%	1,06	1,03
СЦР	40,8	40,8	40,9	59,7%	60,7%	62,0%	1,00	1,04
СИР	32,7	32,7	32,9	42,6%	43,1%	44,1%	1,01	1,04
ЮИР	9,4	9,5	10,7	18,5%	18,4%	18,4%	1,14	0,99
ЮЦР	27,9	28,0	27,6	44,1%	44,6%	45,0%	0,99	1,02
ЮЗР	34,7	34,6	34,1	44,0%	44,3%	44,4%	0,98	1,01

Източник: НСИ

С изключение на ЮИР, който се характеризира с ниски междуобластни различия, във всички останали региони се тези различия са големи предвид факта, че отделните области в тях имат различни равнищата на население несвързано с обществена канализация – напр. в ЮЗР – през 2009 г. област София-град е само с 5,7% несвързано към канализация население, докато област Кюстендил е с 39,8%.

4.2.23. Количество на третирувани заустени отпадъчни води на 1 жител по райони от ниво 2 (м3)

Междурегионални различия

Количеството на третираните заустени отпадъчни води включва: (1) отпадъчни води, отведени от пречиствателни станции (селищни и други); (2) отпадъчни води, отведени след собствено/независимо третиране.

Таблица ОС- 47. Междурегионални различия по количество на третирувани заустени отпадъчни води на 1 жител (м3)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	73,79	76,10	74,01	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	57,60	56,84	51,62	78,1%	69,7%	0,90
СЦР	76,08	69,97	58,50	103,1%	79,1%	0,77
СИР	61,95	61,92	59,45	84,0%	80,3%	0,96
ЮИР	70,24	70,83	73,35	95,2%	99,1%	1,04
ЮЦР	68,32	75,04	74,79	92,6%	101,1%	1,09
ЮЗР	91,34	97,34	96,88	123,8%	130,9%	1,06

Размах на вариация	33,74	40,50	45,27			1,34
Коефициент на вариация (V%)	15,2%	17,7%	21,2%			1,39

Източник: НСИ

Наблюдават се ниски междурегионални различия по количество на третираните заустиени отпадъчни води на 1 жител, като тенденцията е към нарастване на тези различия. С най-високи стойности на показателя е ЮЗР, при който най-големите населени места имат изградени и функциониращи СПСОВ т.е. техните битови отпадъчни води се пречистват. Същевременно този район е с най-високо равнище на икономическо развитие, което предполага концентрация на фирми със собствени съоръжения за третиране на отпадъчни води.

4.2.24. Дял на третираните отпадъчни води от общо заустените (без тези от охлаждащи процеси) отпадъчни води по райони от ниво 2 (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 48. Междурегионални различия по дял на третираните отпадъчни води от общо заустените (без тези от охлаждащи процеси) отпадъчни води (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	70,53	72,99	73,98	100,0%	100,0%	1,05
СЗР	69,77	65,47	59,09	98,9%	79,9%	0,85
СЦР	66,08	65,37	62,23	93,7%	84,1%	0,94
СИР	70,03	69,32	64,51	99,3%	87,2%	0,92
ЮИР	75,43	75,98	74,18	107,0%	100,3%	0,98
ЮЦР	53,94	63,12	71,93	76,5%	97,2%	1,33
ЮЗР	85,13	86,28	88,45	120,7%	119,6%	1,04
Размах на вариация	31,19	23,17	29,36			0,94
Коефициент на вариация (V%)	13,4%	11,3%	14,2%			1,06

Източник: НСИ

Междурегионалните различия по дял на третираните отпадъчни води са ниски поради ниската степен на изграденост на СПСОВ в повечето региони без ЮЗР. Не се наблюдава ясно изразена тенденция в развитието на междурегионалните различия.

4.2.25. Брой на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води на 100 хил. жители по райони от ниво 2 и области

Междурегионални различия

Таблица ОС- 49. Междурегионални различия по брой на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води на 100 хил. жители

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	0,81	0,89	0,97	100,0%	100,0%	1,19
СЗР	0,43	0,44	0,44	53,0%	45,9%	1,03
СЦР	0,86	0,87	0,87	105,8%	90,6%	1,02
СИР	1,81	1,82	1,82	223,6%	188,6%	1,00
ЮИР	1,42	1,52	1,70	175,1%	176,3%	1,20
ЮЦР	0,19	0,46	0,52	23,9%	54,2%	2,70
ЮЗР	0,61	0,66	0,76	75,8%	78,5%	1,23
Размах на вариация	1,62	1,38	1,38			0,85
Коефициент на вариация (V%)	70,2%	59,4%	56,6%			0,81

Източник: НСИ

На лице са значителни междурегионални различия по брой на действащи СПСОВ на 100 хил. жители. Това се дължи на високата изграденост на подобен род съоръжения по черноморското крайбрежие – СИР и ЮИР с цел третиране на големи количества отпадъчни води в резултат от туристопотока през лятото, а същевременно броят на населението, което живее целогодишно в тези региони е по-нисък.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 50. Равнище и динамика на междубластни различия по брой на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води на 100 хил. жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	3,0	3,2	4,0	122,5%	119,9%	124,3%	1,36	1,02
СЗР	0,6	0,7	0,7	56,5%	58,9%	60,8%	1,03	1,08
СЦР	2,9	3,0	3,0	134,1%	122,3%	114,6%	1,03	0,85
СИР	3,0	3,0	3,0	172,5%	153,0%	139,5%	1,02	0,81
ЮИР	1,7	1,5	2,0	97,4%	88,1%	123,5%	1,21	1,27

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф. на вариация V%
ЮЦР	0,8	3,2	4,0	82,8%	136,2%	156,1%	5,14	1,89
ЮЗР	2,9	2,8	2,9	156,8%	136,4%	132,7%	0,99	0,85

Източник: НСИ

В рамките на всички региони се наблюдават високи междуобластни различия по брой функциониращи СПСОВ. Те се обясняват с локализирането на повечето СПСОВ в рамките на една-две области на региона, а в останалите е възможно да няма функциониращи СПСОВ – напр. в СИР – в области Варна и Добрич са концентрирани по-голям брой СПСОВ по черноморското крайбрежие, докато в област Търговище няма нито една СПСОВ.

4.2.26. Дял на населението, обслужвано в СПСОВ от общото население по райони от ниво 2 и области (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 51. Междурегионални различия по дял на населението, обслужвано в СПСОВ от общото население (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	42,16	43,81	45,16	100,0%	100,0%	1,07
СЗР	22,16	22,34	22,56	52,6%	50,0%	1,02
СЦР	24,68	24,75	24,84	58,5%	55,0%	1,01
СИР	60,58	60,93	61,32	143,7%	135,8%	1,01
ЮИР	37,77	38,00	38,86	89,6%	86,1%	1,03
ЮЦР	22,72	28,95	29,25	53,9%	64,8%	1,29
ЮЗР	66,68	67,44	71,02	158,2%	157,3%	1,07
Размах на вариация	44,52	45,10	48,46			1,09
Коефициент на вариация (V%)	43,8%	40,9%	41,9%			0,96

Източник: НСИ

Високите дялове на населението, обслужвано в СПСОВ в ЮЗР и СИР се обясняват с функционирането на СПСОВ в големите населени места над 10 хил. екв. жители като напр. ЮЗР - София, Благоевград, Кюстендил, Перник и съчетание на СПСОВ в големите населени места и СПСОВ в курортни селища като напр. СИР – Варна, Девня, Провадия, Добрич, Албена, Златни пясъци и т.н. Ниските дялове на населението, обслужвано в СПСОВ в другите региони се обяснява с недоизградеността на СПСОВ в тези региони. Междурегионалните различия се запазват средно високи поради непускането в експлоатация на нови СПСОВ в периода 2007-2009 г.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 52. Равнище и динамика на междуобластни различия по дял на населението, обслужвано в СПСОВ от общото население в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	93,2	93,2	93,3	74,0%	68,9%	66,1%	1,00	0,89
СЗР	38,8	39,1	39,4	68,3%	68,9%	69,3%	1,02	1,01
СЦР	46,5	46,5	46,4	63,5%	63,5%	63,5%	1,00	1,00
СИР	82,5	82,7	82,9	75,2%	72,0%	69,7%	1,00	0,93
ЮИР	56,6	55,8	55,0	61,9%	60,3%	58,2%	0,97	0,94
ЮЦР	49,9	50,2	50,6	89,8%	73,2%	73,1%	1,01	0,81
ЮЗР	93,2	89,4	67,6	79,4%	73,4%	60,9%	0,73	0,77

Източник: НСИ

Междуобластните различия в дела на населението, обслужвано от СПСОВ са високи включително и в регионите с високи стойности на този показател. Обяснението за това може да се търси във функционирането на СПСОВ в големи населени места над 10 хил. екв. жители в отделни области на даден регион, като същевременно в други области или няма изградени СПСОВ или в тях функционират СПСОВ в населени места с по-малък брой на населението. Такъв пример е ЮЗР, при който в област София-град делът на населението, обслужвано от СПСОВ е 93,2%, а същевременно в област Благоевград стойността на показателя е само 25,63%, защото на практика в областта функционира само една СПСОВ в гр. Благоевград.

4.2.27. Населени места с население от 2000 до 10 000 жит. без селищна пречиствателна станция за отпадъчни води по райони от ниво 2

Междурегионални различия

Таблица ОС- 53. Междурегионални различия по брой на населените места с население от 2000 до 10 000 жит. без селищна пречиствателна станция за отпадъчни води

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	267,00	256,00	256,00	249,00	100,0%	100,0%	0,93
СЗР	50,00	46,00	44,00	43,00	18,7%	17,3%	0,86
СЦР	39,00	38,00	38,00	36,00	14,6%	14,5%	0,92
СИР	11,00	11,00	11,00	11,00	4,1%	4,4%	1,00
ЮИР	31,00	30,00	31,00	31,00	11,6%	12,4%	1,00

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
ЮЦР	79,00	74,00	74,00	74,00	29,6%	29,7%	0,94
ЮЗР	57,00	57,00	58,00	54,00	21,3%	21,7%	0,95
Размах на вариация	68,00	63,00	63,00	63,00			0,93
Коефициент на вариация (V%)	83,7%	83,7%	83,7%	83,7%			1,00

Източник: НСИ

Наблюдават се значителни междурегионални различия по брой на населените места с население от 2000 до 10 000 жители без СПСОВ. Както показват данните в таблицата едва през 2010 г. са пуснати нови СПСОВ – съответно броя на населените места без такива е намалял. Това обаче не повлиява съществено на равнището на междурегионални различия. През следващите години най-много СПСОВ за населени места в диапазона 2-20 хил. жители трябва да бъдат изградени в ЮЗР, ЮЦР и СЗР.

4.3. Показатели, свързани с управлението на отпадъците

4.3.1. Количество на образуваните битови отпадъци на 1 жител по райони от ниво 2 и области (кг.)

Данните от НСИ за количеството на образувани битови отпадъци на 1 жител по региони и области показват много високи норми на натрупване. Причината за това е, че НСИ обобщава данните от общините и операторите на депа за обезвреждане на битови отпадъци, които докладват количествата на отпадъците на база брой на курсовете на камионите доставящи отпадъците на депата, поради липсата на везни за измерване на депонираните количества. Така тези данни са по-високи от данните, получени при различни проучвания и експертни оценки на местни специалисти в рамките на редица пред-инвестиционни проучвания за разработването на инфраструктурни проекти свързани с управлението на отпадъците.

Според специално представително проучване, направено за целите на Програмата за прилагане на Директива 99/31/ЕС за депониране на отпадъци, нормата на натрупване в населените места с население под 3000 жители е 161 кг/ж/г, в населени места 3000-25 000 жители тази норма е 341 кг/ж/г, в населени места 25 000-50 000 жители нормата е 367 кг/ж/г и в населени места над 50 000 жители е 320 кг/ж/г.

Междурегионални различия

Таблица ОС- 54. Междурегионални различия по количество на образуваните битови отпадъци на 1 жител (кг)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	486,10	475,28	470,85	100,0%	100,0%	0,97
СЗР	468,11	496,18	434,11	96,3%	92,2%	0,93
СЦР	477,06	477,78	443,18	98,1%	94,1%	0,93
СИР	493,58	520,68	463,72	101,5%	98,5%	0,94

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
ЮИР	477,08	461,42	422,00	98,1%	89,6%	0,88
ЮЦР	582,85	477,28	470,50	119,9%	99,9%	0,81
ЮЗР	428,57	449,77	527,93	88,2%	112,1%	1,23
Размах на вариация	154,28	70,91	105,93			0,69
Коефициент на вариация (V%)	9,7%	5,0%	7,7%			0,79

Източник: НСИ

Въз основа на данните могат да се направят следните изводи:

- Не се наблюдават региони, които да са ясно изразени „лидери” или „изоставащи” по количество генерирани отпадъци на 1 жител. В определена година даден район може да е на последно място, а в следващата да е лидер по стойност на показателя – напр. ЮЗР през 2007 г. и 2009 г.
- Като цяло през целия анализиран период се наблюдават много ниски междурегионални различия по количество на образуваните битови отпадъци на 1 жител като няма ясно изразена тенденция за тяхното развитие.
- Не може да се направи заключение за връзка на равнището на икономическо развитие на регионите (измервано чрез БВП на 1 жител) с количеството на генерирани отпадъци на 1 жител, каквато зависимост по правило се наблюдава.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 55. Равнище и динамика на междуобластни различия по количество на образуваните битови отпадъци на 1 жител в районите от ниво 2 (кг)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	628,0	756,8	1508,1	32,5%	38,7%	58,3%	2,40	1,79
СЗР	224,2	348,6	322,7	19,2%	27,9%	29,1%	1,44	1,52
СЦР	383,1	292,1	160,2	29,0%	23,5%	14,8%	0,42	0,51
СИР	529,6	582,9	366,0	44,0%	52,3%	32,8%	0,69	0,75
ЮИР	321,4	270,8	161,1	24,8%	21,5%	18,1%	0,50	0,73
ЮЦР	277,4	406,4	407,2	24,9%	29,2%	30,3%	1,47	1,22
ЮЗР	592,1	742,3	1390,4	45,2%	60,3%	126,1%	2,35	2,79

Източник: НСИ

Данните показват:

- Сравнително ниски вътрешнорегионални различия в СЗР, СЦР, ЮИР и ЮЦР.

- Изключително високи вътрешнорегионални различия в СИР и ЮЗР, дължащи се на нереалистично високите стойности съответно на областите Добрич (876,40 кг/ж. през 2007 г. и 954 кг/1 ж. през 2008 г.) и Перник (934,66 кг/1 ж. през 2007 г., 1086,75 кг/1 ж. през 2008 г. и 1779,43 кг. през 2009 г.).

4.3.2. Количество на депонираните битови отпадъци на 1 жител по райони от ниво 2 (кг.)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 56. Междурегионални различия по количество на депонираните битови отпадъци на 1 жител

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	437,47	441,58	452,34	100,0%	100,0%	1,03
СЗР	413,18	459,92	419,24	94,4%	92,7%	1,01
СЦР	368,52	435,29	599,25	84,2%	132,5%	1,63
СИР	418,17	459,58	391,92	95,6%	86,6%	0,94
ЮИР	424,07	422,89	402,68	96,9%	89,0%	0,95
ЮЦР	565,44	466,14	467,54	129,3%	103,4%	0,83
ЮЗР	401,18	419,99	446,41	91,7%	98,7%	1,11
Размах на вариация	196,91	46,14	207,33			1,05
Коефициент на вариация (V%)	14,3%	4,3%	15,4%			1,07

Източник: НСИ

Въз основа на данните могат да се направят следните заключения:

- Данните за количествата на депонираните отпадъци на 1 жител са нереалистично високи. Това се дължи на методиката на отчитането им, използвана от НСИ и вече бе коментирана по-горе при анализа на количествата на генерираните отпадъци на 1 жител.
- През 2007 и 2009 г. се наблюдават значителни колебания в размаха на вариация по количеството на депонираните отпадъци на 1 жител. Те са обусловени от високите стойности на показателя за ЮЦР през 2007 г. и СЦР през 2009 г. Причините за това са, че през 2007 г. част от балираните отпадъци от Столична община се извозват за депониране на депата в Карлово и Цалапица (и двете в област Пловдив – ЮЦР), а през 2009 г. се депонират на депото в Силистра (СЦР). През 2009 г. количеството на депонираните в област Силистра отпадъци надвишава с 3,7 пъти количеството на генерираните в областта отпадъци.

4.3.3. Количество на събрани строителни отпадъци на 1 жител по райони от ниво 2 и области (кг.)

Междурегионални различия

За разлика от битовите отпадъци, при които има приети норми на натрупване на 1 жител в различните по големина населени места, количеството на образуваните и

съответно на събраните строителни отпадъци не може да бъде пряко обвързано с броя на населението. В тази връзка за целите на анализа не разполагаме с „еталони” за сравнение на данните за количеството на събраните отпадъци на 1 жител.

Таблица ОС- 57. Междурегионални различия по количество на събрани строителни отпадъци на 1 жител (кг.)

Региони	2007 г.	2008 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2008/2007
			2007	2008	
Средно за страната	53,67	52,05	100,0%	100,0%	0,97
СЗР	72,91	90,10	135,9%	173,1%	1,24
СЦР	98,50	103,49	183,5%	198,8%	1,05
СИР	33,49	53,20	62,4%	102,2%	1,59
ЮИР	88,81	60,22	165,5%	115,7%	0,68
ЮЦР	38,68	30,15	72,1%	57,9%	0,78
ЮЗР	27,15	24,16	50,6%	46,4%	0,89
Размах на вариация	71,35	79,33			1,11
Коефициент на вариация (V%)	53,5%	57,7%			1,08

Източник: НСИ

Данните показват, че са на лице средно големи различия по количество на събрани строителни отпадъци на 1 жител, като тези различия се задълбочават.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 58. Равнище и динамика на междуобластни различия по количество събрани строителни отпадъци на 1 жител в районите от ниво 2 (кг.)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)		Коефициент на вариация на Областни различия (V%)		Промяна 2008/2007	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.	В размаха	В коеф. на вариация V%
Средно за страната	213,0	243,5	100,3%	112,4%	1,14	1,12
СЗР	145,8	243,5	111,4%	181,8%	1,67	1,63
СЦР	200,9	132,0	139,1%	117,7%	0,66	0,85
СИР	63,7	68,8	58,5%	55,5%	1,08	0,95
ЮИР	151,3	102,4	121,6%	70,2%	0,68	0,58
ЮЦР	43,9	82,3	38,8%	75,9%	1,87	1,96
ЮЗР	149,0	162,8	92,0%	107,9%	1,09	1,17

Източник: НСИ

Данните показват високи и много високи вътрешнорегионални различия по количество на събраните строителни отпадъци на 1 жител в отделните райони. Същевременно не се

наблюдава ясно изразена тенденция в развитието на тези вътрешнорегионални различия.

4.3.4. Брой населени места, обслужвани от 1 депо по райони от ниво 2

Междурегионални различия

Таблица ОС- 59. Междурегионални различия по брой населени места, обслужвани от 1 депо

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2010	
Средно за страната	7,19	8,96	11,25	100,0%	100,0%	1,56
СЗР	5,05	5,76	12,56	70,3%	111,7%	2,49
СЦР	3,50	4,69	5,21	48,7%	46,3%	1,49
СИР	11,00	11,37	12,63	153,0%	112,2%	1,15
ЮИР	7,08	12,50	12,50	98,4%	111,1%	1,77
ЮЦР	10,11	12,64	15,69	140,6%	139,4%	1,55
ЮЗР	13,93	14,27	13,93	193,7%	123,8%	1,00
Размах на вариация	10,43	9,58	10,48			1,01
Коефициент на вариация (V%)	52,8%	42,8%	30,0%			0,57

Източник: НСИ

Данните показват:

- Средно високи междурегионални различия по брой на населените места обслужвани от едно депо за битови отпадъци като същевременно се наблюдава тенденция към намаляване на тези различия.
- Това се обяснява с преминаването на управлението на отпадъци на регионален принцип, което свързано с изграждането на регионални депа, обслужващи много на брой населени места и съответно закриването на голям брой общински депа (градски и селски), неотговарящи на изискванията и неосигуряващи икономии от мащаба при управлението на отпадъците. Съгласно Националната програма за управление на дейностите по отпадъците 2009-2013 г. (НПУДО) в страната ще трябва да бъдат изградени 53 регионални депа за битови отпадъци. Към момента са изградени 24 регионални депа, като предстои да бъдат изградени още 29 депа. Разпределението на тези депа, както и разпределението на депата, които трябва да бъдат закрити са представени в следващата таблица.

Таблица ОС- 60. Междурегионални различия от гл.т. на регионалното управление на отпадъците

Региони	Регионални депа (бр.)			Общински депа (градски, селски) с предстоящо закриване	
	Изградени	С предстоящо изграждане	% на изграденост на регионалните депа	Брой	Отн. дял
БЪЛГАРИЯ	24	29	54,7%	249	100,0%
СЗР	4	5	55,6%	34	13,7%
СЦР	3	4	57,1%	78	31,3%
СИР	3	4	57,1%	23	9,2%
ЮИР	4	2	33,3%	28	11,2%
ЮЦР	3	9	75,0%	49	19,7%
ЮЗР	7	5	41,7%	37	14,9%

Източник: Експертни изчисления на база данни от НПУДО и НСИ

Данните показват, че:

- ЮЗР и ЮИР са с най-ниска степен на изграденост на регионалните депа;
- Най-много депа ще трябва да бъдат закрити в СЦР (около 1/3 от депата в страната, които предстои да бъдат закрити).

4.3.5. Дял на населението, обслужено от организираното сметосъбиране в общия брой на населението по райони от ниво 2 (%)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 61. Междурегионални различия по дял на населението, обслужено от организираното сметосъбиране в общия брой на населението (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	92,51	94,35	96,65	100,0%	100,0%	1,04
СЗР	90,59	92,82	97,02	97,9%	100,4%	1,07
СЦР	86,18	89,37	99,00	93,2%	102,4%	1,15
СИР	87,37	89,20	87,83	94,4%	90,9%	1,01
ЮИР	87,96	92,45	94,99	95,1%	98,3%	1,08
ЮЦР	95,89	98,10	99,11	103,7%	102,5%	1,03
ЮЗР	98,53	97,90	98,69	106,5%	102,1%	1,00
Размах на вариация	12,35	8,90	11,28			0,91
Коефициент на вариация (V%)	5,2%	4,0%	4,1%			0,80

Източник: НСИ

Въз основа на данните могат да се направят следните по-важни изводи:

- Наблюдава се тенденция към нарастване на дела на населението, обслужвано от организирано сметосъбиране във всички райони. Като цяло стойностите на показателя са сравнително високи – над 95 % през 2009 г. Изключение прави единствено СИР със стойности на показателя под 90%. Причините за това са в сравнително ниския дял на обслужваното население в областите Добрич, Шумен и Търговище, които не могат да компенсират почти 100% дял на обслужваното население в област Варна.
- На лице са много ниски междурегионални различия по стойността на показателя, като през последните години равнището на различията остава непроменено.

4.4. Показатели свързани с качеството на въздуха

4.4.1. Емисии на вредни вещества в атмосферата на национално равнище – количество, динамика, структура на замърсителите на национално равнище

На национално равнище се наблюдава тенденция на непрекъснат спад в количеството на емисиите на вредни вещества в атмосферата – както общо, така и по отделни замърсители. Единствено при емисиите на неметанови летливи органични съединения и двуазотен окис се наблюдава съответно запазване и нарастване на количествата на емисиите, но тези замърсители имат нисък относителен дял в общата структура на емисиите на вредни вещества. Тенденцията на спад в количествата на емисиите не променя общата структура на замърсителите като въглеродния диоксид продължава да има структуроопределящ дял.

Таблица ОС- 62. Емисии на вредни вещества в атмосферата на национално равнище – количество, динамика, структура на замърсителите на национално равнище

Замърсители	Количество (Хил. тонове)			Динамика (% , 2007=100)			Структура (%)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Серни окиси	861	737	659	100%	86%	77%	1,6%	1,6%	1,6%
Азотни окиси	193	193	147	100%	100%	76%	0,4%	0,4%	0,4%
Метан	622	593	472	100%	95%	76%	1,2%	1,3%	1,1%
Неметанови летливи органични съединения	281	309	304	100%	110%	108%	0,5%	0,7%	0,7%
Въглероден окис	520	445	399	100%	86%	77%	1,0%	0,9%	1,0%
Въглероден диоксид	50148	44932	39180	100%	90%	78%	95,1%	95,0%	95,0%
Двуазотен окис	36	40	48	100%	111%	135%	0,1%	0,1%	0,1%
Амоняк	60	58	51	100%	97%	85%	0,1%	0,1%	0,1%
ОБЩО	52720	47307	41259	100%	90%	78%	100,0%	100,0%	100,0%

Източник: НСИ

4.4.2. Емисии на парникови газове на национално равнище - количество, динамика, структура на замърсителите

В динамиката на количеството на емисиите на парникови газове – общо и по отделни компоненти (въглероден диоксид, метан, диазотен окис и др.) се наблюдава тенденция на непрекъснат спад. Това е валидно и при двата метода за определяне на количеството на парниковите газове - с и без включване на нетните емисии в резултат от прякото използване на земя от населението и промените в използването на земя и дейности свързани с горите.

Таблица ОС- 63. Количество на емисиите на парникови газове на национално равнище (въглероден еквивалент – Gg)

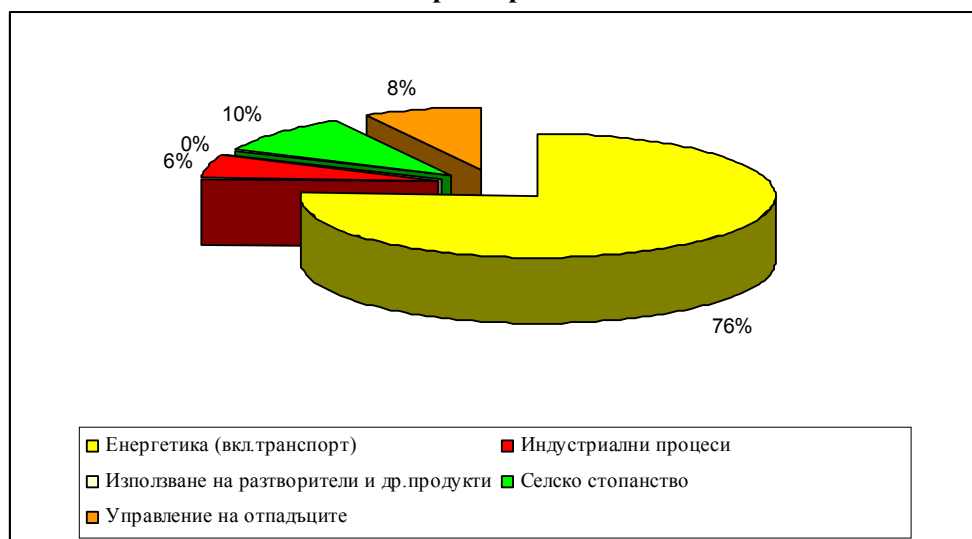
	2007	2008	2009
Емисии на CO ₂ <i>вкл.</i> нетните емисии на CO ₂ в резултат от прякото използване на земя от населението, промени в използването на земя и дейности свързани с горите	46 551,40	42 567,06	33 849,43
Емисии на CO ₂ <i>с изкл.</i> на нетните емисии на CO ₂ в резултат от прякото използване на земя от населението, промени в използването на земя и дейности свързани с горите	57 126,34	54 315,27	45 802,22
Емисии на CH ₄ <i>вкл.</i> нетните емисии на CH ₄ в резултат от прякото използване на земя от населението, промени в използването на земя и дейности свързани с горите	9 721,48	9 366,70	8 765,21
Емисии на CH ₄ <i>с изкл.</i> на нетните емисии на CH ₄ в резултат от прякото използване на земя от населението, промени в използването на земя и дейности свързани с горите	9 593,25	9 350,64	8 758,51
Емисии на N ₂ O <i>вкл.</i> нетните емисии на N ₂ O в резултат от прякото използване на земя от населението, промени в използването на земя и дейности свързани с горите	5 017,79	5 209,54	4 818,43
Емисии на N ₂ O <i>с изкл.</i> на нетните емисии на N ₂ O в резултат от прякото използване на земя от населението, промени в използването на земя и дейности свързани с горите	4 825,79	5 043,19	4 654,22
Други (HFC, PFC, SF ₆)	217,90	319,70	278,09

	2007	2008	2009
ВСИЧКО (вкл. нетните емисии в резултат от прякото използване на земя от населението, промени в използването на земя и дейности свързани с горите)	61 508,57	57 463,00	47 711,16
ВСИЧКО (с изкл. на нетните емисии в резултат от прякото използване на земя от населението, промени в използването на земя и дейности свързани с горите)	71 763,28	69 028,81	59 493,04

Източник: Национални доклади за инвентаризация на емисиите на парникови газове, ИАОС

На следващата таблица е представена структурата на източниците на емисии на парникови газове в България през 2009 г. В тази структура няма значителни промени спрямо 2007 и 2008 г. Основен източник на емисии на парникови газове в България е енергетиката, в която съгласно методиката за инвентаризация се включват големите горивни инсталации, транспорта и т.н. Следващи по значение емитери са селското стопанство и депата за битови отпадъци.

Фигура ОС- 1. Структура на източниците на емисии на парникови газове в България през 2009 г.

4.5. Показатели свързани с финансови аспекти на опазването на околната среда

4.5.1. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда на 1 жител по райони от ниво 2 и области (лв.)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 64. Междурегионални различия по разходи за опазване и възстановяване на околната среда на 1 жител (лв.)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	156,73	223,53	169,30	100,0%	100,0%	1,08
СЗР	132,45	152,61	195,69	84,5%	115,6%	1,48
СЦР	75,62	121,90	74,62	48,2%	44,1%	0,99
СИР	161,63	132,30	142,00	103,1%	83,9%	0,88
ЮИР	219,09	242,72	287,76	139,8%	170,0%	1,31
ЮЦР	99,07	160,20	114,00	63,2%	67,3%	1,15
ЮЗР	209,78	377,32	189,22	133,9%	111,8%	0,90
Размах на вариация	143,48	255,43	213,14			1,49
Коефициент на вариация (V%)	34,2%	41,5%	40,3%			1,18

Източник: НСИ

През 2009 г. се наблюдава спад при всички групи разходи за опазване на околната среда. Причините за това се свързват с намаленото финансиране по линия на ПУДООС, който е един от основните източници за финансиране на разходите за околна среда, както и с влиянието на финансовата криза, която има негативно отражение върху инвестициите в публичния сектор. Това се отразява и на равнището на междурегионалните различия.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 65. Равнище и динамика на междуобластни различия по разходи за опазване и възстановяване на околната среда на 1 жител в районите от ниво 2 (лв.)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	328,2	485,9	613,4	65,5%	58,5%	79,1%	1,87	1,21
СЗР	323,7	324,5	602,6	79,5%	63,9%	136,5%	1,86	1,72
СЦР	67,9	134,3	96,5	58,1%	53,3%	60,3%	1,42	1,04
СИР	241,4	143,4	134,8	69,2%	57,3%	42,0%	0,56	0,61
ЮИР	262,2	344,1	388,4	81,6%	68,2%	103,8%	1,48	1,27
ЮЦР	98,6	114,7	64,2	35,3%	29,7%	39,0%	0,65	1,10
ЮЗР	243,3	441,2	145,0	62,8%	71,0%	34,8%	0,60	0,55

Източник: НСИ

Вътрешнорегионалните различия през 2009 г. са обусловени от концентрирането на области с по-високи разходи за опазване на околната среда на 1 жител и области с по-ниски такива в рамките на един регион. Форматът на данните не позволява да се формулират изводи относно вида на разходите, стоящи зад тези различия – оперативни и/или инвестиционни.

4.5.2. Дълготрайни материални активи с екологично предназначение на 1 жител по райони от ниво 2 и области (лв.)

Междурегионални различия

Таблица ОС- 66. Междурегионални различия по дълготрайни материални активи с екологично предназначение на 1 жител (лв.)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	334,29	397,04	415,79	100,0%	100,0%	4,02
СЗР	445,84	474,36	591,91	430,8%	142,4%	1,33
СЦР	161,41	193,38	224,76	156,0%	54,1%	1,39
СИР	200,22	225,01	342,40	193,5%	82,3%	1,71
ЮИР	541,77	526,70	294,90	523,5%	70,9%	0,54
ЮЦР	205,54	289,48	327,69	198,6%	78,8%	1,59
ЮЗР	407,97	542,66	585,28	394,2%	140,8%	1,43
Размах на вариация	380,36	349,27	367,15			0,97
Коефициент на вариация (V%)	43,2%	36,6%	34,6%			0,13

Източник: НСИ

Междурегионалните различия по дълготрайни материални активи с екологично предназначение на 1 жител като цяло са средни по размер. През 2007 и 2008 г. се обуславят основно от активите придобити в индустрията и свързани основно с предпазването от емисии на вредни вещества в атмосферата, пречистването на отпадъчни води от индустрията, предпазването от вредното въздействие на радиацията и т.н. Различията намаляват през 2009 г. поради настъпването на икономическата криза, в резултат на която фирмите започват да отделят по-малко средства за придобиването на ДМА с екологично предназначение.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ОС- 67. Равнище и динамика на междуобластни различия по дълготрайни материални активи с екологично предназначение на 1 жител в районите от ниво 2 (лв.)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)			Коефициент на вариация на Областни различия (V%)			Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	1647,3	1714,7	2179,9	381,9%	404,1%	103,4%	1,32	0,27
СЗР	1647,3	1714,7	2179,9	682,3%	687,8%	205,0%	1,32	0,30
СЦР	231,6	211,3	136,0	91,3%	106,3%	47,6%	0,59	0,52
СИР	239,8	332,8	509,9	105,0%	132,8%	66,9%	2,13	0,64
ЮИР	929,4	828,4	554,1	482,5%	426,9%	72,1%	0,60	0,15
ЮЦР	301,8	581,8	595,5	140,4%	263,5%	52,9%	1,97	0,38
ЮЗР	595,5	766,1	755,4	358,0%	448,2%	71,4%	1,27	0,20

Източник: НСИ

Тенденцията на намаляване на междурегионалните различия по ДМА с екологично предназначение на 1 жител намира своята проекция и на междуобластно равнище, където различията също намаляват. Причините за това са коментирани в горната таблица.

4.6. Показатели свързани с нивата на шумово замърсяване

4.6.1. Дял на пунктовете, в които са измерени шумови нива над пределно-допустимите норми от общия брой на пунктовете за измерване на шумовите замърсявания (%)

Пределно допустимите норми на шумово замърсяване в България се определят с *Наредба № 6 от 26 юни 2006 г. за показателите за шум в околната среда, отчитащи степента на дискомфорт през различните части на денонощието, граничните стойности на показателите за шум в околната среда, методите за оценка на стойностите на показателите за шум и на вредните ефекти от шума върху здравето на населението.*

Наредбата предвижда ограничения за дневно, вечерно и нощно ниво на шума.

Наредбата задава:

- Гранични стойности на нивата на шума в помещения на жилищни и обществени сгради – по отделно за ден, вечер и нощ за: жилищни помещения, класни стаи и аудитории, работни помещения, заведения за обществено хранене; търговски помещения и т.н. ;
- Гранични стойности на нивата на шума в различните територии и устройствени зони в урбанизираните територии и извън тях – по отделно за ден, вечер и нощ за: жилищни зони и територии, централни градски части; производствено-складови територии, територии, подложени на въздействието на интензивен автомобилен и железопътен трафик, зони за обществен отдих и т.н.

Данните, предоставени от НСИ дават информация за разпределението на наблюдаваните пунктове според регистрирани шумови нива в различни диапазони на шум, измерван в децибели (дБ), като обаче няма информация за териториалното разположение на измервателните пунктове, както и за времевия диапазон, когато са направени замерванията (денем, вечер, нощем). Самите наблюдавани пунктове по правило са разположени в градовете – областни центрове, като на практика само в 4 области има наблюдавани пунктове извън областния център – Велико Търново (Горна Оряховица и Свищов), София–област (Ботевград, Самоков и Своге), Стара Загора (Казанлък) и Търговище (Попово и Омуртаг).

Този формат на данните дава възможност да се определи дела на пунктовете, в които са измерени шумови нива над пределно-допустимите норми от общия брой на пунктовете за измерване на шумовите замърсявания (%), като се анализира този показател.

Анализът ще бъде направен при допускането, че граничните стойности за шум са тези съответстващи на дневен шум, измерен при централни градски части и територии, подложени на въздействието на интензивен автомобилен трафик – 60 дБ. В този диапазон влизат: жилищните зони и територии, зоните за обществен и индивидуален отдих, зоните на лечебните заведения и т.н. На практика над тази граница остават само териториите подложени на въздействието на интензивен железопътен и авиационен трафик и производствено-складовите територии. Така дефиниран този праг е сравнително „либерален”, като при преобладаващи дялове на наблюдаваните пунктове над определената гранична стойност от 60 дБ могат да се формулират определени заключения относно шумовото замърсяване.

Разпределението на дела на пунктовете, в които са измерени шумови нива над пределно-допустимите норми от общия брой на пунктовете за измерване на шумовите замърсявания (%) е представено в следващата таблица.

Таблица ОС- 68. Разпределение на наблюдаваните пунктове според регистрираните шумови нива - дБ

Области Градове	2008 г.							2009 г.							2010 г.						
	под 58	58-62	63-67	68-72	73-77	78-82	над 82	под 58	58-62	63-67	68-72	73-77	78- 82	над 82	под 58	58- 62	63- 67	68- 72	73- 77	78- 82	над 82
Общо	17,9%	17,9%	28,5%	26,0%	9,0%	0,7%	0,0%	19,3%	16,2%	31,2%	26,3%	7,0%	0,0%	0,0%	20,8%	15,5%	32,0%	24,4%	7,2%	0,0%	0,0%
Област - Благоевград	0,0%	0,0%	5,9%	23,5%	52,9%	17,6%	0,0%	0,0%	23,5%	76,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	41,2%	58,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Благоевград	0,0%	0,0%	5,9%	23,5%	52,9%	17,6%	0,0%	0,0%	23,5%	76,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	41,2%	58,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Бургас	24,3%	0,0%	10,8%	10,8%	51,4%	2,7%	0,0%	27,0%	0,0%	5,4%	27,0%	40,5%	0,0%	0,0%	24,3%	5,4%	2,7%	37,8%	29,7%	0,0%	0,0%
Бургас	24,3%	0,0%	10,8%	10,8%	51,4%	2,7%	0,0%	27,0%	0,0%	5,4%	27,0%	40,5%	0,0%	0,0%	24,3%	5,4%	2,7%	37,8%	29,7%	0,0%	0,0%
Област - Варна	53,3%	13,3%	6,7%	20,0%	6,7%	0,0%	0,0%	55,6%	8,9%	8,9%	24,4%	2,2%	0,0%	0,0%	66,7%	2,2%	11,1%	17,8%	2,2%	0,0%	0,0%
Варна	53,3%	13,3%	6,7%	20,0%	6,7%	0,0%	0,0%	55,6%	8,9%	8,9%	24,4%	2,2%	0,0%	0,0%	66,7%	2,2%	11,1%	17,8%	2,2%	0,0%	0,0%
Област - Велико Търново	4,2%	20,8%	41,7%	29,2%	4,2%	0,0%	0,0%	10,4%	16,7%	35,4%	37,5%	0,0%	0,0%	0,0%	10,4%	14,6%	41,7%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Горна Оряховица	6,7%	26,7%	40,0%	20,0%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	26,7%	40,0%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	13,3%	13,3%	40,0%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Свищов	0,0%	20,0%	53,3%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	13,3%	13,3%	53,3%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,7%	20,0%	60,0%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Велико Търново	5,6%	16,7%	33,3%	38,9%	5,6%	0,0%	0,0%	16,7%	11,1%	16,7%	55,6%	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	11,1%	27,8%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Видин	33,3%	13,3%	40,0%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	6,7%	46,7%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	7,7%	7,7%	84,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Видин	33,3%	13,3%	40,0%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	6,7%	46,7%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	7,7%	7,7%	84,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Враца	33,3%	13,3%	53,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	6,7%	13,3%	26,7%	13,3%	0,0%	0,0%	26,7%	20,0%	26,7%	20,0%	6,7%	0,0%	0,0%
Враца	33,3%	13,3%	53,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	6,7%	13,3%	26,7%	13,3%	0,0%	0,0%	26,7%	20,0%	26,7%	20,0%	6,7%	0,0%	0,0%
Област - Габрово	0,0%	15,0%	35,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,0%	15,0%	30,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	10,0%	15,0%	25,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Габрово	0,0%	15,0%	35,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,0%	15,0%	30,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	10,0%	15,0%	25,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Добрич	13,3%	20,0%	53,3%	6,7%	0,0%	6,7%	0,0%	13,3%	40,0%	40,0%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	20,0%	46,7%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Добрич	13,3%	20,0%	53,3%	6,7%	0,0%	6,7%	0,0%	13,3%	40,0%	40,0%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	20,0%	46,7%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Кърджали	33,3%	13,3%	13,3%	40,0%	0,0%	0,0%	0,0%	26,7%	13,3%	33,3%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	6,7%	26,7%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%
Кърджали	33,3%	13,3%	13,3%	40,0%	0,0%	0,0%	0,0%	26,7%	13,3%	33,3%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	6,7%	26,7%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%
Област - Кюстендил	11,1%	11,1%	13,9%	63,9%	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	8,3%	19,4%	58,3%	2,8%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	8,3%	75,0%	8,3%	0,0%	0,0%

Области Градове	2008 г.							2009 г.							2010 г.						
	под 58	58-62	63-67	68-72	73-77	78-82	над 82	под 58	58-62	63-67	68-72	73-77	78- 82	над 82	под 58	58- 62	63- 67	68- 72	73- 77	78- 82	над 82
Дупница	8,3%	8,3%	25,0%	58,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	33,3%	50,0%	8,3%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	8,3%	75,0%	8,3%	0,0%	0,0%
Кюстендил	12,5%	12,5%	8,3%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	8,3%	12,5%	62,5%	0,0%	0,0%	0,0%	-	-	-	-	-	-	-
Област - Ловеч	35,0%	20,0%	30,0%	10,0%	5,0%	0,0%	0,0%	40,0%	30,0%	25,0%	5,0%	0,0%	0,0%	0,0%	55,0%	10,0%	30,0%	5,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Ловеч	35,0%	20,0%	30,0%	10,0%	5,0%	0,0%	0,0%	40,0%	30,0%	25,0%	5,0%	0,0%	0,0%	0,0%	55,0%	10,0%	30,0%	5,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Монтана	6,7%	20,0%	66,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	80,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Монтана	6,7%	20,0%	66,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	80,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Пазарджик	20,0%	6,7%	46,7%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	13,3%	13,3%	53,3%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	6,7%	66,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Пазарджик	20,0%	6,7%	46,7%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	13,3%	13,3%	53,3%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	6,7%	66,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Перник	4,2%	12,5%	29,2%	20,8%	33,3%	0,0%	0,0%	4,2%	12,5%	33,3%	16,7%	33,3%	0,0%	0,0%	4,2%	8,3%	33,3%	16,7%	37,5%	0,0%	0,0%
Перник	4,2%	12,5%	29,2%	20,8%	33,3%	0,0%	0,0%	4,2%	12,5%	33,3%	16,7%	33,3%	0,0%	0,0%	4,2%	8,3%	33,3%	16,7%	37,5%	0,0%	0,0%
Област - Плевен	4,8%	14,3%	42,9%	33,3%	4,8%	0,0%	0,0%	19,0%	19,0%	28,6%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	19,0%	23,8%	28,6%	28,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Плевен	4,8%	14,3%	42,9%	33,3%	4,8%	0,0%	0,0%	19,0%	19,0%	28,6%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	19,0%	23,8%	28,6%	28,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Пловдив	0,0%	2,3%	11,4%	75,0%	11,4%	0,0%	0,0%	0,0%	2,2%	15,6%	68,9%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	4,4%	8,9%	75,6%	11,1%	0,0%	0,0%
Пловдив	0,0%	2,3%	11,4%	75,0%	11,4%	0,0%	0,0%	0,0%	2,2%	15,6%	68,9%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	4,4%	8,9%	75,6%	11,1%	0,0%	0,0%
Област - Разград	20,0%	26,7%	46,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	26,7%	46,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	13,3%	26,7%	53,3%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Разград	20,0%	26,7%	46,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	26,7%	46,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	13,3%	26,7%	53,3%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Русе	6,7%	10,0%	40,0%	33,3%	10,0%	0,0%	0,0%	6,7%	3,3%	36,7%	43,3%	10,0%	0,0%	0,0%	6,7%	6,7%	33,3%	46,7%	6,7%	0,0%	0,0%
Русе	6,7%	10,0%	40,0%	33,3%	10,0%	0,0%	0,0%	6,7%	3,3%	36,7%	43,3%	10,0%	0,0%	0,0%	6,7%	6,7%	33,3%	46,7%	6,7%	0,0%	0,0%
Област - Силистра	6,7%	40,0%	46,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,7%	33,3%	53,3%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Силистра	6,7%	40,0%	46,7%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,7%	33,3%	53,3%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Сливен	20,0%	20,0%	15,0%	20,0%	25,0%	0,0%	0,0%	20,0%	20,0%	15,0%	20,0%	25,0%	0,0%	0,0%	15,0%	25,0%	15,0%	25,0%	20,0%	0,0%	0,0%
Сливен	20,0%	20,0%	15,0%	20,0%	25,0%	0,0%	0,0%	20,0%	20,0%	15,0%	20,0%	25,0%	0,0%	0,0%	15,0%	25,0%	15,0%	25,0%	20,0%	0,0%	0,0%
Област - Смолян	26,7%	6,7%	13,3%	40,0%	13,3%	0,0%	0,0%	13,3%	26,7%	13,3%	40,0%	6,7%	0,0%	0,0%	26,7%	53,3%	6,7%	6,7%	6,7%	0,0%	0,0%
Смолян	26,7%	6,7%	13,3%	40,0%	13,3%	0,0%	0,0%	13,3%	26,7%	13,3%	40,0%	6,7%	0,0%	0,0%	26,7%	53,3%	6,7%	6,7%	6,7%	0,0%	0,0%

Области Градове	2008 г.							2009 г.							2010 г.						
	под 58	58-62	63-67	68-72	73-77	78-82	над 82	под 58	58-62	63-67	68-72	73-77	78- 82	над 82	под 58	58- 62	63- 67	68- 72	73- 77	78- 82	над 82
Област - София - град	10,2%	22,4%	22,4%	38,8%	6,1%	0,0%	0,0%	14,3%	16,3%	38,8%	24,5%	6,1%	0,0%	0,0%	18,4%	16,3%	34,7%	26,5%	4,1%	0,0%	0,0%
София	10,2%	22,4%	22,4%	38,8%	6,1%	0,0%	0,0%	14,3%	16,3%	38,8%	24,5%	6,1%	0,0%	0,0%	18,4%	16,3%	34,7%	26,5%	4,1%	0,0%	0,0%
Област - София	20,0%	57,1%	22,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	25,7%	40,0%	34,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	28,6%	37,1%	31,4%	2,9%	0,0%	0,0%	0,0%
Ботевград	13,3%	66,7%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	46,7%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%	40,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Самоков	6,7%	60,0%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	33,3%	46,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%	33,3%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Своге	80,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	60,0%	40,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	80,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Стара Загора	4,4%	37,8%	33,3%	15,6%	8,9%	0,0%	0,0%	8,9%	17,8%	24,4%	35,6%	13,3%	0,0%	0,0%	8,9%	13,3%	28,9%	35,6%	13,3%	0,0%	0,0%
Казанлък	6,7%	20,0%	60,0%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	13,3%	40,0%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	13,3%	40,0%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Стара Загора	3,3%	46,7%	20,0%	16,7%	13,3%	0,0%	0,0%	3,3%	20,0%	16,7%	40,0%	20,0%	0,0%	0,0%	3,3%	13,3%	23,3%	40,0%	20,0%	0,0%	0,0%
Област - Търговище	37,3%	23,5%	31,4%	7,8%	0,0%	0,0%	0,0%	35,3%	19,6%	41,2%	3,9%	0,0%	0,0%	0,0%	37,3%	17,6%	39,2%	5,9%	0,0%	0,0%	0,0%
Търговище	35,0%	30,0%	15,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	35,0%	15,0%	40,0%	10,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	10,0%	35,0%	15,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Попово	37,5%	12,5%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	37,5%	12,5%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	37,5%	12,5%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Омуртаг	40,0%	26,7%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	33,3%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	33,3%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Хасково	21,1%	10,5%	26,3%	42,1%	0,0%	0,0%	0,0%	21,1%	15,8%	21,1%	42,1%	0,0%	0,0%	0,0%	21,1%	10,5%	31,6%	26,3%	10,5%	0,0%	0,0%
Хасково	21,1%	10,5%	26,3%	42,1%	0,0%	0,0%	0,0%	21,1%	15,8%	21,1%	42,1%	0,0%	0,0%	0,0%	21,1%	10,5%	31,6%	26,3%	10,5%	0,0%	0,0%
Област - Шумен	26,7%	13,3%	33,3%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	26,7%	6,7%	53,3%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	30,0%	0,0%	50,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Шумен	26,7%	13,3%	33,3%	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	26,7%	6,7%	53,3%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	30,0%	0,0%	50,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Област - Ямбол	40,0%	6,7%	53,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	20,0%	40,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	13,3%	46,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Ямбол	40,0%	6,7%	53,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	20,0%	40,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	13,3%	46,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Източник: НСИ

Въз основа на данните от таблицата могат да се формулират следните изводи:

- Наблюдават се високи равнища на шумово замърсяване в големите градове на цялата страна – от 36 населени места, в които има разположени пунктове за наблюдение на шума, само в 9 делът на пунктовете, в които са измерени шумови нива над пределно допустимите граници е по-малък от 50%. В населени места като Пловдив, Дупница, Русе, Видин, Стара Загора и т.н. в над 80% от наблюдаваните пунктове са измерени шумови нива над пределно допустимата граница, дефинирана по-горе.
- Равнищата на шумово замърсяване, измервани чрез използвания показател остават почти непроменени в рамките на изследвания период 2008-2010 г.
- Практически в по-голямата част от наблюдаваните населени места се регистрират значителни шумови замърсявания, като е необходимо местните власти да вземат мерки в тази насока.

4.7. Територии в риск от развитие на свлачищни и срутищни процеси

Свлачищата са гравитационни процеси свързани с придвижването на земни маси на различна дълбочина под земната повърхност, които възникват по склоновете на речните тераси, морското крайбрежие, полупланински и планински райони.

В зависимост от обема на свлачищната маса се разграничават:

- свлачища с обем до $10 \cdot 10^3 \text{ м}^3$;
- свлачища с обем от $10 \cdot 10^3$ до $10 \cdot 100^3 \text{ м}^3$;
- свлачища с обем от $10 \cdot 100^3$ до $10 \cdot 1000^3 \text{ м}^3$;
- свлачища с обем над $10 \cdot 1000^3 \text{ м}^3$.

В зависимост от статуса на свлачищата се разграничават:

- активни свлачища;
- „спящи” свлачища;
- стабилизирани свлачища ;
- на лице са и редица свлачища, за които все още няма информация за статуса им.

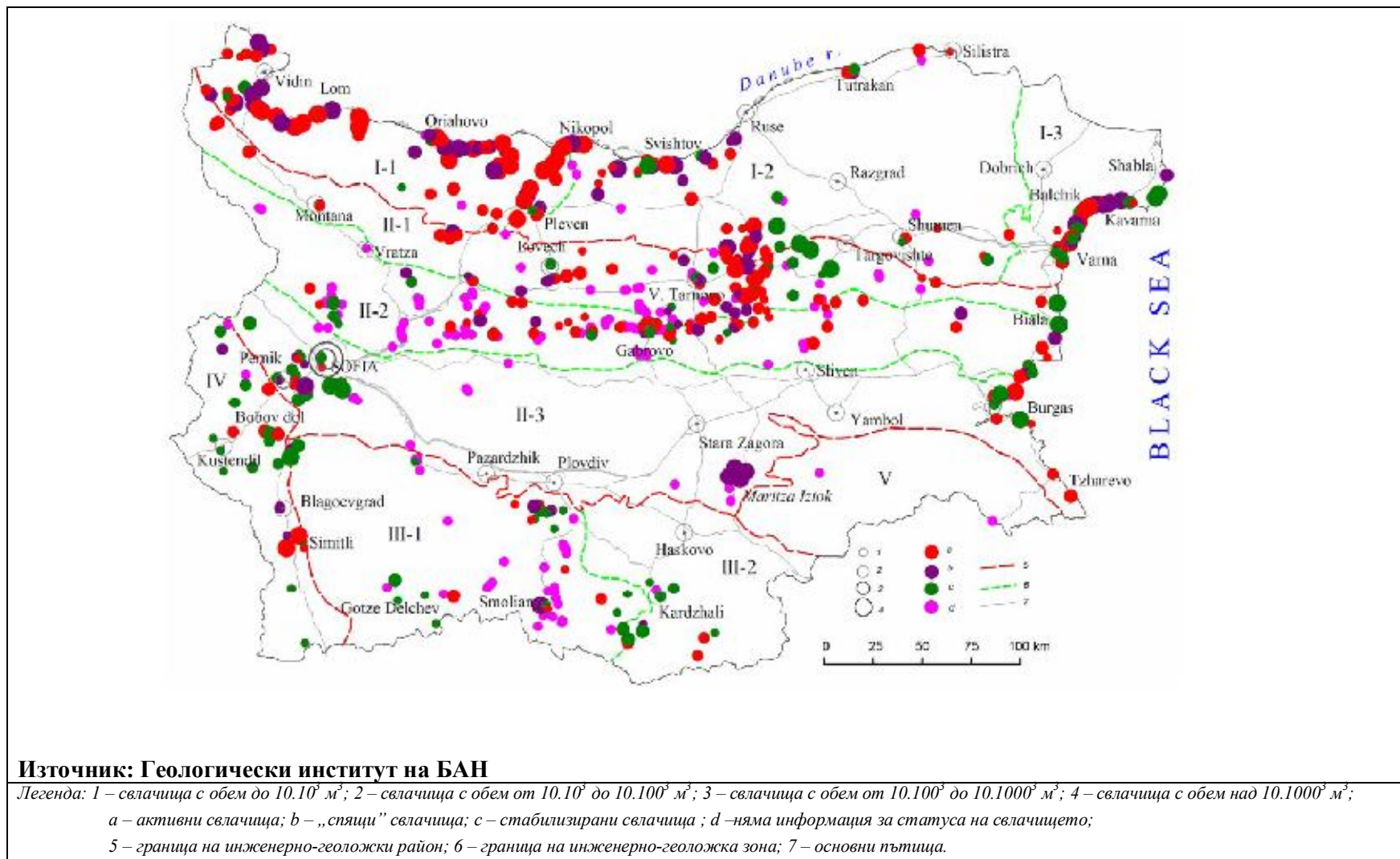
В зависимост от сериозността на последиците, честотата на активизиране и възможностите за намаляване на вредните въздействия от тях разграничаваме:

- „Кухи” свлачища. Тази група свлачища са най-многобройни. Те се развиват по протежението на склонове на речни корита и долини. Тяхната дълбочина е между 2-8 м., а засегнатата площ е 2-3 дка. Активизират се най-често от валежи, ерозия и човешка дейност. Предизвикват минимални щети и последиците от тях лесно могат да се ликвидират.
- Дълбоки, условно стабилни свлачища. Те са с дълбочина от 20-40 м. и засегната площ от над 10 дка. Опасността от тях е потенциална, тъй като те са „спящи” свлачища, но при екстремални условия (земетресения, бури, интензивна абразия и т.н.) могат да се реактивизират.
- Дълбоки свлачища с периодично (ре)активизиране на части от тях. Това са най-опасните свлачища. Те са големи, комплексни, с дълбочина над 50 м. В повечето случаи е достатъчно действието на съвсем слаб дестабилизиращ фактор, което

да отключи движението на свлачището. При тях често се наблюдава движение на две нива – по-бавно движение на по-дълбоките пластове на свлачището и по-бързи движения по повърхността.

Въз основа на редица изследвания на свлачищата в България, извършени от Геологически институт на БАН е изготвена карта на териториалното им разпределение, която е представена по-долу.

Фигура ОС- 2. Териториално разпределение на свлачищата в България

Неравномерното разпределение на свлачищата по територията на страната поставя въпроса за регионалното им зонироване в зависимост от степента на риска. Въз основа на изследвания на Института по геология на БАН могат да се определят няколко групи от територии в зависимост от риска за възникване на свлачищни процеси:

Територии с висок риск от развитие на свлачищни процеси. Това са дълбоки свлачища с периодично (ре)активиране на части от тях. В тази група попадат:

- Ивицата по протежението на р. Дунав между гр. Дунавци (община Видин) и р. Искър (Северозападен район). Тези свлачища се развиват в плиоценските глинени отложения на територията на Ломската депресия. Характеризират се с големи обеми на земната маса – над 15 млн. м³. Основни причинители на тези свлачища са подпочвените води и човешката дейност.
- Черноморското крайбрежие и по-специално ивиците около Балчик, Каварна, Златни пясъци, Кранево, Равда и Сарафово (Североизточен и Югоизточен район). Тези свлачища се развиват в неогенски седименти с разнообразен литоложки състав. Основни причини за активизирането на тези свлачища са абразията и промените в нивото на подпочвените води. Сеизмичната активност с центрове Шабла и Вранча (Румъния) също може да активизира тези свлачища.
- Долината на р. Черна в Родопите (Южен централен район). Това са внезапни и трудни за прогнозиране свлачища, които възникват по стръмните склонове на реката съставени от алувиално-делувиални отложения.
- Дефилето на р. Искър в Стара планина (Северозападен и Югозападен район). Това също са трудни за прогнозиране свлачища, възникващи по склонове, образувани от палеозойски метаморфни скали, покрити с плътен слой от алувиално-делувиални отложения. Имат негативен икономически ефект особено по отношение на транспорта.
- Региони с интензивен добив на въглища по открит способ - Марица-Изток (Югоизточен район), Перник, Ораново и Брежани (Югозападен район). Това са свлачища, които възникват както в рамките на откритите рудници, така и в резултат на пропадане на земни маси, под които е извършван въгледобив.
- Районът около гр. Симитли (Югозападен район). Рискът от възникване на свлачища в този район се обуславя от високата сеизмична активност на района.

Територии със среден риск от развитие на свлачищни процеси. В тази група попадат:

- Периферните части на Софийския грабен (Югозападен район);
- Южните части на Пернишки грабен и Бобов дол (Югозападен район);
- Долината на р. Места (Югозападен район);
- Части от централните и източните Родопи (Южен централен район);
- Черноморското крайбрежие между н. Галата и н. Емине (Североизточен и Югоизточен район);
- Долината на р. Двойница в източна Стара планина (Югоизточен район);
- Района на гр. Велико Търново, гр. Свищов и яз. „Александър Стамболийски” (Северен централен район)

Територии с нисък риск от развитие на свлачищни процеси. В тази група попадат:

- Периферните части на платата в Североизточна България – Мадара, Добруджа (Североизточен район);
- Склоновете на пред-Балкана, изградени от мрамори (Северозападен район);
- Палеогенските и мезозойските формации в централна и източна Стара планина;
- Северно черноморско крайбрежие – Русалка-Тауклиман, Яйлата и др.

4.8. Обобщение на изводите

В България са на лице големи междурегионални и вътрешнорегионални различия по отношение количеството на иззетата и използваната вода и структурата на използваната вода по видове потребители. Тази диференциация е породена от икономическата специфика на отделните региони и по-специално от локализацията на големи технологични потребители в отделни области и региони напр. СЗР – област Враца заради АЕЦ Козлодуй, ЮИР – област Стара Загора заради ТЕЦ Марица-Изток, ЮИР – област Бургас заради Лукойл Нефтохим и др.). В периода 2007-2009 г. се наблюдава тенденция към задълбочаване на тези различия. При запазване на дейността на тези потребители може да се прогнозира, че до 2020 г. ще се запази значителната междурегионална и вътрешнорегионална диференциация в страната по иззета и използвана вода даже и при допускането за намаляване на водоемкостта на индустрията като цяло (измервана като използвана вода на единица БДС), което се наблюдава в световен план. Териториалните различия в количеството на иззетата и използваната вода не биха могли да бъдат разглеждани като пряк обект на регионалната политика.

Делът на водоснабденото население средно за страната е 99% и като цяло в страната се наблюдават много ниски териториални различия на всички нива по отношение на този показател. Известна диференциация е на лице в ЮЦР и по-специално в областите Смолян и Кърджали, което е свързано с малките населени места и особеностите на релефа. При почти 100% ниво на водоснабденост на населението в страната може да се прогнозира, че до 2020 г. териториалната диференциация ще се запази на сегашните равнища.

Делът на населените места (0,07% през 2009 г.) и делът на населението (0,12% през 2009 г.) на целогодишен режим на водоползване в страната са ниски в периода 2007-2009 г., но същевременно се наблюдават големи междурегионални и вътрешнорегионални различия поради концентрацията на тези населени места и жители в 2-3 региона - СИР, СЗР и ЮЗР и съответно в отделни области и общини (СЗР – област Монтана, ЮЗР – Софийска област, СИР – област Търговище). Делът на населените места (5,65% през 2009 г.) и делът на населението (3,22% през 2009 г.) на сезонен режим на водоползване в страната са по-високи от тези на целогодишен режим, но териториалната диференциация и при тях е много висока – напр. ЮИР (области Бургас, Сливен, Ямбол) и СИР (области Търговище и Шумен) има концентрация на такива населени места и съответно на население, докато в области Стара Загора (за ЮИР) и Добрич (за СИР) няма такива населени места. При тези показатели трудно би могло да се формулират определени очаквания за развитие до 2020 г. предвид факта, че попадането на едно селище и неговите жители на сезонен или целогодишен режим на водоползване зависи от комплексни фактори, които към настоящия момент не биха могли да бъдат прогнозирани.

В България са на лице много високи загуби на питейна вода при преноса и, като това е валидно за всички райони и области. Причините за високите равнища на загубите се дължат на комбинираното влияние на два фактора: (1) голяма част от водопроводната мрежа в страната е изградена от материали с лоши експлоатационни характеристики - етернит (74%) и стомана (15%); и (2) отдавна изтекъл експлоатационен период на водопроводната мрежа – 80% от мрежата в страната е изградена преди 1980 г. При тези повсеместно високи загуби на вода е логично териториалната диференциация да е много ниска. Понастоящем проекти за подмяна на водопроводна мрежа се финансират от ПУДООС и Оперативна програма околна среда 2007-2013 г. Цените на водните услуги в страната са относително ниски, което не позволява акумулирането на средства за инвестиционни цели. ПУДООС значително намали финансирането през 2009 и 2010 г. поради недостиг на средства, а ОПОС финансира приоритетно изграждането на канализация и СПСОВ като подмяната на водопровод се финансира по изключение и само, когато се касае за водопровод съпътстващ канализацията. При допускания за запазване на сегашното равнище на цените на водните услуги, задълбочаващ се недостиг на средства в ПУДООС и запазването на приоритетите на ОПОС през следващия програмен период може да се прогнозира, че състоянието на водопроводната мрежа ще продължи да бъде лошо и съответно загубите високи. В рамките на Проект „Подготовка на национална стратегия и план за действие за управление и развитие на водния сектор” на МОСВ, който се изпълнява към настоящия момент бе предложен сценарий, в който се предвижда нарастването на цените на водните услуги и създаването на т.нар. „Воден фонд”, в който ще се акумулират средства от всички потребители на вода чрез цените и така ще може да се осигури по-голямо финансиране за проекти в сферата на водоснабдяването. При сбъждане на този сценарий до 2020 г. може да се прогнозира намаляването на загубите на вода като цяло в страната, но не може да формулират конкретни очаквания по отношение на равнището на териториална диференциация.

В страната се наблюдават големи междурегионални и вътрешнорегионални различия по отношение на населението свързано с канализация и обслужвано от СПСОВ, което се дължи на недоизградеността на тази инфраструктура. България е поела ангажимент да спази изискванията на Директива 91/271/ЕЕС относно пречистване на отпадъчни води от населените места. Тя изисква страните членки на ЕС да изградят канализационни мрежи и да осигурят биологично или по-строго пречистване на събраните отпадъчни води за всички агломерации с над 2 000 еквивалентни жители (е.ж.). Съгласно Договора за присъединяване на Р България към ЕС сроковете за прилагане на изискванията на Директивата са - до 31.12.2010 г. за всички агломерации с над 10 000 е.ж и до 31.12.2014 г. за всички агломерации между 2 000 и 10 000 е.ж. При неспазване на тези изисквания страната ще търпи санкции. Понастоящем проектите на тези агломерации се финансират от ОПОС. Наблюдава се значително забавяне в одобряването и в последствие в изпълнението на проектите. Може да прогнозира, че въпреки забавянето до 2020 г. териториалните различия по осигуреност с канализация и СПСОВ да намаляват. Въпреки, че в случая се касае за големи различия в осигуреността с инфраструктура, те не биха могли да бъдат разглеждани като пряк обект на регионалната политика, а на секторната политика свързана с управлението на водите.

Териториалните различия по количество на генерираните отпадъци на 1 жител са сравнително малки въпреки изключително неточните данни, надвишаващи в пъти официално приетите норми на натрупване. Може да се очаква, че тези малки различия ще се запазят и в периода до 2020 г.

Междурегионалните и вътрешнорегионалните различия по дял на населението обслужвано от организирано сметосъбиране също са много ниски.

Наблюдава се по-голяма междурегионална диференциация по отношение на изградеността на регионални депа за битови отпадъци и общински депа, които не отговарят на изискванията и трябва да бъдат закрити. С доизграждането на регионалните депа, включени в Националната програма за управлението на дейностите по отпадъците 2009-2013 г., които се финансират по линия на ОПОС, може да се прогнозира до 2020 г. намаляването на междурегионалните различия.

В по-голямата част от наблюдаваните населени места се регистрират значителни шумови замърсявания през периода 2008-2009 г., като е необходимо местните власти да вземат мерки в тази насока.

Териториите с най-висок риск от развитие на свлачищни процеси са локализирани в по-порецието на р. Дунав (СЗР), черноморското крайбрежие (СИР и ЮИР), басейна на Марица-Изток (ЮИР) и въгледобивните райони в ЮЗР.

5. Развитие на транспортната инфраструктура

5.1. Методологически бележки

Анализът на териториалните различия в развитието на транспортната инфраструктура се базира на показатели, характеризиращи:

- Регионалната *осигуреност* на населените места и населението с транспортна инфраструктура;
- *Състоянието* на транспортната инфраструктура;
- *Достъпността* на населението от населените места до транспортната инфраструктура;
- Резултатите от взаимодействието потребители –пътна мрежа.

Всеки един от използваните показатели се анализира, като:

На първо място, се оценява какво е развитието и какви са различията на величината на показателя като постижение в България спрямо това на страните членки на ЕС и спрямо средното равнище за ЕС.

На второ място се оценяват междурегионалните различия на ниво район за планиране и се сравняват спрямо средното равнище за страната.

На трето място се извеждат и вътрешнорегионалните различия на равнище област.

На следващото по-ниско регионално ниво - райони от ниво 2, анализа се осъществява поотделно за инфраструктурата на двете транспортни системи - железопътен транспорт и шосейна пътна мрежа и съоръжения. При сравненията се използват показатели за осигуреност на районите и областите със съответните видове пътни мрежи, за състоянието на пътните мрежи на всяка една от двете транспортни системи, за достъпността на потребителите (населените места и населението) до пътните мрежи и за резултатите от взаимодействието потребители –пътна мрежа.

За всеки показател се анализира неговото равнище, тенденция за периода 2007-2010 г. и се прави оценка за всеки един от изследваните териториални равнища – райони от ниво 2 и вътрешнорегионалните различия на равнище област.

Този подход позволява да не се повтарят методологически обяснения за съдържанието и възможностите, които носи всеки един от ползваните оценъчни показатели. Подробно те са изложени при оценката за развитието и различията на железопътната мрежа, тъй като анализите започват с нея.

Междубщинските различия не са обект на настоящия анализ.

5.2. *Осигуреност на населените места и населението с транспортна инфраструктура*

Анализът се извършва с показателите:

- Дължина на железопътна мрежа на България в текущ път – км;
- Дължина на републиканската пътно-шосейна мрежа – км;
- Гъстота на железопътната мрежа – км./1000 кв.км.територия;

- Гъстота на железопътната мрежа – км./10 хил. души;
- Гъстота на РПМ - км/1000 кв. км. територия;
- Гъстота на РПМ - км/10 хил. души;
- Гъстота на общинска пътна мрежа в км/1000 кв.км. територия;
- Гъстота на общинска пътна мрежа – км/ 10 хил. души население.

5.2.1. Дължина на железопътна мрежа на България в текущ път – км.

Показателят „дължина на железопътната мрежа в текущ път“, се определя като сбор от всички дължини на железопътните линии между осите на гарите и разстоянието от граничните гари до държавната граница (дължината на удвоените и електрифицираните линии е измерена в една посока).

Таблица ТП- 1. Дължина на железопътната мрежа в текущ път - км. по години за периода 2007 г. - 2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Структура (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
България	4143	4144	4150	4098	100,0%	100,0%	0.99
СЗР	648	648	654	644	15,6%	15.7%	0.99
СЦР	620	620	620	631	15,0%	15.4%	1.02
СИР	490	488	488	478	11,8%	11.7%	0.98
ЮИР	703	705	705	670	17,0%	16.3%	0.95
ЮЦР	783	784	784	776	18,9%	18.9%	0.99
ЮЗР	899	899	899	899	21,7%	21.9%	1.00

Източник НСИ

Югозападният район е с най-добре развитата като дължина железопътна мрежа в страната - 899 км, докато с 478 км дължина СИР се намира на последно място. На второ място измежду районите е ЮЦР, с 776 км, а територията му включва единствената област в страната без железопътни линии. За трите изследвани години дължината на железопътната мрежа се е променила незначително.

През периода 2007 г. – 2010 г.в България се наблюдава тенденция на спиране процеса на демонтиране на железопътни линии, каквато е и налице за почти всички останали страни членки на ЕС. Обяснението за тази тенденция е защото очевидно държавите оцениха, че са допуснали грешка с физическото унищожаване на част от изградената си железопътна мрежа. Това унищожение е осъществявано в предходни периоди с идеята да се намалят разходите в железопътния транспорт.

Ефектът от това мероприятие, съкращаване дължината на съществуващи железопътни линии, доведе до появата на други негативи, като: ускори развитието на автомобилния транспорт, а това увеличи замърсяването на околната среда, доведе до влошаване транспортното обслужване на населението, до задържането на високия размер на убитите в пътнотранспортните произшествия и др.

5.2.2. Дължина на републиканска пътна мрежа (РПМ)

Оценяването на характеристиката „осигуреност“ с пътна мрежа се прави с аналогичните показатели каквито са ползвани при оценяването на тази характеристика

- осигуреността на страната с железопътна мрежа. При пътната мрежа се правят оценки още за две структури, а именно: републиканска пътна мрежа (РПМ) и общинска пътна мрежа. В България за общинската пътна мрежа, информация се събира само периодично и са налице редица методологически неясноти свързани с определянето на дължината и състоянието на тази пътна мрежа. Неясно е участието в съдържанието на общинската мрежа на пътищата от местно значение. В състава на РПМ и общинската мрежа е включена и част от уличната мрежа на градовете, ползвана като продължение на трасетата на посочените два вида пътни мрежи.

Информация за този показател е представена в следващата таблица.

Таблица ТП- 2. Междурегионални различия по дължина на републиканска пътна мрежа за периода 2007-2010 г. (км)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Структура (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
България	19425	19435	19435	19456	100,0%	100.0%	1.00
СЗР	3384	3386	3387	3390	17,4%	17.4%	1.00
СЦР	2960	2960	2959	2959	15,2%	15.2%	1.00
СИР	2667	2667	2667	2668	13,7%	13.7%	1.00
ЮИР	3159	3167	3167	3168	16,3%	16.3%	1.00
ЮЦР	3983	3983	3983	3999	20,5%	20.6%	1.00
ЮЗР	3272	3272	3272	3272	16,8%	16.8%	1.00

Източник НСИ

От посочените данни за междурегионалните различия в България се вижда, че най-високо развита пътна мрежа като дължина от структурата РПМ, притежава ЮЦР, в размер на 3999 км, а с най- малка е СИР с 2668 км. Налице е много големи различия в дължината на РПМ по райони -1329 км между ЮЦР и СИР. В анализирания период се наблюдава запазване на изградената дължина РПМ или незначителното ѝ нарастване в ЮИР, резултат от прекласиране на модернизирани общински път до параметрите на РПМ.

Следва да се подчертае, че сложилото се развитие на РПМ по региони и установените междурегионални различия, не противоречат на логиката, че развитието на РПМ е следвала своето развитие и в регионален аспект това на националната цел, а именно страната и регионите да покриват с предимство онези пътни направления, които са част, продължение на европейските пътни коридори преминаващи през територията на България, или имат национална значимост, очертани от граничните пунктове-Русе, Варна, Бургас, Свиленград, Кулата и Калотина.

5.2.3. Гъстота на железопътна мрежа на 1000 кв. км. територия

С този показател се оценява каква е пространствената наситеност на страната и регионите с транспортно-комуникационни връзки.

Показателят гъстота на железопътната мрежа предлага по-пълна оценка за осигуреността на територията на регионите от показателя дължина на железопътните линии, защото показва степента на наситеност на територията за съответния регион със съответния вид пътна мрежа в случая –железопътна.

Малката плътност (гъстота) на железопътната мрежа предопределя увеличаване на загубите на време за пешеходно придвижване от и до железопътните гари и спирки и

като правило е предпоставка за влошаване качеството на транспортното обслужване на населението, особено на тези с малка численост.

Информацията за гъстотата на железопътната мрежа и междурегионалните различия са представена в следващата таблица.

Таблица ТП- 3. Междурегионални различия по показателя-гъстота на железопътната мрежа в км/1000 кв.км. територия за периода 2007-2009 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
					2007	2009	
Средно за страната	37,33	37,34	37,40	36.93	100,0%	100.0%	0.99
СЗР	33,99	33,99	34,30	33.78	91,0%	91.5%	0.99
СЦР	41,35	41,35	41,35	42.17	110,7%	114.2%	1.02
СИР	33,91	33,78	33,78	33.01	90,8%	89.4%	0.97
ЮИР	35,51	35,61	35,61	33.84	95,1%	91.6%	0.95
ЮЦР	35,01	35,06	35,06	34.70	93,8%	94.0%	0.99
ЮЗР	44,29	44,29	44,29	44.29	118,6%	119.9%	1.00
Размах на вариация	10,37	10,51	10,51	11.3			
Коефициент на вариация (V%)	10,7%	10,7%	10,6%	12.2%			

Източник: НСИ

От приведените данни се вижда, че два района - СЦР и ЮЗР имат значително по-голяма степен на осигуреност на своята територия в сравнение с останалите. И в четирите отчетни години с най-висока осигуреност е ЮЗР. С най-малка осигуреност на своите територии с железопътна мрежа са регионите – СЗР, СИР, ЮИР и ЮЦР, ако се сравнят постиженията им спрямо средното равнище за страната.

През 2010 г. спрямо 2007 г. са налице съвсем слаби промени в разглеждания показател.

Спирането на демонтирането на текущ железен път, както посочихме е вече факт, но сега се наблюдава повсеместно демонтиране на гарови коловози. Това ще донесе в бъдеще силно негативно отражение, не само върху производствения капацитет на железопътния транспорт като необходим елемент от националната транспортна система на страната, а и ще се отрази неблагоприятно върху стопанското обслужване на редица региони в областта на товарните превози.

Тази негативна тенденция ще се запази и в бъдеще, защото районите за планиране у нас нямат икономически потенциал да изграждат нови железопътни мрежи на своята територия, а сега националната политика е насочена към развитието на пътната мрежа и нейното модернизиране. В същото време железопътната мрежа ежегодно влошава своите експлоатационни характеристики, което влошава количеството и качеството на предлаганите услуги с железопътен транспорт и което пренасочва потребителите към шосейния транспорт.

5.2.4. Средна гъстота на железопътната мрежа измервана на база численост на населението- км./10 хил. души

Пространствената наситеност с транспортно-съобщителни връзки – гъстотата на транспортните мрежи, по територия дава само потенциална характеристика за равнището на транспортното обслужване на страната и съответния регион.

Пространствената наситеност с транспортно-съобщителни връзки – гъстотата на транспортните мрежи, измерена на 10 хил. жители от населението върху нея, предлага по-ясна картина за степента на снабденост на населените места, защото отчита особено важния фактор - броя на населението генератор и потребител на железопътните услуги.

Таблица ТП- 4. Междурегионални различия на ниво райони на ниво 2 по показателя-гъстота на железопътната мрежа на база население в км/10 хил. души. за периода 2007 г. - 2009 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2008
					2007	2010	
България	5.42	5,45	5,49	5.44	100,0%	100.0%	1.00
СЗР	6.97	7,07	7,25	7.20	128,5%	132.3%	1.03
СЦР	6.65	6,71	6,78	6.95	122,7%	127.7%	1.04
СИР	4.94	4,92	4,93	4.85	91,1%	89.2%	0.98
ЮИР	6.24	6,29	6,31	6.03	115,1%	110.8%	0.97
ЮЦР	5.07	5,10	5,13	5.10	93,4%	93.8%	1.01
ЮЗР	4.25	4,25	4,26	4.25	78,4%	78.2%	1.00
Размах на вариация	2,72	2,82	2,99	2.94			
Коефициент на вариация (V%)	18,9%	19,5%	20,2%	20.7%			

Източник: НСИ

Представените данни показват, че в периода 2007 г. - 2010 г. с най-висока осигуреност измежду всички райони, както и спрямо средното равнище за страната е СЗР с 7,2 км/10 хил. души. Причина за това високо постижение на СЗР е сериозното намаляване на числеността на населението му. Този район по същата причина бележи и най-висока положителна промяна в посока нарастване степента на осигуреност на населението- 132,3 % през 2010 г. спрямо 2007 г. С най-ниска степен на осигуреност е населението от територията на ЮЗР с величина 4,25 км/10 хил. души през 2010 г. Причината за тази най-ниска осигуреност на територията на този регион, е че в него е включена област София-град, а тя има много голяма численост на населението и малка като размер дължина на железопътна мрежа за областна единица в сравнение с останалите области в страната.

Спрямо средното за страната равнище, което е в размер на 5,44 км/10 хил. души се вижда, че три от регионите, а именно - СЗР, СЦР и ЮИР имат по-добри постижения спрямо него. Положителен момент в развитието на този показател, е че за страната и в повечето райони е налице положителна промяна на осигуреността през 2010 г. спрямо 2007 г.

5.2.5. Гъстота /осигуреност/ на територията на регионите с републиканска пътна мрежа в км./1000 кв. км

Междурегионални различия

Информация за величината на този показател е представена в следващата таблица.

Таблица ТП- 5. Междурегионални различия по показателя – гъстота /осигуреност/ на регионите с републиканска пътна мрежа в км./1000 кв. км. за периода 2007 - 2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	175.05	175,14	175,14	175.3	100,0%	100,0%	1.00
СЗР	177.5	177,60	177,65	177.8	101,4%	101.4%	1.00
СЦР	197.4	197,40	197,33	197.8	112,8%	112.8%	1.00
СИР	184.59	184,59	184,59	184.2	105,5%	105.1%	1.00
ЮИР	159.55	159,95	159,95	160.0	91,1%	91.3%	1.00
ЮЦР	178.1	178,10	178,10	178.8	101,7%	102.0%	1.00
ЮЗР	161.18	161,18	161,18	161.2	92,1%	91.9%	1.00
Размах на вариация	37,85	37,44	37,38	37.8			
Коефициент на вариация (V%)	7,5%	7,5%	7,5%	7.50%			

Източник: НСИ

С най-висока осигуреност на територията с републиканска мрежа (РПМ) е СЦР - 197,8 км/1000 кв. км, а с най-ниска гъстота е ЮИР - 160,0 км/хил. кв. км, което е причина за висока стойност на вариация в размер от 37-38% за изследвания период. Логично СЦР притежава най-висока осигуреност на своята територия заради следните обстоятелства: на първо място, в този регион има три селища- Велико Търново, Габрово и Бяла, които са с висока достъпност от пътни връзки с останалите населени места, т.е. имат голям брой изходно-входни връзки, което влияе благоприятно за увеличаване величината на този показател. На второ място, в територията на този регион има и развита пътна мрежа, заради четирите прохода през Стара планина, които осигуряват връзка с Южна България, като три са пътища от състава на РПМ. На трето място, този район има малка територия, което влияе в посока нарастването на величината на посочения показател.

Спрямо средното равнище на осигуреност на територията на страната, което е в размер на 175,3 км/хил. кв. км., четири региона имат по-голяма осигуреност, за сметка на останалите два, а именно: ЮИР и ЮЗР /2010 г./. Анализът на промените през 2010 г. спрямо 2007 г. очертава, че в районите няма отбелязано развитие. Промените за незначителни и са в резултат на включването в състава на РПМ на малки дължини от четвъртокласните пътища, на които е извършена модернизация и те са прекатегоризирани в клас трети.

Основните причини ЮИР да има най-малка осигуреност с РПМ, е че той има голяма като площ територия и малко на брой населени места от територията на Странджа планина, където логично не е изградена пътна мрежа и особено на такава от типа РПМ.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

В изграждането на оценката за развитието и вътрешнорегионалните различия на равнище област се наблюдават силни колебания (вариации) във величината на оценъчните показатели, които изразяват постиженията за равнище средно за страната, така и за равнището на постиженията на ЮЗР. Това смущава логичността в развитието на посочените равнища, които са твърде високи спрямо величината на равнищата по оценъчните показатели. Причината за тази аномалия се дължи на участието и приноса на област София-град, като областна единица в състава на ЮЗР, а тя няма нито един километър дължина републиканска пътна мрежа. Столицата има дължина на пътна мрежа, в размер на 145,5 км., която участва в състава на показателя свързан с дължината на общата пътна мрежа на страната. Този нюанс, обаче оказва влияние върху величината на вариацията при всички ползвани оценъчни показатели и това следва да се има предвид при изграждането и тълкуването на оценките.

Таблица ТП- 6. Равнище и динамика на вътрешно-регионалните различия на равнище област по показателя гъстота /осигуреност/ на областите територията в районите от ниво 2 с републиканска пътна мрежа в км/1000 кв. км

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
СЗР	35,5	35,5	35,2	35,2	7,4%	7,4%	7,4%	7,3%	0,99	0,99
СЦР	78,4	78,4	78,4	70,9	20,7%	20,6%	20,6%	20,5%	1,00	0,99
СИР	29,4	29,4	29,4	29,2	9,2%	9,2%	9,2%	9,1%	0,99	0,99
ЮИР	27,8	26,7	26,7	26,7	9,9%	9,7%	9,7%	9,8%	0,96	0,99
ЮЦР	27,5	27,5	27,5	29,1	7,0%	7,0%	7,0%	7,4%	1,06	1,06
ЮЗР	228,2	228,2	228,2	228,2	51,1%	51,1%	51,1%	51,1%	1,00	1,00

Източник: НСИ

Приведените в таблицата данни дават основания да бъдат направени следните изводи, оценки и заключения. Налице са много големи различия между районите относно размера на вътрешнорегионалните различия изведени на равнище област – коефициентът на вариация варира от 7% за ЮЦР до над 50% за ЮЗР. Не се наблюдават никакви промени през анализирания период.

5.2.6. Гъстота на РПМ – км./ 10 хил. души население

Междурегионални различия

Вторият показател, с който се измерва степента на осигуреност на районите от ниво 2 на база числеността на населението им очертава твърде различна картина за развитие на междурегионалните различия, и те значително се отличават от направените оценки за гъстотата на база територия в кв.км.

**Таблица ТП- 7 Междурегионални различия по показателя-гъстота на
републиканската пътна мрежа в км/ 10 хил. души население за периода 2007-2009 г.**

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
					2007	2010	2010/2007
Средно за страната	25,42	25,55	25,70	25.82	100,0%	100,0%	1.02
СЗР	36,39	36,96	37,53	37.89	143,1%	146.7%	1.04
СЦР	31,76	32,03	32,34	32.57	124,9%	126.1%	1.03
СИР	26,88	26,90	26,97	27.07	105,7%	104.8%	1.01
ЮИР	28,06	28,24	28,36	28.50	110,3%	110.4%	1.02
ЮЦР	25,77	25,89	26,06	26.29	101,3%	101.8%	1.02
ЮЗР	15,47	15,47	15,49	15.48	60,9%	60.0%	1.00
Размах на вариация	20,92	21,49	22,04	22.40			
Коефициент на вариация (V%)	26,3%	26,9%	27,4%	27.7%			

Източник: НСИ

Данните от таблицата показват, че най-висока степен на осигуреност има СЗР, като той има много сериозно преимущество по този показател спрямо намиращия се на последно място в страната регион - ЮЗР, което като разлика е с величина 22,04. По величината на този показател районите могат да бъдат класирани в 3 групи: в първа група СЗР и СЦР, които имат високи стойности по този показател. Във втората група попадат СИР, ЮИР и ЮЦР и в трета група – ЮЗР, който е с най-ниска стойност по този показател. Налице е и твърде различен темп на промяна през 2009 г. спрямо 2007 г. на осигуреността на населението с РПМ във всички региони. Тази промяна, обаче не е заради нарастване на дължината на РПМ, а заради намаляването на числеността на населението и очевидно двата региона с най-високата осигуреност СЗР и СЦР имат и най-висок темп на промяна на равнищата си през 2010 г. спрямо 2007 г., защото в този период те най-много са намалили своята численост. Това е негативна тенденция в развитието на посочените райони, защото именно ролята на пътя е да спре трайната миграция на населението от тях към по-богатите региони в страната или в чужбина.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТП- 8. Равнище и динамика на междуобластните различия по гъстота/осигуреност/ на населението в районите от ниво 2 с републиканска пътна мрежа в км/ 10 хил. души

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В разм аха	В коеф.на вариация V%
СЗР	27.7	28,5	29,3	30,1	68.50%	70,5%	72,4%	72,4%	1,09	1,08
СЦР	18.4	18,8	19,1	19,5	41.30%	42,0%	42,8%	42,8%	1,06	1,06
СИР	25.2	25,6	26,1	26,6	46.30%	47,0%	47,6%	47,6%	1,06	1,04
ЮИР	17.6	18,0	18,5	19,1	32.70%	33,3%	34,1%	34,1%	1,08	1,07
ЮЦР	27.5	28,1	28,6	29,3	50.60%	51,1%	51,8%	51,8%	1,06	1,05
ЮЗР	57.8	58,3	58,6	59,2	80.50%	81,0%	81,2%	81,2%	1,02	1,01

Източник: НСИ

И при този показател, изчисляван за областта като ниво от регион 2 остава в сила посочената специфика в развитието му, както отчетената при междурегионалните различия - в ЮЗР тя е с най-високо равнище, поради участието на елемента – численост на населението. С висока степен на междуобластни различия се очертава и СЗР. В останалите 4 района различията между областите са средно големи.

Във всички райони се наблюдава нарастване на различията във величината на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г. Най-голямо нарастване е отчетено в СЗР, защото числеността през 2009 г. намалява спрямо 2007 г.

5.2.7. Гъстота на общинска пътна мрежа в км./1000 кв.км. територия

Междурегионални различия

Общинската пътна мрежа има важна роля и значение за районите и областите. Тя е с дължина 17 965 км, и има относителен дял в размер на 48,0% от общата дължина на пътната мрежа на страната, която е 37 421 км. В тази дължина не е калкулирана дължината на местните пътища, чийто размер е 6 786 км. и които са също част от общинската пътна мрежа, но на този етап не са включени в изгражданите оценки заради отсъствието на надеждност на информацията за сочената дължина. За това величините на оценъчните показатели са изградени с дължина за общинските пътища в размер на 17 965 км.

Таблица ТП- 9. Междурегионални различия по гъстота на общинска пътна мрежа в км./1000 кв. км.

Региони	2010 г.	Отношение към средното за страната (%)
Средно за страната	161,89	100,0%
СЗР	144,65	89,4%
СЦР	180,87	111,7%
СИР	184,41	113,9%
ЮИР	149,43	92,3%
ЮЦР	150,48	93,0%
ЮЗР	172,74	106,7%
Размах на вариация	39,76	
Коефициент на вариация (V%)	10,0%	

Източник: Национално сдружение на общините в Република България

Различията между регионите по осигуреност на територията с общинска пътна мрежа са малки – коефициент на вариация – 10%.

Най-високо равнище на осигуреност на своята територия с общински пътища измерена, като гъстота в км/1000 кв.км отчита СИР-184,41, а най-ниско СЗР -144,65.

Спрямо средното равнище за страната на ниво район, 3 региона имат по-висока величина по този показател - СИР, СЦР и ЮЗР и останалите три отчитат по-ниски равнища на осигуреност на своите територии.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТП- 10. Равнище и динамика на междуобластните различия по гъстота/осигуреност/ на територията на областите в районите от ниво 2 с общинска пътна мрежа в км/1000 кв. км. площ

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)	Коефициент на вариация на Областни различия (V%)
	2010 г.	2010 г.
Средно за страната	197,0	24,6%
СЗР	46,6	15,1%
СЦР	148,8	38,4%
СИР	89,4	28,3%
ЮИР	57,8	15,0%
ЮЦР	97,3	21,1%
ЮЗР	97,5	20,3%

Източник: Национално сдружение на общините в Република България

Посочените в таблицата данни показват, че най-големи вътрешнорегионални различия има СЦР, за който се наблюдава средна степен на междуобластни различия. Това се дължи на Габрово - областта с най-високата гъстота на общинска пътна мрежа в

страната - в размер на 298 км/хил. кв. км, което логично е оказало отражение върху величината на показателя за този регион. В останалите райони различията между областите са ниски.

5.2.8. Гъстота на общинска пътна мрежа – км/ 10 хил. души население

Междурегионални различия

Таблица ТП- 11. Междурегионални различия на гъстотата на общинска пътна мрежа на 10 хил. жители през 2008 г.

Региони	2010 г.	Отношение към средното за страната (%)
Средно за страната	23,94	100,0%
СЗР	31,10	129,9%
СЦР	30,07	125,6%
СИР	27,12	113,3%
ЮИР	26,74	111,7%
ЮЦР	22,24	92,9%
ЮЗР	16,59	69,3%
Размах на вариация	14,50	
Коефициент на вариация (V%)	21,8%	

Източник: Национално сдружение на общините в Република България

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

От приведените данни в табл. №5.3.2 по този показател се вижда, че с най-високо равнище на осигуреност с 31,10 км общинска пътна мрежа на 10 хил.ж. имат общините от СЗР. Това се обяснява с обстоятелството, че тези общини имат най-малки равнища на демографско развитие, т.е. те са най-слабо населени и за това този показател е с най-висока гъстота. Близка като тази величина на осигуреност имат и общините от СИР, което се обяснява със същите причини. С най-ниска осигуреност по този показател 16,59 км/1000 кв. км. са общините от ЮЗР, заради населението на София.

Налице е ниско равнище на междурегионални различия.

Таблица ТП- 12. Равнище и динамика на междуобластните различия по гъстота на общинска пътна мрежа на км/10 хил. души население в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)	Коефициент на вариация на Областни различия (V%)
	2008 г.	2010 г.
Средно за страната	50,5	59,5%
СЗР	28,9	59,6%
СЦР	27,3	53,8%
СИР	34,6	65,4%
ЮИР	10,6	28,4%
ЮЦР	36,8	59,5%

ЮЗР	46,9	76,2%
-----	------	-------

Източник: Национално сдружение на общините в Република България

От приведените данни в таблицата се вижда, че и получените резултати по този показател показват наличието на също сериозни вътрешнорегионални различия на равнище област. Най-малки вътрешнорегионални различия при областите отчита ЮИР, в който коефициента на вариация е с величина под 30%, а най-силно изразена е областната диференциация в ЮЗР – със 76.2%, защото София-град е областната статистическа единица в страна с най-голямата численост на населението и с най-малката дължина на общинските пътища.

5.3. Състояние на пътната инфраструктура

В случая се оценява експлоатационното състояние на пътната мрежа и на нейните основни елементи, които имат важно значение за формирането на резултатите от взаимодействието – инфраструктура и населени места, респ. населението, като потребители на инфраструктурата на съответния вид транспорт.

Релсовият (железопътният) и шосейният път като конструкция са комплекс от основни и допълнителни елементи, съоръжения и устройства, предназначени за извършването на сигурно и безопасно движение на транспортните средства от съответния вид транспортни системи - влакове и автомобили. От степента на развитието като видове и количества от необходими елементи и от техническото им състояние зависи експлоатационната годност на съответния вид транспортна мрежа, за да може тя да изпълнява своето предназначение, а това определя и величината на резултативните показатели, характеризиращи взаимодействието, като например развитието на РПМ според класа или според вида на настилка.

Състоянието се анализира с показатели, характеризиращи:

- Републиканската пътна мрежа според класа на пътя;
- Републиканска пътна мрежа според вида на настилка.

5.3.1. Републиканска пътна мрежа според класа на пътя

Според транспортните си функции административно-стопанското си значение републиканските пътища са класифицирани в следните класове: автомагистрали, пътища първи клас, пътища втори клас и пътища трети клас.

Класът на пътя се определя на основата на технически характеристики като размерите на пътното платно, броят на лентите за движение, широчината на настилка, най-малките радиуси на кривите, най-големият наклони др.

5.3.1.1. Дял на дължината на автомагистралите в РПМ на регионите (%)

Естествено, е че автомагистралите като вид пътна мрежа предлагат най-добрите експлоатационни характеристики и параметри за движение на шосейните МПС.

Автомагистралите са специално изградени пътища само за моторни превозни средства с високи скорости и притежават всички характеристики като самостоятелни платна за движение във всяка посока с разделителна ивица между тях, пресичане с други пътища на различни нива, включване и излизане само на определени места, наличие на аварийна лента за спиране, липса на директна връзка към съседни прилежащи територии.

Логично, е че колкото е по-голяма тяхната дължината, т.е. те имат по-висок дял в общата дължина и на РПМ, така и на общата дължина на пътната мрежа на страната, която е сбор от РПМ и общинската пътни мрежи, толкова е по-добро средното състояние на пътищата на съответния регион.

Автомагистралите са пътна мрежа от най-висок клас, но в България те са с малка дължина по изтъквана причина- липсата на финансови ресурси за изграждането. За това логично те имат и значително малък дял в състава на дължината на РПМ- едва 2,15 %.

Междурегионални различия

Таблица ТП- 13. Междурегионални различия по дял на дължината на автомагистралите в РПМ на регионите (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
					2007	2009	2009/2007
Средно за страната	2.15	2,15	2,15	2.25	100,0%	100,0%	1.04
СЗР	0.21	0,21	0,21	0.21	9.8%	9.2%	0.98
СЦР	0.00	0,00	0,00	0.00	0.0%	0.0%	1.00
СИР	3.15	3,15	3,15	3.15	146.5%	140.2%	1.00
ЮИР	2.75	2,75	2,75	2.75	127.9%	122.3%	1.00
ЮЦР	3.06	3,06	3,06	3.53	142.3%	157.0%	1.15
ЮЗР	3.61	3,61	3,61	3.61	167.9%	160.6%	1.00
Размах на вариация	3,61	3,61	3,61	3.61			
Коефициент на вариация (V%)	67,7%	67,7%	67,7%	67.4%			

Източник НСИ

От приведените данни се вижда, че ЮЗР, заради магистралите Хемус и Тракия /и Люлин от 2010 г./, има най-висок дял на пътища от клас-автомагистрали от общата РПМ, с която разполага региона - 3,61 %. Това е логично и закономерно, предвид факта, че в този регион е град София, която като столица и най-голям град в страната е концентрирала необходимостта от изграждането на такъв тип пътища в сравнение с останалите региони. С близко постижение до този регион изпъква СИР, което също се дължи на приноса на магистрала Хемус. На второ място през 2010 г. излиза ЮЦР, с принос от магистрала Тракия. СЗР има само 7 км. Магистрала - от магистрала Хемус. Интересно е, че СЦР, който се отличава с голяма дължина на пътна мрежа, няма магистрала на територията си, защото практиката на строителството на всички магистрали започва от двата им края, а централната част остава последна за изграждане.

Спрямо средното за страната равнище, което е с размер 2,25 %, тези два региона-ЮЗР и ЮЦР имат по-високи дялове на магистралите в РПМ от тези на останалите, дължащо се на посочените по-горе обстоятелства. Спрямо 2007 г. най-осезаема промяна във величината на този показател – с 15% се отличава ЮЦР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТП- 14. Равнище и динамика на междубластните различия по дял на автомагистралите в РПМ в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
СЗР	0,9	0,9	0,9	0,9	92,9%	92,9%	92,9%	122,3%	1,00	1,00
СЦР	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0%	100,0%	100,0%	93,2%	1,00	1,00
СИР	8,1	8,1	8,1	8,1	163,9%	164,0%	164,0%	100,0%	1,00	0,95
ЮИР	6,0	6,0	6,0	6,0	116,5%	116,4%	116,4%	156,0%	1,00	0,96
ЮЦР	6,9	6,9	6,9	6,9	130,4%	130,5%	130,5%	111,3%	1,00	0,98
ЮЗР	8,0	8,0	8,0	8,0	150,2%	150,3%	150,3%	127,3%	1,00	0,93

Източник НСИ

В анализирания период вътрешнорегионалните различия следват същата тенденция на развитие както и междурегионалните различия. Най-висок като стойност размах на вариация има СИР-8,1% и като коефициент на вариация-164,0 %, заради отсъствието на магистрали в областите Търговище и Добрич, а на второ място по вътрешнорегионални различия на същото ниво области е ЮЗР, заради приноса на област София-град, докато останалите области в района са без автомагистрали.

5.3.1.2. Дял на дължината на първокласните пътища в общата дължина на РПМ на регионите (%)

Пътищата първи клас са предназначени за осъществяването на транзитно движение на големи разстояния (от граница до граница). Първокласните пътища образуват скелета на пътно-шосейната мрежа на страната и служат като основни колектори на автомобилното движение. Обикновено те са продължението на международните пътища, които преминават през страната ни.

Междурегионални различия

Таблица ТП- 15. Междурегионални различия по дял на първокласните пътища в РПМ на регионите (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	15.32	15,31	15,31	15.27	100,0%	100,0%	1.00
СЗР	11.41	11,43	11,43	11.42	74,5%	74.8%	1.00
СЦР	15.61	15,61	15,61	15.61	101,9%	102.3%	1.00
СИР	18.15	18,11	18,11	18.10	118,5%	118.6%	1.00
ЮИР	18.93	18,85	18,85	18.84	123,6%	123.4%	1.00

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
					2007	2010	2010/2007
ЮЦР	10.82	10,82	10,82	10.65	70,7%	69.8%	0.98
ЮЗР	18.77	18,80	18,80	18.80	122,5%	123.1%	1.00
Размах на вариация	8,11	8,03	8,03	8.19			
Коефициент на вариация (V%)	22,07%	22,0%	22,0%	22.3%			

Източник НСИ

Анализът на данните за развитието на пътната мрежа клас първи в районите на страната показва, че ЮИР с 18,84 % равнище има най-висока величина по показателя- дял на първокласните пътища в РПМ, изградена на територията на региона. С най-ниска величина се отличава ЮЦР-10,65%. Междурегионалните различия са малки и не се променят през изследвания период.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТП- 16. Равнище и динамика на междубластните различия по дял на първокласните пътища в РПМ в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2009/2007	
									В размах а	В коеф.на вариация V%
СЗР	5.6	5,5	5,5	5.5	29,5%	29,5%	29,5%	29,5%	1,00	1,00
СЦР	10.3	10,3	10,3	10.3	25,4%	25,4%	25,4%	25,5%	1,00	1,00
СИР	21	21,0	21,0	21.0	55,4%	55,5%	55,5%	55,7%	1,00	1,01
ЮИР	5.7	5,6	5,6	5.6	24,2%	23,9%	23,9%	24,1%	0,97	1,00
ЮЦР	15.1	15,1	15,1	14.4	50,5%	50,5%	50,5%	50,5%	0,95	1,00
ЮЗР	24.5	24,5	24,5	24.5	52,6%	52,6%	52,6%	50,2%	0,96	0,95

Източник НСИ

Данните показват средни по големина областни различия в СИР, ЮЦР и ЮЗР и ниски – в СЗР, СЦР и ЮИР. Отново няма промени в стойността на показателите за изследвания период.

5.3.1.3. Дял на дължината на пътищата втори клас в общата дължина на РПМ на регионите (%)

Пътищата втори клас са предназначени за осъществяването на транзитно движение на средни разстояния. Те изпълняват разпределителни функции в транспортната система и осъществяват пътната връзка между няколко области или няколко първокласни

пътища. Основното им предназначение е да уплътняват мрежата от първокласни пътища и да разпределят автомобилното движение между първокласните и останалите пътища.

Междурегионални различия

Таблица ТП- 17. Междурегионални различия по дял на второкласните пътища в РПМ на регионите (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	20.7	20,73	20,73	20.71	100,0%	100,0%	1.00
СЗР	22.67	22,65	22,65	22.63	109,5%	109.2%	1.00
СЦР	21.49	21,49	21,46	21.46	103,8%	103.6%	1.00
СИР	17.51	17,51	17,51	17.50	84,6%	84.5%	1.00
ЮИР	24.03	24,22	24,22	24.21	116,1%	116.9%	1.01
ЮЦР	19.41	19,41	19,41	19.38	93,8%	93.6%	1.00
ЮЗР	18.92	18,92	18,92	18.92	91,4%	91.3%	1.00
Размах на вариация	6,52	6,71	6,71	6.71			
Коефициент на вариация (V%)	10,90%	11,1%	11,1%	11.1%			

Източник НСИ

От приведените в таблицата данни се вижда, че с пътища втори клас най-добре е осигурен ЮИР, което личи от високия дял на този вид пътища от общата дължина на РПМ, с които разполага региона, а с най-малък дял е СИР с 17,5 %.

Спрямо средното равнище за страната 3 региона имат по-голяма величина на този показател, а именно - ЮИР, СЗР и СЦР. Останалите имат по-ниско равнище от средното. Коефициентът на вариация между регионите е нисък и не се променя.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТП- 18. Равнище и динамика на междубластните различия по дял на второкласните пътища в републиканска пътна мрежа в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размах а	В коеф.на вариация V%
СЗР	26	26,0	26,0	25.8	45.90%	45,9%	45,9%	45,6%	0,99	0,99
СЦР	26.4	26,4	26,4	26.4	50.40%	50,3%	50,4%	50,4%	1,00	1,00
СИР	23.4	23,4	23,4	23.4	45.60%	45,6%	45,6%	45,6%	1,00	1,00
ЮИР	22.4	22,4	22,4	22.4	43.80%	43,8%	43,8%	43,9%	1,00	1,00
ЮЦР	15.4	15,4	15,4	15.4	28.70%	28,6%	28,6%	28,7%	1,00	1,00

ЮЗР	23.3	23,3	23,3	23,3	54.80%	54,8%	54,8%	53,1%	0,96	0,97
-----	------	------	------	------	--------	-------	-------	-------	------	------

Източник НСИ

Данните показват средна степен на междуобластни различия във всички райони, с изключение на ЮЦР, в който областната диференциация е по-ниска. Няма промени в стойностите на изследваните показатели за периода 2007-2009 г.

Установените резултати за развитието и различията на равнищата на показателя дял на пътищата от втори клас в РПМ, между областите в районите от ниво 2 налагат оценките за този вид пътна мрежа – клас втори, да бъдат оценявани като се следи дяловото развитие на пътищата от клас трети. Това е необходимо защото тези 2 типа пътища – втори и трети клас са с решаващ принос във формирането дължината на РПМ. Тези два типа пътища именно формират регионалния елемент в съдържанието РПМ. Останалите два типа пътища формират нейния национален елемент. Съдържанието на РПМ през 2010 г. притежава следната структура от дължини на пътища като клас - автомагистралите са с 2,25 % дял, пътищата клас първи - с 15,3%, пътищата клас втори са с дял -20,7%, и клас трети с 61,8 %.

5.3.1.4. Дял на дължината на пътищата клас трети в общата дължина на РПМ на регионите (%)

Пътищата клас трети са най-ниско в йерархията на съдържанието РПМ. Те са необходимата на общините пътна мрежа, която предопределя степента на осигуреност с пътни връзки с областния център. Пътищата клас трети са в състава на РПМ, но основно се ползват от населението на общините. Те служат за уплътняването на държавната пътна мрежа и осигуряват пътната връзка между отделните общински центрове.

Междурегионални различия

Таблица ТП- 19. Междурегионални различия по дял на третокласните пътища в републиканска пътна мрежа на регионите (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна
					2007	2010	
Средно за страната	61.83	61,81	61,82	61.78	100,0%	100,0%	1.00
СЗР	65.69	65,71	65,72	65.75	106,2%	106,3%	1.00
СЦР	62.91	62,91	62,93	62.93	101,7%	101,8%	1.00
СИР	61.23	61,23	61,23	61.24	99,0%	99,1%	1.00
ЮИР	54.32	54,18	54,18	54.20	87,9%	87,7%	1.00
ЮЦР	66.71	66,71	66,71	66.44	107,9%	107,9%	1.00
ЮЗР	58.68	58,68	58,68	58.68	94,9%	94,9%	1.00
Размах на вариация	12,39	12,52	12,52	12.24			
Коефициент на вариация (V%)	6,82%	6,9%	6,9%	6.8%			

Източник НСИ

Отличителната характеристика за междурегионалните различия между равнищата на дела на третокласните пътища от общата дължина на РПМ, е че този тип пътища са с висок дял във всички райони и равнището на междурегионална диференциация е ниско.

Междурегионалните различия са следствие от дела на пътищата от по-висок клас. Именно затова делът на ЮИР и ЮЗР е най-нисък, а този на СЗР и ЮЦР – най-висок.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТП- 20. Равнище и динамика на междуобластните различия по дял на третокласните пътища РПМ в районите от ниво 2 (%)

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
СЗР	20.1	20,2	20,2	20.0	13.50%	13,5%	13,5%	13,5%	0,99	1,00
СЦР	28.7	28,7	28,7	28.7	16.00%	16,0%	16,1%	16,1%	1,00	1,00
СИР	15	15,0	15,0	15.0	9.40%	9,4%	9,4%	9,4%	1,00	1,00
ЮИР	22	22,0	22,0	22.0	17.90%	17,9%	18,0%	17,9%	1,00	1,00
ЮЦР	21.8	21,8	21,8	21.8	17.10%	17,1%	17,1%	16,9%	1,00	0,99
ЮЗР	75.9	75,9	75,9	75.9	48.30%	48,3%	48,3%	47,7%	0,99	0,99

Източник НСИ

По области вътрешнорегионалните различия в регионите от ниво 2 са с по-голяма контрастност, заради нулевото участие на област София–град като областна единица без РПМ. В резултат на това в ЮЗР е налице коефициент на вариация със средна по големина стойност и той контрастира с ниските областни различия в останалите райони.

5.3.2. Републиканска пътна мрежа според вида на настилката

5.3.2.1. Дял на пътищата с асфалтова настилка от общата дължина на РПМ (%)

Разпределението на пътищата според настилката в голяма степен определя състоянието на пътищата и логично то е по-добро, колкото е по-голям дела на пътищата с асфалтово покритие. За това е важно да се наблюдава какъв е дела на пътищата с асфалтово покритие в общата дължина на всички пътища – и републикански и общински. Естествено по-големия дял благоприятства за по-доброто състояние на пътната мрежа на страната и регионите.

Междурегионални различия

Таблица ТП- 21. Междурегионални различия по дял на пътищата с асфалтова настилка в общата дължина на РПМ за периода 2007-2010 г. (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	97.22	97,09	97,33	97.34	100,0%	100,0%	1.00
СЗР	97.75	97,76	97,79	97.76	100,5%	100.4%	1.00
СЦР	98.21	96,86	98,41	98.45	101,0%	101.1%	1.00
СИР	99.55	99,55	99,55	99.55	102,4%	102.3%	1.00
ЮИР	97.92	97,92	97,92	97.92	100,7%	100.6%	1.00
ЮЦР	95.61	95,93	95,93	96.00	98,3%	98.6%	1.00
ЮЗР	95.2	95,23	95,23	95.17	97,9%	97.8%	1.00
Размах на вариация	4,35	4,32	4,32	4.38			
Коефициент на вариация (V%)	1,6%	1,5%	1,5%	1.5%			

Източник: НСИ

Приведените данни показват, че регионите в България притежават висок дял републиканска пътна мрежа, изградена с асфалтова пътна настилка. С най-добри параметри по този показател е СИР, който има пътна мрежа с асфалтова настилка в размер на 99,55% от общата РПМ с която разполага в 2010 г. С най-малка такава настилка е ЮЗР, чиито дял на асфалтовата настилка е 97,9%. Междурегионалните различия са много ниски и това не се променя през изследвания период.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТП- 22. Междуобластни различия по дял на пътищата с асфалтова настилка от общата дължина на РПМ в районите от ниво 2 в %

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
СЗР	3.6	3,6	3,7	3.8	1.30%	1,3%	1,3%	1,3%	1,07	1,04
СЦР	3.2	7,1	3,3	3.3	1.70%	2,7%	1,7%	1,8%	1,03	1,05
СИР	2.2	2,1	2,1	2.1	2.50%	2,6%	2,4%	2,4%	0,98	0,96
ЮИР	3.9	4,0	3,8	3.8	1.90%	1,9%	1,8%	1,8%	0,98	0,97
ЮЦР	6.2	5,7	5,7	5.6	2.80%	2,3%	2,5%	2,4%	0,90	0,85
ЮЗР	98.2	98,2	98,2	98.2	44.90%	44,9%	44,9%	44,5%	0,99	0,99

Източник: НСИ

Данните показват голяма междуобластна диференциация между ЮЗР и всички останали. Това се дължи на област София-град, която няма РПМ. Не се наблюдават големи промени на показателя през периода 2007-2010 г. Изключението, което се открива е в СЦР през 2008 г. и се дължи на отчетено намаляване дължината на пътната мрежа на област Велико Търново с 41 км, а на следващата година тази дължина със същата величина е възстановена. Очевидно е, че е имало административна промяна в категоризацията на РПМ по вида на настилка, но тя е била малка и не била отчетена в изчисленията.

5.3.2.2. Дял на пътищата с паважна, трошенокаменна и баластрена настилка от общата дължина на РПМ (%)

Междурегионални различия

Таблица ТП- 23. Междурегионални различия по дял на пътищата с паважна, трошенокаменна и баластрена настилка в общата дължина на РПМ в периода 2007 - 2009 г. (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	1.28	1.47	1.23	1.23	100,0%	100,0%	0,958
СЗР	1.54	1.54	1.51	1.53	119,9%	124,9%	0,998
СЦР	0.91	2.47	0.91	0.88	71,2%	71,5%	0,963
СИР	0.41	0.41	0.41	0.41	32,2%	33,6%	1,000
ЮИР	1.11	1.11	1.11	1.10	86,4%	89,9%	0,997
ЮЦР	1.68	1.48	1.48	1.43	131,2%	116,0%	0,847
ЮЗР	1.74	1.71	1.71	1.77	135,9%	144,3%	1,018
Размах на вариация	1,33	2,05	1,30	1,36			
Коефициент на вариация (V%)	37,1%	42,1%	35,7%	36,9%			

Източник: НСИ

Показаните в таблицата данни потвърждават, че пътната мрежа на регионите, която е с паважна, трошенокаменна и баластрена настилка е с малък дял. Това е важно за регионалната политика, защото поддържането на пътищата с този вид настилка е свързано с по-голям размер разходи в сравнение с това, ако пътя е изграден с асфалтово покритие. Положителен факт в развитието на този показател е, че през 2010 г. спрямо 2007 г. в страната и в районите няма увеличаване на дела на пътната настилка тип - паваж, трошенокаменна и баластрена в общата дължина на пътищата.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТП- 24. Междубластни различия по дял на пътищата с паважна, трошенокаменна и баластрена настилка от общата дължина на РПМ в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2009/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
СЗР	2.8	2,8	2,8	3.0	99.50%	83,7%	106,4%	83.4%	1,05	1,10
СЦР	1.8	6,6	1,7	1.7	63.10%	168,1%	61,3%	68.1%	0,94	0,98
СИР	2.1	2,1	2,1	2.1	92.30%	89,2%	93,6%	222.6%	1,00	1,01
ЮИР	1.8	1,8	2,0	2.0	56.50%	52,0%	62,5%	70.5%	1,09	1,11
ЮЦР	2.8	2,2	2,3	2.2	92.30%	67,0%	80,8%	68.8%	0,80	0,87
ЮЗР	5.5	5,4	5,4	5.4	160.90%	133,2%	162,8%	107.7%	0,86	0,97

Източник: НСИ

Приведените данни в таблицата показват, че ЮЗР определя величината на средното равнище за страната за вътрешно регионалните различия на ниво област по споменатите по горе причини - заради област София-град. Колебанието през 2008 г. при СЦР е същото - заради област Велико Търново. Част от причините за големите междубластни различия в районите от ниво 2 са и във факта, че техният дял е много малък и дребни промени, свързани с увеличаване/намаляване дължината на тези пътища с няколко километра, предизвикват значителни различия.

5.4. Развитие и състояние на основни инфраструктурни елементи, необходими за експлоатационното функциониране (ползване) на транспортните мрежи

Развитието и състоянието на редица необходими инфраструктурни съоръжения участва във формирането на състоянието на транспортната мрежа, както и във формирането на резултатите от взаимодействието транспортна инфраструктура - потребители, населени места и население.

Липсата или недостига като брой на следните необходими елементи от транспортната инфраструктура, оказва влияние върху оценката на нейното състояние и обслужването на населението с оглед наличието на:

- Неохраняеми и охраняеми железопътни прелези, заради места с конфликтни пресичания между релсов и шосеен път (липса на надлези и подлези);
- Свлачища и опасни участъци по пътни отсечки с особено висока интензивност на транспортен трафик;
- Пътни участъци и мостове с нарушен габарит за ширина;
- Трасета на пътя, които пресичат, преминават през населените места, заради липсата на обходни пътища;

- Пътни участъци с концентрация на ПТП;
- Пътни участъци с изчерпан пропускателен капацитет и др.

5.4.1. Състояние на железния път и съоръженията

Общата дължина на железопътните линии с нормално междурелсие 1435 мм и теснопътни линии с 760 мм в текущ път е в размер на 4 150 км за 2010 г.

Освен железопътни линии, в съдържанието на транспортната инфраструктура изпъква и следното развитие на редица необходими за експлоатационната годност и функциониране на железопътния транспорт съоръжения, а именно:

- 843 броя прелези;
- 148 броя тунели с обща дължина 44 694 м. по нормалните жп линии;
- 41 броя тунели с обща дължина 3 068 м. по теснопътните жп линии;
- 940 броя жп мостове с обща дължина 38 842 м. по нормалните железопътни линии;
- 20 броя жп мостове с обща дължина 560 м. по теснопътните железопътни линии;
- 7 821 броя стрелки.

Безнаставов релсов път – 1 694 км. или 23,6 % от общата разгъната дължина на мрежата; железопътни участъци с релси UIC 60 – 185,9 км. или 3,9 % от общата разгъната дължина.

В по-голямата си част техническото състояние на железния път и на съоръженията, като основни елементи на железопътната инфраструктура, не отговарят на завишените европейските изисквания, по отношение на скорости, осни натоварвания и изисквания за извършването на комбинирани превози.

Железопътната инфраструктура на Република България предоставя скорости на движение, които не отговарят на поетите международни ангажименти за развитие на железопътния транспорт. Изградени са 2 центъра за дистанционно управление и контрол на влаковото движение по железопътните линии София – Пловдив и София – Карлово. От общо 834 железопътни прелеза - 483 броя са оборудвани с устройства, сигнализиращи за предстоящо преминаване на влак. По протежение на железопътната линия София – Пловдив – Бургас (440 км.) е инсталирана система за автоматична локомотивна сигнализация, която не допуска надвишаването на максималната разрешена скорост за движение на влака и не позволява подминаването на червен сигнал.

5.4.2. Развитие на пътната мрежа и състояние на съоръженията на общата (сбор от републиканска и общинска) пътно-шосейна мрежа на страната

Общата пътна мрежа на страната се характеризира със следното количествено развитие на основните ѝ елементи:

1. Брой селища в страната несвързани с пътища -11 села;
2. Общ брой на мостовете – 3 411, т. ч. с от тях с нарушен габарит по ширина (тесни) мостове - 356 броя;
3. Железопътни прелези – 843 броя;

3.1. в т ч неохраняеми

3.2. охраняеми

-с прелезопазачи

-с автоматични прелезни устройства

4. Изградени обходни пътища на населени места, с висока интензивност на пътен трафик - 117;

5. Изградени водостоци до 2 метра -34 208 броя с обща дължина 439 340 метра или 12.85 м средно на брой;

6. Наличен брой с единична дължина от 2,1 до 5 метра – 3 861 броя с обща дължина 54 251 метра или средна дължина 14,05 метра/брой.

7. Състояние на пътната настилка определено по оценките добро, средно, лошо като относителен дял от общата дължина на РПМ:

- в добро състояние - 62 %; средно - 29 %; лошо - 9%.

5.4.3. Експлоатационно състояние на пътната мрежа с акцент върху връзките свързващи центрoвете на агломерации с вторични центрoве в агломерационните ареали

Пътните връзки, свързващи центрoвете на агломерации с вторични центрoве в агломерационните ареали са необходимост за осигуряването на безопасност на движението на шосейните превозни средства (МПС) при пресичането, отделянето и сливането на пътища на различни равнища с възможност за преминаване от една посока на движението в друга. За този много важен пътен елемент, обаче липсва отчетна информация за месторазположението на тези пътни възли по региони като причините за това са свързани и заради определена степен на секретност. За това не се сочат данни за развитието им по райони. Развитието им се анализира с показателите:

- Дължина на изградени пътни възли - 242 км;
- Дял на дължината на изградените пътни връзки от общата дължина на РПМ - 1.2 %.

5.5. Достъпност на населените места и на населението от съответното регионално ниво до необходимата транспортна мрежа

Всяко населено място и неговото население се нуждаят от транспортно обслужване. За да се реализира то е необходимо освен наличието на пътна мрежа, по която да се движат съответните транспортни средства, тези транспортните средства да спират в населените места. Логично от възможността да са транспортен пункт, в който да спират транспортните средства може да се възползват всички населени места, които се намират в близост до железопътна линия или до шосеен път. Едно населеното място може да има такива претенции, ако местоположението му е с отдалеченост до 2 км от трасето на съответната пътна мрежа. На такова населено място може да е присвоен статут на транспортен пункт за спиране - железопътна гара, железопътна спирка или автогара.

Възможност да се възползват от тази привилегия сега към 01.01.2011 г. и да са железопътен пункт за спиране в нашата страна имат 1 099 (до 2003 г. те са 1 141)

населени места от всички 5 234 населени места в страната. С такъв статут сега през 2011 г. се ползват само 683 населени места.

Осигуреността на населените места и достъпността на населението до услугите на железопътния транспорт, респ. на автомобилния транспорт се оценява с помощта на следните показатели:

- Брой селища, обслужвани (падащи се) от железопътна гара или спирка, в които спират влаковете;
- Брой населени места обслужвани (падащи се) от автогари, в които спират междуселищните автобуси;
- Отстояние (отдалеченост), разстояние между железопътните пунктове - гари и спирки, мерено по дължината на текущия път.
- Отстояние (отдалеченост), разстояние между автогарите, мерено по дължината на републиканския път (сбор от дължината на три вида пътища - автомагистрала, пътища първи и втори клас).

Посочените показатели се оценяват съвместно, защото те характеризират едновременно двете ценности за потребителите – каква е осигуреността, т. е. какъв е броя на населените места, които могат да ползват чрез спирката услугите на съответната транспортната система, развила транспорта мрежа, както и каква е и достъпността на населението до съответната транспортна услуга, измервана с отдалечеността между транспортните пунктове спирки на влаковете или автобусите.

Степента на транспортна осигуреност и достъпност се оценява с посочените по-долу показатели, както следва:

5.5.1. Брой на населените места обслужвани от 1 железопътна гара или спирка

Таблица ТП- 25. Междурегионални различия по брой на населените места на един железопътен пункт (гара или спирка) за периода 2007 - 2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	7,76	7,80	7,81	7,82	100,0%	100,0%	1,008
СЗР	6,12	6,29	6,23	6,29	78,8%	80,4%	1,028
СЦР	11,01	10,89	10,78	10,44	141,8%	133,5%	0,948
СИР	8,83	8,40	8,51	8,72	113,7%	111,4%	0,988
ЮИР	7,52	7,60	7,86	7,78	96,9%	99,4%	1,034
ЮЦР	10,29	9,90	9,98	10,13	132,5%	129,5%	0,984
ЮЗР	5,09	5,35	5,29	5,29	65,6%	67,6%	1,039
Размах на вариация	5,92	5,55	5,49	5,16			0,87
Коефициент на вариация (V%)	27,8%	24,9%	25,0%	24,3%			0,88

Източник: Национална компания „Железопътна инфраструктура”

От посочените данни през 2010 г. с най-добра достъпност до железопътните услуги са осигурени селищата от ЮЗР, тъй като в него най-малък брой населени места се насочват към един железопътен пункт (гара или спирка). Това логично означава, че при тази ситуация всеки един жител от тези селищата без гара или спирка в ЮЗР е

имал в сравнение със селищата от останалите райони най-малко като размер средно разстояние, което трябва да изминава до селището с железопътна гара, за да може да ползва услугите на железницата.

Възможностите за ползването на товарни услуги се коментират отделно, тъй като за реализирането им са необходими други инфраструктурни елементи - рампи, магазини, терминали-контейнерни и за натоварване и разтоварване на леки коли или товарни автомобили.

От данните в таблицата се вижда че коефициентът на вариация е малък и през анализирания период спада слабо. Причина за това е намалението на равнището на показателя в СЦР и ЮЦР, чиито населени места имат най-малък достъп до железопътни гари или спирки съответно - 10,44 и 10,13 броя населени места на една жп гара или спирка през 2010 г. В същото време през 2010 г. спрямо 2007 г. най-сериозно влошаване на достъпа се забелязва в ЮИР и ЮЗР – над 3%. Причина за това е закриване на железопътни гари и спирки.

5.5.2. Брой на населените места на 1 автогара

Възможността селищата в страната да получат статут и на автогара е същия както в железопътния транспорт и това е критерия „благоприятно месторазположение - близост, отстояние до 2 км. от РПМ от типа автомагистрала, път първи и втори клас”.

Такъв статут в момента имат 943 населени места. Живеещите в другите селища са принудени да преодоляват разстоянието от тяхното селище до селището–автогара.

Таблица ТП- 26. Междурегионални различия по брой на населените места на 1 автогара за периода 2007 - 2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	5,66	5,66	5,66	5,67	100,0%	100,0%	1,000
СЗР	4,87	4,87	4,87	4,87	85,9%	85,9%	1,000
СЦР	7,39	7,39	7,39	7,39	130,5%	130,5%	1,000
СИР	4,80	4,80	4,80	4,80	84,8%	84,8%	1,000
ЮИР	4,17	4,17	4,17	4,17	73,6%	73,6%	1,000
ЮЦР	6,81	6,81	6,81	6,81	120,1%	120,1%	1,000
ЮЗР	5,84	5,84	5,84	5,84	103,0%	103,0%	1,000
Размах на вариация	3,23	3,23	3,23	3,23			1,00
Коефициент на вариация (V%)	20,3%	20,3%	20,3%	20,3%			1,00

Източник: Пътна карта на България, изд. от Домино ЕООД, 2008 г.

През периода 2007-2010 г. с най-добра осигуреност и достъпност до автогарите е ЮИР с 4,17 броя селища, обслужвани от една автогара. Най-ниска осигуреност по този показател има СЦР с 7,39 броя населени места на една автогара. Коефициентът на вариация между районите е нисък и не се променя през годините. Прави впечатление, че достъпа до услугите на железопътния транспорт е по-лош от този на автомобилния.

5.5.3. Средна отдалеченост между населените места със статут на гари или спирки, мерено по дължина на железопътна мрежа в км.

По-голямото разстояние между железопътните гари се преодолява при равни други условия с повече загуба на време от населението от съответните населени места попадащи в района на притегляне към съответния железопътен пункт с цел достъп до услугата предлагана само на железопътната гара или спирка и логично това води и до нарастване на разходите за преодоляване на увеличеното разстояние, ако се ползва друг вид транспорт.

Таблица ТП- 27. Междурегионални различия по средна отдалеченост между населените места в които има гари, мерено по дължина на железопътна мрежа в км. за периода 2007 г. - 2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	6,00	6,00	6,10	6,00	100,0%	100,0%	1,000
СЗР	5,90	6,10	6,10	6,10	98,3%	101,7%	1,034
СЦР	6,70	6,70	6,60	6,50	111,7%	108,3%	0,970
СИР	6,10	5,80	5,90	5,90	101,7%	98,3%	0,967
ЮИР	7,60	7,70	8,00	7,50	126,7%	125,0%	0,987
ЮЦР	6,20	5,90	6,00	6,00	103,3%	100,0%	0,968
ЮЗР	4,80	5,00	5,00	5,00	80,0%	83,3%	1,042
Размах на вариация	2,80	2,70	3,00	2,50			0,89
Коефициент на вариация (V%)	14,5%	14,3%	15,1%	12,8%			0,88

Източник: Национална компания „Железопътна инфраструктура”

От посочените данни се вижда, че най-утежнен достъп до услугите на железопътния транспорт имат населените места на ЮИР, а най-благоприятен - тези от ЮЗР. През 2010 г., спрямо 2007 г. само в ЮЗР и СЗР стойността на този показател се влошава незначително. В останалите се наблюдава слабо подобрение. Като цяло, междурегионалните различия за малки и намаляват.

5.5.4. Средна отдалеченост между населените места с автогари, мерено по дължината на пътната мрежа между тях в км.

Величините на показателя, характеризиращ достъпността на населените места в страната и регионите до населените места с автогара с цел ползване на услугите на междуселищните автобуси са показани в следващата таблица.

Този показател има важно оценъчно значение в 2 аспекта:

- Показва каква е достъпността на населените места в страната при транспортното обслужване на междуселищните пътувания с шосейните транспортни средства - автобуси и микробуси и което логично може да даде обективна оценка и за развитието на пътната мрежа.
- Предлага информация, която е адекватна на достъпността на населението до железопътния транспорт, а това позволява да се правят сравнения и изграждат

оценки за степента на осигуреност на населените места по региони с пътна и железопътна мрежа и на нейната достъпност.

Таблица ТП- 28. Междурегионални различия по средна отдалеченост между населените места и населените места автогари, мерено по дължина на пътната мрежа между тях в км за периода 2007 г. -2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	7,90	7,90	7,90	7,90	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	8,50	8,50	8,50	8,50	107,6%	107,6%	1,00
СЦР	8,00	8,00	8,00	8,00	101,3%	101,3%	1,00
СИР	7,00	7,00	7,00	7,00	88,6%	88,6%	1,00
ЮИР	8,70	8,70	8,70	8,70	110,1%	110,1%	1,00
ЮЦР	6,90	6,90	6,90	7,00	87,3%	88,6%	1,01
ЮЗР	8,20	8,20	8,20	8,20	103,8%	103,8%	1,00
Размах на вариация	1,80	1,80	1,80	1,70			0,94
Коефициент на вариация (V%)	8,8%	8,8%	8,8%	8,5%			0,97

Източник: Агенция „Пътна инфраструктура”

Анализът на данните дава основание да бъдат направени следните изводи и оценки:

С най добра достъпност са населените места от СИР и ЮЦР, защото имат най-малко разстояние между населените места с автогари. Логично те имат равнище по този показател, което е по-ниско от средното за страната.

През разглеждания период не се наблюдава промяна в стойността на показателите, което означава, че вече в страната и регионите има стабилност в развитието и състоянието на републиканските и областните транспортни схеми.

За обективна оценка на регионалната осигуреност на населението и достъпност до транспортните системи е необходимо да бъде оценено и наличието или липсата на помещения за престой на пътуващите, перони, тоалетни, билетни гишета и др.

5.6. Резултати от взаимодействието транспортна инфраструктура - населени места, население, потребители за реализиране на съответните транспортни услуги

5.6.1. Скорости на транспортната мрежа (железопътна и шосейна) според максимална скорост на придвижване

Величината на тази характеристика дава информация за параметрите и състоянието на изградената и функционираща транспортната мрежа.

Средната максимално допустима скорост е по-висока като проектна и има по-ниска величина като фактическа, защото отразява и въздействието на редица други фактори, като: сигнализация за намаления на скоростта, заради движение през населени места, заради сигнали за ограничение, поради опасности, климатични условия и други фактори.

В крайна сметка потребителите получават резултатно по-ниска скорост на пътуване от проектната скорост на пътя. Разбира се проектната скорост има определяща роля за величината на скоростта, която пътят фактически предлага.

Разграничаването на отделните видове скорости – техническа, участъкова, маршрутна, на пътуване и пр., се извършва съобразно различния обхват на разходите на време, които се съпоставят с пропътуваното разстояние. Изследванията на транспортния пазар през последните години показват, че качественият показател "скорост" е първостепенно изискване към предлаганата транспортна услуга. Тя в голяма степен се определя от параметрите и състоянието на транспортната мрежа.

Влиянието на транспортната мрежа върху средната скорост се анализира с показателите:

5.6.1.1. Средно максимална допустима скорост на движение на влаковете в железопътната мрежа

Влаковете в железопътния транспорт се движат със скоростта с която е изградено разписанието за движението им. Развитieto и състоянието на железопътната инфраструктура предлага следната средна максимално допустима скорост на движението на влаковете, която през 2010 г. е 75,2 км/ч., спрямо 73,5 км/ч през 2007 г. (вж. следващата таблица). Причината за нарастването се обяснява с подобряване на състоянието на 102 км железен път.

Тази средна максимално допустима скорост зависи от параметрите за възможна скорост на движение на влаковете по отделните участъци. Приносът на железопътната мрежа върху средната максимално допустима скорост за движение на влаковете се вижда от показаните резултати в следващата таблица.

Таблица ТП- 29. Средна максимално допустима скорост на движение на влаковете по железопътната мрежа на страната и по райони на ниво 2

No по ред	Име на район	Средна максимално допустима скорост на движение на влаковете по железопътната мрежа на страната и по райони на ниво 2				
		2007	2008	2009	2010	2011
1	СЗР	80.4				79.7
2	СЦР	78.6				77.6
3	СИР	73.7				79.0
4	ЮИР	77.6				80.1
5	ЮЦР	62.5				59.3
6	ЮЗР	72.3				79.7
БЪЛГАРИЯ		73.5	73.8	73.3	74.3	75.2

Източник Информация предоставена от НКЖИ

Данните в таблицата показват сериозни колебания във величината на този показател в отделните райони. През 2007 г. най-висока скорост е предлагана в СЗР - 80,4 км/ч, а най-ниска в ЮЗР - 62,5 км/ч. Тази голяма разлика се дължи на наличието на все още неотстранени щети по железния път, резултат от наводненията през предходни години. През 2010 г. най-висока скорост на движение предлага ЮИР - 80,2 км/ч, и най-ниска - отново ЮЗР-59.3 км/ч. Вижда се, че последният е влошил стойността на показателя с още с 3,2 км/ч. Това влияе негативно върху търсенето на железопътните услуги в региона.

Положителното въздействие за нарастване средната скорост в ЮЦР с 7,4 км/ч се дължи на модернизацията на железопътната линия Пловдив- Свиленград. Това показва, че именно модернизацията може да осигури нарастване на средната скорост за движение на влаковете.

5.6.1.2. Средно максимална експлоатационна скорост допустима за движение на транспортни средства- товарните автомобили и автобусите по шосейната пътна мрежа

Анализът и оценката на пътната мрежа от гл.т. на скоростта на придвижване се базира на следната методика. Приема се, че скоростта на придвижване зависи от качеството на пътя и разрешената максимална скорост. Единствената относително стабилна информация за качеството на пътя е класа, а максималната скорост за автомагистрали е 130 км/ч. и за останалите пътища – 90 км/ч. Тези опорни точки дават основание оценката да стъпи на следните допускания за максимална скорост на придвижване:

- Автомагистрали – 120 км/ч.;
- Пътища I клас – 80 км/ч.;
- Пътища II клас – 70 км/ч.;
- Пътища III клас – 60 км/ч.

Анализът на РПМ, с която разполага всеки район от ниво 2 се осъществява в следната последователност. Първо, разполагаемата дължина на пътя от всеки клас се дели на определената горе скорост. Второ, сборът на получените „частни” дава времето, за което може да се премине цялата пътна мрежа. Трето, разделя се общата дължина на РПМ на времето, за което тя може да се премине и се получава търсената скорост.

Таблица ТП- 30. Структура на РПМ, 2010 г. Максимална скорост на придвижване

Райони	РПМ общо	АМ	I клас	II клас	III клас	Макс. скорост
България	19456	437	2970	4030	12019	65.15
СЗР	3390	7	387	767	2229	63.96
СЦР	2959		462	635	1862	64.49
СИР	2668	84	483	467	1634	65.65
ЮИР	3168	87	597	767	1717	66.33
ЮЦР	3999	141	426	775	2657	64.65
ЮЗР	3272	118	615	619	1920	66.08

Данните показват изключително малки различия в скоростта на придвижване, което е естественото следствие от малките различия в структурата на пътната мрежа. Минималните различия в дължината на пътната мрежа на практика не променят тези данни за периода 2007-2010 г. Единствената незначителна разлика е в увеличаване на скоростта на придвижване от 64.5 на 64.7 км/ч. в резултат на увеличение на дължината на автомагистралите.

Междубластните различия са по-големи, но също са в тесни граници – от 61.8 км/ч. за Смолян до 69.3 км/ч. за София. Различията в рамките на районите са изключително ниски – от 1% до 3% стойности на коефициента на вариация, с едно изключение – ЮЗР – 45%, поради факта, че област София-град няма РПМ.

5.6.1.3. Изохрони на транспортна достъпност по отношение градските центрове с национално и регионално значение - 60 мин., 30 мин., 15 мин.

Приемаме, че градски центрове с национално и регионално значение са областните градове. Шестдесетминутният ареал около всеки от тях се очертава по отношение на областните градове, останалите два изохрона – 30 мин. и 15 мин. – оценяват достъпността на всеки областен център съответно до:

- близките общински центрове;
- прилежащите села.

По този начин, 60 минутният изохрон дава представа за националният достъп на съответния град, 30 минутният изохрон – за неговата регионална достъпност, а 15 минутният – за локалните връзки на града със съседни сателитни селища.

Обобщената таблица с резултатите за 60 минутния изохрон показва, че най-транспортно достъпни, комуникативни, са градовете София и Стара Загора. Всеки един от тях може за 60 мин. да достигне до 4 съседни областни града. В дъното на таблицата – най-недостъпни са 4 града (Бургас, Смолян, Видин и Силистра). И докато Бургас ще промени сегашния си статус със завършването на автомагистрала Тракия, то Смолян трябва да планира дългосрочно развитието си, съобразявайки се с този обективен факт. Останалите два града могат да решат проблемът с достъпността, макар и по-трудно, при определени условия. Видин ще се доближи до Монтана, само ако Е 79 стане магистрала, а Силистра – ако се изгради първокласен път до Добрич или автомагистрала до Русе. Както се вижда, Видин има някакви шансове да се свърже с България, отваряйки път на България към Европа, докато местоположението и значението на Силистра не предполага необходимост от подобни инвестиции.

Таблица ТП- 31. Шестдесет минутен изохрон около областните градове

Брой градове	Градове	Брой връзки с други градове
2	София, Ст.Загора	4
9	Ловеч, Габрово,Разград,Шумен,Пловдив,Хасково, Благоевград,Кюстендил, Перник	3
5	В.Търново, Варна, Търговище, Сливен, Пазарджик	2
7	Враца, Монтана, Плевен, Русе, Добрич, Ямбол, Кърджали	1
4	Видин, Смолян, Силистра, Бургас	0

Тридесетминутният изохрон дава представа за връзките между областните и общинските центрове, основно от съответната област. Състоянието на тези връзки се определя от една страна от обективни фактори като релеф и селищна мрежа, а от друга – от изградената пътна мрежа. Резултатите от анализа на транспортния достъп в областите се представени в долната таблица.

Таблица ТП- 32. Тридесет минутен изохрон около областните градове

Брой градове	Градове	Брой връзки с други общински центрове
1	Пловдив	7
0		6
3	Благоевград, Пазарджик, В.Търново	5
4	Хасково, Шумен, Силистра, Монтана	4
9	Перник, Бургас, Ст.Загора, Варна, Търговище, Разград, Габрово, Видин, Плевен	3
5	София, Кърджали, Ямбол, Русе, Враца	2
3	Кюстендил, Сливен, Добрич	1
2	Смолян, Ловеч	0

Данните показват, че при средно 9-10 общини на област, областният център има 30 минутен достъп средно до 1/3 от общинските центрове. Най-голям е достъпът на Пловдив – 7 общински центъра, но при условие, че в областта има още 17 общини, освен Пловдив, то процентът на достъп е малко над 40%. Най-нисък, т.е. нулев, е 30 минутното разстояние на областните центрове – Смолян и Ловеч. При Смолян това се дължи най-вече на планинския терен, докато в област Ловеч основният фактор е териториалната отдалеченост на общинските центрове от главния град на областта.

Петнадесет минутният изохрон около големите градове включва най-близките села. Средно около всеки от разглежданите градове има между 3 и 7 села. Броят на селата зависи от различни фактори. Така например в София този брой е нулев по простата причина, че за 15 минути не може да се излезе от града и дори най-близките села са отдалечени на повече от 15 минути. Други градове просто са превърнали близките села в квартали. При всички случаи, контурите на този изохрон в най-голяма степен зависят от пътната мрежа. Качественото ѝ подобряване ще доближи почти още толкова села до градовете.

5.6.1.4.Брой убити в пътнотранспортни произшествия /ПТП/

ПТП са краен резултат от влиянието на много причини, а пътната мрежа със своята дължина, технически характеристики и експлоатационно състояние също е с принос за появата им и това налага да бъде оценявана величината им, като резултат от взаимодействието пътна инфраструктура-потребител и като условие да се намалява появата им и негативните от появата резултати за ползвателите.

5.6.1.5. Брой убити в ПТ, измерени като брой на 1 млн. жители

Този показател е свързан с цялостното развитие на пътната инфраструктура

Таблица ТП- 33. Междурегионални различия по брой убити в ПТП на 1 млн. жители

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2009/2007
				2007	2009	
Средно за страната	131,67	139,49	119,12	100,0%	100,0%	0,90
СЗР	124,75	124,45	111,91	94,7%	93,9%	0,90
СЦР	139,49	113,60	136,62	105,9%	114,7%	0,98
СИР	144,14	146,25	117,30	109,5%	98,5%	0,81
ЮИР	174,07	213,09	154,94	132,2%	130,1%	0,89
ЮЦР	100,92	105,97	128,25	76,6%	107,7%	1,27
ЮЗР	125,32	139,48	89,94	95,2%	75,5%	0,72
Размах на вариация	73,15	107,12	65,00			0,89
Коефициент на вариация (V%)	17,1%	25,3%	17,4%			1,02

Резултатите от анализа дават основание за следните по-важни изводи:

Първо, равнището на показателя намалява с 10% за изследвания период. Това се отнася и за всички райони, с изключение на ЮЦР;

Второ, междурегионалните различия са малки и запазват равнището си;

Трето, относително най-добро е значението на показателя за ЮЗР, където е регистриран най-голям спад на броя на умрелите в ПТП. Най-лоша е ситуацията в ЮИР и СЦР, които запазват стойности над средните за страната.

5.7. Изводи и обобщения

Наблюдава се нисък дял на магистралите и първокласните пътища. Половината от цялата пътна мрежа на страната е от IV-ти клас. Това говори за ниско качество на пътната мрежа.

През следващия програмен период 2014-2020 г. се очертават следните тенденции по отношение на развитието на пътната мрежа:

- изграждане на нови и довършване на започнатите автомагистрали с цел до 2020 г. България да има готови за редовна експлоатация аутобани в размер на 1265 км обща дължина;
- строителството на около 950 км. скоростни пътища;
- изграждане на обходни пътища в редица градове (Монтана, Враца, Габрово и други по-малки селища, но имащи висока конфликтност с транзитния транспортен трафик);
- изграждане на пътни възли за осигуряването на безконфликтно пресичане на пътища с висока интензивност на трафика;

- рехабилитация на второкласни и третокласни пътища за отстраняване на дупките и достигане на проектни параметри на скорости за движение и др.

Тези тенденции в края на 2020 г. ще осигурят увеличаване с около 2000 км. на общата дължината на пътищата с по-високи експлоатационни характеристики (повисок клас), или ще бъде повишен с около 12 % относителния дял на пътищата, които предлагат по-добри експлоатационни условия за сметка на тези от по-ниските класове, и успоредно с това до края на периода ще бъде намален с около 11 % дела на пътищата в лошо и средно експлоатационно състояние, чиито размер в 2011 г. е 56 %.

В резултат на това ще бъдат създадени по-безопасни условия за движение на превозните средства, което е предпоставка за намаляването на транспортните произшествия на пътя, а по-добрите пътни условия, ще осигурят възможности за повишаването на средната скорост на движение на шосейните транспортни средства.

През разглеждания период промените в дължината на железопътната и пътната мрежа са пренебрежимо минимални. Те се дължат на въвеждането или извеждането на малки участъци, както и на предефинирането на един клас път в друг.

През следващия програмен период 2014-2020 г. се очертават следните тенденции по отношение на развитието на железопътната мрежа:

- модернизиране на най-натоварените железопътни линии, които всъщност са и част от Европейските железопътни коридори преминаващи през територията на страната ни в тип-високоскоростни, което да позволява скорости на движение от 160 км/ч за пътническият и 120 км/ч за товарния транспорт;
- рехабилитация (среден и основен ремонт) на железопътни линии и електрическата контактна мрежа за премахване на намаленията на скоростта на движение на влаковете;
- изграждане на подходяща инфраструктура (терминали-рампи, товаро-разтоварни площадки, кранове, пътни подходи) за контейнерен и комбиниран превоз с железопътен транспорт;
- съоръжаването на железопътната мрежа с автоматични локомотивни и влакови сигнализации за изграждането на по-висока степен за сигурност и безопасността на железопътното движение и осигуряването на Европейска интеграция (оперативна съвместимост) на железопътната мрежа;
- рехабилитация на сградния фонд на железопътните гари и спирките за възстановяването и изграждането на помещения за престой (чакални), тоалетни, пешеходни подходи, асансьори и перони, вкл. за трудноподвижни лица и др.;
- модернизация на съществуващите 143 броя железопътните прелези без охрана и на 141 броя от типа „ръчно охраняеми” с автоматични прелезни устройства или изграждането на подлези или надлези за пресичане с пътната мрежа.

В резултат до 2020 г. железопътният транспорт ще може заради логичните предимства, които носи пред автомобилния транспорт да увеличи своя дял на участие и принос в извършваните транспортни услуги в съответствие с Европейските изисквания и критерии.

Необходимите реформи за провеждане в този сектор са следните:

- обявени, заявени от държавата-приватизиране на товарния железопътен транспорт, концесиониране на железопътни гари;
- други предлагащи възможности за постигане на целите: прилагане от държавата на същия модел за модернизиране на железопътната инфраструктура, какъвто ползва за изграждането на аутобаните;

Естествено посочените по-горе тенденции и необходими реформи по отношение на пътната и железопътната мрежа оказват влияние и въздействие и върху регионалните единици, които са обект на настоящия изследователски проект. В тях логично личи идеята на превес към защитата на националната, секторна насоченост.

За отстраняването и ускоряването на регионалното развитие и регионалната ефективност заслужават внимание и следните въпроси: създаването на нов модел (статистически и икономически) за наблюдаване и оценяване развитието и експлоатационното състояние и на общинската пътна мрежа и на железопътната мрежа, подобно на модела прилаган за републиканската пътна мрежа, за да може да бъдат генерирани потребните инвестиционни ресурси, за тези транспортни мрежи. Това е необходимо защото те освен, че са естествена, неделима част, необходима за реализирането на маршрута на всяко транспортно средство, която се налага да ползват, и са с голям размер и висок относителен дял от общата. При пътната мрежа общинската е в размер на 17965 км /24751 км с дължината на местните пътища/ или има дялово участие в размер на 48% /2010 г./, а железопътните линии с регионално значение, тези извън принадлежността към Европейските коридори са в размер на 1456 км или имат 36,0 % относителен дял/2011 /. Сега участието им като развитие, състояние, проблеми и приноси е скрито или са необходими допълнителни изследвания за да се установи реалността.

Регионалното разпределение на ж.п. и пътната мрежа е сравнително равномерно. Междурегионалните различия в гъстотата на ж.п. и пътната мрежа са ниски и запазват равнището си през анализирания период.

Областните различия в рамките на районите по правило са по-големи. В това отношение ЮЗР се отличава със средна степен на междубластни различия, за разлика от другите, където те са ниски. Това се дължи на факта, че област София-град няма пътища от РПМ.

Междурегионални различия, макар и неголеми, все пак съществуват.

С най-добри показатели за осигуреност на територията с ж.п. и пътна мрежа се отличава СЦР, следван от СИР и ЮЗР. По този показател относително най-неосигурени са СЗР и ЮИР.

Състоянието, или качеството на пътната мрежа, ако бъде оценено чрез структурата на пътищата според техния клас и настилка, то може да се направи заключение, че най-добра оценка може да бъде дадена на ЮЗР, следван от ЮИР. Най-зле в това отношение са СЗР и ЮЦР;

Достъпът на населението до гари/автогари е показател за достъп до транспортни услуги. В това отношение, с най-добри показатели са ЮИР и ЮЗР, а с най-лоши – СЦР и ЮЦР;

Своден резултат от териториална осигуреност и състояние на пътната мрежа е броят на убитите в ПТП на 1 млн.ж. Регионалната диференциация по този показател е в рамките от 90 души за ЮЗР и 150 – за ЮИР.

Като опит за обобщение може да се каже, че България разполага с недобра, но с относително равномерно разположена пътна и ж.п. мрежа по райони от ниво 2. Областните различия в рамките на районите са по-големи и те се дължат на липсата на определени елементи на транспортната инфраструктура в отделни области (София-град – РПМ, Смолян – ж.п.линии). Ако трябва да се даде обобщаваща оценка на пътната и ж.п мрежа, то ЮЗР със сигурност е на първо място, следван от СИР и СЦР. С относително най-лоши оценки се характеризират СЗР и ЮЦР.

Недоброто качество и недоизградената пътна инфраструктура не позволяват да се консумират предимствата на географското положение на страната⁴⁰.

Броят на убитите в ПТП на 1 млн.ж. в страната е много висок. ЮИР е в челната 10-ка на европейските райони от ниво 2 по този показател. Недоброто състояние, особено на общинските пътища, затруднява бизнеса, ползването на местни услуги, заплашва здравето на хората в планински и други труднодостъпни райони в страната.

Декларираният от Правителството приоритет за строителство на магистрали може да помогне за частично наваксване на изоставането в сравнение с граничещите с България страни.

⁴⁰ Забавеното във времето и неразвитието като мощност и капацитет на транспортните ни мрежи в съответствие с Европейските стандарти са една от основните причини нашите съседни държави в същото време заради по-добри транспортни мрежи да привлекат, да отклонят голям обем от логичния транзитен трафик, предпочитай територията на България. Де факто с изградените през последните години съвременни пътни мрежи, Гърция, Сърбия и Румъния отклониха значителен обем от преминаващия автомобилен и железопътен трафик, който вместо нашата вече ползва тяхната транспортна мрежа и в тях се влива изгодата от транзита. Така например, Гърция привлече трафика от Италия, Средна, Западна и Северна Европа за Турция, чрез построената в изминалите години автомагистрала Игуменица-Солун-Одрин. Сърбия след модернизирането на пътя Белград-Битоля-Флорина намали трафика в направление Белград-Ниш-София, а Румъния след модернизирането на вътрешно транспортните си пътна и железопътни мрежи от и до пристанище Констанца, спря големия част от товаропотока от и към пристанища Варна и Бургас.

6. Туризм

6.1. Методологически бележки

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в туризма в България трябва да обхване, като минимум, следните показатели, изисквани от Възложителя:

- Брой на леглата в местата за подслон и хотелите по райони от ниво 2, области и общини;
- Брой нощувки на българи и чужденци в хотелите и местата за подслон по райони от ниво 2, области и общини;
- Брой на пренощуващите чужденци в хотелите и местата за подслон по райони от ниво 2, области и общини;
- Приходи от нощувки в хотелите и местата за подслон по райони от ниво 2, области и общини.

Информационно осигурени са всички показатели както от гл.т. на периода на анализ, така и от гл.т. на териториалните нива на анализ.

За целите на анализа на териториалните различия е необходимо абсолютните показатели да бъдат трансформирани в производни и относителни. Изборът на такива показатели е обусловен от една страна от заданието на Възложителя и от друга страна от показателите, доказани в теорията като особено подходящи за анализ конкретно на туризма, които са следните:

Измерители на *интензивността на туристическото развитие*:

- Абсолютна туристическа усвоеност (брой легла на кв.км). Този показател се използва за разкриване на зависимостта между разположението на настанителната база за туризъм и характера на туристическите ресурси и територията. Използва се косвено и за оценка на физическите и социалните влияния на туризма и големината на територията, върху която туризмът оказва натиск. Показателят служи за групиране на териториалните единици на локално и регионално ниво по тип на съвременно туристическо усвояване.
- Разнообразни по съдържание показатели, които пряко или косвено влияят върху и определят резултатите от туристическата дейност – поеман капацитет на територията, леглови капацитет и изменения в структурата му и др.

Измерители на *структурата и типа на туристическото развитие*:

- Показатели за туристическото търсене – пренощували лица и реализирани нощувки във всички видове средства за подслон. Тези показатели разкриват в голяма степен не само особеностите на търсенето и основните параметри на поведенческия модел на туристите, *но показват и степента на туристическото развитие.*
- Показател за туристически интензитет (отношение на броя нощувките към броя на населението). Показателят измерва социално-икономическото влияние на туризма и показва реалното му въздействие върху средата, в резултат на което

обективизира вземането на решения за оптимално развитие на туризма по територията на страната.

- Показатели за приходи от нощувки.

В резултат на това, настоящия анализ обхваща следните показатели като към исканите от Възложителя са включени и допълнителни показатели:

- Брой на леглата в средствата за подслон и местата за настаняване (СПМН) на 1000 жители по райони от ниво 2, области и общини;
- Общ брой на нощувките на 1000 жители по райони от ниво 2, области и общини;
- Относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН по райони от ниво 2, области и общини (%);
- Относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в СПМН по райони от ниво 2, области и общини (%);
- Брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители по райони от ниво 2, области и общини;
- Приходи от нощувки в СПМН на 1 жител по райони от ниво 2, области и общини (лв.);
- Брой нощувки на 1 турист по райони от ниво 2, области и общини;
- Приходи на 1 легло в СПМН по райони от ниво 2, области и общини;
- Абсолютна туристическа усвоеност - брой легла на кв.км по райони от ниво 2, области и общини.

6.2. Брой на леглата в средствата за подслон и местата за настаняване (СПМН) на 1000 жители по райони от ниво 2, области и общини

Междурегионални различия

През 2010 г. в страната са функционирали 3540 средства за подслон и места за настаняване (СПМН) с над 10 легла – хотели, мотели, къмпинги, хижи и други места на краткосрочно настаняване, с общо 283,6 хиляди легла. Общият брой на средства за подслон и места за настаняване през 2010 г. нараства с 240 (7.3%) в сравнение с 2007 г., а броят на леглата съответно с 10 343 (3.8%).

За сравнение, общият брой на СПМН за периода от 2000 до 2007 г. нараства с 295 %, като общият брой на леглата в СПМН нараства със 101 %.

Нарасналият брой на СПМН, респ. на легловия капацитет е материална предпоставка за реализиране на по-голям брой нощувки и растеж на отрасъла, т.е. създадени са предпоставки за реализиране на конкурентни предимства като резултат от мащаба.

Анализът на различията в капацитета на туристическата настанителна база между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното:

Таблица ТУР- 1. Междурегионални различия по брой на леглата в СПМН на 1000 жители

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	35,77	36,36	38,00	37,79	100,0%	100,0%	1,06
СЗР	7,39	8,18	10,16	9,21	20,7%	24,4%	1,25
СЦР	9,62	10,42	12,97	13,90	26,9%	36,8%	1,45
СИР	91,99	88,40	84,53	84,55	257,2%	223,7%	0,92
ЮИР	95,05	93,38	102,34	98,52	265,7%	260,7%	1,04
ЮЦР	16,19	17,51	19,35	19,90	45,3%	52,6%	1,23
ЮЗР	16,15	18,98	18,43	19,27	45,1%	51,0%	1,19
Размах на вариация	87,66	85,21	92,19	89,31			1,02
Коефициент на вариация (V%)	107,9%	100,9%	98,7%	96,2%			0,89

Източник: НСИ

Данните от таблицата показват следното:

- Броят на леглата на 1000 души население за страната нараства в периода 2007-2010 г.
- Като цяло междурегионалните различия в териториалното разпределение на настанителната туристическа база през периода могат да се оценят като много високи.
- Причините за високата междурегионална диференциация са свързани с наличието на региони с много-високи и съответно много ниски стойности на показателя. Въпреки наблюдавания спад в стойностите на показателя, ЮИР и СИР са лидери в подреждането заради морския туризъм. В тези региони е съсредоточена съответно 35% и 29% от настанителната база в страната. С най-ниски стойности на показателя е СЗР, в който са разположени и по-малко от 3% от общия брой легла в СПМН. Така, на практика в района с най-висок капацитет на настанителната туристическа база е съсредоточен над 10 пъти повече капацитет в сравнение със СЗР, което означава значително по-ниско туристическо предлагане.
- В този контекст се наблюдава тенденция е към слабо намаляване на диференциацията между районите от ниво 2 (около 11,7 процентни пункта спад в коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.).

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия в районите от ниво 2 се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица ТУР- 2. Равнище и динамика на междуобластни различия по брой на леглата в СПМН на 1000 жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	240,8	231,8	248,6	237,2	150,9%	142,8%	141,2%	138,5%	0,99	0,92
СЗР	18,2	21,6	22,6	21,1	79,2%	77,9%	73,7%	75,3%	1,16	0,95
СЦР	19,0	17,6	21,8	28,0	76,5%	73,7%	69,7%	69,3%	1,48	0,91
СИР	133,3	127,9	123,0	120,5	206,6%	185,8%	162,5%	164,1%	0,90	0,79
ЮИР	238,3	230,1	246,5	234,7	297,8%	281,6%	289,5%	276,5%	0,98	0,93
ЮЦР	71,2	83,6	96,4	100,5	84,3%	92,9%	99,3%	102,9%	1,41	1,22
ЮЗР	30,6	36,2	39,9	47,1	56,8%	55,0%	57,7%	59,9%	1,54	1,05

Източник: НСИ

Данните от таблицата показват следното:

- Данните показват значителни междуобластни различия по брой на леглата в СПМН на 1000 жители.
- Основната причина за големите междуобластни различия в рамките на регионите е свързана с факта, че леглата в СПМН са концентрирани в рамките на няколко области в страната, в които са развити различни видове туризъм - през 2007 г. напр. 79% от леглата са концентрирани в рамките на пет области - Бургас, Варна, Благоевград, Добрич и София. Това са области, в които са концентрирани всичките черноморски курорти, както и най-големия ни планински курорт Банско. Ако към броя на леглата в тези области добавим броя на леглата в още 5 области – Смолян, Пловдив, София-област, Велико Търново и Пазарджик, то на практика 91% от леглата в СПМН в страната са концентрирани в 10 области.
- Независимо от спада в размаха и коефициента на вариация в рамките на изследвания период, най-високи са различията в ЮИР и СИР. Причината за това е, че рамките на тези райони има съчетание на области с много високи (заради морския туризъм) и много ниски стойности на показателя – напр. в СИР – обл. Варна със 7830,9 легла/1000 жители и обл. Шумен с 937,2 легла/1000 жители; и ЮИР - обл. Бургас 41394,2 легла/1000 жители и обл. Сливен с 602,5 легла/1000 жители.

Общински различия в районите от ниво 2

Таблица ТУР- 3. Равнище и динамика на междуобщински различия по брой на леглата в СПМН на 1000 жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	2790,20	2789,21	2825,96	2672,60	615,7%	588,1%	603,6%	544,8%	0,96	0,88
СЗР	62,52	81,31	106,08	94,18	90,2%	91,3%	92,0%	90,6%	1,51	1,00
СЦР	55,53	56,44	92,73	98,40	88,0%	87,0%	90,9%	90,6%	1,77	1,03
СИР	1159,09	1002,38	895,11	891,67	555,6%	485,7%	412,1%	424,1%	0,77	0,76
ЮИР	2790,20	2789,21	2825,96	2672,60	1599,2%	1525,5%	1598,1%	1391,2%	0,96	0,87
ЮЦР	514,57	606,80	645,12	627,26	199,2%	227,1%	231,7%	230,7%	1,22	1,16
ЮЗР	459,68	553,15	529,34	791,57	191,6%	225,0%	204,5%	292,1%	1,72	1,52

Източник: НСИ

- Данните показват, че междуобщинските различия са много по-силно изразени в сравнение с различията между областите. Това е нормално явление, когато се слиза на по-ниски териториални нива на анализ. На практика във всички региони се наблюдават значителни междуобщински различия, което се обяснява с концентрацията на по-голямата част от легловата база в отделни общини – напр. общият брой на легловата настанителна база само в общините Варна, Балчик и Несебър съставлява над 50% от общата настанителна леглова база в страната през изследвания период. В допълнение към това в деветте курорта с национално значение⁴¹ е концентрирана 47 % от общата легловата база в страната през 2008 г. и респ. 45% - през 2010 г.
- За разлика от областните различия, тук се наблюдава друг вид тенденция – в районите с най-големи междуобщински различия (СИР и ЮИР), за периода от 2007 - 2010 г. се наблюдава най-голям спад в тези различия. Същевременно в ЮЗР наблюдаваме ръст на междуобщинските различия.

6.3. Общ брой на нощувките на 1000 жители по райони от ниво 2, области и общини

Междурегионални различия

През 2010 г. общият брой на нощувките в СПМН възлиза 16,2 млн., което представлява спад от 10.6 % спрямо 2007 г.

Сравнителният анализ на териториалните различия от гл.т. на нощувките, реализирани в СПМН, се изследва чрез показателя брой на нощувките, отнесен на 1000 жители.

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в броя на реализираните нощувки на 1000 жители са представени в следващата таблица.

⁴¹ Курорти с национално значение, определени с Решение No45 на МС от 25.1. 2005 г.

Таблица ТУР- 4. Междурегионални различия по общ брой на нощувките на 1000 жители

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	2366,53	2405,22	2032,39	2166,75	100,0%	100,0%	0,92
СЗР	430,23	476,51	455,33	414,42	18,2%	19,1%	0,96
СЦР	638,06	662,15	593,20	545,64	27,0%	25,2%	0,86
СИР	6259,98	6120,28	4931,13	5224,96	264,5%	241,1%	0,83
ЮИР	5815,41	5907,23	5114,30	5797,73	245,7%	267,6%	1,00
ЮЦР	1073,15	1134,57	981,37	975,69	45,3%	45,0%	0,91
ЮЗР	1262,11	1327,78	1103,88	1124,21	53,3%	51,9%	0,89
Размах на вариация	5829,75	5643,77	4658,97	5383,31			0,92
Коефициент на вариация (V%)	104,5%	101,3%	99,3%	104,5%			1,00

Източник: НСИ

- Междурегионалните различия по общ брой на нощувките на 1000 жители през периода могат да се оценят като много високи.
- Развитието на показателя брой нощувки на 1000 жители потвърждава „лидерското“ място на ЮИР с над 2.5 пъти по-високи стойности от средната за страната през 2007 г. и 2.4 пъти през 2010 г. Това осигурява и по-голям икономически и социален принос за района. С високи стойности на показателя се отличава и СИР. Обяснението е в голямата концентрация на туристическа инфраструктура по черноморското крайбрежие.
- Въпреки, че легловия капацитет в СЗР се увеличава, макар и с ниски темпове, броят на нощувките на 1000 жители за изследвания период спада, което изисква предприемането на активни маркетингови мерки, отговарящи на направените инвестиции в туристическата инфраструктура.
- Различният темп на промяна на показателя в различните райони е довел до запазване на абсолютната разлика - размаха на този показател остава в много големи граници, въпреки че е на лице слаб спад от 7.65% през 2010 г. спрямо 2007 г., като същевременно междурегионалните различия, измерени чрез коефициента на вариация остават на абсолютно същите нива като през 2007 г. Като цяло може да се направи заключението за запазване на високите междурегионални различия през целия изследван период.
- На фона на постоянно нарастващия брой на туристите в България (чужденци⁴²) през 2010 г. спрямо 2007 г., заетостта на легловата база през 2007 г. е 30,8% (при 33 % за 2006 г.) и намалява до 26.2% през 2010 г., като през 2008 г. средно за страната на годишна база се запазва почти същата стойност като през 2007 г. (30.1%). През 2010 г. най-голяма е заетостта на легловата туристическа база в

⁴² Поради преустановяване на задължителната регистрация от Главна дирекция «Гранична полиция» на преминаванията на граждани от Европейския съюз в автоматизирания информационен фонд от 17 януари 2007 г., данните за пътуванията на гражданите от ЕС от м.януари 2007 г, както и Швейцария, Норвегия и Исландия от м.юли 2007 г. са по оценка на Националния статистически институт.

ЮИР (39,5%), която е на същите нива от 2008 г., а най-малка е заетостта в СЦР (11,4%).

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 5. Равнище и динамика на междуобластни различия по общ брой на ношувките на 1000 жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	14530,4	14442,5	12237,7	14137,0	140,9%	136,9%	133,6%	141,4%	0,97	1,00
СЗР	941,9	991,4	932,0	844,0	82,0%	80,3%	77,1%	80,2%	0,90	0,98
СЦР	1073,7	1225,4	1103,7	844,2	76,5%	75,1%	73,8%	77,1%	0,79	1,01
СИР	10449,0	10072,5	8118,7	8428,8	201,1%	190,6%	179,0%	177,6%	0,81	0,88
ЮИР	14394,6	14337,0	12009,0	14013,6	269,9%	263,9%	262,7%	288,1%	0,97	1,07
ЮЦР	3293,0	3731,4	3061,5	2941,8	68,6%	70,7%	68,5%	67,2%	0,89	0,98
ЮЗР	1931,8	1997,2	1802,9	2058,3	57,2%	55,4%	55,3%	58,3%	1,07	1,02

Източник: НСИ

- Междуобластните различия по стойностите на показателя във всички региони от ниво 2 в страната през периода могат да се оценят като много високи. Най-големи са междуобластните различия в СИР и ЮИР.
- Данните показват изключително голяма диференциация в размера и темпа на изменение на междуобластните различия в отделните региони. В периода 2007-2010 г., се наблюдава ръст в различията само в ЮЗР. За всички останали райони междуобластните различия намаляват с различни темпове. При добре функционираща система на прецизно събиране и отчитане на данните, тази тенденция би могла да се обясни с намаляване на цената на ношувките.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на различията в показателя брой на реализираните ношувки на 1000 жители между отделните общини в рамките на районите от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 6. Равнище и динамика на междуобщински различия по общ брой на нощувките на 1000 жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	191313,68	195536,88	150518,43	169939,91	560,0%	551,5%	519,9%	554,0%	0,89	0,99
СЗР	3903,39	3678,44	3542,77	2954,11	92,3%	91,9%	91,6%	90,9%	0,76	0,98
СЦР	3008,00	3895,70	4590,80	3334,55	89,1%	89,0%	89,7%	89,0%	1,11	1,00
СИР	48621,80	47423,17	37523,18	44123,82	355,0%	346,2%	330,2%	400,1%	0,91	1,13
ЮИР	191313,68	195536,88	150518,43	169939,91	1500,0%	1475,6%	1382,6%	1463,8%	0,89	0,98
ЮЦР	26445,45	29683,09	24044,25	22290,57	168,2%	182,3%	180,4%	169,8%	0,84	1,01
ЮЗР	29546,41	27996,40	25786,98	31561,56	186,1%	177,7%	190,9%	212,7%	1,07	1,14

Източник: НСИ

- Данните показват недвусмислено големите междуобщински различия в изследвания показател за периода 2007-2010.
- Темповете на изменение на междуобщинските различия не са еднакви, но като цяло се наблюдава тенденция на спад до 2009 г. за повечето статистически райони, след което различията се повишават отново.
- Необходимостта от активни маркетингови мерки, които да отговорят на направените инвестиции в туристическата инфраструктура в СЗР с цел привличане на туристи и увеличаване на нощувките, посочена по-горе в анализа на междурегионалните различия, се потвърждава опита на община Белоградчик, при който стойността на показателя е нараснала близо 3,5 пъти. Той е резултат от активна общинска политика в областта на туризма и спечелване на конкурса ЕДЕН 2008 „Отлична туристическа дестинация“ и особено с участието на Белоградчишките скали в конкурса „Природните чудеса на света“.
- Броят на реализираните нощувки, според *Birkenhauer*, е най-представителният показател за действителното туристическо развитие, включително и за развитието на системата на туристическо обслужване и особено нощувките през силния сезон, тъй като развитието на обслужващата сфера е ориентирано към върховото търсене. Установена е корелационна връзка между броя на нощувките и нивото на развитие на услугите. Определени са прагови стойности за нощувките, съответстващи на определено ниво на развитие на обслужването (оценено чрез броя и структурата на предлаганите услуги). Долният праг за определяне на една община като туристическа е 100 хил. нощувки. Горният праг, над който една община се смята за урбанизирана е над 500 хил. нощувки.
- При използване на наличните (ограничени по обхват и по обем) статистически данни за общините в България с прилагане на праговите критерии на *Birkenhauer* по данни на проучване на Министерство на икономиката, енергетиката и туризма от 2010 г. За България са определени 20 туристически общини, представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 7. Ниво на туристическо развитие на общините през 2009 година

Ниво на развитие	Брой нощувки	Брой общини	Общини
Общини без нощувки	0	83	
В зародиш	под 100 хил.	161	
Развито	100-300 хил.	11	Велинград, Бургас, Чепеларе, Сандански, Поморие, Стара Загора, Хисаря, Смолян, Русе, Велико Търново, Павел баня
Високо развито	300-500 хил.	5	Созопол, Приморско, Самоков, Банско, Пловдив
Зряло	над 500 хил.	4	Несебър, Варна, Столична, Балчик
Всичко туристически общини		20	

Източник: МИЕТ

6.4. Относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН по райони от ниво 2, области и общини (%)

Междурегионални различия

През разглеждания период 2007-2010 г. броят на реализираните от българи нощувки в СПМН на национално ниво намалява с 6% и възлиза на 5,695 млн. Намалява и делът на нощувките на българи в общия брой на нощувките. Може да се посочи, че размерът на вътрешното търсене на туристическия пазар намалява до определено равнище и достига ниво на ранно насищане. Тъй като е известно, че туристическото търсене е силно еластично спрямо дохода на потребителите, възможно е намаляването на туристическото търсене сред българите да се дължи на спад в покупателната способност в резултат на икономическата рецесия. Друга причина за намаления брой на нощувките може да се търси и в членството на България в ЕС, което дава възможности за свободното пътуване в чужбина и друг тип почивка.

Спадът в броя на нощувките на българи през 2010 г. спрямо 2007 г. валиден за всички райони от ниво 2 с изключение на ЮИР, където се наблюдава ръст от 5%. Най-голям е спадът в СЦР – 17%, следван от ЮЗР – с 15% и СЗР – 9%.

Междурегионалните различия по дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 8. Междурегионални различия по относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН, (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	33,51	35,49	38,38	35,03	100,0%	100,0%	1,05
СЗР	87,84	88,40	86,48	86,53	262,1%	247,0%	0,99
СЦР	80,87	81,42	81,68	81,17	241,3%	231,7%	1,00

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
СИР	19,62	21,42	24,04	22,71	58,6%	64,8%	1,16
ЮИР	22,79	23,40	27,40	24,34	68,0%	69,5%	1,07
ЮЦР	75,71	78,45	79,61	80,24	225,9%	229,1%	1,06
ЮЗР	47,20	49,51	50,19	44,86	140,9%	128,1%	0,95
Размах на вариация	68,21	66,98	62,44	63,82			0,94
Коефициент на вариация (V%)	105,3%	98,2%	84,8%	98,8%			0,94

Източник: НСИ

- Различията в показателя дял на реализираните от българи нощувки в СПМН през периода 2007 – 2010 г. могат да се оценят като високи.
- С най-високи стойности на показателя са СЗР, СЦР и ЮЦР, което показва, че тези региони разчитат основно на нощувки от Български туристи. Ниските стойности на показателя за ЮИР и СИР, показва ориентацията на чуждите туристи основно към черноморските ни курорти.
- Различният темп на промяна на изследвания показател в различните райони е довел до запазване на абсолютната разлика на размаха, която остава в големи граници, въпреки че е налице слаб спад от 6.4% през 2010 г. спрямо 2007 г., който е измерен и чрез коефициента на вариация

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междуобластните различия в районите от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 9. Равнище и динамика на междуобластни различия по относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	76,5	73,3	70,8	72,6	126,7%	115,3%	98,2%	117,5%	0,95	0,93
СЗР	10,1	13,7	28,4	24,5	158,9%	143,9%	119,4%	140,6%	2,41	0,88
СЦР	15,3	10,5	9,4	13,6	143,4%	126,5%	109,7%	130,9%	0,89	0,91
СИР	62,8	56,7	53,9	63,9	83,0%	69,2%	70,8%	88,5%	1,02	1,07
ЮИР	66,6	65,2	61,8	64,8	119,0%	105,3%	77,0%	104,4%	0,97	0,88
ЮЦР	23,4	18,0	19,2	17,6	132,1%	125,9%	111,6%	131,3%	0,75	0,99
ЮЗР	50,4	49,6	53,9	56,1	99,3%	95,8%	80,7%	90,6%	1,11	0,91

Източник: НСИ

- Равнището на междуобластни различия по показателя във всички райони от ниво 2 в страната е високо, като това се запазва през целия изследван период. Тези различия се обясняват с наличието в един район едновременно на области с високи и ниски стойности на показателя като напр. СЗР с областите Ловеч – 93,29% и Монтана – 91,14% и Видин с 68,8%. Високите стойности на дела на нощувките на българи в посочените области представляват интерес и би следвало да насочат вниманието за експлоатиране на ресурсите на тези области за вътрешен туризъм.
- Не се наблюдават ясни тенденции в развитието на междуобластните различия във всички региони през изследвания период.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в районите от ниво 2 в страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 10. Равнище и динамика на междуобщински различия по относителен дял на нощувките на българи в общия брой на нощувките в СПМН в районите от ниво 2

Региони	Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	138,3%	129,1%	120,6%	136,6%	1,00	0,99
СЗР	133,1%	126,8%	116,4%	128,6%	1,00	0,97
СЦР	139,8%	129,2%	123,8%	141,3%	1,00	1,01
СИР	127,5%	115,5%	114,1%	132,4%	1,00	1,04
ЮИР	142,4%	128,0%	115,6%	136,9%	1,00	0,96
ЮЦР	149,2%	139,3%	128,7%	144,1%	1,00	0,97
ЮЗР	134,2%	129,2%	120,3%	135,1%	1,00	1,01

Източник: НСИ

Равнището на междуобщинските различия във всички райони от ниво 2 е значително, защото са на лице както общини, където са нощували само българи (т.е. стойността на показателя е 100%, така има и общини, където са нощували основно чужденци и съответно стойността на показателя е много ниска.

6.5. Относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в СПМН по райони от ниво 2, области и общини (%)

Междурегионални различия

Реализираните от чужденци нощувки в България през 2010 г. възлизат на 10,565 млн., което е спад от 12% спрямо 2007 г. Спад в нощувките на чужденци се наблюдава във всички райони от ниво 2 в България с изключение на СЗР, в който се наблюдава ръст от 2%. Най-голям е спадът на нощувките на чужденци в ЮЦР – с 28%, следван от СИР – 21% и СЦР – 19%.

Средно за страната делът на нощувките на чужденци е по-висок от този на българите. Развитието на отрасъла е зависимо от чуждестранните пазари и поставя въпроса за

размера и динамиката на вътрешното търсене на туристическия пазар. През 2010 г. и 2011 г. бяха реализирани мащабни маркетингови активности на българския пазар, които да насърчат пътуванията на българите в страната.

Чуждестранният туристопоток традиционно играе съществена роля в българския туризъм. Поради това наблюдението и количественото измерване на различни аспекти на чуждестранното туристическо търсене е важно да се извършва не само на национално, но и на под-национално ниво.

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в дела на реализираните от чужденци нощувки в общия брой на нощувки в СПМН в България са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 11. Междурегионални различия по относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в СПМН (%)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	66,49	64,51	61,62	64,97	100,0%	100,0%	0,98
СЗР	12,16	11,60	13,52	13,47	18,3%	20,7%	1,11
СЦР	19,13	18,58	18,32	18,83	28,8%	29,0%	0,98
СИР	80,38	78,58	75,96	77,29	120,9%	119,0%	0,96
ЮИР	77,21	76,60	72,60	75,66	116,1%	116,4%	0,98
ЮЦР	24,29	21,55	20,39	19,76	36,5%	30,4%	0,81
ЮЗР	52,80	50,49	49,81	55,14	79,4%	84,9%	1,04
Размах на вариация	68,21	66,98	62,44	63,82			0,94
Коефициент на вариация (V%)	53,1%	54,1%	52,8%	53,3%			1,00

Източник: НСИ

- Междурегионалните различия по дял на нощувките на чужденци през периода 2007-2010 г. могат да се оценят като високи.
- Очаквано най-голям е делът на чужденците посетили България с цел туризъм в СИР и ЮИР при регистрирани почти еднакви темпове на спад на показателя в изследвания период. Интерес представлява и наблюдаваното повишаване на дела на чуждестранните туристи в СЗР, което се дължи главно на ролята на община Белоградчик.
- Динамика на промените в междурегионалните различия през периода е слаба.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междуобластните различия в районите от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 12. Равнище и динамика на междубластни различия по относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в Средствата за подслон и местата за настаняване в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	76,5	73,3	70,8	72,6	63,9%	63,4%	61,2%	63,4%	0,95	0,99
СЗР	10,1	13,7	28,4	24,5	80,1%	79,2%	74,4%	75,8%	2,41	0,95
СЦР	15,3	10,5	9,4	13,6	72,3%	69,6%	68,4%	70,6%	0,89	0,98
СИР	62,8	56,7	53,9	63,9	41,8%	38,1%	44,1%	47,7%	1,02	1,14
ЮИР	66,6	65,2	61,8	64,8	60,0%	58,0%	47,9%	56,3%	0,97	0,94
ЮЦР	23,4	18,0	19,2	17,6	66,6%	69,3%	69,5%	70,8%	0,75	1,06
ЮЗР	50,4	49,6	53,9	56,1	50,1%	52,7%	50,3%	48,9%	1,11	0,98

Източник: НСИ

- Данните показват значителни междубластни различия в рамките на районите.
- Най-високи са междубластните различия в СЗР. Детайлният анализ на стойностите на показателя по области показва, че тази междубластна диференциация се дължи на високите стойности на показателя за област Видин – 31,17% през 2010 г. и съответно ниските стойности на показателя за област Ловеч – 6,71%. Вероятно високите стойности за област Видин се дължат на постоянно растящият туристически поток от Румъния.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в районите от ниво 2 в страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 13. Равнище и динамика на междубластни различия по относителен дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките в СПМН в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	92,31	94,12	89,19	89,97	88,1%	87,5%	87,8%	87,8%	0,97	1,00
СЗР	75,19	56,51	76,31	72,73	91,9%	92,5%	92,2%	92,6%	0,97	1,01
СЦР	30,61	27,98	27,28	28,45	92,1%	90,3%	91,3%	91,4%	0,93	0,99
СИР	89,90	94,12	87,06	86,91	83,0%	80,2%	82,5%	84,4%	0,97	1,02
ЮИР	92,31	91,69	89,19	89,97	82,0%	81,5%	80,5%	83,4%	0,97	1,02
ЮЦР	69,29	49,60	67,46	63,86	89,5%	88,5%	88,4%	86,0%	0,92	0,96
ЮЗР	63,07	62,47	61,09	67,98	87,1%	87,9%	88,0%	87,3%	1,08	1,00

Източник: НСИ

Междубошинските различия във всички региони през анализирания период могат да се оценят като много високи. Логично те са по-високи от междубластните различия. Не се наблюдава ясно изразена тенденция в динамиката на междубошинските различия.

6.6. Брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители по райони от ниво 2, области и общини

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в броя на пренощувалите чужденци на 100 жители са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 14. Междурегионални различия по брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	157,35	155,16	125,23	140,78	100,0%	100,0%	0,89
СЗР	5,23	5,53	6,16	5,58	3,3%	4,0%	1,07
СЦР	12,21	12,30	10,87	10,27	7,8%	7,3%	0,84
СИР	503,16	480,93	374,58	403,84	319,8%	286,9%	0,80
ЮИР	449,01	452,52	371,28	438,63	285,4%	311,6%	0,98
ЮЦР	26,07	24,45	20,01	19,28	16,6%	13,7%	0,74
ЮЗР	66,64	67,04	54,99	61,98	42,4%	44,0%	0,93
Размах на вариация	497,93	475,40	368,43	433,05			0,87
Коефициент на вариация (V%)	135,9%	134,7%	132,8%	134,2%			0,99

Източник: НСИ

- В периода 2007-2009 г. се наблюдава спад в броя на пренощувалите чужденци. През 2010 г. стойностите на показателя се подобряват, но пак остава с около 11% по-нисък от стойностите през 2007 г.
- Междурегионалните различия през периода могат да се оценят като много високи.
- Най-много чужденци пренощуват в ЮИР и СИР, което е свързано с почивките по Черноморието. Ръстът в броя на чужденците през 2010 г. спрямо 2009 г. е най-осезаем именно там. Същевременно броят на чужденците, привлечени от културно-исторически и природни забележителности (в СЦР и СЗР се запазва почти непроменен през анализирания период).
- СЗР е с най-ниски стойности на показателя. В него са пренощували само 1% от всички пренощували чужденци в страната през 2010 г., пропорция, която се наблюдава и в предходните години на разглеждания период. Освен това, в преобладаващата част от общините на СЗР изобщо няма пренощували чужденци през целия изследван период.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междуобластните различия в районите от ниво 2 в страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 15. Равнище и динамика на междуобластни различия по брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	11,9	11,8	9,4	11,3	176,2%	174,9%	170,9%	176,1%	0,95	1,00
СЗР	0,1	0,1	0,1	0,1	96,6%	96,3%	94,4%	95,5%	1,25	0,99
СЦР	0,2	0,2	0,2	0,1	93,4%	92,5%	91,6%	93,4%	0,63	1,00
СИР	8,6	8,1	6,4	6,8	256,8%	245,6%	234,7%	223,0%	0,79	0,87
ЮИР	11,8	11,8	9,4	11,2	337,6%	341,5%	336,0%	360,2%	0,95	1,07
ЮЦР	1,0	0,9	0,7	0,5	82,9%	83,7%	83,7%	86,1%	0,52	1,04
ЮЗР	1,0	0,9	0,8	1,1	70,0%	69,9%	69,6%	69,6%	1,09	0,99

Източник: НСИ

- Междуобластните различия през периода могат да се оценят като много високи. Най-високи са те в ЮИР и СИР, където в рамките на един район има както области с високи стойности на показателя, така и области с ниски такива.
- Динамика на промените в различията през периода е слаба като няма ясно изразена тенденция.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в районите от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 16. Равнище и динамика на междуобщински различия по брой пренощували чужденци в СПМН на 100 жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	176,61	179,29	134,24	152,90	728,5%	742,8%	695,6%	709,9%	0,87	0,97
СЗР	0,26	0,20	0,25	0,35	98,4%	98,4%	97,9%	98,0%	1,34	1,00
СЦР	0,53	0,40	0,31	0,37	97,2%	97,0%	96,6%	97,3%	0,70	1,00
СИР	43,71	40,41	30,02	33,78	476,1%	454,2%	433,5%	494,0%	0,77	1,04
ЮИР	176,61	179,29	134,24	152,90	1974,9%	2024,0%	1890,4%	1910,8%	0,87	0,97
ЮЦР	11,73	10,37	8,01	6,01	127,2%	120,6%	118,4%	104,2%	0,51	0,82
ЮЗР	18,64	17,49	14,26	21,46	181,4%	174,8%	175,7%	221,6%	1,15	1,22

Източник: НСИ

- Анализът на данните показва значително по-голяма диференциация на общинско ниво в сравнение с междубластната в рамките на районите от ниво 2.
- С най-високи различия е ЮИР, който изпъква сред останалите. В него се намират 3 от 10-те общини с най-високи стойности на показателя в страната. Същевременно районът включва и общини като Руен, Сунгурларе, Твърдица, Болярово и т.н., в които няма регистрирана нито една ношувка на чужденец. Подобна ситуация се наблюдава и в СИР - 4 от 10-те общини с най-високи стойности на показателя и същевременно общини като Каолиново, Никола Козлево, Смядово и т.н. без нито една ношувка на чужденец.

6.7. Приходи от ношувки в СПМН на 1 жител по райони от ниво 2, области и общини (лв.)

Приходите от ношувки в България през 2010 г. възлизат на 65,33 млн. лв., което представлява спад от 4.4% спрямо 2007 г. Важно е да се отбележи, че приходите от ношувки в страната са силно зависими от динамиката в броя на нощуващите чужденци. Тази зависимост и регионалните и проявления са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 17. Влияние на ношувките от чужденци върху приходите от ношувки

	Дял на региона в приходите от ношувки за страната				Дял на приходите от чужденци в общо приходите от ношувки в региона			
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Средно за страната	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	73,4%	70,3%	67,5%	71,2%
СЗР	0,5%	0,5%	0,7%	0,5%	21,0%	20,3%	20,6%	20,4%
СЦР	1,1%	1,2%	1,2%	1,0%	29,8%	26,2%	24,1%	26,2%
СИР	37,4%	36,2%	34,6%	33,2%	83,8%	81,5%	79,2%	81,6%
ЮИР	34,6%	36,1%	38,4%	41,7%	82,8%	81,1%	78,8%	81,6%
ЮЦР	4,5%	4,1%	4,1%	3,4%	37,3%	32,6%	29,7%	28,5%
ЮЗР	21,9%	21,8%	21,1%	20,1%	68,8%	64,8%	62,4%	66,6%

Източник: НСИ

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в приходите от ношувки в СПМН на 1 жител по райони от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 18. Междурегионални различия по приходи от ношувки в СПМН на 1 жител

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	89,50	97,42	82,83	87,11	100,0%	100,0%	0,97
СЗР	11,67	14,33	15,25	12,86	13,0%	14,8%	1,10
СЦР	20,08	24,76	22,40	20,22	22,4%	23,2%	1,01
СИР	225,74	233,53	186,73	192,82	252,2%	221,4%	0,85
ЮИР	186,00	206,87	184,34	215,18	207,8%	247,0%	1,16
ЮЦР	39,32	43,01	38,51	36,91	43,9%	42,4%	0,94
ЮЗР	75,70	82,87	67,64	66,57	84,6%	76,4%	0,88

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Размах на вариация	214,07	219,21	171,48	202,33			0,95
Коефициент на вариация (V%)	92,9%	89,7%	87,5%	94,3%			1,02

Източник: НСИ

- Междурегионалните различията през периода могат да се оценят като много високи.
- С най-високи стойности на показателя приходи от нощувки на един жител е ЮИР, следван от СИР. Това потвърждава изложеното по-горе твърдение за влиянието на нощувките от чужденци върху приходите от нощувки, тъй като ЮИР и СИР са с най-висок брой на пренощували чужденци и с най-висок дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките. На противоположния полюс по приходи от нощувки на 1 жител е СЗР, което е логично предвид ниските му стойности на всички показатели свързани с нощувки на чужденци.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междубластните различия в райони от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 19. Равнище и динамика на междубластни различия по приходи от нощувки в СПМН на 1 жител в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	468,9	510,0	439,7	528,3	129,0%	124,9%	122,7%	133,9%	1,13	1,04
СЗР	24,8	28,1	29,8	22,6	87,0%	85,2%	81,0%	84,2%	0,91	0,97
СЦР	26,1	37,6	34,3	24,3	80,1%	76,6%	75,3%	79,2%	0,93	0,99
СИР	370,0	395,4	331,9	353,5	190,9%	178,3%	169,0%	169,9%	0,96	0,89
ЮИР	464,2	503,3	429,2	522,2	227,0%	225,7%	227,8%	264,7%	1,12	1,17
ЮЦР	141,9	134,0	108,9	104,3	73,6%	68,7%	65,2%	65,7%	0,73	0,89
ЮЗР	88,5	100,6	88,2	91,1	58,0%	57,9%	58,6%	59,3%	1,03	1,02

Източник: НСИ

- Данните показват висока диференциация между областите в рамките на ЮИР и СИР, като в ЮИР се наблюдава и ясна тенденция към нарастване на различията. Причините за тези големи различия са свързани с реализацията на по-високи приходи особено от чужденци в областите по черноморското крайбрежие, докато в областите от вътрешността на посочените региони реализираните приходи са по-ниски. Например през 2007 г. областите Бургас и Варна заедно с областите София-град, Благоевград (с община Банско) и Добрич (с община Балчик и к.к. Албена) в страната формират 78% от общите приходи от нощувки

в страната. През 2010 г. отново 5 области формират 79% от общите приходи от нощувки, като само област Добрич е изместена от област Пловдив.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междуобщинските различия в приходите от нощувки в СПМН в България на 1 жител в районите от ниво 2 на страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 20. Равнище и динамика на междуобщински различия по приходи от нощувки в СПМН на 1 жител в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	6821,99	7401,14	5857,21	6688,23	511,2%	499,8%	468,9%	512,0%	0,98	1,00
СЗР	78,87	115,85	93,37	66,84	93,5%	93,3%	91,8%	92,2%	0,85	0,99
СЦР	84,45	125,74	170,83	108,39	91,1%	90,3%	91,0%	90,5%	1,28	0,99
СИР	2020,24	1683,02	977,58	805,67	384,2%	301,2%	234,9%	253,3%	0,40	0,66
ЮИР	6821,99	7401,14	5857,21	6688,23	1339,8%	1328,8%	1251,8%	1375,2%	0,98	1,03
ЮЦР	1161,98	1172,33	936,02	843,38	188,7%	180,0%	177,6%	161,8%	0,73	0,86
ЮЗР	1137,48	1272,65	1059,60	1275,59	187,4%	192,4%	189,3%	211,9%	1,12	1,13

Източник: НСИ

- Като цяло междуобщинските различия могат да се оценят като много високи като те логично са по-високи от междуобластните различия. Причините за това са свързани с концентрирането в един регион, особено в ЮИР, СИР, ЮЗР и СЦР на курортни общини с високи стойности на показателя заедно с некурортни общини.

6.8. Брой нощувки на 1 турист по райони от ниво 2, области и общини

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в броя нощувки на 1 турист по райони от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 21. Междурегионални различия по брой нощувки на 1 турист

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	3,76	3,64	3,50	3,69	100,0%	100,0%	0,98
СЗР	1,89	1,86	1,82	1,79	50,2%	48,6%	0,95
СЦР	1,63	1,66	1,66	1,57	43,5%	42,7%	0,96
СИР	5,38	5,20	4,63	5,10	143,2%	138,4%	0,95
ЮИР	6,21	6,01	5,78	6,07	165,4%	164,7%	0,98
ЮЦР	2,12	2,12	2,25	2,23	56,6%	60,4%	1,05
ЮЗР	2,14	2,11	2,06	2,04	56,9%	55,2%	0,95

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Размах на вариация	4,58	4,35	4,11	4,50			0,98
Коефициент на вариация (V%)	50,9%	49,9%	47,0%	50,3%			0,99

Източник: НСИ

- Показателят брой нощувки на един турист е един от малкото сред изследваните показатели, при който диференциацията между регионите е относително по-ниска в сравнение с останалите показатели.
- Данните показват, че относително най-много нощувки на 1 турист има в ЮИР, следван от СИР. Това се обяснява с по-голямата продължителност на морските почивки. През 2009 и 2010 г. по информация от различни изследвания средната продължителност на престоя на чуждестранните туристи в България през летния сезон е 9-10 нощувки, а на българите – 5-6 нощувки.
- ЮЦР и ЮЗР имат близки нива, по-ниски от тези на ЮИР и СИР. Сходните стойности на тези региони се обясняват с наличието на зимни планински курорти на тяхна територия (Банско, Боровец, Пампорово) и спецификата на този тип почивки. По данни на споменатите по-горе изследвания средната продължителност на престоя на чуждестранните туристи в България през сезоните извън лятото е 6-7 дни, докато за българските туристи тя е 3 нощувки.
- С най-ниски стойности на показателя са СЗР и СЦР, което се обяснява с това, че в тези райони пътуват предимно българи и по-малко чужденци, като туризмът е свързан главно с посещения на културно-исторически и природни забележителности.
- Междурегионалните различия намалят до 2009 г., след което се увеличават като причината е свързана с ръста на нощувките на чужденците през 2010 г. и съответно с нарастването на стойностите на показателя за ЮИР и СИР.
- По-големият брой нощувки на 1 турист в ЮИР и СИР, съчетани с по-голям приход от нощувка на един жител са индикатор за икономическата ефективност на туристическата дейност и приноса и върху развитието на тези региони.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междубластните различия в броя нощувки на 1 турист по райони от ниво 2 са представени в следващата таблица.

**Таблица ТУР- 22. Равнище и динамика на междуобластни различия по брой
нощувки на 1 турист в районите от ниво 2**

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	5,6	5,4	5,0	5,3	50,9%	49,3%	46,6%	49,5%	0,93	0,97
СЗР	1,1	1,0	0,8	0,8	50,6%	48,7%	46,6%	49,9%	0,66	0,99
СЦР	0,5	0,5	0,5	0,4	59,2%	56,5%	53,6%	57,1%	0,67	0,97
СИР	4,7	4,3	4,2	4,2	52,9%	50,9%	51,0%	52,3%	0,90	0,99
ЮИР	5,4	5,1	4,7	4,8	57,4%	56,7%	50,1%	51,9%	0,90	0,90
ЮЦР	1,0	1,2	1,1	0,9	46,6%	45,5%	41,5%	44,8%	0,92	0,96
ЮЗР	1,3	1,4	1,1	1,1	37,6%	37,0%	36,0%	40,3%	0,87	1,07

Източник: НСИ

- Данните показват средно големи междуобластни различия в рамките на районите като не се наблюдава ясна тенденция в динамиката на тези различия. Причините за това са, че изследвания показател е стабилен и не се влияе силно от случайни фактори. Това се подкрепя от редица маркетингови проучвания, проведени през 2009 и 2010 г.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в районите от ниво 2 са представени в следващата таблица.

**Таблица ТУР- 23. Равнище и динамика на междуобщински различия по брой
нощувки на 1 турист в районите от ниво 2**

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	10,93	13,94	12,26	14,85	77,9%	79,1%	75,5%	77,4%	1,36	0,99
СЗР	5,28	5,44	5,19	5,53	81,4%	81,3%	81,5%	82,0%	1,05	1,01
СЦР	7,59	3,55	3,93	2,86	81,0%	78,1%	75,2%	76,6%	0,38	0,95
СИР	8,04	8,92	6,99	14,85	81,9%	78,5%	69,1%	96,8%	1,85	1,18
ЮИР	10,93	13,94	10,13	8,26	81,2%	98,7%	81,2%	74,5%	0,76	0,92
ЮЦР	3,61	3,52	4,13	4,72	71,2%	69,6%	65,6%	65,1%	1,31	0,91
ЮЗР	4,15	4,71	12,26	3,22	74,5%	73,5%	79,7%	72,7%	0,78	0,98

Източник: НСИ

- Данните показват по-високи междуобщински различия в сравнение с междуобластните, което е логично с преминаването на по-ниски териториални нива.

- Най-високи различия логично се наблюдават в ЮИР, където има съчетание на общини с много високи стойности на показателя – напр. черноморските общини и община Павел баня имат стойности на показателя от 7-8 нощувки на 1 турист, а същевременно общини като Камено, Братя Даскалови и т.н. имат нулеви стойности на показателя.

6.9. Приходи на 1 легло в СПМН по райони от ниво 2, области и общини

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в приходите на 1 легло по райони от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 24. Междурегионални различия по приходи на 1 легло в СПМН

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	2502,08	2679,09	2179,69	2304,80	100,0%	100,0%	0,92
СЗР	1578,72	1751,86	1501,65	1395,92	63,1%	60,6%	0,88
СЦР	2088,73	2375,57	1726,22	1454,15	83,5%	63,1%	0,70
СИР	2453,99	2641,76	2209,15	2280,54	98,1%	98,9%	0,93
ЮИР	1956,83	2215,31	1801,17	2184,13	78,2%	94,8%	1,12
ЮЦР	2428,58	2455,60	1990,00	1854,89	97,1%	80,5%	0,76
ЮЗР	4687,67	4366,67	3668,98	3453,89	187,4%	149,9%	0,74
Размах на вариация	3108,96	2614,82	2167,33	2057,97			0,66
Коефициент на вариация (V%)	40,3%	30,7%	32,8%	31,1%			0,77

Източник: НСИ

- Междурегионалните различия през периода могат да се оценят като средно големи и относително по-малки в сравнение с останалите изследвани показатели.
- Тенденцията е към слабо понижаване на диференциацията между районите от ниво 2, което става при слаби темпове на спад на абсолютните нива на приходите на 1 легло в СПМН във всички райони с изключение на черноморските.
- Интересно е да се отбележи, че на фона на лидерството на ЮИР и СИР при другите анализирани показатели, при приходите на 1 легло лидер е ЮЗР, въпреки наблюдавания спад през анализирания период, което се дължи единствено на високите стойности на област София-град.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междубластните различия в приходите на 1 легло в районите от ниво 2 на страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 25. Равнище и динамика на междуобластни различия по приходи на 1 легло в СПМН в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	8595,7	8176,2	6504,6	6782,0	62,4%	56,1%	56,6%	56,5%	0,79	0,91
СЗР	2214,3	2527,9	1578,3	1159,6	44,5%	41,9%	39,1%	39,2%	0,52	0,88
СЦР	2145,4	1989,4	1955,6	1776,4	36,9%	27,7%	35,4%	38,9%	0,83	1,06
СИР	1268,6	1515,4	1607,9	1967,3	30,9%	32,2%	40,8%	50,2%	1,55	1,63
ЮИР	1323,6	1805,6	1625,9	1599,0	27,3%	26,8%	31,6%	33,8%	1,21	1,24
ЮЦР	1402,3	1891,4	1614,5	1490,9	24,4%	31,0%	27,1%	26,3%	1,06	1,08
ЮЗР	8595,7	8176,2	6504,6	6782,0	128,4%	112,8%	111,0%	106,0%	0,79	0,82

Източник: НСИ

- Междуобластните различия през периода могат да се оценят като средно високи. Те са най-големи в ЮЗР заради високите стойности на показателя за област София-град, а най-ниски са в ЮЦР.
- С изключение на ЮЗР, при който се наблюдава тенденция към намаляване на различията заради спада в стойностите на показателя за област София-град, за останалите райони не се наблюдават ясно изразени тенденции в динамиката на междуобластните различия.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в районите от ниво 2 на страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 26. Равнище и динамика на междуобщински различия по приходи на 1 легло в СПМН в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	9366,74	8960,43	7287,21	7282,21	84,1%	82,0%	80,4%	80,2%	0,78	0,95
СЗР	6473,66	5527,44	2966,21	2432,61	87,1%	85,6%	83,3%	83,5%	0,38	0,96
СЦР	4525,26	3720,90	3229,31	2984,66	80,7%	79,3%	78,5%	80,2%	0,66	0,99
СИР	3032,89	3267,56	2928,91	2956,91	81,8%	77,9%	76,6%	76,7%	0,97	0,94
ЮИР	3340,96	4032,83	3577,07	3072,90	74,5%	74,3%	74,8%	73,4%	0,92	0,99
ЮЦР	4759,67	4942,82	4428,77	5072,19	81,6%	78,8%	79,6%	77,5%	1,07	0,95
ЮЗР	9366,74	8960,43	7287,21	7282,21	92,8%	90,6%	85,7%	86,2%	0,78	0,93

Източник: НСИ

- Като цяло междуобщинските различия в райони от ниво 2, измерени с коефициента на вариация остават много високи през целия изследван период 2007-2010 г.
- При съпоставянето на двата показателя – за приход на легло и дял на нощувките на чужденци в някои общини, предлагащи спа/балнеоложки продукт, се наблюдава интересно явление - спа/балнеоложкият туристически продукт е с ориентация към вътрешния пазар (преобладаващ дял на нощувките на българи – над 80%), а средната стойност на приходите на легло в повечето случаи надвишава тази на зимния туристически продукт, където делът на нощувките на чужденци е по-голям. Това налага извода, че природни дадености като напр. наличие на находища на минерална вода могат да са съществени двигатели за развитието на туризма в дадени региони.

6.10. Абсолютна туристическа усвоеност - брой легла на кв.км по райони от ниво 2, области и общини

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в абсолютната туристическа усвоеност по райони от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 27. Междурегионални различия по абсолютна туристическа усвоеност (бр. легла на кв.км.)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	2,46	2,49	2,59	2,56	100,0%	100,0%	1,04
СЗР	0,36	0,39	0,48	0,43	14,6%	16,8%	1,19
СЦР	0,60	0,64	0,79	0,84	24,3%	32,7%	1,40
СИР	6,32	6,07	5,79	5,75	256,5%	225,0%	0,91
ЮИР	5,41	5,29	5,77	5,51	219,5%	215,4%	1,02
ЮЦР	1,12	1,20	1,32	1,35	45,4%	52,7%	1,20
ЮЗР	1,68	1,98	1,92	2,01	68,3%	78,5%	1,19
Размах на вариация	5,96	5,67	5,30	5,32			0,89
Коефициент на вариация (V%)	96,4%	90,2%	86,4%	84,7%			0,88

Източник: НСИ

- Междурегионалните различия през периода могат да се оценят като много високи. Наблюдава се тенденция към намаляване на тези различия.
- С най-високи стойности на показателя е СИР, като единствено при него се наблюдава траен спад в стойностите. С най-ниска туристическа усвояемост е СЗР.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденциите в междуобластните различия в районите от ниво 2 в страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 28. Равнище и динамика на междуобластни различия по абсолютна туристическа усвоеност (бр. легла на кв.км.) в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	16,1	16,0	15,5	15,3	162,4%	160,2%	154,0%	151,9%	0,95	0,94
СЗР	0,6	0,7	0,7	0,7	86,2%	85,3%	82,4%	84,1%	1,08	0,97
СЦР	1,3	1,2	1,5	1,8	77,5%	75,5%	71,9%	71,3%	1,41	0,92
СИР	16,0	16,0	15,5	15,2	294,7%	286,4%	263,4%	264,2%	0,95	0,90
ЮИР	13,0	12,6	13,5	12,9	229,1%	218,0%	226,1%	217,2%	0,99	0,95
ЮЦР	2,8	3,3	3,7	3,8	66,5%	67,8%	68,4%	68,6%	1,36	1,03
ЮЗР	8,8	9,9	9,6	9,3	135,3%	149,8%	140,5%	136,9%	1,05	1,01

Източник: НСИ

- Наблюдават се значителни междуобластни различия в рамките на всички региони. Средно за страната се наблюдава тенденция към намаляване на тези различия като тази тенденция е повлияна в най-голяма степен от динамиката на различията в ЮЗР.
- Най-големи междуобластни различия логично се наблюдават в ЮИР и СИР и в по-малка степен в ЮЗР.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в районите от ниво 2 в страната са представени в следващата таблица.

Таблица ТУР- 29.. Равнище и динамика на междуобщински различия по абсолютна туристическа усвоеност (бр. легла на кв.км.) в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	274,42	272,72	267,13	259,35	809,8%	797,4%	770,8%	759,7%	0,95	0,94
СЗР	1,67	1,94	1,99	1,77	91,8%	91,3%	90,1%	90,3%	1,06	0,98
СЦР	5,73	6,25	6,77	6,70	89,6%	89,4%	89,1%	89,8%	1,17	1,00
СИР	274,42	272,72	267,13	259,35	1894,8%	1853,5%	1742,9%	1715,3%	0,95	0,91
ЮИР	158,69	161,27	170,13	169,67	1145,2%	1143,6%	1185,8%	1167,1%	1,07	1,02
ЮЦР	40,06	41,54	40,94	40,75	223,9%	230,3%	219,8%	220,8%	1,02	0,99
ЮЗР	12,53	14,87	14,16	20,89	107,4%	118,7%	114,1%	136,3%	1,67	1,27

Междубщинските различия по абсолютна туристическа усвоеност във всички региони са големи. Най-големи стойности на показателя се наблюдават в ЮИР, СИР и ЮЦР, където в малки общини има много голяма концентрация на туристическа инфраструктура.

6.11. Обобщение на изводите

През периода 2007-2010 г. се наблюдава ръст в броя на СПМН и съответно на леглата в тях. Нарастването на легловия капацитет е материална предпоставка за реализиране на по-голям брой нощувки и растеж на отрасъла, като същевременно това се явява и своеобразен стимул за регионалното развитие. Междурегионалните и вътрешнорегионалните различия по брой на леглата в СПМН на 1000 жители са много големи поради концентрацията на легловата база в отделни области:

- през 2010 г. 79% от леглата са концентрирани в рамките на пет области - Бургас, Варна, Благоевград, Добрич и София, а с добавянето на още 5 области - Смолян, Пловдив, София-област, Велико Търново и Пазарджик, това прави на практика 91% от леглата в СПМН в страната.
- От друга страна в общините Варна, Балчик и Несебър е концентрирана над 50% от общата настанителна леглова база в страната.

Броят на реализираните нощувки – в абсолютен размер и отнесен към населението е най-представителният показател за действителното туристическо развитие включително и за развитието на системата на туристическо обслужване и услугите. Междурегионалните различия по този показател също са много големи като с най-високи стойности са ЮИР и СИР. Въз основа на праговите критерии на *Birkenhauer* (над 100 хил. нощувки) и на базата на данни от 2009 г. в България на практика има само 20 общини, които могат да бъдат наречени туристически - Велинград, Бургас, Чепеларе, Сандански, Поморие, Стара Загора, Хисаря, Смолян, Русе, Велико Търново, Павел баня, Созопол, Приморско, Самоков, Банско, Пловдив, Несебър, Варна, Столична община и Балчик.

Структурата на нощувките на българи и чужденци показва, че като цяло развитието на туристическия отрасъл в страната е зависимо от чуждестранните пазари и поставя въпроса за размера и динамиката на вътрешното търсене на туристическия пазар. Наблюдават се значителни междурегионални различия по дял на българите и респективно по дял на чужденците в общия брой на нощувките. Регионите, разчитащи основно на български туристи са СЗР, СЦР, ЮЦР. Регионите, разчитащи основно на чужденци са ЮИР и СИР. Логично тези райони са и лидери по показателя „брой пренощували чужденци на 100 жители”. В ЮЗР дяловете на чужденците и българите в общия брой на нощувките са почти изравнени.

Приходите от нощувки в страната са силно зависими от динамиката в броя на нощуващите чужденци. В тази връзка наблюдаваните междурегионални различия са много високи. С най-високи приходи от нощувки на 1 жител са регионите по черноморското крайбрежие - ЮИР и СИР, които са и с най-висок брой на пренощували чужденци и с най-висок дял на нощувките на чужденци в общия брой на нощувките. На противоположния полюс по приходи от нощувки на 1 жител е СЗР, което е логично предвид ниските му стойности на всички показатели свързани с нощувки на чужденци. В подкрепа на изводите за високата междурегионална диференциация са и фактите, че през 2007 г. областите Бургас и Варна заедно с областите София-град, Благоевград (с

община Банско) и Добрич (с община Балчик и к.к. Албена) в страната формират 78% от общите приходи от нощувки в страната. През 2010 г. отново 5 области формират 79% от общите приходи от нощувки, като само област Добрич е изместена от област Пловдив.

На фона на почти всички анализирани показатели, при броя на нощувките на 1 турист се наблюдава сравнително по-малка междурегионална диференциация. Стойностите на показателя за отделните региони до голяма степен са обусловени от типологията и продължителността на почивките в тези региони – в СИР и ЮИР стойностите на показателя са високи поради по-голямата продължителност на морските почивки, в ЮЦР и ЮЗР стойностите са по-ниски поради по-късата продължителност на почивките на планина. Пътуванията с цел посещение на културно-исторически и природни забележителности, които са характерни за СЗР и СЦТ обуславят и най-ниските стойности на показателя в тези райони.

При показателя „приходи на 1 легло” междурегионалните различия са сравнително ниски като лидерството на ЮЗР (заради високите стойности на област София-град) е обусловено от типа на пътуванията там – основно кратки пътувания с цел бизнес и посещения на културно-исторически забележителности. Вътрешнорегионалните различия по този показател са високи, особено ако в даден регион има общини с развит спа и балнеоложки туризъм, при които приходите на 1 легло са много високи.

Данните от социално-икономическия анализ показват, че са налице предпоставки за задълбочаване на различията в териториалното развитие на туризма на ниво NUT2, области и общини. Това са предпоставки по-скоро вследствие на стихийното в някои периоди развитие на туризма през последните две десетилетия, както и в резултат на настъпилите териториални различия в съпътстващите туризма отрасли на икономиката.

От гледна точка на политиките обаче, е необходимо ясно да се изведе стратегическата роля на туризма за развитието на икономиката на България до 2020 г., т.е. извеждането му като приоритетен отрасъл. Това ще обоснове другите политики за насочване на ресурси за развитие на туризма.

Териториалните различия и тенденции в развитието на икономиката в настоящия момент, в т.ч. произтичащи от направените инвестиции и иновации, транспортната инфраструктура, демографско развитие, доходи и разходи на населението създават предпоставки за задълбочаване на различията в регионите, което се отразява силно на териториалното развитие на туризма.

Подходът за намаляване на териториалните различия в туризма трябва да бъде насочен на първо място към оползотворяване на наличната суперструктура (подобряване на показателя за брой на нощувките в хотелите и местата за подслон), като паралелно се инвестира в изграждането на нова инфраструктура и туристическа суперструктура, и извеждане повишаване на качеството като предпоставка за привличане на по-голям брой туристи. Това ще доведе до създаване на работни места, повишаване на нивата на доходите на населението в слабо развитите региони и генериране на потребление. От друга страна ще създаде предпоставки за по-нататъшни инвестиции.

Правилният подход за намаляване на териториалните различия в туризма трябва да бъде подчинен на създаването на регионални оперативни програми с оглед главно на това алоцираните финансови средства да бъдат изразходвани само в рамките на плановия регион.

Механизмите за преодоляване на междурегионалните, междуобластните и междуобщинските различия в туризма трябва да бъдат разглеждани в два основни

аспекта, но винаги в контекста на социално-икономическото състояние и развитие на регионите като цяло предвид спецификата на туристическата индустрия и силната ѝ зависимост от останалите икономически отрасли:

- Приоритизиране на инвестиции за изграждане на адекватна инфраструктура и суперструктура за развитие *само на определени чрез национална политика* за видове туризъм, т.е. профилиране съгласно предпоставките за развитие и социално-икономическия принос на вида туризъм, а не инвестиции изобщо за развитие на туризъм (много сериозен проблем). Трябва да бъде съпроводено с ясна комуникационна стратегия за местното население в изостаналите райони СЗР, СЦР, ЮЦР, с оглед насърчаване на предприемачеството и инвестициите в човешки ресурс.
- Паралелно с това не трябва да бъдат намалявани финансовите средства за развитие на морския туризъм в двата водещи региона СИР и ЮИР, като бъдат насочени за повишаване качеството на морския туризъм и превръщането му в реално устойчив туризъм. Това се отнася и за ЮЗР по отношение на инвестиции за териториално развитие на планинския (целогодишен) и ски туризма.
- Вторият задължителен механизъм, трябва да бъде подчинен на интензифициране на входящия туризъм в изоставащите региони (области, общини в т.ч. и в СИР и ЮЦР) като предпоставка за повишаване на приходите от туристическа дейност. Реализацията е чрез осъществяване на по-нататъшна целенасочена маркетингова политика и стратегия, както и чрез включване на „зелената култура“ в инфраструктурата за пътуванията.

Причини за големите териториални различия при изследваните показатели- връзка с икономическия анализ на туризма и туристическата специализация на регионите и сезонност:

- Ниската достъпност до туристическите обекти в някои слабо развитие райони, недоброто качество, особено по отношение на предлаганата услуга не позволяват да се консумират предимствата за развитието на туризма в България. Същевременно те не могат да бъдат разглеждани самостоятелно, а в контекста на развитието на междурегионалните и вътрешнорегионални различия като цяло.
- Липса на стратегия за инвестиции в туризма, в резултат стихийност и неравномерност на разпределение на туристическата настанителна база.
- Може да се предположи, че правилното оползотворяване на финансовите средства от еврофондовете ще помогне за частично преодоляване на изоставането на тези региони, в т.ч. и политиката на правителството за приоритизиране изграждането на пътната инфраструктура.
- Туристическата специализация на регионите в България е типична и ясно обособена само за СИР, ЮИР и донякъде в ЮЗР, в които са концентрирани най-големите ресурси за развитие на морски и респ. зимен туризъм (ЮЗР). Специализацията е по-скоро на ниво област. Тя определя и силно сезонния характер на българския туризъм.
- От друга страна за изследвания период, негативното въздействие на икономическата криза слабо повлиява динамиката на териториалните различия както в развитието на настанителната туристическа база, абсолютната туристическа усвоеност и степента на използване, измерени чрез туристическия

интензитет и приходите от нощувки. Едновременно с това, се запазва и степента на регионалните различия по отношение на туристическото търсене, което както цяло за страната, така и за териториалните единици, през 2010 г. остава на нивата под 2008 г. Това съответства на промените в периода по отношение на демографското развитие и човешки ресурси, на заетостта и пазара на труда, на доходите и разходите на населението.

На базата на анализирани индикатори могат да се определят следните тенденции за развитието на туризма до 2020 г.:

- По-нататъшно нарастване на броя на СПМН, респ. на легловия капацитет като материална предпоставка за реализиране на по-голям брой нощувки и растеж на отрасъла, респ. генериране на конкурентни предимства като резултат от мащаба. Концентрацията на СПМН и легловия туристически капацитет ще се запази на ниво област и община;
- Слабо намаляване на диференциацията между районите от ниво 2 по отношение на настанителната база – брой СПМН, леглови капацитет;
- Повишаване на заетостта на настанителната база като ключов фактор за икономически растеж;
- Намаляване на диференциацията в размера и темпа на изменение на междуобластните различия в броя на нощувките на 1000 души население. Данните за изследвания период не подкрепят това, но причината може да се предположи, че се дължи на недобре функционираща система на прецизно събиране и отчитане на данните.
- Нарастване на дела на чуждестранния туристопоток в слабо развитите райони като предпоставка за повишаване на приходите от нощувки и от туристическа дейност. Това ще доведе до повишаване на доходите на местното население, генериране на туристическо търсене и създаване на предпоставки за развитие на предприемачеството.
- Нарастване на броя нощувки на 1 турист не само в ЮИР и СИР, но и в СЗР, съчетано с по-висок приход от нощувка на един жител, т.е. нарастване на икономическата ефективност на туристическата дейност и приноса ѝ върху развитието на тези региони.
- Слабо намаляване на абсолютните нива на приходите на 1 легло в СПМН, с изключение на черноморските области. Негативна тенденция, която може да се дължи и на намаляване на цената на една нощувка.

7. Доходи и разходи на населението

7.1. Методологически бележки

Анализът на междурегионалните различия в доходите и разходите на населението в България трябва да обхване, като минимум, следните показатели, изисквани от Възложителя:

- Общ доход на домакинство и на лице по източници, по райони от ниво 2 и области;
- Общ разход на домакинство и на лице и по групи, по райони от ниво 2 и области.

Тези показатели са информационно осигурени с данни от НСИ за периода 2007-2010 година. За целите на анализа в случая, някои от източниците на доходи и от разходните пера с по-нисък относителен дял, но със сходни характеристики са групирани както следва:

Общ доход	
От наемен труд:	Работна заплата; извън работната заплата
От предприемачество	Разглежда се самостоятелно
Пенсии	Разглежда се самостоятелно
Други социални трансфери:	Обезщетения на безработни; семейни добавки за деца; други социални помощи
Други източници на доход:	От собственост; от домашното стопанство; от продажба на имущество; други приходи

Общ разход	
Храна	Разглежда се самостоятелно
Жилище, комунално – битови разходи, обзавеждане и поддържане на дома:	Жилища, вода, електроенергия и горива Жилищно обзавеждане и поддържане на дома
Здравеопазване	Разглежда се самостоятелно
Транспорт и съобщения:	Транспорт и съобщения
Други потребителски разходи:	Алкохолни напитки и тютюневи изделия; облекло и обувки; свободно време, културен отдик и образование; разнообразни стоки и услуги
Други (извън потребителските разходи):	Данъци; домашно стопанство; други разходи

Обобщаващите групи обхващат дял от около 20-30% в доходите или разходите, което от методологична гледна точка запазва възможностите за анализ на териториалните различия в страната по структуроопределящи източници на доходи, респ. - разходи.

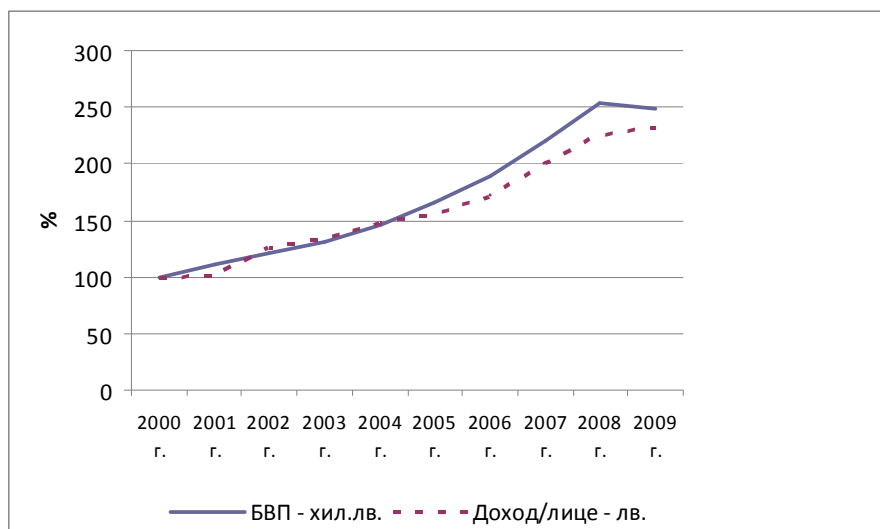
Междурегионалните различия се разглеждат на равнище райони от ниво 2, а вътрешнорегионалните – на равнище област. Вътрешнорегионалните различия се изследват само по показателите за доходи и за разходи „средно за лице от домакинство”. Основание за това е обстоятелството, че - както показват резултатите от

анализа в раздел 4.7 „Доходи и разходи”: (а) резултатите за диференциацията по показателите „общо за домакинство” и „средно на лице от домакинство” са много сходни; (б) по-показателни са данните „средно за лице”, понеже те елиминират влиянието на размерността на домакинството.

7.2. Доходи на населението

Диференциацията между териториалните единици в доходите на населението през изследвания период се е променяла в *общ контекст*, който се характеризира със следното (вж. Фигура ДР-1 и Фигура ДР-2):

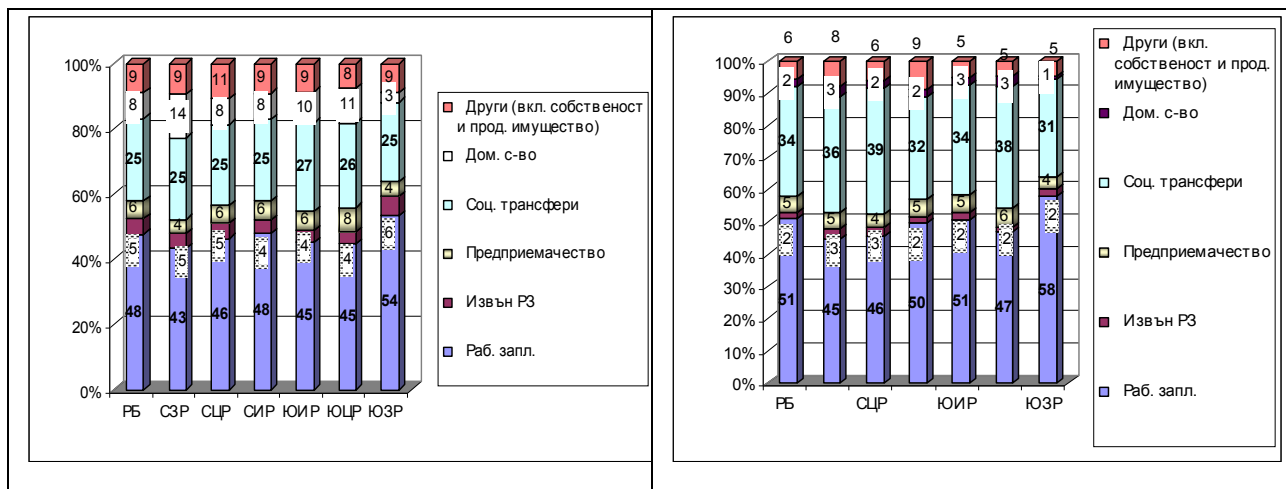
Фигура ДР- 1. Динамика на БВП и на доходите (базови индекси, 2000 г. =1)

Източник: по данни на НСИ.

Очевидно е изоставащото развитие на доходите спрямо ръста на БВП, което означава, че резултатите от растежа, вследствие на разпределителните и преразпределителните процеси, не рефлектират в адекватна степен върху доходите на населението.

Фигура ДР- 2. Структура на доходите на домакинствата - % (2007 г.; 2010 г.)

Източник: по данни на НСИ.

- На национално ниво най- съществените промени са свързани с увеличаване дела на доходите от (а) социални трансфери – пенсии, обезщетения, помощи (с 9 процентни пункта, достигайки 34% през 2010 г.); (б) работна заплата (с 2 процентни пункта, достигайки 51% през 2010 г.). Останалите източници на доход намаляват своята роля, като най- значителен е спадът при доходите от домашното стопанство⁴³ и на доходите от наеман труд извън работната заплата. Последното в определена степен отразява намалените възможности в условията на криза за допълнителна заетост.
- Структурните промени в различните райони като цяло са сходни на тези общо за страната. Доколкото се проявява специфика, тя е свързана главно с:
 - По- голямо от средното за страната нарастване дела на работната заплата в ЮИР и ЮЗР, което е свързано с икономически фактори като по- високо ниво на заетост (съответно 45,1% и 54% през 2010 при средно 46,7%) и вероятно по- високо ниво на средното възнаграждение спрямо другите райони.
 - По- голямо от средното за страната нарастване дела на социалните трансфери (особено на тези от пенсии) в СЦР и СЗР (съответно с 14 и 12 процентни пункта), което има пряка връзка с възрастовата структура на населението там.

В този контекст, анализът по- долу изследва промените в териториалните различия общо и по елементи на доходите на „домакинство” и „на лице от домакинство”.

7.2.1. Общ доход

Междурегионални различия

Анализът на различията в общия доход на домакинствата между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-1):

Таблица ДР- 1. Общ доход на домакинствата

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	7818	8686	9122	9023	100,0%	100,0%	1,15
СЗР	7628	7822	8387	8526	97,6%	94,5%	1,12
СЦР	7311	8154	8306	7869	93,5%	87,2%	1,08
СИР	7365	8737	8624	8634	94,2%	95,7%	1,17
ЮИР	8008	8769	9244	9236	102,4%	102,4%	1,15
ЮЦР	7771	8388	8913	8709	99,4%	96,5%	1,12
ЮЗР	8282	9469	10148	10046	105,9%	111,3%	1,21
Вариационен размах	971	1647	1842	2177			2,24

⁴³ Това е съществена разлика от структурата на доходите на домакинствата в подобни неблагоприятни условия през 90-те години на миналия век - тогава домашното стопанство бе надежден буфер срещу спада в доходите и то увеличаваше своя дял до 15-18%, водейки до натурализация на доходите. Причина за това структурно различие е промяната в модела на икономическо поведение на поколенията в контекста на високата урбанизация: по- младите поколения живеят преобладаващо в града и не възприемат домашното стопанство като алтернативна индивидуална стратегия за оцеляване, а се разчита на публичната система за социална защита. Тази промяна в някаква степен обяснява и нарастването на дела на доходите от социални трансфери.

Коефициент на вариация (V%)	4,5%	6,2%	7,2%	7,7%			1,71
-----------------------------	------	------	------	------	--	--	------

Източник: НСИ

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като много ниски (коефициентът на вариация остава под 10%).
- В тези рамки тенденцията е към нарастване на диференциацията между районите от ниво 2 (около 70% промяна на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.), което се осъществява в рамките на едни ниски темпове на растеж на абсолютните доходни нива (в рамките на 1,1 – 1,2 пъти общо за периода).
- В динамичен аспект, най- значителни са промените в доходите на домакинствата от ЮЗР, а най- слаби–в СЦР.Промените в останалите райони са със сходен темп.
- Тази динамика е довела до най – високо ниво на доходите в ЮЗР, а в СЦР – до най- ниско в рамките на страната.
- Основен фактор за разглежданата диференциация е структурата и динамиката на доходите в отделните райони: в тези, където преобладава дялът на доходите от икономическа активност (всички южни, СИР), промените спрямо 2007 г. засега са в положителна посока, докато в СЗР, СЦР, където има по- значителен дял на социалните трансфери, промените са по- бавни и в отрицателна посока. Настъпилата през 2009 г. криза обаче започва да променя темповете и посоката на промените, които по данните за 2010 г. са все още само загатнати, без да са съвсем ясно очертани.

Анализът на различията в общия доход на лице от домакинство между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-2):

Таблица ДР- 2. Общ доход на лице от домакинство

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	3105	3502	3693	3648	100,0%	100,0%	1,17
СЗР	3255	3292	3557	3551	104,8%	97,3%	1,09
СЦР	2850	3241	3216	3216	91,8%	88,2%	1,13
СИР	2815	3305	3381	3315	90,7%	90,9%	1,18
ЮИР	3102	3519	3695	3643	99,9%	99,9%	1,17
ЮЦР	2969	3343	3507	3485	95,6%	95,5%	1,17
ЮЗР	3417	3935	4297	4179	110,0%	114,6%	1,22
Вариационен размах	602	694	1081	963			1,60
Коефициент на вариация (V%)	7,0%	7,0%	9,5%	8,8%			1,25

Източник: НСИ

- Като цяло различията могат да се оценят като много ниски (коефициентът на вариация е около 10%).
- В тези рамки тенденцията е към много слабо и колебливо нарастване на диференциацията между районите от ниво 2 (около 25% промяна на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.), което става в рамките на

едни ниски темпове на растеж на абсолютните доходни нива (в рамките на 1,1 – 1,2 пъти общо за периода).

- В динамичен аспект, най- значителни са промените в доходите на домакинствата от ЮЗР, а най- слаби – в СЗР. Промените в останалите райони са с близък темп.
- Тази динамика е довела до най – високо ниво на доходите в ЮЗР, а в СЦР – до най- ниско в рамките на страната.

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-3).

Таблица ДР- 3. Равнище и динамика на междуобластните различия в общия доход на лице от домакинството в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	2057,0	2470,0	2578,0	2441,0	15,7%	16,0%	16,0%	16,6%	1,19	1,06
СЗР	1130,0	930,0	1437,0	1412,0	14,5%	13,4%	15,1%	16,5%	1,25	1,14
СЦР	1485,0	1290,0	1093,0	1034,0	19,8%	17,2%	17,6%	19,0%	0,70	0,96
СИР	1387,0	1749,0	1647,0	1381,0	23,6%	22,9%	23,2%	20,7%	1,00	0,88
ЮИР	572,0	762,0	604,0	628,0	6,8%	9,0%	5,9%	7,1%	1,10	1,03
ЮЦР	483,0	961,0	788,0	1156,0	6,5%	10,3%	9,4%	14,2%	2,39	2,18
ЮЗР	1358,0	1723,0	1844,0	1718,0	15,8%	19,1%	18,5%	18,3%	1,27	1,15

Източник: НСИ

- Диференциацията между областите в пет от районите се характеризира като ниска, а в ЮИР тя даже е много ниска. Това е ясен индикатор, че по този показател за жизнения стандарт няма значителни различия в отделните райони от ниво 2.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени⁴⁴. Това е логично следствие от по- малките териториални мащаби на областите, водещи до по- голямата им социално-икономическа специфика.
- През целия период относително най- висока остава диференциацията в два от северните райони – СИР и СЦР. В първия район това се дължи главно на относително по- високия доход в област Варна (напр. над 3700 лв. през 2010 г.) и ниския доход в област Търговище (около 2350 лв. през същата година). Във втория район на двата полюса са област Русе (над 3650 лв.) и област Разград (2620 лв.).
- Най- голямо е увеличението на междуобластните различия в ЮЦР (с над два пъти за периода), докато в СИР и СЦР има известно намаление. Това означава, че в различните райони на страната процесите на подходна диференциация между областите протичат с различен интензитет и в противоположни посоки.

⁴⁴ Всички регионални изследвания показват, че с диференциацията е по- висока между по- малките териториални единици.

7.2.2. Доходи от наеман труд

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 в доходите от наеман труд на домакинствата за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-4):

Таблица ДР- 4. Доходи от наеман труд на домакинствата

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	4096	4941	5149	4794	100,0%	100,0%	1,17
СЗР	3650	3896	4231	4072	89,1%	84,9%	1,11
СЦР	3738	4484	4534	3819	91,3%	79,7%	1,02
СИР	3840	4576	4788	4467	93,8%	93,2%	1,16
ЮИР	3919	5072	5215	4896	95,7%	102,1%	1,25
ЮЦР	3755	4485	4784	4227	91,7%	88,2%	1,13
ЮЗР	4928	6058	6248	6049	120,3%	126,2%	1,23
Вариационен размах	1278	2162	2017	2230			1,74
Коефициент на вариация (V%)	11,1%	14,1%	13,0%	15,9%			1,44

Източник: НСИ

- Като цяло различията могат да се оценят като ниски (коефициентът на вариация е под 16%).
- В тези рамки тенденцията е към известно нарастване на диференциацията между районите от ниво 2 (44% промяна на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г., като по- рязкото нарастване е през 2008 г. и през 2010 г., т.е. – в навечерието и след началото на кризата). Това става в рамките на едни ниски темпове на растеж на абсолютните доходни нива (в рамките на 1,02 – 1,25 пъти общо за периода).
- В динамичен аспект, най- значителни са промените в трудовите доходи на домакинствата от ЮИР и ЮЗР, а най- слаби – в СЦР и СЗР. Тази динамика очевидно корелира с икономическата развитост на съответните райони.
- Сложилата се динамика, както и началната база през 2007 г. е довела до най – високо ниво на доходите в ЮЗР, а в СЦР – до най- ниско в рамките на страната. Предвид водещият дял на работната заплата в структурата на доходите, идентифицираните тук различия са в основата на посочената по- горе диференциация в общия доход на домакинствата.
- В контекста на очаквано забавяне в растежа на средната заплата през близките 1-3 години, регионалната политика през следващите години би могла да акцентира върху създаването на предпоставки и стимули за запазване/генериране на устойчива заетост.

Анализът на различията в доходите от наеман труд на лице от домакинство между районите от ниво 2 за изследвания период показва напълно идентични на разгледаните характеристики в диференциацията между районите по този източник на доходи: незначителна диференциация с белези за слаби промени към нарастване; по-значителна динамика в по- развитите райони, което е обусловено най- вече от измененията в работната заплата като водещ източник на доходи (вж. Таблица ДР-5).

Несъщественият разлики в измерителите на диференциацията могат да се разглеждат като резултат най- вече от различията в размерността домакинствата в отделните области (напр. в Благоевградска област през 2007 г. едно домакинство е имало 2,8 члена, а в гр. София – 2,3; през 2010 г. те са съответно 2,7 и 2,4).

Таблица ДР- 5. Доходи от наемен труд на лице от домакинство

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	1626	1992	2084	1939	100,0%	100,0%	1,19
СЗР	1557	1639	1794	1696	95,8%	87,5%	1,09
СЦР	1457	1782	1755	1560	89,6%	80,5%	1,07
СИР	1467	1731	1877	1716	90,2%	88,5%	1,17
ЮИР	1519	2035	2084	1931	93,4%	99,6%	1,27
ЮЦР	1434	1788	1882	1691	88,2%	87,2%	1,18
ЮЗР	2033	2517	2645	2516	125,0%	129,8%	1,24
Вариационен размах	599	878	890	956			1,60
Коефициент на вариация (V%)	13,1%	15,3%	15,1%	16,9%			1,29

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-6).

Таблица ДР- 6. Равнище и динамика на междуобластните различия в доходите от наемен труд на лице от домакинствата в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	1851,0	2095,0	2223,0	2169,0	26,1%	23,7%	22,9%	26,5%	1,17	1,02
СЗР	1070,0	766,0	1007,0	1232,0	26,3%	26,8%	24,3%	28,6%	1,15	1,09
СЦР	1242,0	1292,0	564,0	889,0	29,6%	26,8%	20,1%	28,5%	0,72	0,96
СИР	1189,0	1280,0	1547,0	1332,0	33,9%	32,9%	36,0%	34,3%	1,12	1,01
ЮИР	725,0	275,0	402,0	608,0	21,2%	5,4%	8,4%	11,5%	0,84	0,54
ЮЦР	608,0	544,0	459,0	783,0	16,0%	13,2%	16,5%	21,7%	1,29	1,36
ЮЗР	1091,0	1340,0	1299,0	1491,0	26,6%	25,3%	24,0%	28,3%	1,37	1,06

Източник: НСИ

- Като цяло диференциацията между областите в пет от районите се характеризира като ниска (т.е. – между 16-30%), като само в СИР тя е средна (около 33%).
- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.
- През целия период най-висока остава диференциацията в два от северните райони – СИР и СЦР. Както и при общия доход, главната причина за това е поляризацията в стойностите на този показател по оста Варна (2148 лв. през

2010 г.) - Търговище (816 лв.) в СИР и Русе (1853 лв. през 2010 г.) – Силистра (964 лв.) в СЦР.

- Най- голямо е увеличението на междуобластните различия в ЮЦР (с над 1/3 за периода), докато в ЮИР има значително намаление (с почти 50%). Това означава, че в различните райони на страната процесите на подходна диференциация по този показател между областите протичат с различен интензитет и в противоположни посоки.
- Динамиката и стойностите на показателите, отразяващи равнището на диференциация индикира, че към 2010 г. икономическата криза като фактор за засилване на различията при този източник на доход, който е пряко свързан с динамиката на търсенето, предлагането и цената на работната сила на местните пазари на труда все още не е започнал да се проявява (най- вероятно поради инерционния характер на икономическите процеси, както и поради факта, че задържането и увеличаването, в някои случаи, на размера на средното възнаграждение се дължи на извършени съкращения на наети лица). Може обаче да се предполага, че през следващите 1-2 години вътрешнорегионалните различия по този показател ще нараснат.

7.2.3. Доходи от предприемачество

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 по отношение доходите от предприемачество на домакинствата за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-7):

Таблица ДР- 7. Доходи от предприемачество на домакинствата

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	428	441	434	430	100,0%	100,0%	1,00
СЗР	332	346	398	437	77,6%	101,6%	1,32
СЦР	399	317	333	317	93,2%	73,7%	0,79
СИР	425	603	282	451	99,3%	104,9%	1,06
ЮИР	467	525	557	502	109,1%	116,7%	1,07
ЮЦР	587	490	451	505	137,1%	117,4%	0,86
ЮЗР	350	382	491	373	81,8%	86,7%	1,07
Вариационен размах	255	286	275	188			0,74
Коефициент на вариация (V%)	19,8%	23,3%	21,7%	15,7%			0,79

Източник: НСИ

- Ниска и намаляваща диференциация, протичаща при спад (в двата централни района) или при незначително номинално нарастване на доходите от този източник (в СИР, ЮИР, ЮЗР).
- В резултат, най- високо спрямо средното за страната са тези доходи в ЮИР и в ЮЗР. Намаляващата роля на разглеждания източник на доходи е свързана (логично) с влошената поради кризата бизнес- среда. В този контекст, регионалната политика през следващите години би могла да акцентира върху

създаването на предпоставки и стимули в подкрепа на предприемачеството (особено на дребни и средния бизнес).

Анализът на различията в доходите от предприемачество на лице от домакинство между районите от ниво 2 за изследвания период показва напълно идентични на разгледаните характеристики в различията между районите по този източник на доходи: ниска диференциация с тенденция към намаляване в условията на криза; стагниращи или отрицателни темпове на растеж, водещи до все по- малка роля на този източник на доходи (вж. Таблица ДР-8).

Таблица ДР- 8. Доходи от предприемачество на лице от домакинство

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	170	178	176	174	100,0%	100,0%	1,02
СЗР	142	146	169	182	83,5%	104,6%	1,28
СЦР	155	126	129	130	91,2%	74,7%	0,84
СИР	162	228	110	173	95,3%	99,4%	1,07
ЮИР	181	211	223	198	106,5%	113,8%	1,09
ЮЦР	224	195	178	202	131,8%	116,1%	0,90
ЮЗР	144	159	208	155	84,7%	89,1%	1,08
Вариационен размах	82	102	113	72			0,88
Коефициент на вариация (V%)	16,6%	20,5%	23,0%	14,3%			0,86

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-9).

Таблица ДР- 9. Равнище и динамика на междуобластните различия в доходите от предприемачество на лице от домакинствата в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В КВ V%
Средно за страната	354,0	356,0	359,0	372,0	45,4%	46,7%	50,0%	53,6%	1,05	1,18
СЗР	99,0	160,0	198,0	295,0	26,2%	34,3%	44,5%	56,1%	2,98	2,14
СЦР	150,0	87,0	192,0	177,0	35,0%	35,2%	51,0%	45,8%	1,18	1,31
СИР	162,0	158,0	131,0	78,0	42,7%	47,5%	50,1%	18,1%	0,48	0,42
ЮИР	341,0	302,0	80,0	250,0	76,8%	81,8%	36,8%	62,3%	0,73	0,81
ЮЦР	99,0	116,0	288,0	372,0	34,7%	24,9%	61,3%	73,7%	3,76	2,12
ЮЗР	149,0	203,0	238,0	151,0	47,4%	44,8%	50,6%	45,2%	1,01	0,95

Източник: НСИ

- По този показател диференциацията между областите в повечето райони се характеризира като средна (т.е. – между 30 и 60%). Изключенията са ЮЦР, където през 2010 г. различията между областите са високи и – на другия полюс - СИР, където тя е ниска (под 20%).

- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междубластните различия са по- ясно изразени.
- През целия период значителна, макар и леко намаляваща остава диференциацията в ЮИР. ЮЦР се отличава с голямо нарастване, което го прави през 2010 г. района с най- висока диференциация по доходи от предприемачество – водещата позиция се заема от област Хасково (с 387 лв.), а на дъното е област Кърджали с едва 15 лв. Подобна е и тенденцията в СЗР (тук на двата полюса са област Монтана с 324 лв. и Видин с едва 29 лв), докато в ЮЗР различията между областите остават без колебания средни (начело е област Благоевград със 188 лв., а последна е София – област с 37 лв.).
- Високите стойности на показателите, отразяващи равнището на диференциация индикира, че по правило икономическата криза е фактор за засилване на различията при този източник на доход, който е пряко свързан с възможностите за (главно малък и среден) бизнес в отделните области на страната.

7.2.4. Доходи от пенсии

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 по отношение доходите от пенсии на домакинствата за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-10):

Таблица ДР- 10. Доходи от пенсии на домакинствата

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	1724	2011	2519	2791	100,0%	100,0%	1,62
СЗР	1663	2069	2462	2726	96,5%	97,7%	1,64
СЦР	1512	1861	2376	2761	87,7%	98,9%	1,83
СИР	1560	1832	2462	2340	90,5%	83,8%	1,50
ЮИР	1908	1978	2475	2871	110,7%	102,9%	1,50
ЮЦР	1748	2084	2523	2996	101,4%	107,3%	1,71
ЮЗР	1810	2102	2656	2851	105,0%	102,1%	1,58
Вариационен размах	396	270	280	656			1,66
Коефициент на вариация (V%)	8,1%	5,5%	3,5%	7,5%			0,92

Източник: НСИ

- Като цяло различията могат да се оценят като много ниски (коефициентът на вариация е под 10%).
- В тези рамки, промените в равнището на диференциация са колебливи и се съчетават с едни по- високи (в сравнение с други източници на доходи) темпове на промяна. Основна причина за тези промени е общото повишаване нивото на изплащани пенсии (напр. с над 60% през 2009 г. спрямо 2006 г. при средните пенсии за осигурителен стаж и възраст на един пенсионер), което пък е резултат главно от (а) актуализацията на размерите на вече отпуснатите пенсии; (б) по-високия среден размер на ново-отпуснатите пенсии.
- По- голямата динамика на доходите от пенсии води до увеличаване на техния дял (заедно с другите социални трансфери) в структурата на доходите – средно

за страната, но и във всички райони (вж. по-горе Фигура ДР-2 „Структура на доходите на домакинствата”).

- При замразяването размера на получаваните пенсии след 2009 г., динамиката и посоката на промените в регионалната диференциация се определя най-вече от размерите на новоотпускащите пенсии и тяхната структура по осигурителни рискове.
- В този контекст, логично по-високи са доходите от пенсии в южните райони.
- Намалението на диференциацията през изследвания период може да се свърже със следните фактори (а) действащият „таван” върху максималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст и (б) увеличението на дела на населението в надтрудоспособна възраст (респ. – на пенсионерите) в районите и областите на страната.

Анализът на различията в доходите от пенсии на лице от домакинство между районите от ниво 2 за изследвания период показва напълно идентични на разгледаните характеристики в различията между районите по този източник на доходи: много ниска диференциация; сравнително високи темпове на растеж, водещи до нарастваща роля на този източник на доходи (вж. Таблица ДР-11). Доколкото се проявяват незначителни разлики в конкретните числа, отразяващи различни аспекти на диференциацията, те могат да се отдадат – както и при другите източници на доход, на различната размерност на наблюдаваните домакинства.

Таблица ДР- 11. Доходи от пенсии на лице от домакинство

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	685	811	1020	1128	100,0%	100,0%	1,65
СЗР	709	870	1044	1135	103,5%	100,6%	1,60
СЦР	590	740	920	1128	86,1%	100,0%	1,91
СИР	596	693	965	899	87,0%	79,7%	1,51
ЮИР	739	794	989	1132	107,9%	100,4%	1,53
ЮЦР	668	831	993	1199	97,5%	106,3%	1,79
ЮЗР	747	874	1125	1186	109,1%	105,1%	1,59
Вариационен размах	157	181	205	300			1,91
Коефициент на вариация (V%)	9,3%	8,3%	6,5%	8,9%			0,96

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-12).

Таблица ДР- 12. Равнище и динамика на междуобластните различия в доходите от пенсии на лице от домакинствата в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	482,0	547,0	684,0	734,0	20,2%	18,0%	18,5%	16,9%	1,52	0,84
СЗР	350,0	227,0	347,0	297,0	17,4%	12,4%	13,1%	9,1%	0,85	0,52
СЦР	268,0	205,0	549,0	402,0	20,8%	14,1%	19,8%	11,8%	1,50	0,57
СИР	163,0	275,0	148,0	192,0	19,1%	23,6%	8,7%	18,3%	1,18	0,96
ЮИР	294,0	387,0	485,0	573,0	18,0%	17,1%	16,8%	18,3%	1,95	1,02
ЮЦР	458,0	342,0	443,0	508,0	22,7%	14,9%	17,9%	16,7%	1,11	0,73
ЮЗР	381,0	463,0	680,0	734,0	21,8%	23,8%	27,2%	23,9%	1,93	1,10

Източник: НСИ

- Като цяло диференциацията между областите във всички райони се характеризира като ниска (под 24% през последната година).
- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.
- През целия период най- ниска остава диференциацията в СЗР, което е логично следствие от възрастовата структура на населението и от по- високия в сравнение със средния за страната дял (23% през 2010 г.) на доходите от пенсии в областите Монтана- 27%, Видин – 34% и Враца – 29%).
- За почти всички райони от ниво 2 (с изключение на ЮИР) е характерна тенденцията към намаление на вътрешнорегионалните различия по нивото на доходите от пенсии на лице от домакинство. Това допълва тенденцията към общо увеличение на дела на доходите от пенсии в бюджетите на домакинствата и допринася за ниските вътрешнорегионални различия между общите им доходи.
- Основните фактори за тази тенденция в рамките на районите от ниво 2 са идентични на тези, посочени под Таблица ДР- 13 по- горе.

7.2.5. Доходи от други социални трансфери

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 по отношение доходите от други социални трансфери на домакинствата (без пенсии) показва следното (вж. Таблица ДР- 13):

Таблица ДР- 14. Доходи от социални трансфери на домакинствата

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	257	340	298	300	100,0%	100,0%	1,17
СЗР	240	367	336	357	93,4%	119,0%	1,49
СЦР	299	407	382	325	116,3%	108,3%	1,09
СИР	293	368	343	423	114,0%	141,0%	1,44
ЮИР	268	322	312	277	104,3%	92,3%	1,03
ЮЦР	268	364	295	306	104,3%	102,0%	1,14
ЮЗР	213	276	214	216	82,9%	72,0%	1,01
Вариационен размах	86	131	168	207			2,41
Коефициент на вариация (V%)	11,8%	12,6%	18,3%	22,2%			1,88

Източник: НСИ

- Като цяло различията могат да се оценят като сравнително ниски, но с отчетлива тенденция към нарастване (коефициентът на вариация през наблюдавания период почти се е удвоил). Фактори за това са по- високите темпове на увеличаване размера на тези доходи в два от северните райони (СЗР и СИР), водещи до по- високи от средното нива на социалните трансфери към живеещи там домакинства (съответно с около 20% и 40%).
- Тази диференциация индикира по- голяма социална уязвимост (рисковост) от социално изключване на населението в северните райони и в ЮЦР, което – от гл.т. на регионалната политика подсказва възможни регионални приоритети на въздействие през следващите години. Този извод се подкрепя и от констатациите в доклада на МТСП „Социално-икономически анализ на политиките на МТСП” (2011), където се посочва, че в социално отношение най-слабо развит е СЗР, поради което областите от този район, би следвало да представляват райони за целенасочена подкрепа от страна на държавата.⁴⁵

Анализът на различията между районите от ниво 2 по отношение доходите от социални трансфери на лице от домакинство (без пенсии) показва пълна идентичност на процесите, свързани с промените в диференциацията по същия показател „средно за домакинство” (вж. Таблица ДР-14), като основното е: ниска диференциация с лека тенденция към нарастване.

Таблица ДР- 15. Доходи от социални трансфери на лице от домакинство

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	102	137	120	122	100,0%	100,0%	1,20
СЗР	103	154	142	149	101,0%	122,1%	1,45
СЦР	116	162	148	132	113,7%	108,2%	1,14
СИР	111	139	134	163	108,8%	133,6%	1,47
ЮИР	104	130	124	109	102,0%	89,3%	1,05

⁴⁵ Вж. с.73.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
ЮЦР	102	145	116	122	100,0%	100,0%	1,20
ЮЗР	88	114	91	90	86,3%	73,8%	1,02
Вариационен размах	28	48	57	73			2,61
Коефициент на вариация (V%)	8,8%	11,8%	16,4%	20,4%			2,33

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-15).

Таблица ДР- 16. Равнище и динамика на междуобластните различия в доходите от социални трансфери на лице от домакинствата в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	114,0	271,0	240,0	194,0	25,4%	37,7%	47,1%	42,9%	1,70	1,69
СЗР	74,0	119,0	87,0	152,0	24,3%	28,3%	32,0%	49,3%	2,05	2,03
СЦР	25,0	118,0	84,0	78,0	17,1%	31,7%	29,9%	21,3%	3,12	1,25
СИР	36,0	119,0	149,0	86,0	14,0%	40,7%	49,3%	43,8%	2,39	3,12
ЮИР	59,0	59,0	119,0	124,0	25,8%	15,6%	49,2%	43,7%	2,10	1,69
ЮЦР	74,0	212,0	208,0	144,0	32,7%	60,1%	65,8%	50,7%	1,95	1,55
ЮЗР	82,0	102,0	79,0	98,0	31,2%	31,9%	48,1%	42,5%	1,20	1,36

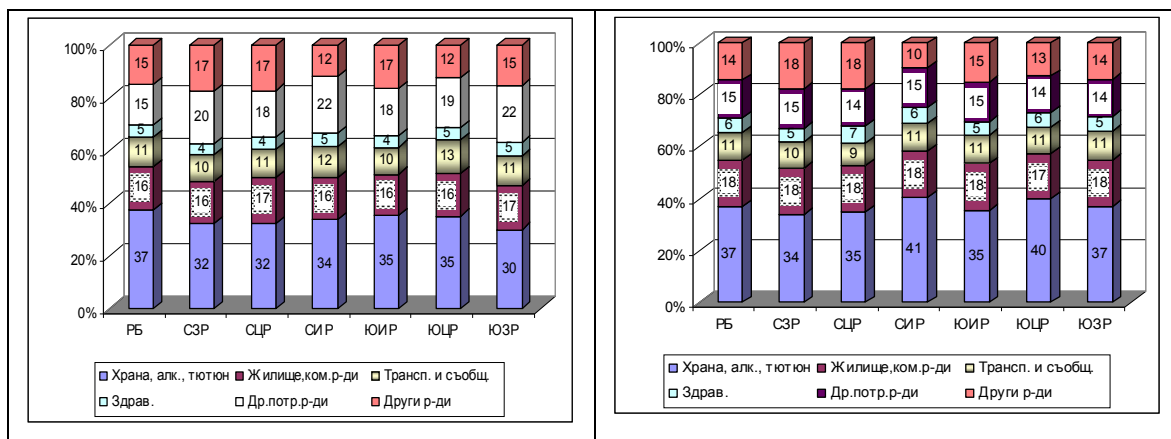
Източник: НСИ

- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.
- Като цяло диференциацията между областите във всички райони се характеризира като преминаваща от ниска (до около 30% през 2007 г.) към средна (до 50% през 2010 г.). Това показва, че в условията на криза във всички райони се развиват процеси на социална стратификация в съставните области. Най- силно това е изразено в два от северните райони – СИР и СЗР, където нарастването на коефициента на вариация е най- значително: през 2010 г. в СИР в двата края на подреждането са област Шумен с 201 лв. и област Варна със 147 лв.; в СЗР това са съответно област Видин с 236 лв. и област Ловеч с 84 лв.

7.3. Разходи на населението

Диференциацията между териториалните единици в разходите на населението през изследвания период се е променяла в *общ контекст*, който се характеризира със следното (вж. Графика ДР-3):

Фигура ДР- 3. Структура на разходите на домакинствата - % (2007 г.; 2010 г.)

Източник: по данни на НСИ

- На национално ниво най- съществените промени са свързани с увеличаване дела на разходите за жилище и комунално- битови услуги, което е рефлексия на жилищния „бум” до кризата и нарастване цените на водата, тока и парното, както и – в дела на разходите само за храна в общия потребителски разход (от 39% на 43%) и в общия разход (от 32,9% на 37,2%)⁴⁶.
- Специфика на структурните промени в различните райони, които са свързани главно с:
 - Увеличаване дела на разходите за храна във всички райони с изключение на ЮИР;
 - Повсеместно увеличаване дела на разходите за жилище, комунално- битови разходи, обзавеждане и поддържане на дома, както и за здравеопазване;
 - Запазване (в двата западни района) или слабо намаление (в СЦР, СИР, ЮЦР) на дела на разходите за транспорт и съобщения.

В този контекст, анализът по- долу изследва промените в териториалните различия общо и по елементи на разходите на „домакинство” и „на лице от домакинство”.

7.3.1. Общ (съвкупен) разход

Междурегионални различия

Анализът на различията в общия (съвкупен) разход на домакинствата между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-16):

⁴⁶ За целите анализа на териториалните различия тук се изследват – както вече се посочи, промените в общия разход (потребителски, плюс данъци, за домашното стопанство и „други” разходи). Поради това, увеличаването на разходите за храна през 2010 г. спрямо 2007 г. влияе по- видимо на дела им в потребителските разходи, отколкото на дела им в общия разход (представен в горните графики). Обръщаме специално внимание на разходите за храна, понеже те са един от чувствителните индикатори за качествените промени в структурата на потреблението (напр. увеличаването на дела на разходите за храна е признак за влошаване структурата на потреблението).

Таблица ДР- 17. Общ разход на домакинствата

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	7195	8096	8236	8108	100%	100%	1,13
СЗР	6812	7318	7551	7647	95%	94%	1,12
СЦР	6680	7768	7586	7429	93%	92%	1,11
СИР	6807	7868	7693	7353	95%	91%	1,08
ЮИР	7155	8224	8389	8266	99%	102%	1,16
ЮЦР	7245	7726	8056	8023	101%	99%	1,11
ЮЗР	7771	8909	9151	8939	108%	110%	1,15
Вариационен размах	1091	1591	1600	1586			1,45
Коефициент на вариация (V%)	5,4%	6,3%	7,1%	7,1%			1,31

Източник: НСИ

- Като цяло различията са много ниски (коефициентът на вариация е под 10%).
- В тези рамки тенденцията е към слабо нарастване на диференциацията между районите от ниво 2 (около 30% промяна на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.), което става при ниски темпове на растеж на абсолютните нива на разходите във всички райони (около 1,1 пъти общо за периода).
- В тези тесни граници на нарастване, малко по- високи са промените в разходите на домакинствата от ЮИР и ЮЗР, а най- слаби – в СИР.
- Тази динамика е довела до: (а) позитивни промени в ЮЗР и в ЮИР, където нивото на разходите през 2010 г. започва слабо да надхвърля средното за страната, за разлика от 2007 г., когато домакинствата в този район са имали разходи малко под средните за страната; (б) затвърждаване мястото на СИР в дъното на класацията по ниво на домакинските разходи спрямо средните.

Анализът на различията в общия разход на лице от домакинство между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-17):

Таблица ДР- 18. Общ разход на лице от домакинство

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	2857	3264	3335	3278	100%	100%	1,13
СЗР	2907	3079	3202	3185	95%	94%	1,00
СЦР	2604	3088	2937	3037	93%	92%	0,99
СИР	2602	2976	3016	2823	95%	91%	0,96
ЮИР	2772	3300	3353	3260	99%	102%	1,03
ЮЦР	2768	3079	3170	3210	101%	99%	0,98
ЮЗР	3206	3703	3875	3719	108%	110%	1,02
Вариационен размах	604	727	938	896			1,48
Коефициент на вариация (V%)	7,4%	7,7%	9,5%	8,6%			1,16

Източник: НСИ

Характеристиките на диференциацията между районите по този показател са сходни на диференциацията по показателя „общ разход на домакинство”: незначителни различия (илюстрирани от ниски коефициенти на вариация); слаба динамика на промените през периода (колебания близки до 1-цата); устойчиво разстояние на районите спрямо средното за страната ниво на показателя; слабо подобрение в ЮЗР и ЮИР.

Спецификите в сравнение с „разходите средно за домакинство” са: (а) в останалите райони (без посочените два) има влошаване на нивото на разходи на 1 лице спрямо средното за страната; (б) някои разлики в цифровите изражения на индикаторите, измерващи диференциацията, като основната причина може да се търси в посочената вече различна размерност на домакинствата в отделните области.

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-18).

Таблица ДР- 19. Равнище и динамика на междуобластните различия в общия разход на лице от домакинствата в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	2075,0	2286,0	2239,0	1896,0	17,2%	17,6%	15,4%	15,7%	0,91	0,91
СЗР	989,0	1004,0	1258,0	779,0	14,5%	13,3%	14,9%	10,5%	0,79	0,72
СЦР	1398,0	1669,0	996,0	1616,0	20,9%	20,4%	16,2%	19,5%	1,16	0,93
СИР	1456,0	1576,0	1533,0	949,0	25,6%	24,9%	25,5%	22,2%	0,65	0,87
ЮИР	399,0	881,0	275,0	957,0	6,5%	12,0%	3,3%	11,8%	2,40	1,80
ЮЦР	840,0	954,0	501,0	1087,0	10,2%	11,1%	7,6%	13,0%	1,29	1,28
ЮЗР	1449,0	1560,0	1375,0	1240,0	18,5%	20,1%	16,0%	14,5%	0,86	0,79

Източник: НСИ

- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.
- Като цяло диференциацията между областите във всички райони се запазва ниска. Ясно се открояват обаче две противоположни тенденции:
 - към нарастване на вътрешнорегионалните различия в ЮИР и в ЮЦР. В ЮИР напр. през 2010 г. класацията води област Сливен, където разходите са 3810 лв. (с около 50% повече в сравнение с 2007 г.), докато в Ямбол нарастването е само 10%, достигайки 2995 лв. през 2010 г. В ЮЦР класацията се води от област Пловдив, където разходите за същия период са нараснали с около 1/3, достигайки 3417 лв., докато в област Пазарджик нивото на показателя почти не се е променило (малко над 2740 лв.).
 - към тяхното намаляване във всички останали, вкл. и средно за страната. Това показва, че кризата след 2009 г. е по- скоро фактор за свиване на различията в домакинските разходи в рамките на отделните райони. Различните темпове и посоки на промени в тях обаче са предпоставка за посоченото по- горе известно нарастване на диференциацията на ниво NUTS II.

7.3.2. Разходи за храна

Междурегионални различия

Анализът на различията в разходите за храна на домакинствата между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-19):

Таблица ДР- 20. Разходи за храна на домакинствата

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	2365	2960	3004	3016	100%	100%	1,28
СЗР	2208	2718	2703	2585	93%	86%	1,17
СЦР	2168	2591	2601	2590	92%	86%	1,19
СИР	2303	2948	2972	2987	97%	99%	1,30
ЮИР	2531	3027	3049	2929	107%	97%	1,16
ЮЦР	2547	3010	3118	3197	108%	106%	1,26
ЮЗР	2333	3171	3229	3319	99%	110%	1,42
Вариационен размах	379	580	628	734			1,94
Коефициент на вариация (V%)	6,2%	6,8%	7,7%	9,6%			1,54

Източник: НСИ

- Промените в различията нямат устойчива тенденция, но остават много ниски (коефициентът на вариация е под 10%).
- В тези рамки тенденцията е към известно увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2 (над 50% нарастване на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.), което става при различни темпове на растеж на абсолютните нива на разходите в отделните райони (между 1,16 и 1,42 общо за периода).
- Факторите, формиращи тази тенденция са (а) превишаване на средните за страната абсолютни разходи за храна в ЮЦР и ЮЗР; (б) доближаване на СЦР до средното за страната ниво и (в) отдалечаване от средното за страната в останалите райони.
- През последните години на криза домакинствата в почти всички райони (с изключение на ЮИР) увеличават дела на разходите си за храна (най- много в СИР и ЮЦР – до около 40% от общите разходи и 45-46% от потребителските разходи). Това е типичен индикатор за влошаване структурата на разходите на домакинствата, които се ориентират към задоволяването на по- базисни свои потребности.

Анализът на различията в разходите за храна на лице от домакинство между районите от ниво 2 за изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-20):

Таблица ДР- 21. Разходи за храна на лице от домакинство

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	1071	1194	1216	1219	100%	100%	1,14
СЗР	942	1144	1146	1077	88%	88%	1,14
СЦР	845	1030	1007	1059	79%	87%	1,25
СИР	881	1115	1165	1147	82%	94%	1,30
ЮИР	981	1215	1219	1155	92%	95%	1,18
ЮЦР	973	1200	1227	1279	91%	105%	1,31
ЮЗР	963	1318	1367	1381	90%	113%	1,43
Вариационен размах	136	288	360	322			2,37
Коефициент на вариация (V%)	13,9%	7,8%	9,1%	9,8%			0,70

Източник: НСИ

Характеристиките на диференциацията между районите по този показател са сходни на диференциацията по показателя „разходи за храна на домакинство”: незначителни различия (илюстрирани от ниски и намаляващи коефициенти на вариация); различни темпове на растеж на абсолютните нива на разходите в отделните райони (отново между 1,14 и 1,4); доближаване на районите спрямо средното за страната ниво на показателя, като същите два от южните NUTS II го и надвишават. Поради по- ниската еластичност на разходите за храна, размерността на домакинствата в този случай не влияе върху формирането на някакви съществени различия с диференциацията по този показател „общо за домакинство”.

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-21).

Таблица ДР- 22. Равнище и динамика на междуобластните различия в разходите за храна на лице от домакинствата в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	589,0	567,0	643,0	715,0	14,4%	13,0%	14,7%	14,7%	1,21	1,02
СЗР	294,0	386,0	378,0	322,0	10,7%	12,7%	13,2%	15,7%	1,10	1,47
СЦР	357,0	296,0	256,0	399,0	17,9%	17,9%	18,9%	18,0%	1,12	1,01
СИР	457,0	343,0	607,0	497,0	20,0%	16,8%	24,2%	20,2%	1,09	1,01
ЮИР	214,0	222,0	194,0	181,0	7,6%	7,9%	5,8%	8,6%	0,85	1,14
ЮЦР	291,0	187,0	165,0	262,0	13,0%	6,0%	4,8%	8,8%	0,90	0,68
ЮЗР	364,0	393,0	348,0	419,0	13,9%	12,8%	12,8%	13,3%	1,15	0,95

Източник: НСИ

- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.

- Диференциацията между областите във всички райони се запазва ниска (под 20% коефициент на вариация). Ясно се открояват две противоположни тенденции: към намаляване на вътрешнорегионалните различия в ЮЗР и в ЮЦР и към по- ясно изразено увеличаване в СЗР и в ЮИР. В рамките на страната, в СЦР и в СИР различията между областите по този показател се запазват непроменени. Това показва, че кризата след 2009 г. е по- скоро фактор за консервиране или намаляване на различията в домакинските разходи за храна в рамките на повечето райони. Разнопосочните посоки на промени в тях взаимно се неутрализират и са предпоставка за посоченото по- горе много слабо намаляване на диференциацията на ниво NUTS II, което съответства и на ниската еластичност на разходите за храна. През целия анализиран период най-високи стойности на показателя поддържат областите София град (1535 лв. през 2010 г.), Смолян (1418 лв.), Силистра (1338 лв.) Пловдив (1325 лв.) и пр. На последните места през 2010 г. са Разград и Търговище (820 и 842 лв), и Монтана (870 лв.).

7.3.3. Разходи на домакинствата за жилище, комунално- битови услуги, обзавеждане и поддържане на дома

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 в разходите на домакинствата за жилище, комунално- битови разходи, обзавеждане и поддържане на дома през изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-22).

Таблица ДР- 23. Разходи на домакинствата за жилище, комунално- битови услуги, обзавеждане и поддържане на дома

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	1171	1402	1497	1438	100%	100%	1,23
СЗР	1075	1293	1376	1389	92%	97%	1,29
СЦР	1156	1372	1366	1319	99%	92%	1,14
СИР	1092	1490	1529	1319	93%	92%	1,21
ЮИР	1123	1418	1470	1500	96%	104%	1,34
ЮЦР	1165	1345	1530	1396	99%	97%	1,20
ЮЗР	1289	1454	1588	1568	110%	109%	1,22
Вариационен размах	214	197	222	249			1,16
Коефициент на вариация (V%)	6,2%	4,8%	5,7%	6,6%			1,05

Източник: НСИ

- Тук различията са много ниски (коефициентът на вариация е 5-6%) и устойчиви: тенденцията е към запазване на диференциацията между районите от ниво 2 (практически няма промяна на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.).
- Тази диференциация обаче се формира при сравнително по- високи (спрямо разгледаните по- горе разходни групи) темпове на растеж на абсолютните нива на разходите в почти всички райони (без СЦР, където промяна да периода е най-ниска). Промените произтичат най- вече от голямото жилищно строителство и

покупки на жилища през годините до 2008, подпомогнати от лесния достъп до кредити, както и – от ръста на цените на водата, електро- и топлоенергията.

- Посочената динамика е довела до: (а) по- висок дял от средния за страната в ЮЗР и в ЮИР през 2010 г.; (б) затвърждаване мястото на СИР в дъното на класацията по ниво на тези домакински разходи спрямо средните за страната.

Анализът на различията между районите от ниво 2 в разходите на лице от домакинство за жилище, комунално- битови разходи, обзавеждане и поддържане на дома през изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-23):

Таблица ДР- 24. Разходи на лице от домакинството за жилище, комунално- битови услуги, обзавеждане и поддържане на дома

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	465	565	607	581	100%	100%	1,25
СЗР	459	544	583	578	99%	99%	1,26
СЦР	450	546	529	539	97%	93%	1,20
СИР	417	564	599	507	90%	87%	1,22
ЮИР	435	569	588	591	94%	102%	1,36
ЮЦР	446	536	602	558	96%	96%	1,25
ЮЗР	532	605	672	653	114%	112%	1,23
Вариационен размах	115	69	143	146			1,27
Коефициент на вариация (V%)	8,0%	4,1%	7,2%	8,0%			1,00

Източник: НСИ

Диференциацията между районите по този показател е сходна по своите параметри на диференциацията по показателя „средно за домакинство”: слаби териториални различия през целия период, формирани и поддържани при относително по- висока динамика на тази група разходи в абсолютно изражение; по- високи стойности на показателя в ЮИР и ЮЗР и най- ниски – в СИР. Доколкото може да се говори за по- високо ниво на диференциацията по този показател (около 8% коефициент на вариация при около 6% за домакинствата), това може да се отдаде преди всичко на различната размерност на домакинствата в районите, която има значение при разпределянето между повече или по- малко членове на подобни общи разходи, свързани с жилището.

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междубластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-24).

Таблица ДР- 25. Равнище и динамика на междуобластните различия в разходите на лице от домакинството за жилище, комунално- битови услуги, обзавеждане и поддържане на дома в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	313,0	589,0	322,0	308,0	17,9%	22,1%	16,6%	13,6%	0,98	0,76
СЗР	238,0	231,0	216,0	132,0	20,2%	16,0%	17,1%	8,0%	0,55	0,40
СЦР	239,0	306,0	180,0	234,0	19,9%	18,4%	16,6%	15,7%	0,98	0,79
СИР	212,0	321,0	287,0	146,0	23,9%	23,9%	22,6%	19,4%	0,69	0,81
ЮИР	27,0	502,0	38,0	98,0	6,9%	36,9%	4,3%	7,1%	3,63	1,03
ЮЦР	141,0	200,0	195,0	193,0	12,4%	15,3%	13,4%	14,6%	1,37	1,18
ЮЗР	223,0	261,0	322,0	203,0	18,7%	18,6%	19,3%	13,1%	0,91	0,70

Източник: НСИ

- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.
- Диференциацията между областите във всички райони се запазва ниска (под 20% коефициент на вариация). Ясно се открояват две противоположни тенденции: към увеличаване на вътрешнорегионалните различия в ЮЦР и към по- ясно изразен спад в СЗР и до известна степен в ЮЗР и СЦР. В резултат от по- силните процеси на намаление, различията между областите в рамките на страната намаляват. Това показва, че кризата след 2009 г. е фактор за свиване на междуобластните различия в домакинските разходи за жилище и комунално- битови услуги в рамките на повечето райони. На тази основа, през 2010 г. този показател отбелязва най- висока стойност в областите София-град (721 лв.), Видин и Силистра (652 лв.), Ст.Загора (637 лв.). На последните места са Търговище и Разград (413 и 418 лв), и Шумен (438 лв.).

7.3.4. Разходи за транспорт и съобщения

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 в разходите на домакинствата за транспорт и съобщения през изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР- 25):

Таблица ДР- 26. Разходи на домакинствата за транспорт и съобщения

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	816	919	864	865	100%	100%	1,06
СЗР	692	805	738	771	85%	89%	1,11
СЦР	715	989	705	672	88%	78%	0,94
СИР	793	811	816	792	97%	92%	1,00
ЮИР	730	902	871	909	89%	105%	1,25

							Промяна
ЮЦР	935	843	845	843	115%	97%	0,90
ЮЗР	888	1056	1023	1022	109%	118%	1,15
Вариационен размах	243	251	318	350			1,44
Коефициент на вариация (V%)	11,5%	10,4%	12,4%	13,2%			1,15

Източник: НСИ

- Промените в различията имат слабо изразена тенденция към нарастване, но остават много ниски (коефициентът на вариация е под 15%).
- В сравнение с досега разгледаните групи разходи все пак диференциацията е малко по- ясно изразена и се дължи на различната им динамика в 6-те района. Причини: (а) на ниво домакинство това най- вече е по- високата еластичност на домакинските разходи за транспорт и съобщения: при ниски и намаляващи доходи през последните 2 години, домакинствата са по- склонни да жертват разходите за пространствената си мобилност и връзката с външния свят; (б) на ниво район - демографската характеристика на населението, характерът на селищната мрежа, плюс развитостта на транспортната мрежа, които са фактори, определящи различията в разходите за транспорт и съобщения между (напр.) северните и южните райони.
- Тези фактори водят до около и над средните за страната разходи за транспорт и съобщения на домакинствата в ЮЗР, ЮИР и ЮЦР, както и до по- значително изоставане в СЦР, което подсказва, че там населението е в по- голяма степен депривирано от тези услуги.

Анализът на различията между районите от ниво 2 в разходите на лице от домакинство за транспорт и съобщения през изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-26):

Таблица ДР- 27. Разходи на лице от домакинство за транспорт и съобщения

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	324	370	349	350	100%	100%	1,08
СЗР	296	339	313	321	91%	92%	1,08
СЦР	279	393	273	274	86%	78%	0,98
СИР	303	307	319	304	94%	87%	1,00
ЮИР	283	362	348	358	87%	102%	1,27
ЮЦР	358	336	332	337	110%	96%	0,94
ЮЗР	366	439	433	425	113%	121%	1,16
Вариационен размах	87	132	160	151			1,74
Коефициент на вариация (V%)	11,2%	11,8%	14,5%	14,1%			1,26

Източник: НСИ

Диференциацията между районите по този показател е идентична по своите параметри на диференциацията по показателя „средно за домакинство”: относително ниски териториални различия през целия период, формирани и поддържани при ниска динамика на тази група разходи в абсолютно изражение; по- високи стойности на показателя в южните райони и най- ниски – в СЦР. Малко по- високият коефициент на

вариация може да се отдаде в известна степен на различията в размерността на домакинствата и (вероятно на) техните демографски характеристики.

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-27).

Таблица ДР- 28. Равнище и динамика на междуобластните различия в разходите на лице от домакинството за транспорт и съобщения в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	414,0	466,0	450,0	334,0	28,4%	28,4%	29,1%	24,7%	0,81	0,87
СЗР	178,0	179,0	234,0	168,0	24,5%	23,1%	30,1%	21,8%	0,94	0,89
СЦР	218,0	362,0	182,0	166,0	28,3%	37,5%	28,8%	30,2%	0,76	1,07
СИР	265,0	290,0	297,0	147,0	35,5%	41,0%	38,5%	25,2%	0,55	0,71
ЮИР	53,0	113,0	80,0	181,0	13,9%	12,6%	9,3%	20,8%	3,42	1,50
ЮЦР	243,0	80,0	96,0	202,0	34,6%	13,2%	13,1%	23,0%	0,83	0,67
ЮЗР	258,0	321,0	317,0	260,0	27,8%	30,8%	39,6%	25,3%	1,01	0,91

Източник: НСИ

- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.
- Диференциацията между областите във всички райони макар да се запазва ниска (под 30% коефициент на вариация) се доближава до нивата на средната (стойности над 30% за този коефициент).
- Тенденцията към намаляване на диференциацията между областите е ясно изразена за всички райони, с изключение на ЮИР. В резултат от по-разпрострените и по- силни процеси на намаление, различията между областите в рамките на страната също намаляват. Това показва, че кризата след 2009 г. е фактор за свиване на различията в домакинските разходи за транспорт и съобщения в рамките на повечето райони, които са далеч по- нееластични от разходите за храна например. През 2010 г. лидери по тези разходи са областите София-град (509 лв.), Сливен (475 лв.) и Пловдив (407 лв.), докато най- малко са харчили за тези цели в област Разград (175 лв.) и в областите Пазарджик, Видин, Силистра, Шумен (между 205- 220 лв.).

7.3.5. Разходи за здравеопазване

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 в разходите на домакинствата за здравеопазване през изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-28):

Таблица ДР- 29. Разходи на домакинствата за здравеопазване

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	338	385	438	447	100%	100%	1,32
СЗР	288	320	358	378	85%	85%	1,31
СЦР	300	342	415	484	89%	108%	1,61
СИР	344	430	501	424	102%	95%	1,23
ЮИР	308	360	411	418	91%	94%	1,36
ЮЦР	341	364	417	447	101%	100%	1,31
ЮЗР	389	440	486	486	115%	109%	1,25
Вариационен размах	101	120	143	108			1,07
Коефициент на вариация (V%)	10,5%	11,7%	11,2%	8,7%			0,83

Източник: НСИ

- Промените в различията оставайки много ниски (коефициентът на вариация е около и под 11%), в края на периода отбелязват спад.
- Това снижение е резултат от различни темпове на растеж на абсолютните нива на разходите в отделните райони (между 1,23 и 1,61 общо за периода). Тази динамика е относително по- висока в сравнение с темповете при на другите видове разходи.
- Тази различна динамика е довела до: (а) намаляване на диференциацията в този вид разход; (б) превишаване на средните за страната абсолютни разходи за здравеопазване в СЦР и ЮЗР в края на периода; (в) намаляване спрямо средното за страната в СИР.
- Тези процеси показват, че през последните години, независимо от кризата и спада на доходите, домакинствата във всички райони увеличават разходите си за здравеопазване (най- много в СЦР – с около 60%), което от една страна е свързано с по- ниската еластичност на този вид разходи, а от друга – е индикатор за влошаващ се здравен статус и/или нарастващи цени на лекарствата, медикаментите, както и на разходите за заплащане на здравни услуги.

Анализът на различията между районите от ниво 2 в разходите на лице от домакинство за здравеопазване през изследвания период показва следното (вж. Таблица ДР-29):

Таблица ДР- 30. Разходи на лице от домакинство за здравеопазване

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
	лв.	лв.	лв.	лв.	2007	2010	
Средно за страната	134	155	177	181	100%	100%	1,35
СЗР	123	135	152	158	92%	87%	1,28
СЦР	117	136	161	198	87%	109%	1,69
СИР	131	163	196	163	98%	90%	1,24
ЮИР	120	144	164	165	90%	91%	1,38
ЮЦР	130	145	164	179	97%	99%	1,38
ЮЗР	161	183	206	202	120%	112%	1,25
Вариационен размах	44	48	54	44			1,00

							Промяна
Коефициент на вариация (V%)	11,2%	11,3%	11,3%	9,7%			

Източник: НСИ

Тенденциите и съдържанието на промените в диференциацията между районите по тази група разходи на лице са напълно идентични с разгледаните при показателя „разходи за здравеопазване на домакинствата”: известно намаляване на диференциацията в края на периода, съпроводена с относително високи темпове на нарастване на абсолютните разходи във всичките райони. Ниската еластичност на този вид разход в комбинация със социални фактори (здравен статус на населението) и икономически фактори (цени на здравни услуги и на лекарства) са в основата на тези промени.

Вътрешнорегионални различия

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. Таблица ДР-30).

Таблица ДР- 31. Равнище и динамика на междуобластните различия в разходите на лице от домакинството за здравеопазване в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) – Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В KB V%
Средно за страната	152,0	134,0	156,0	161,0	26,4%	22,7%	23,3%	22,6%	1,06	0,86
СЗР	12,0	45,0	37,0	77,0	8,6%	18,5%	18,0%	20,0%	6,42	2,33
СЦР	103,0	81,0	150,0	159,0	30,2%	25,2%	31,7%	30,9%	1,54	1,02
СИР	90,0	98,0	98,0	43,0	28,1%	23,4%	20,8%	15,4%	0,48	0,55
ЮИР	33,0	41,0	60,0	51,0	14,9%	11,4%	13,2%	16,0%	1,55	1,07
ЮЦР	150,0	62,0	88,0	122,0	38,2%	19,1%	22,9%	25,5%	0,81	0,67
ЮЗР	93,0	132,0	143,0	117,0	25,7%	31,6%	26,4%	21,7%	1,26	0,84

Източник: НСИ

- И по този показател, в сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.
- Диференциацията между областите във всички райони се запазва ниска (под 30% коефициент на вариация). Ясно се открояват две противоположни тенденции: към увеличаване на вътрешнорегионалните различия в СЗР и донякъде в ЮИР, и - към по- ясно изразен спад в СИР и в ЮЦР.
- В резултат от по- силните процеси на намаление, различията между областите в рамките на страната намаляват. Това показва, че кризата след 2009 г. е фактор за свиване на междуобластните различията в домакинските разходи за здравеопазване. През 2010 г. лидери по тези разходи са домакинствата в областите Велико Търново (257 лв.), София-град 237 лв.), Русе (220 лв.), Пловдив (218 лв.), докато най- малко за тези цели са харчели в Разград и Кърджали (малко под 100 лв.).

7.4. Изводи и обобщения

Доходи на населението

Ниското и започващото да спада след 2009 г. ниво на доходите и на тази основа – на жизнения стандарт на населението, е основен проблем както на *национално*, така и на *регионално* ниво⁴⁷. На тази основа, незначителната диференциация⁴⁸ в равнището на доходите на населението⁴⁹ е най- характерната черта на *различията между районите от ниво 2* (коефициентите на вариация са под 20% и достигат 6% при някои източници на доходи), като към 2010 г. по- високо е нивото на доходите в южните райони (преди всичко в ЮЗР), а по- ниско в северните (най- вече в СЦР и СЗР). Последната констатация съответства на извода в цитирания анализ на МТСП, в който се изтъква, че ЮЗР е най- добре развитият в социален план район на страната, а най- слабо развит – СЗР, поради което – от гл.т. на регионалната политика, областите от този район, би следвало да представляват райони за целенасочена подкрепа от страна на държавата.⁵⁰

Фактори за ниската диференциацията са слабите темпове на промяна в равнището на общия доход (растеж до 2009 г. и спад след това поради настъпилата криза), като и структурата на доходите в отделните райони: в тези, където преобладава дялът на доходите от икономическа активност (всички южни, СИР), промените спрямо 2007 г. засега са в положителна посока, докато в СЗР, СЦР, където има по- значителен дял на социалните трансфери, промените са по- бавни и в отрицателна посока, което се дължи на рестриктивната политика по отношение на тези доходи през последните години.

Настъпилата през 2009 г. криза обаче започва да променя темповете и посоката на промените, които по данните за 2010 г. са все още само загатнати, без да са съвсем ясно очертани. От гл.т. на една *възможна траектория на развитие*, предвиденото в бюджета за 2012 г. замразяване на социалните плащания (пенсии, помощи), рестрикциите в бюджетните заплати, както и очакваната стагнация в реалния сектор плюс вероятното запазване на неблагоприятната нискотехнологична и с ниска производителност отраслова структура на икономиката, са предпоставки не само за слаба динамика, но и за (вероятно) намаляване на доходите в *краткосрочна перспектива*. Ако обаче формиралата се през периода тенденция се запази, към 2020 г. диференциацията между районите от ниво 2 даже и да се увеличи, като цяло ще остане ниска (коефициентът на вариация вероятно ще бъде около 15- 20%). При това положение и предвид вероятните ниски темпове на промени в равнището на доходите, съществува риск да не бъде постигната общата национална цел за насърчаване на социалното включване и намаляване на бедността към 2020 г., която се изразява в

⁴⁷ Този извод се съдържа и в „Социално-икономически анализ на политиките на МТСП”, 2011, с. 10. В изводите и обобщенията на т.2.7.1 са очертани неблагоприятните краткосрочни перспективи по отношение преодоляването на различията между доходите на българските и европейските домакинства.

⁴⁸ Този извод се вписва в силната страна, която е изведена в посочения анализ на МТСП, че „между отделните райони като цяло няма съществени диспропорции в нивото на социално развитие. По-голямата част от областите имат сходни параметри на развитие” (с.75).

⁴⁹ Доколкото се проявяват известни разлики в диференциацията по показателите относно доходите на домакинствата и доходите „на лице от домакинство”, те могат да се отдадат преди всичко на различната размерност на домакинствата, както и различията в структурата на доходите, произтичащи от социо-демографските и икономически характеристики на домакинствата в отделните райони (по- младите и с повече икономически активни лица домакинства, каквито вероятно са тези напр. в ЮЗР и ЮИР генерират по- високи доходи).

⁵⁰ Пак там, с.73.

намаляване броя на лицата, живеещи в бедност с 260 000 лица (16 % от броя на бедните през 2008 г.).

Ниската териториална диференциация в областта на доходите – *от гл.т. на регионалната политика не би могло* да се идентифицира като проблем и **пряк** обект на нейното въздействие. Тя обаче – чрез приоритетите и мерките си в подкрепа (напр.) на бизнеса и създаването на работни места (прилагане на специфични мерки в подкрепа на регионалните пазари на труда), може да осигури предпоставки за възвръщане и запазване на положителните тенденции в развитието на доходите от икономическа дейност във всички региони и с това да допринесе за постигането на посочената национална цел.

В сравнение с равнището на диференциация между районите, *вътрешнорегионалните (междубластни) различия* са по- ясно изразени. Това е логично следствие от по- малките териториални мащаби на областите, водещи до по- голямата им социално- икономическа специфика. В отделните райони на страната процесите на подходна диференциация между областите протичат с различен интензитет и в противоположни посоки, но като цяло те могат да се характеризират като ниски (коефициентите на вариация по общия доход на лице от домакинство са най- често 14-19%). В тези общи рамки, най- съществена е диференциацията между областите в почти всички райони по следните източници на доходи:

- от предприемачество (коефициенти на вариация 30-70%) – тези високи стойности индикират, че по правило икономическата криза е фактор за засилване на различията при този източник на доход, който е пряко свързан с възможностите за (главно малък и среден) бизнес в отделните области на страната. С голямо нарастване се отличава ЮЦР, което го прави през 2010 г. района с най- висока диференциация по доходи от предприемачество – водещата позиция се заема от област Хасково (с 387 лв.), а на дъното е област Кърджали с едва 15 лв. Подобна е и тенденцията в СЗР (тук на двата полюса са област Монтана с 324 лв и Видин с едва 29 лв).
- от социални трансфери (без пенсии) - като цяло диференциацията между областите във всички райони се характеризира като преминаваща от ниска (до около 30% през 2007 г.) към средна (до 50% през 2010 г.). Това показва, че в условията на криза във всички райони се развиват процеси на социална стратификация в съставните области. Анализът на междурегионалните различия идентифицира по- голяма социална уязвимост (рисковост) от социално изключване на населението в ЮЦР и в северните райони (през 2010 г. напр., в СИР в двата края на поддръждането са област Шумен с 201 лв. и област Варна със 147 лв.; в СЗР това са съответно област Видин с 236 лв. и област Ловеч с 84 лв.). *От гл.т. на регионалната политика* това подсказва възможни регионални приоритети на въздействие през следващите години.

Динамиката и стойностите на показателите, отразяващи равнището на диференциация в доходите от наеман труд индикират, че към 2010 г. икономическата криза като фактор за засилване на различията при този източник на доход, който е пряко свързан с промените на местните пазари на труда, все още не е започнал да се проявява. Това най- вероятно е поради инерционния характер на икономическите процеси, както и поради факта, че задържането и увеличаването, в някои случаи, на размера на средното възнаграждение се дължи на извършени съкращения на наети лица. Може обаче да се предполага, че през следващите 1-2 години вътрешнорегионалните различия по този показател ще нараснат.

В контекста на очаквано забавяне в растежа на средната заплата през близките 1-3 години, регионалната политика през следващите години би могла да акцентира върху създаването на предпоставки и стимули за запазване/генериране на устойчива заетост като източник на стабилни доходи. Политиката на доходите на макрониво би могла да подкрепи посочения приоритет на регионалната политика като предвиди изпреварващо нарастване на доходите спрямо ръста на БВП. С други думи, в случая (но и не само при него) макроикономическата и регионалната политика следва да бъдат разработвани и осъществявани координирано с оглед постигането на устойчиви резултати.

За почти всички райони от ниво 2 (с изключение на ЮИР) е характерна тенденцията към намаление на вътрешнорегионалните различия по нивото на доходите от пенсии на лице от домакинство. Това допълва тенденцията към общо увеличение на дела на доходите от пенсии в бюджетите на домакинствата и допринася за ниските вътрешнорегионални различия между общите им доходи.

От гледна точка на *перспективите*, предвид планираната политика на доходите, вкл. на тези от пенсии (законът за държавния бюджет за 2012 г. отново не предвижда актуализация на техните размери), може да се очаква, че: (а) фактори за увеличаване на вътрешнорегионалните различия в краткосрочна перспектива биха били доходите от трудова дейност (поради значителния им дял в общия доход и различията в процесите на местните пазари на труда), както и тези от предприемачество; (б) фактори за намаляване на тези различия биха били доходите от пенсии, поради нарастването на тяхната значимост, обхват и дял в домакинските бюджети в условията на криза (от една страна) и – от друга, поради рестрикциите върху номиналното нарастване на вече отпуснатите пенсии и запазването на тавана върху пенсиите до 2014 година.

Разходи на населението

На *национално ниво* най- съществените промени са свързани с: (а) увеличаване дела на разходите за жилище и комунално- битови услуги (от 16% през 2007 г. на 18% през 2010 г.), което е рефлексия на жилищния „бум“ до кризата и нарастване цените на водата, тока и парното; (б) увеличаване дела на разходите за храна (в общия разход от 32,9% на 37,2%). Тези промени произтичат от ниската еластичност на посочените разходи (особено на тези за храна), което при свиването на доходите в условия на криза води до нарастване относителната им тежест в домакинските бюджети.

Спецификата на структурните промени на *равнище NUTS II* е свързана главно с:

- много ниски различия по отношение общия разход на домакинствата (коефициентът на вариация е под 10%);
- в тези рамки тенденцията е към слабо нарастване на диференциацията между районите от ниво 2 (около 30% промяна на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.), което става при ниски темпове на растеж на абсолютните нива на разходите във всички райони (около 1,1 пъти общо за периода).
- увеличаване дела на разходите за храна (между 35-42%) във всички райони с изключение на ЮИР, което корелира с посочената ниска еластичност на тези разходи;
- повсеместно увеличаване с около 2 п.п. до 17-18% на дела на разходите за жилище, комунално-битови услуги, обзавеждане и поддържане на дома, както и за здравеопазване;
- запазване (в двата западни района) или слабо намаление (в СЦР, СИР, ЮЦР) на дела на разходите за транспорт и съобщения (до около 11%).

Ако формиралата се през периода тенденция се запази, към 2020 г. диференциацията в разходната част на домакинските бюджети между районите от ниво 2 слабо ще се увеличи, но като цяло ще остане ниска (коефициентът на вариация вероятно ще бъде около 10%).

Що се отнася до *вътрешнорегионалните различия* по отношение общия разход на лице от домакинство, като цяло диференциацията между областите във всички райони се запазва ниска. Ясно се открояват две противоположни тенденции: към нарастване на вътрешнорегионалните различия в ЮИР и в ЮЦР и към тяхното намаляване във всички останали, вкл. и средно за страната. Причината е, че в контекста на общото социално-икономическо състояние на тези райони, в тях има нарастваща и силна поляризация между съставните области (в ЮИР разликата между Сливен и Бургас през 2010 г. е около 1000 лв., а в ЮЦР разликата между Смолян и Кърджали е около 900 лв. при 430 лв. между Враца и Видин в СЗР). Различните темпове и посоки на промени в тях са предпоставка за посоченото по-горе известно нарастване на диференциацията на ниво NUTS II.

Анализът показва, че кризата след 2009 г. е по-скоро фактор за свиване на различията в домакинските разходи в рамките на отделните райони. *Тази тенденция може да се очаква*, че ще се задържи през следващите 2-3 години и след навлизането на страната в по-благоприятните фази на икономическия цикъл и в контекста на демографското развитие на различните райони и области, до 2020 г. териториалните различия е възможно да формират тенденция към нарастване.

Както и при доходите, териториалните различия в домакинските разходи *не* биха могли да бъдат разглеждани като **пряк обект на регионалната политика**. Количествените и качествено-структурни промени в разходите и потреблението на домакинствата могат да настъпят като резултат от позитивни промени в равнището на доходите и увеличаването на тяхната покупателна сила, което (на свой ред) зависи от политиката на доходите в контекста на икономическото развитие, неговата цикличност и макроикономическата стабилност.

8. Развитие на социалната сфера

8.1. Образование

8.1.1. Методологически бележки

Анализът на междурегионалните различия в образованието в България трябва да обхване, като минимум, следните показатели, изисквани от Възложителя:

- Детски градини по вид, детски учители и деца по райони от ниво 2, области и общини;
- Учебни институции по райони от ниво 2, области и общини;
- Преподаватели по видове учебни институции по райони от ниво 2, области и общини;
- Учащи по степени на международната класификация на образованието (ISCED'97) по райони от ниво 2, области и общини;
- Учащи по видове учебни институции по райони от ниво 2, области и общини;
- Завършили по степени на образование по райони от ниво 2, области и общини;
- Специални училища по вид по райони от ниво 2 и области;
- Учащи и напуснали по причини и степен на образование по райони от ниво 2 и области;
- Учащи I –VIII клас, напуснали общообразователните и специални училища по райони от ниво 2, области и общини;
- Брой на преждевременно напуснали училище по райони от ниво 2 и области.

От горните показатели, информационно неосигурени са детски градини по вид.

Показателят брой преждевременно напуснали не е уточнен. За целите на анализа се приема, че това са напусналите, които не са навършили 16 г.

Анализът на териториалните различия в образованието се базира на показатели, характеризиращи:

- Детските градини;
- Училищното образование (I-XII кл.);
- Висшето образование.

За всяка една от тези услуги се разглеждат броя на образователните заведения, учащите и преподавателите. Специално за средното образование се анализира показателя „брой отпаднали ученици”, а за средното и висшето – „брой завършили ученици/студенти”.

8.1.2. Детски градини

Сравнителният анализ на различията в обезпечеността на населението с детски градини (ДГ) се осъществява по следните съставни показатели:

- Брой деца в ДГ/ деца на възраст 3-6 години. Този показател дава представа за наситеността на предоставяне на услугата – нейния достъп.

- Брой деца/ 1 ДГ;
- Брой деца/ 1 учител

Тези два показателя дават представа за оптимизацията на мрежата от ДГ и нейната ефективност.

8.1.2.1. Дял на децата, посещаващи ДГ в населението на възраст 3-6 години

Междурегионални различия

През разглеждания период 2007-2010 г. броят на децата, посещаващи ДГ на национално ниво е нараснал със 7.5%. Наблюдават се големи различия по райони – от 11.4% за ЮЗР до 0.3% за СЦР. Като цяло регионите в южна България регистрират значително по-голям прираст на деца от тези в северна България.

За този период броят на децата на възраст 3-6 години се увеличава с 5.8%. Темпът по райони варира от -1.1% за СЗР до 10.5% за ЮЗР. Съотнасянето на децата в ДГ към населението на 3-6 г. показва дял от 76.5% през 2007 г., който нараства постъпателно до 2010 г. и достига 77.7%. Междурегионалните различия са представени в таблицата.

Таблица ОБР- 1. Промени в отношението „деца в детските градини/население 3-6 г.” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/ 2007 г.	Дял от средното 2007	Дял от средното 2010
България	76.5%	76.5%	77.4%	77.7%	1.0157	100%	100%
СЗР	78.7%	79.6%	80.8%	81.2%	1.0310	103%	104%
СЦР	82.7%	82.7%	82.2%	81.7%	0.9883	108%	105%
СИР	78.2%	77.9%	77.6%	76.9%	0.9842	102%	99%
ЮИР	70.9%	70.6%	71.7%	73.2%	1.0324	93%	94%
ЮЦР	72.8%	73.4%	74.8%	76.1%	1.0462	95%	98%
ЮЗР	78.3%	78.0%	79.3%	79.0%	1.0084	102%	102%
Вариационен размах	11.8%	12.1%	10.5%	8.5%			
Коефициент на вариация (V%)	5.2%	5.2%	4.6%	3.8%			

Източник: НСИ

Данните показват, че относително най-много деца са посещавали ДГ в СЦР. Най-малък е делът на децата в ДГ спрямо населението на 3-6 години в ЮИР и ЮЦР. В периода до 2010 г. равнището на показателя в СЦР спада, а в другите два – се увеличава и то с най-високи темпове. В резултат на това, се наблюдава намаляване на разликата между районите и едно общо доближаване до средното за страната равнище.

Различният темп на изменение на дела на децата в ДГ в населението на възраст 3-6 г. в различните райони води до намаляване на междурегионалните различия измерени чрез вариационния размах и коефициента на вариация.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 2. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	0.13	0.15	0.15	0.14	6.5%	7.3%	7.0%	6.8%	1.02	1.05
СЦР	0.15	0.19	0.18	0.14	6.9%	8.0%	7.9%	6.5%	0.93	0.94
СИР	0.08	0.11	0.11	0.10	4.6%	5.8%	5.6%	5.0%	1.20	1.11
ЮИР	0.17	0.17	0.19	0.17	8.9%	9.0%	9.9%	8.9%	1.02	1.00
ЮЦР	0.26	0.28	0.23	0.21	12.7%	13.1%	10.5%	9.3%	0.81	0.74
ЮЗР	0.07	0.10	0.09	0.09	3.3%	4.8%	4.9%	5.5%	1.35	1.68

Източник: НСИ

Данните показват, че най-големите разлики в размера и темпа на изменение на вътрешнообластните различия се наблюдават между районите от южна България. През 2007 г. с най-големи междуобластни различия в дела на децата, посещаващи ДГ от всички деца на възраст 3-6 г. се характеризира ЮЦР, а с най-малки – ЮЗР. В периода до 2010 г. най-силно нарастват различията в ЮЗР – с 68.2%, а спадът е най-голям за ЮЦР – с -26.4%. Причина за големият положителен прираст на различията е спадът на дела на децата в ДГ от населението на възраст 3-6 г. в областта с най-нисък дял – София-град и увеличаване на дела във всички останали области на района. Обратно, в ЮЦР се наблюдава силно нарастване на дела в областите с най-нисък дял – Пазарджик и Хасково. Всичко това води до намаляване на разликите между районите по равнище на вътрешнообластни различия.

Общински различия в районите от ниво 2

В следващата таблица са представени различията по показателя дял на децата в ДГ от населението на възраст 3-6 г. между отделните общини в рамките на статистическите райони. Както се вижда от данните, междуобщинските различия са значително по-големи от различията между областите.

Таблица ОБР- 3. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	1.20	1.46	1.62	1.27	27.4%	30.8%	32.0%	26.7%	1.06	0.97
СЦР	0.58	0.67	0.50	0.50	15.2%	16.1%	14.2%	13.5%	0.87	0.89
СИР	2.54	2.66	2.68	2.65	47.2%	49.4%	49.7%	49.8%	1.04	1.06
ЮИР	0.48	0.47	0.45	0.43	17.5%	18.3%	16.2%	15.2%	0.90	0.87
ЮЦР	0.76	0.73	0.66	0.95	22.4%	23.2%	21.5%	22.4%	1.24	1.00
ЮЗР	0.92	1.05	1.21	1.30	23.9%	27.3%	30.8%	30.7%	1.41	1.28

Източник: НСИ

За разлика от областните различия, тук тенденциите са други – най-бързо нарастват вътрешнообщинските различия в районите, характеризиращи се големи различия и обратно – намаляват различията между общините в СЦР и ЮИР. В резултат на тези

изменения, разликите между районите по вътрешнообщинските им различия се увеличават. През 2010 г. СИР запазва най-големите междуобщински различия, следван от ЮЗР, чиито високи темпове го извеждат на второ място. С най-малки различия се характеризира СЦР.

8.1.2.2. Брой деца на 1 ДГ

Междурегионални различия

На фона на увеличаването на броя на децата, посещаващи ДГ, основна характеристика на ДГ през разглеждания период е тяхното намаляване. Общо за страната броят им е спаднал с 13%, като в районите в Северна България този темп е значително по-висок – до близо 30% за СЦР. Намалението на ДГ в районите на Южна България е от 5% за ЮИР до 2.2% за ЮЗР.

Резултатът от тези две тенденции е окрупняване на ДГ. Средният брой деца на 1 ДГ нараства от 84.6 на 104.4, т.е. с 23.5%. Междурегионалните различия са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 4. Промени в броя на децата в една ДГ в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/ 2007г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	84.6	92.7	96.3	104.4	1.23	100%	100%
СЗР	62.3	74.4	78.2	80.4	1.29	74%	77%
СЦР	66.3	87.4	88.7	94.5	1.42	78%	90%
СИР	70.5	73.0	74.5	89.5	1.27	83%	86%
ЮИР	93.8	97.3	100.7	108.3	1.15	111%	104%
ЮЦР	84.1	88.1	91.4	97.0	1.15	100%	93%
ЮЗР	127.0	130.0	136.2	144.8	1.14	150%	139%
Вариационен размах	64.7	57.0	61.7	64.4			
Коефициент на вариация (V%)	26.1%	20.6%	21.2%	19.9%			

Източник: НСИ

Данните показват, че в началото на изследвания период средната големина на една ДГ (изразена чрез броя на децата) в районите в северна България значително изостава от тези в южна България. В резултат на реализирания по-висок темп прираст в тези райони, се наблюдава намаляване на разликата между районите и едно общо доближаване до средното за страната равнище.

Различният темп на окрупняване на ДГ в различните райони е довел до запазване на абсолютната разлика – размаха на вариация по този показател, но междурегионалните различия, измерени чрез коефициента на вариация значително са намалели.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия по показателя брой деца на 1 ДГ се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 5. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	11.4	36.1	45.4	45.4	7.2%	19.0%	21.0%	18.3%	3.99	2.53
СЦР	48.6	127.2	136.7	142.0	31.7%	65.6%	67.9%	56.1%	2.92	1.77
СИР	60.9	63.0	63.2	98.2	36.2%	41.6%	41.6%	44.7%	1.61	1.24
ЮИР	30.3	32.6	30.2	32.4	12.3%	15.1%	14.9%	12.5%	1.07	1.02
ЮЦР	42.4	45.3	48.4	50.7	17.5%	21.2%	22.4%	20.0%	1.19	1.14
ЮЗР	61.5	62.2	54.9	62.0	19.3%	19.3%	16.8%	17.0%	1.01	0.88

Източник: НСИ

Данните показват значителни разлики между районите по размера и темпа на нарастване на вътрешнообластните им различия. През 2007 г. с най-големи междуобластни различия в броя на децата на една ДГ са се характеризирали СИР и ЮЗР, а с най-малки – СЗР. В периода до 2010 г. най-силно е нараснал размахът на вариация в СЗР и СЦР. Причина затова са предприетите мерки за съкращаване на ДГ⁵¹, при запазване и дори увеличаване на броя на децата. Това доведе до силно увеличаване на показателите, измерващи различията, в области като Враца, Русе, Силистра и други през 2008 година, както и във Варна и Търговище, предизвикали увеличаване на междуобластните различия в СИР през 2010 г. През разглеждания период единствено в ЮИР и ЮЗР междуобластните различия са се запазили на същото равнище. Подобна е ситуацията и с равнището и динамиката на коефициента на вариация. Като резултат:

- Междуобластните различия в СЗР са били най-ниски през 2007 г., но са нараснали с най-висок темп, което го доближава до стойностите на ЮЦР и ЮЗР през 2010 г.;
- С най-големи междуобластни различия през 2010 г. се характеризират СЦР и СИР;
- Ниското равнище на различията в ЮИР през 2007 г., в съчетание с почти нулев темп на изменение, води до най-ниско равнище на междуобластни различия през 2010 г.

Общински различия в районите от ниво 2

В таблица 4 са представени различията по показателя брой деца на 1 ДГ между отделните общини в рамките на статистическите райони от ниво 2. Както се вижда от данните, междуобщинските различия са значително по-големи от различията между областите.

⁵¹ Голяма част от тези съкращения са формални и се изразяват в превръщане на някои ДГ във филиали на други.

Таблица ОБР- 6. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	162.5	158.0	143.8	164.0	51.6%	50.9%	49.8%	51.4%	1.01	1.00
СЦР	158.1	216.5	225.5	233.4	49.5%	62.3%	61.7%	55.1%	1.48	1.11
СИР	160.9	160.8	161.3	166.0	52.4%	55.6%	55.0%	53.2%	1.03	1.02
ЮИР	163.5	177.2	196.5	231.4	52.6%	53.1%	56.1%	62.0%	1.42	1.18
ЮЦР	238.0	253.0	289.0	284.0	62.2%	59.9%	62.3%	59.9%	1.19	0.96
ЮЗР	614.0	637.0	667.0	661.0	76.4%	78.5%	77.4%	73.5%	1.08	0.96

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват, че през 2007 г. логично най-големи са различията в ЮЗР, където една от общините е София. Значително по-ниски са различията в ЮЦР. Междуобщинските различия в рамките на останалите четири района са най-ниски и не се различават много помежду си. През периода 2007-2010 г. се наблюдават различни темпове на прираст на различията. Най-бързо нарастват различията между общините в СЦР и ЮИР. В останалите райони темпът е значително по-нисък, дори се забелязва намаление на различията, измерени чрез коефициента на вариация за СЗР, ЮЦР и ЮЗР.

По-детайлният анализ показва, че причина за увеличаване на междуобщинските различия отново е значителното съкращение на броя на ДГ в някои общини. Така например в СЦР ДГ в община Иваново са съкратени от 6 през 2007 г. на 1 през 2008 г. Същото е положението и в община Русе, където за две години ДГ са намалели от 25 на 19. Подобна е ситуацията и в ЮИР, където последователно в годините се правят значителни съкращения на ДГ в общините Бургас, Елхово, Ямбол. Голяма част от тези намаления не са в резултат от закривания на ДГ, а в превръщане на съществували малки ДГ във филиали на други ДГ. Това обаче води до съществено увеличаване на показателя среден брой деца на 1 ДГ в тези общини, което от своя страна увеличава различията им с останалите общини от района. Съществено по-големите различия между общините в ЮЗР се дължат на община Разлог, където над 600 деца посещават само една мега-ДГ.

В резултат на тези изменения през 2010 г. ЮЗР запазва най-големите междуобщински различия, следват ЮЦР и ЮИР, а трите района в северна България се характеризират с относително най-малки различия между прилежащите им общини. В рамките на тази група СЦР, който през 2007 г. бе с най-малки различия, поради високия темп на увеличаване, изпревари останалите два района.

8.1.2.3. Брой деца на 1 учител

Междурегионални различия

Както бе отбелязано по-горе, през разглеждания период 2007-2010 г. броят на децата, посещаващи ДГ нараства със 7.5%, регионите в южна България регистрират по-голям прираст на деца от тези в северна България, а различията по райони варират от 11.4% за ЮЗР до 0.3% за СЦР.

Броят на педагогическия персонал (учителите) през разглеждания период не се променя. В регионален план различията са от -7.3% за СЗР до нарастване с 5.5% за ЮЗР.

Резултатът от тези две тенденции е увеличаване на отношението брой деца на един учител, което при други равни условия, говори за повишаване на ефективността на предоставяната услуга. Средният брой деца на 1 учител нараства с 6.8% - от 10.7 на 11.4 през 2010 г. Междурегионалните различия са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 7. Промени в отношението „брой деца на 1 учител” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/200 7г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	10.7	11.0	11.2	11.4	1.07	100%	100%
СЗР	9.7	10.1	10.4	10.7	1.10	91%	94%
СЦР	10.4	10.6	10.7	10.9	1.06	97%	96%
СИР	10.8	11.1	11.1	11.0	1.02	101%	97%
ЮИР	11.7	12.2	12.3	12.7	1.08	109%	111%
ЮЦР	10.3	10.6	10.9	11.2	1.09	96%	98%
ЮЗР	11.0	11.2	11.5	11.6	1.06	103%	102%
Вариационен размах	1.9	2.0	1.9	1.9			
Коефициент на вариация (V%)	5.7%	5.8%	5.5%	5.7%			

Източник: НСИ

Данните показват, че в началото на изследвания период средният брой деца на 1 учител е бил най-нисък в СЗР и най-висок в ЮИР. Точно в тези райони са реализирани повисоки темпове на прираст, което води до запазване на съществуващите междурегионални различия.

Различният темп на изменение на изследвания показател в различните райони е довел до запазване на абсолютната разлика – вариационния размах, а междурегионалните различия, измерени чрез коефициента на вариация незначително са намалели.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 8. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	0.8	1.0	0.9	0.6	3.2%	3.9%	4.4%	2.4%	0.77	0.74
СЦР	0.9	1.2	1.5	1.8	3.4%	5.2%	6.1%	5.9%	2.11	1.74
СИР	2.0	2.0	1.6	1.9	7.7%	8.7%	7.3%	7.3%	0.98	0.96
ЮИР	1.8	2.0	1.8	1.5	5.8%	7.4%	7.0%	4.7%	0.81	0.80
ЮЦР	1.8	1.7	1.9	1.8	6.3%	6.9%	6.9%	6.1%	0.97	0.97
ЮЗР	1.7	1.4	1.3	0.9	5.5%	6.2%	5.5%	3.1%	0.54	0.56

Източник: НСИ

Данните показват значителни разлики между районите по размера и темпа на изменение на вътрешнообластните им различия. През 2007 г. с най-големи междуобластни различия в броя на децата на един учител се характеризира СИР, а с най-малки – СЗР. В периода до 2010 г. различията нарастват единствено с СЦР. Това се дължи на област Разград, чието намаление на показателя за изследвания период е резултат от непропорционалната промяна на броя на персонала в сравнение на изменението на децата. Във всички останали области на района отношението деца/учители се увеличава.

Като резултат:

- СИР се характеризира с най-големи междуобластни различия през целия изследван период;
- СЗР запазва най-ниското равнище на междуобластни различия;
- Всички райони намаляват вътрешнообластните си различия, с изключение на СЦР.

Общински различия в районите от ниво 2

В Таблица ОБР-9 са представени различията по показателя брой деца на 1 учител между отделните общини в рамките на статистическите райони от ниво 2. Както се вижда от данните, междуобщинските различия са значително по-големи от различията между областите.

Таблица ОБР- 9. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	7.1	6.0	7.4	9.6	13.9%	14.0%	14.8%	17.3%	1.34	1.25
СЦР	5.3	5.0	4.8	6.6	11.4%	11.8%	12.1%	13.3%	1.25	1.16
СИР	4.1	4.9	4.8	4.3	10.9%	12.1%	11.6%	11.0%	1.05	1.01
ЮИР	6.2	7.5	6.6	7.3	16.0%	15.5%	14.4%	15.0%	1.17	0.94
ЮЦР	7.0	6.3	6.4	7.5	13.7%	23.0%	12.8%	13.4%	1.07	0.98
ЮЗР	9.4	5.9	6.2	8.0	13.8%	23.2%	11.5%	12.3%	0.85	0.89

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват, че през 2007 г. най-големи са различията в ЮИР, следван от СЗР и ЮЗР. Най-ниски са различията в СИР. През периода 2007-2010 г. се наблюдават различни темпове на прираст в отделните райони. Най-бързо нарастват различията между общините в СЗР и СЦР. В СИР промените са незначителни, а в районите от южна България, дори се забелязва намаление на различията, измерени чрез коефициента на вариация.

В резултат на тези изменения през 2010 г. в СЗР се наблюдават най-големите междуобщински различия, следван от ЮИР. СИР запази най-ниското равнище на междуобщински различия, а повече от 10% темп на намаляване на различията в ЮЗР го поставя на второ място по този показател. Като цяло, трите северни района през 2007 г. имаха по-ниски равнища на междуобщински различия, но през анализирания период те се увеличиха, докато в южните – се намалиха. Това доведе до намаляване на вариационния размах между районите в Южна България и увеличаване на разликите между районите в Северна България по този показател

8.1.3. Училищно образование (1-12 клас)

Анализът на училищното образование обхваща следните показатели:

- Общообразователните (ООУ) и специалните (СУ) училища – брой на училищата, брой на учащите и учителите в тях;
- Професионалните училища (ПУ)/програми, колежи – брой на училищата, брой на учащите и учителите в тях;
- Специалните училища по вид;
- Напусналите училище от 1-8 клас и напусналите по причини на напускане;
- Завършилите ООУ и СУ.

8.1.3.1. Общообразователни и специални училища

Резултатите от анализа на ООУ и СУ, на учащите и учителите в тях са представени в таблицата.

**Таблица ОБР- 10. Равнище и динамика на основни показатели, характеризиращи
ООУ и СУ**

	Равнище 2010 г. (бр.)			Динамика 2007-2010 г.(2007=100%)		
	училища	учители	учащи	училища	учители	учащи
България	2175	44826	620129	84.9%	85.8%	91.1%
СЗР	295	5379	73829	77.2%	83.3%	89.6%
СЦР	264	4954	67618	83.0%	83.5%	88.5%
СИР	290	6205	85338	81.0%	88.3%	90.3%
ЮИР	331	6506	96588	86.0%	86.5%	93.5%
ЮЦР	479	9221	125728	86.3%	85.7%	90.5%
ЮЗР	516	12561	171028	91.3%	86.4%	92.4%

Източник: НСИ

Данните показват, че стойностите и на трите показателя намаляват, като намалението е най-голямо при училищата, следвани от учителите. По-детайлният анализ показва, че големият спад и в трите показателя е през 2008 г., спрямо предходната година, след което намалението продължава, но с по-нисък темп. В регионален план се наблюдават по-високи темпове на спад в трите северни района. Най-малък е спадът в ЮЗР, следван от ЮИР.

Сравнителният анализ на районите от ниво 2, както и областните и общинските различия в техните рамки се прави по следните съставни показатели:

- Брой ученици в 1 училище;
- Отношение ученици/учители.

И двата показателя показват ефективността на функциониране на училищата.

Брой ученици на 1 училище

Показателят дава представа за средната големина на едно училище в анализираните териториални единици. Специфични анализи показват, че колкото е по-голямо едно училище, толкова възможностите му да поддържа оптимален персонал са по-големи, а разходите на един ученик по-малки.

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в средната големина на училищата са представени в следващата таблица.

**Таблица ОБР- 11. Промени в средния брой ученици на 1 училище в районите от
ниво 2 за периода 2007-2010 г.**

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/200 7г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	265	289	287	285	1.07	100%	100%
СЗР	216	250	253	250	1.16	81%	88%
СЦР	240	262	260	256	1.07	90%	90%
СИР	264	303	297	294	1.11	99%	103%
ЮИР	268	295	294	292	1.09	101%	102%
ЮЦР	250	264	263	262	1.05	94%	92%
ЮЗР	328	339	333	331	1.01	123%	116%

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/200 7г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
Вариационен размах	112	89	80	81			
Коефициент на вариация (V%)	13.1%	10.5%	9.8%	10.0%			

Източник: НСИ

Данните показват, че в началото на изследвания период средната големина на едно училище в СЗР значително изостава от останалите. Сравнително най-големи са училищата в ЮЗР. Темповете на прираст за периода 2007-2010 г. обаче са в обратна зависимост – най-нисък е в ЮЗР, а най-висок в СЗР. В резултат на това се наблюдава намаляване на разликата между районите и формиране условно казано на две групи райони: с ниско равнище на показателя среден брой ученици на 1 училище – СЗР, СЦР и ЮЦР; с високо равнище на показателя – ЮЗР, СИР и ЮИР.

Различният темп на окрупняване на училищата в различните райони е довел до намаляване на междурегионалните различия. Както се вижда, стойностите и на двата използвани показателя силно намаляват през 2008 г., а през последните две години запазват равнището си.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия по показателя брой деца на 1 училище се разглеждат на равнище области и общини

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица

Таблица ОБР- 12. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	29	34	50	47	4.9%	4.8%	6.5%	6.6%	1.63	1.35
СЦР	78	94	105	103	13.9%	12.1%	13.7%	14.1%	1.32	1.01
СИР	142	147	163	168	22.5%	20.8%	22.9%	23.6%	1.18	1.05
ЮИР	26	37	40	36	3.7%	4.6%	5.0%	4.7%	1.42	1.28
ЮЦР	150	151	147	145	22.9%	21.7%	21.2%	20.8%	0.97	0.91
ЮЗР	239	224	214	212	30.8%	26.2%	26.0%	26.0%	0.88	0.84

Източник: НСИ

Данните показват значителни разлики между районите по размера и темпа на нарастване на вътрешнобластните им различия. През 2007 г. с най-големи междубластни различия в броя на учениците на едно училище е ЮЗР, а с най-малки – ЮИР и СЗР. В периода до 2010 г. най-силно са нараснали различията в районите с най-ниски нива, а в тези с високи нива – различията са спаднали. Като резултат, е налице слабо намаляване на междубластните различия в регионите. Наблюдаваните промени

по райони са довели до намаляване на разликите между тях, но се запазва подреждането им според равнището на този показател.

Общински различия в районите от ниво 2

В Таблица ОБР-13 са представени различията по показателя брой ученици на 1 училище между отделните общини в рамките на статистическите райони от ниво 2. Както се вижда от данните, междуобщинските различия са значително по-големи от различията между областите.

Таблица ОБР- 13. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	409.5	413.8	403.7	384.0	42.9%	45.2%	42.5%	42.0%	0.94	0.98
СЦР	381.0	395.4	384.8	371.4	41.4%	37.0%	36.1%	36.6%	0.97	0.88
СИР	469.0	500.8	503.6	498.7	48.7%	42.8%	42.1%	40.2%	1.06	0.83
ЮИР	416.3	429.1	451.5	443.3	44.6%	42.0%	42.2%	42.0%	1.06	0.94
ЮЦР	479.7	454.9	438.4	419.9	43.9%	42.3%	42.3%	41.6%	0.88	0.95
ЮЗР	523.0	537.0	806.5	499.0	48.7%	47.5%	51.5%	46.6%	0.95	0.96

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват, че през 2007 г. най-големи са различията в ЮЗР и СИР, а най-ниски – в СЗР и СЦР. През периода 2007-2010 г. всички райони намаляват равнището на вътрешнообщинските си различия, макар и с различен темп.

В резултат на тези изменения през 2010 г. ЮЗР запазва най-големите междуобщински различия, докато силния спад на различията в СИР и СЦР доведе до постигането на най-ниски равнища по този показател. Общият извод е, че равнището на междуобщинските различия в районите от ниво 2 намалява.

Брой ученици на 1 учител

Междурегионални различия

Както бе отбелязано по-горе, през разглеждания период 2007-2010 г. броят на учениците намалява с 8.9%, а различията по райони варират от -11.5% за СЦР до -6.5% за ЮИР. Броят на учителите спада с по-високи темпове и това е характерно както на национално ниво, така и за всички райони. Резултатът е увеличаване на отношението брой ученици на един учител, което при други равни условия, говори за повишаване на ефективността на предоставяната услуга. Средният брой ученици на 1 учител нараства с 6.2% - от 13.0 през 2007 г. на 13.8 през 2010 г. Междурегионалните различия са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 14. Промени в отношението „брой ученици на 1 учител” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/200 7г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	13.0	13.7	13.8	13.8	1.06	100%	100%
СЗР	12.8	13.7	13.7	13.7	1.08	98%	99%
СЦР	12.9	13.7	13.7	13.6	1.06	99%	99%
СИР	13.5	13.9	13.8	13.8	1.02	103%	99%
ЮИР	13.7	14.4	14.6	14.8	1.08	105%	107%
ЮЦР	12.9	13.4	13.6	13.6	1.06	99%	99%
ЮЗР	12.7	13.5	13.5	13.6	1.07	98%	98%
Вариационен размах	1.0	1.0	1.1	1.2			
Коефициент на вариация (V%)	2.9%	2.4%	2.7%	3.2%			

Източник: НСИ

Данните показват, че в началото на изследвания период средният брой деца на 1 учител е бил най-висок в ЮИР, който реализира най-висок темп на прираст. Вижда се, че районите не се различават съществено по равнища, както и по темпове на изменение, но крайният резултат е слабо увеличение на междурегионалните различия.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 15. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	0.8	0.6	0.5	1.1	2.1%	1.6%	1.5%	2.7%	1.47	1.27
СЦР	2.1	1.3	1.1	1.2	5.8%	3.2%	2.7%	3.2%	0.57	0.55
СИР	1.8	1.5	2.0	2.3	5.4%	4.5%	5.9%	6.6%	1.29	1.24
ЮИР	0.4	1.1	1.0	1.0	3.1%	3.1%	3.0%	2.4%	2.37	0.76
ЮЦР	3.2	3.1	3.0	2.9	10.4%	8.8%	8.6%	8.5%	0.91	0.82
ЮЗР	1.0	1.1	1.1	0.5	2.6%	2.7%	3.0%	1.8%	0.51	0.67

Източник: НСИ

Данните показват значителни разлики между районите по размера и темпа на изменение на вътрешнобластните им различия. През 2007 г. с най-големи междубластни разлики в броя на децата на един учител се характеризира ЮЦР, а с най-малки – СЗР. В периода до 2010 г. различията нарастват единствено в СЦР и в СИР. Във всички останали райони вътрешнобластните различия намаляват и то съществено. Това дава основания да се направи извода за намаляване на

вътрешнообластните различия в отношението ученици/учители и за сближаване на отделните райони по равнището на този показател.

Общински различия в районите от ниво 2

В Таблица ОБР-16 са представени различията по показателя брой ученици на 1 учител между отделните общини в рамките на статистическите райони. Както се вижда от данните, междуобщинските различия са значително по-големи от различията между областите.

Таблица ОБР- 16. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	9.2	8.4	8.8	8.4	16.0%	15.5%	15.7%	15.3%	0.92	0.96
СЦР	4.8	5.6	5.9	5.5	9.5%	10.4%	9.8%	10.5%	1.16	1.10
СИР	5.8	6.2	6.8	5.7	11.7%	10.7%	11.8%	11.3%	0.97	0.97
ЮИР	5.1	4.2	5.9	5.9	10.2%	9.5%	9.8%	9.9%	1.17	0.97
ЮЦР	11.0	13.4	11.8	8.7	25.4%	19.0%	18.3%	17.1%	0.80	0.67
ЮЗР	13.0	14.7	16.2	13.3	32.1%	20.6%	20.2%	18.3%	1.03	0.57

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват, че през 2007 г. най-големи са различията в ЮЗР, а най-ниски в СЦР. През периода 2007-2010 г. прираст на междуобщинските различия се наблюдава единствено в СЦР, а най-голям спад – в районите с най-високи равнища – ЮЦР и ЮЗР. Тези промени водят до намаляване на разликите между районите по равнището на показателите, характеризиращи междуобщинските различия, както и до намаляване на тези различия за всички райони, с изключение на СЦР.

8.1.3.2. Професионални училища

Анализът включва професионални училища, професионални гимназии и училища по изкуствата (ISCED 3A), професионални програми с прием след 8 клас (ISCED 3C) и след 6-7 клас (ISCED 2C) и професионалните колежи (ISCED 4).

Резултатите от анализа на професионалните училища (ПУ), на учащите и учителите в тях са представени в таблицата.

Таблица ОБР- 17. Равнище и динамика на основни показатели, характеризиращи ПУ

	Равнище 2010 г. (бр.)			Динамика 2007-2010 г. (2007=100%)		
	училища	учащи	учители	училища	учители	учащи
България	447	155491	12240	92.4%	77.8%	90.0%
СЗР	69	18991	1585	90.8%	77.1%	86.9%
СЦР	67	20327	1664	94.4%	78.3%	86.1%
СИР	57	20137	1634	96.6%	82.9%	90.9%
ЮИР	61	24408	1805	92.4%	78.2%	93.3%
ЮЦР	90	33010	2474	91.8%	75.7%	90.6%
ЮЗР	103	38618	3078	90.4%	76.9%	90.8%

Източник: НСИ

Данните показват, че стойностите и на трите показателя намаляват, като намалението е най-голямо при учителите, следвани от учащите. Този факт дава разнопосочни сигнали за изменение на ефективността. По-детайлният анализ показва, че се наблюдава голям спад на учениците през 2008 г. докато броят на училищата и учителите намалява през две последователни години. През последната изследвана година – 2010 г. намалението продължава, но с по-нисък темп. В регионален план не се наблюдават съществени различия в темповете по някои от изследваните показатели.

Сравнителният анализ обхваща районите от ниво 2 и областните им различия. В голяма част от общините в страната няма професионални училища, което обезсмисля анализа на междуобщинските различия.

Сравнителният анализ се прави по следните съставни показатели:

Показатели, даващи представа за достъпа на населението до услугите на професионалните училища:

- Брой училища на 10000 жители;
- Дял на учениците в населението.

Показатели за ефективността на функциониране на училищата:

- Брой ученици в 1 училище;
- Отношение ученици/учители

Достъп на населението до професионални училища

Междурегионални различия

През разглеждания период 2007-2010 г. броят на учениците в професионалните училища намалява с 10%. Различията по райони варират от -6.7% за ЮИР до -13.9% за СЦР. Училищата намаляват със 7.6%, а спадът по райони е от -3.4% в СИР до -9.6% за ЮЗР.

Съотнасянето на училищата и учениците в ПУ към населението показва достъпа на хората до тази услуга. Различията в достъпа между районите от ниво 2 са показани в таблицата.

Таблица ОБР- 18. Промени в достъпа до услуги от ПУ в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	У-ща/10000 жители		У-ци/насел.		У-ща/10000 ж.	У-ци/население	У-ща/10000 ж.	У-ци/население
	2007	2010	2007	2010	Прираст 2010/2007 (2007= 1)		Процент от средното 2010 г.	
България	0.63	0.59	2.3%	2.1%	0.94	0.92	100%	100%
СЗР	0.81	0.77	2.3%	2.1%	0.95	0.91	130%	103%
СЦР	0.76	0.74	2.5%	2.2%	0.97	0.89	124%	108%
СИР	0.59	0.58	2.2%	2.0%	0.97	0.92	97%	99%
ЮИР	0.59	0.55	2.3%	2.2%	0.94	0.95	93%	106%
ЮЦР	0.63	0.59	2.4%	2.2%	0.94	0.92	100%	105%
ЮЗР	0.54	0.49	2.0%	1.8%	0.94	0.92	82%	89%

Източник: НСИ

Данните показват, че най-много ПУ на 10 хил.ж. има в СЗР, а най-малко в ЮЗР. През разглеждания период равнището на този показател намалява във всички райони, но,

най-слабо в СЗР и най-силно в ЮЗР. Тези промени водят до увеличаване на междурегионалните различия.

Равнището и на другия показател за достъп – брой ученици към населението, спада по-бързо и отново във всички райони. Тази тенденция обаче се проявява с по-голяма сила в СЦР, където равнището през 2007 г. е най-голямо. Най-ниското равнище - в ЮЗР, спада приблизително със средния за страна темп, което не променя процентът му спрямо средното за страната. Тези характеристики на промените водят до слабо сближаване на районите по равнище на този показател.

Различният темп на показателите за достъп в различните райони води до слабо:

- Увеличаване на междурегионалните различия по брой училища на 10 хил.ж.;
- Намаляване на междурегионалните различия по дял на учениците в населението.

Таблица ОБР- 19. Оценки на междурегионалните различия в достъпа до услуги на ПУ за периода 2007-2010 г.

	Вариационен размах				Коефициент на вариация (V%)			
	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11				
Училища на 10000 жители	0.27	0.28	0.28	0.28	15.9%	16.8%	17.8%	17.7%
Дял на учениците в населението	0.5%	0.5%	0.4%	0.4%	7.0%	7.0%	6.9%	6.8%

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долните таблици.

Таблица ОБР- 20. Равнище и динамика на междубластните различия в броя на училищата на 10 хил.ж. в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	0.20	0.22	0.23	0.25	9.1%	9.9%	10.2%	12.0%	1.25	1.32
СЦР	0.14	0.14	0.06	0.07	6.3%	6.3%	3.1%	3.3%	0.47	0.52
СИР	0.07	0.04	0.06	0.06	4.5%	2.8%	4.5%	4.7%	0.89	1.06
ЮИР	0.34	0.28	0.24	0.23	22.7%	20.6%	18.7%	17.9%	0.69	0.79
ЮЦР	0.56	0.64	0.49	0.50	38.4%	42.8%	37.5%	39.0%	0.89	1.02
ЮЗР	0.46	0.50	0.44	0.46	39.9%	42.6%	38.6%	41.2%	1.00	1.03

Източник: НСИ

Таблица ОБР- 21. Равнище и динамика на междуобластните различия в дела на учениците от населението в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	0.89%	0.80%	0.92%	0.91%	14.9%	15.1%	16.7%	17.2%	1.03	1.16
СЦР	0.79%	0.75%	0.57%	0.43%	10.9%	10.8%	8.3%	6.8%	0.54	0.63
СИР	0.73%	0.77%	0.68%	0.65%	11.9%	13.0%	14.8%	11.8%	0.88	0.99
ЮИР	0.34%	0.34%	0.36%	0.43%	5.9%	6.0%	6.5%	7.6%	1.28	1.28
ЮЦР	0.28%	0.36%	0.48%	0.40%	5.2%	6.1%	7.6%	10.1%	1.40	1.96
ЮЗР	1.20%	1.24%	1.20%	1.19%	27.2%	29.3%	30.6%	30.7%	0.99	1.13

Източник: НСИ

Данните показват, че през 2007 г. с най-големи вътрешнообластни различия по брой училища на 10 хил.ж.се характеризират ЮЦР и ЮЗР. В периода до 2010 г. тези два района слабо увеличават областните си различия. В същото време в СЦР се наблюдава спад почти с 50%, при условие че равнището на различията е едно от най-ниските. Значителен спад в междуобластните различия се наблюдава и в ЮИР – с 21%. Като цяло, може да се обобщи, че вътрешнообластните различия в регионите слабо намаляват, но се увеличава разликата между районите по равнище на този показател.

По другия показател за достъп – дял на учениците в населението, отново ЮЗР има най-голямо равнище на вътрешнообластни различия. През периода 2007-2010 г. те нарастват. Различията се увеличават и в другите райони, с изключение на СЦР и СИР. Общият резултат тук е увеличаване на вътрешнообластните различия и отдалечаване на районите по равнището на този показател.

Ефективност на функциониране на професионалните училища

Междурегионални различия

Ефективността на ПУ, измервана чрез: брой ученици на 1 училище и брой ученици на 1 учител, зависи от равнището и динамиката на учениците, учителите и училищата. През разглеждания период 2007-2010 г. броят на учениците в ПУ намалява с 10%, на учителите с 22% и на училищата със 7.6%. Различията в ефективността между районите от ниво 2 са показани в таблицата.

Таблица ОБР- 22. Промени в ефективността на ПУ в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	У-ци/у-ще		У-ци/у-л		У-ци/у-ще	У-ци/у-л	У-ци/у-ще	У-ци/у-л
	2007	2010	2007	2010	Прираст 2010/2007 (2007= 1)		Процент от средното 2010 г.	
България	356.9	347.9	11.0	12.7	0.97	1.16	100%	100%
СЗР	287.6	275.2	10.6	12.0	0.96	1.13	79%	94%
СЦР	332.4	303.4	11.1	12.2	0.91	1.10	87%	96%
СИР	375.3	353.3	11.2	12.3	0.94	1.10	102%	97%
ЮИР	396.4	400.1	11.3	13.5	1.01	1.19	115%	106%
ЮЦР	371.7	366.8	11.1	13.3	0.99	1.20	105%	105%
ЮЗР	373.1	374.9	10.6	12.5	0.97	1.16	108%	99%

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват:

- Спад на средната големина на 1 училище с 2.5% и увеличаване на отношението ученик/учител с 15.7%;
- Най-високо равнище на двата показателя в ЮИР и най-ниско в СЗР;
- Различните темпове на промяна в районите запазват първият и последният в класирането като формират две териториално обособени групи – трите района в Южна България с висока ефективност и районите в Северна България – с ниска ефективност.
- Промените водят до увеличаване на разликите между районите.

Различният темп на показателите за ефективност в различните райони води до увеличаване на междурегионалните различия.

Таблица ОБР- 23. Оценки на междурегионалните различия в ефективността на услугите на ПУ за периода 2007-2010 г.

	Вариационен размах				Коефициент на вариация (V%)			
	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11
Ученици на едно училище	108.76	114.10	134.06	124.90	10.1%	11.0%	12.6%	12.4%
Ученици на един учител	70.3%	116.8%	123.2%	154.1%	2.6%	3.1%	3.8%	4.6%

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долните таблици.

Таблица ОБР- 24. Равнище и динамика на междубластните различия за средния брой на учениците в едно училище в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	105.0	72.6	68.2	75.2	13.0%	9.5%	9.0%	8.8%	0.72	0.68
СЦР	89.8	83.8	58.3	50.9	10.4%	10.8%	7.1%	6.6%	0.57	0.64
СИР	133.9	153.2	112.5	104.8	13.4%	14.7%	11.8%	11.9%	0.78	0.88
ЮИР	184.4	181.6	161.5	146.3	19.0%	18.0%	16.1%	15.1%	0.79	0.80
ЮЦР	211.7	283.8	293.9	327.5	23.2%	28.2%	29.2%	32.9%	1.55	1.42
ЮЗР	115.5	132.4	110.5	106.2	13.0%	13.9%	11.2%	10.8%	0.92	0.83

Източник: НСИ

Таблица ОБР- 25. Равнище и динамика на междуобластните различия в броя на учениците на един учител в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	2.2	2.0	1.7	2.7	9.0%	7.1%	5.9%	10.0%	1.24	1.12
СЦР	1.4	1.1	2.3	2.2	5.0%	3.7%	6.7%	7.5%	1.56	1.51
СИР	1.4	1.3	2.0	2.2	5.5%	3.8%	7.0%	7.6%	1.54	1.37
ЮИР	1.7	2.0	1.0	1.7	5.9%	6.3%	3.1%	4.8%	1.00	0.81
ЮЦР	2.2	3.1	3.9	4.6	7.2%	11.2%	10.8%	11.9%	2.07	1.63
ЮЗР	3.6	3.9	6.1	5.9	13.9%	15.6%	21.9%	20.2%	1.67	1.46

Източник: НСИ

Основните резултати от анализа на областните различия в районите от ниво 2 по показателя среден брой ученици на 1 училище са:

- ЮЦР има най-високо равнище и единствен реализира положителен темп на прираст;
- Разликите между районите се увеличават;
- Различията между областите в рамките на районите намаляват.

Основните резултати по показателя брой ученици на 1 учител са:

- Най-високо равнище в ЮЗР е най-ниско в ЮИР;
- Положителен темп на прираст, с изключение на ЮИР;
- Увеличаване на разликите между районите и на вътрешнообластните им различия.

8.1.3.3. Професионални програми и колежи

Не особено гъвкавата, а често и остарялата система на професионалните училища се допълва от професионални програми и колежи. В страната съществуват два основни типа професионални програми.

Първата е с прием след 8-ми клас (ISCED 3C). Тя цели даване на занаят на ученици, които прекъсват образованието си с вземане на диплома за основно образование. Броят на учениците в тези програми е представен в следващата таблица.

Таблица ОБР- 26. Брой ученици в професионални програми след 8 клас

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/2007 (2007= 1)
България	926	817	785	691	0.75
СЗР	144	151	96	113	0.78
СЦР	172	97	86	139	0.81
СИР	250	140	137	114	0.46
ЮИР	147	63	47	52	0.35
ЮЦР	141	164	308	99	0.70
ЮЗР	219	193	111	174	0.79

Източник: НСИ

Както се вижда от данните, за периода 2007-2010 г. броят на учениците е спаднал с 25%. Особено голямо е намалението на учениците в СИР и ЮИР.

Професионална програма с прием след 6-7 клас (ISCED 2C). Броят на учениците в тези програми е представен в следващата таблица.

Таблица ОБР- 27. Брой ученици в професионални програми след 6-7 клас

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/2007 (2007= 1)
България	1903	1911	2087	2130	1.12
СЗР	139	339	279	291	2.09
СЦР	109	126	116	80	0.73
СИР	152	202	227	309	2.03
ЮИР	276	323	359	365	1.32
ЮЦР	911	907	869	830	0.91
ЮЗР	316	213	237	255	0.81

Източник: НСИ

За разлика от горната програма тук резултатите показват ръст от 12% за същия изследван период. Може би това се дължи на факта, че учениците получават основно образование. В регионален план се забелязват особено високи ръстове в СЗР и СИР. В СЗР това се дължи на откриването на обучение във Враца (2008 г.) и особено в област Плевен, където от 2009 г. програмата обхваща повечето общини на областта. Географско разширение на програмата се наблюдава и в СИР с откриването на обучение в Добрич през 2010 г.

Професионални колежи (ISCED 4)

Професионалните колежи приемат ученици сред завършено средно образование. Данните на училищата, учениците и учителите са представени в следващата таблица

Таблица ОБР- 28. Количествени параметри на професионалните колежи за периода 2007-2010 г.

	Колежи				Ученици				Учители			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
България	28	28	39	36	4020	4368	4716	3224	455	445	502	472
СЗР		1	1	1		11	12	12		-	-	-
СЦР	1	2	2	3	159	191	167	98	15	49	50	54
СИР	4	4	5	4	154	55	156	186	21	19	-	-
ЮИР	6	6	6	5	650	895	849	607	57	54	47	40
ЮЦР	3	2	5	5	659	588	577	205	103	95	123	110
ЮЗР	14	13	20	18	2398	2628	2955	2116	259	228	260	245

Източник: НСИ

Както се вижда, данните показват значително разширяване на дейността на коледжите до 2009 г. За този период се откриват 11 нови колежа, а учениците нарастват със 17.3%. Това се дължи основно на ЮИР, където се наблюдава значително нарастване на приема в Сливен през 2008 г. и в ЮЗР, където се откриват нови колежи в Кюстендил, Благоевград, Ихтиман. През 2010 г. броят на учениците спада с една трета. Особено голямо е намалението на учениците в Пловдив и София. Закрива се коледжът в Ихтиман.

8.1.3.4. Специални училища

Резултатите от анализа на специалните училища са представени в следващите 2 таблици.

Таблица ОБР- 29. Разпределение на специалните училища по вид

	2007	2008	2009	2010	Прираст	
					2010-2007	2010/2007
Общо	92	83	80	79	-13	0.86
Оздравителни, болнични и санаториални училища	18	16	15	15	-3	0.83
Училища за деца с умствена изостаналост	58	52	50	50	-8	0.86
Възпитателни училища-интернати	5	4	4	4	-1	0.80
Социално-педагогически интернати	5	5	5	4	-1	0.80
Училища за деца с увреден слух	4	4	4	4	0	1.00
Училища за деца с нарушено зрение	2	2	2	2	0	1.00

Източник: НСИ

Както се вижда от данните, специалните училища се делят на 6 вида. Най-много са училищата за деца с умствена изостаналост, следвани от оздравителните (болнични и санаториални) училища. За периода 2007-2010 г. са закрити 13 училища, или 14% от всички. Намалението на училищата по видове е относително пропорционално. Не са закрити само училища за глухи и слепи деца, които са най-малко от всички.

Анализът на териториалното разпределение на специалните училища показва стремеж за равномерна локализация. Закриването на училища също е подчинено на тази цел. Няма съкратени училища в райони, които са единствени. Изключение прави социално-педагогическия интернат в Смолян, ЮЦР.

Таблица ОБР- 30. Разпределение на специалните училища по райони от ниво 2

	2007	2008	2009	2010	Прираст	
					2010-2007	2010/2007 (2007=1)
България	92	83	80	79	-13	0.86
СЗР	17	15	15	15	-2	0.88
СЦР	13	12	12	12	-1	0.92
СИР	12	12	11	11	-1	0.92
ЮИР	12	10	9	9	-3	0.75
ЮЦР	18	16	16	15	-3	0.83
ЮЗР	20	18	17	17	-3	0.85

Източник: НСИ

Сравнителният анализ на специалните училища обхваща районите от ниво 2 и областните им различия. Той се базира на показателя брой училища на 100000 жители, който показва доколко тези училища са равномерно разположени по територията на страната.

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в броя на училищата на 100000 жители са представени в таблицата.

Таблица ОБР- 31. Промени в броя на училищата на 100000 жители в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/200 7г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	1.20	1.09	1.05	1.05	0.87	100%	100%
СЗР	1.81	1.63	1.65	1.68	0.92	151%	160%
СЦР	1.39	1.29	1.30	1.32	0.95	116%	126%
СИР	1.21	1.21	1.11	1.12	0.92	101%	106%
ЮИР	1.06	0.89	0.80	0.81	0.76	89%	77%
ЮЦР	1.16	1.04	1.04	0.99	0.85	97%	94%
ЮЗР	0.95	0.85	0.80	0.80	0.85	79%	77%
Вариационен размах	0.87	0.77	0.85	0.87			
Коефициент на вариация (V%)	24.0%	25.0%	28.6%	30.0%			

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват:

- По-висока степен на обезпеченост на населението със специални училища в районите в Северна България в началото на изследвания период;
- Намаляване на равнището на показателя във всички райони, но темповете на спад в районите от Южна България са по-големи;
- Раздалечаване на районите по равнище на анализирания показател. С най-високо равнище е СЗР, а с най-ниско – ЮЗР;
- Увеличаване на междурегионалните различия. Стойностите коефициента на вариация плавно нарастват през изследвания период.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия по показателя брой специални училища на 100000 жители се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 32. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	2.32	2.34	1.71	1.74	48.6%	52.1%	34.9%	35.0%	0.75	0.72
СЦР	1.56	1.54	1.57	1.60	55.6%	54.0%	54.3%	54.7%	1.02	0.98
СИР	1.37	1.41	0.67	0.69	47.1%	48.1%	28.3%	29.0%	0.50	0.62
ЮИР	1.53	1.64	0.98	1.00	56.8%	81.4%	61.8%	62.7%	0.65	1.10
ЮЦР	1.26	1.07	1.07	1.08	46.6%	43.3%	43.6%	40.7%	0.85	0.87
ЮЗР	1.17	0.96	0.96	0.97	49.7%	49.8%	47.8%	48.2%	0.83	0.97

Източник: НСИ

Данните показват значителни разлики между районите по размера и темпа на изменение на вътрешнообластните им различия. През 2007 г. с най-големи междуобластни различия са се характеризирали ЮИР и СЦР, а с най-малки – ЮЦР и СИР. В периода до 2010 г. нарастват различията в района с най-високо ниво - ЮИР, а във всички останали райони –различията спадат. Като резултат, е налице намаляване на междуобластните различия в регионите. Наблюдаваните промени по райони са довели до увеличаване на разликите между тях.

8.1.3.5. Напуснали училище

Анализът е извършен на базата на два показателя:

- Напуснали по причини на напускане;
- Напуснали от 1-8 клас.

Напуснали по причини на напускане

Разпределението на напусналите училище по причини е представено в таблицата. Вижда се, че преобладаващата част от причините са уважителни, независещи от ученика и неговото семейство. На практика, само последната причина – нежелание, може да се приеме изцяло като неуместна.

Таблица ОБР- 33. Причини за напускане на училище за периода 2007-2009 г.

	Всичко учащи	Всичко напус - нали	Продължително боледуване	Преместили се без потвърждение	Семейни причини	Заминали в чужбина	Други	Нежелание	
								Всичко	в т.ч. навършили 16 год.
2007/2008	860042	23365	167	1329	11449	4593	166	5661	2765
2008/2009	820210	20055	142	1094	10336	3778	162	4543	2197
2009/2010	797036	19583	142	1055	9845	4807	125	3609	1823

Източник: НСИ

Образованието е благо, което обществото е решило, че се ползва от децата, без да е необходимо тяхното желание. В България е задължително да се ходи на училище до 16 годишна възраст. От тази гл.т. нежеланието, като причина за напускане на училище се

анализира за напуснали ученици, които са навършили 16 години, т.е. не са завършили образование, но не са нарушили закона и такива, които са напуснали в нарушение на закона, т.е. преждевременно напусналите.

Обект на анализ на причините са само напусналите по нежелание, особено тези които не са навършили 16 годишна възраст.

Таблица ОБР- 34. Таблица Напуснали по нежелание училище

България	Дял на напусналите от учащите	Напуснали по нежелание		Структура на напусналите по нежелание	
		Дял от учащите	Дял от всичко напуснали	Навършили 16 год.	Ненавършили 16 год.
2007/2008	2.7%	0.7%	24.2%	48.8%	51.2%
2008/2009	2.4%	0.6%	22.7%	48.4%	51.6%
2009/2010	2.5%	0.5%	18.4%	50.5%	49.5%

Източник: НСИ

От таблицата се вижда, че делът на напусналите, в т.ч. и напусналите по нежелание слабо намалява в общия брой на учащите. В рамките на напусналите, делът на напусналите по нежелание също спада. От напусналите по нежелание половината са навършили 16 г., и другата половина могат да се определят като преждевременно напуснали училище.

Данните от долната таблица показват, че относително най-много ученици напускат училище в прогимназията, а най-малко – в началната степен на образование. За периода 2007-2009 г. се наблюдава спад на дела на напусналите във всички степени на образование. Вероятна причина е повишаване заинтересоваността на училищата от привличане на повече ученици, свързано с въвеждане на делегираните бюджети в средното образование.

Таблица ОБР- 35. Дял на напусналите по степени на образование

	2007/08	2008/09	2009/10
Дял на напуснали от учащите	2.7%	2.4%	2.5%
в т.ч.			
1-4 клас			
Дял на напуснали от учащите	2.5%	2.2%	2.3%
Дял на напуснали по нежелание от учащите	0.3%	0.3%	0.2%
Дял на напуснали по нежелание от напусналите	13.2%	12.2%	9.0%
5-8 клас			
Дял на напуснали от учащите	3.6%	3.3%	3.4%
Дял на напуснали по нежелание от учащите	0.9%	0.8%	0.6%
Дял на напуснали по нежелание от напусналите	24.7%	24.2%	18.6%
9-13 клас			
Дял на напуснали от учащите	2.2%	2.0%	2.0%
Дял на напуснали по нежелание от учащите	0.7%	0.6%	0.5%
Дял на напуснали по нежелание от напусналите	33.2%	30.4%	27.4%
Професионални колежи след средно образование			

	2007/08	2008/09	2009/10
Дял на напуснали от учащите	1.9%	2.3%	0.9%
Дял на напуснали по нежелание от учащите	0.3%	0.3%	0.3%
Дял на напуснали по нежелание от напусналите	14.5%	13.1%	31.0%

Източник: НСИ

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в напусналите по нежелание са представени в следващата таблица.

Таблица ОБР- 36. Напуснали по нежелание в районите от ниво 2 за периода 2007-2009 г.

	Дял на напусналите по нежелание от вс. напуснали			Темп	Дял на напусналите под 16 г. от вс. напуснали по нежелание		
	2007/8	2008/9	2009/10		2007/8	2008/9	2009/10
България	24.2%	22.7%	18.4%	0.76	51.2%	51.6%	49.5%
СЗР	19.5%	19.1%	16.2%	0.83	62.8%	51.8%	57.4%
СЦР	18.7%	13.4%	10.6%	0.57	51.5%	56.9%	45.1%
СИР	25.4%	19.6%	16.6%	0.66	47.0%	51.5%	47.7%
ЮИР	25.1%	25.8%	20.6%	0.82	63.6%	62.2%	50.0%
ЮЦР	25.1%	28.6%	21.9%	0.87	38.6%	49.9%	47.9%
ЮЗР	31.4%	26.0%	23.9%	0.76	50.5%	39.6%	48.5%

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват, че националната тенденция на намаляване на дела на напусналите по нежелание от всички напуснали училище е характерна за всички райони. Особено силно спада този дял в СЦР и СИР. В резултат на тези промени през 2009 г. трите района в Северна България имат сравнително по-нисък дял от тези в Южна България. Структурата на напусналите по нежелание е твърде различна като динамика за отделните райони, но може да се каже, че около 50% от тях са под 16 годишна възраст.

Различният темп на спад в различните райони е довел до увеличаване на междурегионалните различия. Както се вижда, стойностите коефициента на вариация нарастват през изследвания период и по двата анализирани показателя.

Таблица ОБР- 37. Оценки на междурегионалните различия в дела на напусналите по нежелание за периода 2007-2010 г.

	Дял на напусналите по нежелание от вс. напуснали			Дял на напусналите по нежелание под 16 г. от всички напуснали		
	2007/8	2008/9	2009/10	2007/8	2008/9	2009/10
Вариационен размах	12.6%	15.2%	13.3%	6.3%	8.4%	6.8%
Коефициент на вариация (V%)	17.4%	23.1%	23.8%	20.8%	24.7%	24.3%

Източник: НСИ

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия по дела на напусналите по нежелание се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобластните различия в статистическите райони на страната са представени в следващите две таблици.

Таблица ОБР- 38. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2 според дела на напусналите по нежелание от всички напуснали

Региони	Вариационен размах			Коефициент на вариация			Промяна 2009/2007	
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	В размаха	Във V%
СЗР	0.12	0.07	0.10	25.3%	13.7%	22.0%	0.86	0.87
СЦР	0.09	0.13	0.08	17.8%	38.4%	35.1%	0.90	1.97
СИР	0.17	0.15	0.17	27.0%	29.6%	39.1%	1.00	1.45
ЮИР	0.13	0.10	0.05	18.6%	15.2%	9.9%	0.40	0.53
ЮЦР	0.33	0.23	0.25	45.4%	28.4%	37.6%	0.75	0.83
ЮЗР	0.10	0.06	0.18	10.6%	10.5%	26.6%	1.89	2.50

Източник: НСИ

Таблица ОБР- 39. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2 според дела на напусналите по нежелание под 16 г. от всички напуснали

Региони	Вариационен размах			Коефициент на вариация			Промяна 2009/2007	
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	В размаха	Във V%
СЗР	0.09	0.12	0.07	33.7%	40.4%	32.4%	0.71	0.96
СЦР	0.08	0.12	0.04	27.5%	57.6%	35.4%	0.57	1.29
СИР	0.12	0.14	0.14	40.2%	56.3%	74.2%	1.17	1.85
ЮИР	0.17	0.17	0.05	45.0%	41.1%	18.7%	0.28	0.42
ЮЦР	0.07	0.11	0.13	30.9%	27.0%	42.1%	1.80	1.36
ЮЗР	0.15	0.04	0.15	30.7%	12.3%	45.5%	1.01	1.49

Източник: НСИ

Данните показват, че през 2007 г. ЮЦР има най-високо равнище и значително изпреварва останалите. Промените в периода до 2010 г. го доближават до останалите. В резултат на силния спад на вътрешнообластните различия през 2010 г. ЮИР се откъсва от останалите със значително по-ниско равнище на показателя. Като цяло може да се направи извода, че разликите между районите слабо намаляват, а различията между областите в рамките на районите се увеличават.

Резултатите по показателя дял на напусналите по нежелание под 16 г. от всички напуснали показват значителни промени в междуобластните различия в районите. Това води до увеличаване на разликите между районите и на областните им различия. През 2010 г. с най-високо равнище на областни различия се характеризира СИР – коефициент на вариация 74.2%, а с най-ниско е ЮИР - с вътрешнообластна вариация от 18.7%.

Тези големи промени в районите и в техните рамки - на областите, показват, че изследваните показатели – дял на напусналите по нежелание (в т.ч. под 16 г.) от всички напуснали, са нестабилни и се влияят силно от случайни фактори.

Напуснали ученици от 1-8 клас в общообразователните и специалните училища

Сравнителният анализ на напусналите ученици от 1-8 клас се осъществява по показателя дял на напусналите от всички учащи.

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в дела на напусналите ученици са представени в следващата таблица.

Таблица ОБР- 40. Промени в дела на напусналите ученици от 1-8 клас от всички учащи в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007/8	2008/9	2009/10	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2009/10
България	3.0%	3.0%	2.8%	0.92	100%	100%
СЗР	4.1%	4.1%	3.7%	0.92	135%	135%
СЦР	3.8%	3.8%	3.6%	0.96	125%	130%
СИР	3.2%	3.3%	3.1%	0.98	107%	114%
ЮИР	3.5%	3.5%	2.7%	0.79	116%	99%
ЮЦР	3.3%	3.2%	3.2%	0.98	108%	115%
ЮЗР	1.5%	1.5%	1.4%	0.92	51%	51%
Вариационен размах	2.5%	2.6%	2.3%			
Коефициент на вариация (V%)	27.7%	28.6%	28.7%			

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват:

- Намалвяване на равнището на показателя във всички райони;
- Запазване на относителните разлики между районите по равнище на анализирания показател.
- Значително по-нисък дял на напусналите ученици в ЮЗР от всички останали;
- Слабо увеличаване на междурегионалните различия. Стойностите коефициента на вариация незначително нарастват през изследвания период.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия по показателя дял на напусналите ученици се разглеждат само на равнище области. Анализът на междубщинските различия в районите от ниво 2 не може да се направи поради липса на данни за много общини. Така например в ЮЦР от 57 общини данни има за 42, в ЮЗР от 52 общини, данни има за 36 и т.н.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица

Таблица ОБР- 41. Равнище и динамика на междуобластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах			Коефициент на вариация			Промяна 2009/2007	
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	В размаха	Във V%
СЗР	1.2%	1.5%	0.3%	11.8%	14.5%	6.4%	0.28	0.55
СЦР	2.5%	0.9%	1.3%	23.1%	22.1%	14.2%	0.52	0.62
СИР	2.5%	2.6%	1.5%	31.9%	33.6%	20.7%	0.58	0.65
ЮИР	3.5%	3.6%	3.1%	36.8%	38.2%	41.8%	0.90	1.13
ЮЦР	3.4%	3.4%	4.0%	45.3%	45.4%	46.3%	1.19	1.02
ЮЗР	1.8%	1.9%	1.6%	50.8%	52.6%	50.7%	0.89	1.00

Източник: НСИ

Данните показват значителни разлики между районите по размера и темпа на изменение на вътрешнообластните им различия. Най-големи са вътрешнообластните различия в ЮЗР и те се запазват през анализирания период. С най-малки различия са областите в СЗР. През 2009 г. те намаляват почти 2 пъти. Като резултат, е налице намаляване на междуобластните различия в регионите. Наблюдаваните промени по райони са довели до увеличаване на разликите между тях.

8.1.3.6. Завършили 8-ми и 12-ти класове в общообразователните и специалните училища

Сравнителният анализ са извършва чрез показателите:

- Дял на завършилите 8 клас в учещите 1-8 клас;
- Дял на завършилите 12 клас в учещите 9-12 клас.

Ако се приеме, че отделните класове имат приблизително еднакъв брой ученици, то средният дял на завършилите 8 клас трябва да е 12.5%, а завършилите 12 клас – 25%. Само големите различия (над 10%), и то в минус, по териториални единици биха могли да се тълкуват като незавършване (повтаряне, напускане) на част от учещите.

Дял на завършилите 8 клас в учещите 1-8 клас

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в дела на завършилите 8-ми клас са представени в следващата таблица.

Таблица ОБР- 42. Промени в дела на завършилите 8 клас в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	12.4%	11.9%	11.3%	10.9%	0.88	100.0%	100.0%
СЗР	13.0%	12.8%	11.7%	11.8%	0.91	104.7%	108.8%
СЦР	13.2%	12.2%	12.0%	11.0%	0.83	106.7%	101.4%
СИР	12.0%	11.9%	11.2%	10.6%	0.88	97.1%	97.1%
ЮИР	11.1%	10.4%	10.0%	9.6%	0.87	89.4%	88.2%

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
ЮЦР	12.3%	12.4%	11.7%	11.2%	0.91	99.5%	103.2%
ЮЗР	12.8%	12.0%	11.4%	11.1%	0.87	103.1%	101.7%
Вариационен размах	2.1%	2.4%	2.0%	2.2%			
Коефициент на вариация (V%)	5.7%	6.3%	5.8%	6.3%			

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват:

- Намалвяване на равнището на показателя за страната и във всички райони. Достигане до критично ниско равнище през 2010 г., особено за ЮИР;
- Запазване на разликите между районите по равнище на анализирания показател;
- Запазване на междурегионалните различия. Стойностите на коефициента на вариация са изключително ниски и незначително се променят през изследвания период.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия по показателя дял на завършилите 8-ми клас се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 43. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	1.1%	1.5%	0.9%	1.8%	3.4%	4.8%	3.2%	5.0%	1.62	1.46
СЦР	1.7%	1.3%	2.5%	4.1%	4.8%	4.4%	8.2%	13.3%	2.40	2.78
СИР	1.6%	2.5%	2.4%	2.7%	5.6%	8.1%	9.1%	11.0%	1.63	1.95
ЮИР	1.7%	1.9%	3.2%	2.4%	6.3%	7.0%	11.8%	9.5%	1.38	1.49
ЮЦР	5.4%	5.1%	4.7%	3.8%	21.5%	19.8%	17.3%	14.4%	0.69	0.67
ЮЗР	2.4%	3.2%	2.2%	1.9%	8.6%	9.2%	7.4%	7.8%	0.81	0.90

Източник: НСИ

Данните показват значителни разлики между районите по размера и темпа на изменение на вътрешнообластните им различия. През 2007 г. с най-големи междубластни различия се е характеризирал ЮЦР. В периода до 2010 г. различията в него намаляват значително. Спад има и в ЮЗР. В останалите райони се наблюдава увеличение на вътрешнообластните различия. Значителното откъсване на ЮЦР от останалите се дължи на областите Кърджали и Смолян. Делът на завършилите в тях е изключително висок и най-вероятно се дължи на миграция на млади семейства, която променя равномерното разпределение на децата в различните класове.

Може да се обобщи, че по този показател се наблюдава увеличаване на междуобластните различия в районите от ниво 2 и на разликите между тях.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица

Таблица ОБР- 44. Равнище и динамика на междуобщинските различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	14.2%	20.2%	19.6%	12.4%	23.8%	28.6%	27.8%	22.9%	0.87	0.96
СЦР	9.8%	10.4%	11.9%	13.2%	18.2%	20.4%	22.7%	28.9%	1.34	1.59
СИР	10.8%	14.1%	8.9%	12.1%	22.2%	24.0%	19.1%	26.1%	1.12	1.17
ЮИР	8.6%	8.2%	8.6%	9.5%	22.7%	22.3%	25.0%	22.3%	1.10	0.98
ЮЦР	13.9%	15.6%	14.6%	12.2%	29.6%	28.3%	24.6%	23.7%	0.88	0.80
ЮЗР	26.9%	22.1%	17.3%	33.3%	30.3%	33.9%	34.4%	46.9%	1.24	1.55

Източник: НСИ

Данните показват значително по-големи общински различия в сравнение с областните в рамките на районите от ниво 2. С най-високи различия е ЮЗР. В периода 2007-2010 г. спад се наблюдава само в ЮЦР, в СЗР и ЮИР различията се запазват на същото равнище, а в останалите райони те се увеличават. Като резултат разликите между районите и вътрешнообщинските им различия се увеличават.

Дял на завършилите 12 клас в учещите 9-12 клас

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия в дела на завършилите 12-ти клас са представени в таблицата.

Таблица ОБР- 45. Промени в дела на завършилите 12 клас в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	Прираст 2010/ 2007г.	Процент от средното 2007/8	Процент от средното 2010/11
България	23.0%	23.0%	24.1%	22.1%	0.96	100.0%	100.0%
СЗР	22.0%	22.1%	23.4%	23.2%	1.06	95.7%	105.4%
СЦР	22.2%	23.6%	24.0%	21.7%	0.98	96.5%	98.2%
СИР	23.0%	22.8%	23.2%	21.3%	0.93	99.9%	96.6%
ЮИР	22.5%	22.1%	22.6%	22.0%	0.98	97.8%	99.6%
ЮЦР	23.2%	23.5%	24.2%	21.3%	0.92	101.2%	96.7%
ЮЗР	23.6%	23.2%	25.3%	22.6%	0.96	102.8%	102.2%
Вариационен размах	1.3%	1.5%	2.7%	1.9%			
Коефициент на вариация (V%)	2.7%	2.7%	3.8%	3.2%			

Източник: НСИ

Резултатите от анализа показват:

- Намаляване на равнището на показателя във всички райони, с изключение на СЗР;
- Разликите между районите по равнище на анализирания показател слабо се увеличават;
- Междурегионалните различия са изключително ниски. През анализирания период те слабо се увеличават.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия по показателя дял на завършилите 12-ти клас се разглеждат на равнище области. Анализът на различията между общините в рамките на районите от ниво 2 е невъзможен, защото в малките общини няма ученици в тази образователна степен.

Областни различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междубластните различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица ОБР- 46. Равнище и динамика на междубластните различия в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах				Коефициент на вариация				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	Във V%
СЗР	3.9%	4.4%	2.9%	3.0%	7.0%	6.6%	4.8%	4.9%	0.76	0.69
СЦР	1.7%	5.1%	5.3%	2.9%	3.3%	7.8%	7.9%	4.4%	1.71	1.31
СИР	1.3%	1.9%	3.4%	4.5%	2.1%	3.2%	5.4%	7.8%	3.49	3.71
ЮИР	2.3%	2.1%	0.8%	2.3%	4.2%	4.0%	1.6%	3.7%	1.00	0.87
ЮЦР	4.4%	4.1%	5.8%	5.8%	6.9%	7.7%	8.3%	10.5%	1.31	1.53
ЮЗР	1.4%	2.5%	3.1%	4.5%	3.4%	6.2%	5.9%	6.9%	3.26	2.03

Източник: НСИ

Данните показват изключително ниско равнище на вътрешнобластни различия. През анализирания период те се увеличават във всички райони, с изключение на ЮИР. Най-големи са вътрешнобластните различия в ЮЦР.

8.1.4. Висше образование

При анализа на висшето образование се използват следните показатели:

- Студенти, в т.ч. по степени, включително докторанти;
- Преподаватели;
- Дипломирани студенти/защитили докторанти.

Броят и изменението на изброените категории през анализирания период са представени в следващите три таблици.

Таблица ОБР- 47. Брой студенти и докторанти за периода 2007-2010 г.

	2007	2008	2009	2010	Темп 2010/2007
Всичко студенти	260110	270298	283236	281170	1.08
Магистри	69230	71501	76385	76931	1.11
Бакалаври	164711	171073	177904	178728	1.09
Проф.бакалаври	26169	27724	28947	25511	0.97
Докторанти	4353	3949	3850	4095	0.94

Източник: НСИ

Таблица ОБР- 48. Брой преподаватели през периода 2007-2010 г.

	2007	2008	2009	2010	Темп 2010/2007
Всичко преподаватели	23207	22672	22662	22432	0.97
В университети и институти	21325	21106	21277	21057	0.99
В колежи	1882	1566	1385	1375	0.73

Източник: НСИ

Таблица ОБР- 49. Брой завършили студенти/защитили дипломанти

	2007	2008	2009	2010	Темп 2010/2007
Всичко студенти	48,544	54,309	57,167	59,927	1.23
Всичко студенти в университети	43,446	48,760	50,398	52,998	1.22
Магистри	17,598	20,653	21,666	23,450	1.33
Бакалаври	25,848	28107	28732	29548	1.14
Проф.бакалаври	5,098	5549	6769	6929	1.36
Докторанти	621	601	636	596	0.96

Източник: НСИ

Данните показват, че за разлика от учениците, броят на студентите расте. Преподавателите слабо намаляват, което подобрява отношението студенти/преподаватели. Резултатите дават основание да се очертаят два проблема. Първият е свързан с функционирането на колежите. Броят на студентите в тях намалява рязко през 2010 г., а завършващите се увеличават със значителни темпове. Това показва, че старите випуски са по-многобройни и след 2-3 години се очаква броят на завършващите рязко да спадне. Особено обезпокоително е напускането на преподавателите – броят им намалява с цели 27%. Другият проблем е свързан с докторантите. Техният брой, както и завършващите, е доста непостоянен, но тенденцията е към намаляване.

Сравнителният анализ на териториалните различия се базира на следните производни показатели:

- Дял на студентите в населението;

- Отношение студенти/преподаватели, в т.ч.:
 - Студенти (магистри и бакалаври)/преподаватели в университети и институти; и
 - Студенти (професионални бакалаври)/преподаватели в коледжите.
- Дял на дипломираните в общия брой студенти/докторанти, в т.ч.:
 - Завършили студенти/всички студенти;
 - Защитили дисертации/докторанти.

Сравнителният анализ по горните показатели се прави само на равнище райони от ниво 2. Анализ на вътрешнорегионалните различия е невъзможен поради факта, че в част от областите (10 от 28) няма локализиран висши училища.

Дял на студентите в населението

Показателят дава представа за равномерността на разпределение на висшите образователни институции по територията на страната. Въпреки че на това равнище това не е определящо, частично могат да се правят изводи и за равнището на достъп.

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия са представени в следващата таблица.

Таблица ОБР- 50. Промени в отношението „студенти/население” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007	Процент от средното 2010
България	3.4%	3.5%	3.7%	3.7%	1.10	100.0%	100.0%
СЗР	0.2%	0.2%	0.2%	0.3%	1.08	7.0%	6.8%
СЦР	4.5%	4.4%	4.6%	4.5%	1.01	131.8%	121.2%
СИР	4.3%	4.3%	4.8%	4.6%	1.07	127.1%	123.7%
ЮИР	1.6%	1.7%	1.7%	1.7%	1.05	47.0%	45.0%
ЮЦР	2.6%	2.9%	3.1%	3.0%	1.14	77.1%	80.2%
ЮЗР	5.4%	5.7%	5.9%	6.1%	1.12	159.4%	162.5%
Вариационен размах	5.2%	5.5%	5.6%	5.8%			
Коефициент на вариация (V%)	53.6%	52.4%	52.3%	53.3%			

Източник: НСИ

Данните показват значителна неравномерност в разпределението на студентите. Най-висок дял те имат в ЮЗР, основно заради София. В следващите два района СИР студентите са съсредоточени основно във Варна и СЦР – във В.Търново и Свищов. Вижда се, че във всички райони равнището на показателя се увеличава, но темпът в районите, където има по-голямо съсредоточаване на студенти, е по-голям. Това води до увеличаване на разликите между районите.

Различното равнище и темп на изменение на дела на студентите в населението в различните райони води до слабо увеличаване на разликите между районите (вариационния размах), но междурегионалните различия се запазват на същото, сравнително високо равнище.

Отношение студенти/преподаватели в университети и специализирани висши училища

Показателят включва магистри и бакалаври от равнище ISCED5A. Тълкуването на отношението на студентите към преподаватели при наличната информация може да е свързано с начина на използване на ресурсите. При равни други условия по-високото отношение говори за по-голяма ефективност. В същото време обаче трябва да се държи сметка и за качеството на образованието, а то най-често се постига с по-малко студенти на един преподавател.

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия са представени в таблицата.

Таблица ОБР- 51. Промени в отношението „студенти/преподаватели” в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007	Процент от средното 2010
България	11.0	11.5	12.0	12.1	1.11	100%	100%
СЗР	4.3	4.1	3.9	4.7	1.08	40%	39%
СЦР	17.4	16.8	16.6	16.6	0.95	159%	137%
СИР	17.8	17.9	19.1	19.1	1.07	163%	157%
ЮИР	15.2	15.7	15.2	13.6	0.90	138%	112%
ЮЦР	9.1	10.6	12.0	11.4	1.26	83%	94%
ЮЗР	8.8	9.3	9.6	10.2	1.16	80%	84%
Вариационен размах	13.5	13.8	15.2	14.4			
Коефициент на вариация (V%)	46.9%	43.0%	42.3%	38.3%			

Източник: НСИ

Данните показват общо увеличаване на равнището на изследвания показател и значителни различия между районите в равнището и темпа на изменение. С най-ниско равнище е СЗР – 4.7 студента на преподавател. СИР запазва най-високото отношение на студентите към преподавателите - 19.1 през 2010 г.

Различното равнище и темп на изменение на отношението на студентите към преподавателите в различните райони води до слабо увеличаване на разликите между районите, но междурегионалните различия намаляват.

Отношение студенти/преподаватели в коледжите

Студентите в коледжите завършват като професионални бакалаври ISCED 5B. Техният брой спрямо преподавателите им характеризира ефективността на функциониране на тези заведения.

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия са представени в следващата таблица.

Таблица ОБР- 52. Промени в отношението „студенти/преподаватели” в коледжите в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/2007 г.	Процент от средното 2007	Процент от средното 2010
България	13.9	17.7	20.9	18.6	1.33	100%	100%
СЗР	4.8	5.8	8.9	7.7	1.59	35%	41%
СЦР	7.8					56%	0%
СИР	11.0	12.6	10.3	8.9	0.81	79%	48%
ЮИР	6.9	7.3	9.7	10.7	1.55	50%	58%
ЮЦР	26.3	32.1	44.6	34.6	1.31	189%	186%
ЮЗР	10.9	13.9	14.2	14.2	1.30	79%	77%
Вариационен размах	21.5	32.1	44.6	34.6			
Коефициент на вариация (V%)	54.1%	65.6%	73.8%	65.7%			

Източник: НСИ

Данните показват голямо увеличаване на равнището на изследвания показател на национално равнище. Повечето райони също регистрират големи положителни темпове. Изключение прави СИР – с 20% спад. В СЦР (Свищов) продължава обучение на професионални бакалаври, но от 2008 г. няма данни за броя на преподавателите. Като резултат от тези промени се наблюдава увеличение на междурегионалните различия по показателя студенти/преподаватели в коледжите.

Дял на завършилите от всички студенти

Показателят включва студентите от всички степени – магистри, бакалаври и професионални бакалаври.

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия са представени в таблицата.

Таблица ОБР- 53. Промени в дела на завършилите студенти от всички студенти в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007	Процент от средното 2010
България	18.7%	20.1%	20.2%	21.3%	1.14	100.0%	100.0%
СЗР	20.3%	29.9%	19.5%	24.6%	1.22	108.6%	115.6%
СЦР	25.4%	30.5%	24.6%	25.0%	0.99	135.9%	117.4%
СИР	19.8%	19.3%	19.7%	20.5%	1.04	106.1%	96.3%
ЮИР	17.1%	16.9%	17.4%	18.6%	1.08	91.8%	87.1%
ЮЦР	17.8%	18.0%	20.9%	22.0%	1.24	95.4%	103.4%
ЮЗР	16.3%	18.0%	19.1%	20.5%	1.26	87.3%	96.1%
Вариационен размах	9.1%	12.5%	7.3%	6.4%			
Коефициент на вариация (V%)	16.6%	30.4%	11.1%	11.2%			

Източник: НСИ

Най-голям дял на завършилите студенти през 2007 г. се наблюдава в СЦР. През разглеждания период този дял се увеличава във всички райони, с изключение на СЦР. По-голямата част от прираста се реализира през 2008 г. Не се наблюдават големи различия между районите. В резултат на реализираните промени междурегионалните различия намаляват.

Дял на защитилите докторанти

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на междурегионалните различия са представени в следващата таблица.

Таблица ОБР- 54. Промени в дела на защитилите докторанти от всички докторанти в районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.

	2007	2008	2009	2010	Прираст 2010/ 2007 г.	Процент от средното 2007	Процент от средното 2010
България	14.3%	15.2%	16.5%	14.6%	1.02	100.0%	100.0%
СЗР	18.8%	7.0%	6.8%	10.6%	0.57	131.4%	73.1%
СЦР	17.7%	18.1%	17.7%	12.0%	0.68	124.1%	82.1%
СИР	11.1%	10.2%	11.8%	21.7%	1.94	78.1%	148.9%
ЮИР	24.5%	19.8%	20.5%	13.7%	0.56	171.7%	94.3%
ЮЦР	17.8%	19.4%	13.4%	10.3%	0.58	124.7%	70.5%
ЮЗР	13.5%	15.0%	17.2%	14.8%	1.10	94.5%	102.0%
Вариационен размах	13.3%	12.7%	13.7%	11.4%			
Коефициент на вариация (V%)	36.1%	31.6%	29.7%	26.9%			

Източник: НСИ

Като цяло се наблюдава увеличение на дела на защитилите докторанти да 2009 г. и спад през 2010 г. В регионален аспект както равнището, така и темповете на изменение са изключително променливи. Сравнително по-стабилни са показателите за ЮЗР, където са съсредоточени по-голямата част от докторантите. Резултатите от анализа показват намаление на междурегионалните различия.

8.1.5. Обобщение на изводите и резултатите от анализа на образованието

Детски градини

През периода 2007-2010 г. се наблюдава:

- Увеличаване на децата, посещаващи ДГ със 7.5%;
- Увеличаване на децата на възраст 3-6 години с 5.8%;
- Намаляване на детските градини с 13%;
- Запазване на броя на педагогическия персонал, работещ в ДГ.

Тези промени водят до подобряване на достъпа, измерен чрез дела на децата, посещаващи ДГ в броя на населението на възраст 3-6 г. и на ефективността на функциониране на системата, измерена чрез показателите брой деца на 1 ДГ и брой деца на един учител.

В междурегионален план се наблюдава:

- Северните райони се характеризират с по-високи показатели за достъп до услугата, а южните – с по-високи показатели за ефективност на услугата;
- Намаляване на различията по всички производни показатели.

Общият извод е, че повишаването на равнището се съчетава с намаляване на различията между регионите по изследваните показатели.

Факторите, които водят до намаляване на междурегионалните различия по отделните показатели са различни. При показателя за достъп (брой деца в ДГ/население 3-6 г.) различията се намаляват в резултат на намаляване на равнищата на районите с високи и увеличение на тези с по-ниски равнища на достъп. При другите два показателя равнищата на всички райони се повишават, но тези с по-ниски равнища реализират по-високи темпове на нарастване.

Междубластните различия в рамките на районите при различните показатели се променят по различен начин. При достъпа до услугата разликата между районите по равнище на междубластни различия намалява. При показателя среден брой деца в ДГ, междубластните различия се увеличават във всички райони с изключение на ЮЗР, а при показателя брой деца на 1 учител – намаляват, с изключение на СЦР. При показателя за достъп южните райони се характеризират с по-големи разлики в междубластните им различия, а по другите два показателя това се забелязва за северните райони. Районите с по-ниско равнище се характеризират с по-големи различия помежду им.

Междубщинските различия в районите са сравнително по-големи от междубластните различия. Като цяло през анализирания период те се увеличават, макар че по всеки показател три от областите бележат увеличение, а други три – намаление. Не се наблюдава определена зависимост между равнището на показателя за съответния район и междубщинските различия в неговите рамки. С най-големи междубщински различия през 2010 г. се характеризират СИР и ЮЗР по достъп (брой деца в ДГ/население 3-6 г.), ЮЗР по брой деца в 1 ДГ и СЗР по брой деца на 1 учител.

Като цяло, може да се обобщи че в областта на детските градини се наблюдават положителни промени. Повишава се достъпа до услугата и ефективността на функциониране на заведенията за услуги. Намаляват междурегионалните различия. Наблюдават се и някои негативни явления. Все още има големи вътрешнорегионални различия, особено на равнище общини. Тревога буди и намаляването на броя на ДГ. Това най-вероятно е резултат от изкуствено обединяване на управлението на ДГ, което има граници, които на повечето места са достигнати. Физическото окрупняване на ДГ е нежелателно защото увеличава разстоянието между ДГ и домовете на потребителите, а транспортирането на малки деца на дълги разстояния е неприемливо. Всичко това дава основания да се направи извода, че намаляването на ДГ на фона на увеличаване на посещаващите ги деца е временно явление, което ако продължи ще доведе до намаляване на достъпа и влошаване на качеството на предоставяната услуга.

По-нататъшните усилия трябва да се насочат към поддържане на съществуващите тенденции, като приоритетно се решат проблемите с достъпа в няколко големи града като София, Варна, Благоевград, В.Търново, Добрич, Габрово и др., както и в малки, периферни общини, разположени най-вече в СЗР и СЦР.

Училищно образование

През периода 2007-2010 г. се наблюдава намаляване на учениците в ООУ с 9%, на училищата с 15% и на учителите с 14%. Тези промени водят до увеличаване на средната големина на едно училище и на броя на учениците, които се падат на един учител. При равни други условия това са промени, които създават възможност за по-ефективно функциониране на системата на училищното образование. Основни причини за повишаване на ефективността са стартиралата от 2007 г. програма за оптимизация на училищната мрежа на МОМН, както и въвеждането на делегираните бюджети от началото на 2008 г.

В междурегионален план се наблюдава значителен спад на различията през 2008 г. в сравнение с предходната, след което следва запазване на това равнище – при средна големина на едно училище и постепенно увеличаване на различията при показателя отношение ученици/учители. Факторите, които водят до намаляване на междурегионалните различия по показателя брой ученици на едно училище са в реализиран най-нисък темп на прираст в района с най-високо равнище и най-висок в района с най-ниско равнище. При другия показател – отношение ученици/учители, районът с най-високо равнище реализира изпреварващ темп на прираст, което води до увеличаване на междурегионалните различия.

Наблюдава се намаляване на вътрешнообластните различия и сближаване на отделните райони по равнището и на двата анализирани показатели. Тези процеси са по-интензивни при промяна на отношението ученици/учители.

Вътрешнообщинските различия като правило са по-големи в сравнение с вътрешнообластните. През периода 2007-2010 г. всички райони намаляват равнището на вътрешнообщинските си различия.

Броят на учениците в ПУ намалява с 10%. Междурегионалните различия в достъпа са малки и слабо се променят. Вътрешнообластните различия също са малки. Изключение прави ЮЗР, където те достигат 40%. Диференциацията на районите по ефективност на функциониране не е голяма, но тенденцията е към увеличаване.

Специалните училища намаляват. През анализирания период са закрити 13 училища. В районите от Северна България има сравнително повече специални училища, отколкото в Южна България. Междурегионалните различия се увеличават, а вътрешнообластните различия в рамките на районите са сравнително големи, но намаляват.

Делът на напусналите ученици поради нежелание да ходят на училище от всички учащи е малък и намалява. Относително най-много ученици напускат училище в прогимназията (5-8 клас). Междурегионалните различия са малки и слабо се увеличават. Вътрешнообластните различия са средни по големина и също се увеличават. Същите тенденции важат и за дела на напусналите ученици от 1-8 клас. Той намалява, а междурегионалните различия са ниски и не се променят съществено. Значително по-големи са вътрешнообластните различия. Разликата между районите е значителна, а най-високо е равнището в ЮЗР.

Делът на завършващите ученици намалява. По-високи темпове се наблюдават при учениците от 1-8 клас. Междурегионалната диференциация е изключително ниска. Слабо се увеличава. Междубластните различия в рамките на районите са по-големи и бележат тенденция към увеличаване.

Обобщаващите изводи за анализа на средното образование са разнопосочни. От една страна ефективността се подобрява, междурегионалните различия са малки, а повечето

промени са в посока намаляване. Вътрешнообластните различия са малки и средни. Сравнително най-големи са междуобщинските различия в рамките на районите, но и те са в скалата на средните по големина – до 50-60%. От друга страна се очертават няколко проблема. Първият е свързан със специалните училища. Броят им намалява, а локализацията им по територията на страната затруднява достъпа до услугите. Така например, училища за незрящи деца има само в София и Варна. Вторият проблем е свързан с програмата за оптимизация на училищната мрежа. Липсата на финансови средства принуди общините да закрийт над 400 ООУ. Това повиши ефективността, но затрудни достъпа на много ученици до училище. Третият проблем е в постоянно намаляващия брой на учениците. Това създава проблеми с нормалното функциониране на училищата поради обвързаното им финансиране с броя на учениците. Причините са в демографската криза, както и в емиграцията на млади семейства. Оптимистично в това отношение е увеличаването на децата в детски градини, което означава, че в близките години випуските ще са по-многобройни.

Като тенденция до 2020 г. усилията трябва да се пренасочат от повишаване на ефективността чрез закриване към повишаване на ефективността чрез реализация на проекти за енергийна ефективност, пренасочване на средства от заплати към подобряване на материалната база и закупуване на обучителни материали. Особено важно в това отношение е подобряването на отношенията между училищата и местните власти.

Висше образование

През периода 2007-2010 г. броят на студентите се увеличава с 8.1%, а преподавателите намаляват с 3.3%. Това увеличава отношението студенти/преподаватели, което е предпоставка за увеличаване на ефективността. Увеличава се дялът на студентите в населението, което при равни други условия води до подобряване на достъпа до услугата. Негативни тенденции се забелязват при коледжите, където броят на преподавателите силно намалява, както и при докторантите, които намаляват с 6%.

В междурегионален план се наблюдават големи различия в достъпа. Основно студентите са съсредоточени в София и това не се променя през анализираниите години. Най-малко студенти има в СЗР. Междурегионалните различия в достъпа са средно големи и запазват равнището си.

Ефективността, измерена чрез отношението студенти/преподаватели се подобрява. Най-ниско е равнището в СЗР. Междурегионалните различия са средно големи и намаляват. Определени проблеми се наблюдават в отношението студенти/преподаватели в коледжите. Ефективността се увеличава, но различията между районите са големи и се увеличават.

Дялът на завършващите студенти към всички студенти се увеличава. Различията между регионите са малки и намаляват. По-големи са междурегионалните различия в дела на защитилите дисертации докторанти от всички докторанти. Те обаче също намаляват.

Като цяло, може да се обобщи че в областта на висшето образование се наблюдават положителни промени. Те се свързват с намаляване на междурегионалните различия по показатели като отношение на студенти към преподаватели и дял на завършващи студенти. Сравнително големите и запазващи се различия в локализацията на висшите учебни заведения не може да се определи като голям проблем, макар, че близостта на университет оказва определена положителна роля в регионален план. Два проблема се очертават в тази сфера. Първият е свързан с т.нар. филиали на висши учебни заведения (Враца, Силистра, Разград, Хасково и т.н.), които не създават сигурност и добри

условия за обучение. Проблем в това отношение имат и колежаите, голяма част от които все още не са се утвърдили като сигурни и надеждни учебни центрове. Намалването на броя на преподавателите им най-вероятно се дължи на увеличаващия се дял хонорувани преподаватели от ВУЗ. Вторият проблем е свързан с намаляващия брой на докторантите. Това подкопава базата за възпроизводство на преподавателите, което в бъдеще може да доведе до проблеми с кадрите във висшето образование.

8.2. Здравеопазване

8.2.1. Методологически бележки

Анализът на здравните услуги в териториален разрез включва показатели, характеризиращи:

- Здравните заведения;
- Медицинските кадри;
- Транспортната достъпност до болничните заведения.

За целите на анализа на гореизброените показатели се използват производни на тях показатели, които предоставят възможност за сравнителен анализ между величините както в национален, така и в европейски план.

За нуждите на анализа на междурегионалните различия в България на ниво район от ниво 2, област и община са използвани следните показатели:

- Брой болнични заведения на 100 хил. жители с данни за 2007, 2008, 2009 и 2010 г. на ниво райони, области и общини;
- Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители с данни за 2007, 2008, 2009 и 2010 г. на ниво райони, области и общини;
- Брой лекари на 100 хил. жители разполагаеми данни за 2007, 2008, 2009 и 2010 г. на ниво райони и области
- Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители с разполагаеми данни за 2007, 2008, 2009 и 2010 г. на ниво райони и области.

Източник на информация за анализа на междурегионалните различия е НСИ. Извън анализите на показатели, почиващи на получена статистическа информация бяха изследвани различията по показатели почиващи на собствени проучвания и изчисления като:

- Процентен дял от населението, попадащо в 30-минутния изохрон на транспортна достъпност до центровете и филиалите на спешна медицинска помощ, с информация за 2010 г.;
- Процентен дял от населението, попадащо в 30-минутния изохрон за специализирана медицинска помощ при нужда от спешна медицинска помощ, с информация за 2010 г.

За изчисляването на тези показатели е използван следният методологически подход:

- За транспортна достъпност до спешна медицинска помощ - в общините в чиито населени места има център за спешна помощ или съответно филиал за спешна помощ, се счита, че цялото население на общината попада в 30-минутния изохрон. Избраният подход е единствено възможен при липсата на

официализирана информация и вероятно води до известно надценяване на тази достъпност, поради изключително лошата пътна мрежа в някои общини на страната.

- За транспортна достъпност до специализирана медицинска помощ - населението в общините, в чиито центрове се намира МБАЛ, се счита за попадащо в 30-минутния изохрон. Вероятно тук е възможно известно подценяване стойностите на показателя тъй като някои областни центрове са в непосредствена близост до други общини и населението на тези общини при добра пътна инфраструктура също попада в 30-минутния изохрон.

Поради естеството на разглеждания показател е необходимо да се поясни че:

- Наличните данни за транспортната достъпност до болнични заведения и специално до тези за спешна медицинска помощ не позволяват да бъде направен сравнителен анализ между България и ЕС.
- Анализ на междурегионалните различия е направен на ниво район от ниво 2 и на ниво област.

Информационните източници за изчисляването на тези показатели са списъци на МБАЛ от Министерство на здравеопазването, както и информация, набавена от НСИ и Държавен вестник.

8.2.2. Здравни заведения

8.2.2.1. Брой болнични заведения на 100 хил. жители

Междурегионални различия

В долната таблица са представени различията в осигуреността със заведения за болнична помощ между районите от ниво 2 за изследвания период.

Таблица ЗДР- 1. Брой болнични заведения на 100 хил. жители

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	4.42	4.61	4.65	4.61	100.0%	100.0%	1.04
СЗР	4.09	4.37	4.43	4.51	92.4%	97.8%	1.10
СЦР	4.18	4.33	4.37	4.44	94.6%	96.2%	1.06
СИР	3.43	3.43	3.84	3.87	77.5%	83.9%	1.13
ЮИР	4.53	4.73	4.66	4.61	102.4%	100.0%	1.02
ЮЦР	4.14	4.55	4.58	4.56	93.6%	98.9%	1.10
ЮЗР	4.59	4.87	4.83	4.45	103.7%	96.5%	0.97
Вариационен размах	1.16	1.44	0.99	0.74			0.64
Коефициент на вариация (V%)	10.45%	11.30%	7.96%	6.98%			0.67

Източник: НСИ

От представената информация е видно че:

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като ниски, а структурата като еднородна.
- В тези рамки се наблюдава тенденцията към намаляване на диференциацията между районите от ниво 2 (над 30% промяна в коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.), което се осъществява в рамките на един слаб растеж на абсолютния брой на болничните заведения на национално ниво от 2,37%.
- В разглеждания период Югозападният и Югоизточният район имат по-високи нива на показателя брой болнични заведения за 100 хил. жители от средното за страната. През 2007 г. ЮЗР изпреварва средните за страната стойности с почти 4%, което отразява факта, че университетските и голяма част от специализираните болници се намират в този район.
- През 2010 г. се наблюдава известен спад в стойностите на коефициента, което се дължи и на използваната статистическа методика, при която определени ведомствени медицинските заведения не се разпределят от НСИ на областно ниво, което дава обяснение на парадокса нито един от шестте района от ниво 2 да не достига равнище на разглеждания индикатор над средното за страната.
- СИР изостава значително като през 2008 г. отношението на показателя към средното от страната достига нива от 74,3% като през следващите години се забелязва известно подобрение.
- В динамичен аспект (2010 г. спрямо 2007 г.), най-значителни са промените в стойността на показателя именно в СИР с темп на промяна от 12,85% (който се оказва недостатъчен, за да промени позиционирането на района спрямо останалите 5), а най-слаби – в ЮИР. В общ план тенденцията е към намаляване на различията между районите като всичките 6 района през 2010 г. достигат стойности по-близки до средните за България.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Информация за различията в осигуреността с болнични заведения между областите в районите от ниво 2 за изследвания период е показана в следващата таблица.

Таблица 3ДР- 2. Брой болнични заведения на 100 хил. жители- междуобластни различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	4.8	4.4	4.5	4.4	28.2%	26.8%	25.1%	25.1%	0.91	0.89
СЗР	3.3	3.8	3.8	3.9	27.9%	30.0%	29.9%	30.0%	1.19	1.08
СЦР	3.8	3.8	3.9	4.0	35.7%	35.4%	35.5%	35.6%	1.04	1.00
СИР	1.4	1.4	0.9	0.9	24.3%	26.7%	17.8%	16.6%	0.65	0.68
ЮИР	3.9	3.2	2.2	2.2	37.0%	28.5%	19.8%	19.5%	0.57	0.53

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
ЮЦР	2.7	2.2	2.1	2.2	20.8%	17.8%	17.4%	19.0%	0.82	0.92
ЮЗР	2.6	2.3	3.1	2.7	20.2%	17.9%	22.6%	21.7%	1.04	1.08

Източник: НСИ

От данните е видно че:

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като сравнително ниски като коефициентът на вариация е под 30% (с изключение на СЦР), което предопределя приблизително *еднородно разпределение* на областите в районите.
- От шестте района СЦР е този с най-значими междуобластни различия за целия изследван период като при него коефициентът на вариация е над 30% през целия наблюдаван период.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по-ясно изразени, което е типично за по-малките териториални единици.
- Погледнато в динамика може да се констатира тенденцията към намаляване на диференциацията между областите в рамките на районите от ниво 2, като ЮИР бележи най-голямо намаление на междуобластните различия от над 45%.
- Ако тенденцията се запази, то за периода до 2020 г. се очаква равнището на междуобластните различия да намалее.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

Таблица 3ДР- 3. Брой болнични заведения на 100 хил. жители- междуобщински различия

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	28.20	28.83	29.52	30.25	111.3%	109.3%	108.0%	109.1%	1.07	0.98
СЗР	19.09	19.62	14.19	14.56	106.6%	105.2%	96.2%	98.4%	0.76	0.92
СЦР	15.53	15.77	16.05	16.54	95.5%	94.4%	94.7%	96.7%	1.06	1.01
СИР	18.21	18.32	18.32	18.38	98.5%	96.6%	93.4%	98.9%	1.01	1.00
ЮИР	24.98	25.58	26.27	26.90	119.5%	115.6%	114.7%	118.2%	1.08	0.99
ЮЦР	28.20	28.83	29.52	30.25	119.3%	117.8%	118.9%	119.7%	1.07	1.00
ЮЗР	19.33	19.90	19.88	18.66	119.3%	117.1%	119.4%	115.2%	0.97	0.97

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са много по-ясно изразени. Това е логично следствие от концентрацията на болнични заведения в по-големите градове.
- Диференциацията между общините в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като висока във всички райони от ниво 2.
- През 2007 г. най-ниска е диференциацията в СЦР, а най-висока в ЮИР. Най-осезаемо намаляване на различията се забелязва в СЗР в рамките на около 8%, дължащо се отчасти и на община Видин, където по данни на НСИ има новооткрита болница през 2009 г.
- През разглеждания период вътрешнообщинските различия намаляват. Въпреки това темпът на промяна е малък (-2%) и дори, ако тенденцията се запази към 2020 г., структурата на различията няма да се промени.

8.2.2.2. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители

Междурегионални различия

Анализът на различията в осигуреността с болнични легла между районите от ниво 2 за изследвания период се базира на данните, представени в следващата таблица.

Таблица ЗДР- 4. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители - междурегионални различия

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	638.06	650.85	661.59	652.03	100.0%	100.0%	1.02
СЗР	607.83	612.19	637.76	613.48	95.3%	94.1%	1.01
СЦР	587.26	600.26	611.30	578.68	92.0%	88.8%	0.99
СИР	480.91	480.30	495.99	472.54	75.4%	72.5%	0.98
ЮИР	590.42	610.39	626.75	599.58	92.5%	92.0%	1.02
ЮЦР	598.47	631.80	661.75	650.14	93.8%	99.7%	1.09
ЮЗР	662.17	687.84	692.54	667.45	103.8%	102.4%	1.01
Вариационен размах	181.26	207.54	196.55	194.91			1.08
Коефициент на вариация (V%)	11.6%	12.0%	11.2%	12.8%			1.11

Източник: НСИ

От информацията става ясно, че:

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като ниски.
- За краткия изследван период се наблюдава тенденция към леко увеличаване на диференциацията между районите от ниво 2 (около 11% промяна в коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г., както и 8% увеличение в поляризацията, измерена чрез вариационния размах), което се осъществява в рамките на един слаб растеж на абсолютния брой на болничните легла на национално ниво от едва 0,38%.

- В разглеждания период единствено ЮЗР е с по-високо ниво на показателя брой болнични легла за 100 хил. жители от средното за страната, През 2007 г. ЮЗР изпреварва средните за страната стойности с почти 4%.
- СИР изостава значително като през 2007 г. отношението на показателя към средното за страната е 75,4%, а през 2010 бележи спад до 72,5%.
- В динамичен аспект (2010 г. спрямо 2007 г.), най-значителни са промените в стойността на показателя в ЮЦР с темп на промяна от над 8,5% (с което достига стойност най-близка до средната за страната от всички 6 района), а най-слаби – в СЗР. В общ план тенденцията е към леко увеличаване на различията между районите като половината от тях за 2010 г. достигат стойности, клонящи към средните за България, а при останалите три се наблюдава нарастване на различията спрямо средните за страната.
- Докато наблюдаваните тенденции обуславят постепенното увеличение на коефициента на вариация за изследвания период, то такава тенденция липсва при размаха на вариация (статистическото разсейване след 2008 г. постепенно намалява).

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Анализът на различията в осигуреността с болнични легла между областите включени в районите от ниво 2 за изследвания период се базира на данните представени в следващата таблица.

Таблица ЗДР- 5. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители - междуобластни различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	455.0	445.1	436.0	480.1	21.6%	21.7%	21.2%	23.5%	1.06	1.09
СЗР	383.2	401.1	401.3	364.8	20.8%	21.8%	21.1%	19.1%	0.95	0.92
СЦР	309.8	316.3	280.7	319.2	23.1%	22.8%	21.6%	24.7%	1.03	1.07
СИР	70.9	41.2	70.4	107.2	23.0%	25.3%	24.2%	26.1%	1.51	1.13
ЮИР	446.5	431.5	420.5	453.9	28.9%	26.5%	25.0%	28.4%	1.02	0.98
ЮЦР	167.6	173.7	245.3	350.5	12.3%	10.6%	12.9%	19.2%	2.09	1.57
ЮЗР	351.1	378.9	381.8	434.1	20.3%	21.3%	21.4%	23.7%	1.24	1.17

Източник: НСИ

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като сравнително ниски като коефициентът на вариация е под 30%, което предопределя приблизително равномерно разпределение на областите в районите.
- ЮЦР има най-ниско ниво на междуобластни различия за 2007 г., но до 2010 г. те се увеличават с най-високи темпове. В СЗР се наблюдава намаляване на различията и през 2010 г. те са най-малки.

- Ако тенденцията се запази, което отговаря на общата политика в сектора на окрупняване и по висока специализация на медицинските заведения, то за периода до 2020 г. се очаква равнището на междуобластните различия да нарасне, достигайки силно нееднородна структура.

Общински различия в районите от ниво 2

Резултатите от анализа на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в статистическите райони на страната са представени в долната таблица.

**Таблица ЗДР- 6. Брой легла в болнични заведения на 100 хил. жители-
междуобщински различия**

Региони	Размах на вариация Общ. (макс.) –Общ. (мин.)				Коефициент на вариация на Общински различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коэф.на вариация V%
Средно за страната	2869.44	2937.74	3037.01	3165.62	89.4%	89.5%	89.5%	91.1%	1.10	1.02
СЗР	1780.88	1800.20	1828.55	1727.75	82.0%	81.3%	82.9%	81.4%	0.97	0.99
СЦР	2639.54	2695.06	2740.28	2694.22	90.3%	90.2%	90.3%	90.8%	1.02	1.00
СИР	1429.74	1438.06	1438.26	1470.18	82.7%	82.6%	83.0%	85.4%	1.03	1.03
ЮИР	2869.44	2855.51	2727.81	2776.75	108.4%	107.6%	103.7%	98.7%	0.97	0.91
ЮЦР	2838.35	2937.74	3037.01	3165.62	88.3%	89.6%	91.4%	95.1%	1.12	1.08
ЮЗР	2432.79	2458.81	2482.31	2518.26	88.0%	88.4%	87.8%	94.4%	1.04	1.07

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са много по-големи. Това е логично следствие от концентрацията на болнични заведения и съответно болнични легла в по-големите градове.
- Диференциацията между общините в районите от ниво 2 през анализирания период се характеризира като висока във всички райони.
- През 2007 г. най-ниска е диференциацията в СЗР и бележи допълнително намаляване към 2010 г., а най-висока в ЮИР, където се наблюдава положителна тенденция на спад на междуобщинските различия с около 9%.
- Вътрешнорегионалните различия на ниво община нарастват през разглеждания период и ако тенденцията се запази към 2020 г., диференциацията между общините ще е още по-голяма, което е очакван резултат от стратегическите промени, които са планирани да настъпят в здравната мрежа на България.

8.2.3. Медицински кадри

8.2.3.1. Брой лекари на 100 хил. жители

Междурегионални различия

Анализът на различията в обезпечеността с медицински кадри между районите от ниво 2 за изследвания период се базира на информацията, представена в следващата таблица.

Таблица ЗДР- 7. Брой лекари на 100 хил. жители- междурегионални различия

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	365,32	361,27	370,03	373,05	100,0%	100,0%	1,02
СЗР	359,51	362,42	378,38	389,89	98,4%	104,5%	1,08
СЦР	282,31	286,60	290,84	297,93	77,3%	79,9%	1,06
СИР	358,74	363,70	375,15	374,13	98,2%	100,3%	1,04
ЮИР	300,54	300,83	311,67	321,30	82,3%	86,1%	1,07
ЮЦР	324,37	329,23	340,72	345,42	88,8%	92,6%	1,06
ЮЗР	400,79	404,58	394,36	393,84	109,7%	105,6%	0,98
Вариационен размах	118,48	117,97	103,52	95,91			0,81
Коефициент на вариация (V%)	13,3%	12,4%	11,7%	10,8%			0,81

Източник: НСИ

От данните е видно, че:

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като ниски.
- В тези рамки тенденцията е към намаляване на диференциацията между районите от ниво 2 (около 20% промяна на коефициента на вариация през 2010 г. спрямо 2007 г.), което се осъществява в рамките на един слаб растеж на абсолютния брой на лекарите на национално ниво от едва 0,31%.
- В разглеждания период ЮЗР е с най-високо ниво на показателя брой лекари за 100 хил. жители, като през първата година от анализа, той изпреварва средните за страната стойности с почти 10%.
- СЦР изостава значително като през 2007 г. отношението на показателя към средното за страната е под 80% и тези стойности се запазват и до 2010 г.
- В динамичен аспект (2010 г. спрямо 2007 г.), най-значителни са промените в стойността на показателя в СЗР (въпреки факта, че той е с по-висока от средната за страната обезпеченост с лекари), а най-слаби – в ЮЗР, единствено, в който равнището на показателя бележи спад. Промените в останалите райони са със сходен темп с тенденция за нарастване като през 2010 г. постигат най-близки нива до средното за България.
- През периода се наблюдава тенденция към намаляването на размаха на вариацията и коефициента на вариация като последният достига 10,8%, за 2010 г. Ако тенденцията се запази, то за периода до 2020 г. се очаква различията между районите в България да продължават да намаляват.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Анализът на различията в обезпечеността с медицински кадри между областите в районите от ниво 2 за изследвания период се базира на информацията, представена в табличен вид по-долу.

Таблица ЗДР- 8. Брой лекари на 100 хил. жители- междуобластни различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	232,9	243,5	236,5	222,6	22,2%	22,6%	21,8%	21,9%	0,96	0,99
СЗР	108,4	125,5	147,0	153,3	11,3%	12,3%	13,4%	14,0%	1,41	1,24
СЦР	101,2	116,1	119,6	121,5	25,2%	24,3%	25,0%	24,0%	1,20	0,95
СИР	169,7	183,8	202,7	199,2	22,5%	23,7%	23,6%	24,0%	1,17	1,07
ЮИР	148,4	153,8	145,9	188,0	26,6%	25,5%	23,9%	26,2%	1,27	0,99
ЮЦР	130,2	160,2	155,7	158,5	23,6%	24,7%	23,4%	23,0%	1,22	0,98
ЮЗР	211,7	218,9	187,6	176,7	21,5%	23,1%	20,3%	19,5%	0,84	0,91

Източник: НСИ

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като сравнително ниски, което предопределя приблизително еднородно разпределение на областите в районите.
- СЗР има най-ниско ниво на междуобластни различия, както за 2007, така и за 2010 г., а ЮИР е с най-значими междуобластни различия.
- В тези рамки тенденцията е към слабо намаляване на диференциацията между областите в рамките на районите от ниво 2. ЮЗР бележи най-голямо намаление на междуобластните различия от почти 10%. Увеличаването на диференциацията е най-голямо в СЗР - над 20%.
- Ако тенденцията се запази, то за периода до 2020 г. се очаква равнището на междуобластните различия да се намали значително, достигайки нивата на еднородна структура.

Общински различия в районите от ниво 2

Липсва информация на ниво общини.

8.2.3.2. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители

Междурегионални различия

Резултатите от анализа на различията в обезпечеността с лекари по дентална медицина между районите от ниво 2 са представени в следващата таблица.

Таблица ЗДР- 9. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители - междурегионални различия

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	84.19	82.67	85.84	84.68	100.0%	100.0%	1.01
СЗР	65.39	62.55	68.36	66.64	77.7%	78.7%	1.02
СЦР	63.52	63.18	67.11	66.75	75.5%	78.8%	1.05
СИР	69.25	66.06	71.29	70.22	82.3%	82.9%	1.01
ЮИР	69.81	66.69	71.20	67.78	82.9%	80.0%	0.97
ЮЦР	99.04	96.28	104.37	102.68	117.6%	121.3%	1.04
ЮЗР	99.17	101.70	100.83	100.92	117.8%	119.2%	1.02
Вариационен размах	35.65	39.15	37.26	36.04			1.01
Коефициент на вариация (V%)	19.73%	21.31%	19.32%	20.05%			1.02

Източник: НСИ

От данните е видно, че:

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като ниски.
- Липсва ясно изразена тенденцията на намаляване или увеличаване на диференциацията между районите като нивото на различия се запазва - от 20%, което се осъществява в рамките на запазване на абсолютния брой на лекарите по дентална медицина в национален мащаб.
- В разглеждания период ЮЗР е с най-високо ниво на показателя брой зъболекари за 100 хил. жители., като през 2010 г., ЮЦР го изпреварва. Двата района се открояват от останалите в страната като разликата между тях и СЦР достига около 35%.
- СЦР и СЗР изостават значително като през 2007 г. равнището им към средното за страната е под 80% и за двата района. Необходимо е да се отбележи, че и при двата района за разглеждания период се наблюдава ръст, като при СЦР (най-ниско обезпечен с дентални лекари) прирастът достига 5%.
- В динамичен аспект (2010 г. спрямо 2007 г.), най-значителни са промените в стойността на показателя в СЦР, а най-слаби – в СИР. Единственият район, при който се наблюдава намаляване на стойността на показателя е ЮИР, с което за 2010 г. той изостава с 20 % от равнището на показателя за България. Като цяло при никой от шестте района не се наблюдава сериозно увеличаване или намаляване на броя на лекарите по дентална медицина на 100 хил. жители.
- Наблюдаваните процеси обуславят липсата на значима промяна в размаха на вариацията и коефициента на вариация за изследвания период.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Информация за различията в обезпечеността с медицински кадри между областите в районите от ниво 2 за изследвания период е представена в следващата таблица.

Таблица ЗДР- 10. Брой лекари по дентална медицина на 100 хил. жители - междуобластни различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	В размаха	В коеф. на вариация V%
Средно за страната	82,0	79,0	85,6	83,7	27,3%	28,1%	26,5%	27,3%	1,02	1,00
СЗР	48,4	36,5	41,5	40,5	27,1%	26,8%	24,7%	25,3%	0,84	0,93
СЦР	35,2	37,7	34,9	34,6	29,8%	29,9%	28,1%	27,2%	0,98	0,91
СИР	41,5	36,6	43,7	41,7	33,2%	33,2%	33,8%	33,5%	1,00	1,01
ЮИР	12,9	13,7	16,2	16,5	18,1%	20,4%	18,2%	21,2%	1,28	1,17
ЮЦР	60,3	55,8	59,1	59,8	26,2%	24,1%	26,5%	27,0%	0,99	1,03
ЮЗР	68,7	79,0	64,2	71,8	27,1%	31,6%	25,2%	28,1%	1,05	1,04

Източник: НСИ

От горното е видно, че:

- Като цяло различията през периода могат да се оценят като ниски.
- От шестте района от ниво 2 ЮИР има най-ниско ниво на междуобластни различия, както за 2007, така и за 2010 г., а СИР е този с най-значими междуобластни различия.
- В тези рамки не може да се открие ясна тенденция към увеличаване или намаляване на диференциацията между областите в рамките на районите от ниво 2. Докато в Южна България, както и в СИР междуобластните различия нарастват, то в останалите два района, те спадат. СЦР бележи най-голямо намаление на междуобластните различия от почти 9%.
- Ако наблюдаваните процеси се запазят, то за периода до 2020 г. може да се очаква равнището на междуобластните различия да нарасне като същевременно позиционирането на различните райони по отношение на междуобластните различия да се промени.

Общински различия в районите от ниво 2

Липсва информация на ниво общини.

8.2.4. Транспортна достъпност до болничните заведения

8.2.4.1. Транспортна достъпност до болничните заведения и специално до тези за спешна медицинска помощ - 30 мин. изохрон

Транспортната достъпност до болничните заведения и специално до тези за спешна медицинска помощ е решаващ фактор относно шанса за преживяемост на пациентите. Търсенето на медицинска помощ в ЦСМП и Спешните отделения на болниците през последните години расте поради демографските промени, които настъпват в страната,

както и поради затруднения в достъпа на пациентите.⁵² Тази тенденция е по-характерна за малките и отдалечени населени места. В този смисъл оптималната локация на линейки, както и намаляването на времето, в което пациентът получава медицинска помощ, допринасят за по-високи нива на преживяемост, особено при тежки спешни случаи. Според проведени изследвания съществува пряка връзка между преживяемостта на пациента и намаляване на времето за реакция (т.е. времето от повикване на екип на спешна помощ до пристигане на линейката на мястото на инцидента) като критични се оказват първите 4 до 5 минути. В допълнение, времето за реакция се използва и като индикатор за качеството на доболничната спешна медицинска помощ.

Настоящият анализ цели да представи картината в страната по отношение на достъпността до спешна помощ и тази до болничните заведения. Той се базира на следните показатели:

- Транспортна достъпност до спешна помощ с данни за 2010 г.
- Транспортна достъпност до болнична помощ с данни за 2010 г.

Транспортна достъпност до спешна помощ

Междурегионални различия

Анализът на различията в достъпността до спешна помощ в рамките на 30 минутен изохрон между районите от ниво 2 почива на данни от следващата таблица.

Таблица ЗДР- 11. Транспортна достъпност до спешна помощ - междурегионални различия (% на населението с достъпност)

Региони	2010 г.	Отношение към средно за страната (%) – 2010 г.
Средно за страната	0.89	100.0%
СЗР	0.85	95.2%
СЦР	0.73	81.7%
СИР	0.85	94.9%
ЮИР	0.95	106.1%
ЮЦР	0.92	103.1%
ЮЗР	0.96	106.8%
Вариационен размах	0.22	
Коефициент на вариация (V%)	8.92%	

Източник: Собствени изчисления

- На база на наличната информация може да се заключи, че 89,2% от населението на страната попада в 30 минутния изохрон за получаване на спешна помощ, тоест населението живеещо в общини, където се намират отделения или филиали за спешна помощ е силно преобладаваща част от населението в страната.

⁵² Според информация от Националната здравна стратегия 2008- 2013 г.

- Южните райони имат по-високи нива на транспортна достъпност до спешна помощ като процентът от населението, който попада в рамките на 30 минутния изохрон е с около 10% по-висок от този в северните райони.
- СЦР изостава значително.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Анализът на различията в достъпността до спешна помощ в рамките на 30 минутен изохрон между областите в районите от ниво 2 почива на данни от следващата таблица.

Таблица ЗДР- 12. Транспортна достъпност до спешна помощ- междуобластни различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)	Коефициент на вариация на Областни различия (V%)
	2010 г.	2010 г.
Средно за страната	0.7	17.50%
СЗР	0.4	15.20%
СЦР	0.6	31.50%
СИР	0.3	17.20%
ЮИР	0.2	9.20%
ЮЦР	0.2	11.50%
ЮЗР	0.2	7.60%

Източник: Собствени изчисления

- Като цяло различията могат да се оценят като сравнително ниски - коефициентът на вариация е под 20% (с изключение на СЦР).
- От шестте района от ниво 2 ЮЗР има най-ниско ниво на междуобластни различия за 2007 г., като именно при него най-голям процент от населението попада в рамките на 30 минутния изохрон. СЦР е с най-значими междуобластни различия за изследвания период като при него коефициентът на вариация е над 30%.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени.

Транспортна достъпност до болнична помощ

Междурегионални различия

Анализът на различията в достъпността до болнична помощ в рамките на 30 минутен изохрон между районите от ниво 2 за изследвания период почива на следните изчислени данни, посочени в следващата таблица.

Таблица ЗДР- 13. Транспортна достъпност до болнична помощ- междурегионални различия (% на населението с достъпност)

Региони	2010 г.	Отношение към средно за страната (%) – 2010 г.
Средно за страната	0.81	100.00%
СЗР	0.74	91.00%
СЦР	0.82	101.10%
СИР	0.79	97.40%
ЮИР	0.8	98.80%
ЮЦР	0.76	93.60%
ЮЗР	0.89	109.80%
Вариационен размах	0.15	
Коефициент на вариация (V%)	6.16%	

Източник: Собствени изчисления

Според горните данни е видно, че:

- 80,9% от населението на страната попада в 30 минутния изохрон за получаване на болнична помощ в многопрофилна болница за активно лечение.
- От шестте района от ниво 2 в ЮЗР се наблюдава най-високо равнище на показателя като изпреварва осезаемо следващия го СЦР.
- Като цяло различията през периода могат да се оценят като много ниски (коефициентът на вариация е под 7%), а структурата като еднородна.
- СЗР изостава значително като за разглеждания период поддържа равнище от около 8% под средното за страната.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Различията в транспортната достъпност до болнична помощ в рамките на 30 минути изохрон между областите в районите от ниво 2 е показан в таблицата по-долу.

Таблица ЗДР- 14. Транспортна достъпност до болнична помощ- междубластни различия

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)	Коефициент на вариация на Областни различия (V%)
	2010 г.	2010 г.
Средно за страната	0.5	12.80%
СЗР	0.3	18.00%
СЦР	0.2	8.40%
СИР	0.2	9.00%
ЮИР	0.3	12.50%
ЮЦР	0.1	8.20%

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)	Коефициент на вариация на Областни различия (V%)
	2010 г.	2010 г.
ЮЗР	0.4	16.30%

Източник: Собствени изчисления

Като цяло различията през периода могат да се оценят като сравнително ниски, тъй като те се дължат изцяло на концентрацията на населението в областните центрове.

8.2.5. Изводи и обобщения

Териториалните различия при предлагането и оказването на здравни услуги се характеризират със следното:

- Изградената материална база в здравеопазването – болнични заведения и леглова база е сравнително равномерно разположена по територията на страната, което се индикира със сравнително ниските стойности на различията на различните нива.
- Добро е и положението с териториалните различия между районите по отношение наситеността с лекарски кадри. И тук, както и при материалната база не се открояват райони, за които е необходимо да се полагат специални грижи за да догонят останалите в страната.
- Сравнително добро е положението и по отношение на разположението на звената за спешна помощ и населението, което при избрания подход на изчисление е в 30 минутния изохрон.
- Единственият показател, който дава основание за индикиране на проблем е обезпечеността на населението с лекари по дентална медицина. Четири от районите от ниво 2, СЗР, СЦР, СИР и ЮИР, значително изостават от другите два района в страната. Изоставането в Югозападния район не се дължи на някоя определена област, докато за СЗР основна тежест има област Враца, за СЦР- област Разград и Силистра, а за СИР- област Търговище. Констатираните различия налагат разработването на секторни политики, насочени към изоставащите райони. .
- През периода, за който има данни, все още не се забелязват последиците от очерталата се напоследък тенденция, свързана с напускане на страната от квалифициран медицински персонал, което вероятно ще доведе до задълбочаване на различията между районите в страната.
- Забавянето на здравната реформа и нейното плахо стартиране през 2010 г. води до прекъсване на тенденцията на увеличение на показателя болнични заведения на 100 хил. жители.
- Анализът на статистическите показатели, характеризиращи „материалните“ активи, хората и организацията на някои сектори, не позволява да се разкрият основните проблеми, които са обект на публичен дебат. Обективните индикатори за тяхното съществуване са свързани с ниската продължителност на предстоящия живот в Р.България в сравнение с други страни.
- На база на наличната информация 2007 – 2010 г. и очертаващите се обратни тенденции през 2011 г. е трудно да се предвиди състоянието на системата за

здравеопазване през 2020 г. Все пак, предвид промените в броя и възрастова структура на населението, наличието на национални центрове за развитие на университетска медицина и научни изследвания, може да се направи допускането, че регионалните различия ще се задълбочат като водещи позиции ще заемат именно тези райони, в които има развит научно изследователски и друг потенциал.

- Сравнително малката територия на страната дава възможност за достъп на населението до високо технологична медицинска помощ, което следва да доведе до такава стратегия в областта на здравеопазването, която да е съсредоточена към развитие на определени райони с медицински потенциал. В същото време други дейности, като например спешната и неотложна медицинска помощ, следва да се развиват в друга посока, която да е фокусирана върху намаляване на териториалните различия до ниво населени места. Тук усилията трябва да бъдат насочени към развитие на мрежата, подобряване на техническата осигуреност и намаляване времето за пристигане до пациентите, както и за времето до пристигане до съответното медицинско заведение.

8.3. Социални услуги

8.3.1. Методологически бележки

Съответствието на показателите, използвани при анализа в тази част, с показателите в техническите спецификации е представено в следния табличен вид:

Показател по техническа спецификация	Показател - наличен	Източник на информация и пояснения
Заведения за социални услуги, извършвани извън домашна среда – брой, капацитет и заети места по райони от ниво 2, области и общини	<p>Социални услуги, предоставяни в специализирани институции, 2007, 2008 – за България, по райони от ниво 2 и по области:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Брой заведения (включва броя на домовете за стари хора, домовете за деца или младежи с умствени увреждания, домовете за възрастни хора с физически увреждания, домовете за възрастни хора с умствени увреждания, домовете за лица със сетивни увреждания, социалните учебно- професионални заведения, домовете за деца, лишени от родителски грижи, домовете за временно настаняване). • Капацитет. • Използване на капацитета – заети места/капацитет (коефициент на заетост). 	НСИ. Съобразно текста на Закона за социално подпомагане се събира информация за «услуги, предоставяни в специализирани институции».

Показател по техническа спецификация	Показател - наличен	Източник на информация и пояснения
Заведения и дейности за социални услуги, извършвани <u>в</u> обичайна домашна среда – брой, капацитет и заети места по райони от ниво 2, области и общини	<p>Социални услуги, предоставяни в общността, 2007, 2008 – за България, по райони от ниво 2 и по области:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Брой звена⁵³ (включва броя на дневните центрове за деца и младежи, дневните центрове за възрастни с умствени увреждания, дневните центрове за възрастни с физически увреждания, дневните центрове за стари хора, домашния социален патронаж, центровете за социална рехабилитация и интеграция, обществените трапезарии, центровете за временно настаняване, кризисните центрове, центровете за настаняване от семеен тип, защитените жилища, приютите, звената „Майка и бебе“, центровете за обществена подкрепа, центровете за работа с деца на улицата). • Капацитет. • Използване на капацитета – заети места/капацитет (коефициент на заетост). 	НСИ. Съобразно текста на Закона за социално подпомагане се събира информация за «услуги, предоставяни в общността».
Домове за медико-социални грижи за деца – брой, капацитет и заети места по пол по райони от ниво 2 и области	<p>За България (само), за 2007-2010</p> <ul style="list-style-type: none"> • Брой. • Капацитет. • Настанени деца (към 31.12) – всичко, в т.ч. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Момчета ▪ Момичета • Използване на капацитета. 	НСИ. Не се предоставят данни за по-ниски регионални нива, тъй като поради малкия брой такива заведения (32) в повечето области има само по един дом. Освен това, в резултат от провежданата политика за деинституционализация е започнал процес на закриване на тези домове. Поради тази причина анализ на териториалните

⁵³ Използването в случая на термина „звена“ вместо „заведения“ (както е по статистическата отчетност) е по-коректно, понеже в общността услугите се предлагат и оказват от малки структури, при това – понякога и в дома на бенефициента (пример – домашния социален патронаж).

Показател по техническа спецификация	Показател - наличен	Източник на информация и пояснения
		различия не се извършва.

В допълнение, за социалните услуги, предоставяни от специализирани институции и предоставяни в общността е използван *производният показател „брой места на 1000 жители” на равнище район NUTS II и област*. Показателят е по-информативен от абсолютните индикатори за „брой звена” и „брой места в тях”, тъй като в синтезиран вид отразява равнището на осигуреност на населението с предлагани в съответната териториална единица социални услуги. Диференциацията между общините не е анализирана, понеже част от услугите (най-вече от специализираните институции) имат надобщинско значение.

8.3.2. Социални услуги, предоставяни в специализирани институции

8.3.2.1. Брой и капацитет на специализираните институции, предоставящи социални услуги

Анализът на различията между районите от ниво 2 в общия брой на звената⁵⁴, предоставящи социални услуги и капацитетът им, измерван чрез наличните места в тях показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица СОЦ- 1. Междурегионални различия в броя и капацитета на институциите

Райони	Специализирани институции					Капацитет на институциите				
	Брой		Структура (%)		Промяна	Брой места		Структура (%)		Промяна
	2007 г.	2008 г.	2007	2008	2008/2007	2007 г.	2008 г.	2007	2008	2008/2007
България	321	299	100,0%	100,0%	0,93	22283	19794	100,0%	100,0%	0,89
СЗР	57	56	17,8%	18,7%	0,98	3392	3384	15,2%	17,1%	1,00
СЦР	59	54	18,4%	18,1%	0,92	4231	3817	19,0%	19,3%	0,90
СИР	37	33	11,5%	11,0%	0,89	2620	2262	11,8%	11,4%	0,86
ЮИР	51	49	15,9%	16,4%	0,96	3522	3429	15,8%	17,3%	0,97
ЮЦР	47	46	14,6%	15,4%	0,98	3640	3004	16,3%	15,2%	0,83
ЮЗР	70	61	21,8%	20,4%	0,87	4878	3898	21,9%	19,7%	0,80

Източник: НСИ

По-важните изводи, които могат да се направят за локализацията на специализираните институции за социални услуги са:

- Най-голяма част от институциите (над 1/5) се намират в ЮЗР, а най-малка – в СИР.
- Във всички райони и в страната като цяло броят на институциите намалява, като това е най-значително в ЮЗР. Намалението е „пропорционално”, поради което и териториалните различия се запазват.

⁵⁴ Както вече се посочи в методологическите бележки към този раздел, използването в случая на термина „звена” вместо „заведения” (както е по статистическата отчетност) е по-коректно, понеже в общността услугите се предлагат и оказват от малки структури, при това – понякога и в дома на бенефициента (пример – домашния социален патронаж).

- Междурегионалните различия в капацитета са идентични с тази на броя на институциите. Следователно, налице е териториална неравномерност и в разпределението на броя на местата по райони.
- Във всички райони има намаление в броя на местата, като най- значителна като стойност тя е в ЮЗР.
- Най- голяма част от местата (1/5) се намират в ЮЗР, а най- малка – в СИР. Предвид приблизително еднакъв среден капацитет на заведенията във всички райони (между 64 и 70 през 2008 г.), териториалните различия в разпределението на местата е следствие от разположението на заведенията.

По-задълбоченият анализ на разположението на институциите и техния капацитет в рамките на районите от ниво 2 – по области и общини показва увеличение на различията между областите и още по-голяма диференциация между общините. Това е следствие от факта, че услугите на специализираните институции са надобщински.

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионални различия в специализираните институции за социални услуги се прави на базата на следните производни показатели:

- Осигуреност на населението с места в специализираните институции, предоставящи социални услуги;
- Използване на капацитета на специализираните институции, предоставящи социални услуги.

8.3.2.2. Осигуреност на населението с места в специализираните институции, предоставящи социални услуги

Тази осигуреност се измерва с броя на местата на 1000 жители и дава по- ясна представа за териториалните различия.

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 по този показател показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица СОЦ- 2. Междурегионални различия по брой места в специализираните институции на 1000 жители

Региони	2007 г.	2008 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2008/2007
			2007	2008	
	‰	‰			
Средно за страната	2,92	2,60	100,0%	100,0%	0,89
СЗР	3,65	3,69	125,1%	142,0%	1,01
СЦР	4,54	4,13	155,7%	158,7%	0,91
СИР	2,64	2,28	90,5%	87,7%	0,86
ЮИР	3,13	3,06	107,2%	117,5%	0,98
ЮЦР	2,35	1,95	80,7%	75,1%	0,83
ЮЗР	2,31	1,84	79,1%	70,8%	0,80
Вариационен размах	2,23	2,29			1,02
Коефициент на вариация (V%)	27,9%	34,5%			1,24

Източник: НСИ

- Различията между районите (измервани с размаха и коефициента на вариация) за този кратък период са сравнително ниски, като бележат леко нарастване. Това е важно различие спрямо анализираната диференциация по абсолютните показатели за брой звена и места в тях, което показва, че на регионално ниво тяхното териториално разположение се съобразява с мащаба на потенциалното търсене.
- Във всички райони има намаление в броя на местата на 1000 ж., което е следствие от закриване на звена. Най- значителен за този кратък период е спадът в ЮЗР, което корелира от една страна с най- голямото намаление в броя на заведенията и на местата в тях в този район, а от друга – с по-слабото намаляване на неговото население.
- Това, както и изоставането на другите южни райони (които са по- гъсто населени) подсказва, че в следващите години мерките за оптимизиране на мрежата от специализирани институции за социални услуги в рамките на политиката за деинституционализация, трябва да се съобразяват и с тенденциите в демографското развитие (респ. – с търсенето на услуги).

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. следващата таблица).

Таблица СОЦ- 3. Равнище и динамика на междуобластните различия по брой места в специализираните институции на 1000 жители в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах		Коефициент на вариация		Промяна 2008/2007	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.	В размаха	В коеф. на вариация
Средно за страната	6,2	6,8	50,0%	60,1%	1,09	1,20
СЗР	5,6	6,1	85,5%	109,7%	1,09	1,28
СЦР	2,2	1,2	64,3%	65,7%	0,55	1,02
СИР	1,3	1,7	15,7%	24,7%	1,37	1,58
ЮИР	1,7	1,8	24,7%	36,6%	1,07	1,48
ЮЦР	2,2	2,3	37,6%	39,1%	1,00	1,04
ЮЗР	1,2	1,9	21,2%	28,7%	1,51	1,36

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия и по този произведен показател са много по- ясно изразени. Най-значителни са те в СЗР⁵⁵ и в СЦР, а най- ниски – в ЮЗР.
- Диференциацията между областите в повечето райони се характеризира като средна, а в някои – като висока (СЗР, СЦР). Това е ясен индикатор, че между областите в отделните райони от ниво 2 по осигуреността на населението с места за социално обслужване в специализирани институции има определени

⁵⁵ Изключително ниска през 2008 г. е стойността на показателя в област Плевен - 1,17 промила при средно за страната 2,6 и 7,3 – във Видин.

различия. Прави впечатление гр.София, където показателят е един от ниските сред останалите области и е 60% от средното за страната. Други области със стойности на показателя под 2 ‰ са Благоевград, Плевен, Варна и Кърджали (с едва 0.5‰). Освен Видин, на другия полюс с над 6‰ е област Монтана.

8.3.2.3. Използване на капацитета на специализираните институции, предоставящи социални услуги

Степента на използване на капацитета се измерва с коефициента на заетост, представляващ дела на зетите места в края на годината.

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 по този показател показва следното (вж. следващата таблица):

Таблица СОЦ- 4. Междурегионални различия по използването на капацитета на специализираните институции

Региони	2007 г.	2008 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2008/2007
	Коеф. на заетост	Коеф. на заетост	2007	2008	
Средно за страната	0,85	0,87	100,0%	100,0%	1,02
СЗР	0,86	0,84	101,4%	96,7%	0,98
СЦР	0,89	0,91	104,6%	104,4%	1,02
СИР	0,84	0,91	98,5%	104,0%	1,08
ЮИР	0,88	0,91	103,3%	104,1%	1,03
ЮЦР	0,80	0,87	94,2%	100,0%	1,09
ЮЗР	0,83	0,81	97,8%	92,7%	0,97
Вариационен размах	0,09	0,10			1,14
Коефициент на вариация (V%)	3,5%	4,4%			1,24

Източник: НСИ

- Степента на използване на капацитета в 4 района е над средната за страната (СИР, СЦР, ЮИР и ЮЦР), и под нея - в СЗР и в ЮЗР, където степента на осигуреност с места на 1000 жители е най- ниска. Последното показва, че в западните райони вероятно има известни организационни резерви за по- пълно натоварване на звената.
- Различията между районите (измервани с коефициента на вариация) за този кратък период остават много ниски (далеч под 10%).
- В повечето райони, с изключение на двата западни, има подобряване на използваемостта. Това е вероятният фактор за известно увеличаване на междурегионалните различия по използването на капацитета на институциите, предоставящи социални услуги.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. долната таблица).

Таблица СОЦ- 5. Равнище и динамика на междуобластните различия в използването на капацитета на специализираните институции в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах		Коефициент на вариация		Промяна 2008/2007	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.	В размаха	В коеф. на вариация
Средно за страната	0,5	0,4	12,0%	10,5%	0,83	0,87
СЗР	0,2	0,2	9,7%	10,3%	0,89	1,07
СЦР	0,1	0,1	8,3%	6,3%	0,70	0,75
СИР	0,2	0,1	7,3%	6,7%	0,85	0,92
ЮИР	0,0	0,0	3,5%	5,0%	0,97	1,41
ЮЦР	0,5	0,4	22,5%	18,4%	0,85	0,82
ЮЗР	0,2	0,2	9,3%	8,9%	0,78	0,95

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия и тук са по- ясно изразени, но остават много ниски (под 20%).
- За краткия наблюдаван период има увеличаване на диференциацията в използването на капацитета между областите в два от районите – в ЮИР (през 2008 г. има по- значително увеличение на показателя в Сливен и Ямбол) и – донякъде в СЗР (има по- значителен спад на показателя в Ловеч и Враца).

Общински различия в районите от ниво 2

Анализът на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. долната таблица).

Таблица СОЦ- 6. Равнище и динамика на междуобщинските различия в използването на капацитета на специализираните институции в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах		Коефициент на вариация		Промяна 2008/2007	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.	В размаха	В коеф. на вариация
Средно за страната	1,52	1,52	67,5%	66,6%	1,00	0,99
СЗР	1,00	1,00	63,8%	64,4%	1,00	1,01
СЦР	1,08	1,01	51,6%	51,1%	0,93	0,99
СИР	1,52	1,52	67,6%	67,0%	1,00	0,99
ЮИР	1,08	1,00	56,2%	50,0%	0,93	0,89
ЮЦР	1,07	1,03	80,8%	77,5%	0,96	0,96
ЮЗР	1,22	1,13	71,1%	74,0%	0,93	1,04

Източник: НСИ

- Междуобщинските различия по отношение използването на капацитета са с различни характеристики в отделните райони: големи (50-67%) в ЮИР, СИР, СЦР и СЗР; много високи в ЮЗР и ЮЦР (над 70%).
- Обща характеристика на промените в диференциацията е тяхното намаляване в почти всички райони с изключение на СЗР, където има незначително увеличаване на различията. Тази посока на промените, в контекста на

посоченото по-горе подобряване на използваемостта, може да се оцени положително.

8.3.3. Социални услуги, предоставяни в общността

Анализът на различията между районите от ниво 2 в общия брой на звената⁵⁶, предоставящи социални услуги в общността показва следното (вж. долната таблица):

Таблица СОЦ- 7. Междурегионални различия в броя на звената и техния капацитет

Райони	Звена, предоставящи социални услуги в общността					Капацитет на институциите				
	Брой		Структура (%)		Промяна	Брой места		Структура (%)		Промяна
	2007 г.	2008 г.	2007	2008	2008/2007	2007 г.	2008 г.	2007	2008	2008/2007
България	481	646	100,0%	100,0%	1,34	59654	69974	100,0%	100,0%	1,17
СЗР	54	69	11,2%	10,7%	1,28	10651	11176	17,9%	16,0%	1,05
СЦР	71	91	14,8%	14,1%	1,28	9343	10263	15,7%	14,7%	1,10
СИР	58	92	12,1%	14,2%	1,59	7593	10436	12,7%	14,9%	1,37
ЮИР	53	71	11,0%	11,0%	1,34	7924	8864	13,3%	12,7%	1,12
ЮЦР	115	122	23,9%	18,9%	1,06	10687	12952	17,9%	18,5%	1,21
ЮЗР	130	201	27,0%	31,1%	1,55	13456	16283	22,6%	23,3%	1,21

Източник: НСИ

- Различията в разположението на звената и броя на местата в отделните райони са много големи.
- Във всички райони има положителна промяна в броя на звената и в техния капацитет, като най-значителна като стойност е тя в СИР.
- Различните темпове на растеж при различната начална база водят до засилване на поляризацията, което е белег за териториална неравномерност в развитието на броя на звената по райони.
- Наблюдава се по-бърз темп на увеличение на броя на звената в сравнение с техния капацитет, което показва тенденция към създаване на по-малки структури. В рамките на тази тенденция единствено в ЮЦР се наблюдава увеличение на средния брой места на едно звено. Най-голямото намаление на този показател е в ЮЗР – с над 20%.
- Най-голяма част от звената се намират в ЮЗР, а най-малка – в СЗР. Последното очевидно не кореспондира на възрастовата структура на населението там, а значи – и на потенциалните потребности и търсене на социални услуги в общността. Ранжирането на районите според капацитета им показва, че най-много места има в ЮЗР (около 23%) и най-малко в ЮИР (около 13%).

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионални различия в звената, предоставящи социални услуги в общността се прави на базата на следните производни показатели:

- Осигуреност на населението с места за социални услуги в общността;

⁵⁶ Както вече се посочи в методологическите бележки към този раздел, използването в случая на термина „звена“ вместо „заведения“ (както е по статистическата отчетност) е по-коректно, понеже в общността услугите се предлагат и оказват от малки структури, при това – понякога и в дома на бенефициента (пример – домашния социален патронаж).

- Използване на капацитета на звената за социални услуги в общността.

8.3.3.1. Осигуреност на населението с места за социални услуги в общността

Тази осигуреност се измерва с броя на местата на 1000 жители и дава по-ясна представа за териториалните различия.

Междурегионални различия

Анализът на различията между районите от ниво 2 по този показател показва следното (вж. долната таблица):

Таблица СОЦ- 8. Междурегионални различия по брой места на 1000 жители

Региони	2007 г.	2008 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2008/2007
			2007	2008	
	‰	‰			
Средно за страната	7,81	9,20	100,0%	100,0%	1,18
СЗР	11,45	12,20	146,7%	132,6%	1,07
СЦР	10,03	11,10	128,4%	120,7%	1,11
СИР	7,65	10,53	98,0%	114,4%	1,38
ЮИР	7,04	7,90	90,1%	85,9%	1,12
ЮЦР	6,91	8,42	88,5%	91,5%	1,22
ЮЗР	6,36	7,70	81,5%	83,7%	1,21
Вариационен размах	5,09	4,50			0,88
Коефициент на вариация (V%)	24,4%	19,3%			0,79

Източник: НСИ

- Различията между районите (измервани с размах и коефициента на вариация) за този кратък период са ниски, като бележат и лек спад. Това е важно различие спрямо анализираната диференциация по абсолютните показатели за брой звена и места в тях, което показва, че на регионално ниво тяхното териториално разположение се съобразява с потенциалното търсене.
- Във всички райони има положителна промяна в броя на местата на 1000 ж., като най- значителна като стойност тя е (отново както и по броя на звената и на местата в тях) в СИР. Даже и в краткия наблюдаван период, това отразява динамичността в развитието на тези видове социални услуги, което е положително от гл.т. на тяхното пространствено доближаване до потребителите.
- Промените в осигуреността на жителите са идентични с промените в абсолютния брой на местата (вж. по- горе таблицата, отразяваща междурегионалните различия по капацитета на звената). В този контекст, благоприятното позициониране на северните райони спрямо средното за страната се дължи на тяхното обезлюдяване. Това, както и изоставането на ЮЗР (който е един от най- гъсто населените) подсказва, че в следващите години мерките за развитие на мрежата от звена за социални услуги в общността трябва да се съобразяват с тенденциите в демографското развитие. В краткосрочна перспектива, приоритет си остава и количественото разширяване на тази мрежа (да припомним изостаналостта на сферата за социално обслужване в контекста на демографското застаряване на българската нация).

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Анализът на равнището и тенденцията в междуобластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. долната таблица).

Таблица СОЦ- 9. Равнище и динамика на междуобластните различия по брой места на 1000 жители в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах		Коефициент на вариация		Промяна 2008/2007	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.	В размаха	В коеф. на вариация
Средно за страната	18,0	15,6	43,9%	37,2%	0,87	0,85
СЗР	11,0	7,6	75,4%	47,2%	0,69	0,63
СЦР	2,4	3,0	31,5%	23,5%	1,26	0,75
СИР	7,4	9,8	38,7%	47,8%	1,33	1,23
ЮИР	2,5	3,4	13,6%	18,5%	1,36	1,35
ЮЦР	6,4	8,4	41,3%	42,7%	1,31	1,04
ЮЗР	7,3	8,8	32,5%	32,5%	1,19	1,00

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия и по този произведен показател са много по- ясно изразени. Най-значителни са те в СЗР⁵⁷ и в ЮЦР⁵⁸ (коефициент на вариация близо до 50%), а най- ниски – в ЮИР.
- Диференциацията между областите във всички райони се характеризира като средна. Това е ясен индикатор, че между областите в отделните райони от ниво 2 по осигуреността на населението с места за социално обслужване в общността има определени различия. Това (отново) означава, че тази компонента от социалното подпомагане, на която се залага като фактор за деинституционализацията на предлагането и оказването на социални услуги и тяхното доближаване до обичайната среда на потребителите, се развива с различни мащаби и скорост на областно равнище (освен гр. София, като изоставащи се открояват областите Смолян, Хасково, Кърджали). На другия полюс, освен Кюстендил и Видин, с високи стойности на показателя са Шумен, (17,8), Ловеч (13,6), Плевен (12,8), Силистра (12,8), В.Търново (12,0).

8.3.3.2. Използване на капацитета на звената за социални услуги в общността

Степента на използване на капацитета се измерва с коефициента на заетост, представляващ дела на заетите места в съответните звена в края на годината.

Междурегионални различия

⁵⁷ Това се дължи на област Видин, където стойността на показателя (17,2) през 2008 г. надхвърля средното за страната (9,2) и е доста над стойностите в другите три области.

⁵⁸ Това се дължи на област Кюстендил, където стойността на показателя (14,4) надхвърля средното за страната и превишава стойностите в другите съставни области, включително гр. София (5,7 – един от най- ниските в страната).

Анализът на различията между районите от ниво 2 по този показател показва следното (вж. долната таблица):

Таблица СОЦ- 10. Междурегионални различия по използването на капацитета на звената

Региони	2007 г.	2008 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2008/2007
	Коеф. на заетост	Коеф. на заетост	2007	2008	
Средно за страната	0,89	0,91	100,0%	100,0%	1,02
СЗР	0,99	1,0	111,1%	111,8%	1,03
СЦР	0,83	0,89	92,7%	98,0%	1,08
СИР	0,87	0,78	97,8%	85,7%	0,90
ЮИР	0,93	0,86	105,0%	94,8%	0,92
ЮЦР	0,88	0,92	98,7%	101,2%	1,05
ЮЗР	0,85	0,95	95,6%	104,2%	1,11
Вариационен размах	0,16	0,24			1,45
Коефициент на вариация (V%)	6,1%	8,1%			1,32

Източник: НСИ

- Степента на използване на капацитета във всички райони е висока, като в СЗР тя е стопроцентова. Това показва, че (а) предлагането като цяло съответства на търсенето; (б) в някои райони като напр. СИР съществуват резерви за по- пълно натоварване на звената.
- Различията между районите (измервани с коефициента на вариация) за този кратък период остават много ниски (под 10%).
- В повечето райони, с изключение на двата източни, има подобряване на използваемостта. Това е вероятният фактор за известно увеличаване на междурегионалните различия по използването на капацитета на звената за социални услуги в общността.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области и общини.

Областни различия в районите от ниво 2

Анализът на равнището и тенденцията в междубластните различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. следващата таблица).

Таблица СОЦ- 11. Равнище и динамика на междубластните различия в използването на капацитета на звената в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах		Коефициент на вариация		Промяна 2008/2007	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.	В размаха	В коеф. на вариация
Средно за страната	0,7	0,9	16,1%	18,2%	1,34	1,13
СЗР	0,6	0,5	28,0%	23,9%	0,78	0,85
СЦР	0,3	0,3	13,3%	11,4%	0,90	0,86
СИР	0,4	0,6	16,3%	27,8%	1,68	1,71
ЮИР	0,1	0,0	6,3%	5,1%	0,29	0,81

Региони	Вариационен размах		Коефициент на вариация		Промяна 2008/2007	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.	В размаха	В коеф. на вариация
ЮЦР	0,2	0,3	11,7%	12,9%	1,05	1,11
ЮЗР	0,2	0,4	10,4%	18,5%	2,14	1,78

Източник: НСИ

- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия и тук са по- ясно изразени, но остават относително ниски (под 30%).
- За краткия наблюдаван период има увеличаване на диференциацията в използването на капацитета между областите в два от районите – СИР (през 2008 г. рязко се влошава показателят в Шумен) и по- малко - в ЮЦР (има влошаване на показателя в Кърджали при подобряване в другите четири области).

Общински различия в районите от ниво 2

Анализът на равнището и тенденцията в междуобщинските различия в районите от ниво 2 на страната показват следното (вж. следващата таблица).

Таблица СОЦ- 12. Равнище и динамика на междуобщинските различия в използването на капацитета на звената в районите от ниво 2

Региони	Вариационен размах		Коефициент на вариация		Промяна 2008/2007	
	2007 г.	2008 г.	2007 г.	2008 г.	В размаха	В коеф. на вариация
Средно за страната	5,84	4,96	57,3%	53,1%	0,85	0,93
СЗР	5,84	4,96	90,2%	75,3%	0,85	0,83
СЦР	1,29	1,96	38,7%	35,4%	1,51	0,91
СИР	1,80	1,56	50,4%	47,3%	0,87	0,94
ЮИР	1,22	1,12	28,0%	25,2%	0,92	0,90
ЮЦР	2,20	2,67	59,1%	56,6%	1,21	0,96
ЮЗР	1,93	2,31	39,8%	49,6%	1,19	1,24

Източник: НСИ

- Междуобщинските различия по отношение използването на капацитета са с различни характеристики в отделните райони: ниски в ЮИР; много високи в СЗР и средни – в останалите.
- Обща характеристика на промените в диференциацията е нейното намаляване в почти всички райони с изключение на ЮЗР. Това, в контекста на посоченото по-горе подобряване на използваемостта, може да се оцени положително.

8.3.4. Домове за медико-социални грижи за деца

Както се посочи в методологическата част, налични са данни само на национално ниво (вж. следващата таблица). Допълнителните проучвания показаха, че:

- Такива домове има по един във всяка област, като в Пазарджик са 2. Това на практика означава, че няма териториални различия по този показател; ако биха

се проявили някакви различия по отношение на капацитета и броя на настанените деца, те биха били пренебрежимо малки.

- Политиката на МТСП е към постепенно закриване тези домове като до 2014 г. се очаква да се закрият 10-11 дома, като този процес ще продължи и след това със закриването на домовете за по- големи деца (т.нар. домове за деца и юноши, лишени от родителска грижа). Той е част от стратегията на Правителството „Визия за деинституционализация на децата”. В резултат от нейното изпълнение се очаква след 15 години да се закрият институциите за деца в сегашния им вид (разположени обикновено в отдалечени селища и места, с лоши условия за живот и минимални шансове за социална интеграция).

Таблица СОЦ- 13. Домове за медико-социални грижи за деца

	мярка	2007	2008	2009	2010
Заведения	брой	32	32	32	32
Места (капацитет) към 31.12.	брой	3882	3864	3 859	3 854
Настанени деца към 31.12.:					
Всичко	брой	3020	2771	2 681	2 455
Момчета	брой	1638	1485	1 430	1 319
Момичета	брой	1382	1286	1 251	1 136
Използване на капацитета (коэф.)		0,78	0,72	0,69	0,64
Индекси на нарастване (2007=100)					
Заведения		100	100	100	100
Места (капацитет) към 31.12.		100	99,5	99,4	99,3
Настанени деца към 31.12.:					
Всичко		100	91,8	88,8	81,3
Момчета		100	90,7	87,3	80,5
Момичета		100	93,1	90,5	82,2
Използване на капацитета (коэф.)		100	92,2	89,3	81,9

Източник: НСИ

Поради тези причини не се извършва детайлен анализ на териториалните различия, свързани с тези домове. Данните от таблицата обаче илюстрират стесняване на мащабите на институционализираната грижа за деца, изразяващо се в намаляване на местата, на настанените деца и използваемостта на капацитета.

8.3.5. Изводи и обобщения⁵⁹

Териториалните различия при предлагането и оказването на социалните услуги за анализирания кратък двегодишен период се характеризират със следното:

А. Социални услуги, предоставяни в специализирани институции

(а) по отношение броя на местата на 1000 жители:

- Различията между районите от ниво 2 са сравнително ниски, като бележат леко нарастване. Това е важно различие спрямо диференциацията по абсолютните

⁵⁹ - от гл.т. на предлагането и оказването на услуги, най- информативни са показателите „брой места на 1000 жители” и „коэффициент на използваемост на местата”, поради което обобщенията и изводите са фокусирани върху тях.

показатели за брой звена и места в тях, което показва, че на регионално ниво тяхното териториално разположение се съобразява с мащаба на потенциалното търсене.

- Намалението на показателя във всички южни райони (които са по- гъсто населени) е следствие главно от закриване на звена. Това подсказва, че в следващите години мерките за оптимизиране на мрежата от специализирани институции за социални услуги в рамките на политиката за деинституционализация, трябва да се съобразяват и с тенденциите в демографското развитие (респ. – с търсенето на услуги).
- Между областите в отделните райони от ниво 2 по осигуреността на населението с места за социално обслужване в специализирани институции има определени различия и гр. София е една от изоставащите териториални единици, наред с Кърджали, Плевен, Варна и Благоевград. *Политиката на деинституционализация в бъдеще не трябва да допуска възникването на значителни междуобластни различия в достъпа до такива институции на потенциалните бенефициенти.*

(б) по отношение използваемостта на капацитета:

- Различията между районите (измервани с коефициента на вариация) за този кратък период остават много ниски (далеч под 10%). Степента на използваемост може да се определи като висока (над 80%) като над средната за страната е в СИР, СЦР, ЮИР и ЮЦР. Това показва, че в западните райони вероятно има известни организационни резерви за по- пълно натоварване на звената.
- В сравнение с равнището на диференциация между районите, междуобластните различия са по- ясно изразени, но също остават много ниски (под 20%), което – на фона на сравнително високата използваемост, може да се определи като по- скоро като положително.
- Подобна може да бъде оценката и за междуобщинските различия в рамките на районите: по- високи стойности на диференциацията в сравнение с областите и районите; намаляване в почти всички райони с изключение на СЗР, където има незначително увеличаване на различията; посоката на промените, в контекста на посоченото по- горе подобряване на използваемостта, може да се оцени положително.

В краткосрочна перспектива, ако процесите на деинституционализация се извършват пропорционално и при отчитане на демографските промени в териториалните единици (които определят търсенето на услуги), може да се очакват известни промени в диференциацията на равнище NUTS II, които обаче биха били по- големи на ниво област и общини.

Б. Социални услуги, предоставяни в общността

(а) по отношение броя на местата на 1000 жители:

- Различията между районите от ниво 2 са ниски, като бележат и лек спад. По това те се различават от диференциацията по абсолютните показатели за брой звена и места в тях, което показва, че на регионално ниво тяхното териториално разположение се съобразява с потенциалното търсене.
- Във всички райони има положителна промяна в броя на местата на 1000 ж., като най- значителна като стойност тя е (както и по броя на звената и на местата в

тях) в СИР. Това отразява динамичността в развитието на тези видове социални услуги, което е положително от гл.т. на тяхното пространствено доближаване до потребителите.

- По-благоприятното позициониране на северните райони спрямо средното за страната се дължи на тяхното обезлюдяване. Това, както и изоставането на ЮЗР (който е един от най-гъсто населените) подсказва, че *в следващите години мерките за развитие на мрежата от звена за социални услуги в общността трябва да се съобразяват с тенденциите в демографското развитие*. В краткосрочна перспектива, поради изостаналостта на сферата за социално обслужване и демографското застаряване на българската нация, *приоритет си остава и количественото разширяване на тази мрежа*.
- Между областите в отделните райони от ниво 2 има определени различия. Това означава, че тази компонента от социалното подпомагане, на която се залага като фактор за деинституционализацията на предлагането и оказването на социални услуги и тяхното доближаване до обичайната среда на потребителите, се развива с различни мащаби и скорост на областно равнище (освен гр. София, като изоставащи се открояват областите Смолян, Хасково, Кърджали).

(б) по отношение използваемостта на капацитета:

- Различията между районите са много ниски (под 10%), но степента на използване на капацитета навсякъде е висока, което показва, че (а) предлагането като цяло съответства на търсенето; (б) в някои райони като напр. СИР съществуват резерви за по-пълно натоварване на звената.
- В повечето райони, с изключение на двата източни, има подобряване на използваемостта. Това е вероятният фактор за известно увеличаване на междурегионалните различия в използването на капацитета на звената за социални услуги в общността.
- Междубластните различия са по-ясно изразени, но остават относително ниски (под 30%). Това е индикатор за относително еднаква степен на използване на капацитета в повечето области на страната.
- Междубластните различия по отношение използването на капацитета са с различни характеристики в отделните райони (ниски в ЮИР; много високи в СЗР и средни – в останалите). Обща характеристика на промените в диференциацията е нейното намаляване в почти всички райони с изключение на ЮЗР. Това, в контекста на посоченото по-горе подобряване на използваемостта, може да се оцени положително.

Към тези изводи, обобщаващи териториалните различия, може да се добави, че анализът на количествените показатели за двете групи услуги ясно показва по-голямата динамика в развитието на социалните услуги, предоставяни в общността. Това е отчетлив индикатор за резултатите от провежданата политика на деинституционализация и доближаване на социалното обслужване до обичайната домашна среда на клиентите.

Като фактори за известно увеличаване до 2020 г. на териториалната диференциация на равнище NUTS II (който най-вероятно ще се проявяват по-силно на ниво област и общини) могат да действат: продължаването на политиката на деинституционализация (през следващите години вероятно с по-ниски темпове поради бюджетните рестрикции); задълбочаването на демографските и на подходните териториални

различия; различната степен на усвояване на европейски средства за целите на социалното обслужване.

8.4. Култура

8.4.1. Методологически бележки

Анализът на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в културата в България трябва да обхване следните показатели, изисквани от Възложителя:

- Културно-исторически паметници с национално и регионално значение - характеристики и проблеми;
- Природни забележителности и феномени - характеристика, проблеми;
- Театри, музеи, читалища и библиотеки - характеристики по райони от ниво 2 и области;
- Театрални групи, танцови ансамбли и състави, балети, оркестри, хорове и хорови капели- характеристики по райони от ниво 2 и области.

Информационно неосигурени са следните показатели:

- Театрални трупи;
- Хорове.

Информация по тези показатели не се събира от НСИ и Министерството на културата. При набирането на информацията не бяха идентифицирани други официални източници на данни по тези показатели.

За оркестрите и танцовите ансамбли поотделно също не бе идентифицирана информация. Те са разгледани общо на базата на информация от отчетите на общинските бюджети.

При част от показателите бяха установени частични проблеми по отношение на информационното осигуряване, свързани с:

- Периода на анализ. Съгласно изискванията на заданието, периодът на анализ е 2007-2010 г. При част от показателите в сферата на културата данните са до 2009 г. включително, като в хода на проекта данните ще бъдат актуализирани. При други показатели като напр. брой на недвижимите културни ценности, брой на театрите, брой на балетите данните са към м. 09/2011 г., като предоставилите ги институции, са посочили, че не могат да предоставят динамичен ред.
- Равнище на анализа. При показателя „брой на хоровите капели”, НСИ не събира информация, а Министерството на културата е предоставило информация само за 1 бр. хорова капела в София. При тази ситуация междурегионални и вътрешно регионални различия по бр. хорови капели не могат да бъдат анализирани.

За целите на анализа абсолютните показатели са трансформирани в производни и относителни и в резултат анализът обхваща следните показатели:

- Брой на недвижимите културни ценности на 1000 кв.км. в районите от ниво 2;
- Брой на природните забележителности на 1000 кв.км. в районите от ниво 2;
- Брой на театрите на 100 хил. жители в районите от ниво 2 и областите;

- Брой посещения на 1 музей в районите от ниво 2;
- Брой експонати на 1 музей в районите от ниво 2;
- Брой читалища на 100 хил. жители в районите от ниво 2 и областите;
- Брой библиотеки на 100 хил. жители в районите от ниво 2 и областите;
- Библиотечен фонд на 1 библиотека в районите от ниво 2;
- Брой оркестри и ансамбли на 100 хил. жители по райони от ниво 2 и области;
- Брой балети по райони от ниво 2 и области.

8.4.2. Недвижими културни ценности в районите от ниво 2

Представените в следващата таблица данни за обекти са на база на Списъка на обектите – недвижими културни ценности. Те са обявени като „паметници на културата” (недвижими културни ценности) в резултат на декларирането им като такива в Държавен вестник или др. документи (решения на общински съвети и т.н.). В съответствие със Закона за културното наследство, Министерът на културата трябваше да организира процеса на актуализиране на Списъка на недвижимите културни ценности, което е свързано с констатиране на място на състоянието на съответния обект и оставянето му или изваждането му от списъка. За съжаление такава инвентаризация все още не е извършена, така че данните в следващата таблица са до голяма степен условни.

Сред близо 30-те хиляди обекти недвижими културни ценности на практика има много обекти, които или не съществуват или са загубили културната и историческата си стойност (мемориални плочи, къщи от малки градове или села – архитектурни резервати и пр.). Това означава, че количественият критерий, свързан с броя на тези обекти е относително приложим и направените на базата на него изводи трябва да се интерпретират в светлината на цялата условност на тези данни. Липсата на данни за отпаднали от списъка „недвижими културни ценности” не позволява да се очертае някаква динамика в периода 2007 – 2011.

Таблица КУЛТ- 1. Недвижими културни ценности в България към 2011 г.

	Брой на недвижимите културни ценности	Относителен дял (%)
БЪЛГАРИЯ	29436	100,0%
СЗР	3883	13,2%
СЦР	5480	18,6%
СИР	3180	10,8%
ЮИР	4270	14,5%
ЮЦР	5275	17,9%
ЮЗР	7348	25,0%

Източник: Национален институт за недвижимо културно наследство

Таблица КУЛТ- 2. Междурегионални различия по брой на недвижими културни ценности на 1000 кв.км.

Региони	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)
Средно за страната	5510,30	100,0%
СЗР	5821,59	105,6%
СЦР	5409,67	98,2%
СИР	4504,25	81,7%
ЮИР	6170,52	112,0%
ЮЦР	4035,96	73,2%
ЮЗР	7678,16	139,3%
Размах на вариация	3642,20	
Коефициент на вариация (V%)	21,5%	

Източник: Национален институт за недвижимо културно наследство

Данните показват, че най-голям дял от общия брой на недвижими културни ценности се пада на СЦР (Велико Търново и намиращите се в близост многобройни манастири, възрожденски селища и др.). Междурегионалната диференциация по брой на недвижими културни ценности на 1000 кв.км. е сравнително ниска, което се дължи на тяхното относително равномерно разпределение по територията на страната.

Недвижимите културни ценности от „световно значение” обаче са разпределени относително неравномерно в регионите. Съществуването на такъв тип паметници е двигател за туристическата индустрия.

Таблица КУЛТ- 3. Разпределение на недвижимите културни ценности от световно значение по региони

Регион	Брой на недвижимите културни ценности	Местонахождение
СЗР	-	
СЦР	2	<ul style="list-style-type: none"> • Ивановски скални манастири – обл. Русе; • Гробница Свещари – обл. Разград
СИР	-	
ЮИР	2	<ul style="list-style-type: none"> • гр. Несебър - обл.Бургас • Казанлъшка гробница - обл. Стара Загора
ЮЦР	-	
ЮЗР	2	<ul style="list-style-type: none"> • Боянска църква – обл. София-град; • Рилски манастир – обл. Кюстендил

Недвижимите културни ценности с категория “национално” и “местно” значение са най-изявените ценности на територията на страната ни с изключителна стойност за

националната и местната история и културата. От съществено значение е съществуването на т.нар. резервати – археологически или архитектурни. Те са разпределени сравнително неравномерно по територията на страната:

- Области Бургас и Шумен - по 5 резервата;
- Области Пловдив, Сливен, Русе, Стара Загора – по 3 резервата;
- Области Варна, Габрово, Добрич, Ловеч, Разград, София-град - по 2 резервата;
- Области Ямбол, София-област, Силистра, Плевен, Кюстендил и Враца- по 1 резерват.

Функционирането на такива резервати предполага различен тип охранителен режим, създаване на бизнес планове, модерен мениджмънт и реклама. Създавани в различни периоди, с различен тип нормативни актове – решения на МС, заповеди, прехвърляния на собственост на общини и др., днес този тип недвижими културни ценности са един от най-важните и с най-тежки проблеми кръг от паметници. В тях са включени по принцип повечето т.нар. възрожденски центрове, археологическите резервати – старите български столици (Плиска, Велики Преслав, Царевец, Трапезица) и възрожденските квартали на Пловдив, Велико Търново и Ловеч.

През последните години финансирането на проекти, свързани с развитието на културен туризъм се увеличи и това води до небалансирано финансиране на нарасналия интерес към нови разкопки и разкрития. Това постави на изпитание архитектурните резервати, в които по мнение на експерти се влошава състоянието на редица архитектурни обекти, от 18-19 в. В тази сфера беше допуснато и удовлетворяване на реституционни искове. Въпреки спечелени от държавата-собственик дела, поради административни пропуски и слаб административен капацитет на Министерството на културата и общините, бяха загубени ценени обекти като например в Копривщица.

Основните *проблеми* свързани с недвижимите културни ценности са, както следва:

- *Недостатъчно държавно финансиране* на специализираните дейности, липса на преференции за собствениците при извършването на консервационно – реставрационни дейности.
- *Неизяснена собственост* на голяма част от археологическите недвижими ценности. По смисъла на Конституцията на РБ и на ЗКН тези обекти са публична държавна собственост. Една част от тях попадат и върху имоти, които по смисъла на законите за собствеността, приети след 1990 г. са частна собственост. Макар и разписана в ЗКН, процедурата по договорните и отчуждителни действия при тези случаи е все още трудно изпълнима.
- По отношение на сградите – архитектурни ценности към проблема с упражняването на конституционното право на собственост от отделните собственици (частни лица, общини, държава) се прибавя *невъзможността на обществото като цяло да ползва националните културни ценности* - друго конституционно право.
- Все още *строителството*, особено в защитени територии на недвижимото културно наследство не е съобразено с изискванията на законодателството в областта на опазването му.

Може да бъде направен и **обобщеният извод**, че е осъзната ролята на наследството като икономически ресурс чрез използването на недвижимите ценности за различни

функции, при запазване на автентичните им културни и исторически стойности и осигуряване на пълноценното им присъствие в съвременната среда.

В резултат от описаните проблеми, обаче е налице риск да бъдат безвъзвратно загубени ценни материални свидетелства за националната ни култура – особено уязвими са археологическите ценности след проведени планови разкопки.

8.4.3. Природни забележителности в районите от ниво 2

Съгласно Закона за защитените територии, природните забележителности са обособена група защитена територия. Информация за природните забележителности се събира от Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) в специален регистър. Тази информация е използвана и за изготвянето на настоящия анализ. Броят на тези забележителности не се е променял през периода 2007-2011 г.

Таблица КУЛТ- 4. Природни забележителности в България към 2011 г.

Региони	Брой на природните забележителности	Относителен дял (%)
БЪЛГАРИЯ	350	100,00
СЗР	66	18,86
СЦР	21	6,00
СИР	17	4,86
ЮИР	88	25,14
ЮЦР	99	28,29
ЮЗР	59	16,86

Източник: Изпълнителна агенция по околна среда

Таблица КУЛТ- 5. Междурегионални различия по брой на природните забележителности на 1000 кв.км в районите от ниво 2

Региони	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)
Средно за страната	65,51	100,0%
СЗР	98,95	151,1%
СЦР	20,73	31,6%
СИР	24,08	36,8%
ЮИР	127,17	194,1%
ЮЦР	75,75	115,6%
ЮЗР	61,65	94,1%
Размах на вариация	106,44	
Коефициент на вариация (V%)	58,3%	

Източник: Изпълнителна агенция по околна среда

В броя на природните забележителности няма динамични промени, тъй като те се определят по административен път след провеждането на съответните процедури. Най-

голям дял от общия брой на природните забележителности се пада на ЮЦР и ЮИР. Същевременно обаче има голяма междурегионална диференциация по брой на природните забележителности на 1000 кв.км. като ЮИР отново се отличава с най-високи стойности на показателя.

Таблица КУЛТ- 6. Разпределение на природните забележителности по вид и райони от ниво 2

Видове природни забележителности	СЗР		СЦР		СИР		ЮИР		ЮЦР		ЮЗР	
	Брой	Дял (%)	Брой	Дял (%)	Брой	Дял (%)	Брой	Дял (%)	Брой	Дял (%)	Брой	Дял (%)
ОБЩО	66	100,0%	21	100,0%	17	100,0%	88	100,0%	99	100,0%	59	100,0%
Вековна гора	1	1,5%	0	0,0%	2	11,8%	5	5,7%	2	2,0%	9	15,3%
Скални образувания; вкамелости; фосили; ландшафтни образувания	21	31,8%	12	57,1%	6	35,3%	36	40,9%	44	44,4%	23	39,0%
Пещери	26	39,4%	4	19,0%	2	11,8%	23	26,1%	9	9,1%	6	10,2%
Съчетание на скални образувания с вековна растителност	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Пясъчни дюни	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	7	8,0%	0	0,0%	0	0,0%
Находище на редки растителни и животински видове	2	3,0%	0	0,0%	4	23,5%	10	11,4%	24	24,2%	8	13,6%
Водопади	13	19,7%	4	19,0%	3	17,6%	4	4,5%	19	19,2%	12	20,3%
Езера	0	0,0%	1	4,8%	0	0,0%	0	0,0%	1	1,0%	0	0,0%
Ждрела	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Извори	3	4,5%	0	0,0%	0	0,0%	3	3,4%	0	0,0%	1	1,7%

Източник: Изпълнителна агенция по околна среда

Наблюдава се диференциация на регионите и по вида на природните забележителности на тяхна територия:

- В СЗР доминират пещерите и скалните образувания – Белоградчишките скали; Искърското дефиле – Лакатник, Ритлите и др.; пещерите по Искърското дефиле, както и известните пещери, придобили туристическа популярност като Леденика, Магура, Съева дупка и т.н.
- СЦР е известен с много интересните си скални образувания - ПП „Русенски Лом” и пещери, които са характерни за този тип карстов терен. В този регион има много добри възможности за интегрирано опазване на културен пейзаж – съчетание от културни недвижими ценности – с. Червен, манастирите край с. Иваново и характерен природен пейзаж – каньоните на Ломовите – Русенски, Бели, Черни, както и хълмовете Царевец и Трапезица и поречието на р. Янтра.
- СИР се характеризира с уникални лонгозни типове гори с охранителен режим и природни резервати - езерото „Сребърна” (паметник на ЮНЕСКО), както и скални и др. образувания – „Дикилиташ” край Варна. В района се намира и най-дългият плаж на България в района на р. Камчия.
- ЮИР съчетава изключително многообразие от природни забележителности. Важен обект е ПП „Странджа” с характерните за него вековни дъбови гори и дълбоководни реки, ендемични растителни видове – странджанска зеленика и др. В района попадат и редица скални образувания като напр. сините скали край Сливен, по крайбрежието край р. Ропотамо и др., както и находища на редки птици. Районът предлага уникално съчетание на няколко вида природни забележителности и много добри условия за туризъм, особено в района на ПП „Странджа” поради съхранеността на ландшафта.
- ЮЦР се характеризира с особения ландшафт на Източните Родопи, съчетаващ скални образувания, вкаменелости и др., както и находищата на редки за Югоизточна Европа видове птици.
- ЮЗР предлага много добро съчетание на гори и скални образувания – ландшафтни и водопади и др., както и находища на редки видове птици.

8.4.4. Театри, музеи, читалища и библиотеки

8.4.4.1. Брой на театрите на 100 хил. жители в районите от ниво 2 и областите

Междурегионални различия

По данни на Министерството на културата към м.09.2011 г. в България има 40 театъра (драматични и драматично-куклени), които са локализирани основно в големите градове – областни центрове. Необходимо е да се отбележи, че е възможно в даден град да е има театър, но да няма театрална труппа и всъщност сцената на театъра да се използва само от гостуващи труппи.

Таблица КУЛТ- 7. Разпределение на театрите в България по райони от ниво 2 към м.09.2011 г.

Регион	Брой на театрите към м.09.2011 г.	Относителен дял (%)
България	40	100,0%
СЗР	5	12,5%
СЦР	7	17,5%
СИР	7	17,5%
ЮИР	8	20,0%
ЮЦР	6	15,0%
ЮЗР	7	17,5%

Източник: Министерство на културата

Таблица КУЛТ- 8. Междурегионални различия по брой на театрите на 100 хил. жители

Региони	2011 г.	Отношение към средно за страната (%)
Средно за страната	0,53	100,0%
СЗР	0,56	105,8%
СЦР	0,78	145,6%
СИР	0,71	133,7%
ЮИР	0,72	135,7%
ЮЦР	0,40	74,4%
ЮЗР	0,33	62,1%
Размах на вариация	0,04	
Коефициент на вариация (V%)	33,2%	

Източник: Министерство на културата

Разпределението на броя на театрите по региони е сравнително равномерно, но отнесено към населението, с най-висока концентрация на театри се отличават СЦР, СИР и ЮИР. Това е резултат най- вече от извършената през 2009-2010 г. оптимизация на театрите и закриване на голям брой театри.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица КУЛТ- 9. Междубластни различия по брой театри на 100 хил.жители в районите от ниво 2 през 2011 г.

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)	Коефициент на вариация на Областни различия (V%)
Средно за страната	1,6	91,1%
СЗР	0,6	41,0%
СЦР	1,6	135,3%
СИР	1,1	107,2%
ЮИР	1,0	98,3%
ЮЦР	0,8	56,8%
ЮЗР	0,5	79,9%

Източник: Министерство на културата

Наблюдават се значителни междубластни различия в рамките на отделните региони, които се обясняват с това, че в отделни градове (на дадена област) има напр. 2 театъра, а в останалите няма нито един театър.

8.4.4.2. Брой на музеите на 100 хил. жители в районите от ниво 2 и областите

Анализът е извършен въз основа на базата данни на Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ), която освен финансова информация обобщава и данни за натуралните показатели (бр. институции, бр. заети в тях, бр., места в институциите и т.н.) от отчетите на общинските бюджети.

Междурегионални различия

Таблица КУЛТ- 10. Междурегионални различия по брой музеи на 100 хил.жители за периода 2007-2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	3,81	3,90	3,82	3,88	100,0%	100,0%	1,018
СЗР	3,33	3,17	3,66	3,83	87,5%	98,9%	1,150
СЦР	5,58	6,82	6,89	7,43	146,5%	191,6%	1,331
СИР	5,24	4,24	4,25	4,48	137,6%	115,5%	0,854
ЮИР	4,26	4,81	4,21	4,25	111,9%	109,6%	0,996
ЮЦР	3,88	3,84	3,34	3,17	101,9%	81,8%	0,817
ЮЗР	2,27	2,36	2,51	2,41	59,6%	62,2%	1,063
Размах на вариация	3,31	4,45	4,38	5,02			1,52
Коефициент на вариация (V%)	30,3%	36,7%	36,6%	41,8%			1,38

Източник: Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)

Междурегионалната диференциация по брой музеи на 100 хил. жители може да се характеризира като „средна” (вж. горната таблица). Причината за това е, че има

региони като напр. СЦР (Велико Търново и Габрово), в които музеите като брой (49 от общо 181 музея в страната през 2009 г.), но и спрямо броя на жителите е най-висок.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица КУЛТ- 11. Междуобластни различия по брой музеи на 100 хил. жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	14,8	16,6	15,9	16,9	84,4%	87,2%	81,6%	84,1%	1,14	1,00
СЗР	2,6	3,4	2,6	3,3	25,3%	30,5%	24,6%	30,1%	1,25	1,19
СЦР	13,0	14,7	14,1	15,2	138,5%	157,3%	158,9%	171,0%	1,17	1,24
СИР	9,3	4,4	4,4	6,0	112,5%	47,9%	50,2%	63,9%	0,65	0,57
ЮИР	4,2	7,3	3,5	3,5	39,7%	81,4%	35,3%	35,2%	0,84	0,89
ЮЦР	6,9	7,0	4,9	4,3	69,1%	65,9%	49,9%	42,5%	0,61	0,61
ЮЗР	6,2	7,9	7,8	5,7	62,3%	73,4%	77,0%	58,1%	0,91	0,93

Източник: Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)

В рамките на регионите съществуват значителни междуобластни различия (вж. горната таблица). Причините са свързани с концентрацията на много музеи в отделни области и градове в тях, докато в други градове/области изобщо няма музеи или техният брой е много малък. Пример за високи междуобластни различия е СЦР, където в области Велико Търново и Габрово са концентрирани съответно 27% и 41% от музеите в региона, докато за област Русе този дял е 6%.

8.4.4.3. Брой посещения на 1 музей в районите от ниво 2

Междурегионални различия

Таблица КУЛТ- 12. Междурегионални различия по брой посещения на 1 музей

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	13 951	14 811	15 130	14 615	100,0%	100,0%	1,048
СЗР	18 810	16 092	19 334	19 789	134,8%	135,4%	1,052
СЦР	14 696	13 896	12 884	11 118	105,3%	76,1%	0,757
СИР	8 306	14 606	15 124	12 966	59,5%	88,7%	1,561
ЮИР	12 601	11 527	13 430	12 981	90,3%	88,8%	1,030
ЮЦР	7 392	8 835	10 915	11 105	53,0%	76,0%	1,502
ЮЗР	25 672	25 990	20 753	21 992	184,0%	150,5%	0,857
Размах на вариация	18 279	17 155	9 838				0,596
Коефициент на вариация (V%)	45,2%	36,4%	23,4%				0,652

Източник: Национален статистически институт

Данните показват, че високата концентрация на музеи в даден регион не се свързва с висока посещаемост – напр. СЦР се характеризира с най-висока концентрация на музеи, но същевременно музеите там са с една от най-ниската посещаемост. Същевременно ЮЗР се характеризира с най-ниска концентрация на музеи на 100 хил. жители (14% от общия брой на музеите в страната през 2009 г.) като същевременно музеите в този регион са с най-висока посещаемост. Вероятна причина за това е, че по-високата концентрация повишава конкуренцията между музеите и „разсейва“ посетителския интерес, който на свой ред не е силно изявен и е свързан предимно с организирани ученически посещения и с туристи.

8.4.4.4. Брой експонати на 1 музей в районите от ниво 2

Междурегионални различия

Таблица КУЛТ- 13. Междурегионални различия по брой експонати на 1 музей

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	24 006	23 744	26 269	21 719	100,0%	100,0%	0,905
СЗР	27 446	25 063	22 153	25 388	114,3%	116,9%	0,925
СЦР	22 758	19 158	19 416	18 113	94,8%	83,4%	0,796
СИР	8 855	11 151	18 588	15 235	36,9%	70,1%	1,720
ЮИР	15 159	13 379	15 423	15 545	63,1%	71,6%	1,025
ЮЦР	13 743	14 183	16 736	17 695	57,3%	81,5%	1,288
ЮЗР	61 224	61 813	61 858	39 082	255,0%	179,9%	0,638
Размах на вариация	52 369	50 662	46 434	23 848			0,455
Коефициент на вариация (V%)	72,4%	73,5%	62,1%	38,7%			0,535

Източник: Национален статистически институт

Междурегионалната диференциация по брой експонати на 1 музей е значителна. С най-голям брой експонати логично са музеите в ЮЗР – обл. София-град. Данните от таблицата показват и една от другите възможни причини за високата/ниската посещаемост на музеите в дадени райони – броя на експонатите в тях.

8.4.4.5. Брой читалища на 100 хил. жители в районите от ниво 2 и областите

Читалищата са уникална и традиционна за България културна институция, ръководена и чрез специфичен закон. Те са част от системата на децентрализираната културна мрежа в регионите.

Междурегионални различия

Таблица КУЛТ- 14. Междурегионални различия по брой читалища на 100 хил.жители за периода 2007-2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	42,34	40,85	42,49	42,25	100,0%	100,0%	0,998
СЗР	54,31	50,98	54,29	53,56	128,3%	126,8%	0,986
СЦР	52,79	51,72	52,57	56,99	124,7%	134,9%	1,080
СИР	49,09	47,91	49,95	45,19	115,9%	106,9%	0,921
ЮИР	47,43	47,26	51,68	49,08	112,0%	116,1%	1,035
ЮЦР	42,11	39,20	41,42	41,16	99,5%	97,4%	0,977
ЮЗР	26,77	26,19	25,51	27,06	63,2%	64,1%	1,011
Размах на вариация	27,54	25,52	28,78	29,93			1,09
Коефициент на вариация (V%)	22,9%	23,0%	24,9%	24,3%			1,06

Източник: Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)

Данните от таблицата показват сравнително ниска диференциация по брой на читалищата на 100 хил. жители поради големия брой на читалищата в страната и сравнително равномерното им разпределение вкл. локализацията им в по-малки населени места. С най-високи стойности на показателя се отличава СЦР вероятно поради силната историческа традиция в региона, свързана с българското Възраждане.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица КУЛТ- 15. Междубластни различия по брой читалища на 100 хил.жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	80,3	82,9	78,0	80,7	47,5%	49,4%	46,2%	50,8%	1,01	1,07
СЗР	26,1	35,6	25,8	30,8	42,8%	49,2%	41,1%	45,4%	1,18	1,06
СЦР	38,0	34,7	36,3	43,8	45,3%	44,0%	42,3%	58,7%	1,15	1,30
СИР	61,5	58,7	57,7	65,4	65,4%	70,3%	63,4%	64,2%	1,06	0,98
ЮИР	24,1	24,3	28,3	30,2	28,3%	32,6%	38,6%	36,1%	1,25	1,28
ЮЦР	32,9	34,5	42,5	40,7	36,0%	32,4%	40,5%	36,5%	1,24	1,01
ЮЗР	71,3	63,5	56,6	69,4	58,4%	58,9%	49,1%	57,2%	0,97	0,98

Източник: Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)

Междубластни различия по брой на читалищата на 100 хил. жители са средно големи, което се обяснява с наличието в един регион както на области с високи стойности на показателя, така и на области с ниски такива.

8.4.4.6. Брой библиотеки на 100 хил. жители в районите от ниво 2 и областите

Добре организираната, действаща и модернизирана библиотечна мрежа е важен показател за социалните процеси във всяко общество. Библиотеките са носители на знание, информация и културни дейности – кръжоци, четения, семинари и др. Модернизирането им, снабдяването им с нови книги, броят на четящите са процеси, които формират културната среда, особено извън столицата.

Междурегионални различия

Таблица КУЛТ- 16. Междурегионални различия по брой библиотеки на 100 хил.жители за периода 2007-2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	0,64	0,62	0,62	0,63	100,0%	100,0%	0,976
СЗР	0,65	0,65	0,66	0,68	100,6%	108,0%	1,048
СЦР	0,97	0,87	0,87	0,89	150,6%	141,6%	0,919
СИР	0,60	0,61	0,61	0,61	94,3%	97,5%	1,010
ЮИР	0,71	0,62	0,63	0,63	110,8%	101,0%	0,890
ЮЦР	0,52	0,52	0,52	0,53	80,7%	84,4%	1,021
ЮЗР	0,57	0,57	0,57	0,57	88,5%	90,7%	1,000
Размах на вариация	0,45	0,35	0,35	0,36			0,80
Коефициент на вариация (V%)	23,1%	18,1%	18,4%	18,9%			0,82

Източник: Национален статистически институт

Данните на НСИ обхващат библиотеките с фонд над 200 хил. книги. Те показват сравнително ниска диференциация по брой на библиотеките на 100 хил. жители, което се дължи на сравнително равномерното разпределение на библиотеките на територията на страната. С най-висока концентрация на библиотеки спрямо населението се отличава СЦР, което вероятно е свързано с по-високата концентрация и на читалища в този регион, в които обикновено се помещават библиотеки.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица КУЛТ- 17. Междубластни различия по брой библиотеки на 100 хил.жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	1,4	1,1	1,1	1,1	41,6%	36,4%	36,7%	37,2%	0,77	0,89
СЗР	0,4	0,4	0,4	0,4	20,2%	23,1%	24,1%	24,9%	1,08	1,23
СЦР	0,7	0,3	0,3	0,3	57,8%	40,0%	40,5%	41,4%	0,48	0,72
СИР	0,6	0,6	0,6	0,6	36,5%	39,2%	39,5%	39,8%	1,05	1,09

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	В коеф.на вариация V%
ЮИР	0,6	0,4	0,4	0,4	42,0%	25,6%	26,0%	26,3%	0,60	0,63
ЮЦР	0,4	0,4	0,5	0,5	28,9%	29,6%	29,9%	30,2%	1,06	1,05
ЮЗР	0,7	0,7	0,7	0,7	51,2%	51,5%	51,5%	51,5%	1,02	1,01

Източник: Национален статистически институт

Междубластните различия по брой на библиотеките на 100 хил. жители са средни по големина, което се обяснява с наличието на области с по-високи и съответно по-ниски стойности на показателя в конкретен регион.

8.4.4.7. Библиотечен фонд на 1 библиотека в районите от ниво 2

Междурегионални различия

Таблица КУЛТ- 18. Междурегионални различия по библиотечен фонд на 1 библиотека (бр. книги)

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	722 897	744 404	745 522	740 029	100,0%	100,0%	1,024
СЗР	297 083	298 833	299 427	292 510	41,1%	39,5%	0,985
СЦР	395 331	411 875	406 017	396 665	54,7%	53,6%	1,003
СИР	449 553	450 000	447 556	457 679	62,2%	61,8%	1,018
ЮИР	342 587	351 571	352 338	308 995	47,4%	41,8%	0,902
ЮЦР	408 549	412 000	413 124	412 519	56,5%	55,7%	1,010
ЮЗР	1 781 253	1 786 833	1 794 844	1 803 650	246,4%	243,7%	1,013
Размах на вариация	1 484 170	1 488 000	1 495 417	1 511 140			1,02
Коефициент на вариация (V%)	74,2%	72,5%	72,8%	74,5%			1,00

Източник: Национален статистически институт

Наблюдава се значителна териториална диференциация по библиотечен фонд на 1 библиотека. Причината за това е, че са налице едновременно региони с много високи и съответно много ниски стойности на показателя – напр. в ЮЗР библиотеките са с най-голям фонд, защото тук в са локализираны Националната библиотека „Кирил и Методий”, както и големите университетски библиотеки. Същевременно в СЗР например библиотечният фонд на 1 библиотека е най-малък, поради липсата на големи университетски библиотеки и съсредоточаването на библиотеките основно в читалищата.

8.4.5. Театрални трупи, танцови ансамбли и състави, балети, оркестри, хорове и хорови капели

8.4.5.1. Брой оркестри и ансамбли на 100 хил. жители по райони от ниво 2 и области

Междурегионални различия

Анализът е извършен въз основа на информация от базата данни на Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ).

Таблица КУЛТ- 19. Междурегионални различия по брой оркестри и ансамбли на 100 хил. жители за периода 2007-2010 г.

Региони	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	Отношение към средно за страната (%)		Промяна 2010/2007
					2007	2010	
Средно за страната	0,68	0,64	0,61	0,57	100,0%	100,0%	0,842
СЗР	0,65	0,65	0,66	0,56	94,8%	98,4%	0,874
СЦР	0,97	0,97	1,09	1,11	141,9%	193,5%	1,148
СИР	1,31	1,31	1,31	1,32	192,5%	230,9%	1,010
ЮИР	0,71	0,45	0,45	0,45	104,4%	78,9%	0,636
ЮЦР	0,58	0,59	0,59	0,53	85,5%	92,3%	0,908
ЮЗР	0,33	0,33	0,14	0,09	48,6%	16,5%	0,286
Размах на вариация	0,98	0,98	1,17	1,23			1,25
Коефициент на вариация (V%)	46,9%	52,8%	66,5%	74,6%			1,59

Източник: Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)

Наблюдава се значителна междурегионална диференциация по брой на оркестри и ансамбли на 100 хил. жители. С най-високи стойности на показателя е СИР. Това може да бъде обяснено с традициите в този сектор в град Варна, където се провеждат редица музикални събития особено през летния сезон. Определен ръст в стойностите на показателя може да бъде наблюдаван и в СЦР, където има ясни центрове на музикалното изкуство като напр. Русе.

Вътрешнорегионални различия

Вътрешнорегионалните различия се разглеждат на равнище области.

Областни различия в районите от ниво 2

Таблица КУЛТ- 20. Междубластни различия по брой оркестри и ансамбли на 100 хил.жители в районите от ниво 2

Региони	Размах на вариация Обл. (макс.) –Обл. (мин.)				Коефициент на вариация на Областни различия (V%)				Промяна 2010/2007	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	В размаха	В коеф.на вариация V%
Средно за страната	3,8	3,8	3,8	3,9	150,8%	164,2%	172,5%	188,6%	1,04	1,25
СЗР	1,8	1,8	1,9	1,9	103,8%	112,6%	123,1%	136,2%	1,06	1,31
СЦР	3,8	3,8	3,8	3,9	224,8%	243,1%	261,3%	286,6%	1,04	1,27
СИР	3,4	3,5	3,5	3,5	239,2%	258,8%	280,9%	306,3%	1,03	1,28
ЮИР	0,4	1,0	1,0	1,0	22,6%	56,5%	59,3%	63,5%	2,47	2,80
ЮЦР	1,6	1,6	1,6	1,6	89,6%	97,0%	105,8%	111,0%	1,05	1,24
ЮЗР	2,2	2,2	0,7	0,6	108,9%	117,1%	77,7%	89,5%	0,28	0,82

Източник: Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)

Наблюдава се силно изразена вътрешнорегионална диференциация на равнище област, която се обяснява с концентрацията на ансамблите и оркестрите в отделни градове (области).

8.4.5.2. Брой балети по райони от ниво 2 и области

По данни на Министерството на културата в България има 6 балета – 2 балета в гр. София и по 1 балет в Пловдив, Стара Загора, Варна и Русе. Наличието на балетни трупи в тези градове се обяснява със съществуването на оперни и оперетни театри, балетно училище и читалищни трупи. В СЗР, който е най-бедният регион на България няма балети. Това се обяснява със силната депопулация и отсъствието на местен ресурс за поддържане на това относително елитарно изкуство.

8.4.6. Обобщение на изводите

България е богата на *недвижими културни ценности*, но данните за техния брой са изключително неточни, тъй като не е извършена предвидената от Закона за културното наследство инвентаризация. По тази причина данните за 30-те хиляди такива обекти са изключително неточни, тъй като част от тях (паметни плочи, сгради-архитектурни паметници и т.н.) вече не съществуват. В тази връзка, *сравнително ниските различия между регионите* на базата на тези данни трябва да се интерпретират с цялата *условност*, произтичаща от наличната информация. Същевременно недвижимите културни ценности със световно и национално значение са неравномерно разпределени на територията на страната. Има редица проблеми, свързани със собствеността върху недвижимите културни ценности, липса на бизнес планове и модерен мениджмънт.

Основните *проблеми* свързани с недвижимите културни ценности са:

- *Недостатъчно държавно финансиране* на специализираните дейности, липса на преференции за собствениците при извършването на консервационно – реставрационни дейности.

- *Неизяснена собственост* на голяма част от археологическите недвижими ценности.
- *Строителството* в защитени територии на недвижимото културно наследство не е съобразено с изискванията на законодателството в областта на опазването му.

Обобщаващият извод е, че е осъзната ролята на наследството като икономически ресурс чрез използването на недвижимите ценности за различни функции, при запазване на автентичните им културни и исторически стойности и осигуряване на пълноценното им присъствие в съвременната среда. По отношение на тенденциите до 2020 г. може да се направи допускането, че с разработването на новите стратегически документи в сферата на културата ще бъдат заложени и осъществени мерки свързани с изясняването на броя на недвижимите културни ценности и разрешаването на проблемите свързани със собствеността и т.н.

Броят на *природните забележителности* остава непроменен през последните 4 години. Наблюдава се значителна междурегионална диференциация както по брой на природните забележителности на единица територия, така и по вид на природните забележителности.

В България има 40 *театъра* (драматични и драматично-куклени), разположени в големите градове областни центрове. Това е причината и за наличието на значителни междурегионални и вътрешнорегионални различия.

Наблюдава се значителна междурегионална и междуобластна диференциация по брой на *музеите* на 100 хил. жители, породена от локализирането на голям брой музеи в определени области и градове – напр. Велико Търново и Габрово. Същевременно високата концентрация на музеи в даден регион не се свързва с висока посещаемост на тези музеи.

Междурегионалната диференциация по брой на *читалищата* на 100 хил. жители е сравнително ниска поради големия брой на тези институции и сравнително равномерното им разпределение по територията на страната вкл. локализацията им в сравнително малки населени места.

Наблюдава се сравнително ниска диференциация по брой на *библиотеките* на 100 хил. жители, което се дължи на сравнително равномерното разпределение на библиотеките на територията на страната. Библиотеките с най-голям библиотечен фонд са разположени в ЮЗР и главно в обл. София-град

До 2020 г. може да се прогнозира запазване и увеличаване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия по брой на театрите. Същевременно се допуска, че междурегионалната и междуобластната диференциация по брой на музеите, библиотеките и читалищата ще остане ниска.

IV. Обобщение на изводите и резултатите от анализа

Анализът и оценката по отделни показатели, характеризира различни аспекти от развитието на районите от ниво 2 и различията между тях, както и между областите и общините в техните рамки. Тези показатели дават представа за състоянието и тенденциите в отделни дейности или елементи на разглежданите териториални системи и за различията между тях. Някои показатели характеризират по-големи области от изследваната действителност. Нито един от тях обаче, не може да претендира да представя обобщаваща информация за състоянието на районите и за социално-икономическите различия между тях.

Това може да стане чрез използване на интегрален показател, който отразява влиянието на набор от показатели, характеризиращи отделни страни, черти, елементи на състоянието на териториалните системи. Този вид оценки предполага:

- Избор на минимум показатели, които отразяват всички основни характеристики на изследваната система;
- Методика за отразяване съвкупното влияние на избраните показатели.

Система от показатели

Коефициент на естествен прираст. Това е отношението на ражданията и умираанията, стандартизирано на 1000 жители. Този показател характеризира състоянието на демографската система, както и очакванията за жизнен стандарт, осигуряващ възможност за нормален начин на живот и възпроизводство.

Коефициент на миграция. Този демографски показател е силно чувствителен към състоянието на средата – възможността за трудова реализация и за осигуряване на доходи и жизнен стандарт.

Коефициент на заетост. Отразява степента в която хората успяват да си намерят работа, както и в по-общ план наличието на баланс между икономиката (търсенето на труд) и населението (предлагането на труд).

БВП на 1 жител. Това е показателят с най-обобщаващо влияние. Той отразява съвкупния резултат от функционирането на всички активности и тяхната ефективност.

Придобиване на ДМА на 1 жител. Този показател дава представа за средствата, които хората влагат в материалните условия, които ще им дадат възможност в бъдеще да произвеждат повече, да получават по-добри доходи, да живеят по-добре.

Брой нощувки на 1000 жители. Туризмът е един от важните и перспективни отрасли на българската икономика. Той се отразява на цялостното стопанско и социално развитие на района и неговото население.

Използвана земеделска площ на 1 жител. Този показател дава представа за потенциала на територията за развитие на аграрното производство. Това е един от основните отрасли за България, където, заедно с туризма, има определени диференциални предимства.

Доходи на 1 лице от домакинство. Това е колкото икономически, толкова и социален показател. От една страна отразява резултатите от трудова активност, а от друга определя равнището на живот.

Равнище на безработица. Този показател, както и горния съдържа в себе си икономически и социални характеристики. Говори за степента на стабилност на икономическата система, както и за създаването от нея социални проблеми.

Осигуреност с транспортна инфраструктура. Отразява гъстотата, изчислена като дължина на ж.п. и пътната (РПМ) мрежа на 1000 кв.км. площ. Ясно е, че в условията на засилена мобилност всички секторни и териториални системи все повече зависят от наличието и качествата на пътищата.

Дял на студентите от населението. Наличието на висши образователни институции и достъпа до тях са основни фактори за повишаване образователното равнище на населението и за разработване и внедряване на иновативни решения.

Лекари на 100 хил. жители. Равнището на здравеопазването е един от основните показатели, характеризиращи жизненото равнище на населението.

Методика за формиране на интегрален показател

Използва се таксономичния метод⁶⁰. Същността на метода се заключава в следното: всяка териториална единица се представя като точка в n – мерно Евклидово пространство, където с n е означен броят на използваните показатели. Сравнението се извършва спрямо фиктивна териториална единица, която има най-високо равнище на развитие и се характеризира с екстремални стойности за отделните показатели. Колкото по-близо е конкретна териториална единица до фиктивната, толкова тя е по-напред в подредбата и равнището ѝ на развитие е по-високо. Аналитичният запис на таксономичния метод е представен в т. II Методологически подход.

Друг подход за измерване на съвкупното влияние на множество показатели, който се използва в практиката, е при групиране на общините според възможността им да обслужват кредити, разработен за нуждите на фонд ФЛАГ. Той се базира на същата логика, но съотнася стойностите на реалните териториални единици по всеки показател към най-високата стойност на този показател. По този начин териториалната единица с най-висок показател получава 100%, а всички останали – процент, формиран като отношение на тяхната стойност към най-високата. Обобщаващият показател за всяка териториална единица се получава като средна от сбора на нейните проценти⁶¹.

Анализът на съвкупното влияние е направен и по двата метода като се съпоставят резултатите. Оценките по първия – таксономичния, ще се означават като *интегрални оценки*, а по втория – като *обобщаващи оценки*. В чисто формален план оценките при таксономичния метод са в диапазона от 0 до 1, като колкото оценката е по-близо до 0 толкова тя е по-голяма. По другия метод оценките се движат от 0% до 100% и по-високите стойности отговарят на по-висока оценка.

Включването на средните показатели за страната като отделна “териториална единица” дава възможност за отграничаване на две групи райони – с равнище на развитие над средното за страната (развити райони) и с равнище на развитие под средното за страната. С помощта на разделителен критерий, районите с равнище на развитие под средното за страната се разделят на средноразвити и изоставащи. Този критерий определя критичната граница разделяща районите в тези две групи и се изчислява като средна от сбора на оценките на последния в подреждането район и средната стойност за

⁶⁰ Плота, В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа. М., Статистика, 1980.

⁶¹ Методиката е разработена в рамките на проект „Техническа помощ за подпомагане администрирането на ФЛАГ”, възложен от МРРБ през 2008 г.

страната. По този начин всички анализирани териториални единици се разпределят в три групи:

- В първа група попадат териториални единици с интегрална/обобщаваща оценка над средната за страната.
- Втора група се формира от териториални единици с равнище на интегрални/обобщаващи оценки от средната за страната до критичната стойност.
- В трета група са териториалните единици със стойности на оценката под критичната.

Равнище на развитие и различия между районите от ниво 2 за 2010 г.

Резултатите от проведеното изследване на равнището на развитие на районите в страната за 2010 г. (БВП-2009 г.) са представени в следващата таблица.

Таблица ИЗВ- 1 Интегрални и обобщаващи оценки за развитието на районите от ниво 2 през 2010 г.

	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Интегрални оценки				
Югозападен район	0.5989	0.5797	0.5996	0.5717
Североизточен район	0.6527	0.6458	0.6589	0.6648
БЪЛГАРИЯ	0.6814	0.6738	0.6782	0.6744
Югоизточен район	0.7007	0.6903	0.6892	0.6933
Южен централен район	0.7738	0.7724	0.7661	0.7771
Северен централен район	0.7915	0.7859	0.7987	0.7971
Северозападен район	0.8300	0.8374	0.8289	0.8267
Обобщаващи оценки				
Югозападен район	66.1%	67.6%	65.9%	68.1%
Североизточен район	59.5%	59.5%	60.1%	57.6%
БЪЛГАРИЯ	56.5%	56.8%	57.4%	56.4%
Югоизточен район	55.9%	55.6%	56.6%	54.3%
Южен централен район	51.5%	51.4%	54.0%	49.9%
Северен централен район	49.1%	49.7%	50.1%	48.9%
Северозападен район	45.1%	44.2%	45.8%	45.6%

Легенда:

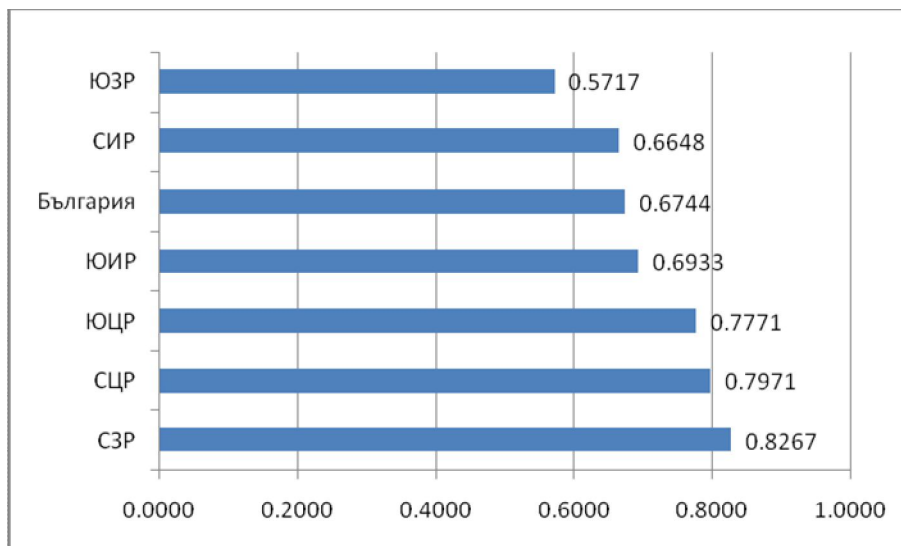
- В зелен цвят – райони, попадащи в първа група (с интегрална/обобщаваща оценка над средната за страната);
- В жълт цвят - райони, попадащи във втора група (с интегрални/обобщаващи оценки от средната за страната до критичната стойност);
- В червен цвят - райони, попадащи в трета група (със стойности на интегралната/обобщаваща оценка под критичната стойност).

Данните показват, че подреждането на районите от ниво 2 и по двата метода е едно и също за всички анализирани години. Основните заключения са:

- Стабилни териториални структури, непроменящи се през изследвания период. Ниски междурегионални различия – от 12% до 15% стойност на коефициента на вариация като различията, изчислени по таксономичния метод са с около един процентен пункт по-високи. Най-силно влияние за различията оказва значително изоставащата оценка на СЗР.
- Групирането на районите по предложени по-горе начин показва, че ЮЗР и СИР имат стойности над средното за страната и са в първа група. ЮИР е стабилно във втора група през целия период. Трета група се формира от останалите три района (по таксономичния метод). Единствената разлика, не в подреждането, а в групирането, е че по другия метод ЮЦР през отделни години е във втора група, а през други – в трета.
- Прилагането на това групиране през 2010 г. дава основание ЮЗР и СИР да се определят като развити, ЮИР - средно развит и останалите три района (ЮЦР, СЦР и СЗР) – като слаборазвити.

Представените резултати на следващата фигура показват, че ЮЗР е на първо място, с равнище на развитие над средното за страната, значително отдалечен от останалите райони. Следват два района СИР и ЮИР, чиито стойности на интегралния показател ги поставя близо до средното за страната равнище. Останалите три района могат да се оценят като слаборазвити, като подреждането е ЮЦР, следван от СЦР и на последно място е СЗР.

Фигура ИЗВ- 1. Интегрални оценки на районите от ниво 2 за 2010 г.

Анализът на междубластните различия в рамките на районите от ниво 2 е направен по метода на обобщаващите оценки. Резултатите за 2010 г. показват, че всеки от районите се състои от области, които според оценките си попадат в следните групи.

Таблица ИЗВ- 2. Разпределение на областите по райони от ниво 2 и групи

	Първа група	Втора група	Трета група
Северозападен район	0	3	2
Северен централен район	1	2	2

Североизточен район	1	1	2
Югоизточен район	2	0	2
Южен централен район	1	1	3
Югозападен район	1	3	1

В СЗР средно развити, с почти еднакви интегрални оценки са областите Плевен и Враца. Освен тях във втора група, с оценка малко над критичната, попада и Ловеч. В трета група са Монтана и Видин – със сравнително ниски оценки. Областната диференциация в рамките на района е много ниска– със стойност на коефициента на вариация от 8.5%. Това е единствения район, който няма изявен лидер – област в първа група.

СЦР се състои от Русе – развита област, с оценка над средната за страната, две области във втора група и две в трета. Средно развити са Габрово и Велико Търново. Слаборазвити са Силистра и особено Разград – областта с най-ниска интегрална оценка. Коефициентът на вариация, оценяващ областните различия има стойност от 16.7%.

СИР има интегрална оценка малко по-добра от средната за страната. Това се дължи основно на област Варна. Във втора група е Добрич и в трета – значително изоставащи са областите Търговище и Шумен. Коефициентът за междуобластна диференциация е равен на 21.0%.

ЮИР се формира от два ясно определени полюса – Бургас и Стара Загора – развити области, попадащи в първа група. Между тях са Сливен и Ямбол – слаборазвити области от трета група. Коефициентът на вариация е равен на 19.5%.

ЮЦР се състои от една развита област – Пловдив. Във втора група, с оценка малко над критичната е Кърджали. В трета група попада Хасково, както и Пазарджик и Смолян – със значително по-ниски оценки. Областните различия се оценяват на 12.9%.

ЮЗР се състои от София-град – област от първа група, София-област, Благоевград и Перник – от втора група и Кюстендил– от трета група. Коефициентът на междуобластни различия за този район има сравнително най-висока стойност – 25.5%.

През разглеждания период на върха на подреждането на областите по равнище на социално-икономическо развитие са София, следвана от Варна, Бургас, Пловдив. В дъното на класацията неизменно са Монтана, Видин и Разград. Наблюдават се и известни размествания. По-съществени са:

- В посока подобрене: Стара Загора, Русе, Добрич, Силистра;
- В посока влошаване: В.Търново, Габрово, Шумен, Пазарджик, Ямбол.

Тези резултати от междурегионалните и вътрешнорегионални различия дават основание за извеждане на определени **изводи за регионалната политика**.

По много от изследваните показатели, а в голяма степен и по интегралната/обобщаващата оценка, страната се дели на ЮЗР и на останалите райони. Противоречието „София-провинция” се възпроизвежда на регионално равнище – Пловдив, Варна, Русе и съответната останала част на района, както и на областно равнище. Дори и в най-изостаналата област – Разград, различията между Разград и останалите общини/селища едва ли са по-малко от горепосочените. Център-периферия е основният модел на регионално развитие на страната. Макар и в по-ограничена форма, съществува и друг модел – двуполусния. Примери на областно равнище са

Кюстендил-Дупница, Ловеч-Троян, Стара Загора-Казанлък, Габрово-Севлиево и др. На равнище район от ниво 2 по този модел се развиват СЗР (Враца-Плевен) и ЮИР (Бургас-Стара Загора). На национално равнище като втори център през последните години започна да се оформя Варна.

Като се имат предвид тези факти трябва ли да се направи извода, че България се развива абсолютно неправилно в регионален план. Отговорът е „да“ ако се приеме, че цел на регионалната политика е да се намаляват междурегионалните и вътрешнорегионалните различия.

Историческата обремененост „София-провинция“ в своята дълбока същност е следствие от субективното и несправедливо преразпределение на ресурсите на нацията в полза на един град, като всички, неживеещи в него, физически са били лишени от достъп до тях (т.нар. жителство). Както знаем този модел е съществувал във всеки окръг – между жителите на окръжния град и населението от останалите селища. Демократичните промени разрушиха този модел и сега бизнесът и населението свободно избират териториалната си локализация. Най-често движението е от малки към големи селища и столицата. Ако няма какво да ги привлече в страната, хората продължават за чужбина.

Резултатите от анализа показват, че липсата на различия може да означава, че всички са еднакво зле. Пример в това отношение е СЗР. Дори и сравнително по-развитите Враца и Плевен по своите обобщаващи оценки са по-близо до критичната стойност, отколкото до средната за страната. На практика развитието започва с „отлепване от дъното“ на най-виталните структури, с формирането на териториални центрове на растежа, на локомотиви за развитие. Това увеличава разликите между отделните териториални подсистеми, но е единствения начин за издърпване на цялата система на едно ново, по-високо равнище на развитие. Пример затова е СИР, който е на второ място благодарение на Варна.

В чисто количествен план малкото, но най-мощни и/или ефективни единици се отдалечават от множество по-слаби единици. Първите повишават средното равнище близо до техните параметри, а то се уравновесява с множеството по-ниски от средното оценки. На практика най-силно влияние върху равнището на различията оказват силно изоставащи единици. Така например, Разград формира 66% от междурегионалните различия в СЦР, докато Русе – само 18%. Подобна е ситуацията в ЮИР. Двете области – Сливен и Ямбол формират близо 77% от различията, а останалите 23% - Стара Загора и Бургас. В случая по-развитите области имат обобщаващи оценки малко над средната за страната и те се балансират с много ниските оценки на слаборазвитите Сливен и Ямбол.

И така, ако трябва да се обобщи, резултатите от анализа показват че формираните междурегионални и вътрешнорегионални различия дават основания за провеждане на два вида регионална политика:

- Първата е насочена към намаляване на различията. Тя може да се постигне, ако се пренасочат ресурси към териториалните единици с най-ниско равнище на развитие. Това ще намали разликите им с по-развитите и в най-голяма степен ще допринесе за постигане на целта.
- Втората е насочена към развитие на центрове на растежа, с идеята те да спомогнат за развитие на целия район. В случая районът съсредоточава ресурсите си на едно място с цел достигане на развитие, съпоставимо с националните или европейски параметри. Очаква се това впоследствие да има

вторично благоприятно влияние върху целия район чрез развитие на съпътстващи и подкрепящи производства.

Разновидност на този подход е стимулиране създаването на вторични центрове в районите, които да балансират в известна степен силно гравитиращото влияние на централното селище. Това може да бъде успешна стратегия за развитие само ако вторичния център има диференциални предимства за изграждане на относително самостоятелно производство. Той трябва да бъде и достатъчно голям или достатъчно далеч от основния център за да може да изгради собствено поле на влияние.

V. Оценка на силните и слабите страни, възможностите и заплахите

SWOT анализ на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в социално-икономическото развитие

Силни страни

- Ниски до средни стойности на междурегионалната диференциация по отделни показатели, характеризиращи социално—икономическото развитие.
- Формиран силно развит район от ниво 2 – ЮЗР, който е конкурентоспособен на фона на останалите европейски райони. Процес на формиране на втори полюс на развитие от национален мащаб – Варна.
- Добра образователна структура на населението, работната сила и заетите лица.
- Стабилен дял на младото население до 15 г. като условие на развитие на човешкия потенциал.
- Висок дял на преработващата промишленост в индустриална продукция.
- Растеж в броя на активните предприятия.
- Стабилност в рентабилността на малките и средните предприятия.
- Бързо нарастване на достъп до интернет на домакинствата и предприятията.
- Инвестициите в България са намалели с по-нисък темп в сравнение с общите тенденции в ЕС.
- Висока осигуреност на туризма с леглови капацитет - над средния за ЕС-27.
- През България минават международни пътни коридори с интензивен транзитен трафик.
- Високо равнище на водоснабденост във всички региони.
- Повишаване на достъпа до образователни услуги и ефективността на предоставянето им; намаляване на различията между районите.
- Високи показатели за обезпеченост със здравни заведения, леглова база и лекари, надвишаващи стойностите на ЕС.
- Провеждана успешна политика на деинституционализация, водеща до по-голяма динамика в развитието на социалните услуги, предоставяни в общността.
- България е богата на недвижими културни ценности от европейска и световна величина.

Слаби страни

- Изоставане на СЦР и особено на СЗР по повечето изследвани показатели.
- Неблагоприятни демографски характеристики в повечето райони на страната.
- Наличие на изоставащи области във всеки район от ниво 2.

- Ниски равнища на резултативните икономически показатели в сравнение със средното за ЕС равнище.
- Тревожно изоставане на България по разходи за НИРД към БВП.
- Много високи регионални различия по определени показатели: разходи за НИРД към БВП; рентабилност; инвестиции; дял на студентите от населението.
- Нисък относителен дял на заетите, които използват компютри.
- Липса на регионални клъстери.
- Изключително висока концентрация на леглова база в много малко общини.
- Железопътната мрежа е с влошено състояние и ниска и степен на използваемост.
- Структурата на пътната мрежа силно преобладават пътищата от по-нисък клас.
- Висока амортизираност на водопроводната мрежа, водеща до високи нива на загуби на питейна вода.
- Ниска изграденост на канализационни системи и селищни пречиствателни станции за отпадъчни води.
- Ниско и започващо да спада от 2009 г. ниво на доходите; свиване разходите на населението и влошаване на тяхната структура.
- Нисък дял на разходите за образование от БВП. Голям дял на българите, учещи в чуждестранни висши заведения.
- Ниско качество на здравните услуги за населението.
- Подцененост на сектора на социалните услуги в национален мащаб и голямо изоставане спрямо европейското равнище и качество; изоставане на гр. София, което е неадекватно на голямата концентрация на население и на високото потенциално търсене на социални услуги.
- Проблеми свързани със собствеността върху недвижимите културни ценности, недостатъчно държавно финансиране, липса на бизнес планове и модерен мениджмънт.
- Локализация на голяма част от културните институции само в най-големите градове в страната.

Възможности

- Използване на фондовете на ЕС за обновяване на транспортната и ИКТ инфраструктура.
- Финансиране от фондовете на ЕС изграждането на екологичната инфраструктура, свързана със събиране и пречистване на отпадъчните води, третиране и управление на отпадъците, намаляване на шумовите замърсявания и т.н.
- Подобряване на материалната база на образованието, здравеопазването, социалната сфера и културата със средства от Европейските фондове.
- Финансиране на предприемачески инициативи със средства на ЕС.
- Поддържане на бизнес среда благоприятна за привличане на чуждестранни фирми.

- Наличие на потенциално предлагане на труд.
- Привличане на ПЧИ с висока добавена стойност.
- Преструктуриране на икономиката.
- Сравнителни предимства на България по отношение почасовото заплащане на заетите, което е предпоставка за привличане на допълнителни инвестиции.
- Неизползван потенциал на селското стопанство.
- Големи възможности за развитие на културно-историческия, спа и балнеологичен туризъм.
- Политиката за вписване на недвижими културни ценности и природни забележителности в Списъка ЮНЕСКО за световното наследство и свързаните с това икономически дейности, може да се превърне в един от моторите на регионалното развитие.
- Успешно провеждане на здравната реформа и на реформата в социалните услуги.
- Намаляване на смъртността чрез подобряване на качеството на живот и достъпа до качествени здравни услуги.

Заплахи

- Липса на целенасочена държавна финансова подкрепа за подпомагане развитието на изоставащи райони на страната.
- Задълбочаване на икономическата криза, което ще доведе до:
 - допълнително влошаване на неблагоприятните демографски процеси;
 - намаляване на икономическата активност и увеличаване безработицата;
 - спад на инвестициите;
 - замразяване на доходите;
 - Ниско равнище на усвояване на помощта от ЕС.
- Отворения характер на българската икономика и чуждестранната конкуренция.
- Зависимост на туризма и особено на приходите от него от чуждестранните пазари.
- Ежегодно намаляване транспортната достъпност на населените места и населението до услугите на железопътния транспорт.
- Липса на средства за поддръжка на съществуващата транспортна инфраструктура.
- Пренасочване на международния трафик през съседните държави.
- Ограничени възможности на общините и държавата да финансират образованието, здравеопазването, социалните услуги и културата.
- Износ на студенти. Конкуренция на чуждестранни университети.
- Засилващ се процес на напускане на здравни работници и отиването им в чужбина.

- Продължаващо подценяване на количественото и структурното развитие и реформиране на сектора на социалните услуги в национален мащаб.
- Риск да бъдат безвъзвратно загубени ценни материални свидетелства за националната ни култура (напр. археологически ценности след планови разкопки).

Така формираните оценки в четирите квадранта - за силните и слаби страни, възможностите и заплахите пред регионалното развитие на страната, дават основание за формулиране на определени изводи и обобщения:

По отношение на **вътрешните фактори за развитие:**

Ясно изразени предимства на страната, които трябва да се доразвият:

- Ниски междурегионални различия и успоредно формиране на два национални/международни центъра – София и Варна.
- Благоприятно географско положение: международни коридори, сравнително равномерно разпределена транспортна мрежа.
- Туризм – диференциални предимства в европейски план (море, културно-исторически ценности).

Слаби страни, които се нуждаят от целенасочена политика за подпомагане:

- Наличие на силно изоставащи териториални единици: СЗР на регионално равнище; особено силни различия на областно равнище – най-изостанали области са Монтана, Видин, Разград.
- Неблагоприятни демографски характеристики.
- Ниски (най-често най-ниски в ЕС) социално-икономически показатели.
- Изключително изоставане в области, които би трябвало да бъдат мотори за растеж – НИРД, инвестиции, студенти.
- Лошо състояние на техническата инфраструктура – транспортна и комунална.

По отношение на **външните фактори за развитие:**

Външните фактори създават възможности, но и заплахи през регионалното развитие на страната. Определящите възможности, чиято реализация би засилила силните страни и конкурентоспособността на българските райони са:

- Използването на Еврофондовете е ключов фактор за финансиране на политиката за регионално развитие.
- Привличане на чуждестранни инвестиции.
- Развитие на туризма: доразвиване на морския и планинския туризъм; развитие на културно-историческия, балнео и здравен туризъм.
- Използване на благоприятните поземлени и климатични условия за развитие на аграрния сектор.
- Модернизиране на транспортната инфраструктура.

Реални заплахи, на които държавното управление трябва да противопостави конкретни мерки и действия за намаляване или ликвидиране на тяхното влияние са:

- Липса на целенасочена държавна политика за регионално развитие.

- Ниска усвояемост на Еврофондовете.
- Последиците от икономическата криза върху основни сфери и сектори, касаещи социално-икономическото развитие на районите, областите и общините.
- Износ на студенти, специалисти, лекари и др.
- Разграбване на културно-историческите ценности на страната.
- Зацикляне на социалните реформи – социални услуги, здравеопазване и други.

Приложения